

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

ŞÜKRULLAH'IN “ İLMÜL' -EDVAR'I ”

(giriş-inceleme-metin- sözlük)

ZÜMRÜT ŞİRİNOVA

2502020213

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MUHAMMET YELTEN

İSTANBUL-2008

ÖZ

Tarihî bir devrenin dil özelliklerini en doğru biçimde tespit etmek ilgili devrede yazılmış eserler üzerinde dil incelemeleri yapmakla mümkündür. Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız, XV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin özelliklerini aynı yüzyılda yaşamış Ahmed oğlu Şükrullah tarafından tercüme edilerek ilavelerle genişletilmiş *Risâle min İlmi'l-Edvâr* isimli mûsikî nazariyatına dair eser vasıtasıyla göstermektir.

Çalışmamızda XV. yüzyılın ilim ve kültür hayatı anlatıldı ve mûsikî üzerine yazılmış eserler tanıtıldı. Yazarın eserlerinin yardımı ve çeşitli kaynakların desteği ile Şükrullah'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri incelendi. Yazma nüshadan yaygın çeviriyazı sistemine uyularak Metin oluşturuldu. Metnin imla ve ses özellikleri ayrı bölümler halinde hazırlandı. Sözlük kısmında kelimeler anlamları bakımından değerlendirilerek örnek cümleler verildi. Musiki Terimleri Sözlüğü kısmında ise metinde geçen mûsikî ile ilgili terimler değerlendirildi. Tüm eklerin yer aldığı Ekler İndeksi Bölümünden sonra metnin tıpkıbasımı verildi.

ABSTRACT

The most proper identification of language properties of an historic period is impossible by language searching on literary works written in that period. The purpose of this study is to display XV.century's Anatolian Turkish language properties by the literary work about music theory which is written by Ahmed oğlu Şükrullah who lived in the same century and is translation and enlarged edition of "Risâle min İlmi'l-Edvâr".

In our study we tried to explain social and scientific life in XV.century and introduce literary works written on music in the same age. We studied on biography, literary personality and art works of Ahmed Şükrullah by the help of writer's scriptums and other literal and historical materials.

The text was prepared by scientific transliteration writing system from the written copy. Spelling and sound characteristics of the text were introduced in different chapters. In the glossary words were presented in the sentences according to their meaning. In the music terms glossary music terms used in the text were evaluated. Facsimile of the text presented after the appendix.

ÖNSÖZ

Eski Anadolu Türkçesi, dil özelliklerinin farklı olması ve zengin kelime kadrosuna sahip olmakla birlikte, ortaya koyduğu eserler bakımından da Türk dilinin tarihi gelişmesinde çok zengin bir devirdir. XIII. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp XV. yüzyıl ortalarına kadar devam eden bu devrede yazılan eserlerin en önemli özelliği halkın anlayabileceği sade bir dilde yazılmış olmasıdır. Türkçe telif eserlerinin çoğalmasının yanı sıra Arapça ve Farsçadan yapılan farklı konulardaki tercüme eserleri de içerdiği malzeme bakımından birer dil hazinesidir. Osmanlı ulemasından olan Şükrullah'ın, Safiyüddin Urmevî'nin Arapça yazdığı Kitâbü'l-Edvâr eserini Anadolu Türkçesine tercüme ederek ilavelerle genişlettiği mûsikî risalesi de bu nitelikte eserler kategorisine giriyor. Devrin sultanlarına eser ithaf etmenin artık geleneksel hale geldiği bir devirde yazılan bu risale aynı gaye ile yazılsa da, özellikle musiki eseri olmanın verdiği bir ayrıcalıkla devrinde yazılan diğer eserlerden farklıdır. Bu farklılık ilk başta eserin baştan başa terimlere dayalı bir dille yazılması ve resimli olmasından ileri gelmektedir. Bir tercüme eser olan bu musiki risalesinin Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini yansıtması ve dil malzemesinin zengin olması bizi üzerinde doktora çalışması yapmaya yöneltmiştir. Metnin iyi anlaşılması için musiki terimleri sözlüğünün hazırlanması ihtiyacı da doğmuştur. Bu düşünceler doğrultusunda çalışmamızı Giriş dışında sekiz bölüm olarak şekillendirdik: Giriş bölümü: Bu bölümde eserin yazılış zeminini hazırlayan XV. yüzyılda II. Murad'la başlayan kültür ve sanat hayatındaki gelişme kısaca anlatılmıştır. Konumuzla ilgili olduğu için bu devrede yazılan musiki eserleri ve müellifleri hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Risāle min- İlmî'l-Edvār'ın müellifi Şükrullah'ın hayatı, ilmi ve siyasi kişiliği üzerinde durulmuş, diğer eserleri incelenerek tasnifi yapılmış ve çalışmamıza konu olan musiki kitabı hakkında bilgi verilmiştir. Müellifin eserini oluştururken yararlandığı kaynaklar bölüm sonunda açıklanmıştır.

İmla özellikleri başlığı altında incelediğimiz ikinci bölümde nesihle yazılmış metnimizdeki ünlülerin yazılışları, kelime kök ve eklerinde ele alınıp incelenmiş, değişik yazılışlar varsa bunlar belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde metnin ses özellikleri incelenmiş ve örnekler gösterilmiştir. Değerlendirme yaparken bugünkü yazı dilindeki karşılıkları verilmiş ve bazen kelimelerin Eski Türkçedeki şekilleri belirtilmiştir.

Dördüncü bölümü metin oluşturmuştur. Metin yaygınlaşmış çeviriyazı işaretlerine bağlı kalınarak Latin alfabesine aktarılmıştır.¹

Beşinci bölüm genel sözlükten oluşuyor. Sözlükte madde başı olarak alınan her kelimeye metindeki anlamı verilmiştir. Kelimelerin değişik manaları sıra numarası ile gösterilmiştir. Ayrıca kelimelerin meydana getirdiği birleşik şekiller ve tamlamalar alfabetik olarak sıralanmıştır. Bütün ana madde başı ve iç maddede yer alan kelimelere metinden örnekler verilmiştir.

Altıncı bölüm: Mûsikî sözlüğü adını verdiğimiz bu bölüm metinde geçen mûsikî terimlerini (ıstılahlarını) ve bunlarla ilgili birleşik kelimeleri, deyimleri içeriyor. Bu eser, mûsikî nazariyatı üzerine yazıldığı için Eski Türk musikisinde geçen tabirlerin anlamlarını burada bulmak mümkündür. Bu yüzden ıstılahların

¹ Bu konuda esas aldığımız kaynaklar: **Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946; İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Türkoloji Dergisi**, XI.c, s.1.1991, s. 51-89.

değerlendirilmesinde madde başı aldığımız kelimenin karşısında bilinen en basit anlamı verilmiştir. Detaylı açıklamasının ise aynı maddenin metinde geçen cümle veya paragraftan oluşan tanımlarla belirtmenin daha uygun olduğu düşünülmüştür. Sözlükte mûsikî ile ilgili kelimeler, tamlamalar ve deyimler ait oldukları madde başı kelimenin altında alfabetik sıraya göre verilmiştir. Eserde anlamı verilmeden geçen kelimeler ise Eski Türk Musikisi üzerine yazılan bazı çalışmalar esas alınarak tarafımızdan anlamlandırılmıştır.²

Bütün Türkçe eklerin yer aldığı Ekler İndeksi metindeki bütün örnekleri ile birlikte yedinci bölümü oluşturuyor.

En son bölümde ise metnin tıpkıbasımı yapılmıştır.

² Bu konuda kullanılan kaynaklar şöyledir: Ayşe Altundağ “ Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Türk Mûsikîsi ile Alâkalı Bilgiler”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), İstanbul, 2005; Bayram Akdoğan “Fetullah Şirvânî ve Mecelletun Fi’l-Mûsikâ Adlı Eserin XV.yüzyıl Türk Mûsikîsi Nazariyatındaki Yeri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 1996; Henry George Farmer, **A History Of Arabian Music**, London, 1929; Kazım Uz, **Mûsikî İstılahatı**, Haz. Gültekin Oransay, Ankara, 1964; Midhat Arısoy, “Seydî’nin el-Matla Adlı Eseri Üzerine Bir Çalışma”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Medeniyetleri ve Sosyal Bilimleri Türk Din Mûsikîsi Bilim Dalı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), İstanbul, 1988; Murat Bardakçı, **Marağalı Abdülkadir**, Pan Yayınları, İstanbul, 1986; Nuri Uygun, **Safiyüddin Abdülmü’min Urnevî ve Kitâbü’l-Evârî**, İstanbul, 1999. Onur Akdoğu, **Türk Müziği Bibliyografyası**, (9.Yüzyıl-1928), İzmir, 1989; Recep Uslu”XV.Yüzyılda Yaşamış Türkçe Mûsikî Nazariyatı Eserleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **Tarih Dergisi**, İstanbul, 2000,s. 453-465, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Müzik Teorisi Eserleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Ankara 2002, c. X, c. 443-448; Ruhi Kalender “Mehmed Çelebi (Lâdikî) XV. Yüzyılda Mûsikî Kuramı (nazariyatı) ve Zeynü’l-Elhân fi’l-İlmi’t-Telif ve’l Evzân”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 1982; Sadettin Arel “Fatih Devrinde Türk Mûsikîsi”, **Musiki Mecmuası**, sy. 63, 1953; Sefiyeddin Urnevî, **Şerefiyye Risalesi**, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası, Bakü, 2006, Süreyya Ağayeva “Türk Musikisinde Edvar”, **Musiki Mecmuası**, sy.463, 1999, s. 57-59; Yalçın Çetinkaya, **İhvan-ı Safâ’da Müzik Düşüncesi**, İstanbul, 1995; Yeşim Erdoğan “Sakîl Usûlü: Tarihçesi ve Tatbiki”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Güzel Sanatlar Anasanat Dalı Mûsikî Sanat Dalı Türk Sanat Müziği Alanı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), İstanbul, 1994; Yılmaz Öztuna, **Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, c. I-II, İstanbul, 1969.

Doktora çalışmamız ile birlikte bütün eğitimim süresince bana desteği ve yardımını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Muhammet Yelten'e teşekkür ederim. Fikir ve görüşlerinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Musa Duman'a, metin çevirisi ile ilgili konularda yardımını gördüğüm Halil Açıkgöz'e, metinde karşılaştığım bazı okuma güçlüklerinde sık sık başvurduğum Doç. Dr. Mustafa Koç'a, mûsikî terimlerinin değerlendirilmesi konusunda yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcana, Yrd. Doç. Dr. Fatma Başer'e ve ismini zikredemediğim diğer arkadaşlara şükranlarımı arz etmeyi bir borç bilirim.

Zümrüt Şirinova

Sarıyer, 2008.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii

GİRİŞ 1

XV.Yüzyılda Türk Musikisi Üzerine Yazılmış Eserlere Kısa Bir Bakış.....	1
---	---

BİRİNCİ BÖLÜM

Ahmed oğlu Şükrullah.	7
I. İsmi, doğum yeri ve doğum tarihi	7
B. İlmi ve Siyasi Kişiliği.....	13
C. Eserleri.....	16
II. Risāle min İlmi'l-Edvār	20
A.Nüshaları	20
B.Dış ve İç Özellikleri.....	23
C.İçeriği.....	23
D.Metni Kurarken İzlenen Yol	28
III. Şükrullah'ın Kullandığı Kaynaklar	28
A.Safiyüddin Urmevî	29
B. Fârâbî.....	33
C. İbn Sînâ.....	34
D. İhvân-ı Safâ	34

İKİNCİ BÖLÜM

İmla Özellikleri	36
I. Kelime Köklerinde Ünlülerin Yazılışı.....	37
II. Eklerde Ünlülerinin Yazılışı.....	48
A. Yapım Eklerinde Ünlülerin Yazılışı.....	48

B. Çekim Eklerinde Ünlülerin Yazılışı	63
C. Bildirme Eklerinde Ünlülerin Yazılışı.....	82
D.Birleşik Çekim	83
E. Fiilimsilerde Ünlülerin Yazılışı	84
1.Sıfat-Fiiler	84
2. Zarf-Fiiler.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ses Özellikleri	90
I. ÜNLÜLER.....	90
A. Ünlü Değişmeleri	90
B. Ünlü Uyumu	100
1. Kalınlık-İncelik uyumu	100
2. Düzlük-Yuvarlaklık uyumu	102
C. Ünlü Türemesi	120
D. Ünlü Düşmesi.....	121
E. Birleşme	122
II. ÜNSÜZLER	124
A. Ünsüz Değişmeleri	124
B. Ünsüz Benzeşmesi.....	131
C. Ünsüz Türemesi.....	134
D. Ünsüz Düşmesi.....	135
E. Benzer Hece Düşmesi.....	137
F. Hece Değişmesi	137
G. Kaynaşma.....	137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeviriyazı Alfabeti	139
Risāle min İlmi'l-Edvār (metin).....	140

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sözlük.....	266
-------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

Musiki Terimleri Sözlüğü	530
--------------------------------	-----

YEDİNCİ BÖLÜM

Ekler İndeksi	624
---------------------	-----

SONUÇ	687
-------------	-----

KAYNAKLAR	691
-----------------	-----

METİNDEKİ TABLO VE RESİMLERİN VARAK NUMARALARI	702
--	-----

ÖZGEÇMİŞ	703
----------------	-----

Tıpkıbasım	704
------------------	-----

KISALTMALAR

A.	: Arapça.
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
b.	: Bin.
bs.	: baskı.
Bk.	: Bakınız.
c.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
F.	: Farsça.
f.	: Fasıf.
FFYE	: Fiilden Fiil Yapma Eki
FİYE	: Fiilden İsim Yapma Eki
h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan.
İİYE	: İsimden İsim Yapma eki
İFYE	: İsimden Fiil Yapma Eki
Krş.	: Karşılığı.
Ktp.	: Kütüphane.
m.	: Miladî.
No	: Numara.
s.	: Sayfa.
sy	: Sayı.

TDAY	: Türk Dili Araştırma Yıllığı.
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TDİA	: Türk Diyaneti İslam Ansiklopedisi.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
v.	: varak.
y.	: yaprak

GİRİŞ

XV.YÜZYILDA TÜRK MÛSİKÎSİ ÜZERİNE YAZILMIŞ ESERLERE KISA BİR BAKIŞ.

Kaynaklarda kendisi için “ebü'l-ḥayr”³ diye zikredilen II. Murad, Emir Süleyman (Süleyman Çelebi)’dan sonra duraklayan ilim ve kültür hareketlerini yeniden başlatan bir hükümdardır. Onun döneminde Türk dünyası, Doğu’da ve Batı’da siyasi açıdan ilerleme kaydederken, buna paralel bilim ve sanatta da gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde her çeşit ilim dalında değerli alimler yetişmiş, mûsikî alanında çok değerli bilim adamları ortaya çıkmıştır. Fatih Sultan Mehmed devrinin birçok da II. Murad devrinde yetişmiştir. Osmanlı sultanının ilme ve sanata önem verdiğini duyan, Arabistan, Türkistan ve Kırım’dan birçok değerli ulema Anadolu’ya yerleşerek Osmanlı ilim hayatının ilerlemesinde önemli şekilde katkıda bulunmuşlardır.⁴ Tezkirelerde, sultanın sarayında haftada iki gün alim ve şairlerle bir araya geldiği, bu konuşmalarda münazaralar yapıldığı, bu münazaralarda başarılı olanları mükafatlandığı yazılıdır.⁵ Batılı tarihçiler de Sultan II. Murad’ın barışsever bir hükümdar olduğunu, ilmin ve irfanın gelişmesine daha çok önem verdiğini yazıyorlar⁶. Osmanlı İmparatorluğunun kültür tarihine değerli yapıtlar kazandıran hükümdarın saltanatlığı süresince Arapça ve Farsçanın yanı sıra Türkçe Kur’an tercümesi ve tefsirleri, fıkıh, tasavvuf, tıp eserleri, edebi ve ansiklopedik

³ Sehî, **Heşt Bihişt**, Haz. Günay Kut, Harvard, 1978, S.94

⁴ Halil İnalçık, “Murad II”, **TDİA**, c.31, s. 171.

⁵ Latîfi, **Tezkiretü’s-Şü’arâ**, Haz.Rıdvan Canım, Ankara, 2000, s.138; Kınalızade Hasan Çelebi,

Tezkiretü’s-Şu’arâ, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara TTK, 1978, c. I, s. 72.

⁶ Josep von Hammer, **Devlet-i Osmaniye**, c. II, Çev. Mehmed Ata, İstanbul , 1329, s. 204-206.

eserler, sözlükler, siyasetnameler telif edilerek ona sunulmuştur.⁷ Ulemasını, özellikle Türkçe eser telif etmeleri yönünde teşvik eden II. Murad'ın devrinde bu şekilde değişik konularda yazılmış eserlerin her biri birer dil hazinesidir. Bu eserlerin yalnızca mukaddime kısımlarında ağır ve külfetli ifadelerle rastlanmaktaydı. Dolayısıyla XIV ve XV. yüzyılın başlarında meydana getirilen en sanatlı manzum eserlerde bile dil basit ve sade idi.⁸

Sākī getir, getir yine dünki şerābımı

Söyle dile, getir yine çeng ü rebābımı.⁹

mısralarının müellifi olan Sultan II. Murad'ın, şiir ve edebiyatın yanı sıra, mûsikîye de önem verdiği, Türk mûsikîsi tarihinde önemli yeri olan sanatkarların onun himayesine mazhar olundukları biliniyor. Bursa sarayı, daha XV. yüzyıl başlangıçlarında, II. Murad'ın şehzadeligi sırasında başlayan hususi meclislerinde ilk önemli mûsikî alemlerine yer vermişti.¹⁰ Eğlenceyi sevmesine rağmen, “...*bir cihat haberi duyunca her şeyi bırakarak savaşa koştuğu*” kaynaklarda özellikle belirtilir.¹¹

Saltanatlık süresi Türk kültürünün diğer dalları gibi, mûsikînin gelişmesi açısından da önemli olup, mûsikîmizin kaynak kitapları olarak kabul edebileceğimiz en önemli Türkçe eserler onun zamanında yazılmıştır. Böylece XV. yüzyıl Türk Mûsikîsi, kaynakları ve Türk mûsikî sahasında eser veren bilginler bakımından parlak bir dönemi yansıtmaktadır. Konumuz mûsikî eseri olduğundan II. Murad

⁷ Nihat Azamat “II. Murad Devri Kültür Hayatı”, Marmara Üniveristesi, Türküyat Araştırmaları Merkezi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), İstanbul, 1996, s. 107-175

⁸ Mustafa Özkan, “Erken Dönem Türkçesi”, **Yeni Türkiye**, 2000, c. 34. sy. 701. s. 153-164.

⁹ Sehî, **Heşt Bihişt**, s.94

¹⁰ Mahmut R. Gazimihal, **Bursa'da Mûsikî**, Bursa Yeni Basımevi, 1943, s.7.

¹¹ Halil İnalçık, **a.g.m.**, s. 171.

zamanında bu konuda telif edilmiş diğer eserleri kısaca olarak incelemenin faydalı olacağını düşünerek bu listeyi şöyle gösterebiliriz:

Hızır b. Abdullah (?-?)

II. Murad zamanında yaşamış olan bir ilim adamı ve mûsikî bilginidir. Hayatı hakkında pek bilgi yoktur. Hızır b. Abdullah'ın Türk Mûsikîsi Nazariyatı konusunda ele aldığı *Edvâr-ı Mûsikî* eserinin tamamı 48 fasıl olup başındaki fasıllarda alemin yaratılışı, felekler, yıldızlarla ilgili astronomi bilgileri verilir. 28. fasıldan itibaren fasıllar halinde musikiden bahsedilir. Eserin bir nüshası, Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kütüphanesi yazmaları 1728 no'da kayıtlı olup, 845/1441 tarihinde yazılmıştır¹².

Bedr-i Dilşâd (H.830/ M.1427-?)

Sultan II. Murad devrinde yetişen, kaynaklarda “Mahmûd b. Muhammed-i Dilşâd-ı Şirvânî”, “Mahmûd b. Muhammed el-med‘uv(bi-) Bedr-i Dilşâd”¹³ şeklinde geçen bilginin hayatı hakkında fazla bilgi bulmak zordur. Çeşitli ilim dallarını konu alan Türkçe manzum *Muradnâme* adlı eseri II. Murad'a sunmuştur. 10410 beyitten ibaret olup aruz vezni ile yazılmıştır. 51 babadan oluşan bu eserin 34. babı mûsikî konusunu içerir.

Abdülkadir Merâğî (1360-1435)

XV. yüzyılın en büyük mûsikî üstadı, sazende, hanende ve bestekarıdır. Klasik Türk Mûsikîsine damgasını vurmuştur. Döneminde kullanılan mûsikî formları

¹² Recep Uslu “XV. Yüzyılda Yazılmış Türkçe Musiki Nazariyatı Eserleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, İstanbul, 2000, s. 453-465.

¹³ Şirvanlı Mahmut, **Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi**, Haz. Muhammet Yelten, TDK, Ankara, 1998.s. 11.

hakkında ve çalgılar hakkında en doğru bilgileri vermiştir.¹⁴ Merâğî'nin çoğunu Farsça yazdığı eserleri şunlardır:

a) *Kenzü'l-Elhân* : Nota koleksiyonu mecmuası ve yüzlerce Türk mûsikîsi eserinin ebceci notası ile kaleme alındığı eser bugün kayıptır.

b) *Câmiü'l-Elhân* : 1406'da kaleme alınmış ve oğluna hediye etmiş, sonradan bazı ilaveler yapmıştır . Nuri Osmanîye Ktp. 3644'de kayıtlıdır.

c) *Makâsîdü'l-Elhân* : Farsça yazılmış, II.Murad'a sunulmuş¹⁵. Kendi yaptığı sazlarla ilgili bilgiler verilir ve mûsikî sanatının kıymeti anlatılır. (İngiltere Leiden Üniversitesi Kitaplığı ve Rauf Yekta Bey'in özel kitaplığında bulunmakatdır.) Nuri Osmanîye Ktp. 3656'da kayıtlıdır.

d) *Şerhü Kitâbü'l-Edvâr*. Urmevi'nin yazdığı Kitâbü'l-Edvâr eserinin açıklamasıdır. Nuri Osmanîye Ktp. 3651'de bulunan mecmuanın birinci risalesidir.

e) *Fevâid-i Aşere* : Her biri ikşer fasıllık 10 bölümden oluşan bu mûsikî, avaze, makam, îkâ devrileri, usûllerin icrası konuları hakkındadır. Müellif hattı nüshası Nuri Osmanîye Ktp. no: 3651' no'da kayıtlıdır.

Ladikli Mehmet Çelebi (?- ö.906/1500)

Mûsikî sanatını seven ve bu sanat için hayatını araştırmalarla geçiren bir mûsikî bilginidir.¹⁶ Yaşadığı devirde mûsikî sanatına vâkıf olmakla birlikte eski ile yeniye ortaya koyarak farkları karşılaştırmaya çalışmıştır. Mûsikî nazariyatı ile ilgili iki önemli eseri vardır ki bu eserler XV.yüzyıl Türk Mûsikîsi nazariyatı açısından önemlidir.

¹⁴ Murat Bardakçı, **Marağalı Abdülkadir**, İstanbul, 1986, s. 91.

¹⁵ Bardakçı, bu eserin II.Murad'a sunduğunun pek ihtimal dahilinde olmadığını söyler. **a.g.e.** 43-46

¹⁶ Ruhi Kalender, "Mehmed Çelebi (Lâdikî) XV. Yüzyılda Mûsikî Kuramı (nazariyatı) ve Zeynü'l-Elhân fi'İlmi't-Telif ve'l Evzân", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "(**basılmamış doktora tezi**)", Ankara, 1982. s.59

a) *er-Risâletü'l-Fethiye fi'l-Mûsîka* adını taşıyan eserini Fatih Sultan Mehmed için yazdığı kaynaklarda belirtilir. Bir nüshası Londra British Museum ve bir nüshası Tunus'ta Zeytiniye Cami Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bir kopyası Çorum İskilip İl Halk Ktp. 972'de kayıtlıdır.

b) *Zeynü'l-Elhân fi İlmi'l-Te'lîf ve'l-Evzân* eserini Fatih'in oğlu Sultan II. Bayezid'a sunmuştur. Arapça yazılan bu eserin tek nüshası Nuri Osmanîye kütüphanesi no: 3655'de kayıtlıdır.

Fetullah Şîrvânî (H.820/857-M.1417/1453)

Üstün bir ilmi yeteneğe sahip olan Şîrvânî Anadolu'da olduğu gibi Irak, Hicaz ve Mısır'da da meşhur bir alim olarak bilinmektedir. Şer'î ve aklî ilimlerde usta olduğu gibi, matematik, astronomi, coğrafya ilimlerini Anadolu'ya getiren ve bunların yayılmasını sağlayan ünlü bilginlerden birisidir. Mûsikî ile ilgili *Mecelletü'n-fi'l-Mûsikâ* adlı eserini Fatih Sultan Mehmed'e sunmuştur. Arapça yazılmış tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III.Ahmed bölümü 3449 no'da kayıtlıdır. Kendi devrinde yazılmış nazariyat kitaplarından pek farkı yok, mûsikî ilminin esaslarından bahseder, telif ve ikâ hakkında bilgiler verir.¹⁷

Harîrî b. Mehmed (?-?)

Kırşehirli Nizâmeddin ibn Yusuf (813/1410'da sağ)'un *Risâle-i Mûsikî* adlı Farsça eserinin 1469 yılında Türkçeye tercümesini yapmıştır. Kitapta makam tasnifleri, usûller, mûsikî aletlerinden ud, ney, çeng gibi aletler, insan fizyonomisi, makamlar ile

¹⁷ Bayram Akdoğan "Fetullah Şîrvânî ve Mecelletun fi'l-Mûsikâ Adlı Eserin XV.Yüzyıl Türk Musiki Nazariyatındaki Yeri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 1996. s.12.

gezegenler hakkında bilgi verir. Nüshası Paris Bibliothegue Nationale, Or.MSS. Supl. Turc nr.1424, Ankara İl Genel Ktp. 131/1’de kayıtlıdır.¹⁸

Kadızaâde Mehmed Tirevî (?-?)

Risâle-i Mûsikî (1492?) adında bir Türkçe mûsikî eseri vardır. Nüshası Köprülü Kütüphanesi Hafız Ahmed Paşa, nr.275/5vr. 103b-117a’da kayıtlıdır¹⁹.

Seydî ve *el-Matla*‘eseri

Bu eserin müellifi hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. XV. Yüzyıl Çağatay Türkçesi ile manzum olarak yazılan eserin konusu makamlar, avazeler, şubeler, terkipler ve bazı sazları öğrenme hakkındadır. Tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed Bölümü no: 3459’da kayıtlıdır.²⁰

¹⁸ **Osmanlı Musiki Literatürü Tarihi**, Haz.Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Gülcan Gündüz, M. Sedar Bekar, İstanbul, 2003, s. 3.

¹⁹ Recep Uslu “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Müzik Teorisi Eserleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, s. 446.

²⁰ Mithat Arısoy, “ Seydî’nin el-Matla Adlı Eeseri Üzerine Bir Çalışma”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Medeniyetleri ve Sosyal Bilimleri Türk Din Musikisi Bilim dalı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), Ekim 1988, s. 3-5.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. Ahmed oğlu Őukrullah

A. İsmi, doğum yeri ve doğum tarihi.

Eserlerinden anlaşıldığı üzere, Osmanlı tarihinin üç ayrı merhalesine tanıklık eden Őukrullah'ın ismi, doğum tarihi ve yeri hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Hayatı hakkında en çok bilinen Osmanlı sultanlarından II. Murad'ın hakimiyeti yıllarında parlaması, Fatih Sultan Mehmed devrinde tanınmış ulema sınıfı arasında yer almasıdır. Daha çok devrine göre büyük önem taşıyan *Behcet'üt-Tevârih* isimli tarih kitabı ile tanınan Őukrullah, Doğu'da mûsikî konusunda yazılmış ilk nazariyat kitaplarından birinin Türkçeye aktararak Türk Mûsikîsinin gelişmesine önemli katkıda bulunmuş, devrinin hükümdarı tarafından da destek gören kültür hayatını etkilemiştir. Geniş bilgisi ve üstün yetenekleri ile Osmanlı sarayının da dikkatini çeken Őukrullah, padişahın devlet görevlerinde elçi sıfatıyla diplomatlık ilişkilerini üstlenmiştir. Bu özellikleriyle tarihî kaynaklarda tarihçi, alim, din adamı ve diplomat olarak karşımıza çıkar.

Őukrullah'ın hayatı, edebi kişiliği, eserleri, siyasî ilişkileri hakkında bilgiler belli başlı tezkirelerde, tarih kitaplarında olup hemen hemen birbirinin aynıdır ve fazla bilgi yoktur. Edindiğimiz bilgileri daha çok yazdığı eserlerde bulmak mümkündür. Ama bu bilgiler de hayatını yeteri kadar aydınlatmıyor.

Őukrullah'ın ismi tezkirelerde ve kitaplarda Fatih devri bilginlerinden biri olarak çeşitli şekilde zikrediliyor. Bazı tarihçiler ondan “mollâ” ve “mevlânâ” diye

bahsediyor.¹ Kaynaklarda Mollâ Şükrullah,² Mevlânâ Şükrullah³, Ahmedoğlu Şükrullah⁴, Şükrullah Amasyavî⁵, Şükrullah Çelebi⁶ adı ile geçen isimler ona aittir. Kâtip Çelebi *Keşfü’z-Zünûn*’da Şükrullah b. Ahmed ve Şükrullah b. eş-Şihâb Ahmed el-Rûmî⁷, Bağdatlı İsmail Paşa *Hediyyetü’l- ‘Ârifîn*’de Şükrullah Rûmî (Şükrullah bin Şehâbeddin Ahmed ibn Zeyneddin el-Amasî er-Rûmî) olarak zikreder⁸.

Risâle min İlmi’l-Edvâr kitabında ise kendisini Ahmetoğlu Şükrullah olarak tanıtır⁹ ve Çemişkezekli olduğunu söyler. *Zehretü’l-Edeb* isimli eserinde de aynı şekilde Çemişkezekli Şükrullah Ahmedoğlu olarak karşımıza çıkar.¹⁰

Doğum tarihi hakkında bilgi bulmak pek mümkün değildir. Kendisi hakkında yazılan *Şekâ’îku’n- Nu‘mâniye* ve zeylinde, *Tâcü’t-Tevârih*’te, *Keşfü’z-Zünûn*’da, *Sicill-i Osmanî*’de bu konuda bilgi verilmiyor, *Osmanlı Müellifleri*’nde sadece doğduğu yerin Amasya olduğu gösteriliyor. Kendisi *Behcetü’t-Tevârih*’te 790 yılında (h. 1388) doğduğunu ve 22 yaşında Osmanlı Sarayının hizmetine girdiğini

¹ Hoca Sadeddîn Efendi, **Tâcü’t-Tevârih**, II, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 190 ; Mecdi Mehmet Efendi, **Hadâîku’s-Şakâ’îk**, Haz. Dr. Abdülkadir Özcan, İstanbul, s. 114.

² Hoca Sadeddîn Efendi, **a.g.e.**, s. 190 ; Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi, **Şakâ’îku’n- Nû‘maniye**, Haz. Ahmed Subhi Fırat, İstanbul, 1985, s. 94,

³ Mecdi Mehmet Efendi, **a.g.e.**, s. 114 ; Aşık Paşazade, **Osmanoğulları Tarihi**, Haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, İstanbul, 2003, s.193.

⁴ **Risâle min- İlmi’l-Edvâr**, s.3

⁵ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, c.I, İstanbul, Matbaa-yı Amire, 1333, s. 332.

⁶ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, c.III, İstanbul, 1315, s.154.

⁷ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Haz. Prof. Şerafeddin Yalçınkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul, 1971, c.I, s.198, 257, c.II. 1872.

⁸ İsmâil Paşa el-Bağdâdî , **Hediyyetü’l- ‘Ârifîn**, Haz. Kilisli Rifat Bilge, İbnülemin Mahnut Kemal İnal, İstanbul, 1951, s. 419.

⁹ **Risâle min-İlmi’l-Edvâr**, v. 6a/6.

¹⁰ **Zehretü’l-Edeb**, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail no: 644, v. 88-89.

söylüyor.¹¹ Risāle min İlmi'l-Edvār'ın giriş kısmındaki şiir ise devrinin olaylarına tanık olması hakkında bize bazı ipuçları veriyor. Burada Yıldırım Bayezid (ö.H.805/M.1403)' in şehzadesi İsa Çelebi'(ö.H.808/M.1406)'nin ismini zikretmesi¹², kitabını ilk olarak onun isteği üzerine yazdığını gösteriyor. Buradan hareketle *Saltanat fasılası*¹³ devrinde İsa Çelebi'nin Osmanlı tahtı uğrunda mücadelesine tanık olduğu görülüyor. Yine aynı eserde Fatih için “*ebü'l-feth*” demesi Fatih Sultan Mehmed'in hakimiyet yıllarına tanık olduğunu gösteriyor.¹⁴

Şükrullah'ın ailesi hakkında da pek fazla bilgi verilemiyor. Babası ve dedesinin isimleri kaynaklarda çeşitli şekilde zikredilip bazısı birbirine uymamaktadır. Edinebildiğimiz kaynakların çoğu Osmanlı tarihine ve olaylarına dair olduğundan bu olaylar içerisinde sadece ismi ile geçer. Kaynaklarda Şükrullah¹⁵ er-Rûmî, Şükrullah el-Amâsî er-Rûmî¹⁶, Şükrullah b. Ahmed er-Rûmî,¹⁷ “Şehâbeddin Ahmed bin Zeyneddîn'in mahdumu” diye tanıtılır¹⁸. Hoca Sadeddîn'in tarihinde, kendisinin Amasyalı, babasının adının Abdullah olduğunu yazılıdır¹⁹. Bursalı Mehmet Tahir, Amasyalı olduğunu ve yüksek fazilet sahiblerinden biri olan Yar Ali (Yar Alî . Siyāvüş b. Averen Divriği) ile kardeş çocukları olduğunu söyler.²⁰ Franz Babinger de tam adının “ Şükrullâh b. İmam Şihâbeddin Ahmed b. İmam Zeyneddîn Zekî” olarak gösterir ve muhtemelen Bursalı Mehmet Tahir'e dayanarak Şükrullah

¹¹ Nihal Atsız, **Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi**, İstanbul, 1939, s. 2.

¹² **Risāle min-İlmi'l-Edvār**, v. 4a. Mısrada geçen “ayn” ü “sîn” ü “yâ”= “isa” anlamına geliyor.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1982, s. 325-345

¹⁴ **Risāle min- İlmi'l-Edvār**, v. 10a.

¹⁵ Kâtip Çelebi, **a.g.e.**, c.I 198,257 c.II.1872.

¹⁶ İsmâil Paşa el-Bağdâdî, **a.g.e.**, s.419

¹⁷ Ömer Rıza Kehhale, **Mü'cemü'l-Müellifin**, c.3-4, Beyrut, s.303

¹⁸ Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, c. III, s.154.

¹⁹ Hoca Sadeddîn, **a.g.e.**, c.V, s. 85.

²⁰ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **a.g.e.**, s. 192, 332.

ile Yar Ali'nin kardeş çocukları olduğunu söyler.²¹ Nihal Atsız da Amasya tarihini yazan Hüseyin Bey'in dediklerinden yola çıkarak, Şükrullah'ın babasının Şihâbeddin Ahmed; dedesi Zeyneddîn Zekî'nin Divrikli Evren'in oğlu olduğunu söyler. Divrikli Evren Salur boyundan Togan'ın oğludur. Yar Ali ile Şükrullah ise kardeş çocuklarıdır. Atsız, bu bilgileri vermekle birlikte yine de kesinliği konusunda ihtiyatlı davranıyor.²² Bazı araştırmacılar ise dedesinin ve babasının Divriği'den gelip Amasya'ya yerleştiğini söylese de bu bilginin kaynağı verilmemiştir.²³

İsmi konusunda bu kadar detayına inmemizdeki neden yazdığı eserlerde isminin ve şeceresinin farklı şekillerde geçmesidir. Yazdığı tarih kitabı *Behcetü't-Tevârîh* te kendisi “Şükrullah b. Şihâbeddin Ahmed b. Zeyneddîn Zekî ” diye tanıtlır.²⁴ *Zehretü'l-Edeb* isimli eserinde ise ismi Şükrullah Ahmet, babası Çemişkezek kadısı Mevlânâ Ahmet, dedesi ise Isfahan kadısı Seyfüddin Zekeriyâ olarak gösterilir.²⁵ Aynı şekilde *Risâle min İlmî'l-Edvâr*'da da kendisi için “Ahmedoğlu Şükrullah” ismini kullanır ve Çemişkezekli olduğunu söyler.²⁶ Bundan dolayı “ Aynı yüzyılda Ahmetoğlu Şükrullah iki kişi mi? ” diye düşünebiliriz. Tarihçi Nihal Atsız da, *Osmanlı Tarihleri* eserinde İsa Çelebi'nin siyaset sahnesinde görüldüğü 1402-1405 yıllarının Şükrullah'ın çok genç yaşına tekabül ettiğini, dolayısıyla çok genç yaşta mûsikî kitabı yazacağına imkansız olduğunu söyler.²⁷ Bu

²¹ Franz Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. Coşkun Uçok, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2003, s.20

²² Nihal Atsız, **Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.2.

²³ Ahmet Kavas “Şükrullah”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, c.II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.597.

²⁴ **Behcetü't-Tevârîh**, Süleymaniye Ktp., Aya Sofya nüshası no: 2990,v. 11.

²⁵ **Zehretü'l-Edeb**, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail bölümü, no: 644, v. 88-89.

²⁶ **Risâle-i min İlmî'l-Edvâr**, y. 3, 7

²⁷ Nihal Atsız, **Osmanlı Tarihleri I**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1947, s. 39.

konuda haklı olup olmadığını çıkarmak biraz zordur. Bu konuda düşüncelerimizi şöyle açıklayabiliriz:

1. Şükrullah'ın Amasyalı olduğunu Hoca Sadeddin ve Mehmet Tahir Efendi yazmış, diğer tarihçiler de onu kullanmışlardır. Daha eski kaynaklarda Şükrullahın Amasyalı olduğu belirtilmemiştir. Buradan yola çıkarak Şükrullah'ın Amasyalı olmadığı, doğum yerinin Çemişkezek olduğunu ileri sürebiliriz. Nitekim *Risāle min İlmi'l-Edvār* ve *Zehretü'l-Edeb* eserinde Şükrullah Çemişkezekli olduğunu bizzat söylüyor.

2. Bunun yanı sıra, tarihi kaynakların hiçbirinde Amasyalı Şükrullah'ın *Zehretü'l-Edeb* isimli eseri olduğu zikredilmemiş. Bu da Amasyalı Şükrullah ile Çemişkezekli Şükrullah'ın ayrı ayrı kişiler olduğu görüşünü akla getiriyor. Bu şekilde Çemişkezekli Şükrullah'ın başka birisi olup onun eserlerinin Amasyalı Şükrullah'a atfedildiği de düşünülebilir.

3. Şükrullah'ın II. Murad devrine ait mûsikî eseri olduğu kaynaklarda zikredilir. Bu eserin Safiyüddîn (ö. H. 693/M. 1294)' in “ Kitâbü'l-Edvâr”ının tercümesi olduğu yazılır. Ama bu eserin bugün de asıl yazmasının ortada olmamasına göre Şükrullah'ın isminin ne şekilde geçtiği dikkatten kenarda kalmış. Kaynaklarda Şükrullah'ın Amasyalı olarak gösterilmesi, bu risalenin de şimdiye kadar pek incelenmemiş olmasından ileri gelmiş olabilir.

4. Şükrullah'ın kendisi daha önce mûsikîye dair eser yazdığını söylemiyor. Bazı yazarlar bunu Şükrullah'ın daha sonra tarihe ve dine yönelmesi, dini bilgiler içeren eserler yazması ile açıklıyorlar.²⁸ Dolayısıyla, devrin seçkin ulemaları arasında

²⁸ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s.3.

yer alan Şükrullah, mûsikî ile uğraşmasının hatırlanmasını istememiş olabilir. Belki de eserin incelenmesi bu yüzden dikkatten kenarda kalmıştır.

5. Şükrullah'ın eserlerinde kullandığı üslûba bakılırsa, bu iki müellifin aynı olduğunu da düşünebiliriz. Türkçe kaleme aldığı *Risâle min İlmil'î-Edvâr* ile Farsça yazdığı *Behcetü't-Tevârîh* eserinde cümleleri birbirine “ve” bağlacı ile bağlaması,²⁹ aralarda beyitler kullanması vs.buna örnek olabilir.

Tabii ki bu görüşlerin hepsi varsayımdan ibarettir. Bu görüşlerden yola çıkarak Amasyalı Şükrullah ile Çemişkezekli Şükrullah'ın aynı veya ayrı kişiler olduğu tartışılır. Maalesef bu konuda fazla kaynak olmaması, incelediğimiz eserin de şimdiye kadar hep tek nüsha olması, onun da kayıp olması, elimizdeki fotokopi nüshada ise hiçbir kayıt bulunmadığından dolayı kesinliğe varamıyoruz. Kısacası, kendisini Çemişkezekli olarak tanıttığı *Risâle min İlmî'l Edvâr* ve *Zehretü'l-Edeb* müellifi Şükrullah ile *Behcetü't-Tevârîh* müellifi Amasyalı Şükrullah'ın mûsikîye dair eser yazdığını esas alarak, bu müellifleri aynı kişi olarak kabul etmek durumunda kalıyoruz.

Şükrullah'ın Ahmed Çelebi adında bir oğlu olduğu ve bu kişinin de devrinin fazilet sahibi aydınlarından olduğu ve babası gibi siyasi görevlerde bulunduğu bilinir. Tarih kitaplarında II. Beyazıd ile Cem Sultan arsında çıkan anlaşmazlıkta, Cem Sultan'ın Bursa'yı alması olayından sonra, affedilmesi için halası Selçuk Hatun'la birlikte Mevlânâ Şükrullah oğlu Ahmed Çelebi'yi de Sultan II. Bayezıd'a elçi göndermesi belirtilmiştir.³⁰

²⁹ Hasan Almaz “Behcetü't-Tevârîh”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 2004, s. 29.

³⁰ Âşık Paşazâde, **a.g.e.**, 276; Hoca Sadeddîn, **a.g.e.**, s. 195.

Şükrullah'ın ölüm tarihi de kimi kaynaklarca birbirini tutmuyor. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* eserinde Şükrullah'ı, Fatih devri tıpçılarından Şirvanlı Şükrullah ile karıştırmış. Onun 1489 yılında öldüğünü ve İstanbul'da Şeyh Vefa mezarlığında defin edildiğini yazıyor.³¹ Bu yanlışlık her iki bilginin isminin aynı olmasından kaynaklanabilir. Bu kaynaklardan yararlanan bazı araştırmacılar da aynı hatayı tekrar etmişler.³² Halbuki Şükrullah'ın vefatı hakkında bilgi vermeyip, Şirvanlı Şükrullah'ın Şeyh Vefa mezarlığında defin edildiği *Şakâ'ik* tercümesinde yazılıdır.³³ Şükrullah'ın doğum tarihi kendi anlatışına göre 790 yılına denk geliyor, dolayısıyla 100 sene yaşaması imkansız gibi gözüküyor. Çünkü *Behcet'üt-Tevârih*'i yazarken 70 yaşını geçtiği için duygularının azalmasından şikayet eder, bundan sonra 30 sene yaşaması uzak ihtimal doğurur³⁴. *Sicill-i Osmanî'de* ölüm tarihi 1460 yılında gösterilir. Yine aynı şekilde *İslam Ansiklopedisi'nde* ölüm tarihi 1459-60 olarak gösterilse de bu da çok akla uygun gözüküyor³⁵. Çünkü Câmî'üd'-Da'avât eserini 1464 yılında Bursa'da yazdığına göre bu tarihin kesin olması imkansızdır.

Şeyh Vefa mezarlığında ise eski olduğundan dolayı mezar taşlarının bir kısmı kırılmış, bir kısmı da bozulmuş olduğu için burada tespit yapma imkanı yoktur. Şükrullah'ın hayatının büyük kısmı Bursa'da geçtiği için son eserini yazdıktan sonra, yani 1464'ten sonra orada öldüğü ve defnedildiği düşünülüyor.

B. İlmî ve Siyasi Kişiliği

Şükrullah'ın, zamanının birçok ilminden haberdar olan alim ve bilgin bir kişi olduğu kendi eserlerinden anlaşılmaktadır. Dinî konuları iyi bilmekle beraber ilk

³¹ Bursalı Mehmet Tahir, **a.g.e.**, s.232.

³² Ahmet Kavas, **a.g.e.** s. 597.

³³ Mecdî, **a.g.e.** 236.

³⁴ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s. 5

³⁵ Ayla Demiroğlu “Behcetü't-Tevârih”, **TDİA**, c.5, s.349.

tercümesi olan mûsikî eserinde ve tarih eserinde kullandığı kaynaklar onun felsefe, tarih, coğrafya, etnografya ilmine vakıf olduğunu ortaya koyuyor. Ama daha çok, kendinden sonra gelen tarihçilere bir kaynak olarak bıraktığı genel dünya tarihini anlatan *Behcetü't-Tevârîh* eseriyle tarihçi olarak tanınır. Yazdığı eserleri Osmanlı padişahlarına sunması, devletin siyasi ilişkilerinde elçi olarak görev alması, Osmanlı sultanları tarafından rağbet görülen ve değer verilen bir kişi olduğunu gösteriyor.

22 yaşında Osmanlılar hizmetine girdiğini söyleyen Şükrullah genç yaşında Fetret devrinin karışıklığına şahit olmuş, II. Murad zamanında parlamış ve Fatih Sultan Mehmet'in hakimiyet yıllarını yaşamıştır. Timur istilasından sonra parçalanmış Osmanlı devletinde Yıldırım Bayezid şehzadelerinin hangisine taraf olduğunu eserlerinden anlamak güçtür. *Risāle min İlmi'l-Edvār'ın* giriş kısmında İsa Çelebi'nin ismini zikrederek övmesi ilk başta, Timur'un yarlığıyla kendisine verilen Bursa'da ikameti sırasında ona taraf olduğunu gösterir³⁶. *Behcetü't-Tevârîh*' te ise İsa Çelebi'nin ismini hükümdarlar sırasında anmayıp Yıldırım Bayezid'dan sonra Emir Süleyman'ın ismini saygıyla anar. Tarih yazarları saygı dolayısıyla Yıldırım Bayezid'ı kendi eceliyle öldüğünü yazdıkları gibi, o da Süleyman Çelebi'nin öldürüldüğü halde, kendi eceliyle öldüğünü söyleyerek saygısını ifade eder. Bu davranışı İsa Çelebi'den sonra ona yaklaştığını akla getirir. Halbuki Musa Çelebi'nin Mehmed Çelebi ile savaşta yenilerek öldürüldüğünü açıkça söyleyebiliyor³⁷, buradan Musa Çelebi'ye taraf olmadığı düşünülebilir. Aslında ise, eserlerinde devrindeki karışıklıkları anlatmaması Şükrullah'ın çekişmelere taraf olmadığı, devletin birliğine önem verdiği kanaatini doğurur.

³⁶ **Risāle min İlmi'l- Edvār** , v. 5

³⁷ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s.35

Osmanlı sultanlarından II. Murad zamanında tanınan Şükrullah'ın ilk devlet görevi Karamanoğlu İbrahim Bey'e (1424-1463) elçi gitmek idi. Karamanoğlu hakimiyetinin Sırp ve Macarlarla birlikte Osmanlılar aleyhinde işbirliği karşılığında, Osmanlı ordusu bu işbirliğini bertaraf ederek Karamanoğlu vilayetini de Osmanlı topraklarına katmak istemişti. Yaptıklarından pişman olan Karamanoğlu hükümdarı İbrahim Bey maiyetindeki yüksek bilginlerden Mevlânâ Hamza'yı yollayarak özür diler, bir daha yapmayacağına dair barış yapmak ister. II. Murad da bu özrü kabul ederek karşılığında Şükrullah'ı Karamanoğlu'na elçi olarak gönderir. (838 H. / M.1434 M.)³⁸

Diğer siyasi bir görev ise yine II. Murad tarafından Kararkoyunlular hükümdarı Mirza Çihanşah'a (1737-1467) elçi gitmesidir. (1449). Bu elçilik sırasında Osmanlıların seçeresi hakkında bilgi veren *Oğuznâme* kitabını görmüş ve Behcetü't-Tevârîh'in Osmanlıların soy kütüğünü anlatan kısmında bu bilgileri kullanmıştır.³⁹ Fatih Sultan Mehmed döneminde ise Şükrullah kendisine bağlanan maaşla Bursa'da oturuyor⁴⁰. Fatih'in oğulları Şehzade Bayezid'la Mustafa'nın Edirne'de yapılan sünnet düğünü merasimine devrin bilginleri Mevlânâ Fahreddîn, Mevlânâ Tûsî, Hızır Bey Çelebi ile birlikte katılmıştır.⁴¹ Âşık Paşazâde tarihinde "*Padişah devletle saltanat tahtına geçip oturdu. Sağ tarafında Mevlânâ Fahreddin*

³⁸ Mecdî, **a.g.e.**, s. 236; Âşık Paşazâde, **a.g.e.**, 193; Hoca Sadeddîn, **a.g.e.**, s. 190; İsmail Hakkı Uzunşarşılı, **a.g.e.**, c. I, s.415

³⁹ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s. 4, 27. Bu bilgi tarih kitaplarında geçmeyip sadece Behcetü't-Tevârîh eserinde mevcuttur.

⁴⁰ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s.05

⁴¹ Hoca Sadeddin, **a.g.e.**, c.III, s.25.

Fazıl, sol tarafında Mevlânâ Tûsî, karşısına da Şükrullah Fâzıl oturdu” dediğine göre Fatih’in ona önem verdiği anlaşılıyor.⁴²

Şükrullah dinî ilimler ve tarihle beraber, edebiyatla da ilgilenmiştir. *Zehretü'l-Edeb* isimli sözlüğünü manzum olarak yazması, *Risāle min İlmi'l-Edvār* kitabında yazdığı şiirler, deyim niteliğinde olan beyitler iyi bir edebiyat bilgini olduğunun kanıtıdır.

C. Eserleri

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Çemişkezekli Şükrullah ile Amasyalı Şükrullah’ın aynı müellif olduğunu varsayarak eserlerini tarihi sıraya göre şöyle sıralayabiliriz:

1. **Zehretü'l-Edeb** - Farsça olan bu eserin ne zaman yazıldığı bilinmiyor. Sözlüğün girişinde müellif kendini “Şükrullah b. Ahmed el-każı Çimikezek”, dedesini ise “şerefü'l-İslām...Seyfü'd-dīn Mevlânâ Zekeriyâ el-każı...İşfahān ” olarak niteliyor. Buradan babasının Çemişkezek kadısı, İslam dininin övüncü olarak nitelediği dedesinin ise Isfahan kadısı olduğunu söylüyor⁴³. Toplam 31 yapraktan oluşan bu eser Farsça manzum sözlüktür. Eserin girişinde sübyan mektepleri için yazdığını, çocukların eğitimine yönelik olduğu için, nesirden nazmın daha uygun olacağını belirtiyor. Giriş kısmı hariç eserin tamamı manzum yazılmıştır.

Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail no: 644'te kayıtlı olan mecmuanın içerisinde yer alır.

⁴² Âşık Paşazâde, a.g.e., s. 226.

⁴³ **Zehretü'l-Edeb**, v. 89.

2. **İlmü'l-Edvâr** – Müellifin *Risāle min İlmî'l-Edvâr* adı ile de bilinen ilk ve yegâne Türkçe eserini çalışma olarak sunacağımız için ileride ayrıntılı bilgi verilecektir.

3. **Enîsu'l-Ārifîn**- Bu ad altında bir eser yazdığını Minhâcû'r-Reşād eserinde belirtiyor.⁴⁴ İstanbul kütüphanelerinde bu eseri bulamadık. Manisa İl Halk Kütüphanesi 1169 no'da kayıtlı olan bu Farsça eser H.856-861/M. 1451-1456 yılları arasında yazılmıştır. On beş bölümden oluşan bu eser ilim sahiplerinin övülmesi, cahillik, hikmet, dostluk, sadakat gibi konular hakkındadır. Konular anlatılırken hem İslamî literatürden, hem de ünlü filozofların isimleri zikredilmiştir.⁴⁵

4. **Şerh-i Kaşîde-i Emālî** : Kelam ilmine dair yazdığı bu esere hiçbir şekilde ulaşamadı. Ama bu eseri yazdığını Minhâcür'r-Reşād eserinde belirtiyor⁴⁶.

5. **Behcetü't-Tevārîh**: Söylediğimiz gibi, Şükrullah daha çok tarihçi olarak tanınır. Buna neden, yazdığı genel dünya tarihi içerisinde Osmanlılar'ın da tarihini ele almasıdır. Kendinden sonra yazılan tarih kitaplarına kaynaklık eden bu Farsça eseri Şükrullah H.861/M.1456'da Fatih Sultan Mehmed' in sadrazamı Mahmut Paşa (ö. 878 /M. 1474)'ya sunmak için yazmıştır.⁴⁷ Eser dünyanın başlangıcından 1451 yılına kadarki olayları konu eden bir genel dünya tarihidir. Dünyanın yaratılışından beri ele aldığı tarihi Osmanlılar'ın hakimiyetinin sürdüğü yıllara, II.Murad'ın devrine kadar getirir. Eserini Fatih Sultan Mehmed zamanında yazsa da zamanın hükümdarı hakkında kitabında bilgi vermemiş. Bunun nedeninin “*Bu denli padişahı başkalarının ardından anmak edepsizliğin aşırılığından ve bilgisizliğin*

⁴⁴ **Minhâcû'r-Reşād**, Süleymaniye Ktp., Aya Sofya Bölümü, no: 2112, giriş kısmı.

⁴⁵ Hasan Almaz , **a.g.e.**, s.20.

⁴⁶ **Minhâcür'r-Reşād**, Aya Sofya, giriş kısmı

⁴⁷ Hasan Almaz , **a.g.e.**, s.24

sonsuzluğundan ” olacağını söyleyerek Fatih’in yaşamı hakkında ayrı bir eser yazmanın daha şanına layık olduğunu belirtse de bunu muvaffak olamamıştır.⁴⁸

Eserde Osmanlılar tarihini anlatıldığı bölüm uzun bir tarihi süreci kapsamına rağmen kısa olup hükümdarlar hakkında bilgi, tahta çıkış tarihleri, saltanat süreleri ve ölüm tarihlerinden ibarettir. Eserde aynı zamanda coğrafya, etnografya, kozmografya, astronomi ve din hakkında da bilgiler vardır. Bu eseri yazarken kullandığı kaynakları eserin başında zikrediyor⁴⁹. Eser 13 bölümden oluşuyor :

- 1.bab : 13 fasıl, 12 makaleden oluşuyor, dünyanın yaratılışı;
2. bab : Bazı peygamberlerin tarihi;
- 3.bab : Hz. Muhammed’in nesebi;
4. bab : 7 fasıl olup, Hz. Muhammed’in doğum tarihi;
5. bab : 4 fasıl olup, Hz. Muhammed’in ailesi;
6. bab : Aşere-i mübeşşere denilen on sahabenin hayatı;
7. bab : 4 fasıl olup, diğer sahabelerin hayatı;
8. bab : 3 fasıl olup büyük imamları;
9. bab : Tarikat şeyhlerinin hayatı;
10. bab : Eski hekimler ve filozoflar;
- 11 bab : 4 fasıl olup, İran padişahları;
- 12 bab : Yezidiler, Aleviler ve Selçuklular tarihi;
- 13 bab : Osmanlılar tarihi hakkındadır.

Bu eserin tarih açısından önemi, Osmanlı sarayına yakın olan yazarının Osmanlılar tarihini ve bizzat yaşadığı devri kendi ağzından anlatmasıdır. Ama bunu

⁴⁸ Hasan Almaz, **a.g.e**, s. 27.

⁴⁹ **Behcetü’t-Tevârih**, Fatih no: 4203 nüshası, giriş sayfası.

yaparken fazla ayrıntıya gitmiyor, Fetret devrini yaşayan biri olarak önemli olaylara dokunmuyor, kronolojik özet vermekle yetiniyor. Aynı zamanda Türklerin atalarının ismini sayarak Nuh'un oğlu Yafes'e kadar götürür, bu da kendinden sonra gelen tarihçiler için Türklerin şeceresi hakkında kaynak oluşturmuştur⁵⁰.

16. yüzyılda bu eser Mustafa Farîsî adlı birisi tarafından *Mahbūbu ulūbū'l-arîfīn* adı altında Anadolu Türkçesine çevrilmiştir. Tarihçi Nihal Atsız, bu eserin Osmanlı Sultanlarına ait olan bölümünü çevirerek, 1939 yılında *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi* adı altında yayınlattır. Eserin İstanbul Kütüphanelerinde bulunan nüshaları aşağıdakilerdir :

Ayasofya 2990 (301 y.); Beyazıd 4902 (276 y.); Düğümlü Baba 351 (203 y.); Fatih 4203 (370 y.); Nuriosmaniye 3059 (242 y.) ; Revan 1538 (245 y.⁵¹); Süleymaniye Serez 1891 (201 y.); Veliyüddin Ef. 2343 (108 yaprak), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Farsça Yazmalar Bölümü, no: 801 (117 y.)

6. Minhacür'r- Reşād : *Minhācū'r-Reşād fī sūlūkū'l-'ibād* şeklinde geçen bu eser dini konular içerir⁵². Farsça yazılıp 12 bab ve 73 fasıldan oluşur. Her bab hadis ile başlanır, sonu ise hikayelerle bitiyor. Kitabın başında yararlandığı 58 kitabın listesi, sonunda ise kitap içerisinde değindiği 144 ilim dalı sınıflandırılıyor. Bablar tevhid, mimin, namaz, abdest, oruç, hac gibi dini konular içerir. İstanbul kütüphanelerindeki nüshaları şunlardır:

Aya Sofya 2112 (111 y.), Revan Köşkü 368 (158 y.), Süleymaniye Kadızade Mehmed 302 (166 y.), Şehid Ali Paşa 1430 (124 y.).

⁵⁰ Hasan Almaz, a.g.e., 16-17.

⁵¹ Revan Köşkü kütüphanesi uzun süreli tadilatla olduğu için nüshaları Fethi Erdem Karatay kataloglarından tespit ettik.(Bknz. F.E.Karatay, Topkapı Müzesi Kütüphanesi, **Farsça Yazmalar Kataloğu**, 101.)

⁵² **Minhācū-Reşād**, Süleymaniye Kadızade Mehmet no: 302, v.6

7.Cāmi'ü'd-Da'avāt : Bursa'da 868 muharreminde (M. teşrinievvel 1463) yılında arkadaşlarının isteği üzerine başladığı bu kitabı 868 cemaziyelevvel (M. 1464 yılının evveli) bitirmiştir.⁵³ Bazı kütüphanelerde ve Kitābü'd-Da'avāt ve Ed'ie-i Ma'sura adıyla kayıtlıdır. Farsça yazılan bu eserde Hz. Muhammed'in dualarını bir araya toplamıştır. 22 babdan oluşuyor. Bu bablarda duaların fazileti, hangi şartlarda ve nasıl yapılacağı anlatılır. Giriş kısmında İhvānü's-Safā'nın isteği üzerine yazdığını belirtir.⁵⁴ Fihriste geçmeden önce birkaç mısrası da var.⁵⁵ Değişik kitaplardan yararlanmış, bu kitapların isim ve yazarları sayfa aralarında ve eserin sonunda açıklamıştır.

İstanbul kütüphanelerindeki nüshaları aşağıdakilerdir:

Aya Sofya 2782 (154 y.), 2793(147 y.); Ali Emiri (Arabî bölümü), 1924 (60 y.), Fatih 2774 (Kitābü'd-Da'avāt adıyla, 185 y.), Fatih 2554 (Ed'ie-i Ma'sura adıyla 149 y.), Revan Köşkü 093 (139 yaprak), 095 (158 yaprak) ⁵⁶.

II. Risāle min İlmi'l-Edvār⁵⁷

Şükrullah'ın *İlmü'l-Edvârı* adı ile Türk Mûsikisi tarihinde önemli yeri olan ve günümüzde de birçok araştırmaya kaynaklık eden bu mûsikî risalesinin özelliklerinden biri de sade bir Türkçe ile anlatılması, dil ve terim açısından zengin olmasıdır.

A. Nüshaları

Eser tek yazma nüsha olup merhum mûsikîşinas Rauf Yekta (1871-1935)'nin özel kütüphanesinde bulunuyor. Rauf Yekta ilk kez 1915 yılında böyle bir eserin

⁵³ Nihal Atsız, **a.g.e.**, s.5

⁵⁴ **Kitābü'd-Da'avāt**, Fatih nüshası no: 2774, y. 2

⁵⁵ **A.g.e.**, y. 4 -5.

⁵⁶ Fethi Erdem Karatay, **a.g.e.** s.34.

⁵⁷ Edvar, musikide makamların ve usullerin tanımlanması için kullanılan dairevi anlatım biçimi olup Türk musikisi nazariyatına ait eserlerin genel ismidir.

yazıldığı hakkında bilgi vererek “Türk Sazları” başlığı altında eserin çalgılarla ilgili olan bölümünü Millî Tetebbular Mecmuasında yayınlamıştır.⁵⁸ Makalesinde “*Dokuzuncu asr-ı Hicrî evâilinde “Ahmedoğlu Şükrullah” nâm zatın, Yıldırım Bayezid Han şehzadelerinden İsa Çelebi’ye ithaf ederek ahiren bir nüzha-i nadiresi elimize geçen eserinden iktibasen...*”⁵⁹ dediğine göre eserin tek nüsha olduğunu anlıyoruz. Burada ud, ıklığ, rebab, mizmar, pişe, ceng, nüzhe, kanun, muğni çalgıları hakkında bilgi veriliyor ve çizimleri gösteriliyor. Rauf Yekta eserin diğer bölümlerinden olan kısımları bir sonraki makalesinde yayınlayacağını söylese de, bu gerçekleşmemiştir. 1970 yılında musiki yazarı İsmail Baha Sürelsan kendinde emaneten bulunan bu yazma hakkında *Musiki ve Nota* dergisinde bilgi vermiş, eserin başlangıcında fasılların isimleri ve musiki hakkında Şükrullah’ın yaptığı tanımları olan kısmı yayınlamıştır.⁶⁰ Sürelsan, bu makalesinde İtalya-Milano’da bulunan bir yayınevinin hazırladığı musiki ansiklopedisinde kullanılmak üzere, Milli Kütüphane tarafından yazmanın bazı varaklarının fotokopisinin çekildiğini söylüyor⁶¹. Tarihçi Murat Bardakçı, Ankara Milli Kütüphanede bulunan yazma eserin mikrofilmünü 1982 yılında elde ettiğini, şu an asıl yazmanın nerde olduğunu bilinmediğini belirtiyor.⁶² Bu eser hakkında çağdaş musiki literatürü kaynaklarında da tek nüsha olduğu ve onun değerli musikişinas Rauf Yekta’nın özel kitaplığında bulunduğu, mikrofilminin ise Süleymaniye Kütüphanesi ve Milli Kütüphanede

⁵⁸ Rauf Yekta, “Türk Sazları”, **Milli Tetebbûlar Mecmuâsı**, 1311, sayı 4, s. 137-141, 233-239

⁵⁹ **a.g.m.**, s.136.

⁶⁰ İsmail Baha Sürelsan, “On beşinci asır Türk Musikisi müelliflerinden Ahmet oğlu Şükrullah”, **Mûsikî ve Nota**, c.1, sayı 5, Mart 1970, s. 4-5; c.2, s. 24, Ekim 1971, s. 4-5.

⁶¹ **A.g.m.**, C.2, s.24, s.4.

⁶² Murat Bardakçı, “XV.Yüzyılda Yaşamış Bir Türk Müzisyeninden Öğütler” , **Tarih ve Toplum**, Haziran, 1990, c.13, sayı 78, s.30-34.

kayıtlı olduğu yazılıdır.⁶³ Ama uzun süreli araştırmamıza rağmen, İstanbul Kütüphaneleri ve il dışında olan diğer önemli kütüphanelerde asıl yazmayı ve mikrofilmini bulamadık. Bizim elimize dolaylı yollardan ulaşan nüsha da asıl yazmadan çekilmiş fotokopi nüshadır.

İlk on beş bölümü Urmevî'nin yazdığı bu eserin Anadolu Türkçesi ile ilk tercümesinin Şükrullah'ın yaptığı kanaatindeyiz.⁶⁴ Fuat Köprülü de 1932 yılında yayınlattığı makalesinde, Sultan II. Murad devrinde mûsikînin geliştiğini ve Şükrullah'ın da musikiye dair iki eser yazdığını söylüyor ve kaynak olarak *Encyclopédie de la Musigue*'yi gösteriyor.⁶⁵ Mahmut R. Gazimihal, Berlin kütüphanesinde (Dirz koleksiyonunda) ve Paris Milli Kütüphanesinde (fond. turc.150) birer nüshasının olduğunu yazıyorsa da kaynak göstermiyor.⁶⁶

Doğal olarak nüsha şimdiye kadar tek olduğuna göre ve özel kütüphanede saklandığına göre üzerinde çalışma yapılması imkansız hale gelmiştir diye düşünüyoruz. Recep Uslu, Wilhelm Friedrich'in 1944 yılında bu eseri doktora çalışması olarak yaptığını, 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde Gözde

⁶³ Taranan eserler şunlardır: Yılmaz Öztuna, **Türk Musikisi Ansiklopedisi**, İstanbul, 1969, s. 292-293; Onur Akdoğu, **Türk Müziği Bibliyografyası**, (9.Yüzyıl- 1928), İzmir 1989, s.13-14; Recep Uslu , “ XV.Yüzyılda Yaşamış Türkçe Musiki Nazariyatı Eserleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **Tarih Dergisi**, İstanbul, 2000, s.453- 465; **Osmanlı Mûsikî Literatürü Tarihi** (Haz.Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Gülcan Gündüz, M.Serdar Bekar) , İstanbul 2203, S.30-31.

⁶⁴ Fehmi Edhem Karatay'ın **Arapça Yazmalar Kataloğunda**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 7674 no'da kayıtlı bulunan *Unmûzac* adlı gramer kitabının 21b-38b yaprakları kısmının Şeyh Safiyüddin Urmevî'nin Kitâb-ı Edvâr-ı Mûsikî eserinin Türkçe tercümesi olduğu yazılır. Aynı mecmuada 38b yaprağından itibaren yine Safiyüddin'in adı ile başlayan Türkçe musikiye dair başka bir eserin olduğu görülür. Dolayısıyla bu yazmaların tarihi de verilmediği için Şükrullah'tan önce mi, sonra mı yazıldığı kanaatine varamadık. Maalesef Topkapı Sarayı Kütüphanesi uzun süreden beri tadilatla olduğundan dolayı bu mecmuayı bizzat görüp incelemek imkanı olmadı.

⁶⁵ Fuat Köprülü “Anadolu'da Türk Dil ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış, XV asır ”, **Yeni Türk Mecmuası**, 1933, sayı 5, sayfa 378. (Köprülü bu bilgini kaynağını şöyle gösteriyor: Albert Lavignac, *Encyclopédie de la Musigue*, 2978

⁶⁶ Mahmut R.Gazi mihal, **Bursa'da Mûsikî**, Bursa Yeni Basımevi, 1943, s.9.

Uludemir tarafından 1995 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışıldığını belirtse de bu bilgilerin de doğruluğuna ulaşmak mümkün olmadı.⁶⁷

B. Dış ve İç Özellikleri

Eser nesih hattıyla iç kısımlar daha düzgün, ilk ve son varakları karışık şekilde yazılmıştır. Zamanla varakların bozulmasından, mürekkep yayılmasından dolayı bazı yerlerde okumada güçlükler meydana gelmektedir. Esere geçmeden önce ilk sayfada “Âlim-i kâmil Safiyüddin rahimehullahu taşnîf kılduğı kitâbdur ” diye bir yazı var, eserin girişinde ise “Risâle min ilmi'l-edvâr ” ibaresi yazılmıştır. Bunların dışında yer yer okunamayan yazılar var. 121 varak olan metinde ketebe kaydı yoktur, bu yüzden de müellifin olup olmadığı konusunda kesinliğe varılamıyor. Metin kenarlarında sonradan eklemeler yapılmıştır ki, bunlar da tam okunmuyor. Elimize dolaylı yollardan ulaşan fotokopi nüshanın da varakları tam değildir. Otuz altı bölümden oluşan bu eserin yedinci bölümünün olduğu kısmı elimizdeki nüshada yok. Ayrıca ki 50a ve 50b sayfaları da aynı varaktan fotokopi çekilmiştir. Bunun dışında 60a sayfası boş; 109a sayfası ile 111a, 108b sayfası ile 110b (bu sayfada okunmayan yazılar da var) sayfası aynı varağın fotokopisidir.

C. İçeriği

Otuz altı bölümden oluşan bu eserin on beş bölümü Doğu'nun Türk asıllı musiki nazariyatçısı Safiyüddin Urmevî'nin “Kitâbü'l-Edvâr” isimli eserinin tercümesini içerir. Ama müellif sadece bu tercüme ile kalmamış, kendinden önce yazılan musiki eserlerini incelemiş ve bu eserlerden derlediği yirmi bölümü de eserine eklemiştir.

⁶⁷ Recep Uslu, **a.g.m.**, s.459-460.

Musiki tarihinde bu eserin sunulduğu kişi hakkında da çeşitli fikirler mevcuttur. Eserin başlangıcındaki

“Ayn” ü “sîn” ü “yā”-y-ıla bulmuşdur ad

*Devlet ü izzet-ile dāyım şād-bād.*⁶⁸

mısrasındaki “ayn” ü “sîn” ü “yā” harfleri İsa ismini ifade eder, buradan İsa Çelebi'nin adına başladığı düşünülebilir. Birkaç varak sonra “...şāhibü's-seyfi ve'l-kalemi'l-mevşuf bi-'avni 'ināyet-i Hālikü'n-nūrı ve'z-zullāmi ādeme'l-lāhu si'ādete bir kitāb getürdi. Ve şöyle iltimās eyledi kim, ol kitab Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rūm halkınuñ 'ibārati üzerine düzile” diye devam etmesi burada sözü edilen kişinin II. Murat olması ve onun devrin ülemasını Türkçe eserler yazma konusundaki teşvik etmesini gösteriyor.⁶⁹ Hikayet bölümünde ise “...ebü'l-feth” *sulṭān-ı ibn-i sulṭānū's-sulṭān* ¹²*Murād-ı ibn-i el-merḥūm el-mağfūr el-mebrūr lehu Sulṭān Muḥammed Han...*⁷⁰ demesi müellifin Fatih Sultan Mehmed devrine de tanık olduğunu gösteriyor. Bu noktadan hareketle eserin esas kısmının II. Murad zamanında yazıldığı düşünülebilir. Nitekim II. Murad zamanında Türkçeye önem verilmesi, telif ve tercüme eserlerinin bu devirde çoğalması, özellikle musiki nazariyatı konusunda çalışmaların yoğunlaşması düşüncemizi destekler niteliktedir. Eserinde “*Ve ittifāk şöyle vāki*“ *oldı ki anuñ şoḥbetinde hūner-mendler ḥāzır olmuşlar-ıdı ve ālāt-ı sāzlarını rast kılmışlar-ıdı. Ve her birisi kendü hūnerin izhār*

⁶⁸ **Risale min İlmi'l-Edvār**, v.4a.

⁶⁹ Bk konu için bk. **Mercimek Ahmed, Kâbusnâme Tercümesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, 1974, s. giriş kısmı.

⁷⁰ **Risale min İlmi'l-Edvār**, v. 10a

kıлмаğ-ıçün hoş āvāz-ıla āvāzeler gösterürler-idi” diye anlatması II. Murad devrinde yapılan musiki meclislerini hatırlatıyor.⁷¹

Eserin girişi klasik eserlerde olduğu gibi Allah’a ve Hz. Muhammet’e övgülerle başlıyor. Bundan sonra gelen “Sebeb-i Tel’îf- i Kitāb” bölümünde Farsça şiirlerden örnekler verilerek, devrin sultanına medhiyeler yapıyor ve sanatsal bir üslupla eserin yazılış nedeni açıklanıyor. Müellif, II. Murad’ın isteği üzerine Urmevî’nin eserini Türkçeye çevirdiğini, musiki konusunda bilgisi olmadığı halde çevirisinin anlaşılması için elinden geldiğince çalışacağını söylüyor. Eserin sadece musikicilerin anlayabileceği şekilde zor olduğu için dilini sadeleştirmeye çalıştığını belirterek, bunda kusuru olursa onu affetmelerini diliyor. Maksudının bu konuda yeteneğini göstermek değil, musiki ilminin ıstılahını ve uygulamasını öğretmek olduğunu söylüyor.

Bundan sonra gelen “Mukaddime-i Kitap” bölümünde musiki ilminin tanımı yapılarak bilimler içerisinde en “zarif ve aziz” sırasına konulur ve devrin diğer ilimleri olan macesti, matematik, astronomi, tıp ve.s. ilimlerle olan ilişkisi anlatılır.

Musikiyi keşfeden Eskiçağ bilginleri zikredilerek bu sanatının icrasının nedeninin çalmak ve oynamak değil, nefsin ruhani ve kutsal alemle buluşmasına bağlanılır. Mûsikî’nin ruhanî bir ilim olduğu belirtilerek Davut Peygamber’in Allah’tan dilek dilediği zaman saz çaldığı ve hoş avaz ile hacetini söylediği rivayet edilir. Bu ilmin önce Yunan halkı, daha sonra Fars, Arap ve Rum halkı içerisinde yayıldığı anlatılır. Cahiller ve ahmaklar katında bu sanatçılara yer olmadığını, cahillerin alimlere düşman olduğunu, bu yüzden de onlara hiçbir devlet makamı

⁷¹ Bu konu için bk. **Mercimek Ahmed, Kâbüsnâme Tercümesi**, s. 5-6

vermediklerini, şeyhler ve alimlerin ise bu sanatçılar var iken ayrı kimselere devlet makamı layık görmedikleri belirtilir. Bu kitabın edvar ilminin inceliklerini anlatan bir kitap olduğunu ve bu kitabı okuyanların temel musiki terimlerini öğreneceklerini savunulur.

Daha çok felsefi nitelik taşıyan bu giriş ve mukaddime kısmından sonra eserin bölümleri anlatılıyor. Safiyüddin Urmevi'nin "Kitābü'l-Edvār"ının tercümesi olan bölümler bu kısımdan itibaren başlıyor. Türk musikisi nazariyatının anlatıldığı bu on beş bölümde yazar sadece tercüme ile kalmamış, kendi fikirlerini de eklemiştir.

Geriye kalan yirmi bölümü ise Şükrullah, Şeyh Ebū Ali Sīnā(İbn Sina), İbn-i Nāsır(Fārābī), Kemal Tebrizī, Hüsāmü'-d-dīn Şeyh Ḥasenī Kazurūnī ve İhvān-ı Safā'nın musiki üzerine yazdıkları kitaplardan derlediğini belirtiyor.⁷² Bunu yapmasının nedeni ise musikiye ilgi duyanların eziyet çekmemesi ile beraber adı geçen alimlerin de bu konuda söylediklerinin "yerde kalmaması" içindir.

Bu bölümlerde devrine göre hangi çalgıların kullanıldığı, tel (kiriş) yapımı, musiki erbabının toplum içerisindeki davranışları, musiki meclislerinin kuralları, sesi güzelleştiren ve bozan unsurlar, günün saatlerine göre hangi makamların çalınması, musikideki dört şube (anasır-ı erbaa), sanatın himayecisi olan Zühre (Venüs) yıldızına itaat, birleşik makamların isimleri ve bu makamların nasıl meydana geldiği konularını anlatmıştır. Eserin esas özelliklerinden biri, söylediğimiz gibi devrinde kullanılan dokuz musiki aleti (ud, ıklığ, rebab, pişe, mizmar, çeng, nüzhe, kanun,

⁷² Şükrullah'ın bu yirmi bir bölümde çalgılarla ilgili bölümleri kendinden önce yazılmış Kenzu't-Tuhaf eserinden aldığı belirtiliyor. Bk. Murat Bardkaçı, a.g.m. s. 30.

muğni) hakkında bilgi ve çizimlerini verilmesidir, bu açıdan en eski ve resimli çalışma sayılmaktadır.

Eserin yirmi yedi, yirmi sekiz ve yirmi dokuzuncu fasılları mûsikîcilere nasihatler içeren ahlak kitabı niteliğindedir. Bu bölümlerde sanat ehlinin davranışları, sohbeta giriş ve çıkışının nasıl olması gerektiği, mûsikî meclislerinin kuralları, bu sanat erbabının Zühre yıldızına itaat ederken nasıl davranmaları konu ediliyor. “Eger bu didüklerümüzü tatarlar-ısa kendüler dağı ve sâzları ¹²dağı dâyim selâmet ola”⁷³ diye belirtiliyor.

Belirttiğimiz üzere, Şükrullah II. Murad’ın isteği ile Türkçeye çevirdiği bu eserinde musikiyi öğrenmek isteyenlerin Türkçe ile daha rahat öğrenebileceklerini savunuyor. Buna göre de elinden geldiği kadar gayret edeceğini söylüyor. Bu konuda başarılı olduğu eserin tercümesinden anlaşılıyor. İster musiki nazariyatının anlatıldığı kısımda, ister çalgı aletlerinin yapım özelliklerinin anlatıldığı kısımda ve diğer kısımlarda sanatsal üsluptan uzak, sade ve anlaşılır bir dil hakimdir. Zaman zaman müellifin araya eklemeler yapması, eserin orijinalinde olan Arapça tabirlerin yerine Türkçe tabirler kullanması, halk Türkçesi ile şiirler ve deyimler söylemesi eserin dilini oldukça kolaylaştırmıştır. Özellikle eserin giriş kısmında devlet büyüklerinin medhini anlatırken Türk mûsikîsi makamlarının isimlerini kullanarak söylediği şiir müellifin dil ve edebiyat konusunda çok başarılı olduğunu gösteriyor.⁷⁴ Eserin dilinin esas özelliklerinden birisi tercüme yapılırken cümlelerin olabildiğince sadeleştirilmesi ve “ve” bağlacı ile bağlanmasıdır. Bu üslup genelde metnin bitimine kadar devam eder.

⁷³ **Risāle min İlmî'l-Edvār**, v. 113b

⁷⁴ **Risāle min İlmî'l-Edvār**, v. 5a-6a

Bu şekilde sade bir Türkçe ile hem mûsikî nazariyatının anlatılarak çalgıların resimlerinin gösterildiği, hem de musiki ile ilgili diğer konuları kendisinde topladığına göre bir bütün olarak kaynak kitap konumuna gelen bu eser musiki tarihimiz açısından büyük önem arz eder.

D. Metni Kurarken İzlenen Yol

Belirttiğimiz üzere, elimizde fotokopi nüsha olmasından dolayı metni kurarken bir hayli güçlüklerle karşılaşıldı. Zaman aşımından dolayı varakların yıpranması, mürekkep yayılmasından dolayı yazıların karışması sağlam ve eksiksiz bir metin ortaya koyma isteğimize engel çıkardı. Buna rağmen mümkün olduğu kadar metni tamir yoluna gidilerek okunmaya çalışıldı; okunamayan yerleri [...] işareti ile gösterildi.

Şükrullah'ın eserin tercümesine başlarken mûsikî konusunda bilgisi olmadığını ifade ediyor. Nitekim metin içinde bunu gösteren delillere de rastlıyoruz. *Zelzel* yerine *Zelûl* yazması, metindeki tablolarda ecbet notası ile harfleri göstermesindeki yanlışlar vs. buna örnek olabilir. Bu yanlışlar metnin ilk on beş bölümünde yapıldığından Urmevî'nin orijinal eserindeki yazılışlar söz konusu sayfalarda dipnotta belirtildi.⁷⁵ Metinde geçen ayetlerin geçtiği sureler de dipnotta gösterildi.

III. ŞÜKRULLAH'IN KULLANDIĞI KAYNAKLAR

Şükrullah'ın Arapçadan yaptığı bu tercümenin aslı Urmevi'nin *Kitâbu'l-Edvâr* isimli mûsikî nazariyatına dair eseridir. On beş bölüm olan bu nazariyat kitabının tercümesinden sonra, Şükrullah mûsikî konusunda kendisine kadar yazılan

⁷⁵ Bk. Nuri Uygun, *Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvâr*, İstanbul 1999.

diğer eserleri de inceleyerek tercümesine ilave etmiş ve otuz altı bölümden ibaret bir kitap meydana getirmiştir. Şükrullahı'nın incelediği müellifler ve eserleri şunlardır:

A.Safiyüddin Urmevî (?- H.693/M.1294)

1. Hayatı

'Abdü'l-mü'min bin Fahr Şafiyü'd-dîn Urmevî,⁷⁶ mûsikî konusunda üstün eserler vermiş büyük mûsikîsici ve nazariyatçıdır. Sistemciler teorisi okulunun öncüsü olan Safiyüddin kaynaklarda Bağdatlı olarak gösterilir, soyadındaki Urmevî nisbesi ise atalarının Urmiye'den Bağdat'a göçtüğünü akla getiriyor.⁷⁷ Urmiye, İran'da Türk nüfuzunun yoğun olduğu şehrin adıdır. Safiyüddin genç yaşlarında bu şehirden Mustansırıyye Medresesinde okumak için Bağdat'a gelmiştir. Bu dönem Bağdat, İslam dünyasının en büyük şehri, kültür ve medeniyet merkezi idi. Bizzat halife ve vezirlerin himaye ve teşvikleriyle kurulan müesseselerde ilim, kültür ve sanatta en önde gelen simalar yetişmiştir. Sadece dinî bilgiler değil, pozitif ilimler de gelişerek Bağdat büyük bir merkez haline gelmişti.⁷⁸ Böyle bir ortamda yetişen Safiyüddin fen bilimleri yanında edebiyat, şiir, tarih, nûcum gibi ilimleri de öğrenir, özellikle mûsikî nazariyatı ve icrası konusunda en üstün seviyeye ulaşır. Güzel yazı yazmada ve mûsikî konusundaki üstün mahareti ile son Abbasî halifesi Mustasım(H.613/1216-M. 656/1258)'in dikkatini çekmiş, onun nedimi, hattatı, saray kütüphanesi müdürü olmuştur.⁷⁹

Moğollar'ın Bağdat'ı işgal etmeli üzerine Abbasîler hilafeti son bulur. Bu işgal sırasında binlerce ilim ve sanat merkezi harabeye çevrilmiş, kütüphaneler

⁷⁶ İsmâil Paşa el-Bağdâdî, **Hediyyetü'l-Ârifin** I.cilt, s.430.

⁷⁷ Henry George Farmer, **A History Of Arabian Music**, London, 1929, s.227- 230.

⁷⁸ Abdülkerim Özeydin, "Bağdat", **TDİA**, C.4, İstanbul, 1991.S.437.

⁷⁹ Farmer, **a.g.e.**, s. 227.

yakılmış, aralarında değerli alimlerin, sanatkarların da bulunduğu binlerce insan öldürülmüştü.⁸⁰ Abbasî hilafetinin yıkılması ile birlikte Bağdat şehri Moğol hükümdarı Hülâgu (H.614 664/ M.1217-1265)'nun idaresine geçiyor. Tabiatı çok sert olmasına rağmen Hülâgu sanata ve kültüre önem veren biri olmuştur. Safiyüddîn, Hulâgu huzurunda ud çalar ve affedilir, ailesi ve serveti devlet korumasına alınarak Hülâgu'nun hizmetine giriyor. Daha sonraki hayatı Moğol veziri Şemsüddin el-Cüveynî (ö.683/1284)'nin yanında geçmiş, onun oğulları Bahaüddin Muhammed ve Şerefüddin Harun'u eğitmek görevinde bulunmuştur. Bu dönemde Cüveynî ailesinin yakını olmuş, mûsikî konusunda ikinci eseri *Şerefiyye*'yi Şerefüddin Harun'un adına yazmıştı.⁸¹ Cüveynî ailesi felakete uğrayınca sıkıntılı günler geçirmiştir. Urmevî'nin, H.693/ M.1294 yılında Bağdat'ta 80 yaşında vefat ettiğini kaynaklar gösteriyor⁸².

2. Eserleri

Safiyüddin'in mûsikî konusunda üstün zekaya sahip olması, bizzat kendisinin de çok iyi ut icracısı olması, onun daha başarılı eserler vermesini sağlamıştır. Kendinden önceki nazariyatçıların Yunan bilginlerinin eserlerini Yunanca terimlerle Arapçaya tercüme etmesine karşılık, Urmevî bu konuda hatalı davranışı tekrarlamamış, icra etme şansına sahip olduğundan, sahip olduğu mûsikîyi özel bir anlatımla izah etmiş ve kendinden sonra gelen mûsikî bilginlerinin yol gösterici olmuştur. Mûsikîde "ebcet" nota sistemini geliştirmiştir. Bir oktavı on yedi sese bölerek bunların her birinin ayrı bir "ebcet" harfi ile gösteren bu nota sistemi,

⁸⁰ Will Durant, **İslam Medeniyeti**, Tercüman Gazetesi Yayınları, s.255-259.

⁸¹ Farmer, **a.g.e**, s. 227

⁸² Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyetü'l-Ârifin**, I.cilt.s.430; Carl von Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur**, Leiden, 1943, s. 653. Ömer Rıza Kehhale, **Mü'cemü'l-Müellifin**, c.5-6, Beyrut, s. 198.

kendisinden sonra asırlarca kullanılmıştır.⁸³ Onun icadına kadar, her müzisyenin kendine göre bir üslûpta icra etme geleneği yaygın iken, Safiyüddin akord ve üslûp birliğini temin ederek birçok müzisyenin bir arada uyum içerisinde eser icrasını gelenek haline getirmiştir.⁸⁴ Eserlerini devrin dili olan Arapça ile yazan Safiyüddin Türk Mûsikîsi sistemini ilmî bir şekilde ortaya koymuştur, çalgı aletlerinden nûzhe ve muğni de onun icadıdır. Bu yönden İslam aleminin en büyük mûsikî bilgini olan Safiyüddinin eserleri mûsikî tarihimizde birinci kaynak olarak değerlendirilir.⁸⁵ Türk mûsikî tarihinde önemli yeri olan eserleri aşağıdakilerdir:

a) Kitābü'l-Edvār- Mûsikî tarihimizde nazariyat konusunda temel eser olarak kabul edilen bu eserin tam ismi *Kitābü'l-Edvār fî Ma'rifeti'n- Negāmi ve'l-Edvār* olarak geçer. Henüz yirmi yaşındayken bu eseri yazan müellif, yazma nedenini “beşerin büyük ustası Molla Nasîrü'd-dîn Tûsî(ö.672-1274)” olarak gösterir.⁸⁶ Müellif mûsikîye yeni başlayanlara zor gelmemesi için tek tel üzerinde nağmeleri göstermiştir. Eser on beş fasıldan oluşuyor.

1. fasıl: Nağmenin tanımı, tizlik ve pestlik dereceleri;
2. fasıl: Desatinin kısımları;
3. fasıl: Aralıkların oranları;
4. fasıl: Tenafür nedenleri;
5. Uygun telifler ;
6. Devirlerin oranları;
7. İki tellin hökmü;

⁸³ Nuri Uygun, **Safiyüddîn Abdül-Mü'min Urmevî ve Kitābü'l-Edvârı**, İstanbul, 1999, s. 44.

⁸⁴ Nuri Uygun, **a.g.e.** s.44.

⁸⁵ Yılmaz Öztuna, **Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, İstanbul, 1969, s.196.

⁸⁶ Nuri Uygun, **a.g.e.** s.34

8. Ud tellerinin özellikleri ve udda seslerin nasıl meydana geldiği ;
9. Meşhur devirler;
10. Devirlerin ortak nağmeleri;
11. Devirlerin tabakaları;
12. Udda alışılmamış akordlar;
13. İka ve İkanın devrini;
14. Nağmelerin etkileri;
15. Uygulama

hakkındadır. Fasıllardan da görüleceği üzere bu eser temel mûsikî terimleri olan nağme, destan, aralık, tenafür, telif, devir, İka hakkında bilgiler içeriyor. Safiyüddin'in bu eserine kendinden sonra gelen mûsikîciler tarafından bir hayli şerhler yapılmıştır. Eserin yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde birçok yazma nüshası mevcuttur.

b) Şerefiyye- Eserin tam ismi *er-Risāletü 'ş-Şerefiyye fî'nisebi't-Te'lifîyye* olup 682/1252 tarihinde Irak valisi Şemseddin Cüveynî 'nin oğlu Şerefüddin Harun'un adına yazılmıştır. Beş makaleden oluşan eserin konuları şöyledir:⁸⁷

1. Ses teorisi ile ilgili meseleler .
2. Aralıkların oranları, cinslerin isimleri
3. Devirlerin oluşturulması ve cinslerin tertibi.
4. Aralıkların teşkili ile ilgili konular.
5. Usûl ve usûl devirlerinin ölçüleri, yazılı olarak usûlle beste yapmak kaidelerine dair bilgiler.

⁸⁷ Sefiyeddin Urmevî, **Şerefiyye Risalesi**, Azerbaycan MEA, Bakü, 2006, s. 9.

Bu eserin de aynı şekilde İstanbul ve yurtdışı kütüphanelerinde yazma nüshaları mevcuttur.

c) **Fî' ulümü'l-'Arüz ve'l-kavâfi ve'l-Bedî-** Şiir tekniği ve estetiğini anlatan bu eser Safiyüddin'in edebiyatta da başarılı olduğunu gösteriyor. Farmer, Bodleain'de olan bu eserin ahenk hakkında değil, aruz, belagat ve kafiye hakkındadır olduğunu söylüyor.⁸⁸

B. Fârâbî:

Ebū Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzluğ el-Fârâbî et-Türkî (ö. H.339/M.950) İslam felsefesini metot, terminoloji ve problemler açısından temellendiren ünlü Türk filozofudur. Mûsikî nazariyatı tarihinde “Muallim-i Evvel” olarak tanınmıştır. Mûsikî nazariyatını ünlü Yunan bilginlerinin Arapçaya tercüme edilen eserlerinden tanımıştır. Yazdığı serhlerde Yunanlıların mûsikî nazariyatını şerh etmekle kalmamış, iyi bir fizikçi ve matematikçi olduğu için Yunanlılar'dan eksik şekilde geçen bilgileri de tamamlamış ve onların hatalarını düzeltmiştir. Bundan başka çalgılarla ilgili ayrıntılı incelemeler yapması ve ses fiziğiyle ilgili çalışmalarında Yunan bilginlerini aşması ona mûsikî tarihinde müstesna yer kazandırmıştır. Mûsikîyle ilgili eserleri şunlardır:

1.el-Mûsîka'l-Kebîr –Mûsikî ilmini nazarî ve amelî olarak iki bölümde incelemiştir. Kendisi de mûsikî sanatını icra eden bir sanatkar olması konuları büyük bir açıklıkla ifade edebilmesine yol açmıştır.

2.Kitābü'l-İhşā'i'l-İkâ'ât- Mûsikî usûllerine dair olan bu eserinde ikâm terkipleri , temel usûllerin taksimatı ve tasnifi konuları üzerinde durarak ikâm amelî yönünü ele almıştır.

⁸⁸ Farmer, a.g.e., s.229.

3.Kitāb fi'l-İkâ'āt – Usûllere dair ikinci olan bu eserde îkân prensileri üzerinde durulmuştur.

Bunun dışında *İhşâ'ü'l-'ulūm* adlı eserinde melodilerin çeşitleri, nasıl terkip edildikleri, daha tesirli olmaları için ne gibi özelliklere sahip bulunmaları gerektiğini açıklıyor, mûsikîyi matematik kapsamında olan bir bilim dalı olarak incelemiştir.⁸⁹

C. İbn Sînâ

Ebū Alī el-Hüseyn b. Abdullah b. Alī b. Sīnā (ö. H.428/M.1037) İslam aleminin sistemci filozofu ve meşşâlik felsefesinin önde gelen temsilcisidir. Mûsikîyi riyazî ve eğitici bilimler arasında sayan İbn Sina'nın düşünceleri XI. yüzyılın mûsikî anlayışının aksettirmesi bakımından önemlidir. Bazı mûsikî terimleri hakkında kendi özgü değerlendirmeleri olan İbn Sina, mûsikînin ve şiirin ahengini ritim başlığı altında bir araya getirmiş, mûsikîdeki ritim kalıplarıyla aruz vezninin kalıplarını birleştirmiş, mûsikî ve şiir sanatlarının benzer noktalarını açıklamıştır. Mûsikîdeki bu görüşü kendi zamanında ve kendinden sonra birçok ilm adamının ilgi odağı olmuş ve esrelerindeki metotlarla ileri sürdüğü fikirlerle asırlarca mûsikî nazariyatçılara rehberlik etmiştir. İbn Sina, mûsikî hakkında görüşlerini esas şu eserlerinde işlemiştir.

1. **Eş-Şifâ** eserinde “*Cevāmi'u 'ilmi'l-mūsikā*” başlığı altında;

2. **En-Necāt** eserinde “*el-Muhtasar fi'ilmil-mūsikā*” başlığı altında.

D. İhvân-ı Safâ

Kelime anlamı “safa kardeşleri “ demek olup X. Yüzyılda Basra'da kurulan, doğuşu ve sistemiyle farklı bir konuma sahip bu düşünce ekolünün tam adı *İhvân*

⁸⁹ Alaeddin Jebrini, “Fârâbî”, **TDİA**, XII, s.162-163

eş-Şafâ ve Hullân el-Vefâ ve Ehl el-Ḥamd ve Ebnâ el-Mecd idi. Bir grup bağımsız düşünürün, bünyesinde bilim ve felsefe yardımıyla, bir tür ahlakî- manevî cemaat teşkil edebilmek umuduyla kurduğu bu gizli felsefî-dinî topluluğun günümüze kadar ulaşan en önemli eseri risalelerdir. Bu risaleler 51 bölümden ibaret olup dört ana bölüme ayrılmıştır: 14 tanesi matematiğin, 17 tanesi tabiî felsefenin ve ruhbilimin, 10 tanesi metafiziğin, geriye kalan 10 tanesi astroloji ve mistik konuların incelenmiş olduğu bölümlerdir. Bunların içinde yer alan Mûsikî Risalesi beşinci risaledir ve matematik kısmındadır; İslam Düşüncesinde Kindî ve Fârâbî'den sonra mûsiki ile ilgili düşünceleri ihtiva eden ve kaleme alındığı bilinen az sayıdaki eserlerden birisidir. Bu risaledeki konuları şöyle sınıflandırabiliriz:

Mûsikînin ruha tesiri; mûsikînin hükemâya ait olduğuna dair; seslerin sınıflandırılması, mahiyetleri ve duyu organlarının sesleri nasıl algıladığı; farklı milletlerin kendi örf ve adetlerine uygun mûsikîden hoşlanmaları ; bestenin usûlü ve kanunları; çalgı aletleri sanatı ve ıslahı; ud tellerinin akordu; gezegenlerin hareketinin ud nağmesine benzediği; sekiz sayısının önemi; insan vücudundaki organların mûsikî usûlüne uygunluğu; gezegenlerin çıkardığı nağmelerin hakikatı; Arap mûsikîsi ve nağmeleri hakkında; kainattaki dört unsur hakkında; intikâl (bir perdeden başka perdeye geçiş) hakkında; filosofların mûsikî hakkında görüşlerine dair; nağmelerin tesirlerindeki farklılık.⁹⁰

⁹⁰ Yalçın Çetinkaya , *İhvân-ı Safâ'da Müzik Düşüncesi*, İstanbul, 1995, s. 73-137.

İKİNCİ BÖLÜM

İmla Özellikleri

İncelemeye çalıştığımız bu eser ilk ve son varakları karışık şekilde, iç varakları ise okunaklı bir nesihle yazılmıştır. XV.yüzyılda yazılmasına rağmen Arap ve Fars imla geleneğinin yanı sıra, Uygur yazı geleneğinin de özellikleri görülmektedir. Bu özelliğın Türkçenin gelişme süresi boyunca geçirdiğı alfabe değişikliğine bağlayabiliriz. Bu bakımdan metindeki imla özelliklerinden yola çıkarak ünlülerin yazılışını belli bir kurala bağlamak imkansızdır. Farklı imla geleneklerinin bir metinde ortaya çıkmasından dolayı ünlülerin yazılışları farklı şekildedir. Öyle ki bir kelimedede aynı ünlü değişik şekilde yazılmaktadır. Bir imla düzensizliğı olarak görülen bu durum bizi devrin imla özelliklerini mukayese yolu ile ayrı bir bölümde incelemeye sevk ediyor.

Bu bakımdan, ünlülerin yazılış şekilleri köklerde ve eklerde ayrı ayrı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkçede sekiz ünlü harf kelimedede hem harflerle elif, vav, ye (ا, و, ی) hem de hareke ile gösterilmiştir. İster yapım ekleri, ister çekim ekleri sonlarına eklendikleri kelimeye bitişik ve ayrı şekillerde yazılmışlardır.

Yabancı kelimelerde de ünlüler harf ve hareketlerle gösterilmiştir.

Ünlülerin kalınlık-incelik bakımından ayırt edilmesinde, kelimelerin aldıkları ünsüzlerin kalın veya ince sıradan olup olmadıkları göz önünde bulundurulmuştur. Burada istisnalar yok değildir; bazı kelimeler hem kalın sıradan, hem ince sıradan ek almışlardır.

Türkçe ve yabancı kelimelerdeki b'ler (ب) oldukları gibi alınmış, -p gerindium eki metinde (ب) ile yazılsa da, çeviride -p ile gösterilmiştir.

(ك)Kef harfi metinde tek şekilli yazılmış, kelimeye göre anlamlandırılmıştır.

I. KELİME KÖKLERİNDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

(a) ünlüsü

1. Ön seslerde

a) Üstünlü elifle (ا) yazılmıştır:

أَعَاذَة	ağac-da 91a13
أَغْرَلْفَى	ağır-lığı 9b05
أَعْلَمَقُ	ağla-mak 120b10
أَقْ	ağ 107a08
أَلْمَزْ	al-maz 15b03
أُتْرُ أَلْتِي	altı-dır 22a08
أَكَا	aña 6a05
أَنِي	anı 61a06
أَنَاسِي	ana-sı 108a11
أَنْدَة	anda 63a12
أَشْمِشِدِي	aşmış-ıdı 3a07
أَيْرُو	ayr-u 20a07
أَغْرَنَة	ağz-ına 97b02

b) Üstünlü medli elifle (آ) yazılmıştır:

أَجْقَارَنَة	açkarın-a 116a01
أَجْلُورُ	açıl-ur 110b08

أَدِنُ	ad-ın 12b13
أَقْ	aķ 115b11
أَن	anı34b05
أَلُورُ	alur 110a06
أَزْ	az 109b02

2) İç seslerde :

a. Üstün (-) ile yazılmıştır:

أَعَاجِ	ağac-ı 94b02
جَلَمَقْ	çal-maķ 8b10
قَاجْ	ķaç 15a01
قَلُورُ	ķal-ur 26a01
قُورُ	ķop-ar 16a07
أُورْتَسِينْدَهْ	orta-sında 7b08
أُويْمَقْ	oyna-maķ 8b10
طَمَرَ	țamar 2a06
صَنَهْ	san-a 20a04
وَرَمَقْ	var-maķ 26a09
يَزَلُومْ	yaz-alum 28a05

b) Elif (ا) ile yazılmıştır:

دَهْ قَارُجَهْ	ķarıncada 2a06
قَاشْدُرُ	ķaş-dur 2a06
بَاشْدَنْ	baş-dan 3a07
يَاشِلَهْ	yaş-ıla 4a09

قَوْلًا غِنَاهُ	kulağ-ına 4b01
طَبْرًا غَيْلَةً	toprağ-ı-y-ıla 4a01
يَأْنِيذُرُ	yan-ıdur 18a09
يَرَادِلْمِشْ	yaradılmış 2b03
يَارُوسِي	yaru-sı 18a10

3. Son seslerde:

a) Üstün (-) ile yazılmıştır:

دَهْ أَوْرُتْسِينْدَ	orta-sında 7b08
اَوِينْرُ	oyna-r 9a11
سُكْرَهْ	şoñra 18a03
سُوْمَقْ	şuva-mağ 105b03
اُولُشْنُدُرْمَقْ	ula-şdurmağ 16a01

b) Elif (ا) ile

اَكَا	aña 6a05
اَنَاسِي	ana-sı 108a11
اَرَاْسِينْدَهْ	ara-sında 15b04
اَشْغَالَارِيْدَهْ	aşağa-larında 15b11
بَا	baña 5b05
قَرَا	qara 97b13
يَرَامَزْ	yara-maz 32b07

c) He ile (ه) yazılmıştır:

اُورْتَهْ	orta 18a11
قِصَّة	kıssa 98b01

أُوْجُوقُ uva-cuk 102a13

تَّخْتَهَ tahta 16b02

(e) ünlüsü

1. Ön seslerde:

a) üstünlü elif (ʾ) ile yazılmıştır:

أَبْرِشِمْدَنْ ebrişim-den 107a06

أَكْلِبَ egil-ip 16a12

أَلْدَنْ el-den 2b08

أَتَكِنْ eteg-in 7b03

أَوْنِدَنْ ev-inden 3b10

لَوْمُ أَيْدَهَ eyd-elüm 67b04

أَيْلِيَهَ eyle-ye 30a03

2. İç seslerde :

a) Üstün (-) ile yazılmıştır.

دَكُولْدِي degül-di 8b10

غَجْلُورْسَهَ geç-ilürse 22b03

أُوْوَزْ üvez 2a03

هَرْ her 24a03

نَفْسُلَرِي nefes-leri 8b11

تَّنْأَكْ ten-ün 9b05

b) Veya elif (ʾ) ile yazılmıştır

كِنَبِيْلَا bileg-ine 51b04

جَاكِلِنْ çekilen 16a11

3. Son seslerde :

a) Üstün (-) ile yazılmıştır:

بَكَزَرَ	benze-r 25b02
أَيْسِي	eye-si 31a10
نَدَدُرُ	ne-dendür 37a01
نَسْنِيَةَ	nesne-ye 66b03
كَمَرِنِي	kemer-ini 7a01

b) Elif (ا) ile yazılmıştır:

بِلا	bile 109b09
بُوَيْلا	böyle 34a11
دِلْسَاوُزْ	dile-sevüz 24a04
ايلارُو	ilerü 15a02
نَتَاكِه	nete-ki 9b09
شُوَيْلا	şöyle 13b05

c) He ile (ه) yazılmıştır:

دَكْمَةَ	degme 64a12
كِيَجَةَ	gice 110b05
كِنَةَ	gine 52a07
كِرَةَ	kere 115b11
لِكِنْ نَنْتَه	nete-ligin 2a07
مَچِنَ	neçe 3b03
نَسْنَه	nesne 15a01
كِه نَنْتَه	nete-ki 3b05

نِجَة nice 24a07

(i) ve (i) ünsüzleri

1. Ön seslerde

a) Esreli elif (ا) ile yazılmıştır :

إِشْدُرْمَ işid-ürem 8b02

إِمْدَى imdi 7b07

إِرْمِشْ ir-miş 4b03

إِثْمَكْ it-mek 15a04

إِكْنِجْ iki-nci 16a04

إِكْسِي iki-si 19b05

إِصْرِدْلَرْ ıdır-dılar 6b02

b) Esreli elif ye (اى) ile yazılmıştır:

اِيْدِجْ id-icek 13a13

اِيكى iki 14a09

اِيْلَارُو ile-rü 15a02

اِيْرَمْ ir-em 4a02

اِيْرِشَة ir-işe 4a01

اِيْشِدْنَلْرَة işid-enlere 8a10

2. İç seslerde

a) Esre (-) ile yazılmıştır:

أَغْرْ ağır 91a11

بِلْدُرْمَكْدُرْ bil-dürmekdür 7b05

كَبِي gibi 7b12

إشيدجك	işid-icek 9b09
قَلْبُ	ķıl-ıb 1b10
قَلُّوْ	ķıl-lu 11b11
قِصَّة	ķışşā 98b01
سُكُوتُ قَزَل	ķızılsoğüt 101b02
كِرْشُوكْ	ķiriş-üñ 13b08
سَكْرَدَه	sekiz-de 20a13
شِمْدِكِي	şimdi-ki 9a05

b) Esreli ye ile (ي) yazılmıştır:

كِيخْ	giç 8a01
يَكْدُرْ	yig-dür 8a12
يَكْرَمِي	yigirmi 12b04
يَكِيْتْ	yigit 4a09
يِرْدَه	yir-inde 16a12

3. Son seslerde

a) Esre ile (-) yazılmıştır:

أَلْتْ	altı 28a09
دِرْلَرْ	di-rler 22a04
كِيْبِي	gibi 7b12
إْمْدِي	imdi 7b07
قُرِيَه	ķurı-ya 111a02
اَوْقَمَقْ	oķı-maķ 116a01
شِمْدِكِي	şimdi-ki 63a11

b) Esreli ye ile ى)) yazılmıştır:

التُّدْرُ	altı-dur 22a09
دِيْمُ	di-düm 4a06
دُرُ كِبِي	gibi-dür 24a12
كِجِي	giçi 27b01
سِنُ اِكِي	iki-sin 20a04
قَتِي	katı 94b01
كِشِي	kişi 15a05
شِيْمْدِي	şimdi 35b07
يِدِي	yidi 31b09

Metinde (o) (ö) ünsüzleri ile (u) (ü) ünsüzlerini ayırt edici herhangi bir işaret kullanılmayıp bu dört ünsüz aynı harf ve hareke ile karşılanmışlardır.

(u) ve (ü) ünsüzleri

1.Ön seslerde

a) Ötreli elif (أ) ile yazılmıştır:

أُرْمَقُ	ur-mağ 26a12
أُوَاجِقُ	uva-cuğ 102a13
أَيُورُ	uyu-r 116b11
أُوَيْشَمَدُوْغِنَهْ	uy-uşmaduğına 29a01
أَزُوْلُقْدَهْ	uzun-luğda 14a/09
أُسْتِيْنْدِنُ	üst-inden 16b/03
أُزْرِنَهْ	üzerine 26a/07

b) Ötreli elif vav (و) ile yazılmıştır

اُولشُدُرْمَقْ	ula-şdurmak 16a/01
دُرَالْأ	ulu-dur 2a/12
اَوْمَر	um-ar 2b/03
أُرْ اُورَه	ur-alar 25b/06
اُوشْبُو	uşbu 61a/08
اُويْقُو	uyķu 121a/04
اُويشْمَغَا	uy-uşmağa 65b/03
اُزُون	uzun 6902
اُجْدَه	üç-de 21b/10
اُرْكُر	ürk-er 19b/13

2. İç seslerde

a) Ötre (-) ile yazılmıştır:

بُيُوكْ	büyük 24a/02
دَگُل	degül 36b/11
دُتْبِين	dut-ıban 6a/02
دُكْدُوكِي	düke-ndügi 18a02
دُشُدُر	düş-übdür 19a/13
كُيْنَد	gün-inde 2b/03
اوتُز	otuz 12b/12a
اُزُون	uzun 14a13

b) Ötreli vav ile (و) yazılmıştır:

بُلُوكُوكْ	bölüg-ün 19a/07
بُولُنُور	bul-unur 11a/11

دڭلدی	degül-di 8b/10
دوڭدوڭی	düke-ndügi 16b13
دوڭشة	düş-e 15b/04
دوڭنینه	gün-ine 4a/11
دوڭوق	tavuç 3b/03
دوڭوب	dut-ıb 15b/02
دوڭلو	dür-lü 9a07
دوڭجه	yüce 9a13

3.Son seste:

a) Ötreli (-)

اوڭرلر	oğu-rlar 9a/08
شئوڭ	şu-nun 2a/13
اولدر	ulu-dur 2a/12
يورر	yürü-r 6a/08

b) Ötreli vav (و) ile yazılmıştır:

بو	bu 31a12
بوڭدن	bu-ndan 19a02
ئشبو	işbu 22a08
كڭدو	kendü 26a01
يويالار	yu-yalar 107a12

(o) ve (ö) ünsüzleri

1. Ön seslerde

a) Ötreli elif vav (و) ile yazılmıştır:

اوغۇلئارلە	oğlan-larıla 111b05
اولدۇغى	ol-duğı 2b13
اول	ol 4b06
اورتە	orta 18a11
اوئز	otuz 12b12
اوكىك	ögeyik 79a05
اولور	ölür 9b13
اوكلو	öñ-lü 7b01

2. İç seslerde:

a) Ötre ile (-) yazılmıştır:

درد	dörd 22b09
دورت	dört 16b12
قوۋسى	koç-usı 9b01
طۋوز	toğuz 17a03
صول	sol 100a10
صۇرا	soñra 18a03
طۇراغىيە	toğrağ-ıyıla 4a01
سۋگۈ	söv-gü 9a13
شۋيە	şöyle 31a04

b) Ötreli vav ile (و) yazılmıştır:

بۆلۈگۈد	böl-üg-inüñ 19a03
بۇيلا	böyle 34a11
جوھ	çoğ 28b01

كُونْدَرْدُمْ	gön-derdüm 3b12
كُونْلَرْدَنْ	göñül-lerden 1b13
طُولُونُورْكَنْ	tol-unurken 116b05
شُولْ	şol 3b12
شَوِيْلَا	şöyle 6b10

II. EKLERDE ÜNLÜLERİNİN YAZILIŞI

Bu bölümde metinde geçen yapım ve çekim ekleri incelenmiş, ek ünlülerinin ne şekilde yazıldığı örneklerle belirtilmeye çalışılmıştır

A.YAPIM EKLERİNDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI.

1. İSİM YAPMA EKLERİNDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

a) İsimden İsim Yapma Ekleri

-an, -en eki:

Metinde tek bir kelimedede görüle bu ekin ünlüsü üstün (-´) ile gösterilmiştir.

اَوْغُلْنْ	oğl-an 111b03,
اَوْغُلْنْلَرْلَهْ	oğl-an-larıla 111b05

-ar, -er eki

Sayı sıfatlarından üleştirme ismi yapan bu ekin ünlüsü genelde üstün (-´) ile gösterilmiştir:

بِرْرْ	bir-er 72b05
دُرْدَرْ	dörd-er 10308
اِكْشَرْ	iki-ş-er 96b06
اَوْجَرْ	üç-er 100a01

-ak:

a) Üstünle (-) yazılmıştır:

تَقْچَ çan-aķ 96a07

b) Üstünlü elifle (ʾ) yazılmıştır:

تَاغْچَ çan-ağ-ı 95a10

-ca:

Aslında eşitlik eki olan bu ek yapım bu kelimedeki yapım eki fonksiyonunda

olup he (ه) ile yazılmıştır:

دِلْنَجَه Türk dili-n-ce 6b08

-çuk

Sevgi ve küçültme ifade eden bu ekin ünlüsü

a) Ötre (-) ile:

كُوجُكُ kücü-cük 106a06

يُوقَاچُق yuķa-cuķ 101b06

b) ve ötreli vav (و) ile yazılmıştır:

يُوقَاچُوقُ yuķa-cuķ 94a06

-di eki

Ekin ünlüsü esre esreli ye (-ي) ile yazılmıştır:

إمْدِي im-di 71a11, 81a10

-ķa, ge eki

Kullanım sahası dar olan ve metnimizde tek bir kelimedeki geçen bu ekin ünlüsü

üstünlü elifle (ʾ) gösterilmiştir.

بَشَقَا baş-ķa 59a02

-kek eki:

İrkek kelimesinde görülen bu ekin ünlüsü üstünle (-´) gösterilmiştir.

إِرْكَكُ ir-kek 116a03

-ki aitlik eki

a) esreli ye ile (ي)gösterilmiştir:

شِمْدِکِی şimdi-ki 10a05

b) bazen ayrı yazılarak esre (-)gösterilmiştir:

عِوَلْ evvel-ki 39a06, 41a01

-ğı aitlik eki :

Aitlik ekinin uyuma girmiş olan bu şekli esreli ye (ي)ile yazılmıştır:

أَلْتِئِدَغِ altında-ğı 100b09

صُنْكَرَغِ sonra-ğı 36b04

وُغِیْوُقَارُ yukarı-ğı 51a09

-lu -lü eki:

İsimlerden sıfat yapan bu ekin ünlüsü hep yuvarlak olarak ötreli vav (و)ile yazılmıştır:

أَدْلُو ad-lu 12a13

حُرْمَلْوُسِی hürmet-lü-si 110b13

بَلُو bel-lü 64a03

Bazen ekin bitişik harflerden sonra ayrı yazıldığı da görülür:

لُو نَعْمَة nağme-lü 35b01

-lık eki:

Sıfatlardan ve isimlerden soyut manada isimler yapan bu ekin ünlüsü düz ünlü ile olan kelimelerde esre (-)ile gösterilmiştir:

أَجْلَعْنَ aç-lığ-ın 113b01

بَرَابَرْلُقْ bārābar-lıķ 41a04

بِرْلِكْ bir-lik 43a07

Ek bazen bazen de ayrı yazılmıştır:

لِغْدَه كِيْجِي kiçi-lik-de 94a02

لُغْدَه يُوْغُنْ yoğun-luķ-da 14a06

-ncı, -nci eki

Derecelendirme yapan bu ek hep düz ünlü şekli ile geçer. Ekin ilk ve son ünlüleri metnimizde

a) Bazen esre (-) :

بِشْنِجْ biş-inci 45a08

التْنِجْ yigirmi altıncı 12b04

b) İlk ünlüsü esreli ye (ى) :

التْنِجْ alt-ıncı 38b11

c) Son ünlüsü esreli ye (ى)

التْنِجْ alt-ıncı 40b03

اُوْنِجْسِي on-ıncı-sı 57a06

-miş eki:

Esreli ye (ى)ile

الْتْمِشْ alt-miş 58a12, 59a04

بِيْتْمِشْ yit-miş 28a09, 59a12

-ndü eki:

Ötreli vav (و) ile

ايكندو iki-ndü 116b04

-rak, -rek (-ıraq)

Sıfatlarda çokluk, fazlalık bildiren bu ek ekinin ünlüsü üstün (-) ile yazılmıştır:

ارتوغردور artuğ-ıraq-dur 101a09

جوغرغنی çok-rağ-ını 27b11

رك كيك giñ-rek 97b01

يكرک yeg-rek 2a01

Bu ek ünlü veya ünsüzle bitmesini rağmen, kelimeye doğrudan eklenir. Ama bazen

ekin başına düz ünlü geldiği durumlar da vardır:

رك كيك gin-irek 97a06

يكرک yig-irek 101a05

Metnimizde bitişik harflerden sonra ayrı yazıldığı da görülmektedir:

رفدور قسه kışa-rağ-dur 75b10

-suğ

a) ötre (-) ile yazılmıştır:

لر باغرسوغ bağar-suğ-lar 108b03

b) ötreli vav (و) ile:

باغرسوغندن bağar-suğ-ından 108a12

-suz, süz eki:

İsimlerde ve sıfatlarda -lu, -lü ekinin menfisi olan bu ek de yuvarlak ünlü ile geçer.

Ekin ünlüsü

a) Ötre (-) ile

بَلُوسُوزُ belü-süz 65b/13;

b) Ötreli vav (و) ile

بَقَاسُوزُكَ beka-suz-uñ 81a/04

اِينْسُوزُذُرُ in-süz-dür 104a/04

شَكْسُوزُ şek-süz 2a/06

yazıldığı görülmektedir.

-tuğ eki

Tek bir kelimedede geçen bu ek ötreli vav ile (و) yazılmıştır:

قُولْتُوُعَا qol-tuğ-a 100a/08

b) Fiilden İsim Yapma Ekleri

-a, -e eki

Çok işlek olmayan bu ekin son ünlüsü he (ه) ile yazılmıştır:

كُورَه gör-e 96a06

قِصَه kıs-a 14b06

رَقْدُرُ قِصَه kıs-a-rakdur 75b10

قُوشَه koş-a 105a08

قِصَه kıs-s-a 98b01

-aç, -eç:

İşlek olmayan bu ekin de metnimizde sadece bir örneği vardır:

چُكْلَا gül-eç 110a02

-ğ:

بَعْلَانَن bağlanan [16b/04];

باغى bağ: [121a/01],

-ğu, gü eki:

Eski Anadolu Türkçesine bu ekin ünlüsü yuvarlak olup ötreli vav ile (و) yazılmıştır:

بۇرغۇدن bur-ğu-dan 104a10

قايغۇدن kay-ğu-dan 4b02

سۆگۈ söv-gü 9a13

-ı -i (-u,-ü) eki :

a) Bu ekin ünlüsü esreli (-) olarak görülmektedir :

ايرلمش ayr-ı-lmış 38b02

يازلودور yaz-ı-lıdur 98a02

b) Ekin yuvarlak şekli ötreli vav ile (و) yazılmıştır :

قوڭۇلار қоқ-u- lar 109b13

صايوسينچە şay-u-sınca 39a12

طلو tol-u 67a04

يارولق yar-ü-lık 110b07

ياقۇ yaq-u 99a13

-ıcı, -ici eki:

Ekin ünlüleri

a) Esre ile(-) :

كيدرچ (-) gider-ici 110b01

سويندورجى sivindür-ici 1b09

b) ve esreli ye (ى) ile gösterilmiştir:

ايدجى eyd-ici 111a08

جالجي çal-ıcı 121a08

-ış,-iş eki:

Ekin ünlüsü

a) Esre ile (-)

أتورشین oturışın 91a03

b) ve ötreli vav ile (و)geçer.

أتوروشی otur-uş-ı 109a03

-k eki :

Ekin ünlüleri

a) Üstünle(-)

دُرُ بُوْدَقُ buda-k-dur 111b10

دِلِكُ dile-k 114a06

b) Üstünlü elif: (ا)

ايراقُ irā-k 98b07

اِصْلَاعُ ış-la-ğ 115b/13;

c) Ötre ile (-) :

سُوْقُ şovu-k 107a/12

ç) Ötreli vav (و) :

اَكْسُوْكُ eksü-k 108b12

بُيُوْكِي büyü-g-i 27a12

yazılmıştır.

-ku eki :

Metnimizde bir kelimedede geçen ekin ünlüsü ötreli vav ile (و) geçer.

اَيْقُوْ uy-ku 121a04

-m eki :

Sadece “yarım” kelimesinde geçen ekin ünlüsü esre ile yazılmıştır: (-) yazılmıştır.

يَرْمُ yarı-m 119b10

-miş:

Sadece bir örnekte görülen ekin ünlüsü esre ile gösterilmiştir.

يَمِشْدَنْ yi-miş-den 113b/02

-mağ -mek eki:

a) Üstünle (-) yazılarak kalın sıradan -mak şeklinde

أَغْمَقُ ağla-mağ 120b10

جَيَّرْمَقْلُقُ çıkar-mağ-lık 64a11;

ince sıradan ise -mek olarak geçer:

بَلِمَكَ bil-mek 71a11

دِيمَكَةَ di-mege 49b08

b) Üstünlü elifle:

وُنْچَقْلَمَاغِي kılmag-ıçün5a01

-n eki:

Bu ekin yaptığı isimler eylem sonucu ortaya çıkan çeşitli nesnelere karşılık.

Ekin ünlüsü kelimedeki

a) Esreli (-)

دِزْنِي diz-i-n-i 5a03

b) Ötreli vav (و) ile

اَوْزُونُ uz-u-n 67a07

geçer.

-sı-si-su-sü eki:

Düz ünlü ile olduğu zaman esreli (-)

يَصَّى yas-sı 107a09

Yuvarlak köke geldiği zaman ötreli vav (وُ) ile :

يَأْتِسُو yat-su 116b06,

تُوْتِسُوْلَارِي tüt-sü-leri 115a01

-uķ -ük eki:

Bu ekin vokali iki üç şekilde yazılmıştır:

a) Ötreli (- ')

أُجُق aç-uķ 99b04

أُرُق artuķ 30b/07

b) Ötreli vav (وُ)

أُرْتُوُق art-uķ-ın 100a06,

يَارُوُق yar-uķ 97b07

c) Bu kelimelerde ise kelimedeki uyuma girerek esreli (-) yazılmıştır:

يَرَأَشِقْلُو yaraş-ıķ-lu

يَنَأَشِقْ yanaş-ıķ 15b02

شِقْأَوْلَا ulaş-ıķ 34b01

2. FİİL YAPMA EKLERİNDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

a) İsimden İsim Yapma Ekleri

-a, -e eki:

a) Üstün ile (- ^) yazılmıştır :

بَكْرَر benz-e-r 25b02,

اُوَيْرَ oyn-a-r 9a11

b) Üstünlü elif ile (ا) yazılmıştır :

دِيْلَادُكْ dil-e-dük 37b02

اُوَيْنَايِ oyn-a-yı 9b12

-da de eki:

Sadece “iste” fiilinde geçen bu ek esre (-.)ve esreli ye ile

(ي) yazılmıştır:

اِسْتَمِيَه is-te-meye 113b01

اِسْتَسِيَه is-te-se 82b12

-i,-i eki:

a) Esre (-.) ile :

بِرْكَدَه berk-i-deler 97b02

اِقْ قَاكْمَقْ қақ-ı-maqlıq 121a06

سَاكِنَه saq-ı-na 29b04

b) Esreli ye (ي) ile:

سَاكِنَه saq-ı-na 113a04

-k,-k eki:

Bu ekin örneği de sadece bir kelimedede mevcuttur ve esre (-.) ile yazılmıştır:

بِرْكَدُرْسَه bir-i-k-dürse 70a/12

-l:

Bazı sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapan bu ekin örneği “eksi” kelimesinde görülmektedir:

اَكْسِيْلُوْرُ eksi-l-ür 99a/07

-la,-le eki:

Her çeşit ismin sonuna gelerek olma veya yapma ifade eden bu ekin ünlüsü

a) Üstün (-) ile yazılmıştır :

اَكْلَانَه añ-la-n-a 73b02

بَغِشْلَسَه bağış-la-sa 113b05

b) Elifle (ة) yazılmıştır:

بَشْلَايِقْ baş-la-y-ıcak 100a12

سَقْلَامَقْدَنْ saq-la-mağdan 31b01

-r eki:

Sadece bir kelimedede görülür:

ötreli vav ile (و) :

بَلُورُورُ belü+r+ür: [29a/11],[97a/09]

لِكَ بَلُورُمَكْ belü-r-meklik: [44b/01];

-t eki:

كُورْتَمَكْ göz-et-mek 82a03

-u eki:

Sadece “uzun” kelimesinde geçiyor.

Ötre ile (-) :

اُوزُنِيدُرُ uz-u-nıdur 75b04

ötreli vav (و) ile

لِغَى اُوزُونُ uz-u-nlığı 92a01

b) Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar, -er eki:

Bu faktitif eki:

a) Üstünlü elif ile (ʾ)

كيداريج gid-er-ici 110b01

b) Üstünle (-)

جقرآمز çık-ar-amaz 64a12,

كدرور gid-er-ür

-dur -dür eki:

Bu ek hep yuvarlak olup

a) Ötreli (-)

بلدرا bil-dür-e 112a01

بركدرسه birik-dür-se 70a12

بلدور bil-dür-ür 111a01

b) ötreli vav ile (و) yazılmıştır:

دونورا dön-dür-e 70a11

-k eki :

Tek bir kelimedede örneği görülür.

يقالار ya-k-alar 99a13

-l- eki :

Düz ünlü olan kelimelerde ekin ünlüsü esre ile (-) yazılmıştır:

اكيلب egi-l-ip 16a12

اكيلمشدر añı-l-mışdur 37a13

اجلور açı-l-ur 110b08

يازلسه yazı-l-sa 35b07

Yuvarlak olan ünlü ile kelimelerde ise ötreli vav ile (وُ) :

بوغُولورُ	boğu-l-ur 110b08
اورُولاجَكْ	uru-l-acak 97b09
يُونُولمَقْ	yonu-l-mağ 95b01

-n :

Düz ünlü tabanlı kelimelerde daima düz ünlü ile geçer ve esre (-) ile yazılır:

جالنورُ	çalı-n-ur 16a05
دلنه	deli-n-e 102b05

Yuvarlak sıradan

a) Ötre ile (-)

دوقنمیه	doğu-n-maya 93b03
---------	-------------------

b) Ötreli vav ile (وُ) :

طوقونه	toğu-n-a 100b09
--------	-----------------

-r eki :

Yuvarlak olan bu ek

a) Ötreli (-)

ارتُرْمیشلردُرُ	art-ur-mışlardur 8b06
-----------------	-----------------------

b) Ötreli vav ile (وُ)

بیشرُب	Bişir-üb 116a03
گجورلرُ	Geç-ür-eler 100a02
ياتورالارُ	Ya-tur-alar 108b05

-der (-ter) eki :

Bu ekin örneği az olup ünlüsü üstünle (-) gösterilmiştir:

دُنْدَرْمَكْ dñn-der-mek 75a13

كُوسْتَرَه gös-ter-e 119b03

-ş eki :

Sonu vokalle biten tabanlara direk gelen ekin yazılışı şöyledir:

بُولَاشْدُرَه bula-ş-dura 108b/13

Konsonantla bitenlere ise araya yardımcı vokal alarak gelir ve bu yardımcı

vokal düz olup metinde esre ile (-) yazılmıştır:

دُورِشَه dür-i-ş-e 110a/12

اُوْشْمَز uy-ı-ş-maz 29a/05

قَاوْشُرُب kav-ş-urub 109b 09

-t eki

دُزْتُمْ düze-t-düm 5b06

أَرِيدِب eridib 107b10

قَيِّنْدِب kayna-d-up 116a01

قُورُودَالَر kıuru-d-alar 108a03

إِلْتَمَكَا ilet-mege 82b03

-tür eki :

Sayıllı kelimedede görülen ek ötreli vav ile (و) yazılır:

كُتُورَه ge-tür-e 74a01

كُتُورْمَكْ ge-tür-mek 12a06

اوتورمىشى oturmuş-ıdı 5a/06

-y eki:

قُويَه kıo-y-a 116b08

صاَيُودَه	şa-y-uda 39a12
قَوِيْبُ	ķo-y-ub 102b06
سَاَيِلُورُ	şa-y-ı-lur 27b02

-z eki :

Yuvarlak olarak ötreli vav ile (وُ) yazılmıştır.

تُوْتُوْرَه	tütü-z-e 114a04
تُوْتُوْرُوْرُسَه	tütü-z-ü virse 115a01

B.ÇEKİM EKLERİNDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

1. İsim Çekim Eklerinde Ünlülerin Yazılışı

Çokluk Eki :-lar, -ler

a) Üstün ile (-)

اَنْلِرِي	an-lar-ı 5a05
جَوَهْرُلُرُ	cevher-ler 5a03
دُعَاَلُرُ	du‘ā-lar 109b03
كَاَنْلِرُوْكَ	gelen-ler-ün 58a11
اِشِيْدَنْلِرَه	işiden-ler-e 112a05
يِرْلِرَه	yir-ler-e 50a07

b) Üstünlü elifle (ʾ) yazılanlar:

لَاْرْدُرُ اَصْلُ	aşl-lar-dur 49b03
لَاْرُوْكَ قِسْمُ	ķısm-lar-uñ 49b05
كِرِشْلَارْدَنْ	kişiş-ler-den 108b11
لَاْرُوْكَ نَقْرَه	naķra-lar-uñ 69a11
سَاَزْ لَاْرْدُرُ	saz-lar-dur 98b10

أَسْتَاذِلَارُ üstād-lar 98b05

c) Ayrı yazılan:

لِرْدَنْ جَاهِلُ cāḥil-lerden 110b10

لِرُوكُ حَرَكَتُ ḥareket-ler-ün 68b09

لِرْ لَفْظُ lafz-lar 68b06

مَحْفَلِرُوكُ maḥfillerün 111a06

مَجْلِسَلِرُوكُ meclis-ler-üñ 111a06

لِرْدَنْ نَسْنَهْ nesne-ler-den 110b07

İyelik Ekleri

Teklik 1. şahıs iyelik eki: -m

Metinde sadece üç yerde geçen bu ek

a) İki yerde ötre ile (-') :

بِنْمُ ben-üm 6a06

طَبْمُدَهْ ṭab'-um-da 7a03

b) Bir yerde ötreli vavla (وُ) yazılmıştır:

يِرُومُدُرُ yer-üm-dür 6a06

Teklik 2. şahıs iyelik eki-n:

Ekin yardımcı vokali yuvarlak olup

a) Ötre ile (-') :

لَارُكُ نَقْرَهْ naḫralar-u-ñ 69a11

b) Ötreli vav ile (وُ) yazılmıştır:

كَابُوكُ kapu-ñ 6a04

دَوْلَتُوكَا devlet-ü-ñ-e 5b02

دُشْمَنُوكَا düşmen-ü-n-e 6a13

لَفْظُوكُ lafz-u-n 69a11

Teklik 3. şahıs iyelik eki -ı, -i (-sı –si)

Sonu ünlü ile biten kelimelerden sonra gelen -sı, -si eki

a) Esre ile (-) yazılmıştır:

أَيُوسِنُ eyü-si-n 113b02

قَنْقَسِينَه قانқы-sı-na 121a09

قَابُوسِينَه қапу-sı-na 111b04

اَوْرْتَسِينْدَه orta-sı-nda 77b03

b) Esreli ye (ى) ile gösterilmiştir

أَنَاسِي ana-sı 108a11

أَرْزُوسِي arzu-sı 112b02

أَيَسِي eye-si 31a10

سِي كَبِي gibi-si 70a06

c) Bu ekin de kendinden önce bitişik harfler gelmesine rağmen büyük ölçüde ayrı yazıldığı görülmektedir:

أَيُوسِي eyü-si 99a05

سِينُوكُ كَبِي giçi-si-nün 27a11

نُوكُ اِكْسِي iki-si-nün 24b05

سِينْدَه عَمَمَدَ nağme-si-nde 27a11

Ünsüzle biten isimlerde -ı, -i ekleri bazen

a) Esre ile (-)

أَيَغِي ayağ-ı 4a01

قِيلِنَنْ kıl-ı-n-dan99a12

يَاغِنْ yağ-ı-n 115b11

ضَرْبْ zarb-ı 79a05

b) Esreli ye (ى) ile

دَوْرِنِ devr-i-ni 83b12

وَصْفِنِ vasf-ı-nı 105a01

يُورِشِ yürüş-i 93a13

يُوزِ yüz-i 101b06

c) “Kendü” kelimesi ünlü ile bitmesine rağmen yardımcı ek -i ekini almıştır

كَنْدُؤِي kendü-y-i 111b07

Çokluk 1. şahıs iyelik eki :-muz, -müz:

a) Ötre ile (-)

عَقْلُؤْمَزَه ‘aql-u-muz-a 67b01

فَهْمُؤْمَز fehm-ü-müz 67b02

يَاْزْمَادُؤْمُؤْمَز yazmaduğ-u-muz-a 35b06

b) ötreli vav (و) ile

دُكْمُؤْمَزْ اَيْلَه beyān eyledüğ-ü-müz 64a08

دِدُؤْمُؤْمَزْ didüğ-ü-müz 18a13

اَيْتْدُؤْمُؤْمُؤْمَزْ itdüg-ü-müz-den 35b 04

c) Bir yerde ekin ünlüsünün uyuma aykırı olarak düz şeklinin esre ile (-) yazıldığı da görülüyor.

اَيْتْدُؤْمُؤْمُؤْمَزْ itdük-ü-miz 18a13

Çokluk 2. şahıs iyelik eklerinin örneği metnimizde görülmemektedir.

Çokluk 3. şahıs iyelik ekleri -ları, -leri

Ekin ilk vokali bazen üstünlü elif veya hareke ile geçiyor. Diğer vokal ise

a) Esre ile (-) yazılmıştır:

دَلُوكَلَرِنْ	delük-leri-n 97a06
شَاكِرْدَلَرِنَهْ	şakird-leri-ne 8b01
تِيْزَلَرِنْ	tîz-lerin 55b08
يُوْزَلَرِنُوْكَ	yüz-leri-nün 112a06

b) Esreli ye (ي) ile yazılmıştır:

بُوْرْغُوْلَارِيْ	burğu-ları 104a07
لُرِيْ نَعْمَهْ	nağme-leri 36a04
سُوْزَلَارِيْنَهْ	söz-leri-ne 113b10
طَبَقَهَلَارِيْنَهْ	tabaka-ları-na 65b07

Bu ekin de metinde büyük ölçüde ayrı yazıldığı görülüyor:

لَرِيْنِيْ قِيْلْ	ķıl-ları-nı 100a09
لَارِنْدَنْ كِتَابْ	ķitāb-ları-ndan 90b10
قُوْتَلَارِيْ	ķuvvet-leri 67a05
نَقْرَهَلَارِيْنُوْكَ	naķra-ları-nuñ 69b03

Hal Ekleri

Genitif eki -uñ, -üñ (-nuñ, -nüñ)

-uñ, -üñ

a.) Ötre ile (-)

طُوْنُوْكَ	ton-uñ 1b09
------------	-------------

b) Ötreli vav (و)

اَعَاوُكُ	ağac-uñ 91b01
لرُوكُ عَالِمُ	'ālimler-üñ 90b11
جَدْوَلُوكُ	cedvel-üñ 106a08

-nuñ, -nüñ

a) Ötre ile :(-) :

إِشْبُوْكَ	işbu-nuñ 81a05
بُوْكَ	bu-nuñ 60b12

b) Ötreli vav :(و) :

صِفَاتُوكُ	şifātı-nuñ
شُوْكَ	şu-nuñ
يَارُوْسُوْكَ	yarusı-nuñ 40b01

Genitif eki genelde sonu he (ه) ile biten kelimelerden sonra ayrı yazılmıştır:

نُوْكَ خَزِيْنَه	hazīne-nün 92a01
نُوْكَ زُهْرَه	Zühre'nün 12b97
نُوْكَ نَسْنَه	nesne-nüñ 67a11
نُوْكَ دَسْتَه	deste-nüñ 105b1

Akuzatif eki: -ı-i;-nı-ni;-n:

-ı, -i eki

a) Esre (-) ile :

جَهَانُ	cehanı 10b11:
پَيْشِ	pişe-y-i 98a03
تَارِيْقَه	tarīqa-y-ı 28a04

b) Esreli ye (ی) ile:

آوازی āvāzı 12b09

کِریشی kirişi 104b01

Ünsüz ile bitince araya -y- ünsüzü girer:

سَوَّكُوِي sevgü-y-i 112b01

کَنْدُوِي kendü-y-i 113b06

Bu ekin de bazen ayrı yazıldığı görülür:

يِي اِكْنَجِي ikinci-y-i 39b08

-nı-ni eki:

a. Esreli ye (ی) ile:

آدِنِي adı-nı 52b01

بَرْمَغِنِي barmığı-nı 7a02

-n eki

Bu akkuzatif eki metinde ...geçmektedir:

اَتْكِن afv etegi-n 7b03

کِرِشِن girişi-n 91a03

قِلِن kılı-n 94b10

شَوْرُوَاسِن şorvası-n 116a03

Datif eki: -a, -e

a) He (ه) ile:

آخِرِنَه āhīri-n-e 62b11

چَنَآغَه çanağ-a 105b12

أَمِيدَه ümīd-e 3b12

سِينَه اَوْرَتَه ortası-n-a 69b12

b) Elif ile (ا) :

بَشا	başa 106a02
دَوْلَتُوْكا	devletüñ-e 5b03
دُشْمَنُوْكا	düşmenüñ-e 5b03
اويْشْماغَا	uyuşmağ-a 65b03

Eski Türkçede -ğa-ge şeklinde olan datif eki Eski Anadolu Türkçesinde -a,-e şekline girmiştir. Bu -g'ların izi sonu -n ile biten kelimler ve zamir çekiminde -ña,-ñe şekli ile kalmıştır. Zamirlerde

اكا	añ-a 99b07
بوْكا	buñ-a 31a04
ساكا	sañ-a 4a03
ياكا	yañ-a 111b06

Lokatif eki: -da,-de

Ünsüz benzeşmesine aykırı olan ekin vokali he (ه) ile yazılmıştır:

اَغْرَلْقَدَه	ağırılık-da 91b04
دُونْدَه	dün-de 5a12
دَهَرَدَه	perde-de 82b13
شَكْلَدَه	şeklde 23b04

Kendisinden sonra aitlik, bildirme gibi ekler gelince ekin vokali üstünle (ا -) gösterilmiştir:

اَراسِيْنْدَغِي	arasın-da-ğı 24b09
دُرُ بِييْنْدَه	beyānın-da-dur: 108a05

Ablatif eki: -dan, -den

a) Ek ünlüsü esre ile (-)gösterilmiştir:

أَرَأَيْتُمْ أَرَأَيْتُمْ arasında-dan 39b12

قَيْغُوْدَنْ قَيْغُوْدَنْ kayğu-dan 4b02

b) Bazı kelimelerde ise tenvinli elifle (ء)geçiyor:

أَنْدَا an-dan 64b10

Ek genellikle bitişik yazılmıştır, ama bazen ayrı yazıldığı da gözleniyor:

خَرَكْدَنْ خَرَكْدَنْ herək-den 103b04

Eşitlik eki: -ca, -ce, -cılayın

-ca,-ce

Eşitlik ekinin ünlüleri üstünlü he (ه)ile yazılmış

أَرْدِنْجَا ardın-ca 44b/08

دَرَكْلِكِنْجَا derinligin-ce 106a/04

بِرْسِنْجَا birisince 70b/13

اِبِنْجَا inin-ce 106a/03

Ek bazen -çe şeklinde geçer:

مَنْجَا ne-çe 5a10

-cılayın :

Eşitlik niteliğinde olan ekinin ünlüsü

a) Üstün (-) ile:

أَنْجِلَايِنْ an-cılayın 66b/13

b. Üstünlü elif(ء) ile gösterilmiştir:

بُونْجِلَايِنْ bun-cılayın 29b/11

Yön ekleri:-ra, -re ; -aru, -erü, -ru:

-ra,-re:

a) Ek üstünlü he (ه) ile yazılmıştır:

سُكْرَه şoñra 38b03

b) Kendinden sonra ek aldığı zaman üstünle yazılmıştır:

نِرْدَنْ nire-den 64b04

-aru,-erü

Ekin ilk ünlüsü elif, ikincisi ise ötre ile yazılmıştır:

يُوْقَارُو yuq-aru 9b05

اِيْلَارُو ile-rü 15a02

Enstrumental (vasıta) ekleri: -n; -la,-le; -ıla, -ile

-n :

a) “ayağın”, “degin”, “vağtin” geçen bu ekin yardımcı ünlüsü esre (-) ile:

اِيَاغِنْ ayag-ı-n 91a12

وَقْتِنْ vaqt-i-n 29a07

b) “içün” kelimesinde ötreli vavla (و) yazılmıştır:

وُنْچِسَبَبِي sebeb- iç-ü-n 30b02

-la,-le :

Ekin ünlüsü he (ه) ile yazılmaktadır:

رَاغِيْلَهْپُ toprağı-y-la 4a01

تِيْزْلِكِيْلَهْ tizligi-y-le 8b06

-ıla, -ile:

Ekin vokali elif ve he (ا , ه) ile yazılmaktadır:

يَاْشِيْلَهْ yaş-ıla 4a09

جانِلا cān-ıla 5a13

Soru eki:-mı, -mi:

Metinde sadece iki yerde geçen soru eki bağılı olduğu kelimedenden ayrı yazılmış, bildirme eki ile birlikte kullanılarak ünlüsü düz olup esre (-) ile gösterilmiştir:

مِدْرُ مُخَالِفٌ muḥālīf mı-dür: 15a/05

مِدْرُ مُوَأْفِقٌ muvāfīq mı-dur: 38b/13

2. Fiil Çekim Eklerinde Ünlülerin Yazılışı

a. Şahıs Ekleri.

Teklik 1.şahıs ekleri

-m eki

Görülen geçmiş zamanda:

إِشْتَدُّمُ işit-dü-m 4b09

قَوُّدُمُ қо-du-m 7a02

Şart çekiminde:

ايرِرَسْمُ irer-se-m 6a07

-am,-em

Geniş zamanda:

ايدُرَمُ eyd-ür-em 8b03

ايشِدُرَمُ işid-ür-em 8b02

İstek kipi:

بَعْلَانَمُ bağlan-am 4a07

ايدَمُ eyd-em 6a01

Çokluk 1.şahıs

-vuz,-vüz

Ekin ünlüsü hem ötre (-) hem de ötreli vav'la (و) gösterilmiştir.

İstek:

بلاؤز bil-e-vüz 63a01

ؤز كوره gör-e-vüz 24a06

Şart:

اشهؤز zarb itsevüz 39a/09

شدر ساؤز پيا yapışdır-sa-vuz 39a08

-uz,-üz eki:

Bu ekin ünlüsü ötre ile (-) , daha çok vav'la (و) yazılmıştır:

Geniş zaman:

ديروز di-r-üz 8a02

ايدروز eyd-ür-üz 58a02

Geçmiş zaman:

ايمشؤز beyān it-miş-üz 41a01

كؤرمشؤز görmüşüz 67a/05

Gelecek zaman:

اكاچاغؤز an-acağ-uz 109b05

-ķ

Kendinden önceki ünlü bazen ötre (-) ile, bazen vav'la (و) geçer:

Geçmiş zaman:

قردؤچ çıkar-du-ķ 39b13

قودؤķ ķo-du-k 7013

Birleşik çekimde bazen ötre ile, baze vav'la geçer:

ديدوكدى di-dü-k-di 20a06

كأيدو ديمش dimiş id-ü-k 35b 07

Teklik 2. şahıs ekleri:

-sın,-sin

İstek Kipinde:

بُلسِنْ bul-a-sın 61a03

صالسِنْ şal-a-sın 3b06

-n eki

Şart kipinde :

ايدرسكْ fikr idersen 61a02

ايررسكْ irersen 4a03

Çokluk 2. şahıs ekleri

-sız, -siz ekleri

İstek: Tek bir yerde geçer:

بولاسيزْ bula-sız 57b02

-ñuz, -ñüz

Şart çekiminde tek bir yerde geçen bu ekin ünlüsü yuvarlak olup **vav'la** gösterilmiştir:

ايدرساكوزْ nazar ider-se-nüz 57b12

Çokluk 3.şahıs ekleri:

-lar,-ler eki

Bu ek de çokluk eki gibi daha çok ayrı yazılmıştır:

لر دُرْمِشْ düzmiş-ler 64a07

اولرلار muhtelif olur-lar 67b08

Kendinden sonra ek aldığı durumlarda da bazen elifle ve ayrı yazılıyor:

لاردر صالْمِشْ şalmış-lar-ıdı 52b09

یسقفلرلرد şağ-lar-lar-dı 8b13

لاردر شندرْمِشْ پي yapışdurmuş-lar-dır 16b02

b. Şekil ve Zaman Ekleri.

1). Haber Kipleri

Görülen geçmiş zaman eki

-dı, -di:

Yazılış itibariyle ünsüz benzeşmesine aykırı olan bu ek teklik ve çokluk 1. ve 2.

şahıslarda yuvarlak:

کوندرْم گonder-dü-m 3b12

کورْدک gör-dü-k 37b03

3. şahıslarda ise düzdür:

قالمدی ıalmadı 4b02

اولدی lāzım oldı 34b10

Bu ekten sonra çokluk eki gelince ekin ünlüsü esre (-) ve ayrı yazılarak esreli ye (ى

) ile gösterilmiştir:

اصيرْدلر ışır-dı-lar 6b03

لر بارشندي barış-dı-lar 112b12

Anlatılan Geçmiş Zaman

-mış, -miş eki ekinün ünlüsü esre (-)ile geçer:

بِرِكْمِشْدُرْ	birik-miş-dür 29b09
قَوْمِشْلَرْ	ço-miş-lar 28a01
اَشْمِشْدِي	aş-miş-ıdı 3a07

Geniş Zaman

-r eki

Sonu vokalle biten fiil tabanlarına gelen bu ek...yerde geçmektedir:

بَنْزَرْ	benze-r 22b11
دِلَارْدُكْ	dile-r-dük 37a10
دِيرْلَرْ	di-r-ler 16b01
سَقْلَرْلَرْدِي	şakla-r-lardı 8b13

-ar, -er

a) Elifle (ا) yazılmıştır:

اَرچَا	aç-ar 115b08
قوشارلرْ	koş-ar-lar 73a04
كيارلاريسه	giy-er-lerise 110a01

b) Üstün ile (-) ile:

دوتَرْ	dut-ar 15a12
ايدرساوزْ	id-er-sevüz 44a05
طوتَرلرْ	tu-t-ar-lar 2b06

-ur, -ür eki:

Ekin ünlüsü ötreli

a) Vav'la (و) :

اَوْرچَا	açıl-ur 110b08
----------	----------------

بَشَلْنُوْرُ başlan-ur 62b01

كَلُوْرُ lāzım gel-ür 34b08

b) Ötre ile (-ُ)

دُرُرْكَنْ dur-ur-ken 91a12

اَيْدُرُزْ eyd-ür-üz 58a02

اَوْلُرْسَهْ ol-ur-sa 101b02

-maz

Geniş zamanın menfisi olan bu ek hep esre (-) ile ile geçer:

دِلَامَزْ لَارِسَهْ dile-mez-lerise 74b05

گِرْكَمَزْ دُرْ gerek-mez-dür 93b12

سَوَمْ sev-mez 44a10

Gelecek Zaman eki

-acağ, ecek:

Bu ek sadece iki yerde geçiyor, ekin ilk ünlüsü elif (ا) ve üstün (-َ) ile yazılmıştır:

اَكَاچَاغُوْرُ an-acağ-uz 109b05

اَجَاكْچَاكْ geç-ecek 1b13

-isar, -iser :

Metnimizde sadece bir yerde gecen ekin ilk ünlüsü esre (-) ile yazılmıştır:

اَوْلُسَارْ دُرْ ol-isar-dur 38b03.

-ası

Metinde gelecek zaman ifadesi için kullanılan bu ekin ilk ünlüsü elifle (ا) , ikinci ünlüsü esreli ye (ی) ile yazılmıştır:

Beğasuzuñ yüzine ne bağası اَبْغَاسِي 81a04

2) Dilek kipleri:

İstek Kipi

-a, -e:

Metnimizde kullanılan istek eki -a, -e

a.) Üstünle (-) yazılmıştır:

اَيْدَمَ eyde-m 6a11

اَيْرَمَ ire-m 4a02

b) Elifle (ا) yazılmıştır:

اُولَا barābar ola 50b07

بُولَاسِزْ bula-a-sız 57b12

دَلْمِيَالَرُ delme-y-e-ler 97a01

اَلَالَارْچ çal-a-lar 100b06

قُوْيَاوُزْ koy-avuz 16a12

اُسِينْ اُوْر ur-a-sın

c) He (ه) ile yazılmıştır:

بُولَاشْتُرَه bulaşdur-a 108b13

بَاَقْمِيَه bakma-y-a 111b03

بِلْدُرْسِينْ bildür-e-sin 69a01

قُوْيَاوُزْ koy-a-vuz 16a12

Şart kipi

-sa,-se

Bu ek büyük ölçüde ayrı yazılmıştır:

a) Elifle (ا) yazılmış:

دِلاساوُزْ	dile-se-vüz 62b06
اَيْلاساوُزْ	eyle-se-vüz 38a08
كُلْسَالرْ	gel-se-ler 60b06
ساوُزْ قوُشْ	ķoş-sa-vuz 40a03
اَيْلاسالرْ	ħubş eyle-se-ler 113b07

b) He (هـ) ile yazılmış:

بَشَلْماسَة	başlanma-sa 70a10
دُشْسَة	düş-se 68a07

Kendinden sonra ek gelse bile yine he (هـ) ile yazılmış:

لارْ دِلْسَة	dile-se-ler 70a11
لرْ وارْسَة	var-sa-lar 61b06
لرْ اوُلسَة	yaşlu ol-sa-lar 81a02

a) Sadece bir yerde üstünle (ـُ) yazılmıştır:

قوُسَلرْ	ķo-sa-lar 20a09
----------	-----------------

Emir Kipi

Teklik 2.şahıs: -ğıl, -gil:

Bu ek sadece iki kelimedede görülür:

كِلْ اَيْلَة	seyr eyle-gil: 3b04:
ورْكِلْ	vir-gil: 4a05.

Teklik 3.şahıs: -sun, -sün

a. Vokali yuvarlak olup vav'la (وُ) yazılmıştır:

بِلْسوُنْ	bilin-sün 45a02
اِثسوُنْ	dāyim it-sün 4b04

اُولُسُون	ol-sun 2b04
ايرَمَسُون	zevāl irme-sün 4a11

Çokluk 1. şahıs: -alum, -elüm

Ekin ikinci vokali yuvarlak olup vav'la (وُ) yazılmış, birinci ünlüsü

a) Üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır:

لومَكَاچ	çek-elüm 40b05
قورَالوم	şuret kur-alum 71b09

b) Üstünlü he (ه) ile yazılmıştır:

لومَ اَيْدَه	eyd-elüm 28a06
لومَ كَتورَه	mişāl getir-elüm 40b05

Çokluk 3. şahıs örneği metnimizde bulunmamaktadır.

Olumsuzluk eki -ma, -me:

a) Elifle (ا) yazılmıştır :

بشَمَامَش	biş-me-miş 115b10
بولنَمَايَچَق	bulın-ma-yıcağ 38b01
كاسِلَمَامَش	kesil-me-miş 98a05
يَازَمَادُغومُزَه	yaz-ma-duğumuza 35b06

b) Üstünle (-) yazılmıştır :

ارَالَمِيَالوم	arala-ma-yalum 31a07
بَاقَمِيَه	bağ-ma-ya 111b03
قَلَمِيَه	mahrüm kal-ma-ya 67b04
كَمِيَهچ	zahmet çek-me-ye 11b01

C. Bildirme Eklerinde Ünlülerin Yazılışı

Geniş Zaman Tekil 3.şahıs -dur, -durur, -dururlar:

-dur:

Ünsüz benzeşmesine aykırı olan bu ek metinde daha çok ötre (-') ile yazılarak bazen bağlı olduğu kelimeye bazen ayrı, bazen bitişik yazılmıştır:

a) Bitişik:

أَنقُرُچ	çanaq-dur 95b04
كِرِشْدُر	kiriş-dür 102b11
كِتَابْدُر	kitāb-dur 11a11
مُحْتَاَجْدُر	muhtāc-dur 48b04

b) Ayrı:

دُرْ أَدَى	adı-dur 91b01
دُرْ مَم	bem-dür 54a05
دَوْرُلرْدُر	devrler-dür 71b03
دُرْ يِنَى	yiyni-dür 77a01

-durur:

Ekin ünlüleri hem ötre (-') ile hem de vav'la (و) yazılmıştır:

دَوْرُر كِم	kim-durur 4a05
رَوْرْدُ نَظِيرَى	naẓīri-durur 18b08
دَوْرُر يَكِيْت	yigit-durur 4a09
يُوْقِدُوْرُر	yok-durur 81a04

-dururlar:

كِرْكَدُرُرلَار	gerek-dürür-ler 110a13
-----------------	------------------------

دُرُورَلَارُ زَمَانِي	zamāni- durur-lar 74a08
Geçmiş zaman	tekil 3. Şahıs -dı,-di (-ıdı-idi)
دِي فَصَلِي	fasl-ıdı 90b13
گَرَكَلُودِي	gereklü-di 7a07
كِيئَلُودِي	kinlü-y-idi 112b10
يُوغْدِي	yoğ-ıdı 7a04

D. BİRLEŞİK ÇEKİMDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

Hikaye: -dı,-di (-ıdı,-idi)

Ekin ünlüsü esreli ye (-)ile yazılmıştır:

بِلِنُورْدِي	bilinür-di 18b03
دِيلَرْدِي	diler-di 9a05
ايدى دُوْشَة	düşe-idi 61b09
كُورْمِييْدِي	görmeyey-di 9a01

Rivayet : -mış,-miş.

Tek bir kelimedede geçen bu ek esre ile (-)yazılmıştır:

ايدُرْمِيْش	eydür-miş 8b01
-------------	----------------

Şart : -sa-se (ısa,-ise):

Ekin ünlüsü üstün (-´)ve üstünlü elifle (¹) yazılmıştır:

دِيلَارْسَاوْز	diler-se-vüz 65a05
اُولْمَزْسَة	eyü olmaz-sa 107a05
وُلْرَلَارْسَة	muhtelif olurlar-ısa 65b10
اَيْلْمَزْلَرْسَة	kabul eylemezler-ise 80b13
الْمَزْسَة	lezzet almaz-sa 19b12

İ fiilini de -duk partisip şekli kullanılmıştır:

اُدْعَى sebâtsuz ı-duğ-ını 2b11

نِدْوُكُنْ ni-düg-in 12a04

E.FİİLİMSİLERDE ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

1. Sıfat-Fiiler

-acak, -ecek eki:

a) Üstünle (-) :

بِأَسْلَاجٍ başla-y-acak yir 61a07

اِيْدَهَجَكْ id-ecek bağarsuqları 108b05

قَوِيَجَقْ nişan koy-acak 53b03

b) Elifle (ا) :

بُورَاجَقْ bura-acak vakt 108b06

الَاجَقْ چال-acak nesne 94b08

يِيَاَجَكْ yi-y-ecek istemeye 113b 01

Bu kelimelerde ise ekin kalın tabanlı olmasına rağmen ince şekli (جَكْ) gelmiştir:

اُورَاجَكْ ura-cak 98b07

اُورُولَاجَكْ urul-acak yirine 97b09

-an , -en eki

a) Üstün (-) ile:

بَعْلَنَنْ bağlan-an 16b04

كَتُّورَنْ getür-en 113a03

قَلْنَهْ heves kııl-an-a 29b03

اِيْرِشَنْ iriş-en 16a12

b) Elifle (ا) :

اٰكِلَان	añıl-an 91a01
بُورُولَان	burul-an 108b11
يَشِيلَانْ بِيَا	yapışılan 106a07
اُولُونَان	terk olun-an 70b08

Kendinden sonra ek alınca bu ekin ayrı yazıldığı görülür:

لُرْدُرْ قِرَان	kıranlardır 26b06
لُرْدَنْ اوتُونَان	otur-an-lar-dan 111a09

bir yerde tenvinli elif (ا) yazılmıştır:

ايدَا	harāb iden 12b09
-------	------------------

-r- eki

Bu ek sadece iki yerde geçer :

a) Üstün (-) ile:

بَكْزَر	benzer olur 25a11
---------	-------------------

b) Elifle (ا) :

نَارَقِيْ	kıynar şu 95a06
-----------	-----------------

-ar, -er eki

ايدِرْ	meyl ider olur 111b12
--------	-----------------------

-ur, -ür eki

a) Vavla (و) yazılmıştır:

اَلِنُوْرُچ	çalın-ur sazlaruñ 16a05
-------------	-------------------------

اِشِدِلُوْرُ	işidil-ür gibi olur 25b12
--------------	---------------------------

اَلُوْرُ	ta'lim alur ol-110a06
----------	-----------------------

-maz eki:

üstünle (-) yazılmıştır:

يَرَامَزْ لِقْدَنْ yara-maz-lıqdan 109a13

-miş, -miş eki

Genelde esre (-) ile gösterilmiştir:

بُورُلْمِشْ burul-mış ipler 99b11

بَكَلْمِشْ bekle-miş kimse 111a12

دُؤْگُلْمِشْ döğül-miş sırça-y-ıla 99a11

لِئْمِشْ اَصْدْ ıslan-mış za'ferana 108b13

-duğ, -dük eki

a) Vavla (و) yazılmış:

دُؤْدُؤْ قَلَارِي beñzedi duğduğları 104b07

اَلْدُؤْغَنْدَنْ چال-düğ-ından 112a03

دُؤْكُؤْ دُؤْكِي düken-düg-i 17a03

اَيْتُؤْ دُؤْكِي eyit-düg-in 112a04

b) Ötre (-) ile yazılmış:

بَسْلَاؤْغِي başla-duğ-ı 103a03

اَوْقُؤْ دُؤْ قَلَارِي oqu-duğ-ları 80b10

قُؤْ دُؤْ قَلَارِي qoduk-ları 54b13

سُؤْ دُؤْ كِي sev-düg-i 29a06

2. Zarf-Fiiler

-a, -e -ı, -i eki:

وَارَا وَا رَا var-a var-a 99a07

-dükde:

گذدۇچك geç-dükde 101a04

-1, -i

Esreli ye (ي) ile yazılmıştır:

بەزەدى beñzed-i dutdukları 104b07

ساقلايى şaqla-y-ı tuta 111a05

اويناي اويناي oyna-y-ı oyna-y-ı 9b12

-ıcaq, -icek

a) İlk ünlüsü esre (-) ile gösterilmiştir:

دوشجك düş-icek 15b05

بيلجك bil-icek 59b01

b) İlk ünlüsü esreli ye (ی) ile gösterilmiştir:

یشیدجك işid-icek 9b09

وارىچق var-ıcaq 110a07

-ınca, -ince

a) Esre (-) ile yazılmıştır:

بلمینجه bilme-y-ince 7b10

دیماینجه dime-y-ince 111b01

اولنجه tamām ol-ınca 75a08

وارنجه var-ınca 10b10

-iken-ken eki

ایدورکن eydür-ken 112a10

طولنورکن tolunur-ken 116b05

وارِيكُنْ	var-iken 11a09
يَاتُورِكُنْ	yatur-iken 116a08
يَاشِكُنْ	yaş-iken

-u, -ü

Vav'la (وُ) yazılmıştır :

دِيُوْ	di-y-ü 95b13
تُوْتُوزُوْ	tütüz-ü virse 115a01

-up, -üp eki

Bu ek metnimizde kurala aykırı olup düzensizlik göstermektedir. Şöyle ki bağlı olduğu fiil tabanının düz veya yuvarlak ünlü ile yazılmasına bağlı olmadan düz ünlü olan kelimelere ekin yuvarlak biçimi, yuvarlak sıradan olan kelimelere ise ekin düz ünlü olan biçimi gelebiliyor. Örnekler şöyledir:

Düz vokalli:

a) Esre (-) ile :

أَيْرِبْ	ayır-ıb 113b03
دُرُپَزِلِدُوْ	düzilip-dür 62b10
قَاتُوْبْ	kat-ıb 107b10
كُوْزِدِبْ	gözed-ip 29a10

b) Esreli ye (-) ile :

أَيْدِيْبْ	bağş id-ip 113a07
أُوْرِيْبْ	ur-ip 6a03

Ayrı da yazılmıştır:

دُرُبْچَكْ	ge-çib-dür 30a01
------------	------------------

Yuvarlak sıradan

a) Ötre (-ُ) ile:

دُشِبُ düş-üp 80b13

قَاوْشُرُبُ el kavşur-ub 109b10

ايدُبُ ḥased id-üp 110a11

قَايْنَادُبُ ḳaynad-up 116a01

b) Vav'la (وُ))

قَاتُوبُ ḳat-up 115b10

-ıban

Ekin ünlüleri esre (-)ve üstünle (-̣)gösterilmiştir:

دُتُDUT-ıBAN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SES ÖZELLİKLERİ
I. ÜNLÜLER
A.ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Eski Anadolu Türkçesi devresine ait olan metnimizde, bu devre ait olan diğer metinler gibi kelime köklerinde ve eklerinde çeşitli ünlü değişimleri bulunmaktadır. İncelediğimiz metinde de aynı kelimenin değişik ünlü ile yazılmış biçimlerine rastlıyoruz. Bu değişikliğin kesin nedenini tam çözememekle beraber, tespit ettiğimiz ünlü değişimlerini aşağıdaki şekilde gösterebiliriz :

1. i / e değişmesi

Türkçedeki ünlü değişmelerinin en önemlisi olarak nitelendirilen bu ses değişmesi karışık bir durum arz ediyor. Eski Türkçeden beri kelime köklerinde görülen i>e, e>i, i>è, e>è, è>e değişmelerinin olması ve bugünkü Türk şivelerinde de görülen değişiklik bu meselenin çözümünü zorlaştırıyor.¹ Yazıda ise kapalı kapalı è'nin olduğunu gösteren herhangi bir işaret kullanılmadığı için, Türkçede kapalı è'nin olup olmadığı kesin bir sonuca bağlanmış değildir. Bundan yola çıkarak, bu devir metinlerinde kelimelerin i ile mi, yoksa e ile mi okunduğunu belirtmek imkansızdır. Bazı araştırmalarda, Eski Türkçede i ile yazılan kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi metinleri transkripsiyonunda kapalı è ile yazıldığı görülse de, bu görüşün ispatı içi sağlam bulgular mevcut olmadığı belirtilir. Dolayısıyla bu

¹ Reşit Rahmeti Arat, "Türkçe metinlerde e/i meselesine dair", **Makaleler**, I.c.Haz.Osman Fikri Sertkaya, Ankara 1987, s. 334- 341.

meselenin çözümünde incelenen metinlerde imlaya sadık kalma düşüncesi daha çok ağırlık kazanmaktadır.²

Biz de bu görüşten yola çıkarak Türkçe kelimelerin ilk hecelerinde görülen i>e, e>i değişmesi gösteren kelimeleri yazılışına bağlı kalarak tespit ettik. İncelemede şu sonuca varılıyor.

a) i > e değişmesi gösterenler : Metinde, Türkçe kelimelerin ilk hecesinde görülen i ünlüsü ile yazılan kelimeler, bugün e ile yazılıyor. Bu kelimeler aşağıdakilerdir:

biş “ beş ”

Biş kirişi bem kirişler ‘ıvazına tutalar. [104b/04]

bişinci “ beşinci ”

Ve beşinci nişān A ve V nişānidur, aña destān-ı vuşā-yı zelül dirler. [53b/05]

bil “ bel ”

...muṭāva‘at kemerini cān biline bağlayup kabül barmağını gönül gözi üzerine ḳodum ve iltizām gösterdüm... [7a/01]

biz “ bez ”

Bu şüretlü tutḳal-ıla za‘ferānı bir eski biz içine ḳoyalar. [108a/01]

di- “ demek, söylemek ”

Ya‘nī tizlik ve bemlik dimek olur. [13b/01]

giç “ geç ”

Şimdi bunda daḫı yazılsa kitāb içinde söz çok olur, maḳşūd giç aḫlanur.

[35b/08]

² Zeynep Korkmaz, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, I.c, TDK, Ankara, 1995, s. 483-490.

gice “ gece ”

Ve şöyle cehd ide ki gice giç uyuya, zīrā ki gice tekrār çok olunur. [110b/05]

giñ “ gen, geniş ”

Ve bunuñ delüklerinden giñ gerekdür ve uracak yirden delügi irak gerekdür.

[98b/06]

gine “ gene ”

Ve eger gine bu‘d-ı zī’l- erba‘dan C bu‘dını tarh ide, gine B bu‘dı kalur.

[28b/03]

giñrek “ genrek, genişçe ”

Ve eger mizmāruñ uzunluğı bir qarış ve bir barmaqdan artuk olursa delüklerin

dahı ginrek deleler. [97a/06]

girü “ geri ”

Girü kalanın kendü hālince koyalar. [82b/03]

in “ en, genişlik ”

Ve burğuları olan yanınıñ ini iki qarış ve üç barmaq gerekdür.[104a/07]

inlü “ enli ”

Ammā bir yanı inlü ve bir yanı insüzdür. [104a/04]

ir “ er ”

Ammā bu şanā‘at irleri bu on altı naqrānuñ on birini hāzf iderler. [71b/06]

ir- “ ermek, yetişmek ”

Didi göñül kim aña irmek gerek. [4b/05]

iriş- “ erişmek, yetişmek ”

...fehümüñ irişdügi miqdārınca bir kaç nesne i‘lām idelüm... [67b/02]

irür- “ erişdirmek, ulaşdirmek ”

...ve bir řāhib-devlet kulluğına irürmek-ile řād idem. [3b/11]

irkek “ erkek ”

...yiyecek yimek ve ĥardal bişirüp yimek ve kelem şorvasın irkek şişek etiyle yimek. [116a/03]

it- “etmek, yapmak”

Böyle itmek eyü degül. [37a/06]

iy “ ey ”

Niçün gōñül kuşını ĥabse şalasın iy yār. [3b/06]

nice “ nece, nasıl ”

...tā ki nice niřāndan nice nağme kopar, anı bileler. [16a/06]

niçe “ neçe, kaç ”

Ama bir niçe şartlar vardur ki, elbette ol şartları ri‘āyet itmeyince olmaz.

[107b/01]

nire “ nere ”

Andan řoñra fikr idip baĥa göre ki nağmeler nireden intiķāl eylemişdür,

zaĥmeyi ol yire uralar. [64b/05]

sirçe “ serçe ”

Bu nađmenüñ tizisi ĥadd didükleri kiriş üzerine sirçe barmak yanındağı

barmağı ĥoduķları yirdür. [55a/12]

til “ tel ”

şöyle gerekdür ki bem kiriřüñ tilinüñ şayusı altmış gerekdür. [107b/03]

vir- “ vermek ”

Zirā ki bu bir emrdür, Allāhü Te‘ālā‘nuñ virmegine ta‘alluğdur. [15b/11]

viribi- “göndermek”

...Muḥammed Resūlu’l-laḥ ḥazretinüñ mübārek merḩadına şalāvāt viribidükden soñra...[2b/07]

yi- “yemek”

...bādām yağı-y-ıla yiyecek yimek ve ḥardal bişirüb yimek... [116a/02]

yini “yeni”

Bu şanā‘at ehli üstādlar şöyle ittifāḩ kılmışlardır ki ‘üdi bir ağacdan yonmaḩ gerekdür ki ol ağac igen yini olmaya. [91a/11]

yinilik “yenilik”

Ve eger serv ağacı daḩı bulunmasa, bir ağac gerekdür ki berklikde ve ağırlıḩda ve yinilikde bularuñ gibi ola. [91b/05]

yidi “yedi”

Kirişde ve şol nağmeler ki āvāzlar andan bellü olur, on yidi nağmedür ki cemī‘si bir kirişden zāhir olur bilinür. [16a/09]

yidinci “yedinci”

Andan soñra yidinci baḩşına uralar. [52a/07]

yig “daha iyi, yeğ”

Pes ecsām-ı ṭabī‘iden ḩāşıl olandan cevāhir-i 12rūḩāniden ḩāşıl olan yigdür. [95a/04]

yimiş “yemiş”

Ve nuḩdan ve yimişden eyüsin almaḩ eylemeye. [113b/02]

yit- “yetmek”

Zirā ki bir çok cemā‘atlar görmüşüz ki kuvvetleri yitdügi kadarı çok cehd eylemişlerdür bu ĩkā‘ fennini bilmekçün. [67a/05]

yitiş- “ yetişmek ”

...ya‘nī çanağa yapışdurdukları yirden bir haş çekeler, şöyle ki bir ucu bir tarafa dahı yitişe. [105b/12]

yitmiş “ yetmiş ”

Ya‘nī yitmiş altı yitmiş biş gibidür ve yitmiş bişüñ biri gibi dahıdır. [28a/10]

yitmişinci “ yetmişinci ”

Ve on iki devrũñ sekizincisi büzürgdür, yitmişincidür. [56b/13]

yiyni “ yiğni, yeğni, hızlı ”

Ĝāyet sür‘at-ile olduğı içün pes ma‘lũm oldu ki ikinci devr üçinci devrden hafıfdür, ya‘nī yiynidür. [77a/01]

Yabancı kelimelerin de bu değışiklikten etkilendiğı görũlüyor :

hisab [81b/06], imĩn ol- [110b/01], incĩr [116a/01], hũsn-i iřkāl [57b/04], pişrev [82a/02], sigāh (aynı keimenin *segāh* şekli de mevcuttur.) [119b/13]

b) e~i ile yazılanlar : Bugün e ile yazılan kelimeler metnimizde hem i ile, hem e ile yazılmıştır. Başlangıçta esre veya ye ile gösterilen i ünlüsü, i > e süreci içinde bir yandan eski yazılışını koruyarak, bir taraftan da gelişmeyi işaret eden harekelemeyle yazılmıştır. Bu süreci yazıda gösterme gayreti metinlerde aynı sesin hem esre hem üstünle harekelenmesi gibi bir durum ortaya çıkarmıştır.³ Aynı durum metnimizde de söz konusu olduğı için bu kelimelerin her iki yazılışını da gösterdik.

neçũn ~ niçũn

³ Musa Duman, “Klasik Osmanlı Türkçesinde i/e meselesine dair”, **İlmi Araştırmalar**, İstanbul, 1999, s. 65-100.

Niçün göñül kuşını hapse şalasın iy yār [3b/06]

...neçün olduğını beyān idüb yazmaduğumuza sebep budur ki... [35b/05]

nete ~ nite

Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

Ya'nī nite-ki sekiz iki kez üçdür. [23a/02]

netelik ~ nitelik

...anuñ zātınıñ ve şifātınıñ neteligin hiç fehm ve vehm irmedi ve irmez ve irmege imkân yoқdur. [2a/07]

...anuñ niteligin ve neden olduğın ve nice olduğın bildürür. [101a/03]

sivindür- ~ sevindür-

...dürlü dürlü hoş āvāzlar-ıla, cān sevindürücü nağmeler-ile ... [1b/09]

Bu za'īfi ol haber-ile sevindüre tā ben dahı anuñ hizmetine irem. [4a/02]

yegrek ~ yigrek

Pes bu 'ilmden yegrek şanā'at olmaya. [8a/06]

Ve yigreği dahı budur ki kayd anılmaya. [13a/07]

yer ~ yir

...anları yerlü yerine şarf idip si'ādet mesnedinde oturmuş-ıdı. [5a/05]

Ammā ortasında bir pare delük yir қorlar. [96a703]

c) e > i değışmesi gösterenler : Metinde Eski Türkçede e şeklinde geçip, bugün i ile yazılan birkaç kelime vardır:

eye “ iye, sahip ”

Eyle olsa bu'd-ı zi'l-erba' iki nisbet eyesi olur. [31a 10]

eyü < edgü “ iyi”

Ve kirişler eyü olmazsa āvazlar dağı eyü olmaz. [107a/04]

gey < ked- “giy-”

...ebrīşimden ũonlar giye ve etlü yağlu nesne yimeye. [114a/03]

geyecek “ giyecek”

Ve geyecegin pāre pāre ider. [9a/10]

d) Bazı kelimeler ise Eski Türkçede olduğu gibi bugün de e ile yazılıyor:

bekle- [111a/12], bellü [40b/13], belür- [97a/10], belüsüz: [64a/03], beñze- [26b/07], berk [94b/09], berkit- [97b/02], berklik [91b/04], çek- [105b/13], çekil- [16a/11], deg- [97a/01], degin [41b/03], degirmi [94a/03], degme [29a/07], degül [8b/10], del- [98b/05], delin- [102b/05], delük [94a/06], deñiz [3a/06], depret- [112a/07], deri [94a/07], derinlik [106a/04], ebemkömeci [115b/09], egil- [16a/12], egri [107a/03], eksil- [99a/07], eksük [98b/11], ekşi [116a/06], el [68b/01], epsem [72b/09], erit- [107b/10], eski [108a/01], eşik [101b/11], et [116a/04], etek [7b/03], etlü [114a/03], ev [83b/14], evlen-[110a/13], eyit- [76b/08], eyle “öyle” [100a/07], eyle- [6b/10], eyt-[67b/04], ezber- [110a/03], geç- [29b/06], gel-[67b/01], gerçek [108b/02], gerek [70859a], getir- [40b/05], ĥerek [103a/01], keklük [93a/13] kelem [116a/03], kendü [21a/01], kengel [110b/04], kereyağı [115b/11], keret [112a/04], kesil- [91a/12], leke [68a/05], neden [117b/11], sekiz [27a/01], seksen [39a/09], semiz [115b/09], sen [61a/01], sev [29a/06], sevgü [112b/01].

2. u / i ve ü / i değişmesi

Eski Türkçede u, ü ile olan bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesine geçerken i, i'ye dönüşmüştür.⁴ Ama bu değişiklik tam olmayıp, metnimizde her iki yazılışa da rastlayabiliyoruz. Bu kelimeler aşağıdakilerdir:

şuvamak > şıvamak “ sıvamak ”

Ammā çeng gibi anuñ dahı içini tutqāl-ıla ve sırça unı bile şuvamağ gerekdür.

[105b/03]

Ve çengüñ çanaqınuñ döğülmiş sırça-y-ıla ve tutqal-ıla şıvamağ gerekdür.

[99a/12]

uş “ işte ”

Ve pīşenüñ şüreti budur ki uş yazılıdur. [98b/08]

uşbu > işbu “ işte ”

Uşbu şüretçe [83b/15]

Bu yazılan şüret işbu vech-ile bilinür ki, eger evvel zaħmeyi A üzerine ursalar andan soñra C üzerine ursalar, ol zaħmeden C nağmesi işidilür. [27b/02]

“ uçun” kelimesi ise “ için” şeklini almıştır.

Ammā meşleş için burulan kirişler, bem için burulan kirişlerden bir kat eksük gerekdür. [108b/10].

düz > diz “dizmek, sıralamak”

Ve ma‘ānī ‘āleminde hāşıl olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp ol si‘ādet ehline ‘arz kıılurlar-ıdı. [5a/03]

Burada “düz ” kelimesi “ tertip etmek , yapma” anlamında kullanılmıştır..

⁴ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, 1962, s. 78.

Ve mizmāruñ aşı şol nay paresidur ki şol ağacdan düzdükleri nāyı anuñ üstine berkidürler. [97a/08],

düzil- “ dizilmek ”

Ve şöyle iltimās eyledi kim, ol kitab Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rum halkınuñ ‘ibārātı üzerine düzile. [6b/09]

3.u/o ve ü/ö değişmesi.

Arap alfabesinde aynı hareke ile gösterildiği için bazı kelimelerin o, ö veya u, ü ile yazıldığını tespit etmek imkansızdır. Bugünkü Türkçede bazı ağızların bu kelimeleri o, veya ö ile okunduğu görülse de⁵ incelediğimiz metinde bu kelimelerin okunuşunda Eski Türkçe metinlerini esas almak gerekir diye düşünüyoruz.⁶ Bu bakımdan metnimizde bugünkü Türkçe açısından değişiklik gösteren kelimeler şöyledir:

ögeyik “üveyik”

Ve ‘Acem ehli katında bir zırb dağı vardır ki aña zırb-ı fahtı dirler, ya‘nı ögeyik zırbı demek olur. [79a/05]

Bugün o ile okunan “nisbet, ölçü” anlamında kullanılan *oran* kelimesini ise, Eski Türkçede karşılaşmadığımız bir kelime olduğu için bugün okunduğu şekilde okumaya karar verdik.⁷

Ve keñgel itmekde dağı oran-ıla ideler. [110b/04]

4. ö / e değişmesi:

Bu değişiklik sadece zarf olarak kullanılan *ey/e* kelimesinde görülür.⁸

⁵ Tahsin Banguoğlu, *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar*, Leipzig 1938, s. 41.

⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV.Yüzyıl*, İstanbul, 1977, s.. 25.

⁷ Bu konuda Şemsettin Sami'nin okuyuşunu referans gösterebiliriz. (Bknz. Şemsettin Sami, *Kāmus-ı Türkî*, İstanbul 1978, s. 194.

eyle “ o şekilde, öyle ”

Amma cengde kirişün nazırların nice ri‘ayat iderlerse bunda dahı eyle ideler.

[103b/02]

Eyle olsa bem kiriş tokuz olur. [100a/07]

5. e / ö değişmesi:

Metinde bir kelimedede görülen bu değişme de tam değil..

sövgü “sevgi”

Ve bu kişiye ol yüce ‘âlemden sevgü ve yakınlık kokuşu gelür. [9a/13]

sevgü “sevgi”

“El-ıtama‘ huzilü’l –muhabbete” , ya‘ni ıtama‘ sevgüyi giderür. [112b/02]

B. ÜNLÜ UYUMU

1. Kalınlık - İncelik Bakımından Ünlü Uyumu

İncelediğimiz metin XV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtır. Türkçenin her devrinde görülen incelik - kalınlık uyumu bu devirde daha yaygındır. Hatta bugün tek şekilde yazılan -ki ekinin Eski Türkçe’deki kalın şekli *-kı* sadalılaşarak *-ğı* olmuştur ve metnimizde de her iki şekli kullanılmıştır. Bu örnekler aşağıdakilerdir:

-ki ile: elinde-ki [112b/07], şimdi-ki [10a/04]

-ğı ile: karşusunda-ğı [50b/10], yukarı-ğı [51a/09], altında-ğı [100b/09], sonra-ğı [36b/04].

i fiilinin iyelik eki alan *-duk* partisip şekli de metnimizde vokal uyumuna girmiştir:

⁸ Şadru’din Şeyhoğlu, **Marzubān-nāme Tercümesi**, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, 1973, s. 109.

şebâtsuz -ıduğını [2b/10], ni-dügin [12a/04]

ile vasıta eki ile *i* fiilinin hikaye, rivayet ve şart çekimleri de kalın sıradan kelimelerde uyuma girmişlerdir, ünlü ile biten köklerden sonra araya *y* yardımcı sesi de almaları bunun kanıtlayıcı olayı olarak gösterilebilir⁹.

anmışlar-ıdı [7a/08], cemâ'atı-y-ıla [39a/03], saıklar-ısa [90a/02], tahta-y-ıla [1002b/07]...

Bugün uyum dışında kalan “ hangi ”, “ dahi ” kelmeleri metnimizde uyuma bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır:

dağı < tağı “ dahi ” [98b/11], kağı “ hangi ” [62a/12],

Bununla bile, eklerde istisna durumlar da görülüyor. Bu bakımdan uyum dışında kalan eklerden biri de *-iken* gerindium eki olup, hep ince şekli ile geçer: durur-ken [91a/12], eydür-ken [112a/01], tolunur-ken [116b/05], var-iken [11a/09], yaş-iken [97a/11], yatur-ken [116a/08]...

Uyum dışı olan durumlarda biri de içinde *k* damak ünsüzü bulunan eklerdir. Bunları şöyle gösterebiliriz.

-lık,-lik eki:

Metnimizde *-lık*, *-lik* isimden isim yapma ekinin, yabancı kelimelere gelişinde sadece kalın şekli ile eklendiği görülüyor, bu da ilgili kelimenin son hece ünlüsünü ekin ünlüsüne göre seslendirme ihtiyacı doğurur.

barābar-lık [41a/04], baḥīl-lık [120b/13], büzürg-zāda-lıgūñı [6a/08], comard-lık [121a/01], melūl-lık [113a/05], muḥālīf-lık [13a/08], şādī-lık [5a/06], [113a/05], zāhīd-lık [109a/13], zārī-lık [9a/04].

⁹ Zeynep Korkmaz, a.g.e,s. 107.

-mak, -mek eki:

Fiilden isim yapma eki -mak -mek eki kalın şekli ile, metnimizde iki yerde ince sıradan olan Türkçe kelimelere eklenerek onları uyum dışı bırakmıştır:

düşür-mak [44b/07], eyit-mağ-a [112a/02],

Bu şekildeki aykırı örnekler Batı Türkçesinin fonetik gelişme sürecine ve ağızlar şeklinde çeşitlenmesine tanıklık eden örnekler olarak değerlendirilmelidir.¹⁰

2. Düzlük - yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu.

Başka bir söyleyişle dudak uyumu dediğimiz bu uyumun tam olarak ne zaman başladığı tespit edilmemekle beraber, en zayıf olduğu devre, XIII- XV. yüzyıllardaki Anadolu Türkçesi dönemidir. Eski Türkçede ve bugünkü dilimizde düzlük olan kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü ile geçmesi bu şivenin önemli özelliklerinden birisidir.¹¹ Metnimizde de düzlük- yuvarlaklık uyumuna aykırı düşen kelimeleri ve ekleri ayrı ayrı başlıklar halinde inceleyeceğiz.

a. Kelimelerde Yuvarlaklaşma

1) ğ ve g seslerinin düşmesi sebebiyle:

Eski Türkçede , sonlarında -ğ ve g sesleri bulunan birden fazla heceli sözcüklerin Eski Anadolu Türkçesinde -u, ü ile sona erdiği görülüyor. Bazı kelimelerde yuvarlaklaşmaya (örn. kapu, yapu, sevü) ğ ve g ' nin düşmesi kadar p, v dudak ünsüzleri de neden olmuştur. Düşme sırasında bu kelimelerde bulunan p,v ünsüzleri yanlarındaki ünlüleri yuvarlaklaştırmış, diğerleri de benzeşme ile bu

¹⁰ Musa Duman “Eski Anadolu Türkçesine Ait Bazı Metinlerdeki Dil Uyumuna Aykırı Örnekler Üzerine”, **TDED**, c.XXXII, İstanbul 2004, s. 53-64.

¹¹ Muhammet Yelten, “Hibetullah b. İbrahim’in *Saatname*’si ve Eserde Dudak Uyumunun Durumu”, **TDED**, c. 28, 1998, s.585-593.

kelimelere uymuş o olabileceğinden, bu olay aynı zamanda kaynaşma mahiyeti taşıyor.¹²

Bu kelimeler aşağıdakilerdir:

ayru < adriğ “ ayrı ”

Ancak gerekse kendü tabağasında vâki‘ olsun, gerekse ayru tabağaya vâki‘ olsun, ya‘nî anuñ bu‘dlarına nazâr itmeyeler. [50a/05]

dürlü < türlüg “ türlü ”

Ammâ nüzhenüñ kirişleri dörd dürlü gerekdür. [102b/08]

ķamu < ķamağ “ hep, bütün ”

...ya‘nî ķamu nağmeler bunda vardur.[54a/01]

ķapu < ķapığ “kapı”

Ve ol oturduğı evüñ bacasına, kapusına, deriçelerine baımaya. [111b/03]

şaru < sarığ “ sarı ”

...ve ķatı bişmemiş yumurda şarusın yimek... [115b/10]

şayu < şayığ “ sayı, miktar ”

Ve vaķt olur ki nisbetler, şayuda nağmeler şayusınca olur. [39a/12]

yaru < yaruğ “ yarı ”

Nite-ki ol evvel yaruda şaķıl nağmeler bilinürdi. [18b/02]

yatsu < yatsığ “ yatsı ”

Ve yatsu namāzından şoñra büzürg muvāfiķdur. [116b/06]

Metnimizde, sondaki g ve ğ'lar düştüğü halde yuvarlak ünsüz taşımayan kelimeler aşağıdakilerdir :

¹² F.K.Timurtaş, a.g.e. s, 28

arı < arıĝ “ temiz “

Ve dāyim arı ʔonlar geyeler ve eyü ʔoķular dūrtūneler. [109b/12]

diri < tirig “ diri, canlı ”

Ve ol faşllar bu şanā‘ata heves ʔılanlaruñ dirligine ʔurışın ve oturışın ve
şoħbete girişin ve ʔıķışın... [91a/03]

ekşi < ekşig “ ekşi ”

...ve ekşi ʔa‘āmlar yimek,...[116a/06]

ıssı < isig “ sıcak ”

Ve ıssı şuya ʔaynanmış ola. [107a/11]

ķatı < ķatıĝ “katı”

...ol ķatı ʔekilen kirişuñ naĝmesi birine göre zīrdür. [14a/08]

kişi < kişig “ kişi ”

Amma bu fenne şürū‘ idip heves iden kişinüñ müsiķī¹³ bilmege elbette
muħtācı olur. [14b/12]

giçi < kiçiĝ “ küçük”

Ve giçilikde igen daħı giçi gerekmezdür, orta gerekdür. [94a/03]

yazı < yazıĝ “ yazı ”

Ve mizmāruñ şūreti budur ki uş yazıludur: [98a/02]

2) Dudak ünsüzleri sebebiyle yuvarlak olan sadece bir kelime var :

yavuz < yabız “kötü”

Ve elbette zāhidlik ide ve yavuzlıķdan ve yaramazlıķdan.[109a/13]

3) Yön gösterme eki eki -aru,-erü

Eski Türkçede -ğaru, -gerü, -ğaru, -kerü şeklinde olan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde başındaki ünsüzünü düşürerek -aru, -erü şeklinde kullanılmıştır.¹³

ilerü < il-gerü

İmdi mūsikīnün ta‘rīfine meşğul olmazdan ilerü evvel bunı diyelüm kim, mūsikī ‘ilmin bilmek dileyen evvel iki nesneye nazār itmek gerekdür.

[15a/02]

yukaru < yok-ğaru

Ammā tenün ağırlığı cān yukaru çıkmağa kıomaz. [9b/05]

4) Fiilden isim yapma ekleri: -uq, -ük, -k ile

açuq “açık”

Ve dağı şöyle gerekdür ki çeng-ile perdenün arası üç açuq barmaq kadarı açuq ola. [99b/04],

artuq “artık”

Her kim ki dilerse ki bu‘d-ı mütenāfirden kaçā, bu‘d-ı zīl-erba‘ayı yidi kısmetden artuq eylesün. [30b/06],

ayruq < adruq “başka”

Ve bunı dağı ayruq faşda bildürevüz in-şa‘Allāh. [112a/01]

boğuk “boğuk, kısık”

Ve āvāzı boğuk iden nesnelerden saqını turalar. [110b/08];

bölük “bölük”

Ve her bağı yigirmi yidi bölük olmak gerekdür, şöyle ki cemī‘ seksen bir bölük olur. [101b/08],

¹³ Selahattin Olcay, a.g.e., s. 56.

buyruḡ “ emir ”

Bu kemīne daḡı ol emīr-zāde buyruḡıyla ...iltizām gösterdüm. [7a/01].

delük “ delik ”

Ammā ortasında bir pare delük yir ḡorlar. [96a/02]

eksük “ eksik ”

Ve ol eksük sāzlar dördür. [98b/12]

şıvuk “ sıvı ”

ve igen daḡı şıvuḡ olmaya. [107b/12]

şovuk “ soḡuk ”

Ve ḡaynaduḡdan şoñra şudan ḡıkara ve şovük şu-y-ıla üç dört keret arı yuyalar. [107a/12]

yaruk “ yarıḡ ”

Şöyle ki iki nāyuñ ortasında bir yaruk gibi olur. [97b/07]

Ekin uyuma giren örnekleri ise şunlardır:

ulaşık [34b/01], yanaşık [15b/02], yaraşık [15a/13]

5) Bir sebebe baḡlı olmadan yuvarlak ünlü ile yazılan kelimeler.

aru “ arı, bal arısı ”

Arū sünüginde ilik miḡdārın ancaḡ ol bilür,...[2a/05]

degül < tegül “ deḡil ”

Zīrā ki ba‘zısında şābitdür ve ba‘zısında şābit degül. [36b/11]

girü “ geri, tekrardan ”

İkinci vech budur ki girü ḡalan şanā‘atlar ecsām-ı ḡabī‘iden ḡāşıl olur ve buları cism komışdur. [8a/07]

hātun “ kadın ”

Ve ‘aql giderici nesnelere içinden ve perde ehli hātunlar şöhbetinden şakını turalar. [110b/02]

içün < uçun “için”

Ammā meşleş-içün burulan kirişler, bem-içün burulan kirişlerden bir kat eksük gerektür. [108b/10]

ķarañū “ karanlık ”

Şu ķarañū dün içinde üvez ķanat açduğın görür. [2a/03]

ķarşu “karşı”

Bu taķdīrle her bir nağmenüñ ķarşusındağı nağmeye nisbet oldur ki yoķaru ķıluñ aşığa ķıla nisbeti barābarlıķdur. [50b/10]

kendü “ kendi ”

Ve bir daħı iki kendüce olmaķ nisbetidür. [43a/09]

ķoķu “koku”

Ve dāyim arı tonlar geyeler ve eyü ķoķular dürtüneler. [109b/13]

yaķu “yakı”

Ve ķanağüñ yüzini rakķıyla yaķu yaķalar. [99a/13]

b. Eklerde Yuvarlaklaşma.

1) Yapım eklerinde

a) -cuķ, -cük: İsimden isim yapma eki.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki bazen ç ile geçen¹⁴ bu ek metnimizde hep c ile geçer ve daima yuvarlaktır:

¹⁴ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s. 110.

küçü-cük [106a/06], uvağ-cuğ [102a/13], yuğa-cuğ [101b/06]

b) -dur, -dür : Fiilden fiil yapma eki.

Bu gün uyuma giren bu ek Eski Türkçe metinlerinde olduğu gibi metnimizde de daima yuvarlak olarak geçer.

bil-dür-mişüz [39a/11], birik-dür-se [70a/12], yaraş-dur-mak [52a/11]...

c) -ğu, -gü ; -ğu, -kü : Fiilden isim yapma eki

Eski Türkçedeki şekli -ğu, -gü, bazen ku, -kü ile işlek olan bu ekin metnimizde yuvarlak vokalli geçtiği tespit edilmiştir:

bur-ğu-dan [104a/10], kay-ğu [113a/03], sev-gü [9a/13], [121a/04]...

ç) -lu, -lü : İsimden isim yapma eki

Eski Türkçede düz ve yuvarlak şekilleriyle kullanılan -lığ, -lig sıfat ekinin son sesindeki -ğ ve -g'nin düşmesi ile Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak olarak görülür¹⁵ ve metnimizde de uyuma aykırı ek durumuna giriyor. Daha sonraki devrelerde ise dudak uyumuna tabi olmuş ve bugünkü şekli ile kullanılmaya başlamıştır.

et-lü [114a/03] öñ-lü soñ-lu [7b/01], yaraşığ-lu [15a/13]...

d) -ndü : İsimden isim yapma eki

Eski Türkçede “ikinti” kelimesinde bulunan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak şekli ile geçiyor¹⁶:

iki-ndü [116b/04]

e) -suğ: İsimden isim yapma eki

¹⁵ Zeynep Korkmaz, **a.g.e**, s.110.

¹⁶ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 159.

Eski Türkçede -suḡ, -sük olan bu ek metnimizde tek kelimedeyuvarlak şekilde yazılmıştır:

baġar-ṡuḡ [108a/09]

f). -suz, -süz : İsimden isim yapma eki

Bu ek de Eski Türkçede uyuma tabi olduğu halde¹⁷ metnimizde uyuma aykırı görölüyor:

in-süz-dür [104a/04], sebeb-süz [91a/12], Şek-süz [2a/06],...

g) -tuḡ: Fiilden İsim yapma eki

Bu ek ek metnimizde ḡoltuḡ kelimesinde görölüyor.

Ve ḡengi Şol ḡoltuġa alalar. [100a/08]

h) -tür : Fiilden fiil yapma eki:

Eski Türkçede *keltür, oltur* fiilerinden kalan bu ek de metnimizde yuvarlak olarak geçer.

ge-tür-dükleri [74a/01], o-tur-mış-ıdı [5a/06].

ı) -ur,-ür. Fiilden fiil yapma eki:

Metnimizde yuvarlak ünlü ile görölen bu ekin Eski Türkçede yuvarlak ve düz ünlü ile yazılışları mecutur. Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kullanıŐları bugünkünden farklı olan ekin metnimizdeki örnekleri Şöyledir:

ir-ür-mekle [3b/11], kavŐ-ur-ub [109b/10]...

Bir yerde ekin ünlüsü düz olarak geçer: biş-ir-üb [116a/03]

i) -z- : Fiilden fiil yapma eki

¹⁷ Gabain, a.g.e, s. 48.

Metnimizde tek bir kelimedede görülen bu yapım eki Eski Türkçede yuvarlak ünlü ile geçer:¹⁸

tütü-z-e 114a04, tütü-z-ü virse 115a01

2) Çekim eklerinde:

a) -alum, -elüm : Çokluk 1. şahıs emir eki

Eski Türkçede -alım, -elim, -alam, -elem, -lım, -lim olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde bünyesinde bulunan *m* dudak ünsüzü dolayısıyla -alum, -elüm şeklinde geçiyor.¹⁹ Metnimizde de aynı şekilde uyum dışında kalmıştır:

aralama-y-alum [31a/06], farz id-elüm [34b/03], getir-elüm [40b/05]...

b) -duk, -dük : Görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs

Eski Türkçede çokluk birinci şahısta -k, -k yerine -muz, -müz, -mız, -miz, -maz, -mez kullanılmıştır. Partisip eki -duğ, -dük'ün etkisi ile bu ek bu ek -duk, -dük olarak değişmiştir.²⁰ Ek metnimizde hep yuvarlık vokalli olarak geçer:

di-dük-di [37a/10] resm eyle-dük [63a/12], ma'lüm olagel-dük [15b/12]...

c) -dum, -düm : Görülen geçmiş zaman teklik 1. şahıs

Eski Türkçede yine yuvarlak ve düz şekilleri ile -tum, -dum, -dem olarak görülen bu ek metnimizde yuvarlak ünlü ile geçer. Bunun nedeni *m* dudak ünsüzü olabilir.²¹

bil-düm [4b/09], düzet-düm [5b/06], fikr kıl-dum [3b/09]...

ç) -dur, -dür : Bildirme eki

Bildirme 3. şahıs eki olan bu ek Eski Türkçede üçüncü şahıslarda kullanılan

¹⁸ A.g.e., s. 61.

¹⁹ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 290.

²⁰ a.g.e., 283.

²¹ Gabain, a.g.e. s. 80.

-tur yardımcı fiilinden gelmektedir. Metnimizde ayrıca kelimedden ayrı yazılan *durur* şekli de kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak olan bu ekin uyuma tabi olması daha sonraki yüzyıllardadır.

-dur, -dür : budağdur [111b/10]; çanağdur [95b/04]; yinidür [77a/01]...

-durur : gerek dürürler [110a/03], yok durur [81a/04], zamānı dururlar [74a/01]...

d). -ñuz, -nüz : Çokluk 2. şahıs emir eki

Eski Anadolu Türkçesinde emir eki olmakla beraber, şart şekimine de gelen bu şahıs eki metnimizde bir yerde yuvarlak olarak geçiyor²²:

nağar iderse-ñüz [57b/12].

e). -sun, -sün : Teklik 2. şahıs emir ekleri

Eski Türkçede -zun, -zün, -çun, -çün²³ şeklinde olan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde -sun, -sün şeklinde yuvarlak olarak kullanılmıştır:

āsān olsun [71b/09], bem olsun [54a/05], zīr olsun [54a/03]...

f). -ur, -ür : Geniş zaman eki:

Eski Türkçede -ur, -ür, nadiren -ar, -er, -ır,-ir; fiil tabanının ünlü ile bitmesi halinde -yur, -yür, nadiren -r olarak geçer.²⁴ Bu eklerden en eskisi -ur, -ür ekidir; -ar, -er'in ve r'nin daha sonra ortaya çıktığı görülür. Bugün kullandığımız *r* geniş zaman ekinin devrenin sonlarına doğru ortaya çıktığı görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ise -ur, -ür ekinin geniş ölçüde kullanıldığı görülür, *r* eki ise açık olarak vokalle biten kelimelerde kullanılmıştır. -ar, -er eki ise Eski Anadolu Türkçesinde

²² a.g.e. s. 293.

²³ Gabain, a.g.e. s. 79.

²⁴ Gabain, a.g.e., s. 80.

kullanışını daraltarak Batı Türkçesine geçmiş ve bir kısım fiillerin geniş zaman eki olarak işlev görmüştür.²⁵

Metnimizde kullanılan geniş zaman ekleri şunlardır.

-ur, -ür : berkid-ür-ler [104a/09], işid-ür-em [8b/02], kızıl-ur [95a/08]...

-ar, -er : ir-ersen [4a/03], nefret tut-ar [15b/03]; çal-arlar-ısa [82b/01]...

-r : di-r-ler [16b/01,07], oyna-r [9a/11], sakla-r-ısa [90a/04]...

Bu ekler aynı şekilde geniş zaman sıfat - fiil eki olarak da kullanılmışlardır.

-ur, -ür : ta'lim al-ur ola [110a/06], çalın-ur [16a/05]...

-ar, -er : meyl ider olur [111b/12]...

-r : beñzer olur [25a/11]...

g) -(u)m, -ü(m); -(u)muz, -ü(müz) : İyelik ekleri, 1. şahıs teklik ve çokluk

Eski Türkçede, eklendiği kelimenin ünlüsüne göre her iki şekilde girebilen bu ek genel olarak bütün Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yuvarlak vokalli olarak görülüyor. Bu yuvarlaklaşma, ekteki *m* dudak ünsüzünün doğurduğu bir yuvarlaklaşma olarak kabul edilir²⁶:

ben-üm [6a/06], tab'-um-da [7a/03], yer-üm-dür [6a/06], didüğü-müz [55b/03], fehmü-müz [67b/02], yazmadüğü-muz-a [35b/06]...

h) -uñ, -üñ; -nuñ, -nüñ : İyelik eki

Eski Türkçede yuvarlak ve düz şekilleri ile bulunan bu ekin Eski Anadolu Türkçesinde durumu hep yuvarlak olarak geçiyor. Genitif eki ñ'nin

²⁵ Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s 277.

²⁶ Zeynep Korkmaz, **a.g.e.**, s. 109.

yuvarlaklaşmasının nedeni 2. şahıs iyelik eki ñ'den gelmektedir ki bu da 1. şahıs iyelik eki m'nin tesiri ile olabilir : ²⁷

edvār-uñ [52a/02], heregi-nüñ [99b/05], kirişi-nüñ [21b/01,09], nağme-nüñ [55b/01,03], zîr-efkend-üñ [56b/11], ikā'lar-uñ [12a/04]...

ı) -(u)n, -(ü)n; (u)ñuz, -(ü)ñüz : İyelik ekleri 2. şahıs teklik ve çokluk

Bu iyelik ekleri de 1. şahıs iyelik ekleri gibi Eski Türkçede uyuma girdikleri halde, metnimizde yuvarlak vokalli görünmektedir:

büzürg-zādalıg-uñ-ı [6a/08], kap-uñ [6a/04], medhün-üñ [5b/04]...

i) -uz, -üz: Çokluk 1. şahsın diğer ekleri olan bu ek de metnimizde yuvarlak vokallidir. Ekin Eski Türkçedeki şekli şahıs zamirleri ile karşılanıyordu.

añar-uz [57b/11], diler-üz [64b/09], görmüş-üz [67a/05], anacağ-uz [109b/05]...

k) -vuz, -vüz : Çokluk 1.şahıs eki (istek ve şart kiplerinde)

Bu ek türü Eski Türkçede *ben, biz* zamirlerinin önseslerinde olan b/v değişimi ile, bir dudak ünsüzü olan v'nin hecesi içinde olan ünlüleri yuvarlak yapması²⁸ sonucu ortaya çıkmıştır:

çıkara-vuz [64b/09], tuta-vuz [62b/13], zırb itse-vüz [39a/09]...

3) Fiilimsilerde:

a) -duğ, -dük : Partisip eki.

Eski Türkçede -duğ, -dük, -tuğ, -tük olup geçmiş zaman ifade eden ve bugün iyelik ekli kullanılan bu ek de, i fiilinin tek partisip şekli de dahil olmakla metnimizde yuvarlak olarak geçer.

aç-duğ-ın [2a/04]; başla-duğ-ı [103a/13], düken-düğ-i [18a/02], şebâtsuz-ı-duğ-ını [2b/07]...

²⁷ Faruk. K. Timurtaş, **a.g.e**, s. 34.

²⁸ Zeynep Korkmaz, **a.g. e**, s. 113.

b) -dükde: Gerindium eki

Zaman bildiren bu zarf-fiil metnimizde bir yerde geçer:

İmdi ma'lûm olsun ki çengden geçdükde, nüzheden yigrek sâz olmaz. [101a704]

c) -u, -ü : Gerindium eki

Eski Türkçede -u, -ü; -a, -e; -ı, -i ; -yu şekli ile daha bol olan bu ek²⁹ metnimizde *diyü* kelimesinde yuvarlak olarak görünür, -ı, i şekli daha çok kullanılmıştır:

-u, -ü : diyü [22a/06].

-ı, -i : oyna-y-ı oyna-y-ı [9b/12], sakla-y-ı kılursa [111a/05], saşın-ı
tuta[109b/01]...

ç) -ıp - ip- up- üp : Gerindium eki:

Eski Türkçeden beri en çok kullanılan gerindium eklerinden biri olan bu ek -p
-ıp, -ip; -up, -üp; -ap, -ep şeklinde olmuş, sonradan önündeki yardımcı ses ekin
bünyesine dahil olmuş, ve dudak ünsüzü p'nin etkisiyle eki Eski Anadolu
Türkçesinde yuvarlak ünlü le yazılmıştır³⁰:

beyân id-üp [35b/06], çıkar-up [57b/08], hâsed id-üp [110a/11]...

Aynı ekin metnimizde düz şekli de kullanılmıştır.

al-ıp [91a/01], dut-ıp [15b/02], fıkır id-ip [64b/04]...

-up ekinin genişletilmiş şekli olan -uban metnimizde bir yerde uyuma aykırı olarak
düz ünlü ile geçer :

dut-ıban [6a/02]

²⁹ Gabain, **a.g.e.**, s.85.

³⁰ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 322

c. Düz vokal taşıyan ekler

1) Yapım eklerinde:

a) -ıcı,-ici : Fiilden isim yapma eki

Eski Türkçe'deki -ğuç, -güç ekinden ğ ve g'lerin düşmesiyle oluşan bu ekin vokalleri düzdür:

eyd-ici: [111a/08], çal-ıcı [121a/08], gider-ici [110b/01], güldür-ici [110a/04]...

Eski Türkçe'deki gibi yuvarlak şekli sadece bir kelimedede görülüyor:

sivindür-üci [1b/09]

b) -ısar, -iser : Gelecek zaman eki.

Eski Anadolu Türkçesinde meydana gelen bu ek metnimizde sadece bir yerde, düz ünlü ile geçiyor:

ol-ısar-dur [38b/03].

c) -ış,-iş : Fiilden isim yapma eki

Türkçede fiil isimleri yapan bu ek Eski Türkçede -ş şeklinde görülür³¹.

Metnimizde düz ünlü şekli yanında yuvarlak ünlü ile de kullanıldığı görülüyor :

çık-ış-ın [91a/03], gir-iş-in [91a/03], otur-ış-ın [91a/03], tur-ış-ın [91a/03],

Aynı kelimedede geçen ek bir yerde yuvarlak ünlü ile yazılmıştır:

dur-uş-ı [109a/03], otur-uş-ı [109a/04]...

ç) -l-: Fiilden fiil yapma eki

Pasiflik eki olan bu ekin yardımcı vokali Eski Türkçede uyuma bağlı olarak kullanılsa da, Eski Anadolu Türkçesinde bir müddet uyum dışı kalmış ve yuvarlak

³¹ Gabain, a.g.e. s. 55.

fiillerde de düz şekilleri kullanılmıştır.³² Metnimizde hem yuvarlak ünlü ile, hem düz ünlü ile geçer.

Yuvarlak köklere yuvarlak ünlü ile:

dög-ü-l-miş [99a/11], koy-u-l-duğı [64b/13], koy-u-l-maz [94b/07], ört-ü-l-mek [101b/07], yon-u-l-mak [95b/01]...

Yuvarlak kökte sadece iki kelimedede düz şekli ile yazılmış:

düz-i-l-e [6b/09], tut-ı-l-mışdur [64a/01].

Düz köklere düz şekli ile:

eg-i-l-ip [16a/12], işid-i-l-ür [52a/08], yarad-ı-l-mışdur [67a/03]...

Bu örneklerden ekin devre içerisinde uyuma girmeye başladığını söyleyebiliriz.

d) -lık, -lik, -luğ, -lük : İsimden isim yapma eki

Eski Türkçede de uyuma bağlı lık, lik, -luğ -lük şeklinde soyut anlamlar için kullanılan bu ek³³ Eski Anadolu Türkçesi devresinde uyum dışı olarak yalnız düz ünlü ile görülür.³⁴ Metnimizde ise istisnalar vardır.

Yuvarlak ünlülü isim köklerine ekin düz şekli gelmektedir:

kul-lığ-ına [3b/11] miskin-lik [112a/07], yaru-lık [42b/07]; yoğun-lık-da [14a/06], yini-lik-de [92b/05]...

Ekin yuvarlak şekli sadece iki kelimedede görülür:

kuş-lük vaktinde [116b/01], şusuz-luğ-ın [113b/01]

e) -n- (dönüşlülük) : Fiilden fiil yapma eki

³² A.g.e.s. 196

³³ A.g.e., s. 44

³⁴ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 148.

Meçhullük ve dönüşlülük bildiren bu ekin yardımcı ünlüsü Eski Türkçede uyuma bağlı görülüyor³⁵. Metnimizde ise -l- eki gibi karışık durum arz ediyor.

Düz ünlülü kelime köklerinde ekin ünlüsü düzdür :

bil-i-n-sün [45a/02], çal-ı-nur [16a/05] sak-ı-n-mak [34a/06,08]...

Yuvarlak köklerde yuvarlak ünlü ile :

bul-u-n-ur [11a/11], doç-u-n-maya [93b/03] toç-u-n-ıcaç [15a/09], tol-u-n-urken [116b/05], tüt-ü-n-e [114a/04]...

Yuvarlak köklerde düz ünlü ile :

bul-ı-n-masa [91b/02], epsem ol-ı-nur [72b/10]...

Metnimizdeki örneklerden gördüğümüz üzere - n- eki de bu devre içerisinde uyuma girmeye başlıyor.

f) -ncı, -nci : İsimden isim yapma eki

Sayı sıfatı yapan bu ek metnimizde çok kullanılmıştır. Eski Türkçede -nç olarak geçen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde i eki alarak düz ünlü ile kullanılmıştır.³⁶ Bugün uyuma bağlı olan bu ek metnimizde hep yardımcı vokali ile birlikte düz olarak geçiyor.

dörd-i-nci-sine [71b/01], kırk toçuz-ı-ncı [117b/02], on-ı-ncı-sı[57a/06]...

g) Fiilden fiil yapma eki : -ş- (işteşlik):

Eski Türkçede uyuma girmiş bulunan bu işteşlik eki, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde düz olarak görülüyor. Metnimizde düz şekli ile birlikte yuvarlak şekilleri de kullanılmıştır :

Düz ünlü ile :

³⁵ Gabain, **a.g.e**, s. 116.

³⁶ **A. g.e**, s. 160.

dür-i-ş-e [110a/12], ir-i-ş-miş [38b/02], gör-i-ş-diler [112b/12]...

Aşağıdaki kelimelerde uyuma bağlanmış görünüyor :

el kav-ş-urub [109b/09], ol-u-ş-durmağıla [41b/01]; uy-u-ş-durmağ [64a/04],
uy-u-ş-maz [29a/05]...

2) Çekim eklerinde :

a) -dı -di : Görülen geçmiş zaman eki

Eski Türkçede yuvarlak ve düz ünlülerin yanında geniş ünlüler ile de kullanılan bu ekin metnimizdeki örnekleri düz ünlü ile geçer³⁷ :

añıl-dı [73a/01], gör-di [5a/10], koyul-dı [11b/04]...

Hikaye şekillerinin 3. şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde kullanılan -dı, -di eki de aynıdır :

oturmuş-ıdı [5a/06], götürmüş-idi [5a/08]...

b) -gıl, -gil : Teklik 2. şahıs emir eki

Eski Türkçeden gelen bu ek türü metnimizde iki yerde görülüyor:
seyr eyle-gil [3b/04], vir-gil [4a/05].

c) -ı, -i; -nı, -ni : Yükleme hali eki

Eski Türkçede -ığ, -ig, -uğ, -üg olarak geçen³⁸ bu yükleme hali eki, Eski Anadolu Türkçesi devresinde ek sonundaki g / ğ ünsüzünün düşmesi ile -ı, -i olmuş ve metnimizde de düz olarak geçer :

cüz'-i [51a/03], kendü-y-i [109b/01], söz-i [76a/04]...

3. şahıs iyelik eklerinden sonra gelen -nı, -ni yükleme hali eki de metnimizde düz-dar ünlü ile geçer:

³⁷ A.g.e. s. 81.

³⁸ A.g.e. s. 64.

üçü-ni [61a/03], yanaşduğı-nı [12a/03], yüzi-ni [105b/01]...

ç) -ı, -i, -sı, -si : İyelik eki

Teklik 3. şahıs iyelik ekinin, Eski Türkçede olduğu gibi, Eski Anadolu Türkçesinde de uyum dışı kalması ³⁹ metnimizdeki örneklerden de görülebilir.

-ı, -i : artuğ-ı-na [106a/10], kanat açduğ-ı-n [2a/04], şuy-ı-na [108b/12]...

-sı, -si : eyüsi [91b/01], hürmetlüsi [110b/13] şarusın [115b/10]...

d) Soru eki -mı,-mi

Eski Türkçede çok yaygın olan soru eki -mu olarak geçer.⁴⁰ Metnimizde ise düz ünlü ile bildirme eklerine bağlı kalarak çok az kullanılmıştır.

muḥālīf mı-dur: [15a/05] [38b/13]; muvāfīk mı-dur [38b/13] [15a/05].

e) Öğrenilen geçmiş zaman eki : -mış, -miş:

Eski Türkçe’de -mış, -miş, -muş, -müş yanında -maş -meş olarak görülen bu ek metnimizde hep düz ünlü ile geçer:

düş-miş-dür [49b/12], yakışdur-mış-lardır [52b/0], ziyāde kılmış-dur [73a/07]...

Rivayet şekillerinde kullanılan -mış,-miş eki de tek bir yerde geçerek aynı şekilde yazılıyor:

eydür-miş [8b/01]

Sıfat-fiil şekli de metnimizde mevcuttur :

bişme-miş [115b/08], ışlan-mış [108b/13], kaynan-mış [107a/11]...

f) Teklik ve çokluk 2. şahıs eki : -sın,-sin; -sız, -siz

Eski Türkçede şahıs zamirleri ile ifade edilen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde meydana çıkıp ⁴¹metnimizde düz ünlü iledir:

³⁹ Selahattin Olcay, **a.g.e.**, s.65.

⁴⁰ Gabain, **a.g.e.**, s.106.

bile-sin [14a/03], istihrâc idesin [58a/02] şala-sın [3b/06] urasın [69a/06],bula-sız [57b/12]...

3) Fiilimsilerde

1. -ıcak, -icek: Gerindium eki

Zaman bildiren bu gerindium eki metnimizde ilk ünlüsü dar olarak geçer. düş-icek [15b/05,08], eyd-icek[112a/11], koy-ıcağ[94b/07]...

2. -ınca , -ince : Gerindium eki

Eski Türkçedeki şekli -ğınça, -ginçe, nadiren -kınça, -kinçe olan bu ekin başındaki ğ/g ünsüzünün eriyip kaybolmasıyla Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlü ile -ınça, -ince olmuş. Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

dime-y-ince [111b/01(2)], toğru ol-ınca [68b/12], var-ınca [10b/19]...

C. ÜNLÜ TÜREMESİ

Ünlü türemesi örneğine metnimizde kelime ortasında olmak üzere iki yerde rastlıyoruz:

artuğ-ı-rağ

...dağı biri birinüñ on toğuzda birinden artuğırağ ola. [21b/13]

Bu kelimenin ise türemesiz yazılışı da vardır:

yig-i-rek ~ yig-rek

İmdi ma'lûm olsun ki çengden geçdükde, nüzheden yigirek sâz olmaz.

[101a/04]

..tâ ki eşeri dağı yigrek ola.[80b/11]

⁴¹ Zeynep Korkmaz, a.g.e. s.117.

D. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Türkçe kelimelerde vurgusuz olan orta hecedeki ünlülerin düşmesi olayı Eski Türkçe devresinden görülen bir ses olayıdır. Bunu o devir Türkçesini yansıtan eserlerde görebiliriz. Bu düşme hem kalıcı, hem geçici olabiliyor.⁴² Metnimizde ses düşmesi hem kelime köklerinde, hem de eklerdedir, örnekleri şöyledir:

ağız	: ağza [98a/03], ağızına [97b/02]
ayır-	: ayrılmış [38b/02], ayru [50a/05]
beñize-	: benzemez [26b/07]
boyun	: boynına [92a/01], boynı-y-ıla [99a/06]
buyuruğ	: buyruğıyla [7a/01]
dirilik	: dirliğine [91a/03]
eyt	: eyd-elüm [28a/06], eydür [4a/03], eyitdükleri [80b/10] eyitmeye [111b/02]
gönül	: gönli [103a/12]
ķadar	: ķadrı [2b/08]
ķarın	: ķarını [95b/04],[96b/01(2)]
ķavuşur	: kavşurub[109b/10], <i>el kavşurub</i> [109b/10]; ünlü düşmesi
içün	: anuñ-çün [20b/05], senün-çün [5b/11]
ile	: anun-la: [61a/06], [31a/06], lafzlar-la[68b/06], ma'ni-y-le [57b/09]
oğulan	: oğlan [111b/02], oğlanlar-ıla[111b/04]
oyuna-	: oynamak [113a/03], oynar [9a/11], oynayı oynayı [9b/12]

⁴² Mahmūd b. Kādī-i Manyās, **Gülistan Tercümesi**, Haz. Mustafa Özkan, Ankara, 1993, s. 88.

uyku : uyku [121a/04]

yumuşak : yumşaklığından [9a/09]

i- cevheri filli ile yapılan şekillerde :

idi : diler-di [9a/05], saıklarlar-dı [8b/13], didük-di [20a/06]

imiş : eydür-miş [8b/01]

ise : diler-se-vüz [65a/05], işidür-se [9b/12]

iken : durur-ken [91a/12], tolunur-ken [116b/05];

E. BİRLEŞME

Türkçede görülen yan yana gelen ünlülerin birleşerek tek bir ünlü oluşturması olayına metnimizde de rastlıyoruz. Bu birleşme bazı kelimelerde kalıcı, bazılarında ise geçicidir.

ancağ < anca-oğ

Ancağ bes sen eger fikr iderseñ ‘uşşâğ dâyiresin ve nevâ dâyiresin ve büselik dâyiresin, bu üçini bir dâyirede bulasın. [61a/01]

bura < bu-ara

...ve anuñ bağşını şol vech üzerine kılmışlardur ki üç bu‘d dağı burada cem‘olmuşdur. [37a/04]

böyle < bu - eyle

Böyle itmek eyü degül. [37a/06]

kimse < kim - ise

Ve kendü dağı kimseyi hubş eylemeye. [113b/07]

neçün, niçün < ne -üçün

Bu yer hemîşe ayak altına neçündür bile...[3b/07]

Niçün göñül uşını abse alasın iy yār. [3b/06]

nesne < ne-ise - ne

Muvāfi te'līf ve ab'a muvāfi nesneleri bildürür. [11b/09]

nire < ne+ara

Görelere ki nağmeler nireye intiāl ider, ol intiāl itdügi yire uralar. [65b/12]

imdi < u - imdi

imdi bunda daı yazılsa kitāb içinde söz çok olur, maşūd gi añlanur.

[35b/07]

imden girü < imdi-den girü

öyle ki imden girü ma'lūm ola. [38b/10]

ol < u - ol

...ammā ol yazılan dāyirelerüñ üçincisidür.[56b/02]

öyle < u - eyle

öyle bildüm ki edvār 'ilminden bir kitābdur.[6b/10]

Metinde tek bir örnekte ise birleşme tamamlanmış gözüküyor:

nidük ~ ne idük

kā'laruñ devrin bildürür ve kā' nidügin faşlında bildürür. [12a/04]

Ve te'līf ne idügin yukarıda didükdi. [20a/05]

II. ÜNSÜZLER

A. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1. b / p değişikliği

Eski Anadolu Türkçesinde kelime başında görülen b'ler devre sonunda p'ye dönüşmüştür. Bunun tam aksi olarak ise Azeri Türkçesinde b sesleri muhafaza edilmiştir. Bu iki ağız arasında olan farklılıklardan biri de budur.⁴³

Metnimizdeki örnekler şöyledir:

barmaq “parmak”

Bu nağmenüñ tizisi hadd didükleri kiriş üzerine sirçe barmaq yanındağı
barmağı kudukları yirdür. [55a/12]

berk “pek”

Ve ol ıklığı çalacak nesne bir yay gerekdür, gāyet berk ağacdan. [94b/09]

berkit- “pekiştirmek”

...ve ol kāmışdan olan yaranuñ ağızına berkideler... [97b/02]

biş “pişmek”

...ve hardal bişirüb yimek... [116a/03]

2. b / v değişikliği

Eski Türkçede b ile olan kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde v'ye dönüşmüşlerdir.⁴⁴ Bunlar kelime başında ve içseste görülen değişikliklerdir. Kelime başında görünen değişikliğe şu kelimeleri örnek gösterebiliriz:

var < bar “var”

Ve anda iki kişi var-ıdı ki, biribirile kinlü-y-idi.

⁴³ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı**, (indeks- gramer), Ankara, 1963. S. 410.

⁴⁴ F.K.Timurtaş, **a.g.e.**, s. 55

[112b/10]

vir < bir “ vir ”

Allāhü Te‘ālā‘nuñ virmegine ta‘alluğdur. [15b/07]

viribi < biribi “ göndermek”

...şalāvāt viribidükden soñra...[2b/09]

Eski Türkçede kelime içinde ve sonseste b olan seslerin v’ye dönüştüğü⁴⁵

örnekler metnimizde şöyledir:

ev < eb “ev” [118a/04], kavşur < kabşur “ katlamak ” [109b/09] , sevin- < sebin-
“sevinmek” [4a702], yavuz < yabız “kötü” [109a/13]

Metnimizde kullanılan çoğul 1. şahıs istek kipi -vuz,-vüz, Eski Türkçede
“biz” zamirindeki b > v değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır:

yaza-vuz [7b/13], kıoya-vuz [16a/12]

3. g / v

Türkçede kelime içinde, düz ünlülü hecelerin sonunda bulunan g ünsüzü
değişerek sızcılaşır veya hece ünlüsüne uzunluk katarak silikleşerek y’ye dönüşür; iç
seste yuvarlak ünlü yanında buldukları zaman ise v’ ye dönüşüyorlar.⁴⁶Osmanlı
sahasının son zamanlarına doğru gelişen bu duruma metnimizde rast gelinmiyor.
Bugün yazı dilimizde ğ veya v olarak telaffuz ettiğimiz kelimeler metnimizde g
olarak geçiyor. Örnek olarak şu kelimeleri gösterebiliriz.

Yuvarlak ünlülerle: dögülmüş [99a/11], degüldür [7b/04], ögeyik [79a/05], öğrenmek
[11b/091]

⁴⁵ Gabain, a.g.e., s. 39.

⁴⁶ Musa Duman “ Damak Ünsüzlerinin Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemindeki Gelişmelerine Dair”,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi, sy.1, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 1998, s. 1-26

Düz ünlülerle : deg- [97a/01], degin [41b/03], degirmi [94a/03], degme [29a/07], egri [100a/04], yigit [4a/09]

4. ğ/v

Yuvarlaklaşmanın ortaya çıkardığı bir değişiklik metnimizde tek kelimedede rastlanıyor:

şovuk < şöğuk “soğuk”

Ve kaynaduktan sonra sudan çıkara ve sovu suyuyla üç dört keret arı yuyalar.

[107a/12]

5. ğ / y

ğ / y değişikliği aslında Batı Türkçe’sinde görülen bir değişiklik olsa da⁴⁷ metinde bu değişikliğin bir örneği mevcuttur :

öyle < öğle < ögle “öğle”

Ve öyle vaktinde ‘uşşak muvâfıkdur. [116b/03]

6. g / y

Metnimizde sadece bir kelimedede bu değişim türüne rastlanır:

yigni > yiyni

...ikinci devr üçinci devrden hafıfdür, ya‘nî yiynidür. [77a/01]

7. k / ħ

Türkçede kelime başında ħ kullanılmadığı malumdur. Bu ses yalnız Arapça ve Farsça kelimeler dolayısıyla Türkçede ön seste bulunuyor, *ħalk*, *ħayal* gibi.⁴⁸ Bu bakımdan metnimizde Eski Türkçedeki ön ses durumunda olan k’nin değişmediği tek kelime mevcuttur:

⁴⁷ M. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.85.

⁴⁸ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, 1995, s. 100

ķankı “ hani, nerede ”

Belki her ķankı nağmeden ki başlayalar, ya‘nī bu on yidi nağmenūñ
ķankısından ki başlansa olur. [62a/11]

ķ sesinin ħ‘ye dönüşmesi örneğini metnimizde sadece “ kadın “ anlamında *ħatun* <
ķatun [110b/02] kelimesinde görüyoruz .

Kelime içinde görülen ķ >ħ değişikliği ise Eski Anadolu Türkçesinde çok
görülüyor. Bu konuda Anadolu Türkçesi ķ‘yi tercih ederken, Azeri Türkçesi ħ
sesinde umumilezmizdir. Ama bu değiziklik de tam olmayıp her iki ses metinlerde
yan yana kullanılabilmektedir, hatta bu durum bazen aynı kelimelerde de
görülebilir. Buna neden kullanılan dille atızz özelliklerinin birbirine karızzmasıdır.⁴⁹

Metnimizdeki örnekleri şöyle gösterebiliriz:

ħ ile :

aħşam “ akşam ”

Ve aħşam vaktinde nevā muvāfiķdur [116b/05]

ķ ~ ħ ile

baħ- ~ baķ-

Tā her kişi ki bu yazılan şurete baħıp ol pīřrevi ‘amele getürse... [81b/07]

Ve ol oturduęı evūñ bacasına, kapusına, deriřelerine baķmaya. [111b/02]

çoħ ~ çoğ~ çok

Ve evvelki nisbet bu nisbetden çoħ giçidür. [28b/01]

... ‘ilm ‘ālemde çoğ olduğı-içün ...bu ‘ilm ehline rağbet yoķdur [11a/04]

...kitāb içinde söz çoķ olur... [35b/08],

⁴⁹ a.g.e, s. 100.

yoh ~ yog ~ yok

...şoñrağı üç kısımlarda yohdur. [36b/05]

Egerçi tab‘umda ol kabiliyyet yog-ıdı,...[7a/04]

...şinā‘atlar ortasında bundan ‘aziz ve bundan zarif şinā‘at yokdur...[7b/09]

8. k / g değişikliği

Kelime başında görülen bu değişiklik Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçince ortaya çıkmıştır. Ama bununla birlikte umumi değil. Nitekim bazen k'nin değişmediği de görülür. Ayrıca Arap harfli yazıda bu harfleri ayıracak işaretler olmadığı için, metnimizde de kelimelerin g veya k ile geçtiğini tespit etmeye imkan yoktur. Metnimizde bu ünsüzleri karşılayan kef harfinin üzerinde herhangi bir işaret (üç nokta, keşide) kullanılmadığı için bu kelimeleri bugünkü Türkçedeki şekillerine uygun olarak okuduk. Örnekler şöyledir :

g ile :

geç- [101a/04], gel- [7b/07], gerçek [108b/02], gerek[105a/11], getir- [75a/08], geyecek [9a/10], gibi [77b/02], gice [110b/05], giç [76b/07], giçi [30b/10], gir- [38b/04], git- [113a/02], giy-[114a/03], gönder-[3b/12], gönül [5b/02], gör- [5a/10], göster [119a/04], gözet- [82a/03], gül- [113a/02], gün [116a/13], gün (güneş) [107a/13], güneş [4b/11]

k ile :

keçi [108a/12], keklik [93a/13], kelem [116a/03], kendü [21a/01], kengel [110b/04], kere yağı [115b/11], keret [112a/04], kes- [98a/01], kez [23a/03], kim [81a/05], kimse [113b/05], kinlü[112b/10], kiriş [19a/01], kişi [106b/10], key [28a/02]

Aynı şekilde iç seste bulunan k'lerin iki ünlü arasında kalınca yumuşama olayında bu seslerin ğ veya ğ olduğunu gösterme bakımından imla yetersiz kaldığından sesin tarihi gelişmesini dikkate alarak bu sesleri ğ ile gösterdik⁵⁰.

çalmağa [103a/11], artuğırak [21b/13]...

9. ı / ğ

Eski Türkçede kelime başında bu ğ ünsüzü yoktur. Batı Türkçesinde de tabiat taklidi kelimeler dışında başta ğ sesi kullanılmaz. Buna karşılık Anadolu ağızlarında⁵¹ ve Azeri Türkçesinde bu ses kullanılıyor.⁵² Metnimizde de sadece iki kelimedede görülür. Bunun da ağızların tesiri ile olabileceği muhtemeldir.

ğalıb “ kalıp ”

...rebābuñ çanağı ğalıbı budur ki zerd-ālū ağacından olmağ yigdür. [95a/03]

ğıl- “ kılmak, yapmak ”

...ya'nī şol nişānlar ki sāzlarda nişān ğılmışlardur ki, nağmeler andan bilinür,...
[51a/11]

10. ñ/ng

Metnimizde ñ sesi iki sese bölünmesi olayı yoktur, sağır nun ses esleri kef ile gösterilmiştir.

aña [99b/07], karañu [2a/03], öñ [33b/03], şöñra [108a/02], süñü [116b/01], süñüg
[2a/05], yaña [105b/12], yañaşık [15b/02]

⁵⁰ Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, İ.c. Ankara, 1995, s. 491-505

⁵¹ Ahmet Caferoğlu, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, 2.bs. TDK, 1994, s.320-325.

⁵² Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 86.

11. t/d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında d sesi yoktu. Batı Türkçesinde kelime başında görülen d'ler Eski Türkçede hep t Şeklinde idi.⁵³ Bunların bir kısmı Anadolu Türkçesine geçerken d olmuş gözüküyor, ama bu olay da tam değildir. Aynı metinde hem t, hem d ile başlayan kelimeler grlyor. Aynı durum metnimiz için de geçerlidir. Aşağıda verdiğimiz örneklerde Eski Türkçede ince sıradan t ile olan kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde d'ye dönmüş görünüyor, kalın sıradan olan kelimeler ise aynı Şekilde t ile yazılmıştır; ama her iki dururmun da da istisnaları yok değildir.

Eski Türkçede kelime başında ince sıradan olan t metinde d ile yazılmıştır:

di- [4b/05], deg- [98a/06], degil [20a/02], değin [53a/06], degme [29a/07], del- [97a/03], delin- [102b/05], delk [102a/03], değiz [91b/02], depret-[112a/07], deri [94a/07], derinlik [99a/08], dil [40b/08], dile- [103a/12], dilek [9a/02], dinlen- [112a/12], dirlik[91a/03], diz- [5a/03], dizin [5a/03], dg- [99a/11], dkn- [109b/01], dnder- [75a/13], dndr- [70a/11], drd [44b/06], drder [102a/08], drdinci [71b/01], dken-[18a/02], driş- [110a/12], drl [102b/08], dş- [10a/04], dz [107a/08],dz- [97a/08], dzet- [100b/01],dzel- [100b/06], dzil- [6b/09]

İnce nl taşıdığı halde t sesini koruyan kelimeler ise Őyledir.

tek [6a/05], tekne [91b/13], til (tel) [107b/08], tre < tre [107a/01], ttz- [114aa/04], tts [114b/13],

Kalın sıradan t'ler ise aynı kalmışlardır ve genellikle t (tı) ile yazılmışlardır:

⁵³ a.g.e., s. 88.

tağ [80b/03], tahta [92a/04a], tamar [2a/06], tar [14b/09], toğru [98a/11], tokuz [17a/04], tokuzca [28a/12], tokuzuncu [57a/03], tolu [5b/08], tolu- [109b/09], ton [110a/01], toprağ [4a/01], tur- [109b/10], tut- [109b/06], tutkal [107b/10].

Kalın sıradan olmasına rağmen metnimizde d ile yazılan kelime:

dahı [94a/02]

Kalın sıradan olmasına rağmen metnimizde ince t (te) yazılan *tavuk* [3b/03] ve *tobra* [99a/03] kelimesidir.

Ŗu kelimeler ise hem t'li, hem d'li olarak yazılmıştır.

dağ- : dakalar [104b/02]

: tağalar [108a/03]

doğun- : dokunduğı [100b/08]

: tokuna: [100b/09]

dur- “kalkmak” : durur [9a/11]

: turuşı [109a/03]

dut- : dutıb [15b/02]

: tutalar [103b/04], tutalum [31b/03], tutan [82b/11]

durur

(bildirme eki) : durur [4a/08], turur [104b/11(2)],

B. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

1. İmlası Kalıplaşmış Ekler

Sert ünsüzle biten kelimelere gelen eklerin de sert ünsüz ile başlaması gerekirken metnimizde bu ekler hep yumuşak ünlü ile başlar ve tek Ŗekilli olarak

geçer. Bu durumun, eklerin klişeleşmiş bir halde yazılmasından doğduğu düşünülüyor⁵⁴.

Aşağıdaki ekler metnimizde geçen benzeşmeye aykırı eklerdir:

-dı, -di: Görülen geçmiş zaman eki

barış-dı-lar [112b/12], düzet-düm [5b/06], işit-düm[4b/09]...

-duk, -dük: Partisip eki

şakduğı [104b/01], yapışduğı [106b/07], yitdüğü [67a/05]...

-dur,-dür: Partisip eki

birikdürse [70a/12], eytdüre [112a/11],ulaşdura [30a/07]...

-da, -de: Bulunma hali eki

lafzda [69a/04], şaşınmağda [34a/11], ortalıkda[94a/13]...

-dan , den: Çıkma hali eki

barmağdan [97a/06], cādülükdan [111b/10], kırğdan[94b/12]

-dur, -dür (-durur, -dürür): Bildirme eki

gerek-dür [94b/02], hareket-dür [74b/01], muvāfiğ-dur [116b/02];

beyān itmiş-durur [28a/05], gerek-dürür-ler [110a/03], yok-durur [81a/04]

2. Sadalılışma

a) Kelime içinde sadalılışma

Metnimizde, sonsesleri t ve k / k ünsüzleri ile biten Türkçe kelimeler, ünlü ile başlayan yapım veya çekim eki aldıklarında iki ünlü arasında yumşayarak d ve ğ / g sesine dönüşüyor. Bu kuralın, Eski Türkçede tam oturmadığı görülürken,⁵⁵ Eski

⁵⁴ Faruk Kadri Timurtaş, **a.g.e.**, s. 59.

⁵⁵ Gabain, **a.g.e.** s. 64.

Anadolu Türkçesi metinlerinde değişmediği görülüyor. Metnimizde bu ses olayını şöyle gösterebiliriz:

-k-/-ğ-

açdu-ğ-in [2a/04], ağırlı-ğ-ı [9b/095], artuğırak [97a/04], anaca-ğ-uz [109b/05], aya-ğ-ı [4a/01], bağarsu-ğ-ından [108a/06], barma-ğ-ı [65a/08], burdu-ğ-ı [107a/13], çana-ğ-un [99a/12], dakmaklı-ğ-ınuñ [65b/04], kıoltu-ğ-a [100a/08], kursa-ğ-ınuñ [69a/12], kuyru-ğ-ı [99b/12], şusuzlu-ğ-in [113b/01]...

Aynı kelimedede -k-sesi sadalı olduğu halde bu örneklerde sadalı değil.

artu-k-in [100a/06], ağırlı-k-ı [9b/05], bağarsu-k-ı [108b/07], çana-k-ınuñ [99a/11], ço-k-ını [77b/05]

-k-/-g-

belürdüğü [97a/10], beñzedüğü [26a/03], bilmege [67a/09], bölüğü [102a/02], büyüğü [27a/12]; çekildüğü [64b/02], dirliğine [91a/03], düzmegüñ [108a/05]; hereginüñ [96a/10], sevdüğü [29a/06], yigregi [13a/07]...

-t/-d-

berki-d-eler [97b/02], beyān i-d-evüz [30b/08], depre-d-ürler [112a/07], du‘ā i-d-em [5b/02], düze-d-e [100b/01], eri-d-ip [107b/10], ey-d-eler [50a/04], ey-d-elüm [28a/06], ey-d-ici [121a/07], göze-d-ib[29a/10], ısı-d-up [115b/08], niyāz i-d-erdi [9a/04], işi-d-ilen. [13b/08],...

Sonseste ise sadalılaşma iki kelimelerde görülür:

süd : rebābuñ çanağınuñ şağacın evvel süd içinde kaynadalar. [95a/05]

dörd : ...biri birine bir-ile dörd ortasında olan nisbet gibidür [22b/05]

Bu kelimenin t’li şekli de mevcuttur:

dört : Andan bu kirişi dört bahş itmişlerdür. [16b/12]

C. ÜNSÜZ TÜREMESİ

1.-y- ve -n- sesleri

Metnimizde ünsüz türemesinin örneği olarak -y- ve -n- yardımcı sesleri vardır. Ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan ek aldıkları zaman arada -y- yardımcı sesi türemektedir:

bağla-y-ub [7a/01], dile-y-en [11b/01], ezberle-y-e [109b/05], fâşıla-y-a [73a/04], nağme-y-i [61b/05], sakla-y-ı [110b/10], sevgü-y-i [112b/01], toprağı-y-la [4a/01], ula-y-alar [97b/05], yaña-y-a [104a/10]...

i fiilinin çekimli şekillerinde -ıla edatının kullanımında da de bu türeme görülüyor.

görmeye-y-idi [9a701], on altı-y-ıla [21b/03], şafâsı-y-ıla [5b/03],...

3.şahıs iyelik ekleri ve isim çekim eklerinden sonra ise -n- yardımcı sesi gelmektedir. altı-n-da [81b/06], bağarsuğı-n-dan [107a/07], çanağı-n-a [105b/12], deñizi-n-üñ [3a/06], günü-n-e [4a/11], ipleri-n-i [100a/09], kulağı-n-a [4b/02], nesne-n-üñ [67a/11], ortası-n-dadur [72a/08], vaşfi-n-ı [105a/01]...

İşaret sıfatı bu ve ol'un çokluğunda yardımcı -n- gelmemektedir :

bularuñ [7b/13], olar [44b/04] , olaruñ [67a/07]

2. Yabancı kelimelerde -y- türemesi:

Bu devir metinlerinde genellikle Arapçadan alıntı kelimelerde hemze yerine y harfi yazılır. Hem hemze, hem y yazılmışsa bunlar türemeli şekiller olarak yorumlanıyor.⁵⁶ Aynı durum metnimiz için de geçerlidir.

⁵⁶ **Birgili Muhammet Efendi, Vasiyyet-nâme**,Haz. Musa Duman, İstanbul, 2000, s.80.

cāyız [31b/02], dāyima [6a/13], dāyim [4b/04], dāyire [57b/10], fāyide [7b/01], kayim-i maḳām [38a/12], zayīfi [4a/01]

3. İkizlenme

elli < elig “ elli ”

Pes bularuñ ḳavlince ḥicāz elli bişinci dāyiredür ikinci ṭabaḳada. [58b/04]

Birkaç kelimede -s- ünsüzü önünde veya gerisindeki hecede kendi cinsinden bir ses türeterek ikizlenme oluşturmuştur. Burda kelime sonunda ve ek başlarındaki ğ/g ünsüzünün de düşmesi payı vardır.⁵⁷

ıssı < ısığ “ ısı, sıcaklık ”

Ve ıssı şuya ḳaynanmış ola. [107a/11]

ḳışsa < kısğa “ kısa ”

...fāşılalar naḳralarınıñ ortasına düşen zamāndan ḳışşadır. [69b/10]

4. v protezi:

Eski Türkçe’de ur- şeklinde olan fiilin metnimizde ur- şekli ile birlikte v protezli şekli de geçer:

ur- : ...zaḥmeyi B’nüñ zīr tarafına ura, andan şoñra C bu’dı ḥāşıl olan yere ura. [30a/06].

vur- : Ya’nī B ve H ve C vururuz... [26b/10]

D. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Metnimizde görülen Türkçe kelimelerde başlıca ünsüz düşmeleri aşağıdakilerdir.

⁵⁷ Mecdut Mansuroğlu, *Sultan Veled’in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul, 1958, s. 77.

1. -b- düşmesi: Eski Türkçedeki bol- fiili Eski Anadolu Türkçesinin birçok eseri gibi metnimizde de ol- şeklinde geçmektedir.

...bir karar üzerine ola. [13a/05]

Çün bu beytler tamām oldu,..[6b/01]

2. -l- düşmesi.

Bu ses düşmesi de çok seyrek olup birkaç kelimedede görünüyor:

getür- <keltür- “ getirmek ”

Ve ol getürdükleri altı hareket bulardur. [74a/01]

otur- <oltur- “ oturmak ”

Ve ol oturduğu evün bacasına, kapusına, deriçelerine bakmaya. [111b/03]

3. -y- düşmesi.

Metnimizde tek kelimedede görülen değişme tam olmayıp ikili durum gösteriyor:

yıraq “ ırak ”

Ya'nī yakında olan delüklerün nağmesi yıraqda olan delüklere nisbet zirdür.

[97b/10]

ırak

Ve bunuñ delüklerinden giñ gerekdür ve uracak yirden delügi ırak gerekdür.

[98b/07]

4.Yabancı kelimelerde görülen ünsüz düşmesi.

fen < fenn

...eger sâzende kendü feninde kâdir olsa...[80a/04]

Aynı kelimenin aslî yazılışı da geçiyor : fenn [7a/07].

sır < sırr

...ve göñüllerden geçmiş, geçe-durur, geçecek sırları. [1b/13]

şek< şekk

Devlete ve ‘izzete şeksüz irür. [4b/08].

‘am ve haş < ‘amm ve haşş

Çün cehān içinde ‘āmm ve hāşş ‘adle müştākđur ve ‘ālem ‘adl-ile
ma‘mürdur.[8a/05]

E. BENZER HECE DÜŞMESİ

Benzer hece düşmesinin en önemli örneği -dur bildirme ekinde görülüyor.
Ekin -tur fiil kökünden gelen -durur şekli de kullanılsa da daha çok -dur şekli
metnimizde yer almaktadır :

yigit durur [4a/09], yoğ durur [6a/01]...

aşlı-dur [74b/10], bemdür [54a/05], bişdür [35a/12], hakīmdür [8b/04]...

F. HECE DEĞİŞMESİ

Bu ses olayının metnimizde bir örneği vardır:

tobra “torba”

Ve bu çengün çanağı bir tobra gibi gerekdür. [99a/03],

G. KAYNAŞMA

Bazı edatların ekleşmesi sonucu meydana gelen kaynaşma örnekleri şöyledir:

tertībi-le

Ve ‘uşşākuñ üçüncisi, ya‘nī V’ dan başlana ve nağmelerüñ tertībile seyr itseler
gine V’a gelseler büselik olur. [61a/12]

olduğ-ı-çün

...‘ālemde çoğ olduğıçün cāhiller ve ağmağlar katında Şbu ‘ilm ehline rağbet
yokdur. [11a/04]

zīrleri-i-çün

Ve bularuñ zīrleriçün yigirmi üç dağı mesnā kirişi gerekdür. [102b/12]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Çeviriyazı Alfabeti

a	ا	ā	آ	b	ب
c	ج	ç	چ	d	د
e	ه	f	ف	g	ك
g	غ	h	ه	h	ح
h	خ	ı	یا	İ	یا
i	یا	k	ك	ķ	ق
l	ل	m	م	n	ن
ñ	ك	o	واوا	ö	واوا
p	پ	r	ر	s	س
ş	ص	ş	ث	ş	ش
t	ت	ţ	ط	u	واوا
ū	واوا	ü	واوا	v	و
y	ى	z	ز	z	ض
z	ذ	z	ظ		

‘Ālim-i kāmīl Şafīyyü’-d-dīn -rahīmehu’l-lāh şaşnīf kılduğı kıtabdur.

Risāle min İlmī’l-Edvār

Bismi’llāhi’r-rahmāni’r-rahīm

[1b] ²Şükür ve minnet-i bī-ħadd ol pādīşāhuñ ħāzretine lāyıkdur ki, ³ulu[lu]đınıuñ serā-perdesinde rübūbiyyet sāzendesi anuñ ⁴birliđinüñ yek-tā sāz-ıla bu kelāmı beyān ider ki, - *innī ene’l-lāhu* ⁵*Rabbü’l-ālemīn* -¹ ve ol āvāzı işidip,

Şi‘r

⁶Pür-sevdā ehl-i azrak-puş-ı pīr

Sekiz kat ħırka giyip çarĥ ider, dir

ki⁷ : “*Ĥalaka’s-semāvāti biğayri ‘amedin teravnehā*”².

Girü kıalan yaradılmışlar dağı ⁸dürlü dürlü ĥoş āvāzlar-ıla, cān sevindürücü nağmeler-ile ⁹bunuñ gibi yigirmi dörd sâ‘atınıñ erđanün-ıla hezārān ¹⁰hezār, tesbīh ve tehlīl kılıp bu āyeti tekrār kıılır: “*Elem tera enne’l-lāhe* ¹¹*yusebbihu lehu men fi’s-semāvāti ve’l-arzı ve’t-ıayru şāffātın*”³... ”.

Ve ¹²ol pādīşāĥ şunuñ gibi ālimdür ki yaradılmış arasında olan ¹³zerreleri ve göñüllerden geçmiş, geçe durur, geçecek sırları. Andan [2a] ¹yegrek ki ‘izzetine kelām-ı kıadīm buyurmuşdur: “*Ve’indehu mefātihü’l-đaybi* ²*lā ya’lemuhā illā ĥüve ve ya’lemu mā fı’l-berri ve’l-baĥri ve mā teskıtu* ⁰³*min varakatın illā ya’lemuhā*”⁴

¹ Kasas süresi, 30.ayet

² Lokman süresi, 10.ayet

³ Nur süresi, 41.ayet

⁴ En‘am süresi, 59.ayet.

Şi‘r

Şu karañu dün içinde üvez kanat ⁰⁴açduğın görür,

Ol ‘ālim ü ol kâdir ü ol hâkim ü ol pâdişâh.

⁰⁵Arü sünüğünde ilik miqdârın ancak ol bilür,

⁰⁶Karıncada kaşdur tamar şeksüz görür ol ilâh.

⁷Ve ol Allâh’dur kim anuñ zâtınuñ ve şifâtınuñ neteligin ⁸hiç fehm ve vehm irmedi ve irmez ve irmege imkân ⁹yoğdur.

“*Te‘ālā şānuhu ve ‘amme nevāluhu ve şad hezāran-ı hezār ¹⁰ tuhaf-ı tahıyyāt veşalāt-ı şalavāt ol seyyidü'l-mürselîn ¹¹ve evle'l-evvelîn ve'l-âhirîn ve resüli Rabbü'l-‘ālemîn*” . ¹²Ve ol bülbül-i belâgat ve tütî-yi faşâhât ol uludur ki Allâhü Te‘ālā anuñ şânına Kûr‘ân içinde buyurmuşdur ki [2b] ¹“*Ve mā yanıku ‘ani'l-hevā in hüve illā vahyun yūhā*”⁵ Muhammed Resülu’l-lah ²Hzretinüñ rûh-ı muṭahharına ve ravza-i münevverine olsun ³ki cemî‘ yaradılmış kıyâmet güninde andan şefâ‘at umar. ⁴Ve ol Resülu’l-lah Hzretinüñ şahâbeleri üzerine olsun ⁵ki İslâm dînini aşkâre kılanlardur ve kâfirleri ⁶‘imâna da‘vet idenlerdür ve ‘imâna gelmeyenleri kıranlardur.

⁷Sebeb-i Te’lif-i Kitâb

Allâhü Te‘ālā hâzretine -*celle ve ‘alâ* ⁸elden geldiği kadarı hamd idip Muhammed Resülu’l-lah ⁹Hzretinüñ mübârek merkadına şalāvât viribidükden ¹⁰soñra ‘âlemde olan ‘arifler ve zarîfler kim dünyînün şebâtsuz-¹¹ıduğın bilmişlerdür ve bu fânî cehân içinde ¹²ba‘zısı riyâzet-i nefis-ile rûhü’l-ğudüs maqâmına

⁵ Necm sûresi, 03.ayet.

irmişlerdür. ¹³Ve ba‘zılar dağı dünyē lezzetlerinde ömri olduğı ƣadrı [3a] ¹lezzet almak cehdinde olmuşlardır. Anların gibi efāzıl ²ve ekābir hizmetine ma‘lūm olsun ki, bu müsevvede beyāza ³getüren yaratılmışların, za‘īf ve günāh-kārların nađīf ⁴Ađmedođlı Şükru’l-lah -*ağsene’l-lāhu lehu ve li-vālideyhi ve li-cemi’i’l-mūminīne* ⁵*ve’l-mūmināti ve’l- müslimīne ve’l-müslimāti*- bir gün ⁶fıkr bahrınıñ kenārına ayak basmış-ıdı. Ve ƣayđu deñizinüñ ⁷mevci başdan aşmış-ıdı. Nāgāh zamīr-i hātırdan seyyidü’l-meşāyih ⁸ve’l-şu’arā Şeyh Sa‘dī hizmetlerinin -*rahmetü’l-lahi ‘aleyh-* ⁹bu beytleri huťūr ƣıldı ki:

Şi'r

¹⁰Çū mākiyān be-der-i hāne ƣend bīnī cevır

¹¹Çirā sefer ne-koni ƣün kebüter-i tayyār.

¹²Ez-in direht ƣū bülbül bedān direht-nişin

¹³Be-dām- ¹dil ƣi furū mande cū bütimār

[3b]

¹Zemīn leked hored ez gāv u ģar be-illet-i ān

²Ki sākin est ne mānend-i āsmān devvār,

³Niçe bir evde göresin tavuğ gibi cevır.

⁴Ƣur örü ƣütī gibi seyr eylegil gülzār

⁵Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile

⁶Niçün gönül ƣuşımı ģabse şalası iy yār.

⁷Bu yer hemīşe ayak altına neçündür bile

8Anuñçun ki degüldür felek gibi devvār.

9Bu beytleri zıkr kıldum. İşbu vechile fikr ñıldum ki 10göñül kuşımı ħabs evinden āzād idem ve bir ŝāĥib-devlet 11ķulluđına irürmek-ile ŝād idem. Bu sebep-ile fikr peykini 12eṭrāfa gönderdüm. Ŗol ümīde ki, bir ŝerīf sā‘atde 13ve mübārek günde devlet yād idip bir si‘ādet ehli ħizmetine [4a] 1irişe. Ve anuñ ayağı toprağıyla bilişe ve gele. Bu zayīfi 20l ħaber-ile sevindüre tā ben dağı anuñ ħizmetine irem.

Ŗi‘r

3Nā-geh irdi peyk-i fikr eydür baña

Bir si‘ādet ehlini buldum saña.

4Ger irerseñ ķullıđına sen anuñ,

5 Rāĥata ire senüñ cānuñ tenüñ.

6Didüm aña kim-dürür, virgil ħaber,

7Bağlanam ben ķullıđ için kemer.

8Didi kim bir nevcüvān ü nere-ŝīr,

9Yaş-ıla yigit durur, devletde pīr.

10Hoş si‘ādet ehli dür ŝāĥib-kemāl

11Devleti günine irmesün zevāl.

12 “ Ayn ” u “ sīn ” ü “ yā ” -y-ıla bulmuşdur ad

13Devlet ü izzet-ile dāyim ŝād-bād.

[4b]

- 1Çün gönül kulağına irdi haber,
2Kalmadı kayğudan anda hiç eser.
3Kim cehānda irmiş ehl-i kemāle
4Dāyim itsün dāyim anı Zū'l-celāl.
5Didi gönül kim aña irmek gerek,
6Ol si'adet ehlini görmek gerek.
7Her kim anuñ hizmetine yüz urur,
8Devlete ve 'izzete şeksüz irür.

9Çün bu haberi işitdüm ve bildüm, hemān sâ'at ol si'adet¹⁰ehlinüñ kullığına
'azm kıldum ve irişdüm, anuñ ayı altında ¹¹devlet güneşinüñ nişānıñ buldum. Ve
ittifāk şöyle vāki' ¹²oldı ki anuñ şöhetinde hüner-mendler hāzır olmışlar-ıdı ¹³ve
ālāt-ı sāzlarını rast kılmışlar-ıdı. Ve her birisi [5a] ¹⁴kendü hünerin izhār kıлмаğ için
hoş āvāz-ıla ¹⁵āvāzeler gösterürler-idi. Ve ma'ānī 'āleminden hāşıl ¹⁶olan hediyyeleri
cevherler dizini gibi dizüp ¹⁷ol si'adet ehline 'arz kıılurlar-ıdı. Ve ol şarrāf-ı ¹⁸ma'ānī
dahı anları yerlü yerine şarf idip si'adet ¹⁹mesnedinde oturmuş-ıdı. Ve şādīlık
sebeblerini ²⁰cem' idip getürmiş-idi. Ve gam leşkerinüñ āvāzelerini ²¹ol yöreden
götürmüş-idi. Çün bu kemīne ol ²²kemāl ehlini bu hāl-ıla buldı ve isti'dādını ²³bildi.
Vācib gördi ki anuñ medhinde bir neçe ²⁴beyt inşād idip inşā' kııla.

Şi'r

¹²Gerek ki dünde ve günde on iki perdede ben

13Hezār cān-ıla medhūñi dāyimā idem.

[5b]

1İkinci şubh gibi dem-be-dem düzüp perde

2Devām-ı devletüñe rast ben du‘ā idem.

3Göñül şafāsı-y-ıla rast idüp ‘uşşākı

4Senüñ medhūñi iy menba‘-i şafā idem.

5Baña si‘ādet ve devlet çü senden irdi nevā

6Nevāda perde düzetdüm du‘ā saña idem.

7Medhünüñ dürrini silk-i buselige çeküp

8Hikāyet-i keremüñi tolu melā idem.

9Hüseynī perdesini tiz idip iy hüsni-ı hasen

10Hezār kışşasınüñ medhūñi şehe eydem.

11Senüñ-çün dileyen ki oқыya rahāvīde

12Hezār bār aña ben lā‘net-i Hudā eydem.

13’Irākda irürem ‘ırāk’a āvāzı

[6a]

1Ki yoğ durur saña mānend-i dil-rübā eydem.

2Şu zeng gibi dutıban maqām-ı zengüle,

3Urıp na‘ra senüñ medhūñi besā eydem.

4Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka‘be

5Hicāz tek aña “Lā-zāle āliye” eydem.

6Benüm kadīmī yerümdür Çimişgezek, līkin

7Ger İsfahan'a dah[1]1 irsem saña şenā idem.

8Büzürg-zādalıġuñı yürür gele halka

9Beyān idem, bileler seni, muḥabbeti eydem.

10Muḥālifuña muḥālīf gerek ve ben dahı aña

11Neçe ki söz diyem hezl-ile hecā eydem.

12Devām-ı devlet-ile sen ceḥānda ol bākī

13Ḥasūd düşmenüñe dāyimā belā eydem.

[6b] 1Çün bu beytler tamām oldı, ol meclisde ḥāzır 2olanlar ta‘accüb idip ḥayret barmaġını ışırdılar 3ve her taraftan āferin āvāzını revān itdiler. Ol 4sebeb-ile ol emīr-zāde-i ā‘zam ve maḥdüm-i mu‘azzam şāḥibü’s-seyfı ve’l-kalemi’l-mevşuf bi-‘avni ‘ināyet-i Ḥālīkū’n-nūrı 6ve’z-zullāmı ādeme’l-lāhu si‘ādete bir kitāb getürdi. 7Ve söyle iltimās eyledi kim, ol kitab Türk 8dilince tercüme olup yazıla ve Rüm halkınuñ ‘ibāratı 9üzerine düzile. Çün ol cüvān-baḥtuñ elinden aldum 10ve kitāba naẓar kıldum. Şöyle bildüm ki edvār 11‘ilminden bir kitābdur. Ve imām-ı fāzıl-ı ‘āmil, 12‘ālim-i kāmīl Safīyyü’d-dīn - raḥimehu’l-lah - taşnīf 13kılduġı kitābdur. Bu kemīne dahı ol emīr-zāde [7a] 1buyruġıyla muḥāva‘at kemerini cān biline baġlayup 2kabül barmaġını gönül gözi üzerine kodum 3ve iltizām gösterdüm. Egerçi taḥ‘umda ol kabiliyyet 4yoġ-ıdı, ammā kıllet-i bızā‘at-ıla ve kuşur-ı şanā‘at-ıla 5anlaruñ devletinuñ yümñi bereketine i‘timād 6idip bu kitāba şürü‘ kıldum. Ve şol maḥsūdlar 7kim, bu fenn

ehline gereklüdi, ol maşşudları 8muğlağ ‘ibārāt-ıla añmıřlar-ıdı. Zīrā ki 9ıstı‘dādlarına göre ‘ibārat ħarc itmişlerdi. 10Ammā mübtedīlere āsānlıđ-ıla maşşud ħāřıl 11olmaz-ıdı. Bu kemīne cidd ü cehd idip 12muğlağ ‘ibārāt-ıla elden geldiği 13kadrı āsān kıılmağa sa‘yi kııldum ta mübtedīler dağı [7b] 1fāyide ŧutalar. Ve eger kelāmda öñlü ve řoñlu 2olursa, tevađđu‘ kemāl ehlinüñ kereminden 3oldur ki ‘afv etegin örtülü ŧutalar. Zīrā ki maşşud 4izħār-ı fażīlet degüldür. Ve bu ‘ilm-i edvāruñ 5ıřılāđın ve kıā‘idesin bildürmekdür ve -Allāhu ā‘lem.

6Mukaddime-i Kitāb

7Geldük imdi. Mūsikī ‘ilmi bir řınā‘atdur ki 8řınā‘atlar ortasında bundan ‘azīz ve bundan 9zarīf řınā‘at yokdur, bir neħe vech-ile. Zīrā bir 10kaħ ‘ilm vardur ki bu mūsikī ‘ilmi bilmeyince ol 11‘imler bilinmez; macaşı ‘ilmi gibi ve ħisāb ‘ilmi gibi 12ve Oklıdis ‘ilmi gibi ve nücüm ‘ilmi gibi ve şıbb 13‘ilmi gibi. Ve eger bularuñ her birine sebep yazsavuz [8a] 1maşşud giħ añlanur. Vech-i evvel bu ‘ilm giriŧ kıalan 2řınā‘atdan eyü olduğına sebep bunı dirüz ki 3bu ‘ilmde ‘adl şüreti vardur. Zīrā ki devrleri, 4ve şavtları biribirine muvāfiđ ve lāyık ider. Ćün cehān 5iħinde ‘ām ve ħāř ‘adle müřtāđdur ve ‘ālem ‘adl-ile 6ma‘mürdur. Pes bu ‘ilmde yegrek řanā‘at olmaya. İkinci vech 7budur ki giriŧ kıalan řanā‘atlar ecsām-ı 8řabī‘iden ħāřıl olur ve buları cism komışdur. 9Ammā bu ‘ilm-i mūsikī cevāhir-i rüħānīden ħāřıl 10olmuşdur. Ve bunı işidenlere lezzet-i rüħānī ħāřıl 11olur. Pes ecsām-ı řabī‘iden ħāřıl olandan cevāhir-i 12rüħānīden ħāřıl olan yigdür.

Üħüncü vech budur ki 13bu ‘ilmi evvel tařnīf iden ħākīm-i ilāhī Fiřāgoreřdür [8b] 1ki řākirdlerine eydürmiş ki “Ben bu nađmelerüñ 2ba‘zısını felekler ħareketinde işidürem andan ki 3ben eydürem.” Bu ‘ilmi evvel tařnīf iden oldur ve andan řoñra

4Eflāṭūn Ḥakīm̄dür. Ve andan ṣoñra Arestāṭalis 5Ḥakīm̄dür. Ve andan ṣoñra Baṭlamyus Ḥakīm̄dür. 6Bular daḥı ‘ilm kuvvetiyle ve zih̄n tizliyiyle arturmuşlardur. 7Ve anlardan daḥı ṣoñra gelen ‘ālimler daḥı 8bularuñ taṣnīflerini ḳabūl ḳılmışlardur. Amma ma‘lūm 9olsun ki bular bu ‘ilmi taṣnīf ḳılduḳlarından 10ḡaraḻ ḫalmaq ve oynamaḫ degūldi. Belki maḫṣūdları 11rūḥlar-ıla mūnis olmaḡ-ıdı ve nefsleri ‘ālem-i ḳuds-ile 12ūlfet dutmaḡ-ıdı. Ve ol zamānda bu sāzları meşcidlerde 13ve ḫalvetde ‘ibādet idecek yirlerde saḳlarıardı tā kim cāhiller [9a] 1görmeye-y-idi.

Hikāyet

Dāvud Peygamber -‘aleyhi’s-selām- 2Allāḥü Te‘ālā Ḥazretinden -celle celālühü- dilek diledüḡi vaḳt 3bu sāzlarıñ ba‘zısını ḫāzır ider-idi. Ve hoṣ 4āvāz-ıla niyāz iderdi. Ve hoṣ naḡmeler-ile zārılıḳ 5ḳılurdı ve ḫācet dilerdi. Ve bu ḳā‘ide ṣimdiki 6ḫālde vardur ki, bunlar meşcidlerde 7ve ziyāretlerde dürlü dürlü naḡmeler-ile Ḳur‘ān 8oḳurlar ve medḫ oḳurlar. Ve ol meşcidde olanlardan 9ba‘zısı ḡoñli yumṣaḳlıḡından aḡlar ve feryād 10ider. Ve geyeceḡin pāre pāre ider. Ve bazıṣı meşlis iḫinde 11durur oynar. Bunuñ gibi ḫareketlere sebeb 12budur ki nefside ūlfet ve muḫabbet zāhir olur. 13Ve bu ḳiṣiye ol yüce ‘ālemden sövgü ve ya‘inliḳ [9b] 1ḳoḳuṣı gelür. Ve cism daḥı müṣṫāḳlıḡın 2belürdip, ḫareket idip ḫarḫa girür. 3Vāḳıf olur ki nefis ve cān geldüḡi 4yiri ārzü ider ve cismi ḫarekete getürür. 5Amma tenüñ aḡırlıḳı cān yukāru ḫıḳmaḡa 6ḳomaz. Ol ḳadar ḫareket-ile sākin olur ve vaḳt 7olur ki nefsuñ müṣṫāḳlıḡı ervāḫ ‘ālemine 8ṣol ḫadd-ıla olur ki, ol āvāzları ve naḡmeleri 9iṣidicek fi‘l-ḫāl tenden ayrılır. Nite-ki 10Eflāṭūn Ḥakīm̄ dimiṣḫdür : “Men semi‘a’l-ḡanā bi-kemāli 11zātihı māte ṫaraben”. Ya‘nī her kim ki, sāzı 12tamām ḳā‘idesi üzerine iṣidürse oynayı oynayı 13ölür. Ve bu ḫāl ḫalāyık ortasında ḫoḳ vaḳi‘ olur. [10a] 1Ve bu ‘ilm

evvel Yunan halkı içinde idi. Soñra ²Fars kavmi arasında meşhūr oldu. Andan ³soñra ‘Arab kavmi arasında meşhūr oldu. ⁴Andan soñra Rūm kavmi arasında düşdi. ⁵...şimdiki hālde hūdāvendigār-ı ā‘lem, ⁶şāhenşāh-ı mu‘azzam, mālīkū’r- riķābī’l - ⁷ümem, mevlā mülükü’l-‘Arabī ve’l-‘Acemī ve’t-Türkī ve’d -⁸deylemi sultānū’l-guzāti ve’l-mücāhidīne ⁹kāhirū’l-kefereti ve’l-müşrikīne zıllu’l-lāhi ¹⁰fī’l-ārızın ‘avni’z-zu‘afāyı ve’l-mesākīne ¹¹ebū’l-feth sultān-ı ibn-i sultānū’s-sultān ¹²Murād-ı ibn-i el-merhūm el-mağfūr el-mebrūr lehu Sultān Muḥammed Ḥan -*Hallede’l-lāhu sultānu* [10b] ¹ve evzāha ale’l-‘ālemīne bürhānehu ve raḥmetu’l-lahu ²eslefehu - ol pādīşāh-ı İslāmuñ eyyām-ı ³devletinde kemāl ehilleri fāriğū’l-bāl ⁴ve müreffetü’l-ahvāl olmışlardır ve riyāzet-ile ⁵şhallerini zabt kılmışlardır. Ve ‘ālem-i ⁶ķuds-ile nefsleri ülfet dutmağ için bu ⁷fenne şürū‘ itmişlerdür. Ve ba‘zı ⁸şhalāyık dahı ol pādīşāh-ı İslāmuñ ⁹eyyām-ı devletinde dünyī lezzetlerinden ¹⁰‘ömrleri varınca zevķ-ile ve ‘işret-ile ¹¹lezzet almak dilemişlerdür. Ve bu cehānın ¹²fānī olduğunu bilmişlerdür. Anlar dahı ¹³bu fenne meşğul [11a] ¹olmuşlardır. Bu sebebler-ile bu Rum-ı behişt-abad ekābirinde ²dahı bu ‘ilm meşhūr oldu. Ve bu ṭāyifenūñ dahı gönülleri ³meyl idüp ṭabī‘atlerini böyle kılmışdır. Ammā bu kadar var ⁴ki bu ‘ilm ‘ālemde çoğ olduğün cāhiller ve aḥmaķlar katında ⁵bu ‘ilm ehline rağbet yoķdur. Zīrā ki cāhiller ‘ālimlerūñ ⁶düşmenidür. Nite-ki kelām-ı ‘Arab’da gelmişdür [...] ⁷[...] Bu cihet-ile bu fenn ehline cāh ve manşīb ⁸lāyık görmezler. Ammā meşāyih ve ‘ülemā bularsuz olmazlar. Ve bu fenn ehli ⁹var-iken ayruķ şinā‘at ehline cāh ve manşīb ve ‘izzeti ¹⁰lāyık görmezler. İmdi ma‘lūm olsun ki bu kitāb ¹¹bir kitabdur ki ‘ilm-i edvāruñ kâ‘idesi bunda bulunur ve bilinür. ¹²Ve her kim ki bu kitāba nazar kıla, bile kim, bu‘d nedür ve iķā‘ ¹³nedür ve devr nedür ve nağme nedür.

Ve evvel bu kitab bir kı1l üzerine [11b] 1olan devri bildürür. Zîrâ ki öğrenmek dileyen zahmet çekmeye, 2âsânlıgıla bula ve bile. Ve bir kı1l üzerine anuñçün koyulmuşdur 3ki, bu ‘ilm-i mûsikîye heves kı1lanlara kı1llu sâzdan müşkili 4yoğdur. Ve bu kitâb otuz altı faşl üzerine koyuldu.

5Evvelinci faşl: Nağme ve nağmenüñ zîrin ve bemin bildürür.

6İkinci faşl: Destânlaruñ kısmetin bildürür.

7Üçüncü faşl: Bu‘dları ve bu‘dlaruñ nisbetin bildürür.

8Dördüncü faşl: Şol nisbetleri bildürür ki bu‘d mütenâfir olur.

9Bişinci faşl: Muvâfık te'lîf ve tab‘a muvâfık nesnelere bildürür.

10Altıncı faşl: Devrler nisbetin bildürür.

11Yidinci faşl: İki kı1llu sâzlaruñ hükmin bildürür.

12Sekizinci faşl: ‘Ûduñ kı1llarınuñ ‘alâmetini ve ol kı1llardan edvâr nice çığduğın bildürür.

13Doğuzuncu faşl : Meşhûr edvâruñ âdların bildürür.

[12a] 1Onıncı faşl : Edvâruñ nağmelerinüñ biri biriyle ortağlığın bildürür.

2On birinci faşl : Edvâruñ tabağaların bildürür.

3On ikinci faşl : Şol nesne yanaşduğın ve yanaşmağa lâyığ degül, anı bildürür.

4On üçüncü faşl : İkâ‘laruñ devrin bildürür ve İkâ‘ nidügin faşlında bildürür.

5On dördüncü faşl : Her nağme ne vağt hoşdur, anı bildürür.

6On bişinci faşl : Bu ‘ilmi ‘amele nice getürmek gereğdür, anı bildürür.

7On altıncı faşl : ‘Ûduñ miğdârın ve ‘üd nenüñ ağacından olur, anı bildürür.

- 8On yidinci faşl : İklık düzmek kâ‘idesin bildürür.
- 9On sekizinci faşl : Rebāb düzmeği bildürür.
- 10On tokuzuncı faşl : Mizmār düzmeği bildürür.
- 11Yigirminci fasl : Pīşe nice olur, anı bildürür.
- 12Yigirmi birinci faşl: Çengi ve çengüñ kâ‘idesin bildürür.
- 13Yigirmi ikinci faşl: Nüzhe adlu sāzuñ kâ‘idesin bildürür.
- [12b] 1Yigirmi üçüncü faşl: Kānūn ve kānūnuñ ‘ādetin bildürür.
- 2Yigirmi dördüncü faşl: Muğnī ve muğnīnuñ ‘ādetin bildürür.
- 3Yigirmi bişinci faşl: Kiriş burmağūñ ‘ādetin bildürür.
- 4Yigirmi altıncı faşl: Bağarsuğdan kiriş nice düzeler, anı bildürür.
- 5Yigirmi yidinci faşl: ‘İlm-i mūsikīye heves idenlerün naşīhatın bildürür.
- 6Yigirmi sekizinci faşl: Meclise girip oturmağ edebin bildürür.
- 7Yiğirmi tokuzuncı faşl: Zühre’nüñ du‘āsını bildürür.
- 8Otuzuncı faşl: Āvāz açan nesneleri bildürür.
- 9Otuz birinci faşl: Āvāzı harāb iden nesneleri bildürür.
- 10Otuz ikinci faşl: Perdeler eşerin bildürür.
- 11Otuz üçüncü faşl: Her vağtda nice perde gerekdür, anı bildürür.
- 12Otuz dördüncü faşl: Şol nesneleri bildürür ki, bu şınā‘at ehli añā ‘anāşır-ı erba‘a dirler.
- 13Otuz bişinci faşl: Terkīblerüñ ādın bildürür.

[13a] ¹Otuz altıncı fasl: Terkîblerüñ aşlın bildürür.

2FAŞL-I EVVEL

Nağmeyi bildürür. ³Ve hiddet ve şakîl neye dirler, anı bildürür. İmdi ma'lûm olsun ⁴ki nağme bir âvâza dirler ki hiddetden ve şakîlden hâli ola, bir ⁵şarâr üzerine ola. Bir zamân hiç bir dürlü dahı olmaya ve hem ⁶ol âvâzı nefsi bi't-tab' seve. Velîkin muhakkıklar kitâbında bu ⁷şoñrağı kayd yokdur. Ve yigregi dahı budur ki bu kayd añılmaya. ⁸Zîrâ ki bir nağmede muvâfıklık bulunur ve muhâlîflik dahı ⁹bulunur. Ve muhâlîf olan nağmeye dahı nağme dirler. Pes nağmeyi ¹⁰bu vech-ile ta'rîf itmek gerekdür ki bu şoñrağı kayd ¹¹ol ta'rîfde bulunmaya. Ve hiddet ve şakîl bir vech-ile işidilmek ¹²gerekdür ki âvâzlardan ba'zısı 'arîz ola ba'zısına ¹³kıyâs idicek. Ve Pârs halkı 'ibâratınca hiddete tîzî dirler [13b] ¹ve şakîle bemî dirler. Ya'nî tîzlik ve bemlik demek olur. Ve 'Arab ²nağme-i hadd didüğine, 'Acem nağme-i tîz dir. Ve 'Arab nağme-i şakîl ³didüğine 'Acem nağme-i bem dir. Ve hiç nağme kendü zâtında ne ⁴haddur ve ne şakîldür. Belki hiddet ve şakîl şol vakt ⁵bulunur kim, bir nağmeyi bir nağmeye dahı kıyâs ideler. Şöyle ki ⁶kirişüñ ortasından işidilen nağme, kirişüñ ⁷tamâmından işidilen nağmeye göre haddur kıyâs-ıla. Ve kirişüñ ⁸ortasından işidilen nağme, kirişüñ rub'ından işidilen ⁹nağmeye göre şakîldür kıyâs-ıla. Ve kirişüñ tamâmından ¹⁰işidilen nağmeye göre haddur kıyâs-ıla. Ve kirişüñ ¹¹rub'ından işidilen nağme, kirişüñ sekiz bahşda birinden ¹²işidilen nağmeye göre şakîldür kıyâs-ıla. Ve bu dörd nağmenüñ ¹³her birinüñ bir nazîri vardur ki, te'lîfde biri [14a] ¹birinüñ yirin çuta, anları aşağıda beyân idevüz inşâ'a'l-lâh.

²Ve bu hiddetlerüñ ve şakîllerüñ her birinüñ sebepleri vardur. ³Anları dahı aşğa dimişüz bilesin. Ammâ kıllar şakîl ⁴olmağa üç sebep vardur. Evvel, kiriş uzun

olmağdur. İkinci, 5kiriş süst çekilmekdür. Üçüncü, kiriş yoğun olmağdur. 6Meşelā iki kiriş ki, ikisi dağı yoğunluğda ve uzunluğda 7barābar ola ve ammā birisi 8katı çekilmiş ola, ol 8katı çekilen kirişüñ nağmesi birine göre zīrdür. Ve eger 9iki kiriş olsa ve ikisi dağı uzunluğda ve çekilmekde₁₀ bārābar olsa, ammā birisi yoğun olsa, bu yoğun kirişüñ ₁₁nağmesi ol ince kirişe göre şağıldür. Ve eger ₁₂iki kiriş olsa ve ikisi dağı yoğunluğda ve çekilmekde ₁₃barābar olsa, amma biri uzun olsa, uzun kirişüñ [14b] ₁nağmesi kışa kirişe göre şağıldür. Ve şol sāz āletleri ₂anlaruñ hūkmi-y-ile āvāz virür. Anlaruñ şağıl olduğına ₃sebeb ikidür. Biri budur ki delükleri giñ ola. 4Biri dağı budur ki, çalan kişinüñ ağızından ₅delükleri ₅sırağ ola.

Ve kıllarda nağme hadd olmağa sebep üçdür. 6Evvel, kiriş kışa olmağdur. İkinci, 8katı çekilmekdür. Ve üçüncü, 7ince olmağdur.

Ve urmag-ıla āvāz viren sāzlaruñ 8āvāzı hadd olmağlığına sebep ikidür. Bir sebep budur ki 9delükleri 10tar ola. İkinci sebep budur kim, delükleri ₁₀uran kişinüñ ağızına yakın ola.

İmdi muşannif bu ₁₁kitabda müşikī ‘ilminüñ ta‘rīfide nesne söylememişdür. ₁₂Amma bu fenne şürü‘ idip heves iden kişinüñ müşikī ₁₃bilmege elbette muhtācı olur. Pes bu ‘ilm-i müşikiden [15a] dağı bu kitāb içinde birkaç nesne añalum.

İmdi ₂müşikīnüñ ta‘rīfine meşğül olmazdan ilerü evvel ₃bunu diyelüm kim, müşikī ‘ilmin bilmek dileyen evvel iki ₄nesneye nazar itmek gerekdür, tā ki bu fennde ol ₅kişi kādīr ola. Biri budur ki evvel nağmelere nazar ₆ide ki biri birine muvāfiğ midur, ya muğālīf midur, anı ₇bile. Bu nazara te’līf dirler.

Ve ikinci nazār budur ki ⁸şu zamānlara nazār eyleye ki nağmelerüñ veya nağralarun, ⁹ya‘nī iki nesne biri birine tōkunicak ḥāşıl ¹⁰olan āvāzlaruñ arasında olan zamānlara nazār ide. Ve ¹¹bu zamānlara ĩkā‘ dirler.

Te‘līfden bu ma‘lūm ¹²olur ki ne nağmelerdür ki biri biri-y-le ũlfet dutar, ¹³ya‘nī yanaşur ve yaraşıklı olur. Ve tabī‘at ol nağmeler [15b] ¹den lezzet bulur. Ve ne nağmelerdür kim biri biriyle ũlfet ²dutıp yanaşık olıcak ḥabī‘at ol nağmelerden lezzet ³almaz. Belki nefret tutar, ya‘nī kaçar.

Ve ĩkā‘dan bu ma‘lūm ⁴olur ki şol zamanlar ki nağmeler arasında düşe, ⁵ol zamān ne şüret-ile düşicek, tabī‘at anuñ rastlığına ve şihhatına ḥükm ider. Bunuñ gibi nesneye vezn ⁷dirler. Ve bu zamānlara ki nağmeler arasında düşer, ⁸ne şüret-ile düşicek ḥabī‘at anuñ rastlığına ḥükm ⁹itmez ve hiç nefis daḥı anuñ gibi zamānlaruñ şahihine ¹⁰ḥükm idemez. Zīrā ki bu bir emrdür, Allāhü Te‘ālā‘nuñ ¹¹virmegine ta‘alluḥdur. Şöyle ki kitābuñ aşāğalarında ¹²ma‘lūm olageldük.

İmdi bu ‘ilm-i müsikī bir ¹³‘ilmdür ki, anuñ-ıla muvāfiḥ nağmeleri biri birine ne [16a] ¹vech-ile ulaşdurmak ve qarışdurmak gerekdür, anı ²bildürür. Ve şol zamanlaruñ veznini bildürür ki nağmeler ³arasında vāḳi‘ olur ve rast olur ve şahih ⁴olur.

İKİNCİ FAŞL

Kısımları ve destānları bildürür. ⁵Destānlar diyü şol nesnelere dirler ki, kıl-ıla çalınur ⁶sāzlaruñ destesinde nişānlar iderler, tā ki nice ⁷nişāndan nice nağme kopar, anı bileler. Kirişde ve şol ⁸nağmeler ki āvāzlar andan bellü olur, on yidi nağmedür ⁹ki cemī‘si bir kirişden zāhir olur, bilinür.

10A B C D H V Z Ḥ Ṭ Y YĀ YB YC YD YH YV YZ

YḤ YṬ̣ K KĀ KB KC KD KH KV KZ KḤ KṬ̣ L LĀ LB LC LD LH

11Amma işbu vechile bilinür ki işbu çekilen haṭṭı bir kiriş 12yirinde koyavuz. Ve ol kirişüñ egilip burğuya irişen [16b] 1yire bu ‘ilm-i edvār bilen üstādlar cānibü’l-enf dirler. 2Şol tahta ki, ‘ūduñ üzerine yapışdurmışlardur ve 3anuñ üstinden kirişi almışlardur ve altı yanında bağlamış4lardur, ‘ūduñ ol kirişi bağlanan yirine cānibü’l-muşṭ 5dirler. Ol ki cānibü’l-enfdür, aña ‘alāmet elif 6koyalum. Ve ol ki cānibü’l-muşṭdur, aña ‘alāmet 7mim koyalum. Ve bunuñ gibi kirişe elif ve mim kirişi dirler 8. Üstādlar bunuñ gibi kirişi iki kat itmişlerdür. 9Ortasına YḤ ‘alāmet қоmışlardur. Andan soñra bu 10kirişi üç baḥş itmişlerdür. Evvel baḥşınuñ dükendügi 11yire ki cānibü’l-muşṭ dirler, anda YA ‘alāmet қоmışlardur. 12Andan bu kirişi dört baḥş itmişlerdür. Evvel baḥşınuñ 13dükendügi yire Ḥ ‘alāmet қоmışlardur. Andan soñra [17a] 1bu Ḥ ve M ortasın dört baḥş itmişlerdür. Evvel baḥşınuñ 2dükendügi yire ‘alāmet YḤ қоmışlardur. Andan cemī‘ 3kirişi toḳuz baḥş itmişlerdür. Ve evvel baḥş dükendügi 4yire ‘alāmet D қоmışlardur. Andan D ve M arasını daḥı toḳuz 5baḥş itmişlerdür ve evvel baḥşına ‘alāmet Z қоmışlardur. 6Andan soñra Ḥ ve M ortasını sekiz baḥş itmişlerdür. 7Ve bu Ḥ ve M ortasında ola. Sekiz baḥşda birisi ḳadarı 8daḥı bu Ḥ ve M ortasına қоmışlardur. Ve bu baḥşlaruñ 9evvel baḥşı dükendügi yire ‘alāmet Ḥ қоmışlardur. Andan 10soñra bu Ḥ ve M ortasını sekiz baḥş itmişlerdür. 11Ve bu sekiz baḥşınuñ birisi ḳadarı daḥı bu Ḥ ve M ortasına 12қоmışlardur. Ve ol dükendügi yire ‘alāmet B қоmışlardur. 13Andan soñra B ve M ortasını üç baḥş itmişlerdür. [17b]1Ve evvel baḥşınuñ dükendügi yire ‘alāmet YB қоmışlardur, 2andan soñra B ve Ḥ. Ve ba‘zı üstādlar B ve M 3ortasın dört baḥş itmişlerdür. Ve evvel baḥş

dükendügi ⁴yirde ‘alāmet Ṭ ḳomışlardur. Andan Ṭ ve M ortasını dört ⁵baḥş itmişlerdür ve evvel baḥş dükendügi ‘alāmet YV ⁶ḳomışlardur. Andan YV ve M iki baḥş itmişlerdür ve iki ⁷baḥşuñ biri ḳadarı daḥı bu YV ve M üzerine ziyāde itmişilerdür. ⁸Ve ol şoñra üstine ḳoyulan baḥş tamām olduḡı ⁹yirde ‘alāmet V ḳomışlardur. Ve andan şoñra bu V ve M ¹⁰sekiz baḥş itmişlerdür. Ve bu sekiz baḥşuñ birisi ¹¹ḳadarı daḥı bu V ve M üzerine ḳomışlardur. Ve bu şoñra ¹²ḳoduḡları, dükendügi yirde ‘alāmet C ḳomışlardur. Andan ¹³şoñra bu C ve M ortasını dört baḥş itmişlerdür. Ve ol **[18a]** ¹baḥşuñ dükendügi yirde ‘alāmet Y ḳomışlardur. Ve andan ²şoñra Y ve M dört baḥş itmişlerdür. Ve ol baḥş dükendügi ³yirde ‘alāmet YZ ḳomışlardur. Ve andan şoñra V ve M ⁴dört baḥş itmişlerdür. Ve ol baḥş dükendügi yirde ‘alāmet ⁵YC ḳomışlardur. Ve andan şoñra Z ve M dört baḥş itmişlerdür. ⁶Ve ol baḥş dükendügi yirde YD ‘alāmet ḳomışlardur. ⁷Ve bu ‘alāmetlerden destān yiri ma‘lūm olur. Belki ⁸bu on yidi naḡmelerüñ ḳopduḡı yirler ma‘lūm olur.

⁹Bu yazılanlar kirişüñ şol yanıdur ki āvāzı şaḳīldür. ¹⁰Pes eger kirişüñ ol bir yarusı daḥı ki YḤ’dan ¹¹deginür iki bölük eyleseler ve orta yirine LH ‘alāmet ¹²ḳosalar. Ve MḤ ve LH degin daḥı on yidi bölük eyleseler. ¹³Şol evvelki yarusı eytdügümüz gibi işbu ṭarīḳa **[18b]** ¹üzerine YṬ KH KĀ LH ‘ye degin bu yarudan daḥı on yidi ²tīz naḡmeler bilinür. Nite-ki ol evvel yaruda şaḳīl naḡmeler ³bilinürdi. Ve her naḡme ki biri birinüñ zı‘fi ola, ⁴ya‘nī bir naḡme bir naḡmece iki ola, ol iki naḡme ⁵biri birinüñ nazīridur. Şol vaḳt ki ikisi daḥı ⁶şāḳīl ola ve her iki naḡme ki biri birinüñ yarusınca ⁷ola. Ve ikisi daḥı tīz ola. Bunuñ gibi naḡmeler daḥı biri birinüñ ⁸naẓīrı durur. Ve bu naḡmeler arasında olan ⁹nisbet şol kirişler arasında bulunan nisbet gibidür ki, ¹⁰naḡmeler ol kirişlerden işidilür. Meşelā, şöyle ki, ¹¹bir

nağmenüñ kirişü bir nağme kirişince iki āvāz virse ¹²ol evvelki kirişüñ nağmesi dağı ol ikinci kirişün ¹³nağmesince iki olur. Ve evvelki kiriş ikinci **[19a]** ¹kirişüñ beminüñ nazīrī olur. Ve dağı evvelki kirişüñ ²nağmesinüñ yarusınca olur. Pes bundan bu añlanur ³ki elif mim kirişini evvel iki böleler. Ve ol ikinci bölüginüñ ⁴evvel nişānından qopan nağmenün ki YĤ nağmesidür, ol ⁵kirişüñ evvel kısmından qopan-ıla, ya'nī A'dan qopan nağme-y-ile⁶ tīzdür. Ve dağı ikinci yarunuñ ikinci kısmından qopan nağme ⁷ki YṬ nağmesidür, evvelki bölüginüñ ikinci kısmınun nağmesi-y-ile ⁸tīzdür ki B nağmesidür. Bāķīsin dağı bulara ⁹qıyās itmek-ile bilinür.

İşbu şüret üzerine ki A-MĤ ve B-YṬ ve C-K ve D-KA ve H-KB ve V-KC ve Z-KD ve Ĥ- KH ve Ṭ-KV ve Y-KZ ve YA-KĤ ve YB-KṬ ve YC-L ve YD-LĀ ve YH-LB ve YV-LC ve YZ-LD ve YĤ-LH. Bu yazılanlar biri birinüñ yarısı ¹³düşüpdür ve biri birince dağı iki düşüpdür. Ve nağmeler ki **[19b]** ¹şakīl olur ve hadd olur, bu tarīka üzerinedür.

ÜÇİNCİ ²FAŞL.

Bu'dlaruñ biri birine nisbetin bildürür. İmdi ³ma'lüm olsun ki bu'd 'ibāretdür iki nağmeden ⁴ki ikisi dağı bir yirde cem' ola. Ammā biri zīr ola, biri ⁵bem ola ve eger ikisi dağı bu şüret-ile olsa bu'd ⁶olmaz. Zīrā ki eger bir sāzda iki kıl biri birine barābar ⁷olsalar, ya'nī ikisi dağı bem olsa veyāhud ikisi ⁸zīr olsa, aña bu'd dimeyeler. Zīrā ki ikisi bir nağme yirin ⁹qutar.

Ve dağı ma'lüm olsun ki bu'd iki dürlüdür. Birine ¹⁰bu'd-1 müttefiķ dirler. Ve birine bu'd-1 mütenāfir dirler. Bu'd-1 müttefiķ ¹¹oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet bula ve eger nefis lezzet almazsa aña bu'd-1 mütenāfir dirler, ¹³zīrā

ki nefis ol nağmelerden ürker. Ve mütenâfir bu'dların [20a]₁üstâdlar çatında ĩ'tibârı yokdur, zîrâ ki müsta'mel ₂degüldür.

Amma bu'd-ı müttefik üç kısmıdır. Evvel kısmı budur₃ ki iki nağme şöyle birliğe biteler ki işiden ₄ikisinin bir nağme şana. Amma ayırmaç dileseler biri ₅birinden ayıra bileler âvâz te'lîfinde. Ve te'lîf ne idügin yukaruda ₆didükdi. Ve bu'd-ı müttefikün ikinci kısmı budur kim eger ol ₇iki nağmeyi ayru ayru işitseler her biri bir nağme yirinde ₈ola. Ammâ şöyle beñzeve biri birine ki te'lîf-i lahnîde ₉biri birinün yirine kosalar, farkı olmaya. Ve bu'd-ı ₁₀müttefikün ikinci ve üçüncü kısmı budur ki eger iki nağmeyi biri₁₁ biri ardınca işitseler müttefik ola ve eger ayru ayru ₁₂işitseler nefis andan lezzet almaya. Amma evvel kısmı ₁₃şunun gibi bu'ddur ki anuñ iki nağmesinün nisbeti [20b] ₁biri birine iki-ile bir ortasında olan nisbet gibi ola. ₂Ya'nî bir nağme bir nağmece iki ola. Bunun gibi bu'da ₃bu'dü'l-lezî bi'l-küll dirler. Meşelâ A nağmesi-y-ile YH ₄nağmesi ortasında olan nisbet gibi. Zîrâ ki Ā nağmesi ₅C nağmesince ikidür. Anuñçun ki Ā kirişi YH ₆kirişince ikidür. Ammâ ikinci kısmı iki bu'ddur. Evvelki ₇bu'd oldur ki bu bu'duñ iki nağmesinün nisbeti ₈üç nisbeti gibidür. İkiye, ya'nî üçde iki bölünür. Ve ₉ikinün yarısı bölünür A nağmesi-y-ile YA nağmesi ₁₀ortasında olan nisbet gibi. Zîrâ ki A kirişi YA kirişi gibidür ₁₁ve anuñ yarısınca dağıdır. Bunun gibi bu'da, bu'dü'l₁₂-lezî bi'l-ğams dirler.

İkinci bu'd oldur ki bu iki nağmenün ₁₃nisbeti biri birine dörd-ile üç ortasında olan nisbet [21a] ₁gibidür. Ya'nî bir nağmenün nisbeti bir nağmeye dağı kendü ₂gibidür ve üç bahşda biri gibidür dağı. Meşelâ A nağmesi-y-ile ₃H nağmesi gibi, ya'nî A nağmesi H nağmesi ₄gibidür. Ve dağı H nağmesinün üç bahşda biri

⁵gibidür. Zīrā A kirişi H kirişi gibidür ve daḥi H ⁶kirişinüñ üç baḥşda birisi gibidür. Bu bu‘da bu‘dü’l-lezī ⁷bi’l-erba‘ dirler.

Amma üçinci kısım üç bu‘ddur. Evveli budur ⁸ki iki nağmenüñ nisbeti biri birine sekiz-ile ⁹toğuz ortasında olan nisbet gibidür. Ya‘nī biri birine barābardur¹⁰ ve daḥi birüñ sekiz baḥşda biri gibidür. A nağmesi-y-ile ¹¹D nağmesi ortasında olan nisbet gibi. Ya‘nī ¹²Ā nağmesi D nağmesi gibidür ve daḥi D nağmesinüñ ¹³sekizde biri gibidür. Zīrā ki ¹⁴Ā kirişi D kirişi gibidür ve daḥi **[21b]** ¹⁵dal kirişinüñ sekizde biri gibidür. Bu bu‘da, bu‘d-ı tanīnī ¹⁶dirler.

Üçüncü kısımın ikinci bu‘dı oldur ki iki nağmenüñ ¹⁷nisbeti biri birine on altı-y-ıla on biş ortasında ¹⁸olan nisbet gibidür. Ya‘nī biri ¹⁹biri gibi ola ve biri birinüñ bişde birinüñ üçde ²⁰birince ola. Meşelā, A nağmesi-y-ile C ortasında olan ²¹nisbet gibidür. Zīrā ki A nağmesi C nağmesi gibidür ²²ve daḥi C nağmesinüñ bişde birinüñ üçde birincedür. ²³Zīrā ki ²⁴Ā kirişi C kirişincedür ve daḥi C kirişinüñ ²⁵bişde birinüñ üçde birincedür.

Üçüncü bu‘duñ ²⁶üçüncü kısmı oldur ki anuñ iki nağmesinüñ nisbeti ²⁷biri birine barābar ola ve daḥi biri birinüñ on toğuzda ²⁸birinden artuğırağ ola. Meşelā, A nağmesi-y-ile B **[22a]** ²⁹ortasında olan nisbet gibidür. Zīrā ki ³⁰Ā nağmesi B ³¹nağmesi-y-ile barābardur ve daḥi B nağmesinüñ on ³²toğuz baḥşda birincedür. Bunuñ gibi bu‘da bu‘d-ı baḳiyye ³³dirler. Ammā ³⁴ḳadīm üstādlar ³⁵ḳatında C bu‘dınun adı yoḳdur. ³⁶Ammā ³⁷Şafiiyyü’d-dīn Mevlānā Abdü’l-mü’min – raḥimehu’l-lah- AD ³⁸bu‘dına bu‘d-ı T ad ³⁹ḳoñuşdur. Ve AC bu‘dına C bu‘dı diyü ⁴⁰ad ⁴¹ḳoñuşdur. Ve ⁴²ĀB bu‘dına B diyü ad ⁴³ḳoñuşdur. ⁴⁴Ve bu‘dlar bu didüğüümüz ⁴⁵kā‘ide üzerine altıdur. İşbu şüretde ma‘lumdur.

B	Bu'd-1 B
C	Bu'd-1 C
D	Bu'd-1 ʔanĩĩ
H	El-bu'dü'l-lezĩ bi'l-erba'
YĀ	El-bu'dü'l-lezĩ bi'l-ḥams
YḤ	El-bu'dü'l-lezĩ bi'l-küll.

[22b] ¹Bu altı bu'd kirişün cānibü'l-enf didügümüz ʔarafdan ²ḥāşıl olur. Ammā A'dan H ʔoyulan yirden ʔopar. Ve eger YḤ'den ³geçilürse üç bu'd daḥı andan ḥāşıl olur ve ol ⁴üç bu'duñ evvel bu'dınuñ iki nağmesinüñ nisbeti ⁵biri birine bir-ile dörd ortasında olan nisbet gibidür. ⁶Meşelā Ā nağmesi-y-ile LH nağmesi gibi. Zĩrā A nağmesi ⁷YḤ nağmesince ikidür ve YḤ nağmesi LH nağmesince ⁸ikidür. Eyle olsa A nağmesi LH nağmesince ⁹dörd olur, zĩrā ki A kirişi LH kirişince dörddür. Bu bu'da ¹⁰bu'dü'l-lezĩ bi'l-küll-i merreteyn dirler. Anuñçun ki cemĩ' ¹¹bem nağmeler ve daḥı bulara benzer zĩr nağmeler bu ¹²bu'd içinde bulunur. Eyle olsa cemĩ'i nağmeler bu ¹³bu'd içinde bulunur.

Ammā ikinci bu'd oldur ki anuñ [23a] ¹iki nağmesi ortasında bulunan nisbet sekizle ²üç ortasında olan nisbet gibi ola. Ya'nĩ nite-ki ³sekiz iki kez üçdür. Ve daḥı üçün üçde ⁴ikisidür. Meşelā Ā nağmesi-y-ile KH nağmesi arasında ⁵olan nisbet gibi. Ya'nĩ Ā nağmesi KH nağmesince ⁶ikidür. Ve daḥı KH nağmesinüñ üç baḥşda ⁷ikisindedür. Zĩrā ki Ā kirişi-y-ile KH kirişi arasında ⁸olan nisbet bu yazılan gibidür. Bunuñ gibi bu'da, bu'dü'l-lezĩ ⁹bi'l-küll-i ve'l-erba'a dirler.

Ammā üçüncü bu'd oldur ki ¹⁰anuñ iki nağmesi arasında olan nisbet üç-ile bir arasında ¹¹olan nisbet gibi ola. Meşelā Ā nağmesi-y-ile KḤ nağmesi ¹²ortasında olan nisbet gibi ola, zĩrā ki Ā nağmesi KḤ nağmesince üçdür. Zĩrā ki bularuñ kirişlerinüñ

[23b] ₁ nisbeti dağı bu yazılan gibidür. Bunuğ gibi bu‘da, bu‘dü‘l-lezī ₂ bi‘l-küll-i ve‘l-
hams dirler.

Bu üç bu‘d dağı şunuğ ₃ gibi bu‘dlardur ki bu‘d-ı müttefik diyü ad
komişlardur. ₄ Eyle olsa bu‘dlar tokuz olur. İşbu yazılan şekilde ₅ bölünür ve bilinür:

B	Bu‘d-ı B
C	Bu‘d-ı C
D	El-bu‘dü‘t-ṭanīī
H	El-bu‘dü‘l-lezī-bi‘l-erba‘
YĀ	El-bu‘dü‘l-lezī-bi‘l-hams
YH	El-bu‘dü‘l-lezī-bi‘l-küll
KH	El-bu‘dü‘l-lezī-bi‘l-küll ve‘l-erba‘
KH	El-bu‘dü‘l-lezī-bi‘l-küll ve‘l-hams
LH	El-bu‘dü‘l-lezī bi‘l-küll-i merreteyn

₆ Bu tokuz bu‘dlardur ki, cemī‘ nağmeler ve āvāzeler bulardan ₇ kopar. Üçine
giçi bu‘dlar dirler ve lahnī bu‘dlar dağı dir₈ler. Ve bu üç bu‘duğ birisi D bu‘dudur. Ve
ikinci C bu‘dudur. [24a] ₁ Ve üçüncü A ve B bu‘dudur. Ve bu üçden ğayrı altı ₂ bu‘d
dağı vardur. Anlara eb‘ād-ı kübrā dirler, ya‘nī büyük ₃ bu‘dlardur demek olur.

Ve her vaqt ki, iki nağmenüğ ₄ arasında olan nisbeti bilmek dilesevüz, evvel
kirişüğ ₅ evvel nağmesine nazār idevüz. Andan şofra ikinci ₆ nağmesine nazār idevüz.
Görevüz ki bu iki nağmenüğ ₇ arasında nice nisbet vardur. Meşelā, bir nağme ki A
noktasından ₈ işidevüz, ol nağmenüğ kirişinüğ miqdārı ₉ A ve M kirişidür. Ve bir
nağme ki H noktasından işidevüz, ₁₀ ol nağmenüğ kirişinüğ miqdārı H ve M‘dür. Ve
₁₁ A ve M kirişi ortasında olan nisbet H ve M ortasında ₁₂ olan-ıla, dörd-ile üç
ortasında olan nisbet gibidür. Ve B ₁₃ bir dördüğ birisi ve üç bahşda biri dağıdır.
[24b] ₁ Bu didüğüümüz nisbet sekizinci kirişde ma‘lüm olur.

Pes ${}_2A$ nağmesi dağı H nağmesinüñ dördde birisidür ${}_3$ ve üç bağıda birisi dağıdır. Ve eger evvel zağmeyi ${}_4A$ noğtasından uralar, ammā kirişüñ bir yirine dağı ${}_5$ uralar, ikisinüñ dağı hükmi birdür. Ya'nī nağmeleri ${}_6$ kirişlerüñ miğdārınca tutarlar ve nağmeleri ol ${}_7$ yirden alurlar. Meşelā, eger evvel zağmeyi B üzerine ${}_8$ uralar, andan soñra T üzerine uralar, B ve M nağmesinüñ ${}_9$ nisbeti, H ve M nisbetidür ki üç aradağı ${}_{10}$ nisbet gibidür. Zīrā ki B nağmesinüñ nisbeti T nağmesine ${}_{11}$ bir kendü gibidür ve dağı üç bağıda biri gibidür. ${}_{12}$ Ve kirişlerüñ cemī' nisbetleri biri birine işbu ${}_{13}$ yazılan şüretde bilinür. Meşelā, $A-H$ ve $B-T$ ve $C-Y$ ve **[25a]** ${}_1D-YA$ ve $H-YB$ ve $V-YC$ ve $Z-YD$ ve $H-YH$ ve $T-YV$ ve $Y-YZ$ ve ${}_2YA-YH$ ve $YB-YT$ ve $YC-K$ ve $YD-KA$ ve $YH-KB$ ve $YV-KC$ ve ${}_3YZ-KD$ ve $YH-KB$. Bunlar cemī'isi bu'dü'l-lezī bi'l-erba'dur. ${}_4$ Ya'nī bunlaruñ her ikisinüñ ortasında olan nisbet ${}_5$ dörd-ile üç aradağı olan nisbet gibidür.

Ve bu nisbetleri ${}_6$ anuñçun yazduğ ki bu 'ilm-i edvāra heves iden ${}_7$ ādemīlere, kārāide üzerine nağmeler çıkarmak āsān ola. ${}_8$ Ve vağt olur ki nağmelerüñ ba'zısı, bağısınuñ yirin ${}_9$ dutar. Ol vağt iki nağmenüñ hükmi bir olur. ${}_{10}$ Bu hal yukaruda añılmışdur. Ve vağt olur ki bu'dlaruñ ${}_{11}$ dağı ba'zısı ba'zısına beñzer olur. Bu hal şunuñ ${}_{12}$ kimselere ma'lüm olur ki zevk-ile bu 'ilmi tağkīğ idipdür. ${}_{13}$ Anlar evvel nağmeyi zīr tarafına ururlar ki H noğtasına **[25b]** ${}_1$ uralar. Ve andan soñra bem noğtasına uralar ki, A ${}_2$ noğtasıdır. Ol vağt bu iki nağme biri birine beñzer ${}_3$ ve dağı C ve M kirişi, YH ve M kirişile iki-y-ile üç ortasında ${}_4$ olan nisbet gibidir. Bunuñ gibi nisbetden bu'dü'l-lezī ${}_5$ bi'l-hams bu'dı işidilür.

Ve eger zağmeyi evvel H üzerine ${}_6$ uralar ve andan soñra A üzerine uralar, bunuñ gibi ${}_7$ zağmeden bu'dü'l-lezī bil-erba' işidilür. Şeksüz bu dağı ${}_8$ kiriş kısmetinde

ma'lûm olmuştur. Velîkin zâhire 9bu zaḥmeden bu'dü'l-lezî bi'l-ḥams işidilür gibi olur. Zîrâ 10ki çün H'dan naql ideler, zaḥmeyi H'den YH'ya urmuş 11gibidür. Zîrâ ki biri birinüñ nazîridur. Ol sebab-ile 12bunuñ gibi nağmeden bu'dü'l-lezî-bi'l ḥams işidilür gibi 13olur.

Ve eger evvel zaḥmeyi A üzerine uralar, andan soñra [26a] 1H üzerine uralar. Eyle olsa her bu'd kendü ḥâlince qalür. 2Zîrâ ki, bu yazılan sebebler bulunmaz ve bu'dü'l-lezî bi'l-erba' 3bu'dü'l-lezî bi'l-ḥamsa beñzedügi gibi, bu'dü'l-lezî bi'l ḥams 4dahı bu'dü'l-lezî bi'l- erba'a beñzer. Şol vaqt ki zaḥmeyi 5evvel bem tarafına uralar, andan soñra zîr tarafına 6uralar. Meşelâ, evvel zaḥmeyi H noktasına uralar. Andan 7soñra YH üzerine uralar. Bunuñ gibi zaḥmeden bu'dü'l-lezî bi'l-ḥams ḥâşıl olur. Ammâ bu'dü'l-lezî bi'l-erba' nağmesi 9añlanur. Zîrâ ki H'dan YH varmaḥ H'dan A varmış 10gibidür. Zîrâ ki H noktası, Ā noktası nazîridür.

11Ammâ şol kişi ki riyâzet ehli degüldür, bu didügümüz 12nesneleri ol fark eylemez. Zîrâ ki taḥkîk taqlîdi gibi urmaḥ 13ve dahı A nağmesinüñ nisbeti YA nağmesine üç-ile [26b] 1iki ortasında olan nisbet gibidür. Ya'nî bu'dü'l-lezî bi'l-ḥams 2işbu yazılan şüretde ma'lûm olup B-YB ve C-YC ve D-YD ve 3H-YH ve V-YV. Bularuñ dahı nisbetleri bu'dü'l-lezî bi'l-ḥamsdur. 4Ve Şafıyyü'd-dîn 'Abdü'l-mü'min sözinden bu añlanur 5kim, girü qalan nisbetler dahı ḥurûf tertîbince bu yazılan 6gibi ola.

Ammâ bu tarîka ba'zı yirde rast gelmez, zîrâ ki 7Z'nüñ nisbeti YZ nisbetine beñzemez. Şöyle ki, kısmetde ma'lûm 8olmuştur. Ve dahı 9giçi bu'dlardaki D bu'dıdur ve C bu'dıdur ve B bu'dıdur. Bu tertîb rast gelmez. Ya'nî B ve 10H ve C vururuz, bular dahı bu'd-ı tanînidür, bulardan zıkr 11olındı. Ve dahı ma'lûm olsun ki,

bu'dü'l-lezî bi'l-küll-i merreteyn ¹²ki bemi A tarafıdır ve zîri LH'dür, bu tokuz bu'da dağı girür. ¹³Ve şol bu'd ki aña bu'dü'l-lezî bi'l-küll ve'l-hams dirler, [27a] ¹anuñ bem tarafı A'dur ve zîr tarafı KH'dur. Bu nağmeler sekiz ²bu'da dağı girür. Ve şol bu'd ki aña bu'dü'l-lezî bi'l-küllü ³ve'l-erba' dirler, anuñ nağmeleri altı bu'da girür. Ve şol ⁴bu'd ki aña bu'dü'l-lezî bi'l- hams dirler, ol bu'duñ nağmeleri ⁵biş bu'da girür. Ve şol bu'd ki aña bu'dü'l-lezî ⁶bi'l- erba' dirler, anuñ nağmeleri dörd bu'da girür. Ve şol ⁷bu'd ki aña bu'd-ı tanîni dirler, anuñ nağmeleri üç ⁸bu'da girür. Ve şol bu'd ki aña bu'd-ı C dirler, anuñ nağmeleri ⁹iki bu'da girür. Ve şol bu'd ki aña bu'd-ı B ¹⁰dirler, anuñ nağmeleri ki A ve B bu'dıdır, bir bu'da girür. ¹¹Ve bu bu'dlaruñ eñ giçisinüñ nağmesinde ihtilâf ¹²itmek eyü olmaz. Ve şol bu'd ki bu'dlarda andan büyügi ¹³yokdur, ol bu'duñ nağmeleri giçi bu'dlara bahş olur. [27b] ¹Ve vaqt olur ki, bu giçi bu'dlaruñ her birisi ulu bu'duñ ²birisinüñ ba'zısından şayılır. Bu yazılan şüret işbu ³vech-ile bilinür ki, eger evvel zaħmeyi A üzerine ursalar ⁴andan şoñra C üzerine ursalar, ol zaħmeden ⁵C nağmesi işidilür. Ancak ve eger evvel zaħmeyi A üzerine ⁶ursalar, andan şoñra B üzerine ursalar, andan ⁷şoñra C üzerine ursalar, ol vaqt C nağmesi ⁸iki bu'da bahş olur. Biri B bu'dı olur ve biri dağı ⁹YB ve C bu'dınuñ nağmesi işidilür. Ve her vaqt ki ¹⁰bir bu'd, iki bu'dan veyāhūd dağı bu'dlara bahş olsa, eger ¹¹bu bu'dlardan birisini veyāhūd ulu bu'duñ çokrağmı ¹²zarüret-ile tarh itseler evvelki bu'ddan bir bu'd qalur ¹³veyāhūd giçi bu'dlar qalur. Ve eger bir bu'dı veyāhūd bir [28a] ¹niçe bu'dları bir bu'da dağı komışlar, bulardan çok ²bu'd hāşıl olur. Ve tarhuñ kânünü key müşkildür. Bu ³kitābda añılsa, mü'tāla'a kılan mübtedilere hayli zaħmet ⁴hāşıl olur. Ammā şol

ṭariḳā'ı ki imām-i 'ālim-i fāzıl 5Şafıyyü'd-dīn Abdü'l-mü'min beyān itmiş-durur, yazalum tā mübtedīler 6zahmetsüz ṭarḥ kā'idesini bileler.

Eydelüm ki, 7C bu'dından B bu'dı ṭarḥ olursa, yine B bu'dı 8bāḳī ḳalır. Zīrā ki yirinde ḳalan bu'duñ nisbeti, yitmiş altı-ile 9yitmiş biş arasında olan nisbet gibidür. Ya'nī yitmiş altı 10yitmiş biş gibidür ve yitmiş bişüñ biri gibi daḥıdır. 11Ve B bu'dinuñ nisbeti yigirmi-ile on ṭoḳuz ortasında olan 12 nisbet gibidür. Ya'nī yigirmi on ṭoḳuzcadur ve 13on ṭoḳuzuñ birince daḥıdır. Ve evvelki nisbet bu nisbetden [28b]1 çoḥ giçidür. Ve çün Ṭ bu'dından C bu'dı ṭarḥ ideler, gine 2B bu'dı ḳalır. Ve çün bu'd-ı zī'l-erba'dan iki bu'd-ı 3tanīnī ṭarḥ ideler, gine B bu'dı ḳalır. Ve eger gine 4bu'd-ı zī'l-erba'dan C bu'dını ṭarḥ ide, gine B bu'dı 5ḳalır. Ve eger bu'd-ı zī'l-ḥamsdan Ṭ bu'dını ṭarḥ ideler, 6bu'd-ı zī'l-erba' ḳalır. Ve eger bu'd-ı zī'l-ḥamsdan bu'd-ı 7zī'l-erba'ı ṭarḥ ideler, Ṭ bu'dı ḳalır. Ve eger bu'd-ı zī'l-küllü 8ve'l-ḥamsdan Ṭ bu'dı ṭarḥ ideler, bu'd-ı zī'l-küllü 9ve'l-erba' ḳalır. Ve eger bu'd-ı zī'l-küll-i ve'l-ḥamsdan bu'd-ı zī'l-küll-i 10ve'l-erba'ı ṭarḥ ideler, T bu'dı ḳalır. Ve eger bu'd-ı zī'l-küll-i 11 merreteynden bu'd-ı zī'l-ḥamsı ṭarḥ ideler, bu'd-ı zī'l-erba' 12 ḳalır. Girü ḳalanın bunuñ üzerine ḳıyās idip bilmek olur.

13. DÖRDÜNCÜ FAŞL

Nağmelerüñ terkībleri biri birine [29a] 1uyışmaduğına sebep nedür, anı bildürür. İmdi ma'lüm olsun ki 2ki her terkīb ki nağmelerüñ arasına düşer, ammā ṭabī'at 3ol terkībden ürker ve nefis lezzet almaz, bazı nağmeler 4biri birine muvāfiḳ olmaduğındandır. Ve vaḳt olur ki 5bu'dlar daḥı biri birine uyuşmaz, anuñçun ṭabī'at daḥı 6andan ürker. Ammā terkīb-i ṭabī'at sevdüğü bu'da ulaşsa 7ol vaḳtin degmede ṭabī'at andan ürkermez, B bu'dı gibi. Ya'nī 8B bu'dinuñ zātında bu vardır ki ṭab'

andan ürker. Bu ⁹sebeb-ile ki eger üç zaḥmeyi biri biri ardınca B ¹⁰bu'dinuñ nisbetin gözedip kiriş üzerine ursalar ṭabī'atda key ¹¹ürkmeklik belürür. Ammā eger bu'd-1 zī'l-erba'dan ¹²iki bu'd-1 ṭanīni ṭarḥ itseler birinden ḳalan ki bu'd-1 ¹³zī'l-erba'dur, anuñ-ıla tamām olur. B bu'dı ve bu YA Z'dendür [29b] ¹veya H'dendür. Bu bu'ddan ürkmek añlanmaz. Zīrā ki bu'd-1 ²zī'l-erba'a ḳarışmışdur. Ve bu'd-1 zī'l-erba'dan ṭabī'at ürkmeyiz.

³Ve mūsikī 'ilmine heves ḳılana elbette gerekdür ki ṭabī'at ⁴neden ürker, anı bile ve şaḳına. Ve ol dördür. Evvel oldur ⁵ki bu'dı tamām eylemekde bu'd-1 zī'l-erba'uñ zīr olduḡı ⁶ṭarafınuñ evvelinden ki H nokṭasıdur, geḫe, ya'nī zaḥmeyi ⁷üzerine urmaya. Meşelā V üzerine ura ve andan şoñra ⁸H'dan geḫe, andan zaḥmeyi ura. Andan şoñra A üzerine ⁹ura. Andan bile ki üç bu'd birikmişdür Ṭ nisbeti üzerine, ¹⁰ol vaḳt ṭabī'at andan ürker. Zīrā ki üçinci bu'duñ ¹¹zīr olduḡı ṭarafıdur ki H'dan geḫmişdür. Buncılayın ¹²dörd bu'd biri biri ardınca C nisbeti üzerine mütenāfirdür, ¹³ya'nī ṭabī'at ürker. Zīrā ki dördinci bu'duñ zīr tarafına [30a] ¹Ṭ naḡmesi düşibdür ki H'dan geḫipdür.

İkinci sebeb oldur ²ki B bu'dını ve C bu'dını ve D bu'dını bu'd-1 zī'l-erba' ³eyleye. Ol vaḳt daḡı ṭabī'at naḡmeden ve terkībden ⁴ürker.

Üçinci oldur ki B bu'dinuñ zīr ṭarafını C ⁵bu'dinuñ bem tarafı ide ve zaḥmeyi B'nüñ zīr tarafına ⁶ura, andan şoñra C bu'dı ḡāşıl olan yere ura. ⁷Ol naḡmeden ṭabī'at ürker.

Dördinci sebeb oldur ⁸iki bu'dı ulaşdura, B bu'dinuñ nisbeti gibi. Bu sebebler-ile ⁹naḡmeden ḡāşıl olan terkībden ṭabī'at ürker.

10BİŞİNCİ FASIL

Ṭabī‘ata lezzet hāşıl olan te’līfleri 11bildürür.

Bu şanā‘at ehli ulu bu‘dları kısmet eylemeyince 12isti‘māl itmezler. Ve anları kısmet idicek üç giçi bu‘da 13kısmet iderler. Ve şol bu‘d ki B bu‘dından giçi ola veyā [30b] 1ḥod Ṭ bu‘dından ulu ola, bunlaruñ gibi bu‘dları kısmet 2eylemezler. Bu sebebiçün bu bu‘dlara giçi bu‘dlar dirler. Ve bu bu‘d3lara bu‘d-1 lahnī dahı dirler. Zīrā ki āvāzlar bulardan terkīb 4olur. Bu bu‘dlaruñ te’līfi hergiz ṭabī‘ata yapışmaz.

Ve şol 5sebebler ki bu‘d anuñla mütenāfir olur, dörddür. Her 6kim ki dilerse ki bu‘d-1 mütenāfirden kaçā, bu‘d-1 zī‘l-erba‘ı 7yidi kısmetden artuķ eylemesün. Bunuñ tafşīllerin aşığada 8beyān idevüz. Ve bu‘d-1 zī‘l-ḥams dahı 9toķuz kısmetden 9artuķ gerekmez tā bu‘d mütenāfir olmaya. Ammā iki şart vardır. 10Biri budur ki bu zī‘l-erba‘ bu‘dını ol üç giçi bu‘d11lardan eylemeye.

Ve ikinci şart oldur ki şol zīr ki bu‘d-1 12zi‘l-erba‘ tarafından bu bu‘d içine düşmişdür elbette 13zahmeyı anuñ üzerine ura. Bu ma‘nī şol vaķt bilinür ki [31a] 1bu‘d-1 zī‘l-ḥams, ya‘nī Ḥ ve C kısmet olınmışdur bu‘d-1 zī‘l-erba‘a 2ve bu‘d-1 tanīniye, YH noktası üzerine. Zīrā ki YḤ‘dan YH‘ye 3degin bu‘d-1 zi‘l-erba‘dur. Ve YH‘den YḤ‘ya degin bu‘d-1 tanīnī dirler. 4Şöyle ki buña işāret olmışdur. Pes şöyle şart idelüm 5ki kısmet vaķtinde Ḥ YḤ‘den zahmeyı elbette YH üzerine 6uralum ki bu‘d-1 zi‘l-erba‘uñ tīzī tarafıdur ve anuñ-ıla 7aralamayalum. Pes bu şartdan lāzım olur ki, elbette YḤ‘dan 8YH‘ye varmaķ gerek. Ve eger bir sebep-ile bir noktaya dahı varursa, 9ol varduğı yir-ile aralamaķ lāzım gelür. Eyle olsa bu‘d-1 10zi‘l-erba‘ iki nisbet eyesi olur. Zīrā ki anı kısmet idicek 11nisbet anuñ bu‘dlarına itmişlerdür. Ve bu‘d-1 zi‘l-ḥamsuñ 12kısmetinde dahı ri‘āyet, anuñ nisbetine itmişlerdür, bu 13añılan

taḳdīrce. Ammā bu'dü'z-zī'l-ḥamsı kısmet eylemekde [31b] ₁iki tarafın saklamakdan gayrısın idelüm. Ve YH nağmesi-y-ile ₂aralayalum. Ve üç bu'duñ arasında cem' itmek cāyiz ₃tutalum. Anuñun ki bunu on üç baḥş itmege ₄yarar.

Ve muşannif on iki kısm getürmişdür ve anuñ ₅sedvārını beyān kılmışdur. Ve on üçinci kısmı çıkarmaklığı, ₆bu kitāba nazār idene ḥavāle kılmışdur ki, eger nazār ₇idenüñ tefahḥuş ve teftiş eylemege himmeti olursa, ol ₈on üçinci kısmı çıkarmak āsān olur. Ve bir cedveli ₉ayru ḳomışdur. Bu kısmımlar içün ḳamunı ol yedi kısmımlara ₁₀yapıřduralar. Ve biz kısmet eylemege bu'd-ı zī'l erba'da ₁₁evvel kirişi ki ol H'dur, anı evvel ṭabaḳa diyü ad diyelüm. Ve ₁₂yidi kısm üzerine beyān idelüm ki çün ol bu'dları ₁₃elbette üç giçi bu'dlara kısmet itmek gerek. Anuñ evvelini [32a] ₁ ya T farz idelüm, ya C, ya B farz idelüm. Eger evvelin ₂T farz idersevüz üç kısmdan artuḳ olmaḳ imkānı ₃yokdur. Zīrā ki bu'dı tamām itmek üç nev'un birisiyle ve ₄daḫı artuḳ-ıla ola. Eger birden artuḡ-ıla veyahud üç ₅nev'-ile daḫı tamām olursa fi'l-cümle birden artuḡ-ıla her ₆ne olursa, üç bu'd cem' itmek lāzım gelür. Bu ḥod bu'd ₇mütenāfirdür. Ve eger iki nev'-ile olursa, 'aḳluñ kısmeti üzerine ₈üç gibi olur. Eyle olsa mütenāfir olur. Zīrā ki ₉bu iki nev' ya TB olur, ya TC, ya CB olur. Egerçi öñlü ₁₀soñlu olduḡiçün her biri iki nev'e baḥş olursa ₁₁TC ile tamām eylemek olmaz. Zīrā ki H ḥaddinden geçer ve C ₁₂daḫı ancılayın. Zīrā ki üç bu'd bir yire cem' itmek lāzım gelür ₁₃ve hem vefā daḫı itmez. Pes nā-çār anı TB ile tamām itmek [32b] ₁gerekdür. Ol vaḳt T muḳaddem olduḡiçün iki nev' olur. ₂B soñra olduḡiçün pes iki nev' daḫı ṭabī'ata lāyık ₃olur. Şol takdīrce ki T bu'dlarıñ evvel ola. Ve eger ₄bu nev'den daḫı ziyāde-y-ile olursa nesne ḥāşıl olmaz. ₅Evvel TTB, ikinci TBT. Ammā eger bir bu'dı bu üç nev'üñ ₆birisi-y-ile tamām olırsa ol nev' ya bir T-y-ıla ola, yāḥud ₇H -y-ıla

ola veyāhūd B-y-ile ola. D ile olmağa yaramaz. Zīrā ki, ⁸biri-ile bu'd tamām olmaz. Ve iki-y-ile olursa C'den geçer. ⁹Ve B-y-ile daḥī tamām olmağa yaramaz. Zīrā ki bir B-y-ile daḥī tamām ¹⁰olmaz. Ve eger bir B'den ziyāde-y-ile olursa, bu'd-ı mütenāfir olur. ¹¹Pes nā-çār, C ile tamām eylemek gerek. Ammā bir C daḥī vefā ¹²itmez. Ve eger üç C olursa H ḥaddinden geçer. Pes nāçār ¹³iki C- ile tamām olmaḡ gerek. Bu taḡdīrce bir kısımdan [33a] ¹artuḡ olmaz diyü TCC olur. Ve eger bu'duñ evvelin C ²farz idersevüz, yine üç kısımdan artuḡ olmaz. Zīrā ki bu'dı ³bir nev'-ile tamām itmek gerek veyāhūd daḥī ziyāde-y-ile tamām ⁴itmek gerek. Ammā bir nev' olmaz. Anuñçun ki eger ol nev' T ⁵olursa, bir T-y-ile tamām olmaz. Ve eger iki-y-ile olursa veyāhūd ⁶daḥī ziyāde-y-ile olursa, H ḥaddinden geçer. Ve eger ol ⁷nev' B olursa girtü tamām olmaz. Ve eger birden daḥī ziyāde ⁸olursa B bu'dlarınıñ yaḡınında olmaḡ lāzım gelür. ⁹Ve eger birden daḥī pes nā-çār bu'd bir nev'den ziyāde-y-ile ¹⁰olmaḡ gerekdür. Ammā üç nev'-ile olmaḡ gerekmez. Zīrā ki ¹¹üç bu'dı cem' itmek lāzım gelür. Ve hem H ḥaddinden geçer. ¹²Ve iki nev'-ile 'aḡl kısmet eyledüḡi tertībince üç baḡş olur, ¹³nite yukarıda zıkr olındı. Ve daḥī TB ile tamām olmağa [33b] ¹yaramaz. Zīrā ki bunda daḥī üç bu'dı tamām itmek lāzım gelür. ²Ve daḥī B ve C- ile daḥī tamām olmağa yaramaz, zīrā ki vefā itmez. ³Biraz bākī ḡalur. ve ol bākī ḡalan C olur. Ve daḥī yaramaz ki ⁴B öñde ola veyā ortada ola. Zīrā ki eger böyle olursa ⁵üçüncü sebebden saḡınmaḡ lāzım gelür. Pes nā-çār B ⁶āḡırda gerekdür. Ve daḥī bir kısım lāzım olur ki, ki ol ⁷kısmı C C C B olur. Eger T ve C olursa öñlü ⁸şoñlu olmaḡlıḡ-ıla iki kısım ḡaşıll olur. Biri C C ⁹T ve biri C T C. Ve eger evvel B bu'dı farz idersevüz ¹⁰ḡabī'ata yarar. Bir kısım olur, zīrā ki bu'dı tamām itmek ¹¹iki nev'-ile olmağa yaramaz. Anuñçun ki bu iki nev' yā CT olur ¹²veyā BT olur. Līkin BT ve BC vefā

itmez ve şol bâkî kalan ¹³yā B olur yā B hükminde olur. Eyle olsa B bu'dına [34a] ⁰¹yağın olur ki, ol bu'd iki bu'd ola. Veyāhūd B'den C'ye ²varmak lâzım gelür. Ve T ve C-ile dağı tamām olmaz. Zīrā ³ki bu iki kısım olur. Bir kısım TC olur ve biri CT ⁴olur. Öñlü ve şöñlü olduğı tağdırce eger TC ⁵olursa vefā itmez. Bâkî kalanı B bu'dına yakīn olur.

Ve ⁶ikinci sebebden sağınmak gerekdür ki tenāfür olmaya ki, üç ⁷bu'dı cem' itmege tenāfür dirler. Ve eger CT olursa ikinci ⁸sebebden ve üçüncü sebebden sağınmak lâzım gelür ki ol B ⁹bu'dınuñ zīrinden bemine varmak lâzım gelür. Ve dağı dördüncü ¹⁰sebeb ki B bu'dınuñ yağınında olmak gibi olur ki nüşhalarda ¹¹böyle yazılmışdur. Ammā dördüncü sebebden sağınmakda ¹²nağar vardır. Zīrā ki bu yazılanlar B bu'dınuñ ikisine dağı ¹³lâzım gelmez. Ammā Şafiyü'd-dīn H iki B bu'dına yağındur dimişdür. [34b] ¹Anuñ mağşüdü bu'dları cem' eylemekdür. Ancağ ulaşığ ²olmak degüldür veyāhūd ayru ayru olmak degüldür. Bu tağdırce ³aralamak lâzım gelür. Ve bu tağdırden ma'lüm olur ki işbu ⁴tağdırce ki kısımlaruñ evvelini B bu'dı farz idelüm. ⁵Anı tamām eylemek bir nev'-ile gerekdür ancağ. Ve ol nev' yā C ⁶nev'i gerekdür veyāhūd B nev'i gerekdür veyāhūd ⁷T nev'i gerekdür. Ammā C nev'i olmağa yaramaz. Zīrā ki B bu'dınuñ ⁸zīri tarafından C bu'dınuñ bemi tarafından varmak lâzım gelür. ⁹Ve B nev'-ile dağı olmağa yaramaz. Zīrā ki B bu'dlarına ulaşmak ¹⁰lâzım gelür. Eyle olsa elbette lâzım oldu ki T bu'dları-y-la ¹¹ola. Ve bir kısım lâzım olur ki ol BT T ola. Ve bu ¹²añılıb yazılanlardan ma'lüm oldu ki bu'd-ı zī'l-erba'uñ ¹³tabī'ata mülāyim olan kısımları yididür. İşbu tafşılce [35a] ¹ki yazılır:

Evvel kısmuñ bu'dları üçdür: T T B ve nağmeleri dörddür: ² A D Z H.

İkinci kısmuñ bu'dları üçdür: T B T'dür ve nağmeleri dörtdür: A D H H.

Üçüncü kısmuñ ⁴bu'dları üçdür: B Ṭ Ṭ ve nağmeleri dördür: A₅B H Ḥ.

Dördüncü kısmuñ bu'dları üçdür: Ṭ C C ve ⁶nağmeleri dördür: A D V Ḥ.

Beşinci kısmuñ bu'dları üçdür: ⁷C C Ṭ, nağmeleri dördür: A C H Ḥ.

Altıncı kısmuñ ⁸bu'dları üçdür: C Ṭ C, nağmeleri dördür: A C V Ḥ.

Yedinci kısmuñ bu'dları dördür: C C C B, Ve nağmeleri ¹⁰bişdür: A C H Z Ḥ.

Ve bu kısımlaruñ altısınıñ bu'dları¹¹ üçdür. Ve nağmeleri dördür. Ammā yedinci kısmuñ ¹²bu'dları dördür. Ve nağmeleri bişdür. Bu sebep için ¹³bu bu'da bu'dü'l-lezī bi'l-erba' diyü ad komışlardur, ya'nī [35b] ¹dörd nağmelü bu'd dimek olur. Bu'd-ı zī'l-erba'uñ ²kısmetinüñ beyānını bu vech-ile dimişlerdür. Ammā bu'd-ı zī'l-hams ³ya'nī biş nağmelü bu'd ki bu'd-ı zi'l-küllden bu'd-ı zī'l-erba' ⁴tarḥ itdügümüzden soñra qalır ki ol KH ve YH'dur, onüç ⁵baḥş olmışdur. Ve bu'duñ on üç neçün olduğunu ⁶beyān idüb yazmaduğumuza sebep budur ki bu'd-ı zī'l-erba'ada ⁷dimiş-idük añlanur. Şimdi bunda daḥı yazılsa kitāb ⁸içinde söz çok olur, maḫşud giç añlanur. Ve ol ⁹on iki kısım ki bu kitābı taşnīf iden yazmışdur, ¹⁰bulardur.

Evvel kısmuñ bu'dları dört Ṭ Ṭ B Ṭ'dur. ¹¹Ve nağmeleri biş Ḥ YA YD YH YH'dür.

İkinci kısmuñ daḥı bu'dları ¹²dörd Ṭ B Ṭ Ṭ, nağmeleri biş Ḥ YA YB YH YH'dür.

¹³Üçüncü kısmuñ daḥı bu'dları dörd B Ṭ Ṭ Ṭ'dur. Nağmeleri [36a] ¹biş Ḥ Ṭ YB YH YH'dur.

Dördüncü kısmuñ daḥı bu'dları dört ²Ṭ C C Ṭ, nağmeleri biş Ḥ YA YH YH YH'dür.

Bişinci kısmuñ ³dağı bu‘dları dört C C Ṭ Ṭ, nağmeleri biş Ḥ Y YB ⁴YH YH’dur.

Altıncı kısmuñ bu‘dları dördür: C Ṭ C Ṭ’dur. Nağmeler ⁵dağı Ḥ Y YḤ YḤ YḤ’dur.

Yidinci kısmuñ dağı bu‘dları ⁶biş C C C B Ṭ’dür. Nağmeleri altı, Ḥ Y YB YD ⁷YḤ YḤ’dur.

Sekizinci kısmuñ dağı bu‘dları biş Ṭ C C C B’⁸dür. Nağmeleri altı Ḥ YA YC YḤ YZ YḤ’dur.

Doğuzuncı kısmuñ ⁹dağı bu‘dları biş C Ṭ C C B’dur. Nağmeleri altı Ḥ₁₀Y YC YḤ YZ YḤ’dur.

Onıncı kısmuñ dağı bu‘dları biş C B₁₁Ṭ C C’dur. Nağmeleri altı Ḥ Y YA YD YZ YC’dür.

On birinci ¹²kısmuñ bu‘dları biş C C B Ṭ C’dür. Nağmeleri altı ¹³YḤ Y YB YC YV YḤ’dur.

On ikinci kısmuñ bu‘dları dörd [36b] ₁Ṭ C Ṭ C’dur. Nağmeleri biş Ḥ YA YC YV YC. Bu yazılan on ₂iki kısma bu‘d-ı ẓī’l-ḥams dirler. Ve dört nağme ki anlara A Ḥ ₃YḤ YḤ ‘alāmet koyulmuşdur. Ol doğuz kısımda cemī‘inde vardır. ⁴Ve şol nağme ki aña YḤ ‘alāmet koyulmuşdur, şoñrağı ⁵üç kısımlarda yoḥdur. Belki A Ḥ YḤ bu on iki kısımda vardır ⁶veya evvelki doğuz kısımda vardır. Ve bākī nağmeler ba‘zısında ⁷yoḥdur. Ve şol nağmeler ki cemī‘ kısımda vardır veyāḥūd ⁸evvelki doğuz kısımda vardır, ol nağmelere şevābit dirler. ⁹Zīrā ki cemī‘ kısımlarda şābitdür ve girü qalan tebdīl ¹⁰ve tağyīr olur. Zīrā ki ba‘zısında şābitdür ve ba‘zısında ¹¹şābit degül. Ve eger

eydürler-ise ki nağmesi cemī'inde vardır. ¹²Pes A nağmesi dağı cemī'inde mevcūd olmuş ola. Ammā ¹³bir niceler dağı vardır ki bu söze i'tirāz iderler ve eydürler: **[37a]** “¹Onıncı kısım, bu kısımlar içinde mütenāfir terkībler nedendür?”, ²dirler. “Zīrā ki bu kısımda H ve YD bir bu'duñ iki tarafıdır ki, ³ol bu'd, bu'd-1 zī'l-erba'dan eksükdür ve anuñ bahşını ⁴sol vech üzerine kılmışlardır ki üç bu'd dağı burada ⁵cem'olmuşdur. Ya'nī C bu'dı ve B bu'dı ve T bu'ddur. Pes ikinci ⁶bu'duñ ihtirāzını aralamak gerekdür. Böyle itmek eyü degül”.

⁷Ammā biz cevāb iderüz, çün bu'd-1 zī'l-küll , ya'nī A YH bu'd-¹⁸ zī'l erba'uñ iki bu'dına bahş olmuşdur. Ya'nī A H veyā YH ⁹ve bir bu'd-1 tanīnī ki ikisinüñ ortasında vāqī'dür, ya'nī H. ¹⁰Ve biz dilerdük ki bu'd-1 zī'l-küllü taqsīm ide-y-idük, anı ¹¹bu'd-1 zī'l erba'a taqsīm ide evvel. Ya'nī A H'ya kısmet eylemek ¹²bir vech-ile ki üç bu'd dağı andan olmaya. Şöyle ki bu iki ¹³yidi kısımda añılmışdur. Andan şoñra ikinci bu'd-1 zī'l erba'ı **[37b]** ¹ kısmet eyledük, yine bir vech-ile ki ol üç bu'd anda bulunmaya. ²Ya'nī dördüncü kısım tarīkı üzerine ve ol T C C'dür. Yine diledük ³bu'd-1 tanīnī ki ortada bāqī kalmışdur, kısmet idelüm. Ve gördük ⁴bunu kısmet eylemeklik CB üzerine mümkündür, anı CB'ye ⁵kısmet eyledük. Ve çün bu'd-1 zī'l-erba'-ı şānī kısmet eylemeklige ⁶ya'nī C C olmuş-ıdı, bu'd-1 zī'l-hams oldı. Ve ⁷bunu kısmet eylemek bu vech-iledür ki C B T C C hāşıl ⁸oldı. Ammā üç bu'd, bu'd-1 zī'l-erba'da mevcüddür. Nice ⁹ki ba'zınuñ vehmine bir dürlü dağı düşer ve bu kısım bu ¹⁰kısmuñ bemi tarafına düşüpdür. Hemān kısım ki sekizinci ¹¹kısmuñ ve tokuzuncı kısmuñ bemi, zīri tarafına itmişlerdür. ¹²Zīrā ki sekizinci kısmuñ bu'd-1 zī'l-erba'a, ya'nī H YH¹³Y T C C kısmet itmişlerdür. Ve anuñ bāqī kalanın, YĀ YH **[38a]** ¹nuñ bu'd-1 tanīnīsidür. Ol bu'dı C B'ye ²kısmet itmişlerdür. ²Pes ol bu vech-ile olmuşdur ki T C

C C B ve toğuzuncu ³kıřmuđ zī'l-erba'ı, ya'nı H YH Y C T C kışmet itmişlerdür.
⁴Bāķı bu'd-ı tanıńı kalmışdur. Ol bāķisi C B'ye kışmet itmişlerdür.

⁵Tođuzuncu kışmuğ bu'dları iřbu vech-iledür ki C T C C B'ye ⁶kıřmet itmişlerdür. Ve çün bu yidi kışmuğ ⁷herbirini ya'nı bu'd-ı zī'l-erba'uđ her birini bu'd-ı zī'l-hamsuğ ⁸on iki kışmınuğ her birine yapışdurmağ eylesevüz, çün ⁹cemā'atlar hāřıl olur ki bu'd-ı zī'l-erba', ya'nı A YH nađmesi¹⁰, ol nağmeleruğ cemī'ine yarar. Ve bularuğ her biri bir ¹¹dāyire olur. Zīrā ki anuđ evveli Ā noktasındandır. Ve āħiri ¹²YH noktasına irişür ve YH noktası Ā noktasınuğ kāyim-i mađāmıdır.¹³Ya'nı ol bulunmayıcağ bu anuđ yirini tutar. Pes A nokta [38b] ¹sınuđ kāyim-i mađāmıdır. Ya'nı ol bulunmayıcağ bu anuđ yirini tutar. ²Pes A noktasından ayrılmış olur ve girü Ā noktasına irişmiş ³olur. Ve bu dāyire kōduđları gibi olışardur, bundan şoğra ⁴ma'lüm olur ki, bu dāyireleruđ her birini çün anlardan gireler⁵. Ya'nı anuđ evvelini A noktasından tutalar. Belki B noktasından ⁶tutalar veyā C noktasından tutalar veyā bulardan ğayrıdan ⁷tutalar. Ve bularuğ nağmelerinuğ ve bu'dlarınıuğ ⁸tertibi gibi bir dāyire itdük ki hiç halel vāķi' olmaz. Zīrā ⁹ki bu on dāyire kendü şabağasında dūřmiřdür. şöyle ki ¹⁰řimden girü ma'lüm ola. Bu dāyireler bu sebep-içün mütenāfire ¹¹beñzemiřdür.

ALTINCI FAŞL

Edvār ve edvāruñ nisbetlerini¹² bildürür. Şöyle ma'lūm olsun ki, çün nağmeleri te'līf¹³ ideler, ya'nī biri birine muvāfık mıdur, muhālīf midür bileler. Bir [39a]¹ vech-ile ki her cem'ūñ mülāyim olduğu ol cemā'atdan ola. ² Zī'l-erba' kısmı gibi veyā zī'l-ḥams kısmı gibi. Nite-ki zī'³l-erba'ūñ bir cemā'atın, zī'l-ḥamsuñ bir cemā'atı-y-ıla terkīb itsele⁴ bir cem' ḥāşıl olur ki bu'd-ı zī'l-küll aña beñzer, ve ol ⁵terkīb olan nesneye dāyire dirler. Şöyle ki bu bābda añılmış⁶dur. Ve her vaqt ki evvelki ṭabaḫanuñ cemā'atlarınıñ her ⁷birini, ya'nī bu'd-ı zī'l-erba'ūñ yidi kısımlarınıñ her birini ⁸yapışdursavuz, seksen dörd dāyire ḥāşıl olur. Meşelā, yidiyi ⁹on ikiye zārb itsevüz seksen dörd dāyire ḥāşıl olur. ¹⁰Ve her dāyirede niçe nağme vardur ve niçe nisbet vardur, ¹¹anları daḫı bu bābda bildürmişüz. Ve vaqt olur ki nisbetler ¹²şayuda nağmeler şayusınca olur. Ve vaqt olur ki nisbetler ¹³nağmelerden eksük olur. Ve daḫı ma'lūm olsun ki bu [39b]¹ dāyireler üç dürlüdür: Birine mütenāfir dirler ve birine daḫı ḥafıyyetü't-tenāfir ⁰²dirler ve birine daḫı mülāyim dirler.

Mütenāfir oldur ki ³anuñ nağmelerini bir vech-ile te'līf ideler ki tenāfir ⁴sebeblerinden hiç birisi anda bulunmaya. Ammā nisbet şayusı ⁵nağme şayusından az ola.

Ve mülāyim oldur ki nağmesinüñ ⁶şayusı nisbet şayusınca ola ve tenāfir aña yol bulmaya. ⁷Ve bir evvelki ṭabaḫanuñ kısımlarını ikinci ṭabaḫaya, evvel kısmı ⁸evvel ṭabaḫaya ulaşdursavuz ve ikinciyi ikinciyeye ve üçünciyi ⁹üçünciyeye ve dördünciyi dördünciyeye ve bişinciyi bişinciyeye ve ¹⁰altıncıyı altıncıya ulaşdursavuz altı dā'ire ḥāşıl olur. ¹¹Ve bularuñ nağmeleri ve nisbetleri arasında şol bu'dı ¹²mütenāfir iden

nesneleri bu devrlerin arasından ¹³çıkarırdık. Tā bu'd mütenāfir olmaya ve C bu'dınıñ bem tarafından [40a] ¹B bu'dınıñ zīr tarafın düzmek olur. Zīrā ki evvel tabakadan ²yidinci kısım ki C C C B'dür. Ve ikinci tabakadan yidinci kısım ³ki C C C B T'dur. Bu ikisini birbirine koşsavuz bir ⁴dāyire hāşıl olur. İşbu şüretce ki C C C B C C ⁵C B T. Pes B'den C varmak lāzım gelür ve mütenāfir olan ⁶dāyirede bu dāyirenüñ hāli ma'lüm olur.

Ve bu altı dāyirenüñ ⁷nisbeti şayusı evvelki dāyire gibidür nisbetde, zīrā ⁸ki nisbetleri barābardur. Ve dağı üçüñ yarusınıñ nisbeti ⁹dağı vardır. Ve dağı barābarlık nisbeti dağı vardır. Ve bişüñ ¹⁰üç bahşda biri nisbeti dağı vardır. Ve ikinci dāyire dağı ¹¹bunuñ gibidür. Ve üçüncü dāyirede barābarlık nisbeti vardır. ¹²Ve üçüñ yarusı nisbeti dağı vardır. Ve dağı barābarlık nisbeti ¹³ve bişüñ üç bahşda birisi nisbeti dağı vardır. [40b] ¹Ve bişüncü dāyirede barābarlık nisbeti ve ikinüñ yarusınıñ ²nisbeti vardır. Ve dağı barābarlık nisbeti ve dağı dördüñ üç ³bahşda biri nisbeti vardır. Ve altıncı dāyire dağı bunuñ gibidür. ⁴Ammā cemā'isinde iki ol kadarlık nisbeti vardır.

⁵Ve biz her bir cemā'at için bir mişāl getürelüm. Ve bir dāyire çekelüm. ⁶Ve ol cemā'atun nağmelerini ol dāyirede resm idelüm. ⁷Ve ol dāyirenüñ içinde nisbetleri haṭṭ-ıla bildürelüm. ⁸Ve barābarlık nisbeti üzerine ve yāru nisbeti üzerine Türk dilince ⁹biş diyü yazalum. Ve dağı barābarlık nisbeti üzerine ve ücde ¹⁰biri nisbeti üzerine dörd diyü yazalum. Ve her dāyire ki şevābit ¹¹nağmelerinün ortasında ola , ya'nī tağyīr ve tebdīl ¹²olan dāyirenüñ nağmeleri ortasında olmaya, aña ¹³zāhiretü't-tenāfir dirler. Zīrā ki bu'd mütenāfir olduğı bellü [41a] ¹olur. Aşağada beyān itmişüz, biline.

Ammā evvelki dā'yirelerūñ ²mişālleri ki evvelki kısmuñ ikinci tabaķasını ³ikinci kısmuñ ikinci tabaķasına ulařdırmaklıkdan hāřıl ⁴olur ve bu dāyirede ⁵toķuz dūrlū nisbet var; biři barābarlıķ ⁵nisbetidūr ve ūc baķřda birinūñ nisbeti daķıdūr. ⁶Ve ūçi barābarlıķ nisbetidūr ve yaru nisbeti daķıdur. Ve daķı iki ⁷ol ķadarlıķ nisbeti daķı vardur ve řureti budur:

Ā-YĀ	Dōrt
Ā-YĤ	
YĤ-Ĥ	Bişi
YĤ-YĀ	
YH-Ĥ	Dōrt
YD-D	Dōrt
YD-Z	

[41b] ¹Bu dāyire evvelki tabaķadan ikinci kısmı ulařdurmağ-ıla hāřıl ²olmiřdur. Kendū tabaķasından ğayrı ve ol Ā D Z 'dūr. Ta ³YA deĝin ve andan ūçinci kısm ki ol Z'den YD deĝindūr. ⁴Ve ikinci dāyirenūñ miřāli evvel tabaķadan ikinci kısmı, ⁵ikinci tabaķadan ikinci kısmı ulařdurmağ-ıla hāřıl olmiřdur. ⁶Ve bu dāyirede daķı toķuz nisbet vardur; biři barābarlıķ ⁷nisbetidūr ve ūcde birinūñ daķı nisbetidūr ve yaru ķadarı ⁸daķıdur. Ve iki ol ķadarlıķ daķı nisbeti vardur. Ve řureti budur:

Būselik	
H	Dört
Ḥ	Biş
M	Dört, biş
YḤ'nün	Dört, biş
YḤ	
YB	
YĀ	
C	Dört

[42a] ¹Ve bu dā'yire evvelki ṭabaḳanuñ üçinci kısmından ḥāşıl olur ²ki, D'dan YĀ degindür. Ve andan H'den YB degindür. Ve üçinci kısım bundan ³mükerrerdür. Ve üçinci dāyireñ mişāli oldur ki ikinci ṭabaḳanuñ ⁴üçinci kısmı evvel ṭabaḳanuñ üçinci kısmına ulaşmaḳdan ⁵ḥāşıl olur. Ve bu dāyirede sekiz nisbet vardur; dördü ⁶barābarlık nisbetidür ve üçde birüñ nisbeti daḥıdır. ⁷Ve üç daḥı barābarlık nisbetidür ve yaru nisbeti daḥıdır. ⁸Ve bu daḥı iki ol ḳadarlık nisbetidür ve şūreti budur:

Büselik

B	Dört, biş
A	Dört, biş
YḤ	Biş
HYH	Dört,biş
YḤ	Dört v
C	Dört

[42b] ₁Ve bu dāyire evvel ṭabakanuñ evvel kısmından ḥāşıl olur. Ve ol ₂B'den Ṭ'ya degindür. Ve ikinci kısım H'den YB degindür. Ve dördinci ₃dāyirenüñ mişāli ikinci ṭabaḳanuñ dördinci kısım, evvel ṭabaḳanuñ ₄dördinci kısmına ulaşmaḳdan ḥāşıl olur ve bu dāyirede₅ sekiz nisbet var. Bişi barābarlık nisbetidür ₆ve üçde birüñ nisbeti daḥıdır. Ve iki daḥı barābarlık nisbetidür ₇ve yaralık nisbeti daḥıdır. Ve bir daḥı iki ol ḳadarlık ₈nisbetidür. Ve şūreti budur:

Ḥ	Dört
Ā	Dört, biş
YḤ(rast)	Dört
YE	
YC	
YĀ	
C	Dört
V	Dört
D	Dört

[43a] ¹Bu dāyirede evvel ṭabakanuñ kısımlarından bişinci kısım hāşıl ²olmuşdur. Ve ol D'dan YA degindür. Ve ikinci kısım daḥı hāşıl ³olmuşdur ve ol V'dan YḤ degindür. Ve bundan bişinci kısım mükerrer ⁴olmuşdur ve ol YA'dan YḤ degindür. Ve bişinci dāyirenüñ ⁵mişāli (ikinci ṭabaqadan, bişinci ṭabaqadan evvel kısma)⁶ bişinci kısma ulaşmaḡdan ⁶hāşıl olur. Bu dāyirede yidi nisbet vardır. Dördi barābarlık⁷ nisbetidür. Ve üçde birlik nisbeti daḥıdır. Ve iki daḥı ⁸barābarlık nisbetidür. Ve yāru nisbeti daḥıdır. Ve bir daḥı iki ⁹kendüce olmaḡ nisbetidür. Üçüncü dāyire gibi şūreti budur:

⁶ Nūshada parantezdeki cümleinin üstü çizilmiştir.

Hüseynî

Ā	Dört
YĤ	Biş
Ĥüseynî	
YH	
YB	
M	
H	Dört
H	Dört, biş
C	

[43b] ¹Bu dāyirede evvel ṭabaḡanuñ kısımlarından altıncı kısım ²ḡāşıl olmuştur. Ve ol C'den Y'ye degindür. Ve dördüncü kısım ³H'den YB degindür. Ve altıncı dāyirenüñ mişāli ikinci ṭabaḡadan, ⁴altıncı kısım evvel ṭabaḡadan ikinci kısma ulaşmaḡdan ḡāşıl olur. ⁵Bu dāyirede yidi nisbet vardır. Dördü barābarlık nisbetidür. ⁶Ve üçde birlik nisbeti daḡıdır. Ve iki daḡı barābarlık ⁷nisbetidür. Ve bir daḡı iki kendüce olmaḡ nisbetidür. Bişinci ⁸dāyire gibi şüreti budur:

Ā	Dört
YḤ	
Ḥicāzī	
YH	
YC	
Y	
M	Dört
H	Dört

[44a] ¹Bu dāyirede ulaşmak sebep-ile evvel ṭabaḡanuñ kısımlarından ²dördüncü kısım ḥāşıl olmuştur. Ve ol C'den Y'ye değindür. ³Ve bişinci kısım dağı ḥāşıl olmuştur. Ve ol V'dan YC değindür. ⁴Ve eger her birinüñ ulaşmağını ikinci ṭabaḡanuñ kısımlarından ⁵idersevüz veyāḥud evvelki ṭabaḡanuñ kısımlarından idersevüz ⁶veyāḥud girü ḡalanından idersevüz seksen dörd ⁷dāyire ḥāşıl olur. Ve ol dāyirelerüñ ba'zısı mülāyimdür, ⁸şöyle ki, añılmıştur. Ve ol mülāyim olan dāyireler şol ⁹dāyirelerdür, bişden ziyāde olmaz ve ba'zısı dağı zāhoretü't- tenāfür ¹⁰olur. Ya'nī ṭabī'ata yapışmaz ve nefis anı sevmez. ¹¹Ol şol dāyirelerdür kim, tebdīl ve tađyīr olan nağmeler ¹²ortasında nisbet bulunmaya ve şābit olan nağmeler içinde ¹³buluna. Ancak ve evvel dört nağmedür ki 'alāmet üç [44b] ¹ḡoşılardur. Bu didüğüümüz nesnelere añılmıştur. Ve tenāfür belürmeklik, ²yaramaz kısımları biri birine yapışdırmağdandır. Şöyle ³ki, bir dāyire ikinci ṭabaḡadan bişinci kısma

yapışdırmağdur ki, ⁴olar C C T T'dur. Dördinci kısım-ıla evvelki şabakadan ki ol T₅ C C degin hâşıl olur. Ve bu şüretce olur ki T C C C₆C C'dür ve burada bu yapışdırmağ vâsıtası-y-ıla dörd ⁷bu'd C nisbeti üzerine düşürmağ. Ve bundan ol ma'lüm olmışdur ki ⁸dörd bu'd biri biri ardınca olsa, mütenâfir olur. ⁹Anuñçun ki zî'l-erba' zîrinüñ tarafından geçmişdür. Şu ¹⁰sebeble ki bu dâyirede C bu'dnuñ başlamağlığı nağmenüñ ¹¹evvelidür. Ve C bu'dnuñ âhiri YB nokçasınıñ dördincisindedür. ¹²Ve D'dan YA degin bu'd-1 zî'l-erba'dur ve zîr tarafı YA'dur. ¹³Pes bu'd-1 zî'l-erba'uñ kısmını C bu'dnuñ dördine itmişlerdür. [45a] Ve bu'dlarınıñ âhiri YB'dür ki YĀ'den zîr tarafıdır. ²Ve biz âsānılg-ıla bilinsün diyü her dâyirenüñ nisbetini cemî' ³dâyirelerüñ içinde getürmişdür. İşbu şüret-ile:

'Uşşāk⁷

Evvel	YĤ			YH	YD			YĀ		Devrān ⁸		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
İkinci	YĤ			YH			YB	YĀ		2		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Üçüncü	YĤ			YH			YB		T	3		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Dördüncü	YĤ			YH		YC		YĀ		4		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Bişüncü	YĤ			YH			YB		Y	5		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Altıncı	YĤ			YH		YC			Y	6		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Yıldırıncı	YĤ			YH	YD		YB		Y	7		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Sekizüncü	YĤ	YZ		YH		YC		YĀ		8		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Çokuzüncü	YĤ	YZ		YH		YC			Y	9		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Onıncı	YĤ		YV		YD			YĀ	Y	10		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Onbirüncü	YĤ		YV			YC	YB		Y	11		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel
Oniküncü ⁹	YĤ		YV		YZ	YC		YĀ		12		Ĥ	Z			D			Ā	Evvel

⁷ Bu tabloları okurken Safiyüddin Urmevî'nin yaptığı tablolar arasında fark oluşunu tespit ettik. Bu farkları aşağıdaki dipnotlarda belirtiyoruz. (Bknz. Nuri Uygun, **Safiyüddin Urmevî ve Kitabü'l-Edvârı**, İstanbul, 1999ü s.82-88 arası)

⁸ Kitabü'l-Edvâr'da "devran" kelimesi gösterilmemiş.

⁹ Bu satırda YZ yazılmamış, a.g.e.82

[45b] Nevā

Evvel	YĤ			YH	YD			YĀ		13		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
İkinci	YĤ			YH			YB	YĀ		14		Ĥ			H	D			A	İkinci
Üçüncü	YĤ			YH			YB			15	Ṭ	Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Dördüncü	YĤ			YH		YC		YĀ		16		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Bişinci	YĤ			YH			YB		Y	17		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Altıncı	YĤ			YH		YC			Y	18		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Yidinci	YĤ			YH	YD		YB		Y	19		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Sekizinci	YĤ	YZ		YH		YC		YĀ		20		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Doğuzuncu	YĤ	YZ		YH		YC			Y	21		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Onuncu	YĤ		YV		YD			YĀ	Y	22		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
On birinci	YĤ		YV			YC	YB		Y	23		Ĥ			H	D			Ā	İkinci
Onikinci	YĤ		YV			YC		YĀ		24		Ĥ			H	D			Ā	İkinci

[46a] Būselik

Evvel ¹⁰	YĤ			YH	YD			YĀ			25	Ĥ	¹¹	H				B	Ā	Üçüncü
İkinci	YĤ			YH			YB	YĀ			26	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Üçüncü	YĤ			YH			YB			Ṭ	27	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Dördüncü	YĤ			YH		YC		YĀ			28	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Bişinci	YĤ			YH			YB		Y		29	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Altıncı	YĤ			YH		YC			Y		30	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Yidinci	YĤ			YH	YD		YB		Y		31	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Sekizinci	YĤ	YZ		YH		YC		YĀ			32	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Doğuzuncu ¹²	YĤ	YZ		YH		YC		YĀ			33	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Onuncu	YĤ		YV		YD			YĀ	Y		34	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Onbirinci ¹³	YĤ		YV			YC	YB		Y		35	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü
Onikinci	YĤ		YV			YC		YĀ			36	Ĥ		H				B	Ā	Üçüncü

¹⁰ Bu satırda YB yazılmış, a.g.e.s.84.

¹¹ Bu kısımda Z yazılmış, a.g.e.84

¹² Bu satırdaki YA yazılmamış, Y yazılmış, a.g.e. s.84.

¹³ Bu satırda YD yazılmamış, YC yazılmış, a.g.e.s.84.

[46b] Rast

Evvel	YH			YH	YD			YĀ			38	H		V		D			Ā	Dördinci
İkinci	YH			YH			YB	YĀ			39	H		V		D			Ā	Dördinci
Üçüncü ¹⁴	YH			YH		YC		YĀ			40	H		V		D			Ā	Dördinci
Dördüncü ¹⁵	YH			YH		YC		YĀ			41	H		V		D			Ā	Dördinci
Beşinci	YH			YH			YB		Y		42 ¹⁶	H		V		D			Ā	Dördinci
Altıncı	YH			YH		YC			Y		43 ¹⁷	H		V		D			Ā	Dördinc
Yedinci	YH			YH	YD		YB		Y		44	H		V		D			Ā	Dördinci
Sekizinci	YH	YZ		YH		YC		YĀ			45	H		V		D			Ā	Dördinci
Doğuzuncü ¹⁸	YH	YZ		YH		YC		YĀ			46	H		V		D			Ā	Dördinci
Onuncı	YH		YV		YD			YĀ	Y		47 ¹⁹	H		V		D			Ā	Dördinci
Onbirinci	YH		YV			YC	YB		Y		48 ²⁰	H		V		D			Ā	Dör
On ikinci	YH		YV			YC		YĀ			49	H		V		D			A	Dördinci

[47a] Hüseynî

Evvel	YH			YH	YD			YĀ			50	H			H		C		Ā	Beşinci
İkinci	YH			YH			YB	YĀ			51	H			H		C		Ā	Beşinci
Üçüncü	YH			YH			YB			T	52	H			H		C		Ā	Beşinci
Dördüncü	YH			YH		YC		YĀ			53	H			H		C		Ā	Beşinci
Beşinci	YH			YH			YB		Y		54 ²¹	H			H		C		Ā	Beşinci
Altıncı ²²	YH			YH			YB		Y		55 ²³	H			H		C		Ā	Beşinci
Yedinci	YH			YH	YD		YB		Y		56	H			H		C		Ā	Beşinci
Sekizinci	YH	YZ		YH		YC		YĀ			57	H			H		C		Ā	Beşinci
Doğuzuncü ²⁴	YH	YZ		YH		YC		YĀ			58 ²⁵	H			H		C		Ā	Beşinci
Onuncı	YH		YV		YD			YĀ	Y		59 ²⁶	H			H		C		Ā	Beşinci
Onbirinci	YH		YV			YC	YB		Y		60 ²⁷	H			H		C		Ā	Beşinci
Onikinci	YH		YV			YC		YĀ			61	H			H		C		Ā	Beşinci

¹⁴ Sattırda YA YC yerine YB T yazılmış, a.g.e.s.85.

¹⁵ YC yok, YD yazılmış, a.g.e.s.85

¹⁶ 42 dâire için sayfa kenarında “Rast” kaydı vardır..

¹⁷ 43 dâire için sayfa kenarında “Zengüe” kaydı vardır.

¹⁸ YA yazılmamış, a.g.e.s.85.

¹⁹ 47. dâire için sayfa kenarında “Nühüft” kaydı vardır.

²⁰ 48 dâire için sayfa kenarında “Gerdâniye” kaydı vardır.

²¹ 54. dâire için sayfa kenarında “Hüseynî” kaydı vardır.

²² YB yazılmamış, YC yazılmış, a.g.e.86

²³ 55 dâire için sayfa kenarında “Hicâzî” kaydı vardır

²⁴ YA yazılmamış, a.g.e.s.86.

²⁵ 58 dâire için sayfa kenarında “Zîr-efkend” kaydı vardır.

²⁶ 59 dâire için sayfa kenarında “Büzürg” kaydı vardır.

²⁷ 60.dâire için sayfa kenarında “Geveşt” kaydı vardır.

[47b] Hicazi

Evvel	YH			YH	YD			YA			62	H		V			C		A	Altıncı
İkinci	YH			YH			YB	YĀ			63	H		V			C		Ā	Altıncı
Üçüncü	YH			YH			YB			Ṭ	64	H		V			C		Ā	Altıncı
Dördüncü	YH			YH		YC		YĀ			65	H		V			C		Ā	Altıncı
Beşinci ²⁸	YH			YH			YB	YA			66 ²⁹	H		V			C		Ā	Altıncı
Altıncı ³⁰	YH			YH		YC		Z	Y		67	H		V			C		Ā	Altıncı
Yedinci	YH			YH	YD		YB		Y		68	H		V			C		Ā	Altıncı
Sekizinci	YH	YZ		YH		YC		YA			69	H		V			C		Ā	Altıncı
Doğuzuncu	YH	YZ		YH		YC			Y		70 ³¹	H		V			C		Ā	Altıncı
Onuncu	YH		YV		YD			YA	Y		71 ³²	H		V			C		Ā	Altıncı
Onbirinci	YH		YV			YC	YB		Y		72 ³³	H		V			C		Ā	Altıncı
Onikinci	YH		YV			YC		YĀ			73	H		V			C		Ā	Altıncı

[48a] İsfahan

Evvel	YH			YH	YD			YĀ			74	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
İkinci	YH			YH			YB	YA			75	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Üçüncü	YH			YH			YB			Ṭ	76	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Dördüncü	YH			YH		YC		YĀ			77	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Beşinci	YH			YH			YB		Y		78	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Altıncı	YH			YH		YC			Y		79	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Yedinci	YH			YH	YD		YB		Y		80	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Sekizinci	YH	YZ		YH		YC		YĀ			81	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Doğuzuncu	YH	YZ		YH		YC			Y		82	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Onuncu	YH		YV		YD			YĀ	Y		83	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Onbirinci	YH		YV			YC	YB		Y		84	H	Z		H		C		Ā	Yedinci
Onikinci	YH		YV			YC		YĀ			85	H	Z		H		C		Ā	Yedinci

²⁸ YA yazılmamış, Y yazılmış, a.g.e.s.87.

²⁹ 66 dâire için sayfa kenarında “Râhevî” kaydı vardır

³⁰ Z yazılmamış, a.g.e.87

³¹ 70. dâire için sayfa kenarında “ ‘Uşşâk” kaydı vardır

³² 71.dâire için sayfa kenarında “ Büzürg” kaydı vardır

³³ 72. dâire için sayfa kenarında “ Geveşt” kaydı vardır.

[48b] ¹Ve ol seksen dörd devrler ki añılmış-ıdı, budur. Ve bu ²cemî‘ dâyirelerüñ aşı zî‘l-erba‘ kısımlarıdır ve zî‘l-³hams kısımlarıdır. Ve bu kısımlara baħrlar dirler. Ammā ⁴her baħr ma‘nîsin bilmek muhtâcdur. İşbu yazılan âltı dâyireleri [bilmege]³⁴, ya‘nî ⁵bu yazılan dâyirelerüñ altısından herbiriniñ ikinci ⁶tabağasından bir mu‘ayyen kısım, bir bellü kısma daħı yapışdurmağdan ⁷evvelki tabağa bulunur. İşbu şart-ılan ki anuñ evvelin A ⁸nağmesinden, meşelā, bu dâyire rābi‘a, ya‘nî dördinci dâyire ki, ⁹dördinci kısmuñ izāfetinden, ikinci tabağadan dördinci kısım-ıla, ¹⁰evvelki tabağadan hāşıl olmışdur. Bişinci kısım evvelki tabağadan ¹¹mevcüddur. Şol vaqt ki nağmenüñ evvelin D tıtavuz ve āħirin ¹²YA‘dan tıtavuz. Ve ol nesnelere ki nağmeleri bu didügümüz ¹³gibi ola, ya‘nî D V Ĥ YA olalar. Bu nağmeler bi-‘aynihā bişinci [49a] ¹kısmuñ nağmeleridir ki evvel nağmeler Ā C H Ĥ D’-durur. ²Ol sebep-ile ki bişinci kısım ikinci tabağadan C C Ĥ bu‘dlarından ³mürekkebdür. Bu şüretde iki C bu‘dı vardur ve Ĥ daħı B bu‘dındandır. ⁴Ve Ĥ Ĥ YA daħı Ĥ bu‘dındandır. Pes bu bu‘dlar bi-‘aynihā bişinci ⁵kısımdur. Ve bularuñ ortasında fark başlamağlık ihtilāf-iledür

⁶Ve çün bu mā‘lüm oldı, eydelüm ki bu şanā‘at ehlleri⁷i bu dâyirelerde vāki‘olan kısımlara baħr dirler. Ve şol kısma ki anuñ başlamağlığı dâyirenüñ evvel ⁹nağmesinden ola, aña dâyire-i evvel dirler. Ve şol kısım ki, ¹⁰anuñ ibtidāsı dâyirenüñ ikinci nağmesinden ola, aña ¹¹ikinci baħr dirler.

Ve bu kıyās üzerine, meşelā, evvel baħr dördinci ¹²dâyireden işbu dörd nağmedür ki ol nağmelere Ā D V ve Ĥ ¹³dirler.

Ve ikinci baħr bu dâyireden bu dörd nağmedür ki D V Ĥ [49b] ¹YA nağmesi dirler.

³⁴ Bu kelime sayfa kenarında gösterilmiştir, orijinal metinde olduğu bilinmiyor

Ve üçüncü baħr bu dörddür: V H YA YC.

Ve dördüncü ₂baħr bu dörddür ki H YA YC YH.

Ve bişinci bu dörddür ki YA YC YH₃YH.

Ve ma'lûm olsun ki, bu baħrlar bi-'aynihâ bu añılmış aşllardur, ₄ya'nî evvelki tabakanuñ kısımlarından. Zîrâ ki evvel ₅baħr evvel kısımlaruñ dördüncü kısmıdır. Ve ikinci baħr bişinci kısmıdır, ₆şöyle zıkr olındı. Ve üçüncü baħr altıncı kısmıdır. Ve dördüncü ₇baħr dördüncü kısım. Ve bişinci baħr bişinci kısım. Ve çün 'ibârat ₈kısımlarından dördüncü dâ'yire bişinci kısmındadır dimege ₉yaramaz. Belki vâcib oldur ki eydeler ki üç baħrdur. ₁₀Zîrâ ki evvel baħr ve dördüncü baħr bir kısmıdır. Ve ikinci baħr ₁₁ve bişinci baħr bir kısmıdır. Ve evvel baħr-ıla dördüncü baħr ortasında ₁₂farğ bu kadar vardur ki ol baħr evvel tabakada düşmişdür. ₁₃Ya'nî evvel bu'd-ı zî'l-erba'da düşmişdür. Ve dördüncü baħr bu tabakada [50a]₁düşmişdür. Belki tabaka-i şânide düşmişdür. Ya'nî bu'd-ı zî'l-hamsa düşmişdür. Ve hem ikinci baħr ekşer evvelki tabaka₃da düşmişdür. Ve bişinci baħr ikinci tabakada düşmişdür. Meger ₄eydeler ki baħr kısımlardan 'ibâretdür. Ancak gerekse kendü ₅tabağasında vâkı' olsun, gerekse ayru tabakaya vâkı' ₆olsun, ya'nî anuñ bu'dlarına nazâr itmeyeler. Belki vâkı' ₇olduğı yirlere nazâr ideler. Eyle olsa, evvel baħr ve ikinci baħr, ₈iki baħr olur. Zîrâ ki evvel baħr vâkı' olduğı yir, dördüncü ₉baħr vâkı' yir olmaz. Egerçi haķîkatde ikisi bir kısmıdır, bu ₁₀taķdîrce itmek olur ki dördüncü dâ'yire biş baħrdur. ₁₁Böyle olsa lâzım olur ki, baħrlar on yidi ola, nağmeler ₁₂şağışınca. Zîrâ ki herbir nağmeden başlayalar, başına ₁₃bir baħr olur, meger şol şart-ıla ki eydeler ki baħr

[50b] ...¹olmuşlardır. Anuñ gibi kişilere mümkün degüldür ki iki ²ķıl çalınur sâz içinde, dürlü dürlü nağmeleri bir ³zamânda cem‘ ide. Zîrâ bir kaç âletler taşnîf itmişlerdür ⁴iki ķıl üzerine ve üç ķıl üzerine ve dörd ķıl üzerine veyâ ⁵ħod daħı artuķ kıllar üzerine âsân olmağ-ıçun. Ammâ şol ⁶âlâtlar ki iki ķıl üzerine düzmişlerdür ki yukaru ķıluñ ⁷nağmesi, ya‘nî şol nağme ki anuñ nisbeti barābar ola ⁸ve daħı üç baħşda bir ola, şol nağmeye nisbet ki aşığa ⁹ķıldan işidilür, ya‘nî AĤ gibidür. Bu taķdîrle her bir ¹⁰nağmenüñ karşıındağı nağmeye nisbet oldur ki yukaru ¹¹ķıluñ aşığa ķıla nisbeti barābarlıķdur. Ve daħı üç ¹²baħşda biri daħı. Zîrâ ki bundan ol ma‘lûm olmuşdur ¹³ki A ve Ĥ ve B ve T nisbeti ve C ve T nisbeti biri birine [51a] ¹barābarlıķdur. Ve üç baħşda bir daħı. Ya‘nî eger yukaru ķıluñ ²evvelini A’dan itsevüz ve aşığa ķıluñ evvelini Ĥ’dan itsevüz, yukaru ³kirişüñ ikinci cüz’i aşığa kirişüñ ikinci cüz’ine muķābil olur. ⁴Ya‘nî BĤ muķābilinde olur ve CY muķābilinde olur. Tâ ⁵şāhire degin pes cemî‘ cüz’lerüñ nisbeti biri birine barābarlıķ ⁶olur. Ve üç baħşda birisi daħı olur. Bu şüret-ile

⁷ Ā B C D H V Z Ĥ T Y YĀ
⁸ H T Y YA YB YC YD YH YV YZ YĤ

⁹Yukaruğı kiriş on bir baħşdur A’dan YĀ degin. Ve aşığa kiriş ¹⁰daħı onbir baħşdur: Ĥ’dan YĤ’ya degin.

Ve şol destānlar ki ya‘nî ¹¹şol nişānlar ki sâzlarda nişān ğılmışlardır ki, nağmeler [51b] ¹andan bilinür, bir ķılda on yididür. Ammâ iki ķıl-ıla çalınur sâzlaruñ ²iki ķılında bulunur ol on yidi nişān. Zîrâ ki, on ³destānlar ki A B C D H V Z Ĥ T Y’dur, bular yukaru ķıluñ ⁴nişānlarıdır. Eger buları bu sâzuñ bileğine bağlasalar⁵ ol

sāzdan on yidi nağme mā‘lūm olur. Zīrā ki andan ⁶yidi nağme ki Ā B C D H ve Z nağmeleridür, aşığa kıluñ ⁷nişānlarından bilinür. Belki ba‘zı nağmeler, ya‘nī Ĥ Y Ṭ ki buları ⁸iki kirişüñ ikisinde dağı nişān qomışlardur. Buları ⁹iki kirişde dağı bilmege yarar. Meşelā, eger zaħmeyi A ¹⁰üzerine ursalar, andan şoñra yuqaru kıluñ sekizinci ¹¹bağşına ursalar ol zaħmeden Ĥ nağmesinüñ ¹²āvāzı işidilür. Ve eger aşığa kirişüñ evveline ursalar zaħmeyi ¹³ki ol Ĥ’dur, hemān Ĥ nağmesinüñ āvāzı işidilür. [52a] Girü ¹qalan ortaqlıg-ıla olan nağmeler dağı bunuñ gibidür. Ya‘nī ⁰²Y ve Ṭ nağmeleri bunuñ gibidür.

Ve eger dilesele kim edvāruñ ³ba‘zısından nesne çıkaralar, meşelā, bir dāyire kim, anuñ nağmelerinüñ ⁰⁴evveli Ā D H Ĥ YĀ YC YD YH YĤ’dur. Bir zaħme yuqaru kirişüñ ⁵evveline uralar. Andan şoñra yine ol kirişüñ dördinci ⁶bağşına uralar. Andan şoñra yidinci bağşına uralar. Ve andan ⁷şoñra sekizinci bağşına uralar. Ve andan şoñra gine ol ⁸kirişüñ evveline uralar. Bunuñ gibi ‘amelden evvel devr işidilür. ⁹Bu kıyās üzerine edvārlaruñ girü qalanıñ dağı çıkaralar.

10SEKİZİNCİ FASIL

‘Ūd bildürür. Ve ‘ūduñ kirişlerini ¹¹‘ūduñ üstine yaraşdurmaq bildürür ve ‘uddan edvār ¹²çıqarmaq bildürür.

Ūstādlar ki qadīm zamānda gelmişlerdür, ¹³anlar bir sāz taşnīf itmişlerdür ve anuñ üzerine biş [52b] ¹kıl yaqışdurmuşlardur ve anuñ adını komışlardur. Ve ol ²biş kiriş ki anuñ üzerindedür, her birine bir ad qomışlardur. ³Ve ol biş kirişüñ aşığasında olan kirişe hadd dirler. ⁴Andan yuqaru olan kirişe zīr ad qomışlardur. Andañ dağı ⁵yuqaru olana meşnā ad qomışlardur. Ve andan yuqaruda olana ⁶meşleş ad qomışlardur. Ve andan dağı yuqaruda olana bem ⁷diyü ad qomışlardur. Ve dağı bu

biş kirişi şöyle düzmişlerdür ⁸ki aşağı kılı, yukarı kıluñ dört bahşda üçince ⁹şalmışlardır. Şöyle ki şol kııl ki aña bem dirler ¹⁰şol kııla nisbet ki ana meşleş dirler, A ile H ortasında ¹¹olan nisbet gibidür. Ve şol kııl ki aña muṭlaḳ meşleş dir¹²ler, şol kııla ki aña muṭlaḳ meşnā dirler, bu iki kıluñ ¹³arasında olan nisbet H ile YH ortasında olan nisbet [53a] ¹gibidür. Ve muṭlaḳ meşnā ile muṭlaḳ zīr ortasında olan nisbet ⁰²YH ile KB ortasında olan nisbet gibidür. Ve muṭlaḳ zīr-ile ³ḥadd ortasında olan nisbet KB ile KṬ ortasında olan ⁴nisbet gibidür. Ya‘nī dörd-ile üç ortasında olan gibidür. ⁵Ve dahı şol kiriş ki aña bem dirler, sekiz kısım itmişlerdür. ⁶Nite-ki evvelki bu‘d-ı zī‘l-erba‘ itmişlerdür D‘den H‘ya degin. ⁷Ve ol kiriş ki aña meşleş ad komışlardır, anı dahı sekiz ⁸bahş itmişlerdür H‘den KB degin. Şöyle ki bu mişâldan ma‘lûm ⁹olur. Girü kalan dahı ve bu sekiz kısımdan evvel kısım ¹⁰muṭlaḳdur, ya‘nī kendü kolayına koyulmuşdur.

Bāḳīsi ki ¹¹yididür, nişānlar içündür. Ve ‘ūduñ qolında nişān yididür¹² ve her bir nişānuñ bir adı vardur. Şol nişān ki evvel ¹³koyulmuşdur ve A ve B‘dür, aña destān-ı za‘īd dirler. Ve ikinci [53b] ¹nişān ki anda A ve C vardur, aña destān-ı mücenneb dirler. Ve ²üçüncü nişān ki A ve D yirindedür, aña destān-ı sebābe dirler³, ya‘nī şehādet barmağı koyacaḳ nişān demek olur. Ve dördüncü ⁴nişān A ve H yirindedür, aña destān-ı vusṭā-yı Furs dirler, ya‘nī ⁵orta barmaḳ koyacaḳ nişān demek olur. Ve beşüncü nişān ⁰⁶A ve V nişānidur, aña destān-ı vusṭā-yı zelül dirler. ⁷Ve altıncı nişān ki A ve Z yirindedür, aña destān-ı binşır dirler, ⁸ya‘nī orta barmaḳ yanıdağı barmağı koyacaḳ nişān demek ⁹olur. Ve yidüncü nişān ki A ve H yirindedür, aña destān-ı ḥınşır ¹⁰dirler. Ya‘nī sirçe barmaḳ koyacaḳ nişān demek olur.

Cānibü'l-enf

Muṭlaḳ zīr	Destān-1 zā'id	Destān-1 mücenneb	Destān-1 sebābe	Destān-1 vustā-yı fürs	Destān-1 vustā-yı zelül	Destān-1 bınşır	Destān-1 hınşır	
Ā	B	C	D	H	V	Z	Ḥ	Bam
Ḥ	Ṭ	Y	YĀ	YB	YC	YD	YH	Meşleş
YH	YV	YZ	YḤ	YṬ	K	KĀ	KB	Meşnā
KB	KC	KD	KH	KV	KZ	KḤ	KT	Zīr
KṬ	L	LA	LB	LC	LD	LH	LV	Ḥad

Cānibü'l-muşṭ

[54a] ₁ Ve bu şanā'at ehli katında 'ūd kāmīl sāzdur ki zīrā ki cemi' ₂ cemā'atlar bunda bulunur, ya'nī kamu nağmeler bunda vardır. ₃ Ol nağmeler ki gerekse şakīl, ya'nī gerekse zīr olsun, ₄ gerekse bem olsun. Ve şol yire ki 'ūduñ qolında evvel ₅ a'lāmet qomışlardır, ol yirüñ adı muṭlaḳ bemdür. ₆ Ve bu muṭlaḳ bem didüğümüz nağmenüñ tizisi şol yirdür ki, ₇ anda YḤ'alāmet qomışlardır. Ve ol yire sebābe-i meşnā daḥı ₈ dirler. Ve elifüñ nisbeti YḤ üzerine iki YḤ'cadur. Ve şol ₉ yukarıda qoyulan kiriş ki aña muṭlaḳ veter diyü ad qomış ₁₀lardır, ol evvelki kirişde şehādet barmağı qoyulan yire ₁₁ sebābe-i bem dirler. Ve bu sebābe-i bem didüğümüz nağmenüñ yiri ₁₂ ol yukarıdaki 'alāmet qomışlardır. Ve bu D 'alāmeti ₁₃ qoyulan yirüñ tizisi, bınşır-ı meşnā ya'nī, diyü ad qoyulan [54b] ₁ kiriş üstine sirçe barmağ qoyulan yirdür. Ve ol yire 'alāmet ₂ KA qomışlardır. Ve sirçe barmağ yanındağı qoyulan yir ki ol [barmağ] ³⁵ ₃ yukaruğı kirişde ol yire 'alāmet Z qomışlardır. Ve ol yire ₄ bınşır-ı bem diyü ad virmişlerdür. Bu nağmenüñ tizisi KD ₅ qoyulan yirdür. Zīr diyü qodukları kirişde ve muṭlaḳ meşleş ₆ didüğümüz kirişde Ḥ 'alāmet olan yirüñ

³⁵ Bu kelime sayfa kenarında verilmiştir.

tîzisi şol yirdür. ⁷Zîr diyü ad qoyulan kirişde şehâdet barmağı qoyulur. ⁸Ve ol yire ‘alâmet KH qoyulmuşdur ve bu yire sebâbe-i zîr diyü ad ⁹qomışlardur. Ve şol kiriş ki meşleş diyü ad qomışlardur, ¹⁰ol meşleş kirişüñ üzerine şehâdet barmağın qoduqları ¹¹yire sebâbe-i meşleş dirler. Ve ol yire YA alâmet qomışlardur. Bu ¹²YA nağmesinüñ tîzîsi zîr diyü ad qoyulan kirişüñ üzerine ¹³sirçe barmaq yanındağı barmağı qoduqları yirdür. Ve ol yire ‘alâmet [55a] ¹KH qomışlardur. Ve bu yire binşır-ı zîr dirler. Ve şol kiriş ki ²aña meşleş ad qomışlardur, ol kiriş üzerine sirçe barmaq ³qoyulan yir ki ol yire ‘alâmet YD qomışlardur, bu alâmetüñ ⁴nağmesinüñ tîzîsi, şol hadd diyü ad qoduqları kirişde ⁵LA ‘alâmet qoduqları yirdür. Ve ol yire mücenneb-i hadd dirler. Ve ⁶şol kiriş ki aña meşnâ diyü ad qomışlardur. Ol kirişde ⁷YH ‘alâmet qoduqları yirüñ tîzîsi, şol hadd diyü qoyulan ⁸kiriş üzerine şehâdet barmağın qoduqları yirdür. Ve ol yire ⁹YB ‘alâmet qomışlardur ve bu yire sebâbe-i hadd dirler. Ve ¹⁰şol kiriş ki aña meşnâ diyü ad qomışlardur, ol kirişde ¹¹şehâdet barmağın qoduqları yire YH ‘alâmet qomışlardur. Bu ¹²nağmenüñ tîzîsi hadd didükleri kiriş üzerine sirçe ¹³barmaq yanındağı barmağı qoduqları yirdür. Ve bu yire ‘alâmet LH [55b] ¹qomışlardur. Ve muşannif bunda sekiz nağmenüñ tîzîsin ²bildürmişdür: Üç bem nağmesinüñ tîzîsidür. Ve üç ³meşleş didügümüz nağmenüñ tîzîsidür. Ve iki dağı meşnâ didügümüz ⁴kirişüñ nağmesinüñ tîzîsidür. Ve çün mücenneb meşnâya irişe, ⁵ya‘nî YZ nişanı qoyulan nağmeye irişse, şağîl nağmeler dağı tamâm ⁶olur. Ve sebâbe-i meşnâdan, ya‘nî YH ‘alâmet qoyulan yirden LH ⁷qoyulan yire varınca şağîl nağmelerüñ nazîrları, ya‘nî tîzleri ⁸tamâm olur. Ve girü qalan nağmelerüñ tîzlerin bulıp çıkarmaq ⁹şimden girü âsândur. Anuñçun ki didük ki ma‘lûm olur ki ¹⁰muṭlaq bemuñ nisbeti ki ol muṭlaq bem A qoyulan yirdür, ol yirüñ

¹¹nağmesinüñ nisbeti LH ‘alāmet koyulan yir-ile, ya‘nī binşır-ı ¹²hadd didükleri yirle bu‘d-ı zī’l küll-i merreteyn nisbeti gibidür. ¹³Zīrā ki bu bu‘d cemī‘ şaķīl nağmelere ve ol nağmelerüñ [56a] ¹naẓīrlarına irişür. Zīrā ki mutlak-ı bem nisbeti binşır-ı hadd nisbetince ²ikidür. Pes mutlak-ı bemüñ nisbeti binşır-ı hadd nisbet-ile zı‘f ³zı‘fdur, ya‘nī dört ol kaçardur. Pes bu‘d-ı zī’l-küll ola. Ve ⁴bundan bu ma‘lüm olur ki bu nağmelerüñ tızligi A-YH ile, ⁵ve D-KA ile, ve Z-KD ile, ve H-KH ile, ve YA-KH ile, ve YD-LA, ve YH-LB ile, ve ⁶YH-LH- iledür.

TOKUZINCI FAŞL

Meşhür devrleri bildirür. Bu ⁷şanā‘at ehli devrlere uşdüd dirler. Ve her devrüñ bir aşlı ⁸vardur ki ol devr evvel aşl üzerine bünyād olınmışdur. Ya‘nī ⁹bu‘d kısımları ve edvār kısımları bularüñ kaçında on ¹⁰ikidür: ‘Uşşāk’dur ve nevā’dur ve büselik ve rast ve ¹¹’Irāk ve işfahān ve zīr-efkende ve zengüle’dür ve rāhevī’¹²dür ve hüseynī’dür ve hicāzdur.³⁶

Ammā ‘uşşāk evvel dayiredür. ¹³Ve bu devrüñ nağmeleri ve bu‘dları yukarıda ma‘lüm olmışdur.

[56b] ¹Nevā on dördinci dāyiredür, ammā şol yazılan altı dāyirenüñ ²ikincisidür.

Ve büselik yigirmi yidinci dāyiredür, ammā şol ³yazılan dāyirelerüñ üçuncisidür. Ve büselik altıncı kısım-ıla ⁴evvelki tabakayı ve tokuzuncı kısım-ıla ikinci tabakayı biri birine yapışdurmaçdan ⁵hāşıl olur. Ve nağmeleri işbulardur: A C V H Y YH YH YZ YC.

³⁶ Büzürg devri unutulmuş.

Ve altıncı devr ıřfahāndur. Bu kırk dördüncü dāyiredür. Ve bu 7dağı dördüncü kısmı evvelki şabakaya ve sekizinci kısmı ikinci şabakaya 8yapışdurmağıdan hāřıl olur. Ve ıřfhānuñ nağmeleri 9ışbulardur: A D V H Y A YC YH YZ YH .

Ve zīr-efkend elli toğuzuncü 10dāyiredür. Ve bu dağı bişinci kısmı evvelki şabakaya ve on birinci 11kısmı ikinci şabakaya yapışdurmağı hāřıl olur. Ve zīrefkend-üñ 12dağı nağmeleri ışbulardur: A C H H Y YB YC YV YH.

13Ve on iki devrünün sekizincisi büzürgdür, yitmişincidür. Ve ol [57a] 1altıncı kısmı evvelki şabakaya ve onıncı kısmı ikinci şabakaya yapışdurmağıdan 2hāřıl olur. Ve nağmeleri ışbulardur: A C V H Y YA YD YV YH.

3Ve oniki dāyirenünün toğuzuncüsü dağı zengüledür. Ve ol dördüncü 4kısmı evvelki şabakaya yapışdurmağıdan hāřıl olur. Ve bu zengüle 5nağmeleri ışbulardur: A D V H Y YC YH YH.

Ve on iki 6devrünün onıncısı rāhevīdür, altmış biş dāyiredür. Ve bu altıncı 7kısmı evvelki şabakaya ve bişinci kısmı ikinci şabakaya yapışdurmağıdan 8hāřıl olmuşdur. Ve rāhevīnünün nağmeleri ışbulardur: 9A C V H Y YB YD YC.

Ve on iki devrünün on birincisi 10hüseyñdür. Ve hüseyñ elli üçüncü dāyiredür. Ve ol altı dāyirenünün bişincisidür. Ve nağmeleri budur: A C H H Y YB YH YC.

12Ve onikinci devr hiçāzdir. Ve hiçāzī elli dördüncü dāyiredür. 13Ve bu bişinci kısmı evvel şabakaya ve altıncı kısmı ikinci şabakaya yapışdurmağıdan [57b] 1hāřıl olur: A C H H Y YC YH YH.

Ve ammā bāķī devrleri 2mütenāfirdür. İltifāt idecek nesne degüldür. Ve vağıt olur 3bu şan‘atunun üstādları ba‘zı āvāzları mütenāfirden te’līf 4iderler. Hüsn-i iřķāl-ile

eger anları dağı ağmak dilesevüz söz 5uzun olur ve bu risāleye sığmaz. Ve olar mütenāfir degüller. 6Ba'zısı bu meşhūr dāyirelerdedür. Ammā kendü mağalline vāđı'7olmamışlardur.

Ve her dāyirenüñ onyidi yiri vardur ki anlara 8tabakalar dirler ve ol dāyireleri bu onyidi yirden çıkarub 9bulmağa yarar. İşbu ma'nī-y-ile ki bu nađmelerinüñ ibtidāsı bu [dā'irenüñ]³⁷ 10yidi yirden eylemeğe yarar. Ve tabakaların ħālini ve dāyire 11nice çıkarmağlığı şimden girü añaruz. Ve eger eyü nazār 12iderseñüz şol didüğümüz gibi bulasız. Ya'nī bellü ola ki 13bu dāyireler meşhūr dāyirelerdür, ammā kendü mağalline düşmemişdür. **(58a)** 1Ammā biz bā'zısın i'lām idelüm, sen dağı girü kalanın aña göre 2istihrāc idesin. Eydürüz ki işfahān yitmiş altıncı dāyiredür 3ikinci tabakada. Ve elli bişinci dāyire dağı yine işfahāndur üçüncü 4tabakada. Ve kırk altıncı tabaka dağı girü işfahāndur on yidinci 5tabakada. Ve şol ma'nīye ki iki dāyire bir dāyire olur, ikisinüñ 6dağı evvel biri birine muđālif olduğı taktīrce onıncı faşda 7devrlerüñ nağmeleri biri birine ortağ olduğı yirde 8zıkr olına in-şā' -Allāh.

Ve muşannif bu kitābı tabi'atdan 9ħāşıl olan 'ilm tarīkası üzerine taşnīf itmişdür. Zīrā 10ki bu kitāb içinde çok yer vardur ki bu kitābı taşnīf 11idenden şoñra gelenlerüñ sözlerini bilmeğe mevķūfdur. 12Ve üstādların ba'zısı ħicāz perdesinde ħilāf itmişlerdür 13ki ħicāz perdesi altmış dördüncü dāyiredür. Anlar ki eydürler **[58b]** 1ki 'ırāđ perdesidür, bir nađe dağı arturmuşlardur. Pes bunların 2ķavlince ki elli dördüncü dāyiredür. Eydürler ki 'ırāđ nađmesinüñ 3üzerine YZ nağmesin arturmuşlardur. Pes buların ķavlince 4ħicāz elli bişinci dāyiredür ikinci tabakada. Ve

³⁷ Sayfa kenarında yazılmış

biz bir cedvel çekib edvârı 5bu üstâdlar iştilâhı üzerine ve ‘üddan edvâr nice çıkar, anı 6bildürelüm. İşbu üzerine bir [...] şüretce:

	muṭlaḳ meşleş	sebābe melsem	bınşır müselleş	muṭlaḳ meşnâ	sebābe meşnâ	sebābe meşnâ	bınşır meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	‘uşşâḳ
	muṭlaḳ meşleş	sebābeme şleş	fars meşleş	muṭlaḳ meşnâ	sebābe meşnâ	sebābe meşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	Nevrüz
	muṭlaḳ meşleş	zāyid meşleş	fars meşleş	muṭlaḳ meşnâ	zāyid meşnâ	zāyid m eşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	büselik
	muṭlaḳ meşleş	zelül meşleş	zelül meşleş	muṭlaḳ meşnâ	sebābe meşnâ	sebābe meşnâ	zelül meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	raş
muṭlaḳ meşleş	mücenneb meşleş	zelül meşleş	muṭlaḳ meşnâ	mücenneb meşnâ	zelül meşnâ	zelül meşnâ	muṭlaḳ zîr	mücenneb zîr	sebābe zîr	‘ırâḳ
muṭlaḳ meşleş	sebābe meşleş	zelül meşleş	muṭlaḳ müsnâ	sebābe meşnâ	zelül meşnâ	zelülmeşnâ	zelül meşnâ	mücenneb zîr	sebābe zîr	ışfahân
muṭ meşleş	mücenneb müşe	fars meşleş	muṭlaḳ müsnâ	mücenneb meşnâ	fars meşnâ	fars meşnâ	zelül meşnâ	zāyid zîr	sebābe zîr	zîr-efkend
muṭlaḳ meşleş	mücenneb meşleş	zelül meşleş	Muṭlaḳ melsem	mücenneb meşnâ	sebābe meşnâ	sebābe meşnâ	bınşır meşnâ	zāyid zîr	sebābe zîr	büzürg
	muṭlaḳ meşleş	sebābe meşleş	zelül meşleş	zelül meşnâ	mücenneb meşnâ	mücenneb meşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	zengüle
	muṭlaḳ meşleş	mücenneb melsem	zelül meşleş	muṭlaḳ meşnâ		mücenneb meşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	rāhevî
	muṭlaḳ meşleş	mücenneb melsem	fars meşleş	mücenneb meşnâ		mücenneb meşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	hüseynî
	muṭlaḳ meşleş	mücenneb melsem	fars meşleş	mücenneb meşnâ		mücenneb meşnâ	fars meşnâ	muṭlaḳ zîr	sebbābe zîr	hiçazî

[59a]₁Bulardan ğayrı niçe daḳı vardır ki āvāz dirler. Ve bā‘zısı ₂daḳı vardır ki anlaruñ başḳa adları yoḳdur. Ammā mürekkeb ₃diyü ad virürler ve dirler ki fülân perde fülân perdeden ₄mürekkebdür. Nite-ki altmış yidinci perdeye dirler ki ıřfahāndan₅ ve hiçazîden mürekkebdür. Ammā bu ḳavlini tevcîhdür. ₆Zîrâ ki bir dāyirenüñ ba‘zısı nağmelerüñ perdesinden ola ₇ve ba‘zısı nağmelerüñ bir perdesinden daḳı ola. Pes bir dāyire ₈iki perdeden olmaḳ lâzım gelür. Eyle olsa

dimek gerekdür 9ki rāhevī nevrūzdan ve hicāzdan mürekkebdür. Ve zengüle 10hicāzīden ve rastdan mürekkebdür. Ve İřfahan rastdan 11ve iřfahāndan mürekkebdür.

Ammā avāzeler altıdur. Evvel 12geveştdür ve ol yitmiş birinci dāyiredür. İkinci gerdānidedür 13ve ol kırk altıncı dāyiredür. Ve bu avāzlar ikisini dağı iřfahānuñ [60a]³⁸

[59b] ...1haķīkatındür. Bir řabaķa dağı şöyle ki řabaķaları bilicek ma'lūm 2ola. Ammā gerdānīde on yidinci řabaķada iřfahāndür. Ve üçüncü 3avāz selmekdür ve bu zengüledür. Ya'nī řol vaķt ki YĀ 4nağmesinden başlayalar. Ve dördüncü avāz nevrūzdur, řol vaķt 5ki YĤ nağmesini gidereler, hüseynī olur. Ve bişinci avāz māyedür 6ve bu avāz nağmeleri taķdīm ve te'hīr itmekden ĥāřıl 7olur. Zīrā ki nağmeler ve avāzlar bem tarafından zīr şarafına 8meyl ider. şöyle ki iřbu yazılan şüretde bilinür. Biřinci avāz 9řehnāzdur ve ol dağı bir şüretdür ki nağmeleri taķdīm 10ve te'hīr itmekden ĥāřıl olur. şöyle ki bem tarafından 11zīre naql olına, andan zīrden rücu' ideler. Ve bunuñ niteligi 12iřbu şüretten ma'lūm olur. Ve ol altı avāz 'üddan iřbu 13şüretile bölünür ve bilinür.

³⁸ Nüşhada 60a sayfası silik çıkmış.

[60a]³⁹

GEVEŞT	GERDÂNİDE	NEVRÜZ	SELMEK	MAYE	ŞEHNÂZ
sebābe zîr	sebābe zîr	sebābe zîr	zelül zîr	sebābe zîr	muṭlaḳ zîr
zāyid zîr	zāyid zîr	muṭlaḳ zîr	sebābe zîr	muṭlaḳ zîr	mücenneb zîr
zelül meşnā	bınşır meşnā	zelül meşnā	zāyid zîr	sebābe meşnā	zelül zîr
Fars meşnā	sebābe meşnā	sebābe meşnā	bınşır meşnā	muṭlaḳ meşnā	Fars zîr
mücenneb meşnā	mücenneb meşnā	muṭlaḳ meşnā	sebābe meşnā	sebābe meşleş	mücenneb zîr
muṭlaḳ meşnā	muṭlaḳ meşnā	zelül meşleş	muṭlaḳ meşnā		
zelül meşleş	zelül meşleş	sebābe meşleş			
mücenneb meşleş	sebābe meşleş				
muṭlaḳ meşleş	muṭlaḳ meşleş				

[60b] 1ONINCI FAŞIL.

Edvāruñ nağmelerinüñ ortaklıklarını 2bildürür. Ve vaḳt olur ki iki dāyireye daḫı artuḳ ortaklık 3nağmelerde, ya‘nî iki dāyirenüñ nağmesi iki nev‘ şağışında 4birikür. Ammā bularuñ ihtilāfi başladuḳları yir hisābıncadır. 5Şöyle ki evvelki nağmeden başlasalar, tertībce birbir nağmeye 6daḫı intikāl eyleseler, daḫı gine evvelki nağmeye gelseler, bir 7dāyire olur. Ve ikinci nağmeden başlasalar, gine tertīb üzerine 8varsalar gine ikinci nağmeye irişseler bir dayire daḫı ol 9olur. Ammā evvel nağme bir nağmenüñ daḫı ki, ol daḫı evvel 10nağme ola, zîri olmaz. Ya‘nî bir evvel nağme bir evvel nağmenüñ 11zîri olmaz. Ve ikinci nağme ikinci nağmenüñ zîri olmaz. Ve üçüncü 12nağme üçüncü nağmenüñ zîri olmaz. Bāḳîsini daḫı bunuñ 13üzerine kıyās itmek gerekdür. Fi’l-cümle ihtilāf bularuñ [61a] 1icrāsınüñ tertībini itmekdedür. Ancak bes sen eger 2fikir iderseñ ‘uşşāḳ dāyiresin ve nevā dāyiresin ve 03büselik

³⁹ Nüşhada 60b sayfası okunamadığından bu sayfadaki şema için Kitabü'l-Edvâr'dan yararlanıldı. Bk. Nuri Uygun, Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvârı, İstanbul 1999, s.95

dāyiresin, bu üçini bir dāyirede bulasın. Zīrā ki ⁴uṣṣāk nağmeleri bulardur: Ā D V Ḥ
YĀ YD YH YV.

Ammā YḤ'yı ⁵bundan ḥazf iderler tā āḥiri A irişür ki YḤ'nüñ nazīri⁶dür,
anuñ-ıla devr tamām olur. Ve çün ikinci nağme ki devr anı ⁷evvel başlayacak yir
eyleseler daḥı tertīb üzerine seyr eyleyib, ⁸gine degülseler, ol vaqt nevā olur ve devr
daḥı uşbu şüretce ⁹olur: D Z Ḥ YA YD YH YV A D.

Ve nağmelerüñ karār idecek yiri ¹⁰bi'aynihā 'uṣṣāk karār eyledügi yir olur.
Ammā bunuñ evveli 'uṣṣāk'uñ ¹¹ikincisidür. Ve bunuñ yidincisi 'uṣṣākuñ evvelidür.
Ve 'uṣṣākuñ ¹²üçüncisi, ya'nī V'dan başlana ve nağmelerüñ tertīb-ile ¹³seyr itseler
gine V'a gelseler büselik olur. Ve bunuñ [61b] ¹⁴daḥı evvel nağmesi 'uṣṣākuñ ikinci
nağmesidür. Ve büseligüñ ¹⁵altıncı nağmesi 'uṣṣākuñ evvelidür. Ve rast ve ḥüseynī,
¹⁶bu ikisi daḥı bir dāyirede bulınur. Rastuñ nağmeleri ¹⁷bulardur: A D V Ḥ YA YC
YH. Ve çün bu ikinci nağmesi ki ¹⁸D'dür, andan başlasa ve nağmeyi tertīb üzerine
seyr idib girü ¹⁹varsalar, ḥüseynī perdesi olur. Ammā rāhevī zengüleye ²⁰muvāfiğdur.
Altı karār idecek yirde ve muḥālīfdur bu da. ²¹Zīrā ki rāhevī H barābarına düşmişdür.
Vācib bu idi ²²ki [...] barābarına düşe idi. Tā cemī' karār idecek yirler ²³muvāfiğ ola
idi. Ve eger Ṭ bu'dını ki rāhevīnün ve zengülenün ²⁴āḥiridür, iki kısım eyleseler,
ya'nī YD C V B nağmeleryle ²⁵her biri sekiz olur. Rāhevī bir karār idecek yirde ki ol
²⁶B nağmesidür, zengüleye muḥālīfdür. Zīrā ki şol karār [62a] ²⁷idecek yir ki anda
'alāmet A B ḳomışlardur, rāhevī anuñ ²⁸barābarına düşmişdür. Ve ol B ḳoyulan yirüñ
ğayrıdur, zengüle ²⁹anuñ barābarına düşmişdür. Ve 'ırāk daḥı zengüleye muḥālīfdur
³⁰bir nağmede, şol vaqt ki ikisi daḥı bir yirde olalar. ³¹Ve ol yir ikinci nağmedür. Ve
'ırāk'uñ ikinci nağmesi C'dür. ³²Ve zengülenüñ ikinci nağmesi D'dür. Girü ḳalan

nağmeler biri ⁷birine müvāfıkdur. Ve zīr-efkend ve ‘ırāķ ikisi bir dāyiredür, ⁸şol vaķt ki zīr-efkendüñ ikinci nağmesini ideler⁹.

ON BİRİNCİ FAŞIL.

Edvārūñ řabaķalarını bildirür. Bu ¹⁰devrlerüñ cemī‘si evvel A’dan başlanur. Ammā bu lāzım degüldür ¹¹ki elbette A’dan başlayalar. Belki her şankı nağmeden ki başlayalar, ¹²ya‘nī bu on yidi nağmenüñ şankısından ki başlansa olur. ¹³Ammā üstādlar eydürler ki eyle olsa edvār, kendü maħalline [62b] ¹düşmişdür. Ve şol nağmeler ki evvel andan başlanur, ²ol yirlere řabaķalar dirler. Ve řabaķalar on yididür. Nağmeler ³gibi tabaķalaruñ evveli A’dur. Ve ikinci H ve üçinci YH ve dördinci H, ⁴bişinci YB, altıncı B, yidinci T, sekizinci YV, toķuzıncı V, onıncı ⁵YC, on birinci C, on ikinci Y, on üçüncü YZ, on dördüncü Z, ⁶on bişinci YD, on altıncı D, on yidinci YA. Çün dilesevüz ki bir ⁷nağmeyi bir devrüñ evveli idevüz. Evvel bilmek gerekdür ki ⁸şol nağmelerüñ tertibi nedür? Meşelā, farz idelüm ki bir ⁹devrüñ evvel nağmesi Z olsa nice olur. Andan şoñra ¹⁰ol nağmeden başlayalum. Daħı şol tertib üzerine ki ‘üduñ ¹¹ķolında düzilipdür, ol ķā‘ideyi ri‘āyet idib āħirine degin ¹²gİtmek gerek.

Meşelā eger dilesevüz ki rast devrinüñ ¹³evvelini B noktasından şutavuz. Bu tertib üzerine anuñ [63a] ¹nağmelerini bilevüz ki ol nağmeler işbulardur: A D V H YA YC ²YH YH. Ve bunuñ tertibi işbu şüret-iledür: A’dan dördüncü nişāna ³varmaķ gerekdür, ya‘nī D’dür. Ve andan üçüncü nişāna ki V’dür. Ve andan ⁴daħı üçüncü nişāna, ya‘nī H’dur. Bāķİsin bunuñ üzerine ⁵ķıyās idelüm.

Andan şoñra nağmeler başlayacaķ yiri şol ⁶yirden şutalum ki aña ‘alāmet B ķomışlardur. Ve andan dördüncü ⁷nişāna ki H’dür. Ve andan üçüncü nişāna ki Z’dür.

Ve andan Z nişānınıñ 8üçinci nişānına varmaq gerekdür ki T̄'dür. Ve andan dördinci 9nişāna ki YB'dür. Ve andan gine üçinci nişāna ki YD, ve andan 10gine dördinci nişāna ki YT̄'dür. Ve andan dahı girü qalan nağmeleri 11işbu tarīqa-y-ıla eylemekdür: T̄ YB YD YV YT̄. Ammā şimdiki 12hâlde biz bir cedvel resm eyledük. Dahı rast devrini anda 13cemi' tabağalarıyla yazıldı. Çün bu kadar istihrâc tarīkasın [63b]1bildük. Bâkî edvāruñ dahı istihrâcî âsân olur.

A	evvel rast			A7		A6		A5			A4		A3		A2		
B		evvel			B7		B6		B5			B4		B3		B2	
C			evvel			C7		C6		C5			C4		C3		C2
D	D2			evvel			D7		D6		D5			D4		D3	
H		H2			evvel			H7		H6		H5			H4		H3
V	V3		V2			evvel			V7		V7		V5			V4	
Z		Z3		Z2			evvel			Z7		Z6		Z5			Z4
H̄	H̄4		H̄3		H̄2			evvel			H̄7		H̄6		H̄5		
T̄		T̄4		T̄3		T̄2			evvel			T̄7		T̄6		T̄5	
Y			Y4		Y3		Y2			evvel			Y7		Y6		Y5
YA	YA5			YA4		YA3		YA2			evvel			YA7		YA6	
YB		YB5			YB4		YB3		YB2			evvel			YB7		YB6
YC	YC6		YC5			YC4		YC3		YC2			evvel			YC7	
YD		YD6		YD5			YD4		YD3		YD2			evvel			YD7
YH	YH7		YH6		YH5			YH4		YH3		YH2			evvel		
YV		YV7		YV6		YV5			YV4		YV3		YV2			evvel	
YZ			YZ7		YZ6		YZ5			YZ4		YZ3		YZ2			Evvel

[64a] 1Bu cedvelde A nağmesinüñ yirine YH̄ nağmesi tütülmüşdür. 2Ve çün gine A irişse, nağmeler tertibi üzerine devr tamām olur.

3ON İKİNCİ FAŞL

Iştiḥāb-1 ğayr-1 ma'hūd bildirür. Ya'nī belüsüz 4nesneleri biri birine uyuşdurmağ kâ'idesin 5bildürür.

İmdi kâ'ide budur ki aşāgada olan kiriş 6kendü üstinde olan kirişüñ dört baḡşda üçince 7gerekdür. Bu kâ'ide yukaruda, 'üduñ kirişlerin 8beyān eyledüğümüz yirde añılmışdır. Ammā vaqt olur ki ol 9tarīqa üzerine düzerler. Vaqt olur ki bir nisbet-ile

¹⁰dağı düzerler ki ol nesne hiç düzilmemiştir. Ammā bu ¹¹şoñrağı kâ‘idede edvār çıkarmaklık key müşkildür; meger üstād hāzık ola, yoğsa dañma kişi çıkaramaz. ¹³Ve bu kâ‘ideyi bilmek tarīkası budur ki ‘ūduñ kirişleri [64b] ¹şeklinde bir şekl çeke. Şöyle ki ‘ūduñ üzerine ²kirişler çekildiği gibi. Ve dağı şol nişānlar ki ³kirişde nağmeler için ve şavtlar için koyulmuşdur, ⁴ol nişānları kıoya. Andan şoñra fikr idib ⁵bağa göre ki nağmeler nireden intikāl eylemiştir, ⁶zaħmeyi ol yire uralar. Meşelā, eger kirişleri şöyle ⁷düzmişler olsa ki meşleş nağme orta barmağ nağme⁸sinüñ bemi gibi ola. Girü kalan kıllar dağı bunuñ ⁹gibidür. Ve biz dilerüz ki rast devrini andan ¹⁰çıkaravuz, evvel zaħmeyi muṭlağ bem üzerine uralum. Andan ¹¹şoñra şehādet barmağı üzerine uravuz. Şoñra ¹²zāyid meşleş didüklerine uravuz. Andan şoñra ¹³bu zāyid meşleşüñ şehādet barmağı koyulduğu kiriş üzerine [65a] ¹üzerine uravuz. Andan şoñra mücenneb meşnā didükleri ²yire uravuz. Andan şoñra muṭlağ zīr didükleri ³yire. Andan şonra bu muṭlağ zirüñ mücennebine uravuz. ⁴Andan şoñra zāyidüñ zīrine uravuz. Girü kalan edvār ⁵dağı bunuñ üzerine kıyās itmeg-ile bilinür. Biz dağı dilersevüz⁶ ki rast devrini istihrāc idevüz, bir zaħmeyi ⁷muṭlağ bem didükleri kiriş üzerine uralum. Andan ⁸şoñra bu kirişüñ sebbābesine, ya‘nī şehādet barmağı ⁹urdukları kiriş üzerine uralum. Andan şoñra zelül ¹⁰didükleri yir üzerine, andan şoñra muṭlağ meşleş ¹¹didükleri yir üzerine, zīrā ki ikisi bir nağmedür. Andan ¹²şoñra mücenneb meşleş üzerine. Andan şoñra muṭlağ meşnā üzerine. ¹³Andan şoñra bunuñ mücennebi üzerine, andan şoñra vustā-i [65b]₁ Fars didükleri yir üzerine. Andan şoñra aşağıda olan ²mücenneb üzerine.

Ve bundan ma‘lüm olur ki kirişler ³biri birne uyuşmağa bir mu‘ayyen tertibi olmazsa belki her ⁴kirişüñ dağmağlığınıñ nisbeti kendüden yukaruğı kirişe ⁵bir

nisbet dağı olur. Ol vakt dağı edvār çıkarmak yine 6mümkindür. Şol 7tarīka-ıla ki nazar nağmelerüñ 7tabakalarına idevüz. Eger ol cem‘üñ nağmeleri ki 8anı istihrāc iderler, bir tabakada olursa bularuñ 9hükmi bir kiriş hükminindedür. Ve bunuñ gibi istihrāc 10sehdür. Ve eger tabakalarda muhtelif olurlar-ısa 11ol vakt kirişler nisbetine nazar ideler. Göreler ki 12nağmeler nireye intikāl ider, ol intikāl itdüğü yire uralar.

13Şimdiki hâlde bir mişāl dağı, belüsüz kirişleri biri [66a]1birine uyuşdurmağ kâ‘idesi üzerine getürelüm. Ve rast 2devrini andan idelüm. Ve ol uyuşdurmağ şöyledür ki 3muṭlaḳ meşleş sirçe barmağıñ barābarına ola ve muṭlaḳ 4meşnā zelül meşleş-ile barābar ola. Ve muṭlaḳ hadd didükleri 5şehādet barmağınuñ zīri üzerine. Ve rast devrin 6şöyle idelüm ki zaḥmeyi evvel muṭlaḳ bem üzerine 7uralum. Andan soñra sebābe üzerine, ya‘nī şehādet 8barmağı koyulan kiriş üzerine, andan soñra zelül 9didükleri yire. Andan soñra zāyid meşleş didükleri 10yire. Andan soñra vusṭā-yı Furs didükleri yire. 11Andan soñra zāyid-i meşnā didükleri yire. Andan soñra 12mücenneb-i zīr didükleri yir üzerine. Andan soñra 13‘ūd devrini eydeler. Çün nağmelerüñ ba‘zısı [66b] 1eydildi, ‘aql ve fehm ehli 2katında girü 3qalan dağı ma‘lüm 2olur. Birez dağı İḳā‘ ‘ilminden bildürelüm inşā’-allāh.

3ON ÜÇİNCİ FASL

İḳā‘1 bildürür. İḳā‘ bir nesneye 4dirler ki bir niçe naḳaralar, ya‘nī āvāz çıkmaqlar vāḳi‘ 5ola ki, anlaruñ ortasında mu‘ayyen zamānlar ki 6haddleri bellü ola buluna. Ve bu İḳā‘ didügümüz, birkaç 7edvāra müştemildür ki ol devrler maḥşuşdur, bir 8nağmeye ki anuñ irişmekligi, ya‘nī ol devrleri biri birine 9barābar olmağ ve zamānlar biri birine lāyık olmağ imkān 10ola 11tab‘1-selīm ve zihn-i müstaḳīm kuvvet-ile. Ammā nite-ki 11‘ilm-i ‘arūz devrlerinde 12şī‘rūñ biri birinden tefāvüt vardur

12ve veznlere biri birine mühâlifdir. Bu edvârüñ herbir 13nev'inüñ nev' ve mîzânı ol 'arüz gibi degüldür. Ve ancılayın [67a] 1tab'-ı selîm ve zîhn-i müstakîm îkâ' devrlerinden her devr mîzâna 2muhtâc degüldür ki ol mîzân-ile tab'-ı selîm anuñ üzerine 3yaradılmışdur. Ol emr-i tabî'îyi bulalar. Ol mîzâna emr-i 4ğarîzî dirler. Ve emr-i tabî'î, cemî' tabî'atde bulunmaz. Zîrâ 5ki bir çok cemâ'atlar görmüşüz ki kuvvetleri yitdügi 6kadarı çok cehd eylemişlerdür bu îkâ' fennini bilmekçün. 7Ve olaruñ üstâdları dañı çok müddetler ve uzun 8zamânlar dürişmişlerdür. Anlaruñ 'aklı ve fehmi 9bu îkâ'uñ zamânların bilmege [imkân]⁴⁰ bulmamışdur. Ve olara 10zahmetden artuk nesne hâşıl olmamışdur. Hâl 11budur ki 'âlim ve fâzıl idiler ve her nesnenüñ 12hâkîkatın bilürler-idi. Anlaruñ gibi kâmiller cehd 13idüb bu 'ilm-i îkâ'ı bilmege imkân bulmamışlardur. [67b] 1Ammâ biz elden geldügi kadarı bu îkâ' ilminden 'aklumuzda 2şıgduğı kadarı ve fehmümüz irişdügi miqdârınca bir3kaç nesne i'lâm idelüm tâ ki bu kitâba mü'tâla'a kılanlar 4ol fennde dañı mahrûm qalmaya.

İmdi eydelüm ki her harflere 5ve şavtlara hareket ve sükün 'arîz olur, ya'nî 6vaqt olurlar bu harfler ve bu şavtlar müteharrik olurlar, 7vaqt olurlar ki iki hareketüñ ortasında 8olurlar. Ve bu zamânlar dañı muhtelif olurlar miqdârda. 9Ve her vaqt ki zamânlar bir kaç hareket üzerine ortaya 10düşeler. Ve andan soñra gine bir kaç hareketler 11bir kaç zamânlar-ıla ol evvel vâki' olan barâbar olub 12vâki' olursa, ya'nî ol ikinci zamân evvelki zamân 13gibi olursa, bi'aynihâ olara edvâr dirler. Ve biz, şol [68a] muhtelif zamânlar ki hareket ortasına vâki' olmağıçün 2bellü olmuşdur, anı bildürmek içün bir muqaddime yazalım. Ve 3eydelüm ki iki harf bir yire düşerse ve ikisi dañı 4hareketlü olsa, ya'nî i'râblu olsa, aña sebep-i 5şakîl dirler, " leke "

⁴⁰ Sayfa kenarında yazılmıştır.

gibi. Ve eger iki harf bir yerde olsa, ⁶ve evvel müteharrik ve ikincisi sâkin olsa, aña sebep-i ⁷hafîf dirler, “ lem ” gibi.

Ve eger üç harf bir yerde düşse ⁸ve iki evvel müteharrik olsa, aña veted-i mecmû‘ dirler, ⁹“ demet ” gibi.

Ve eger üç harf bir yerde düşse ve evveli ¹⁰ve âhiri müteharrik olsa ve ortası sâkin olsa ¹¹aña veted-i mefrûk dirler, “ kâle ” gibi.

Ve eger dörd harf ¹²bir yerde olsa, ya‘nî bir kelimedede vâki‘ olursa ve ol ¹³üç harf müteharrik olub dördüncü harf sâkin olursa [68b] ¹aña fâşılâ-yı suğrâ dirler, “meskenet” gibi.

Ve eger bir ²kelîmede biş harf cem‘ olsa ve dördü müteharrik, ³bişincisi sâkin olursa aña fâşılâ-yı kübrâ dirler, ⁴ [...] gibi. Ve bu iştilâhlar ‘arûz ehli iştilâhidur.

⁵Çün bular ma‘lûm oldı, eydelüm ki imkân ⁶vardur ki bemlere nisbet olan lafzlarla sen buları ⁷âvâzlarda bulasın. Şu şart-ıla ki harekât ⁸ortasında vâki‘ olan zamânlar barâbar ola. Ve dahı ⁹her hareketüñ yanında bu hareketlerüñ sebeblerinden ¹⁰kiriş üzerine bir nağra ola. Ya‘nî bir âvâz ola ve ol ¹¹nağrayı elde uralar. Ya‘nî şol zağme ki giriş üzerine uralar, ¹²anuñ gibi zağme ele urıcağ ve eydicek ki “ten ten ¹³ten ten”. Hemân ol sebep-i şakîl gibidür elde dahı.

Ve gine [69a] ¹imkân vardur ki lafzda sebep-i hafîf bildüresin. Şöyle ²ki iki harfüñ birini nûn-ı sâkin idesin ve birkaç biri ³biri ardınca eydesin ki “ten ten ten.” Hemân sebep-i ⁴hafîf gibidür.

Ve daħı mümkindür ki veted-i mecmū‘ı daħı lafzda 5bildüresin. Biri biri ardınca, biri biri yanında işbu şüret-ile 6ki kiriş üzerine zaħme urasın ve eydesin ki “tenen tenen 7tenen tenen”.

Ve gine imkân vardır ki bir niçe fāşıla-i şuğrāyı 8biri biri ardınca, biri yanında lafzda bildüresin. 9Ve kiriş üzerine zaħme urasın ve eydesin ki “tenenen tenenen 10tenenen tenenen”, hemān fāşıla-yı şuğrā gibidür.

Ve gerekdür 11ki senüñ lafzuñ ve nağralaruñ mu‘tedil ola. Ya‘nī 12lafzuñ-ıla aya karşımağıñ veyāhūd kiriş üzerine urduğıñ 13zaħme biri birine muvāfiğ ola. Ve igen zīr olmaya. [69b] 1Ve igen daħı bem olmaya. Ve igen daħı tīz tīz olmaya. 2Ve uzun daħı olmaya.

Ve daħı ma‘lūmdur ki elbette şol 3zamānlar ki sebab-i şaķīl nağralarınıñ, ya‘nī harfleriniñ 4(Ve nağra lūğat içinde dört ma‘nāya gelmişdür. Kazmak ma‘nisine 5gelmişdür ve ayalamak ma‘nisine gelmişdür. Ve harf ma‘nisine 6daħı gelmişdür. Ve bu şanā‘at ehli harf ma‘nisine isti‘māl 7iderler.) ortasına düşer, sebab-i ħafīf nağralarınıñ 8ortasına düşen zamāndan kışşadır. Ve şol zamānlar 9ki vetedler nağralarınıñ ortasına düşer, fāşılalar 10nağralarınıñ ortasına düşen zamāndan kışşadır. 11İmdi biz daħı şol zamānlar ki sebab-i şaķīl nağralarınıñ 12ortasına düşmişdür, ol zamāna elif zamānı diyü ād 13koduğ. Ve şol zamānlar ki sebab-i ħafīf ortasına düşmiş [70a] 1ola, ol zamānlara bi zamānı diyü ād koduğ. Ve şol zamānlar 2ki veted-i mecmū‘lar ortasına düşmişdür, ol zamānlara 3cim zamānı diyü ād koduğ. Ve şol zamānlar ki 4fāşılalar ortasına düşmişdür, ol zamānlara dal 5zamānı diyü ād koduğ.

Ve dahı eydürüz ki bir zamān ki dört ⁶fāşıla-y-ıla ol zamānda telaffuz ideler. Ya‘nī iki gibisi ⁷farz idelüm ki birisi sekiz sebab-i şaķīlūñ birisiyle ⁸telaffuz eylese ve birisi dört fāşılā-y-ıla telaffuz eylese ve ikisi ⁹dahı telaffuzların ve naķraların bir def‘ada başlasalar. ¹⁰Öñlü ve şoñlu başlanmasa ve zamānlar nisbeti dahı bile ¹¹şaķlansa. Ve dahı dileseler ki devri döndüre ve ikisi ¹²dahı naķaralarını şöyle birikdürse ki evvel devr ikinci ¹³devr-ile bir yirde vāķi‘ olsa. Bunuñ zamānı gibi buni [70b] ¹telaffuza getürmek dört veteden ve bir fāşıladan ola, ²dört fāşıladan telaffuz olan zamān-ıla barābardur. Veyā ³hod sekiz sebab-i şaķīl-ile telaffuz olan zamāna barābardur. ⁴Ve eger telaffuza getüren kişi şol vaķt ki sebab-i şaķīl-ile ⁵telaffuza getürse, şol naķralar ki sebeblerüñ müteħarrik ⁶nunlarınıñ yanında ola, terk ideler ve anuñ “te” lerinün ⁷naķralarınıñ üzerine iķtişār ideler. “Te” ⁸naķrasınıñ zamānı ve ol terk olunan nün naķrasınıñ ⁹zamānı ki te zamānınıñ yirine barābardur. Ve gine eger telaffuz ¹⁰iden kişi sebab-i ħafıfler-ile iki naķra ortasından ¹¹bir naķra ħazf eylese, ol vaķt bi zamānınıñ ikisi ¹²ki birisi ħazf olınmışdır ve birisi şimdiki ħâlde vardır, cim ¹³zamānınıñ birisince olur. Ve eger telaffuza getüren kişi vetedlerden [71a] ¹iki naķranuñ ortasından bir naķrayı ħazf eylese²ler, ya‘nī şol naķra ki “te” yanında olur, anı veted urur. ³Ve şol naķra ki “te”ye yaķındur, bir veted dahı olur, anı ⁴ħazf ideler. Bu iki zamān dahı ki cim zamānidur, birisi ⁵şimdiki ħâlde vardır ve birisi ħazf olınmışdır. Bu iki ⁶zamān, d zamānznuñ barābarıdır, bi zamānınıñ miķdārı üzerine. ⁷Zīrā ki telaffuza getüren bu zamānda dört ħarf müteħarrik ve iki ⁸ħarf sākin telaffuza getürmişdür. Ve ol zamān ki anda üç ⁹ħarf müteħarrik ve bir ħarf sākin olur, ol dal zamānidur. Ve ¹⁰şol zamān ki anda bir müteħarrik ve bir sākin vardır, ol ¹¹“te”dür.

Ve çün bu zamānlar ma'lūm oldı, imdi bilmek ¹²gerekdür ki edvāruñ meşhūr zarbları bu şanā'at ¹³ehli katında altıdur. Evveline şaķīl-i evvel dirler. İkincisine [71b] ¹şaķīl-i şānī dirler. Üçincisine ḥaff-i şaķīl dirler. Dördincisine ²reml dirler. Bişincisine ḥaff-i reml dirler. Altıncısına hezec ³dirler.

Ammā şaķīl-i evvel şol devrlerdür ki her devrūñ ⁴zamānını şaķīlūñ sekiz sebebiyle daḥı telaffuza getüre bileler. ⁵Eyle olsa anuñ naķraları on altı olur. Ammā bu ⁶şanā'at ırları bu on altı naķranuñ on birini ḥazf ⁷iderler. Ve anları [...] zamānları düzerler. Ve biş ⁸naķra ururlar. Ve biz bu ḳā'ideleri bilmege āsān ⁹olsun diyü bir şüret ḳuralum ki anda iki veted ve ¹⁰iki fāşıla ve bir sebab-i ḥaff ola. Ya'nī ' "te nen te nen tenenen ¹¹ten tenenen." Bularuñ her birinūñ evvelinūñ ḥareketi ¹²barābarında bir naķra olur. Girü kalan naķralar terk olunur. ¹³Nite-ki bu şanā'at ehlinūñ ṭarīķasıdur. Ve şol ḥarekete [72a] ¹ nişān ki naķra evvel ḥareket olduḡı olur, anuñ ²nişānı M'dür. Ve şol naķra olmayan yirlerūñ nişānı C'dür³, gerekse ol yirler müteḥarriḳ olsun, gerekse sākin ⁴olsun. Pes bir zamān ki evvel naķra-y-ıla ikinci naķranuñ ⁵ortasında ola, bir zamāna barābar olur ki iknci naķra-y-ıla ⁶üçünci naķra ortasında olan zamān gibidür. Zīrā ki ⁷ikisi daḥı C zamānı gibidür. Ve şol zamān ki üçünci ⁸naķra-y-ıla, dördünci naķra ortasıdadur, bişinci naķra-y-ıla ⁹evvelki naķra ortasında olan zamān gibidür. Şol ¹⁰vaḳt olur bu ki devri i'āde eyleseler, zīrā ki ¹¹ikisi daḥı D zamānıdur. Ve şol zamān ki dördünci naķra-y-ıla ¹²bişinci naķra ortasında olur, aña F zamānı dirler. ¹³Ammā bunuñ barābar devri yoḳdur. Pes bu devrde üç [72b] ¹zamān bulındı. Ancaḳ biri B zamānıdur ve ikinci C zamānıdur ²ve üçüncü D zamānıdur.

Ammā ikā' ehleri, vaqt olur ki 3her hareketlerüñ yanında bir naqra iderler. Ya'nî sebebler 4hareketlerinüñ ve vetedler hareketlerinüñ ve fâşıla 5hareketlerinüñ yanlarında birer naqra iderler. Ammā 6aşl budur ki biş naqra ki evvelde olur, anlardan hareket 7kaşdları añlanur. Ya'nî ol biş naqra olduğı yirde 8elbette hareket olmak gerekdir. Ve şol biş yir ki anda 9epsem olunur, naqra olmaz, ol yirlerde epsem olmak kaşdları 10añlanur. Bu on yirden ğayrısında eger dilerse 11ideler ve eger dilemezlerise ikā' itmeyeler. Ve bazı üstād₁₂lar vardur ki iki naqradan artuq urmazlar ve bākĩsin 13hazf iderler. Ve ol iki naqra üçinci naqradur ve bişinci [73a] 1naqra, ol naqralardan ki yukaruda añıldı. Ve bu iki 2naqraya aşl dirler. Ve bu şanā'at ehli içinde bir cemā'at 3vardur ki üçinci hareket-ile fâşılā-i evvelīye, ya'nî evvelki 4fâşılāya bir naqra koşarlar. Ve evvelki hareket-ile şoñrağı 5fâşılāya bir naqra koşarlar, girü kalanın terk iderler. 6Ve bu kitābı evvel taşnīf iden, mişāl için bir dāyire 7ziyāde kılmışdur. Şimdi biz ikā'ları bu devrlerde bildürelüm.

8Şöyle ki naqralara, ya'nî āvāzlara 'alāmet Ā C B koyalum. 9Ve bu āvāzlar ortasında olan zamān 'alāmetin H Y 10koyalum. Ve her devrde niçe naqra vāki' olursa ve niçe 11zamān vāki' olur, bildürelüm. Ve şaķīl-i evvel sekiz sebep-ile 12añılır. Eyle olsa on altı naqra olur. Ve bu şaķīl-i 13evvel 'ibāretdür üçer naqradan ki üçü dağı biri biri [73b] 1ardınca ola. Ve iki naqranuñ ortasında bir naqra kadarı 2zamān añlana. Ve andan şoñra üç naqra dağı ola. Şöyle 3ki, bu üç naqra evvliki üç naqra-y-ıla barābar ola. Ammā bu 4iki üçer naqranuñ ortasında dağı bir naqra kadar zamān 5bulına ve şüret budur:

6Evveli ve şūreti

Dāyire-i şaḳīl-i evvel

7Ve ammā şaḳīl-i şānī oldur ki anuñ her devrinuñ zamānı şaḳīl-i 08evvel zamānına barābar ola. Ammā īḳā‘ ehli ol zamānuñ 9on altı naḳarasınuñ ikisin terk ideler ve altısın [74a] 1getüre. Ve ol getürdükleri altı ḥareket bulardur: 2Evvel ve dördinci ve yidinci ve toḳuzuncı ve on ikinci ve on bişinci. 3İşbu şūret üzerine, ya‘nī evvel iki veted getüreler, andan 4şoñra bir sebeb-i ḥafīf, andan şoñra gine iki veted, gine 5bir sebeb-i ḥafīf “tenen tenen ten tenen tenen ten”. Andan 6şoñra, iki naḳra-y-ıla evvel naḳranuñ zamānınuñ ortası, 7üçinci naḳra-y-ıla ikinci naḳra zamānı ortasıyla barābardur. 8Zīrā ki ikisi daḥı cim zamānı dururlar. Ve daḥı dördinci 9naḳra-y-ıla bişinci naḳranuñ zamānınuñ ortası, bişinci naḳra-y-ıla 10altıncı naḳra zamānı ortasıyla barābardur. Zīrā ki 11bular daḥı cim zamānidur. Ve üçinci naḳranuñ zamānıyla 12dördinci naḳranuñ zamānı ortası devri girü döndürmege 13altıncı naḳra zamānı ortasıyla evvel naḳranuñ zamānı ortası [74b] 1gibidür. Zīrā ki ikisi daḥı bi zamānidur. Bu devrde cim 2zamānlarınuñ devri ve bi zamānınuñ ikisi vardur. 3Ve altı naḳra ki andan maḳşūd ḥareketdür. Ve altı naḳra 4daḥı anlardan maḳşūd sākin olmaḳdur. Bāḳī ḥareketleri 5eger diler-ise īḳā‘ ideler ve eger dilemezler-ise 6ḥazf ideler. Ve dal zamānı bu devrden terk olinmişdur. 7Ve ba‘zı üstādlar evvelki

vetedden evvelki hareketüñ 8yanında ve ikinci vetedden ikinci hareketüñ yanında iki naķra getirürler. Bākīsın ħazf iderler. 10Ve bu zırb bu devrüñ aşıldur. Ve dāyire dağı budur.

Evveli

Dāyire-i şakīl-i sānī

[75a] 1Ve ammā ħafīf-i şakīl oldur ki, anuñ bir devrinüñ zamānı şakīl-i 2evvel zamānına barābar ola. Ammā ĩkā‘ iden üstād dörd 3naķrayı ħazf ide ve ol ħazf olunan naķralar bulardur: 4İkinci, altıncı, onıncı, on dördüncü. Girü ħalanın 5getüre. Yā‘nī on iki naķra ħalur. Oları işbu şüret 6üzereine “ ten ten ten ten ten ten ”. Evvel bir sebep-i ħafīf getüreler7, andan bir sebep-i şakīl getüreler. Bu tertīb üzereine 8tā sekiz sebep tamām olınca, ya‘nī dörd sebep-i ħafīf getüreler 9ve dörd sebep-i şakīl. Ve bularuñ ortasında evvel zırb 10iki naķra ola; bir naķra evvel sebebde buluna ve ikinci 11naķra yidüncü sebebde buluna. Ve bu devrde dörd zamān vardur12 ki, ol zamānlara bi zamānı dirler. Ve sekiz zamān 13dağı elif zamānı vardur devri girü döndermek taķdīrince. [75b] 1Ve cim zamānı ve dal zamānı bu devr içinde bulunmaz. Ammā 2ba‘zılar bu devrüñ ħısmetinüñ sebebinde eydürler ki dal 3zamānı bulunmaz. Ve ba‘zılar dağı bu devrlerüñ ħısmetinüñ 4sebebinde eydürler ki dal zamānı üç zamānuñ

uzunudur. ⁵Ya‘nī bu üç zamān ki bi zamānidur ve cim zamānidur ⁶ve dal zamānı, bularuñ ortasında dal zamanından ⁷uzun yoğdur. Bu zamān ol devre maħşūş oduğına ⁸sebeb budur dimişlerdür. Ve bu dal zamānı maħşūş ⁹olan devre şaķīl-i evvel diyü ad virmişlerdür. Ve cim zamānı ¹⁰dal zamānından kışarağdur. Bu zamān dağı ikinci devre şaķīl-i ¹¹şānī diyü ād virmişlerdür. Ve çün üçünci devrde dal zamānı ¹²ve cim zamānı bulunmaz, ol devre ħafīf-i şaķīl ād ħomışlardır.

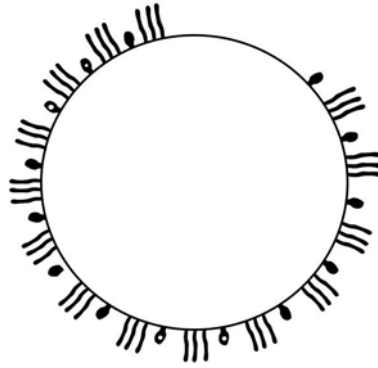
¹³Ve ba‘zılar bu devrleri bir dürlü dağı beyān iderler [76a] ¹ve eydürler ki devr-i şaķīl sekizdür : İki veted-i mecmū‘dur ve girü ²sebeb-i ħafīfdür, işbu şüret üzerine : “Tenen tenen ten ”. ³Ve devr-i ħafīf-i şaķīl dördür dirler: Bir sebep-i ħafīf ve bir ⁴sebeb-i şaķīl, işbu şüret üzerine: “Ten ten.”

Pes bu sözi diyen ⁵üstādlar ħavlinde budur ki ikinci dāyirenüñ ikinci devri, evvel ⁶dāyirenüñ bir devri yirindedür. Zīrā ki evvel devrüñ ⁷bir devrinüñ ħarfleri ikinci devrüñ iki devrinüñ ⁸ħarflerine barābardur. Pes bu sebep-ile evvel devre şaķīl-i ⁹evvel dirler. Ve ikinci devre şaķīl-i şānī dirler. Ve üçüncüye¹⁰ ħafīf-i şaķīl dirler. Ve ba‘zı üstādlar ikinci devre ħafīf-i ¹¹şaķīl dirler. Ve üçüncü devre şaķīl-i şānī dirler. Zīrā ki şavtlar ¹²ve tarīķalar ki şaķīl-i şānī’de vardur, üçüncü devrde bulunur.

¹³Eger bir kimse dilese ki devrde girü döne, ol devrüñ [76b] ¹zārbınıñ ĩķā‘ını ikinci devr tarīķası üzerine eyde ve bir ²kimse dağı devr-i şānī’nüñ tarīķası üzerine eyde ĩķā‘ı. Bu ³kişi ki ĩķā‘ ikinci devr tarīķası üzerine eyde, naķraları ⁴biri biri ardınca tīz itmek gerekdür. Ve ‘ādetden ⁵dağı çoğ itmek gerekdür. Tā şol kişiye irişe ki ĩķā‘ı ⁶şaķīl-i şānī tarīķası üzerine eydür. ⁷Ve eger ‘ādet üzerine eydürse naķraların giç giç ⁸itmek gerekdür. Tā üçüncü devr ki şaķīl-i şānī devridür, ⁹evvel devrde ĩķā‘ eyden kimseye yitişe. Ve eger naķrayı ¹⁰tīz tīz eydürse, ya‘nī şol ki

evvelden ‘ādet ola gelmişdür, ¹¹ol ‘ādetden tîz tîz eydürse naḡrasını vaḡt ola ki ¹²ḡaff-i ṡaḡîl îḡā‘ iden, ya‘nî devr-i ṡānîyi îḡā‘ iden ¹³‘āciz ḡala. Ġāyet sür‘at-ile olduḡıçün pes ma‘lûm oldu ki [77a] ¹ikinci devr üçinci devrden ḡaffdür, ya‘nî yiyidür. Ve bu devr-i ḡaffüñ ṡüreti budur ve ba‘zî üstādlar bu üçinci devre ²muḡammes dirler.

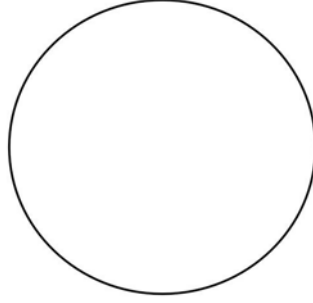
Evveli

Dāyire-i ḡaffü's-ṡaḡîl

⁴Ammā ṡaḡîl-i reml oldur ki anuñ her devrinüñ zamānı oniki ⁵devrden sebeb-i ṡaḡîl ola. Pes anuñ naḡraları yigirmi dörd ⁶gerekdür. Ve bu devrüñ zamānı daḡı ṡaḡîl-i evvel zamānı ola. ⁷Ve daḡı ṡaḡîl-i evvel zamānınuñ yarusınca ola. Ammā îḡā‘ iden ⁸kişi evvel naḡranuñ ve ikinci naḡranuñ ve [77b] üçüncü naḡranuñ aralarını dal zamānına barābar ide. ²Girü ḡalanını bi zamānı gibi ide. Ve vaḡt ola ki iki devrüñ ³ortasında olan zamān girü dal zamānı ola. İşbu ṡüret ⁴üzerine : “Tenenen tenenen ten ten ten ten ten tenenen”.

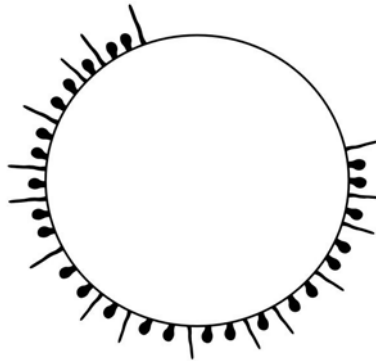
Ve ‘Acemler ⁵bu ṡarblara aṡl dirler. Ve anlar her ne ki eydürler, çoḡını ⁶bu ṡarbdan eydürler. Ve bu devrüñ aṡl ṡarbi fāṡıla-i evvelden ⁷evvel naḡradur. Ve daḡı altıncı sebebüñ naḡrasıdur. Ve devr-i ṡaḡîl-i ⁸reml ṡüreti işbu devrdür:

Dāyire-i muzā'fü'r-reml

[78a] ¹Ve ammā reml oldur ki, anuñ her devrinuñ zamānı on iki ²nağra ola. Ve ol altı sebep ola. Ve ol sebebleruñ “te”lerinüñ ³evvelinde bir nağra ola. Ve ba'zı üstädlar altıncı sebebüñ ⁴“te”sinüñ nağrasını terk iderler, cemī' zamānlar barābar ⁵olmamağ için. Ve iki devrüñ arasındagı zamān dal zamānı olur. ⁶İşbu şüret üzerine: “Ten ten ten tenenen”. Ve bu nağralaruñ ⁷aşl-ı zırbı evvelki zırbdur ve bişinci nağradur. Ya'nı sebeb-i evvelde ⁸olan nağradur. Ve şol vaqt ki bu iki nağra ki aña aşl dirler, ⁹remilde vāķi' olsa ancağ aña mürsel dirler ve ol dā'yire budur:

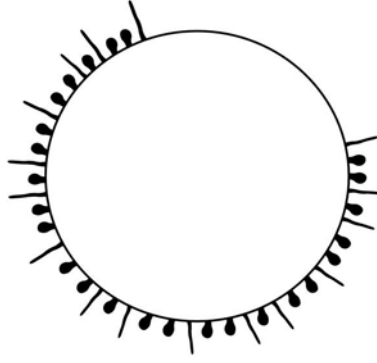
Evveli

Dāyire-i reml

[78b] ¹Ve ammā ḥafīfū'r-reml oldur ki, on naḳra ola. Ve aṣl zārḫı evvel ²naḳradan sebeb-i evvel ola. Ve ōñrağı vetedüñ evvelinde daḫı ³bir naḳra ola. Ve ōret budur: “Ten tenen ten tenen”.

Evveli

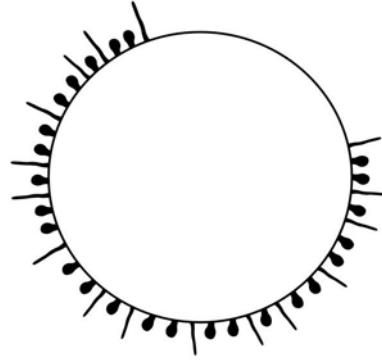

Dāyire-i ḥafīfū'r-reml

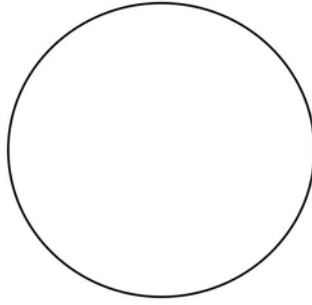
⁴Ve ammā hezec oldur ki, anuñ bir devrinüñ zamānı ḥafīf-i ⁵reml devrinüñ zamānına barābar ola. Ve ōret budur : “Tenenen ⁶tenen tenen ten”. Bunuñ aṣl zārḫı evvelki naḳradur ve daḫı veted-i ⁷ṣānīnūñ, ya'nī ikinci vetedüñ nūn'ınuñ naḳrası. Ve bā'zı üstādlar ⁸eydürler ki devr-i hezecüñ iki devri reml devrinüñ [79a]¹barābarıdur. Ve anuñ ōreti işbunuñ gibidür: “Tenenen ten.” ²Ve bunuñ zārḫınuñ aṣlı evvelki naḳradur. Ve dördinci naḳrada ³ve bu dāyirenüñ ōreti iki vech üzerine daḫı işbunuñ gibidür:

Dāyire-i hezec

evveli

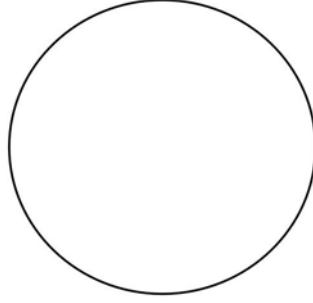
Evveli

Dāyire-i hezec-i şānī

⁴Ve ‘Acem ehli katında bir z̄arb daħı vardır ki aña z̄arb-ı faħtī ⁵dırler, ya‘nī ögeyik z̄arbı dimek olur. Bu z̄arb üzerine taşnīf ⁶az eydürler. Ve bu z̄arbuñ bir devrinüñ zamānı yigirmi naħradur. ⁷İşbu şüretce: “Tenenen ten tenenen tenenen ten tenenen.” Ve bu devrüñ [79b] ¹naħralarını bundan artuħ eylemezler. Ve bu devrüñ dāyiresinüñ ²şüreti işbudur. Meşhūr ĩķā‘laruñ devrleri bu yazılanlardur.

Evveli

Dāyire-i zarb-ı fāhtī

³Ve eger gūyende şaķīl-i ḥafīfden hezec devrine varsa ğayet ⁴zevķlū olur. Ve ol naġmeye şūr-engīz dirler. Ve eger ⁵hezec devrinden ḥafīf devrine varsa ol daġı ğayet ⁶ḥūb olur ve buña şehr-āşūb dirler. Ve eger hezec ⁷devrinden ḥafīf-i reml devrine varsalar ol daġı ḥūb ⁸olur, aña dil-ārām dirler. Ve eger ḥafīf-i şaķīlden şaķīl-i evvele [80a] ¹varsalar aña şāne-perdāz dirler. Ve eger ḥafīf-i remlen ²remle varsalar, ‘āşık-nevāz dirler. Ve eger ḥafīf-i ³remlen māḥūrīye varsalar, ma‘şūķ-ı zarbī ve eger ⁴sāzende kendū feninde ķādir olsa reml devrinūñ iki ⁵naķrasın eydib, iki naķra daġı māḥūrīden eydürse ⁶aña müşkil-güşāī dirler. Ve eger māḥūrīden şaķīl-i ⁷şānī’ye varsa, aña tarab-efzāī dirler. Ve eger şaķīl-i ⁸şānī’den māḥūrīye varursa, aña mest-āne dirler. Ve bulara ⁹intikāl-ı müstaḥsen dirler. İntikāl-ı müstaḥsen oldur ki ¹⁰işidenler ķatında raġbetlū ola ve taḥsīn ideler.

On ¹¹dördinci Faşl

Naġmelerūñ ve āvāzlarūñ eşerlerin ¹²bildürür. Ya‘nī, meşelā, nice ṭabī‘atlı ademī şoḥbetinde nice naġmeler ¹³çalalar ve nice āvāzlar göstereler.

Bahādurlar şöhetinde [80b] ¹ve kuvvetlü ādemīler şöhetinde ‘uṣṣāk ve būselik ve nevā ²gerekdür. Zīrā bu maḳāmlar Türk ehlinüñ ve Ḥabeş ehlinüñ ³ve Zengübār ehlinüñ ve tağlar başında olan ḥalāyıḳuñ ⁴tabī‘atına mülāyimdür.

Ve ammā rast ve nevrüz ve ‘ırāk ⁵ve ıṣfahān, bu maḳamlaruñ eşeri laṭīf tabī‘atlı ādemīler ⁶şöhetinde gerekdür.

Ve ammā büzürg ve rāhevī ve zīr-⁷efkend, bu maḳāmlar, melül ādemīler ve süst ādemīler ⁸şöhetinde gerekdür.

Ve andan şöıra gerekdür ki ⁹ḥānende ve güyende her perdeye müvāfiḳ şi‘r oḳıyalar ki ¹⁰oḳudukları şi‘rūñ ma‘nīsī ol eyitdükleri perdeye ¹¹müvāfiḳ ola, tā ki eşeri daḥı yigrek ola. Nite-ki zīr-efkend ¹²eyitse, bir şi‘r oḳıya ki ḥāle münāsib ola. Eger bu didügümüz ¹³naşīhatları kabül eylemezler-ise şöhet mü’essir düşüb eşeri [81a] ¹artuḳ olmaz. Meşelā, eger bir yirde şöhet olsa ve ol ²şöhet ehli yaşlu olsalar veyāḥūd melül olsalar, ³añlaruñ ḥaline münāsib şi‘r oḳıya:

Şi‘r

⁴Ciḥanuñ çünki yoḳ-durur beḳāsı,

Beḳāsuzuñ yüzine ⁵ne baḳası.

Anuñ gibi meclisde kim ḡazel ehli ola, işbunuñ ⁶gibi ebyāt oḳıyalar. Girü ḳalan meclisler daḥı bunuñ üzerine ⁷ḳıyās ideler tā şöhet mü’essir ola. Çün bunu didük, ⁸imdi bu edvāruñ ‘amelīsinden bir nesne i‘lām idelüm ⁹tā ki ṭarīḳaların bilmek āsān ola.

On bişinci Faşl:

¹⁰Bu ‘ilm-i edvāruñ ‘amelīsini bildürür. İmdi imkān vardır ¹¹ki her bir ḥareketüñ ve sebeblerüñ ve vetedlerüñ ve fāşılalaruñ ¹²barābarında zaḥme-y-ile bir

nağra uralar kiriş ¹³üzerine. Ve dağı şöyle gerekdür zağmeyi devr ide. Elbette [81b] ¹şöyle gerekdür, bir nağra her sebebün “te”si-y-ile aşığa ²tarafa meyl ide. Ve ol sebebün nūnı-y-ıla yukaru tarafa ³meyl [ide]. Ve bunda birkaç tarīka ki anlara pīşrev dirler, ⁴ol tarīkaların şüretin bildürmek-içün yazalum ve ⁵ol pīşrevün ⁶altında zağmelerinün hisāblarını Türk dilince ⁷yazalum. Tā her kişi ki bu yazılan şürete bağlıb ol pīşrevi ⁸‘amele getürse ve zağmeyi didüğümüz yire ursa. Bu ⁹şan‘atda la-nažīr ola, ammā şol şart-ıla ki bu kâ‘ideyi ¹⁰hātırında duta. Ve eger kitāb içinde görse ve hātırında ¹¹dutmasa ‘amele getürmek dilese, degmede rast düşmez; ¹²meger gāyet zī-rek ola ve zihni tīz ola. Ve bu şavtların ¹³şüretinden haberi ola. Ol vaqt kitābda [82a] ¹görmeg-ile ‘amele getürebilür. Meşelā, dileseler ki ²nevrūzda pīşrev çalalar, reml zārbında işbu nağmeleri ³gözetmek gerekdür: YH’de altı, YB’de altı, Y’da oniki, YB’de altı, Y’da altı, ⁴C’de oni ki. Şi‘rin dağı bu veznde oқыıyalar:

⁵ Alā şabbikūm yā hākīmīne tereffeķū

Ve min vaşlıķum yevmen ‘aleyhi taşaddaķū

⁶ Velā tutlifū bissudūdi feinnehū2

Yuhāziru en yeşķū ileykum ve teşfeķū

⁷Bu büyütün taķtı‘i işbu şüretiledür:

On sekiz zağme	altı	altı	altı	altı	on iki zağme
⁸ ‘Alā sabbikūm	yā hā	kimīne	teref	fe	ķū
YH	YB	Y	YB	Y	C

9Ve min vaşlıkum	yevmen	‘aleyhi	taşad	da	ķū
YH	YB	Y	YB	Y	C
On sekiz zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	on iki zaḥme
10Ve la tutlifūhu	bi’s-sū	dūdi	fein	ne	hū
YH	YB	Y	YB	Y	C
On sekiz zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	on iki zaḥme
Yūḥāziru en	yeşku	ileykum	ve teş	fe	kū
YH	YB	Y	YB	Y	C
On sekiz zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	altı zaḥme	on iki zaḥme

[82b] 1Ve eger bu şüret bi‘aynihā ḥicāz perdesinde çalarlar-ise 2imkân vardır, şol şüret-ile ki YB nağmesi olan 3yirde YC nağmesin koyalar, YB nağmesin gidereler. Girü 4qalanın kendü ḥālince koyalar. Ve naḳraların ve lafzların hiç 5tağyîr ve tebdîl kılmayalar. Ve bu şüreti bi‘aynihā rast perdesinde 6çalmaḳ imkânı vardır. Şol vaḳt ki YC nağmesin gidereler 7ve anuñ yirine YA nağmesin koyalar. Ve bu şüret bi‘aynihā 8zîr-efkend perdesine getürmek imkân vardır. 9Şol vaḳt ki YH nağmesin gidereler ve anuñ 10ıvazında YC nağmesin getüreler. Girü qalanın kendü ḥālince koyalar. 11Fi’l-cümle, çün sâz tutan kişi kendü şanâ‘atinde 12kâdir olsa, her nağmede perdeleri ri‘āyet eylemek istese 13bir perdede düzdügi şavtı bir perdeye daḫı iletmege imkân [83a] 1vardur. Bir 2arîka daḫı güvaştde:

2 Ḥ YC YB Y YB Ḥ Y Ḥ Y Ḥ C V Ḥ

2 6 2 6⁴¹ 6 4 6 2 6 2 2 2 12

3şūret ve şî'r budur:

4 'Ale'l- hecri lā vallāhi ma ene şābirūn

Ve ğayri 'alā fakdi'l-ehibbeti kâdirūn

5Ketemtu heva kum ħifeten min 'avādīnā

Velī velekum inde'l-liḳāi sarāyiru

7'Ale'l-hecri lā val la hi mā e ne şā bi rūn

Ḥ YC YB Y Ḥ V C V Ḥ YB Ḥ

On iki altı iki iki iki iki iki iki dört iki oniki

zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme
zaḥme

8Ve ğayri 'ā lā faḳ di' l- e ḥ i b be ti kâ di rūn

Ḥ V Ḥ YC YB Y Ḥ V C C V Ḥ YB Y Ḥ

İki dört altı iki iki iki iki iki iki iki iki dört iki oniki

zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme zaḥme
zaḥme zaḥme

9İki beytün taḳtî'i bu şūret üzerinedür:

YC Yh YḤ Yh YC Y Ḥ V Ḥ Y Ḥ V Y Ḥ

2 2 4 4 4 4 4 2 2 4 4 2 2 4

⁴¹ Kitabu'l-Edvâr'da Y —4 olarak geçer. Bk. Nuri Uygun, Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvârı, s.128

[83b] 1Evvelden şaķīl-i evvel-içün bu tarīkayı kıomışlardır 2ve bu kıokuz devrdür,
ve's-selām.

Evvel	H1	Ĥ1	Y1	YB1	Y1	Ĥ1	Y3	YB2	Y2	Ĥ2
İkinci	C1	H1	Ĥ1	Y1	C1 ⁴²	H1	Ĥ3	Y2	Ĥ2	H2
Üçinci	H1	Ĥ1 ⁴³	Y1	YB1	Y1	Ĥ1	Y4	YB2	Y2	Ĥ2
Dördinci	C1	H1	Ĥ1	Y1	C1 ⁴⁴	H1	Ĥ4	Y2	Ĥ2	H2
Bışinci	A1	C1	A1	C1	H2 ⁴⁵	Ĥ3	YC1	YB1	C1 ⁴⁶	.
Altıncı	A3 ⁴⁷	BĤ3 ⁴⁸	C1	Y1	A2	Y1	YB1	YĤ2 ⁴⁹		
Yedinci	H3	YĤ3	YB1	Y1	A2	YB2	Y2	Ĥ2		
Sekizinci	A1	C1	A1	C1	H4	Ĥ3	YC1	YB1	Ĥ1	
Ʀokuzuncı	A1	YĤ3	YB1	Y1	YB2	Y2	Ĥ2			

⁴² Kitābü'l-Edvār eserinde Ĥ olarak geçer. **a.g.e.** s.129.

⁴³ C olarak geçer, **a.g.e.**s.129

⁴⁴ C olarak geçer, **a.g.e.**s.129

⁴⁵ H1 olarak geçe, **a.g.e.**s.129

⁴⁶ C1 olarak geçer, **a.g.e.**s.129

⁴⁷ A2 olarak geçer, **a.g.e.**s.129

⁴⁸ Y2 olarak geçer, **a.g.e.**s.129

⁴⁹ Y3 olarak geçer, **a.g.e.**s.129

12Çün bu kâ‘ide tamām oldı, on ki maķāmuñ dağı 13devrini beyān idelüm bu on iki cedvelde tā mübtedīlere āsān ola. 14Ba‘zısı sekiz evde, on yidi ıabaķada ve ba‘zısı ıokuz evde. 15Uşbu şüretce :

[84a] ‘Uşşāk (uşdud 138)

A	D	Z	H	YĀ	YD	YH	YĤ	Evvel.ıabaķa
H	YĀ	YD	YH	YĤ	KĀ	KB	KH	İkinci ıabaķa
YH	YĤ	KĀ	KB	KH	KĤ	KT	LB	Üçinci ıabaķa
H	H	YĀ	YB	YH	YĤ	YṬ	KB	Dördinci ıabaķa
YB	YH	YĤ	YṬ	KB	KH	KV	KṬ	Bişinci ıabaķa
B	H	H	Ṭ	YB	YH	YV	YṬ	Altıncı ıabaķa
Ṭ	YB	YH	YV	YṬ	KB	KĤ ⁵⁰	KV	Yidinci ıabaķa
YV	YṬ	KB	KĤ	KV	KṬ	L	LĤ ⁵¹	Sekizinci ıabaķa
V	Ṭ	YB	YC	YV	YṬ	K	KĤ	ıokuzuncı ıabaķa
YC	YV	YṬ	K	KC	KV	KZ	L	Onıncı ıabaķa
C	V	Ṭ	Y	YC	YV	YZ	K	On birinci ıabaķa
Y	YC	YV	YZ	K	KC	KD	KZ	On ikinci ıabaķa
YZ	K	KC	KĤ ⁵²	KZ	L	LĀ	LD	On üçüncü ıabaķa
Z	Y	YC	YD	YZ	K	KĀ	KD	On dördüncü ıabaķa
YD	YZ	K	KĀ	KD	KZ	KĤ	LĀ	On bişinci ıabaķa
D	Z	Y	YĀ	YD	YZ	YĤ	KĀ	On altıncı ıabaķa
YA	YD	YZ	YĤ	KĀ	KD	KH	KĤ	On yidinci ıabaķa

⁵⁰ KC olarak geçer, a.g.e., s.99

⁵¹ Satırdaki KC KĤ, LC LĤ olarak geçer, a.g.e.99.

⁵² KD olarak geçer, a.g.e.99.

[84b] Būselik (uṣdud 138)

A	B	H	Ḥ	Ṭ	YB	YH	YḤ	Evvel ṭabaqa
Ḥ	Ṭ	YB	YH	YV	YṬ	KB	KH	İkinci ṭabaqa
YH	YV	YṬ	KB	KC	KV	KṬ	LB	Üçüncü ṭabaqa
H	V	Ṭ	YB	YC	YV	YṬ	KB	4.
YB	YC	YV	YṬ	K	KC	KV	KṬ	5.
B	C	V	Ṭ	Y	YC	YV	YṬ	6.
Ṭ	Y	YC	YV	YZ	K	KC	KV	7.
YV	YZ	K	KC	KD	KZ	L	LC	8.
V	Z	Y	YC	YD	YZ	K	KḤ ⁵³	9.
YC	YD	YZ	K	KĀ	KD	KZ	L	10.
C	D	Z	Y	YA	YD	YZ	K	11.
Y	YĀ	YD	YZ	YṬ	KB ⁵⁴	KD	KZ	12.
YZ	YḤ	KĀ	KD	KH	KC	LB	LZ ⁵⁵	13.
Z	Ḥ	YĀ	YD	YH	YḤ	KĀ	KD	14.
YD	YH	YḤ	KĀ	KB	KH	KḤ	LĀ	15.
D	H	Ḥ	YĀ	YB	YH	YḤ	KĀ	16.
YĀ	YB	YH	YḤ	YṬ	KB	KH	KḤ	17.

⁵³ KC olarak geçer, a.g.e, s.101.

⁵⁴ Bu satırda YṬ yerinde YḤ, KB yerine KA geçer, a.g.e.s.101

⁵⁵ Bu satırda LB yerine LA, LZ yerine LD geçer., a.g.e.s.101.

[85a] Nevā (uṣdud 138)

A	D	H	Ḥ	YĀ	YB	YH	YḤ	Ṭabaqa-i evvel
Ḥ	YĀ	YB	YH	YḤ	YṬ	KB	KH	İkinci ṭabaqa
YH	YḤ	YṬ	KB	KH	KV	KṬ	KB	Üçüncü ṭabaqa
H	Ḥ	Ṭ	YB	YH	YV	YṬ	KB	Dördüncü ṭabaka
YB	YH	YV	YṬ	KB	KC	KV	KṬ	5.
B	H	V	Ṭ	YB	YC	YV	YṬ	6.
Ṭ	YB	YC	YV	YṬ	K	KC	KV	7.
YV	YṬ	K	KC	KV	KZ	L	LC	8.
V	Ṭ	Y	YC	YV	YZ	K	KC	9.
YC	YV	YZ	K	KC	KD	KZ	L	10.
C	V	Z	Y	YC	YD	YZ	K	11.
Y	YC	YD	YZ	K	KĀ	KD	KZ	12.
YZ	K	KĀ	KD	KZ	KṬ	LB	LH ⁵⁶	13.
Z	Y	YĀ	YD	YZ	YḤ	KĀ	KD	14.
YD	YZ	YḤ	KĀ	KD	KH	KḤ	LA	15.
D	Z	Ḥ	YA	YD	YH	YḤ	KĀ	16.
YĀ	YD	YH	YḤ	KĀ	KB	KH	KḤ	17.

⁵⁶ Bu satırda KṬ yerine KḤ; LB yerine LA; LH yerine LD geçer.a.g.e.100.

[85b] Rast (uşud 138)

A	D	V	H	YĀ	YC	YH	YĤ ⁵⁷	Ṭabaḳa-i evvel
H	YĀ	YC	YH	YĤ	K	KB	KH	İkinci ṭabaka
YH	YĤ	K	KB	KH	KZ	KṬ	LB	3.
H	H	H ⁵⁸	YB	YH	YZ	YṬ	KB	4.
YB	YH	YZ	YṬ	KB	KD	KV	KD ⁵⁹	5.
B	H	Z	Ṭ	YB	YD	YV	YṬ	6.
Ṭ	YB	YD	YV	YĤ ⁶⁰	KĀ	KC	KV	7.
YV	YṬ	KĀ ⁶¹	KC	KV	KĤ	L	LC	8.
V	Ṭ	YĀ	YC	YV	YĤ	K ⁶²	KC	9.
YC	YV	YĤ	K	KC	KH	KZ	L	10.
C	V	H	Y	YC	YH	YZ	K	11.
Y	YC	YH	YZ	K	KB ⁶³	KD	KZ	12.
YB	K	KB	KB ⁶⁴	KZ	KṬ	LĀ	LH	13.
Z	Y	YB	YD	YZ	YṬ	KĀ	KD	14.
YD	YZ	YṬ	KĀ	KD	KV	KĤ ⁶⁵	LĀ	15.
D	Z	Ṭ	YA	YD	YV	YĤ	KĀ	16.
YĀ	YD	YV	YC ⁶⁶	KĀ	KC	KH	KĤ	17.

⁵⁷ YĤ olarak geçer, a.g.e.s.102

⁵⁸ H olarak geçer, açg.e.s.102

⁵⁹ KṬ olarak geçer, a.g.e.s.102

⁶⁰ YṬ olarak geçer.a.g.e.s.102.

⁶¹ YA olarak geçer, a.g.e.102.

⁶² KA olarak geçer, a.g.e.102.

⁶³ YB olarak geçer, a.g.e.102.

⁶⁴ YB YZ; KB KD; LĤ LD olarak geçer, a.g.e.102.

⁶⁵ ḲC olarak geçer, a.g.e.102.

⁶⁶ YC olarak geçer, a.g.e.102.

[86a] Hüseynî (uşdud 138)

A	C	H	Ḥ	Y	YB	YH	YḤ	Ṭabaḳa-i evvel
Ḥ	Y	YB	YH	YZ	YṬ	KB	KH	İkinci ṭabaḳa
YH	YZ	YṬ	KB	KD	KV	KṬ	LB	3.
H	Z	Ṭ	YB	YD	YV	YṬ	KB	4.
YB	YD	YV	YṬ	KĀ	KC	KV	KṬ	5.
B	D	V	Ṭ	YĀ	YC	YV	YṬ	6.
Ṭ	YĀ	YC	YV	YḤ	K	KC	KV ⁶⁷	7.
YV	YḤ	K	KC	KH	KZ	L	LC	8.
V	Ḥ	Y	YC	YH	YZ	K	KC	9.
YC	YH	YZ	K	KB	KB ⁶⁸	KZ	L	10.
C	H	Z	Y	YB	YD	YZ	K	11.
Y	YB	YH	YḤ	K	KB	KH	KḤ ⁶⁹	12.
YZ	YṬ	KĀ	KD	KV	KḤ	LĀ	LH ⁷⁰	13.
Z	Ṭ	YA	YD	YV	YḤ	KĀ	KD	14.
YD	YV	YḤ	KĀ	KC	KH	KḤ	LĀ	15.
YḤ ⁷¹	V	Ḥ	YĀ	YC	YH	YḤ	KĀ	16.
YĀ	YC	YH	YḤ	K	KB	KH	KḤ	17.

⁶⁷ KC KB; KV KH olarak geçer. a.g.e.s.103

⁶⁸ KD olarak geçer, a.g.e.s.103

⁶⁹ YḤ YD; YḤ YZ; K YṬ; KB KA; KB KD; KḤ KZ olarak geçer, a.g.e.s.103.

⁷⁰ LD olarak geçer, a.g.e.s.103.

⁷¹ D olarak geçer, a.g.e.s.103.

[86b] Hicāzī (uṣḍud 138)

	C	H	Ḥ	Y	YC	YH	YḤ	Ṭabaḳa-i evvel
Ḥ	Y	YB	YH	YZ	K	KB	KH	İkinci ṭabaḳa
YH	YZ	YṬ	KB	KD	KZ	KṬ	KB ⁷²	3.
H	Z	Ṭ	YB	YD	YZ	YṬ	KB	4.
YB	YD	YV	YṬ	KĀ	KD	KV	KṬ	5.
B	D	V	Ṭ	YĀ	YD	YV	YṬ	6.
Ṭ	YĀ	YC	YV	YḤ	KĀ	KC	KV	7.
YV	YḤ	K	KC	KH	KḤ	L	LC	8.
V	Ḥ	Y	YC	YH	YḤ	K	KC	9.
YC	YH	YZ	K	KB	KH	KZ	L	10.
C	H	Z	Y	YB	YH	YZ	K	11.
Y	YB	YD	YV ⁷³	YṬ	KB	KD	KZ	12.
YZ	YṬ	KĀ	KD	KV	KṬ	LĀ	LD	13.
Ž	Y	YB	YH	YZ	K	KB	KH ⁷⁴	14.
YD	YV ⁷⁵	YḤ	KĀ	KC	KV	KḤ	LĀ	15.
D	V	Ḥ	YĀ	YC	YV	YḤ ⁷⁶	KĀ	16.
YĀ	YC	YH	YḤ	K	KC	KH	KḤ	17.

⁷² LB olarak geçer, a.g.e.s.104.

⁷³ YZ olarak geçer, a.g.e.s.104

⁷⁴ KḤ KD; KB KA; Ḥ YṬ; YZ YV; YB YA; Y Ṭ olarak geçer, a.g.e.s.104.

⁷⁵ YZ olarak geçer, a.g.e.s.104

⁷⁶ KḤ olarak geçer, a.g.e.s.104

[87a] Rāhevi (uşud 138)

A	C ⁷⁷	V	Ḥ	Y	YB	YH	YḤ	Evvel tabaka
Ḥ	Y	YḤ	H ⁷⁸	YZ	YṬ	KB	KH	İkinci tabaka
YH	YZ	K	KB	KD	KV	KB	KB ⁷⁹	3.
H	Z	Y	YB	YD	YV	YṬ	KB	4.
YB	YD	YV ⁸⁰	YṬ	KĀ	KC	KV	KṬ	5.
B	D	Z	Ṭ	YĀ	YC	YV	YṬ	6.
Ṭ	YA	YD	YV	YḤ	K	KC	KV	7.
YV ⁸¹	YḤ	KĀ	KC	KH	KZ	L	LC	8.
V	Ḥ	YĀ	YC	YH	YZ	K	KC	9.
YC	YH	YḤ	K	KB	KD	KZ	L	10.
C	H	Ḥ	Y	YB	YD	YZ	K	11.
Y	YB	YH	YZ	YṬ	KĀ	KD	KZ	12.
YZ	YṬ	KB	KD	KV	KḤ	LĀ	LD	13.
Z	Ṭ	YB	YĀ	YV	YḤ	KĀ	LD ⁸²	14.
YD	YV	YṬ	KĀ	KC	KH	KḤ	LĀ	15.
D	V	Ṭ	YĀ	YC	YH	YḤ	KĀ	16.
YA	YC	YV	YḤ	K	KB	KH	KḤ	17.

⁷⁷ Bu sütunda (evvel şabağadan 17.tabakaya kadar olan kısım elimizdeki nüshada çıkmadığı için bu bu sütunda baştan sona kadar olan kısmı “İlmü’l-Edvar”ın tercümesinden almayı uygun bulduk.Bknz. **a.g.e.s.105**.

⁷⁸ YH olarak geçer, **a.g.e.s.105**.

⁷⁹ KB KT; KB LB olarak geçer, **a.g.e.s.105**

⁸⁰ YZ olarak geçer, **a.g.e.s.105**

⁸¹ YH olarak geçer, **a.g.e.s.105**

⁸² YA YD;LD KD olarak geçer, **a.g.e.s.105**

[87b] Zengüle (uşdud 138)

A	D	V	Ḥ	Y	YC	YH	YḤ	Evvel tabaqa
Ḥ	YĀ	YC	YH	YZ	K	KB	KH	İkinci tabaqa
YH	YḤ	K	KB	KD	KV ⁸³	KṬ	LB	3.
H	Ḥ	Y	YB	YD	YZ	YṬ	KB	4.
YB	YH	YZ	YṬ	KĀ	YD ⁸⁴	KV	KṬ	5.
B	H ⁸⁵	Z	Ṭ	YĀ	YD	YV	YṬ	6.
Ṭ	YB	YD	YV	YḤ	KĀ	KC	KV	7.
YV	YṬ	KĀ	KC	KH	KḤ	L	LC	8.
V	Ṭ	YĀ	YC	YH	YḤ	K	KC	9.
YC	YV	YḤ	K	KB	KH	KZ	L	10.
C	V	Ḥ	Y	YB	YH	YZ	K	11.
Y	YC	YH	YZ	YṬ	KB	KD ⁸⁶	KZ	12.
YZ	K	KB	KD	KV	KṬ	LĀ	LD	13.
Z	Y	YB	YD	YV	YṬ	KĀ	KD	14.
YD	YZ	YṬ	KĀ	KC	KV	KḤ	LĀ	15.
D	Z	Ṭ	YĀ	YC	YV	YḤ	KĀ	16.
YĀ	YD	YV	YḤ	K	KC	KH	KḤ	17.

⁸³ ḶZ olarak geer, a.g.e.s.109.

⁸⁴ ḶD olarak geer, a.g.e.s.109.

⁸⁵ Y olarak geer, a.g.e.s.109.

⁸⁶ ḶT olarak geer, a.g.e.s.109.

[88a] ‘ Īrāk (uṣdud 138)

A	C	V	Ḥ	Y	YC	YH	YZ	YḤ	Evvel ṭabaqa
Ḥ	Y	YC	YH	YZ	K	KB	KD	KH	İkinci ṭabaq
Yh	YZ	K	KB	KD	KZ	KṬ	LĀ	LB	Üçüncü ṭabaqa
H	Z	Y	YB	YD	YZ	YṬ	KĀ	KB	4.
YB	YD	YZ	YṬ	KĀ	KD	KV	KḤ	KṬ	5.
B	D	Z	Ṭ	YĀ	YD	YV	YṬ	K ⁸⁷	6.
Ṭ	YĀ	YD	YV	YḤ	KĀ	KC	KH	KV	7.
YV	YḤ	KĀ	KC	KH	KḤ	L	LB	LC	8.
V	Ḥ	YĀ	YC	YH	YḤ	K	KB	KC	9.
YC	YH	YḤ	K	KB	KD	KV	KḤ	KṬ ⁸⁸	10.
C	H	Ḥ	Y	YB	YH	YZ	YṬ	K	11.
Y	YB	YH	YZ	YṬ	KB	KD	KV	KZ	12.
YZ	YṬ	KB	KD	KV	KṬ	LĀ	LC	LD	13.
Z	Ṭ	YB	YD	YV	YṬ	KĀ	KC	KD	14.
YD	YV	YṬ	KĀ	KC	KV	KḤ	L	LĀ	15.
D	V	Ṭ	YĀ	YC	YV	YḤ	K	KĀ	16.
YĀ	YC	YV	YḤ	K	KC	KH	KZ	KḤ	17.

⁸⁷ YṬ YḤ; Ḷ YṬ olarak geçer, a.g.e.s.106

⁸⁸ ḶV ḶZ; ḶḤ ḶṬ; ḶṬ L olarak geçer, a.g.e.s.106

[88b] Işfahān (uşdud 163)

A	D	V	Ḥ	YĀ	YC	YH	YZ	YḤ	Evvel ṭabaqa
Ḥ	YĀ	YC	YH	YḤ	K	KB	KD	KH	İkinci ṭabaqa
YH	YḤ	K	KB	KH	KZ	KṬ	LA	LB	3.
Ḥ	H ⁸⁹	Y	YB	YH	YZ	YT	KĀ	KB	4.
YB	YH	YZ	YṬ	KB	KD ⁹⁰	KV	KḤ	KṬ	5.
B	H	Z	Ṭ	YB	YD	YV	YḤ	YṬ	6.
Ṭ	YB	YD	YV	YṬ	KĀ	KC	KH	KV	7.
YV	YṬ	KA	KC	KV	KḤ	L	LB	LC	8.
V	Ṭ	YĀ	KC ⁹¹	YV	YḤ	K	KB	KC	9.
YC	YV	YḤ	K	KC	Kh	KZ	KṬ	L	10.
C	V	Ḥ	K ⁹²	YC	YḤ	YZ	YṬ	K	11.
Y	YC	YH	YZ	K	KB	KD	KV	KZ	12.
YZ	K	KB	KD	KZ	KṬ	LĀ	LC	LD	13.
Z	Y	YB	KD ⁹³	YZ	YṬ	KĀ	KC	KD	14.
YD	YZ	YṬ	KĀ	KD	KV	KḤ	L	LĀ	15.
D	Z	Ṭ	YĀ	YD	YV	YḤ	K	KĀ	16.
YĀ	YD	YV	YḤ	KĀ	KC	KH	KZ	KḤ	17.

⁸⁹ Ḥ H, H Ḥ olarak geçer, a.g.e.s.108.

⁹⁰ ḤZ olarak geçer, a.g.e.s.108.

⁹¹ C olarak geçer, a.g.e.s.108.

⁹² Y olarak geçer, a.g.e.s.108.

⁹³ YD olarak geçer, a.g.e.s.108.

[89a] Zîr-efkend (uşdud 163)

A	C	H	Ĥ	Y	YB	YC	YV	YĤ	Evvel tabaka
Ĥ	Y	YB	YH	YZ	YĤ	K	KC	KH	İkinci tabaka
YH	YZ	YĤ	KB	KD	KV	KZ	L	LB	3.
H	Z	Ĥ	YB	YD	YV	YZ	K	KB	4.
YB	YD	YV	YĤ	KĀ	KC	KD	KZ	KĤ	5.
B	D	V	Ĥ	YĀ	YC	YD	YZ	YĤ	6.
Ĥ	YĀ	YC	YV	YĤ	K	KĀ	KD	KV	7.
YV	YĤ	K	V	KH	KZ	KC ⁹⁴	LĀ	LC	8.
V	Ĥ	Y	YC	YH	YZ	YC ⁹⁵	KĀ	KC	9.
YC	YH	YZ	K	KB	KD	KH	KĤ	KV ⁹⁶	10.
C	H	Z	Y	YB	YD	YH	YĤ	K	11.
Y	YB	YD	YZ	YĤ	KĀ	KB	KH	KD ⁹⁷	12.
YZ	YĤ	KĀ	Z	KV	KĤ	KĤ	L	LĀ ⁹⁸	13.
Z	Ĥ	YA	YD	YV	YĤ	YĤ	KB	LĀ ⁹⁹	14.
YD	YV	YĤ	KĀ	KC	KH	KV	KĤ	KĀ ¹⁰⁰	15.
D	V	Ĥ	YĀ	YC	YH	YV	YĤ	KĀ	16.
YĀ	YC	YH	YC	K	KB	KC	KV	KĤ	17.

⁹⁴ V YC; KC KĤ olarak geçer, a.g.e.s.107.

⁹⁵ YC YV; YC YĤ olarak geçer, a.g.e.s.107.

⁹⁶ KV L olarak geçer, a.g.e.s.107.

⁹⁷ KA YĀ; KD KZ olarak geçer, a.g.e.s.107.

⁹⁸ Z KĤ; L LB; LĀ LD olarak geçer, a.g.e.s.107.

⁹⁹ KĤ olarak geçer, a.g.e.s.107.

¹⁰⁰ LA olarak geçer, a.g.e.s.107.

[89b] Büzürğ (uşdud 163)

A	C	V	Ḥ	Y	YĀ	YD	YV	YḤ	Evvel tabaka
Ḥ	Y	YC	YH	YZ	YḤ	KĀ	KC	KH	2.
YH	YZ	K	KB	KD	KH	KḤ	L	LB	3.
H	Z	Y	YB	YD	YH	YḤ	K	KB	4.
YB	YD	YZ	YṬ	KĀ	KB	KH	KZ	KṬ	5.
B	D	Z	Ṭ	YĀ	YB	YH	YZ	YṬ	6.
Ṭ	YĀ	YD	YV	YḤ	YṬ	KB	KD	KV	7.
YV	YC ¹⁰¹	KĀ	KC	KH	KV	KṬ	LĀ	LC	8.
V	Ḥ	YĀ	YC	YH	YV	YṬ	KĀ	KC	9.
YC	YH	YḤ	K	KB	KC	KV	KḤ	L	10.
C	H	Ḥ	Y	YB	YC	YV	YḤ	K	11.
Y	YB	YH	YZ	YṬ	K	KC	KH	KZ	12.
YZ	YṬ	KB	KD	KV	KZ	L	L ¹⁰²	LD	13.
Z	Ṭ	YB	YD	YV	YZ	K	KĀ	KB ¹⁰³	14.
D ¹⁰⁴	YV	YṬ	KĀ	KC	KD	KZ	KṬ	LA	15.
D	V	Ṭ	YĀ	YC	YD	YZ	YṬ	KĀ	16.
YĀ	YC	YV	YḤ	K	KĀ	KD	KV	KḤ	17.

[90a]₀₁Bu yazılan kâ‘ideye her kim ri‘āyet idib ‘ūduñ perdelerinde ₀₂sağlar-
ısa fenni içinde nazīri olmaya.

¹⁰¹ YḤ olarak geçer, a.g.e.s.110.

¹⁰² ḤB YB; L LB olarak geçer, a.g.e.s.110.

¹⁰³ ḤA ḤB; ḤB ḤD olarak geçer, a.g.e.s.110.

¹⁰⁴ YD olarak geçer, a.g.e.s.110.

[90b]₁ Ve çün ‘imām-ı ‘fāzıl-ı kāmīl sultānū’l-muḥakkiḳīn ḥayrū’l-müdeḳḳiḳīn
₂cāmi’-i ‘ulūmi’l-evvelīn ve’l-āḥirīn vāḥid-i dehr ve ferīd-i ‘ömr Şafiyū’d-dīn
‘Abdu’l-mü’min – *raḥmetu’l-laḥi* ‘*aleyhi raḥmeten vasi’aten* - ₄taşnīf kılduğı kitābuñ
tercümesinden fāriğ olduk. ₅Şürū’ kılalum bir niçe üstādlar ‘ālimler ve fāzıllar taşnīf
₆kılduđları kitāblara: Şeyḥ Ebū ‘Ali Sīnā kitābına ve ibn-i ₇Nāşır kitābına ve üstād
Kemāl Tebrīzī kitābına ve Ḥüsāmū’-d-dīn ₈Şeyḥ Ḥasenī Kazurūnī kitābına ve
İḥvānū’s-Şafā ₉kitābına -*raḥmetu’l-laḥi* ‘*aleyhim ecma’īne*. Ve yigirmi bir faşl ₁₀daḥı
bularuñ kitāblarından bu kitāba derc idelüm ₁₁tā mübtedīlere hiç nesne müşkil
olmaya. Ve ol ‘ālimleruñ ₁₂sözi daḥı yirde ḳalmaya. Ve eyle olsa bu kitāb otuz ₁₃altı
faşl oldı. Zīrā ki aşıl onbiş faşl-ıdı ve yigirmi [91a] ₁bir faşl daḥı bu añılan ustādlar
kitābından alıb ₂derc eyledüm. Ve ol faşllar bu şanā’ata heves kılanlaruñ ₃dirliğine
ḫurışın ve oturışın ve şoḫbete girişin ve çıkışın₄ ve her sāzuñ ağacı nice ağacdan
gerekdür ₅ve uzunlığı ve kısalığı ve ini ve deriñliğı ve yuḳalığı ₆ne ḳadar gerekdür ve
kirişleri ḳaç gerekdür.

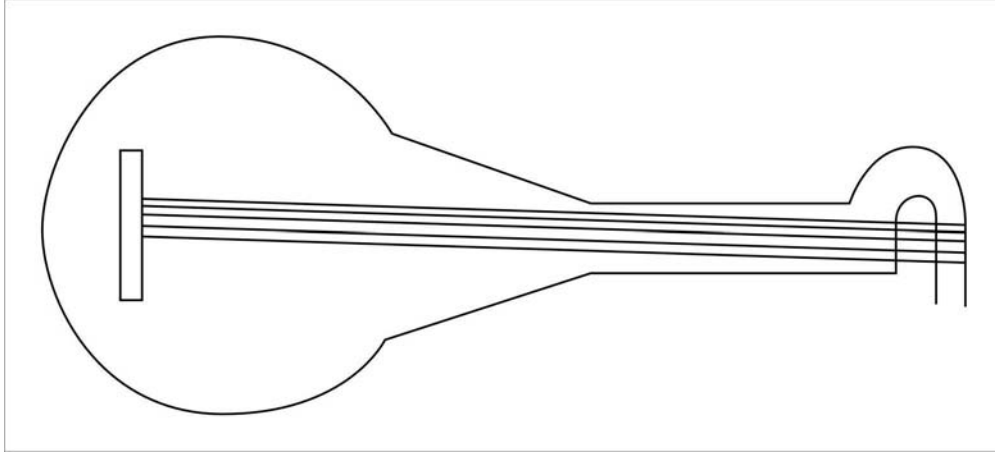
On altıncı Faşl

‘Üduñ ₈mıḳdārın ve ‘ūd nenüñ ağacından gerekdür, anı bildürür.

₉Bu şanā’at ehli üstādlar şöyle ittifāḳ kılmışlardur ki ₁₀‘üdi bir ağacdan
yonmaḳ gerekdür ki ol ağac igen ₁₁yini olmaya. Ve igen ağır daḥı olmaya. Ve daḥı ol
ağac ₁₂ayağın dururken sebebsüz ḳurmuş ola, andan kesilmiş ₁₃ola. Ya’nī aşlā
ağacda yaşlıḳ bulunmaya. Ve ‘üduñ ağacınıñ [91b] ₁eyüsi şāḫcūbdur. Şāḫcüb bir
ağacuñ adıdur ₂ki ol ağac deñiz kenārından gelür. Ve eger ol şāḫcüb ₃bulınmasa, serv
ağacından olmaḳ eyüdüdür. Ve eger serv ₄ağacı daḥı bulunmasa, bir ağac gerekdür ki
berklikde ₅ve ağırlıḳda ve yinilikde bularuñ gibi ola. ₆Ve bu ‘üduñ uzunlığı otuz altı

barmağ ini gerekdür ⁷veyāhūd üç kariş gerekdür ve ini on biş barmağ ⁸gerekdür. Ve derinligi yidi barmağ yarım gerekdür. ⁹Ve şol yir ki aña muşt dirler, ol muşt ulaşduğı ¹⁰yir-ile muştuñ arasınıñ ini, altı barmağ ini gerekdür. ¹¹Ve bir qavl dağı dimişlerdür ki ‘ūduñ uzunlığı kendü ¹²inince bir yarım ve deriñligi ininüñ yarusınca gerekdür. ¹³Bu didüğümüz ‘ūduñ teknesinüñ vaz‘ınıñ şerhidür. [92a]

¹Ammā ‘ūduñ boynına “ḥazīne” dirler. Ol ḥazīnenüñ uzunlığı ²‘ūduñ dört baḥşda birince gerekdür. Ve şol ³tahta ki ol ḥazīnenüñ üstine yapışdururlar, ol ⁴tahta gāyet berk ağacdan gerekdür ve gāyet yuqa ⁵gerekdür. Ve ‘ūduñ kirişi biş gerekdür ve her birisi ⁶bir dürlü gerekdür. Ol biş kirişüñ her birinüñ bir ⁷adı vardır. Evvel kirişe bem dirler. Ve ol bem didükleri ⁸kiriş cemī‘ kirişden yoğun gerekdür. Ve bağarsuqdan ⁹burulmuş kiriş gerekdür. Ve bağarsuqdan kirişi ¹⁰nice düzmek gerekdür, anı aşağada bildürevüz, in-şa’-Allah¹¹ el-‘azīz. İkinci kirişe veter-i meşleş dirler. Bu dağı ¹²ol üç kirişden ki yuqarudadur, anlardan dağı yoğun ¹³gerekdür. Ammā bem didükleri kirişden ince gerekdür. [92b] ¹Üçinci kirişüñ adı veter-i meşnādür. Bu kiriş cemī‘ kirişlerden ²ince gerekdür. Ve dördüncü kirişüñ adı zīrdür. Bu ³kiriş veter-i meşnāya nisbet yoğun gerekdür ve meşleşe ⁴nisbet ince gerekdür. Ve bişinci kirişüñ adı veter-i ḥaddür⁵. Bu dağı veter-i meşnāya nisbet yoğun gerekdür ve veter-i ⁶zīre nisbet ince gerekdür. ‘Ūda kiriş çekildüğü ⁷vakt bu didüğümüzü, elbette ri‘āyet eylemek gerekdür tā ⁸‘ūduñ nağmeleri ve şavtları rast ola. ‘Ūduñ şekli bu yazılandur.

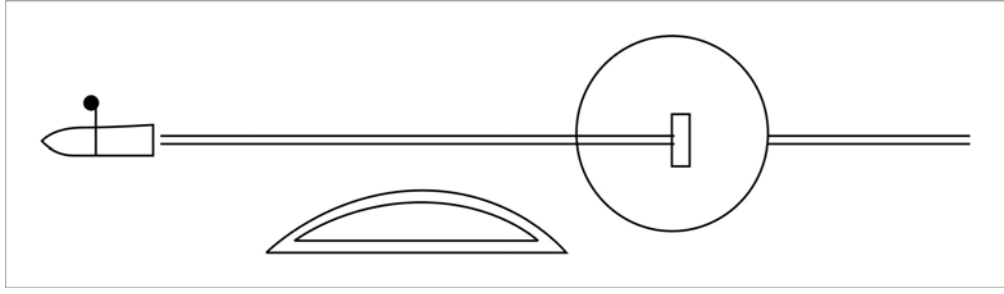
[93a] ¹Ve bu ‘ūduñ zarbı dörd dürlüdür ve her bir zarbuñ adı ²vardur. Evvel zarba “bir ve iki” dirler ve bu zarbuñ kâ‘idesi³ şöyle gerekdür: Evvel bir zaħme bem kiriş üzerine ⁴uralar. Andan iki zaħme veter-i meşnā didükleri kiriş ⁵üzerine uralar.

Ve ikincisine şıkk-i veter-i cemī‘ dirler ve bu ⁶zarb bir ve iki didükleri zarbuñ ‘aksidür. Ya‘nī evvel ⁷veter-i meşnā didükleri kiriş üzerine bir zaħme uralar. Andan ⁸şoñra veter-i bem didükleri kiriş üzerine iki zaħme ura. ⁹Ve üçinci zarba yik ü yik , ya‘nī “bir bir” dirler. Ve bunuñ daħı ¹⁰kā‘idesi şöyle gerekdür. Bir zaħme veter-i bem didükleri ¹¹kiriş üzerine uralar. Ve bir zaħme veter-i meşnā didükleri ¹²kiriş üzerine uralar. Ve bu üçinciye reftār-ı kebg daħı ¹³dirler, ya‘nī “keklik yürüşi“ demek olur. Ve dördinci [93b]¹ zarba müselsel dirler. Ve bu zarbuñ kâ‘idesi böyledür ²ki bir zarb bir zarba daħı qarışdurmayalar. Meşelā şöyle uralar ³zaħmeyi ki, bem üzerine urduqları zaħme, meşnāya doğunmaya ⁴ve meşnā üzerine urduqları zaħme meşleşe doğunmaya. Ve meşleş ⁵üzerine urduqları zaħme zīre doğunmaya. Ve gine meşnā ⁶üzerine urduqları zaħme ħadd üzerine doğunmaya. Ve bu ⁷zarbuñ dördinci nev‘ine

müşemmer dahı dirler. Ve bu zarbı 8ekşer rebābda isti‘māl iderler, ‘ūdā artuķ isti‘māl 9itmezler.

On yidinci Faşl

İķlġı düzmek ķā‘idesin 10bildürür. Ve ālātın nice itmek gerekdür, anı bildürür. İmdi 11şöyle ma‘lüm olsun ki iķlġuñ tāsı isbidrodan gerekdür 12ki ol tāsıñ ķalıñlıġı igen dahı ķalıñ gerekmezdir. [94a]1Ve yuķalıġı igen dahı yuķa gerekmezdir. Ve ululıķda 2igen ulu gerekmezdir. Ve giçilikde igen dahı 3giçi gerekmezdir, orta gerekdür. Ve degirmi gerekdür. 4Ve ol tāsıñ iki yanı dahı delük gerekdür. Ve ol 5iki delük birisi tar ve birisi giñ gerekdür. Ol giñ 6delüğe iķlġuñ destesin berkideler. Ve ol tāsıñ 7yüzine bir pāre raķķı, ya‘nī geyik derisin yapışduralar. 8Ve ol raķķ yuķacuķ ola ve yüzi düz ola, ya‘nī bir yiri 9yuķa ve bir yiri ķalıñ olmaya. Ve mihca düzeler, ya‘nī bir 10mih düzeler pulāddan. Şöyle ki ol mihıñ uzunı 11bir buçuķ ķariş ola. Ve ol mihıñ yarusı ince ola, 12yarusı yoğun ola. Ve şol yirde ki yarusı ince ola, 13ve yarusı yoğun ola, ol ortalıķda iki çengāl [94b]1 ola kiriş berkitmek için. Ve iķlġuñ destesi ġāyet ķatı 2aġacdan gerekdür, bādām aġacı gibi ve ķoz aġacı gibi. 3Eger ābnūs aġacı olursa cemī‘sinden eyüdü. 4Ve iki ķılludur. Ve ol iki ķıluñ biri birinden yoğun 5gerekdür. Ve bu iķlġuñ hereġin tāsıñ ortasında 6ķomaķ gerekdür. Ve barābarlıķda şöyle gerekdür ki 7bem üzerine sirçe barmaġı ķoyıcaķ āvāzı yer ķoyulmaz. Kiriş 8āvāzı-y-ıla barābar ola. Ve ol iķlġı çalacaķ nesne bir 9 yay gerekdür, ġāyet berk aġacdan. Ve ol yaya, 10at ķılın yay kirişi gibi dakmaķ gerekdür. Ve ol 11ķıllaruñ şayusı otuz gerekdür. Ve eger otuzdan 12artuķ olursa revādur. Ammā kırķdan artuķ gerekmez. 13Her kim ki bu tertībi iķlġıķda ri‘āyet eyleye ġāyet kāmil [95a] 1ola. Ve iķlġuñ şekli budur.

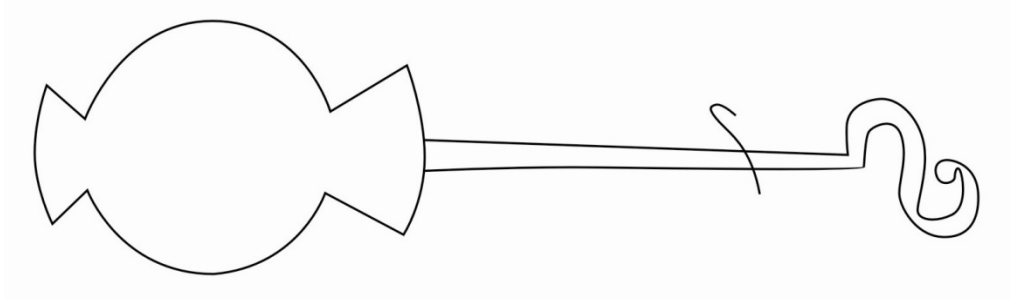
2On sekizinci Faşl

Rebāb düzmek bildürür. İmdi ma‘lūm ³olsun ki rebābuñ çanağı ğalıbı budur ki zerd-ālū ağacından ⁴olmağ yıgdür. Ammā şöyle gerekdür ki rebābuñ çanağınıñ ⁵ağacın evvel süd içinde kaynadalar. Ve eger süd ele ⁶girmezse kaynar şu içinde kaynadalar. Ve eger süd içinde ⁷kaynadurlarsa ğāyet eyüdü. Ve hem kızmak vaqtinde çanak ⁸āsān kızılır. Ve ol rebābuñ destesin dağı zerd-ālūdan ⁹düzeler. Ele girmez-ise kız ağacından düzeler. ¹⁰Ammā rebābuñ çanağı ğāyet yuğa gerekdür. Ve düz [95b] ¹¹yonulmak gerekdür. Ve ba‘zı üstādlar eydürler ki sırçayı ¹²döküp tutkal-ıla yoğurub ol rebābuñ çanağına ¹³şuvayalar tā ki rebābuñ āvāzı kıba ola. Ve rebābuñ iki ¹⁴karnı vardur. Birisi çanağdur ve birisi dağı çanağıñ ¹⁵yiridür. Ve her karnıñ deriñligi yidi barmağ gerekdür ¹⁶ki ol barmağlar biri birinden ayrılmış olmayalar, biri ¹⁷birine yapışmış olalar. Ve her karnıñ ini bir kıriş ve ¹⁸iki açuğ barmağ gerekdür. Ve bu iki çanağıñ uzunlığı ¹⁹bir kıriş ve dörd açuğ barmağ gerekdür. Ve bu ²⁰rebābuñ destesi üç kıriş gerekdür. Ve çanağıñ ²¹yüzine bir pāre yuğa tahtaya yapışdurmak gerekdür. Ve bu ²²şol çanağdur ki desteyi aña yapışdururlar. Ammā ol ²³yir çanak ki aña boyun diyü ad kımişlardur, ol [96a] ²⁴boynuñ yüzine rakğ yapışdurular. Ve ba‘zı üstādlar ol ²⁵yüzine ²⁶dağı tahta yapışdururlar. Ammā ortasında bir pare delük ²⁷yir kıorlar. Ve ol delük üzerine rakğ yapışdururlar. [Ve bu ²⁸rebāb dağı altı kılludur. [Üç dürlü ebrīşimden. [Evvel kılına ²⁹zīr dirler. [Bu kıll cemī‘ kıllardan yoğundur. Ve

ikincisine 6hadd dirler. Bu kiriş, zîr didükleri kirişe göre ince 7gerekdür. Ve üçüncü kirişe meşnâ dirler. Bu dağı ol hadd 8diyü ad ködukları kirişe nisbet, ince gerekdür. Ve 9ol çanağlarıñ eñ aşığasından dört barmaq yir 10kiriş [bağlamağa koyalar]¹⁰⁵. Andan ki rebābuñ heregin 11koyalar, ya'nî eşegin koyalar. Ve rebābuñ dağı tertibi 12bu yazılanlardır. Her ki bunları ri'āyet eyleye kendü 13kātında kāmil ola. Ve rebābuñ şüreti budur.

[96b]₁

Evvel qarnı

İkinci qarnı

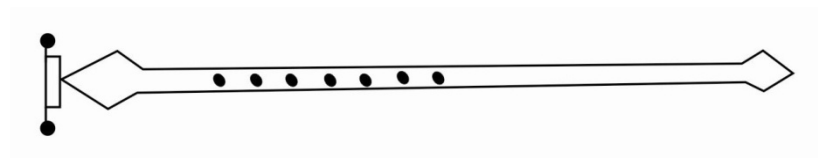
On toközüncü Faşl

Mizmār düzmek bildürür. 2Ve mizmār diyü bir neye dirler ki ol neyi iki pāreden 3düzerler. Bir pāresi qara qamışdan ola. Ve bir pāresi ağacdan 4ola. Ve ol ağacı dağı qamış gibi yonalar ve düzeler ve 5için deleler. Ve anuñ uzunı bir karış ve bir barmaq ola. 6Ve iki ucından dağı bile ikişer qoşa barmaq kadarı koyalar. 7Girü qalanın yidi bölük ideler. Her bir başşında 8bir delük dağı deleler. Ammā igen dağı giñ delmeyeler. 9Ve qar dağı delmeyeler ve urulacak yanında bir delük 10dağı deleler. Ammā ol delükler olduğı yañaya [97a] 1delmeyeler, delükden yañada deleler. Ammā ol delüğüñ ikisinüñ 2arası barābarında deleler. Ve qamışdan olan pārenüñ 4dağı uzunı

¹⁰⁵ Bu cümleler metinde olduğu gibi parantezde gösterilmiştir.

bir qarış ve bir barmaqdan artuğıraq ⁵olmaq gerekdür. Ve eger mizmāruñ uzunluğı bir qarış ⁶ve bir barmaqdan artuğ olursa delüklerin dağı giñrek ⁷deleler. Ve mizmāruñ aşı şol ney paresidur ki ⁸ol ağacdan düzdükleri neyi anuñ üstine berkidürler. ⁹Ve şol nağmeler ki nāydan belürür, qamış olduğındandır. ¹⁰Ve bu'dlar belürdüği ol ağacdan olan ney sebebini dendür. ¹¹Ve ol qamışdan olan pāre evvel dağı yaş iken çeng kirişiyile ¹²bir yanın muħkem bağlayalar, ya'nī şaralar. Ve bir yanın dağı iki ¹³üç gün iki ağac ortasına qoyub şikenceye uralar. [97b]₁ Tā giñrek ola. Andan soñra yaş ağacdan bir tabaqa ²düzeler ve ol qamışdan olan yarunuñ ağzına berkideler. ³Nağmeler nāyda şaķil ve ĥadd olduğı, ya'nī zīr ve bem ⁴olduđı ol ĥalka sebebini dendür. Ve iki pāre qamışı dağı ⁵biri birine ulayalar. Ve ikisinüñ başını biri birne ⁶bađlayalar ebrīşim-ile. Şöyle ki iki nāyuñ ortasında bir ⁷yaruđ gibi olur. Ve şol vaqt ki nāy çalmağdan fāriğ ⁸olalar, ol mizmāruñ ağzına qoduqları ĥalkayı alalar. ⁹Ve şol barmaq ki nāyuñ urulacak yirine yağındur, ¹⁰anuñ nağmesi zīrdür nisbet-ile. Ya'nī yağında olan delüklerüñ ¹¹nağmesi yırağda olan delüklere nisbet zīrdür. ¹²Ve yırağda olan delüklerüñ nağmesi yağında olan ¹³delüklerüñ nağmesine bemdür. Ve ĥammāmda qara nāydan [98a] ¹artuđ sāz çalınmaq imkānı yoğdur. Ve mizmāruñ ²şüreti budur ki uş yazıludur:

Evvel delük

1.2.3.4.5.6.7.

Ağza alıb uracak yir

3Yigirminci Faşl

Pişeyi bildürür. Ve pişeyi 4düzmek bildürür. Pişe bir neydir ki anı 1kımızdan düzerler 5ki ğayet degmiş ola, ya'nî yirinden 6ham kesilmemiş 6ola. Veyāhūd igen dahı 7kırımış olmaya, ya'nî geçmiş olmaya. 7Ve pişe düzdükleri 8kımızuñ eyüsi oldur ki anı 8Nişābur'dan getüreler, ya'nî Nişābur vilāyetinde bitmiş ola. 9Ve bu didüğümüz şüretde kesilmiş ola. Veyāhūd bitmiş 10kımız 10ola ve ğāyet 11toĝru ola. Ve pişenüñ uzunluĝı bir 11kırış ve iki barmaĝdan artuĝ gerekmez. Ammā bir kırışdan [98b] 1dahı 12kışa gerekmez. Ve eger pişenüñ āvāzın zīr olmaĝ 13dileseler eksük itmeyeler, bu didüğümüz gibi ideler. 3Ve eger pişenüñ āvāzın bem olmaĝ 14dileseler iki 14kırış ve dörd barmaĝdan ideler. Bunuñ dahı 15delükleri 15yididür. Ammā ba'zı ustādlar 16toĝuz dahı 16delerler. 6Ve bunuñ delüklerinden ĝiñ 17gerekdür ve 17uracak 18yirden delüĝi 18iraĝ gerekdür. Ve pişenüñ 19şüreti budur ki uş yazılıdur.

Evvel delük

2.3.4.5.6.7.8.9.

Aĝza alıb uracak yir

10Bu yazılan sāzlar kāmīl sāzlardur. Ammā bir 11kaçı dahı 11vardur ki ustādlar 12katında ol sāzlara eksük 12sāz dirler. Ve ol eksük sāzlar 13dörtür.

13Yigirmi birinci Faşl

Çengi bildürür. Ve çengi nice [99a] 1aĝacdan düzmek gerekdür ve nice düzmek gerekdür 2anı bildürür.

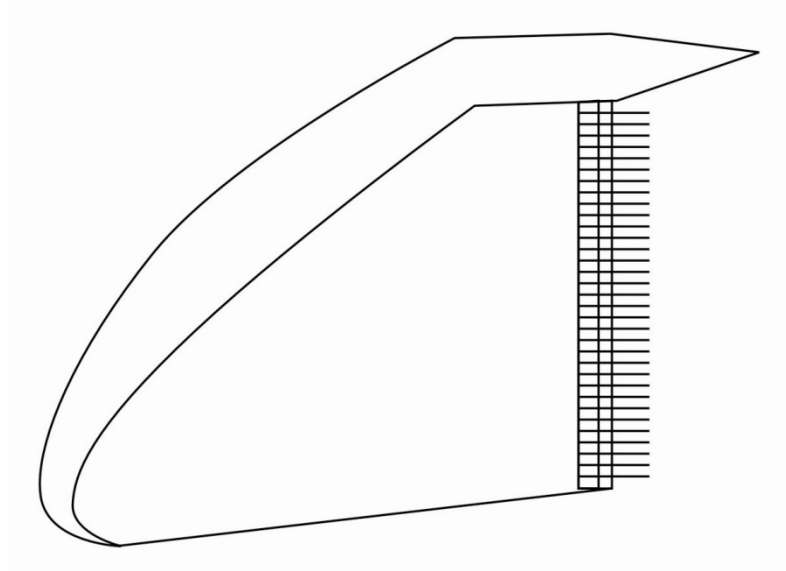
İmdi ma'lūm olsun ki çeng tamām sāzlar 3nisbet eksikdür. Ve bu çengüñ 4çanaĝı bir tobra gibi gerekdür. 4Ve boynı uzun ve eĝri gerekdür, at 5boynı gibi. 5Ve

eyüsi oldur ki çanağı bir pāreden ola ve zerd-ālū 6ağacından ola. Ve anuñ uzunı boynı-y-ıla dörd qarış gerekdür 7ve ini bir qarış gerekdür. Ammā vara vara eksilür. 8Şol vaqt ki ini bir qarış olsa deriñligi dört 9açuk barmaq gerekdür. Ve destesi dağı zerd-ālū 10ağacından gerekdür. Ve destesinüñ dağı uzunı 11üç qarış gerekdür. Ve çengüñ çanağınıñ döğülmiş 12sırça-y-ıla ve tutkal-ıla şıvamaq gerekdür. Ve çanağıñ 13yüzini raqqıyla yaqu yaqalar. Ve anuñ perdesi dağı [99b] 1zerd-ālū ağacından gerekdür. Ve eger koz ağacı dağı 2olsa revādur. Ve perdenüñ dağı uzunı iki qarış ve 3üç açuk barmaq gerekdür. Ve dağı şöyle gerekdür ki 4çeng-ile perdenüñ arası üç açuk barmaq kadarı açuk 5ola. Ve şol yañdan çengüñ hereginüñ perdelerini 6yigirmi dört bahş veyāhūd yigirmi biş bahş ideler. Ve çengüñ yüzinde bir ağac dağı vardur ki, aña 8nīze diyü ad qomışlardur. Anı dağı yigirmi dört bahş ideler. 9Veyā yigirmi biş bahşda ideler. Meşelā herek nice bahş 10olursa, nīze dağı ol kadar bahş ola. Ve bu nīzeyi dört 11yirden çengüñ yüzinden muhkem bağlayalar. Ve on iki burulmuş 12ipler ki ol ipler atüñ kūyruğı kılından ola, 13ki ol kıllar ne kadar uzun olursa ol kadar yigdür. [100a] 1Ve ol iplerüñ her birini üçer keret heregüñ her bir delüğinden 2geçüreler ve muhkem berkideler.

Ve bu çengüñ kirişleri üç 3dürlü gerekdür: Haddür ve zīrdür ve meşleşdür. Şöyle ki 4sekiz kiriş haddür ve sekiz kiriş meşleşdür. Bu şol 5vaqtdür ki kiriş yigirmi dörd ola ve eger yigirmi biş 6olursa ol bir artuqın dağı bem üzerine qoyalar. Eyle 8olsa bem kiriş tokuz olur. Ve çengi şol koltuğa ala9lar ve kıllarını şol el-ile düzeler . Ve perdelerinüñ iplerini 10 sağ el-ile düzeler ve şol el-ile te'lifleri 11ve bu'dları biri birine münāsib ideler. Ve evvel çengün 12kirişin düzmege başlayıcaq hadd tarafından on bişinci 13kıldan başlaya. Yāhūd tarafı tamām toğru olunca ve andan [100b] 1şoñra

anuñ yanındağı kirişleri düzede ve hadd tarafından 2tutduğı barābarında olan bem kirişin düzede. Ve şöyle 3düzede ki zīr nağmesi-y-ile bem nağmesinüñ ortasında 4düşen nisbetler bu'dü'l-lezī bi'l-küll nisbeti gibi 5ola. Ve çün bu didüklerimiz gibi ola : Zīrleri şol barmağ-ıla çalalar, 7ve şol elüñ şehādet barmağı ki aña sebābe dirler, bu 8sebābe barmağı sağı elüñ baş barmağı doğundığı 9kirişüñ altındağı dördinci kirişe tokuna. 10Ve sekizinci kirişe sağı elüñ sebābesi tokuna, 11on birinci kirişe sağı elüñ baş barmağı 12tokuna, ve's-selām. Ve çengüñ 13şüreti budur:

Nize

Perde

[101a]

2Yigirmi ikinci faşl

Nüzhe didükleri sızı ve anuñ 3niteligin ve neden olduğın ve nice olduğın bildürür.

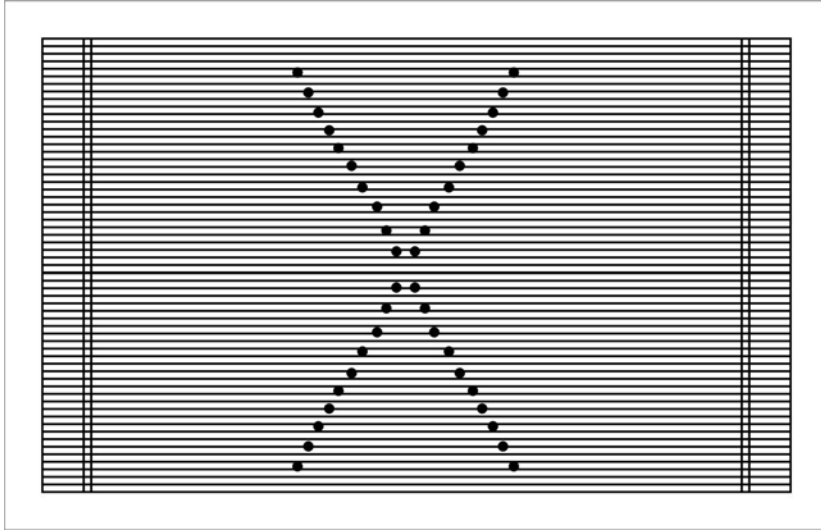
4İmdi ma'lüm olsun ki çengden geçdükte, nüzheden 5yigirek sız olmaz. Bu nüzhe didükleri sızıñ 6yüz sekiz kirişi vardır. Ve bu sızı Mevlānā 'imām-ı 'āmil-i

7kāmīl Safiyü'd-dīn 'Abdü'l-mü'min taşnīf eylemişdür - *rahmetu'l-lahı 'aleyhi*. 8Ve bu nüzhe didügümüz sāz dört bucaqludur. 9Ammā uzunı artuğırağdur ininden. Nüzhenüñ ağacı [101b] 1kızılsögüt ağacı gerekdür veyā şāhçüb gerekdür. 2Ve eger şimşād ağacından olursa, ğāyet hūbdur. 3Ve serv ağacı dağı eyüdü. Ve bu sāzuñ uzunı iki 4karış gerekdür. Ve üç açuğ barmağ dağı ve ini tamām 5iki karış gerekdür. Ve deriñligi dört açuğ barmağ 6gerekdür. Ve nüzhenüñ yūzi 'ūd gibi yuğacuğ 7gerekdür, tahta-y-ıla örtülmek gerekdür. Ve anuñ bir 8yanı üç bağş gerekdür. Ve her bağş yigirmi yidi bölük 9olmağ gerekdür, şöyle ki cemī' seksen bir bölük olur. 10Ve her bir bölüğine bir delük gerekdür, her biri bir barmağ için. 11Andan soñra bir uzun herək, ya'nī eşek didükleri 12ağacı bir ininden bir inine yapışdurmağ gerekdür. 13Ammā şöyle gerekdür ki nüzhenüñ yüzinden bir barmağ [102a] 1ini kaçarı yūsek ola. Andan soñra anı dağı 2yigirmi bölüb her bölüğü bir delük delmek gerekdür. 3Andan soñra her delüğüñ iki yanında birer delük 4dağı delmek gerekdür, şöyle ki üçer delük biri biri 5yanında olalar. Ve dağı bu üç delük-ile girü kalan 6üçer delükler aralığı barābar olmağ gerekdür. Ve andan 7soñra nüzhenüñ uzun tarafından her bir yanını 8dörder bağş itmek gerekdür. Ve bir tarafından dört bölüğüne 9dörd 'alāmet komağ gerekdür. Ve ol dört 'alāmet bulardur: 10Ā B C D. Ve ol bir tarafına dağı koyulan dört 'alāmet 11bulardur: H V Z Ğ. Andan soñra bi'den vav'a bir hağğ 12çekmek gerekdür. Ve ol hağğı dağı yigirmi yidi bağş 13itmek gerekdür. Ve ol delüklere uvacuğ burğucuğlar [102b] 1soğmağ gerekdür zīr kirişleri dakmağ için. Ve bir hağğ 2dağı C'den Z' ye çekmek gerekdür. Şöyle ki ol 3iki hağğ biri birine barābar ola. Ve bu hağğı dağı yigirmi yidi 4bağş itmek gerekdür. Ve yigirmi yidi delük delmek gerek 5ammā. Çünkü on üç delük deline, dört barmağ anı 6kaçarı açuğ

qoyub on dörd delük dağı biri biri 7ardınca delmek gerekdür. Ve bu delükler dağı yigirmi 8yidi burđu qomağ içündür.

Ammā nüzhenüñ kirişleri 9dörd dürlü gerekdür: Hadd ve meşleş ve mesnā ve bem. Kirişlerinüñ 10ba‘zısı birinçden gerekdür. Ve şol kirişler 11ki birinc çekmişlerdür kırk sekiz meşleş kirişdür. 12Ve sekiz dağı bem kirişidür. Ve bularuñ zīrleri-içün 13yigirmi üç dağı mesnā kirişi gerekdür. Meşnā kirişleri [103a]1burgular tarafından alalar. Ve şol küçücük hareketler 2ki nüzhenüñ yüzinde vardur, anlara berkideler. 3Üç kiriş dağı meşnālardan alalar. Ve nüzhenüñ yüzinde 4olan burgulara şaralar. Ve andan sonra dört kiriş 5dağı birinçden, zīrlerden bem düzeler burgular tarafından. 6Ve her üç kirişi bir nağmede ortak ideler. Şöyle ki 7her tarafda üç kirişüñ ikisi bem ola ve birisi zīr 8ola. Ve evvel bem tarafından tutalar. On dört kiriş şayalar, 9şöyle ki elli altı kiriş hisābında ola. Şol vāsıta-y-ıla 10ola: Her üç kiriş bir nağmede ortakdur; üçü bir kiriş 11hükminededür. Ve çalmağa başlayan evvel on dördinci 12kirişden başlaya. Andan sonra gönli diledügi gibi 13seyr ide. Maqşudı hāşıl olıcağ girü başladuğı yirde [103b] 14karār ide. Ammā çengde kirişüñ nazīrların nice 2ri‘āyet iderler-ise bunda dağı eyle ideler. Ve şol 3vaqt ki bu sāzı ‘amele getürmek dileseler burgudan 4yanını şol yanına tutalar ve hareketden yanını tutalar. 5Ve şol elile burgudan yanını çalalar ve sağ elile hareketden 6yanını çalalar. Ve şūreti-i nüzhe budur:

Burđu tarafı

Herek tarafı

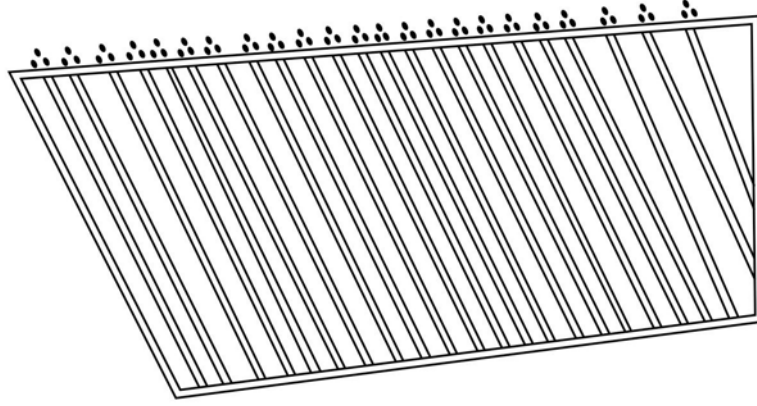
8Yigirmi üçüncü Faşl:

Ḳānūn ve ḳānūnuñ ağacı neden [104a] ₁yonulmaḳ gerekdür ve nice yonulmaḳ gerekdür, anı bildürür.

₂İmdi ma'lūm olsun ki nüzhe iki ḳānūndan düzilüpdür. ₃Ve ḳānūnuñ daḫı şekli dört bucaḳludur. Ammā bir yanı ₄inlü ve bir yanı insüzdür. Ve bu ḳānūn daḫı rebāb gibi ₅zerd-ālū ağacından yonulmaḳ gerekdür. Ve bir yanınıñ uzunı ₆üç ḳarış gerekdür. Ve bu yanınıñ daḫı uzunı bir bucaḳ ₇ḳarış gerekdür. Ve burḡuları olan yanınıñ ini ₈iki ḳarış ve üç barmaḳ gerekdür. Ve şol yanınıñ ₉ini ki kiriş ol yañaya berkidürler, iki ḳarış tamām ₁₀gerekdür. Ve burḡudan yañaya bir uzun herek berkideler. ₁₁Ve bu ḳānūnuñ deriñligi üç açuḳ barmaḳ ḳadarı ₁₂gerekdür. Ve ḳiriş altmış dörddür. Ve bu altmış dört ₁₃ḳiriş üç dürlü gerekdür: Bem ve meşleş ve meşnā. Ve bu [104b] ₁ ḳirişleri taḳduḡı vaḳt üç ḳirişi bir naḡmeye ortak ₂ideler. Ve bunuñ daḫı şöyle gerekdür iki meşnā ₃ḳirişüñ ortasına bir bem ḳiriş daḳalar. Ve ba'zı ustād₄lar şaḳīl olan ḫarafa birinçden biş ḳiriş daḳalar. Biş ₅ḳirişi bem ḳirişler ₆ıvażına tūtalar. Ve zīrlerini mumlayıp ₆meşleş ḳirişleri üstine çekerler. Ve biş bem ḳirişleri ₇

dağı şol beñzedi dutduqları kirişlerüñ yukarusından 8alurlar. Ve zîrlerini meşleş
kirişlerüñ üzerine 9çekerler, girü qalan kirişleri bem ve meşnâ kıılurlar. Ve qânûnuñ
10dağı şekli işbu şüretiledür, ve's-selâm.

Bu tara^ turur. (Bu sâz oniki kııldan başlanur)

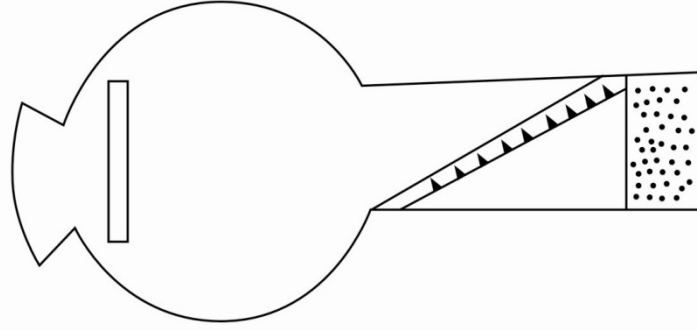
Bu taraf turur.....

[105a] 1Yigirmi dördinci Faşl

Muğnî düzmeği ve muğnînüñ vaşfını 2bildürür.

İmdi muğnî dağı bir sâzdur ki Şafîüddîn Abdülmü'min 3taşnîfindendür -
rahîmehu'l-lah. Bu sâzı İşfağan'a 4gelicek düzmişdür. Ve muğnî rebâbdan ve
qânûndan ve nüzheden 5çıqarmışdur. Ve bu dağı zerd-âlû ağacından yonulmaq
gerekdür. 6Ve muğnînüñ çanağı rebâb çanağından büyük gerekdür. Ve destesisi 7dört
bucaklı gerekdür. Ve çanağınuñ uzunlığı 8bir qarış ve biş қоша barmaq gerekdür. Ve
ini bir qarış 11ve dört қоша barmaq gerekdür. Ve deriñligi dört 12açuq barmaq
gerekdür. Ve destesinüñ uzunı iki qarış 13ve üç açuq barmaq gerekdür. Ve derinligi
iki қоша barmaq [105b] 1gerekdür. Ve çanağınuñ yüzini raqq-ıla yapışdurmaq
gerekdür. 2Ammâ çeng gibi anuñ dağı içini tutqâl-ıla ve sırça 3 unı-y-ıla şuvamaq
gerekdür. Andan şoñra raqqı yapışdurular. 4Ve destesine başdan başa yuqacuq tahta

yapışdurmak ⁵gerekdür. Ammā destenüñ başında dört açık ⁶barmak kadarı açık komak gerekdür. Ve bir uzun hareket ⁷ol açık yire yapışdurmak gerekdür. Şöyle ki hareketden yukarı kalan dört bucaklı ola. Ve dört bucağı ⁹barābar ola. Ve ol açık yiri yigirmi altı bahş eylemek gerekdür. ¹⁰Ve her bahşda bir delük delmek gerekdür şakīl kirişlerün ¹¹burgusun komag için. Ve andan sonra destenüñ ¹²çanağından yañasından, ya'nī çanağa yapışdurdukları yirden ¹³bir hat çekeler, şöyle ki bir ucı bir tarafa dağı yitişe. Ya'nī [106a] ¹burgu tarafına irişe. Ve destenüñ yüzini iki meşleş ²bahş ideler ve ol hatı başdan başa kazalar. Bir cedvel ³hāşıl olur ki ol cedvelün ini bir barmak bucuğ inince ⁴ola. Ve deriñligi deste deriñliginedür. Ve andan sonra ⁵ol cedvel olan tarafuñ bir tarafı dağı on üç kısmet ⁶ideler. Ve on üç küçücük hareketler ol tarafa ⁷yapışdurular. Ve çanağıñ bir yanında dağı desteye yapışılan ⁸yirde üç delük dağı deleler. Şöyle ki cedvelün ⁹ikinci dīvārına irişe ve andan sonra bir tarafına dağı ol ¹⁰üç burgu yiri kadarı koyalar. Andan artuğına ¹¹on bahş ideler. Ve on burgu yiri deleler. Ve ol ¹²delükleri barābar deleler ve şöyle deleler ki aralıkları ¹³dağı barābar ola. Ve burguları dağı tiz kirişlere getürelere. [106b] ¹Ve bu muğnīnün kirişleri otuz toktuzdur. Ammā bu otuz toktuz ²kiriş dört bölük gerek: Hadd ve meşnā ve meşleş ve zīr. Ve bularuñ ³her için bir kiriş hükminde düzeler, ya'nī üçer ⁴ola ve her üç, bir nağmede ortak ola. Ve bu şakīl kirişlerün ⁵on sekizi zīr gerekdür. Ve sekiz dağı meşleş gerekdür. ⁶Ve bu tiz kirişlerde toktuzı meşnā gerekdür. Ve dördü ⁷tiz gerekdür. Ve muğnī çanağı desteye yapışduğı yirden ⁸kiriş burğuya irdüğü yire degin bir uzun hareket gerekdür ⁹ki ol kirişler tamām ol hareketün üstine bine ve çalmağa ¹⁰başlayan kişi evvelinci kirişden başlaya. Ve muğnīnün şekli işbunuñ gibidür.

[107a] ¹Yigirmi bişinci Faşl

Kiriş burmağun töresin bildürür.

İmdi ²ma'lüm olsun ki āvāzeler, sāzlarda eyü olmak ve ʔoğru ³olmak ve egri olmak kirişler sebeb ile olur. Ya'nī kiriş⁴ler eyü olursa āvāzlar dağı eyü olur. Ve kirişler eyü ⁵olmazsa āvāzlar dağı eyü olmaz. Pes kiriş eyü gerek ya'nī. ⁶Ve kirişün eyüsi oldur ki ebrīşimden ola veyāhūd koyun ⁷bağarşuğundan ola ebrīşim kiriş bulunmasa. Ve kiriş ⁸itmege ebrīşim gerekdür ki aq ola ve düz ola. Ve hiç ⁹vech-ile biri birinden fark olmaya. Ve tilleri yaşşı olmaya ¹⁰ve perdağı [...] gāyet ola. Ve hūb burulmuş ola. Ve ¹¹ıssı ¹¹şuya kaynanmış ola. Ve kaynaduğdan şoñra şudan çıkara ¹²ve şovük şu-y-ıla üç dört keret arı yuyalar. Ve [...] ¹³da kıridalar. Ve burduğı vaqt güne karşı buralar. [107b] Ama ¹bir niçe şartlar vardır ki, elbette ol şartları ²ri'āyet itmeyince olmaz. Şöyle gerekdür ki bem kirişün ³tilinün şayusı altmış gerekdür. Ve meşleş didüğümüz ⁴kirişün tili şayusı kırksekiz gerekdür. Ve meşnā ⁵didüğümüz kirişün ebrīşiminün tili şayusı otuz⁶ iki gerekdür. Ve zīr olan kirişün ebrīşiminün ⁷tili şayusı yigirmi dört gerekdür. Ve hadd olan kirişün ⁸ebrīşiminün tili şayusı on altı kat gerekdür. ⁹Ve gāyet laṭif ve düz burmak gerekdür. Ve andan bir ¹⁰pāre arı ʔutqalı eridib birez dağı za'ferān-ıla katıb, ¹¹ammā şöyle ideler ki igen katı olmaya ve igen dağı ¹²şıvuq olmaya. Ve igen ¹³ıssı olmaya ve igen dağı şovük olmaya, ¹³fi'l-cümle

mu‘tedil olmaya. Bu şüretlü tütka1-ıla za‘ferānı [108a] 1bir eski biz içine koyalar. Ve ol burulmuş ebrīşime şol 2kadar süreler ki cemī‘ katına iriše ve andan şöıra 3kırudalar. Ve sāzlara yirlü yirinde tağalar tā maqşūd 4hāşıl ola.

Yigirmi altıncı Faşl

Bağarsuğdan olan kirişleri 5düzmegüñ beyānındadır.

Hakīmler şöyle īzān 6eylemişdür ki bağarsuğdan olan kirişlerde 7oyun bağarsuğından olan kiriş gibi olmaz. Ve 8ol dağı şol vaqt eyü olur ki mūm-ıla buralar. 9Anınçun ki mūm olmayınca bağarsuğlar biri birine 10ulaşmaz. Ve muma “ümmü’l-evtār” diyü ad komışlardur. Ya‘nī 11 “ kirişler anası ” demek olur.

Ve ba‘zı üstādlar katında 12keçi bağarsuğundan olan kiriş koyun bağarsuğundan 13olan kirişden eyüdür. Ve ba‘zılar eydürler : Aq koyunuñ [108b] 1kirişi kara koyun kirişinden eyü olur. Ammā bu mübālāğadır. 2Gerçek budur ki sāz ehli bem kirişlerin bağarsuğdan 3olan kirişi ide. Ammā şöyle gerekdür ki bağarsuğlar 4incelikde ve yoğunluğda barābar ola. Ve kiriş 5idecek bağarsuğları bir gün şu içinde yaturalar. Andan 6ki burmağa başlayalar. Ve buracağ vaqt göreler, eger 7bağarsuğ ince olursa bem kirişçün ince bağarsuğı 8üç kat buralar. Ve eger bağarsuğlar yoğun 9olursa iki katdan buralar. Ve ba‘zı üstādlar meşleş 10kirişlerin dağı bağarsuğdan buralar. Ammā meşleş için 11burulan kirişler, bem için burulan kirişlerden bir kat 12eksük gerekdür. Ve andan şöıra sifidāç şuyına 13ışlanmış za‘ferāna bir eski pāresini bulaşdura ve bir kaç keret [109a] 1ol bağarsuğdan ola, kiriş üzerine süre. Andan şöıra [...]2kırıya.

Yigirmi yidinci Faşl

Bu ‘ilm-i mūsikīye [...] ₃ [...]naşihatların bildürür. Bu şanā‘at ehlinüñ tūruşu ve ₄oturuşu ve şoĥbet içinde girmegi ve çıkmağı ne [...] ₅gerekdür, anı bildürür.

İmdi bu ‘amele heves idene şöyle ₆ma‘lüm olsun ki bu şanā‘at ehline vācibdür ki ₇evvel kendü mezhebin ri‘āyet eyleye. Ya‘nī Hānefī mezhebi ₈olursa, ol mezhebi ri‘āyet ide. Eger Şāf‘ī mezhebi ₉olursa kendü mezhebin ri‘āyet ide. Ve eger Hānbelīsi ₁₀olursa gine eyle ideler. Ve eger Mālikī dahı olursa ₁₁gine eyle. Fi’l-cümle kendü mezhebenden ayruĥ mezheb ĥükmince ₁₂‘ibādet itmeye ve dāyim ‘ibādet ve şalāĥiyet itmeğe ‘aĥd ₁₃ide.

Ve elbette zāhıdlık ide ve yavuzlıktan ve yaramazlıktan. [109b] ₁Fi’l-cümle muĥālīf-i şer‘ olan nesnelere kendüyi şaĥını ₂ıtuta, nefsine uymaya. Ve az yimek ve az gitmek ve az uyumaĥ ₃ve naĥmeyi çok söyleşmekden şaĥına.

Ve şol du‘ālar ki ₄Zühre için düzmişlerdür, ol du‘āları aşāgada bir faşılda ₅dahı añacaĥuz. Ol du‘āları ezberleye. Ve dāyim oĥuya. ₆Ve belki yazdura ve kendüde ıtuta. Ve çünki Zühre şeref ₇maĥāmına irişe, “ Şeref-i Zühre ” diyü bir nesne yazmışlardur, ₈üstādlar ol şekli yazduralar veyāĥüd yazalar bile ₉götüreler. Ve Zühre tölunduğı vaĥt dāyim aña karşı ₁₀el kavşurub turalar ve kendülerin Zühre’ye ĥul gibi ₁₁göstereler. Ve andan yardım taleb ideler. Ve dünyāda olan ₁₂yaramazlıktan şaĥını turalar. Ve dāyim arı tınlar geyeler ₁₃ve eyü ĥoĥular dürtüneler. Ve eger şālihler ve zāhıdlar [110a] ₁tonı gibi tınlar geyeler-ise dahı ĥüb olalar.

[...] ₂güleç yüzlü ve açuĥ ĥaşlu olalar. Ve [...] ₃içinde gerek dururlar. Ve bu ‘ilmden çok nesnelere ezberlemek ₄gerekdür. Ve ĥoş ĥikāyetler ve güldürici laţifeler ₅ve rübā‘iler ve ĥarīb beytler ĥātırlarında ıtumaĥ gerekdür. ₆Ve şol vaĥt ki

üstâdlardan ta‘lîm alur ola, ivmeye. ⁷Ve üstâdlar atına varıca miskînlik ûret-ile varalar. ⁸Ve ol nesnelere ki tabî‘atleri aa öğrenmemidür, ⁹anu gibi nesnelere öğrenmek dileseler ve gi ¹⁰öğrenseler melûl olmayalar. Ve bir obetde bu anâ‘at ¹¹ehlinden kendüden yig kimse olsa aa ased idüb melûl ¹²olmayalar. Ammâ kendü daı öyle dürie ki anu mertebesine ¹³irie, belki daı artu ola.

Ve elbette evlenmek gerekdür [110b] ¹⁴tâ ki ehvet errinden imîn olalar. Ve ‘al giderici nesnelere ¹⁵iinden ve perde ehli atunlar obetinden aını uralar. ¹⁶Ve eger bu didügümüz âl arûret-ile olursa ¹⁷adden artu itmeyeler. Ve kegel itmekte daı oran-ıla ¹⁸ideler. Ve öyle cehd ide ki gice gi uyuya, zîrâ ki gice ¹⁹tekrâr çok olunur. Ve öyle cehd ideler ki âvâzları ²⁰dâyim âfî ola. Ve âvâzı bou iden nesnelere aını ²¹uralar. Ve âvâz neden boulur ve neden açılır, anları ²²daı aaada bir faılda bildürevüz, in-â‘-Allâh.

Ve kendüyi ²³bu anâ‘at ehlinden olduını câhillerden alaya. ²⁴Ve eger sâz almaa heves iderse bir sâza heves ide ²⁵ki sâzlarda andan eyüsi olmaya. Ve alâyık atında andan ²⁶ürmetlüsi olmaya. Ve ol sâz ki andan ulu yodur [111a] ²⁷ve andan ürmetlü yodur, ol ‘üddür ki andan tamâm [...] ²⁸yodur. Ve ol sâzlar ki ‘avâmü’n-nâs katında aıldür, ²⁹eng gibi ve nây gibi, bularu gibi sâzlara [...] ³⁰heves eylemeye. Ve eger âtırını elbette meyl idüb bu sâzları ³¹öğrenmek dilese zinhâr ki câhillerden alayı uta.

06 Yigirmi sekizinci Faı

Meclisleru ve mafillerü edeblerin ¹bildürür.

İmdi ma‘lûm olsun ki güyende ve sâzende, ²ya‘nî eydici ve alıcı ol vat bir obete vara, meclisde ³oturanlardan aaa oturmak aşında ola. Ve ol ⁴obet

içinde olanları mertebelü mertebesince şora. ¹¹Ve miskînlük göstere. Ve eger ol şoḥbetde oḳımaḳla ¹²beklemiş kimse var-ısa, anuñ gibi kişi-y-ile artuḡıraq ¹³söyleşe. Ve ol şoḥbet ehli ne ḥāllu-y-ısa bu daḡı anlara [111b]₁ şol vaḳt eyde. Ve “eyit” dimeyince veyāḥūd “çal ” dimeyince ²nesne eyitmeye ve çalmaya. Ve ol meclisde ‘avret veyāḥūd ³oḡlan olursa, anlardan yaña çok baḳmaya. Ve ol ⁴oturduḡı evüñ bacasına, kapusına, deriçelerine ⁵baḳmaya. Ve ol meclisde oḡlanlar-ıla ve ‘avretler-ile hiç söz ⁶söyleşmeye. Ve eger olar bundan yaña baḳarlar-ısa ⁷kendü kendüyi ol mertebede ḳomaya. Zīrā ki ba‘zı kavmuñ ⁸ḫabī‘atı Zühre’ye mensūbdur, müsiḳīye ve sāzlara meyl ⁹iden olur. Ve Şeyḫ ‘Ali Ebu-Sīnā -raḫmet’u-llah- eyitmişdür ki ¹⁰müsiḳī cādūlıḳdan bir budakdur, ḫabī‘atlarde anuñ ¹¹muḫabbeti zāhir olur. Ve ‘avretlerüñ daḡı ḫabī‘atları bu ¹²‘ilme meyl ider olur.

Ve bu fenn ehline elbette gerekli ¹³budur ki her vaktde nice perde çala ve ne maḳāmda eyde, [112a] ₁anı bile. Ve bunu daḡı ayruḳ faşda bildürevüz inşa’Allāh.

²Ve çün bu güyende eyitmaḡa ve çalmaḡa başlaya ve göre ki ³işidenlere ol eyitdüḡinden ve çalduḡından bir zevḳ ⁴ḫāşıl olur, bir kaç keret ol eyitdüḡin ve çalduḡın tekrār ⁵ide. Ammā ḫadden artuḳ eyitmeye. Ve işidenlere zevḳ ḫāşıl ⁶olduḡın şundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi ⁷bir dürlü daḡı olur. Ve ah iderler ve başların depredürler. ⁸Ve ol vaḳt güyendelere çok nesne ḫāşıl olur ve şol ⁹kişinüñ ki şoḥbetine çok gelür, anuñ ḳatından tīz gitmek ¹⁰ḳaşdın eylemeye. Ve eydürken dāyim kendü eyitmeye. Bir iki ¹¹āvāz kendü eydicek bir iki daḡı kirişe eyitdüre. Eyle ¹²olsa işidenlere lezzet artuḳ ḫāşıl olur ve naḡme āvāzı ¹³daḡı diñlenür.

Ve ḫama‘ daḡı eylemeye. Ve eger ḫama‘ iderse belürtmeye. [112b] ₁Nite-ki ‘Arab eydür : “El-ḫama‘ ḫuzīlü’l –muḫabbete” , ya‘nī ḫama‘ sevgüyi ²giderür. Ve eger

tama ‘arzsı hdden aar gibi olursa ₃b-sebeeb nesne dilemeye. Bir laife-y-ile ve bir hikyet-ile ve ₄bir aria-y-ıla bildre ki andan akre dilemek aılmaya.

₅Ve ol meclisde ulu olanu mizcına gre nameler balaya. ₆Ve Şi’rler ouya. Ve n meclis iinde sz arulasa ₇fi’l-hl elindeki sz aaa oya ve laifeleri-y-ile bu ₈gvgy bamak ardnca ola. Ve hikyetde gelmidr ki ₉Eb Nr Faryb *-rahimehu’l-lah-* bir meclisde hzr oldu. Ve ₁₀anda iki kii var-ıdı ki, birbirile kinl-y-idi. Eb Nr ₁₁anda bir perde baladı ki, ol dmenler biri biri-y-ile ₁₂barıdılar ve gridiler. Ve eger Őyle ki ₁₃laife-y-ile ve hikyetler-ile ol szleri aru **[113a]** ₁dmen kiilern arasında Şulh olmaz gibi olursa, hnende ₂kla ol Őbetden gide.

Ve bir meclisde ki anu avmi glmek ₃ve oynamak iinde ola, anu gibi Őbet iinde ayu getren ₄perdelerden nesne almaya. Ve bunu ‘aksini daı saına. ₅Ya’n ayu ve melllk olan yerde daı Ődilk perdelerinden ₆nesne almaya. Ve eger hzr olduu meclisde ₇kend gibi biri daı olursa anu-ıla baı idib ₈katlamaya. Eger mertebede andan ey daı olursa ve eger orta ₉meclisde olanlar kendden gyrya artu rabet klur-ısa ₁₀mell olmaya. Ve hsed itmeye ve kend vatini Őrde eylemek ₁₁cehdinde ola. Ve bu mehrdur, dimilerdr ki, msii ₁₂ol eyden kiiye eer itmek gerekdr, andan ki ibet ₁₃daı eer ide. Bunu in dimilerdr ki eydici ve alıcı **[113b]** ₁‘k gerekdr.

Ve daı Őbetde yiyecek istemeye. Ve algn ₂ve Őusuzlugn bildrmeye. Ve nuldan ve yimiden eysin almak ₃eylemeye. Ve nine gelenden kend in baı ayırb omaya. ₄Ve bir meclisde ola, szi bir meclisde daı sylemeye. Ve eger ₅kendye kimse nesne baılasa bir meclisde daı anı ₆sylemeye ki andan tama’

añlanur. Ve eger meclis içinde kendüyi ⁷hubş eyleseler melül olmaya. Ve kendü dağı kimseyi hubş ⁸eylemeye. Ya'nī kimseyi yaramaz añmaya ve cāhillerüñ şöhetinden ⁹saķına. Ve eger nā-gāh olaruñ şöhetine düşerse anlaruñ ¹⁰aħmaklıđına taħammül eyleye ve ķatı sözlerine şabr ide. Eger bu ¹¹didüklerümüzi tıtarlar-ısa kendüler dağı ve sāzları ¹²dağı dāyim selāmet ola.

Yigirmi tokuzuncı Faşl

Zühre'nüñ ¹³hiķābını bildürür. Rivāyet iderler Şeyh Şehābüddīn-i Maķtūldan [114a] -*rahmetu'l-laħı 'aleyhi*- ki bu 'ilm-i müsikīye heves iden gerekdür ²her vaķt ki Zühre Hüt bürcine iriše ve yigirmi yidi [...] ³ire, ebrīşimden tınlar geye ve etlü yağlu nesne yimeye. ⁴Ve Zühre tılunduğı vaķt işbu buķırları tütüze: 'Üd, ⁵şekker-i [...] ,za'ferān, lādān, haşhāş ķabı. Ve bu hiķābı oķıya ⁶ve dilek dileye, maķşudı hāşıl ola.

Da'vetü'z-Zühreti

“ ⁷Leki't-taķdīsu ve's-şenā'u 'aleyki eyyetühe's-seyyidetü'ş-şerīfetü'l-ş-ālimetü'l -'āmīlet evāne mā şehrü'l- maşriķafi's-sā'ideti'l-kerīmi's-şabīhāti zāte'd-davīl müşriķi ve'l-berīki'l-maħbūbi ve [...] ¹⁰ve'z-ziyneti ve'l-behçeti ve'l-cemāli ve'l-'itrī ve'l-'itidāli ve'l-maħabbeti ve'l-¹¹bereketi'l-mübdi'hā, el-müteharriķetī fi şevķī ma'şūķiha'l-ķadīmī ¹²el-müfārihi bi-ħareketi felekihā, el-beriyi 'an ķabūli'l-haraķi ¹³ve'l 'afeti müstekimātü te'āla mubdi'uķi ve münevveriki ve muharriķuki el-ālāi şevken [114b] ⁰¹ve 'işķen, fe'nbe'asa mine'ş-şevķi ħarākātuhil-münāsibetü'l-hayyirets ve münevverirūhi ⁰²fi'l-feleki's-şālisi. Es'elūhi's-sa'ādete fi'd-dāreyn ve in tes'ell ⁰³ebāki ve 'illetehi'l-'ahli el-mücerredeste in tes'elū ābā'ehum ve illetehum ⁰⁴el-ma'lūlu'l-evveli'l-efdāl 'aķlu'l-kulli su'ālen lāyiken bi-'ālemi's-⁰⁵sermediyyeti mine'l-cudūdi ve't-tegayyirü li-yes'ele'l-mubdi'u'l-evvel vācibü'l-⁰⁶vücūdi,

ḳayyimu'l-kulli zevātü'z-zevāti en yumavvire nefsi ve yüşhile ⁰⁷emri ve yuḳarribun
ileyhi ve yunşır [...] ehle'n-nürü ve'l-işrāḳi fe-yubārikehum ve ⁰⁸iyyānā ile'd-dehri
ve'l-ebādi āmin yā rebbe-‘ālemīn.”

Çün Zühre ⁰⁹şeref bürcine irişe, işbu şekli yaza, kendüde getüre. ¹⁰Mevlānā
Naşırü'd-dīn -*rahmetu'l-lahı* ‘*aleyhim*- ¹¹Zühre için manzüm du‘ā taşnīf ¹²ḳılmışdur.
Her kim ki bu ¹³du‘āyı daḳı okıyıp ol tütsüleri [115a] ⁰¹tütüzü virse ve ne du‘ā kim
diler-ise Allāhü te‘ālā ²ḳābul ider. Ve ol manzüm du‘ā budur:

³İy zühre-i mübārek ve iy menba-i şafā

Nāhid-i ferḫoeste vü şāhinşeh-i [...]

⁴Zill izzı ve'l-kerāmeti ve'l-mecdī ve'l-kemāl

Zü'l-lütfi ve'd -selāmeti ve [...]

⁵Ey ez cemāli ruy-ı tū ervāh ra hayāt

V'ey ez kemālī cud-ı tū eşbāh ra [...]

⁶Der ḳāināt [...]

Ez cūd-ı feyz-i tust ve turāst kibriyā

⁷Ez cehd-i tust der teni ḫalk-ı cihān neşāt

V'ez mihr-i tust der dil-i ehl-i zamān [...]

⁸Ez feyz-i tüst ḫubī-i müsikī u ḫarab

V'ez luḫf-ı tust-ı ḫuy-ı [...]

⁹Bercīs-i ber tū nāzır ve Behrām ez tū ḫavf

Ḫorşīd bātu ulfet ve tır ez tū [...]

¹⁰Meh ‘āşıḳ-ı cemāl-ı tū keyvān be-tū ummīd

Çerḫ ez hevā-yı ru-yı tū gerden [...]

¹¹İzed tū-ra zī-rahmet ū luṭf aferīde est

Zīrā saādet est be- yekpāregī [...]

¹²Tū kirdigār-1 seb-i cihānī be –emr-i Ḥaḳ

Perverdigār-1 ḥalḳ ḥodi zan [...]

¹³Eknūn be-Ḥaḳḳ-1 tū be-tū k'in beş nevī

Zī luṭf der gāh ū bī geh ez kerem [...]

[115b]

¹Umīd-i men cūnān est ki ḥurbān-1 rüzgār

Bā māl ū cāh haşmet ū bā şıdḳ ū bā şafā.

²Maḡlūb-1 men ḳoni tū be-fermān-1 ḡalibet

Der zīr-i ḥukmem āverī ey ḥukm-i tū revā

³Ḥassā fūlān ki ḥāṭır-1 ten beste vü best [...]

Rencürem ez firāḳ-1 vey ū ḥaste der belā.

⁴Me-gozār yek demeş ki mihrem şeved berūn

Me-gozār yek demeş ki hicrem şeved cüdā.

⁵İn laḥza der kenār-1 meneş āveri

Ey ḳāir-i tevānāve ey Rabb-1 ey senā.

⁶Diger be-Ḥaḳḳ-1 “ḥa” ve be “şad” ve be “ayn”be “ze”

V'an geh be-Ḥaḳḳ-1 “şin” ve be “ṭı” ve be-Ḥaḳḳ-1 “lā”.

⁷Otuzuncı faşl

Āvāzı açan otları bildürür.

Bezr-i ḳāṭūnuñ ⁸lu'ābını cülāb-ile ısıdup içmek āvāz açar. İsfanāḥ daḥı bişürüb ⁹yimek ve ebem kömecı daḥı yimek, semiz tavuḳ şorvasın içmek ve ḳatı

¹⁰bişmemiş yumurda şarusın yimek ve taze süde şekker katub yimek, ¹¹ve şekker kemişin şormak ve kere yağın yimek ve ak şekker yimek ve melisi ¹²narı şıkıb şuyına şekker katub içmek ve [...] ğargara eylemek ve ıslağ zencebîli ak [116a] ¹incir-ile kaynadub yimek ve aç karına âvâz-ile okımak ve bişmiş ²bağla yimek ve bal şerbetin içmek ve bādām yağı-y-ıla yiyecek yimek ³ve hardal bişirüb yimek ve kelem şorvasın irkek şişek ⁴etiyle yimek. Bu yazılanlar âvâzı açar ve eyü ⁵ider.

Otuz birinci Faşl

Âvâzı harâb iden nesnelere ⁶bildürür. Kar şuyın içmek ve mânuş yimek ve ekşi ta‘âmlar ⁷yimek, şıgır yağıyla ta‘âm yimek ve esrâr yimek ve şovuk ⁸şuda ğuşl eylemek ve cimâ‘i çok eylemek ve yatur-iken nesne okımak ⁹ve çok istifrag eylemek ve başların açuk tutmak bu [...] ¹⁰âvâzı harâb ider, boğar.

Otuz ikinci Faşl

Nağmede ¹¹nice perde gerekdür, anı bildürür. Bu bâbda Şeyh Ebü ‘Alî İbn Sînâ ¹²-rahmetu’l-lahı ‘aleyhi- şöyle buyurmuşdur ki şubh-ı evvelde râhevî perdesi ¹³ve zîr-efkend, şubh-ı şadıqda huseynî muvâfıkdur. Ve [...] gün [116b] ¹iki sünü boyı kalğa rast muvâfıkdur. Ve kuşluk vaktinde ²büselik muvâfıkdur. Ve gün ortaya gelicek zengüle muvâfıkdur. ³Ve öyle vaktinde ‘uşşak muvâfıkdur. Ve iki namâz ortasında ⁴hicâz muvâfıkdur. Ve ikindü vaktinde ‘ırak muvâfıkdur. ⁵Ve gün tolunurken ısfahân muvâfıkdur. Ve ahşam vaktinde ⁶nevâ muvâfıkdur. Ve yatsu namâzından sonra büzürg muvâfıkdur. ⁷Ve harifler yatmak dileseler muhâlif perdesi muvâfıkdur. ⁸Ve andan sonra sâzı elden kıoya. Ve eger harifler sâz taleb ⁹eyleseler şehnâz çalalar ki şehnâz iki muhâlifdan hâşıl ¹⁰olur. Bu âvâzı nefis işidicek uyumak kaçında olur ¹¹ve uyur.

Otuz üçüncü Faşl

Şol nesneleri bildürür ¹²ki anlara bu şanā‘at ehli “ ‘anāşır-ı erba‘a” diyü ad komışlardur. ¹³Ve anlar dördür: Evvel yığgāh, ikinci dügāh, üçüncü segāh ve dördüncü [117a] ¹çahargāh.

Otuz dördüncü Faşl

Terkībleri bildürür ²ve ol elli altı terkībdir.

Evvel beste-nigār, ikinci nīrīzī ³üçüncü pencgāh, dördüncü beste-i ıřfahān, bişinci ıřfahānek, altıncı ⁴zılkeş-i havārān , yidinci zīr-keşīde, sekizinci ‘aşırān, ⁵toğuzuncu nigār, ⁶onuncu gerdānīde-nigār, on birinci gerdānīde-büselik, on ikinci ⁷muḥayyer, on üçüncü vech-i ḥüseynī, on dördüncü qarçığār, on bişinci ⁸rū-yı ‘ırāk, on altıncı müste‘ār, on yidinci nühüft, on ⁹sekizinci sipehr, on ¹⁰toğuzuncu ḥüseynī-‘Acem, yigirminci ‘Acem-‘uzzāl, ¹¹yigirmi birinci ḥiṣār, yigirmi ikinci nihāvend, yigirmi üçüncü ḥümāyūn, yigirmi ¹²dördüncü baḥr-ı nāzūk, yigirmi bişinci ḥiṣārek, yigirmi altıncı ḥicāz-ı Türk, ¹³yigirmi yidinci ḥicāz-ı büzürg, yigirmi sekizinci muḥālifek, yigirmi ¹⁴toğuzuncu ḥicāz-ı muḥālif, ¹⁵otuzuncu rāḥātü’l-ervāh, otuz birinci nevā-yı ‘aşırān, otuz ikinci ¹⁶ırāk-māye, otuz üçüncü zāvulī, otuz dördüncü müberka‘, [117b] ¹⁷otuz bişinci zezem, otuz altıncı nevrüz-ı rümī, otuz ¹⁸yidinci rekb, otuz sekizinci rekb-i nevrüz, otuz ¹⁹toğuzuncu ²⁰zīr-efkend, kırkıncı sāz-kār, kırk birinci nihāvend-i rümī, kırk ²¹ikinci ḥiṣār-ı evc, kırk üçüncü rāst-māye, kırk dördüncü ²²nevrüz-ı ‘Acem, kırk bişinci çahārgāh-ı ‘acem, kırk altıncı segāh-6‘acem, kırk yidinci dügāh-‘acem, kırk sekizinci rāst-‘acem, kırk ²³toğuzuncu sebz-ender-sebz, ellinci nişāvürek, elli birinci ‘acem-i ‘ırāk, ²⁴elli ikinci ḥicāz-ı ‘acem, elli üçüncü segāh-māye, elli dördüncü ²⁵uṣṣāk-māye, elli bişinci nigār-ı nīk, elli altıncı mähūrī.

10Otuz bişinci Faşl

Bu terkîblerüñ aşlñ bildürür ki 11neden¹⁰⁶ kopar.

İmdi ma'lûm olsun beste-nigâr oldur ki 12râst başlana ve çahârgâh karar ide. Nîrîzî oldur ki 13hicâz başlana, râst karar ide. Ammâ ba'zî üstâdlar dimişlerdür [118a] 1 ki, nîrîzî oldur ki 'uzzâl başlana ve râst karar ide.

2Pencgâh oldur ki ısfahân başlana, râst karar ide.

Beste-i 3ısfahân oldur ki, ısfahân başlana ve segâh karar ide.

4ısfahâneki oldur ki, ısfahân başlana 'acem evinde 5karar ide.

Zîlkeş-i havârân oldur ki hüseyñî başlana, 6'ırâk karar ide.

Zîr-keşide oldur ki hüseyñî başlana 7râhevî karar ide.

'Aşîrân oldur ki hüseyñî başlana, 8râst karar ide.

Nigâr oldur ki, 'acem başlana nihâvürek karar 9ide.

Gerdânide-nigâr oldur ki gerdânide göstere, ammâ 10çârgâh karar ide.

Gerdânide-büselik oldur ki gerdânide 11başlana, büselik yüzinden râst karar ide.

Bazı üstâdlar 12dimişlerdür ki, muhayyer iki nevrûzdan hâşıl olur. Ammâ 13muhayyer oldur ki pes dügâh başlana ve hüseyñî göstere, yine [118b] 01dügâh karar ide.

Vech-i-hüseyñî oldur ki qarçığâr 2göstere, hüseyñî tamâm karar ide.

Qarçığâr oldur ki, nevâ yüzinden 3çârgâh göstere, ammâ dügâh karar ide.

Rû-yı 'ırâk oldur ki 4segâh başlana, 'ırâk karar ide.

¹⁰⁶ Sayfa kenarında okunamayn elyazısı var. Ekleme kısmında bunlar gösterilmedi.

Müste‘ār oldur ki ⁵‘uzzāl başlana ve gine ‘uzzāl yüzinden hicāz qarār ide.
Nühüft ⁶bir nevrūzdan ve bir hicāzdan hāşıl olur. Ve ba‘zı üstādlar
⁷dimişlerdür ki ‘uzzāldan üç nağme ziyāde olıcağ ⁸nühüft olur.

Sipehr oldur ki muhayyer başlana ve hişār ⁹yüzinden küçek qarār ide.
Hüseynī-‘acem oldur ki muhayyer ¹⁰evinden hüseynī başlana, ammā ‘acem
qarār ide.

‘Uzzāl oldur ¹¹ki hüseynī evinden başlana, ammā hicāz tamām ide. ‘Uzzāl-ı
‘acem ¹²oldur ki ‘uzzāl başlana ve ‘acem qarār ide.

Hişār oldur ki ¹³muḥālīf üzerine bir nağme ziyāde ideler.

Nihāvend oldur ki [119a] ⁰¹ (Buḥara ḥalkından ğayrı aña zengüle dirler.
Ammā Buḥara ²ḥalkı “nihāvend” diyü ad qomışdur). Ammā ba‘zı üstādlar ³eydürler
ki nihāvend oldur ki hicāz göstere, ine nerm yüzinden ⁴yine hicāz göstere.

Hümāyün oldur ki zengüle göstere, ⁵rāhevī qarār ide.

Baḥr-ı nāzük oldur ki, hicāz yüzinden segāh ⁶göstere ve düğāh qarār ide.

Hişārek oldur ki ⁷hüseynī evinden segāh göstere, ine, küçek qarār ide.

⁸Hicāz-ı Türkī oldur ki hişār göstere ve ‘uzzāl yüzinden ine, ⁹hicāz qarār ide.

Hicāz-ı büzürg oldur ki, hicāz göstere tamām ¹⁰ve büzürg qarār ide.

Muḥālīf oldur ki nīrīzī başlana ve sigāh ¹¹ide ve gine ‘uzzāl yüzinden sigāh
qarār ide. ¹²Ammā ‘ırāq ḥalkı ¹ışfahāna, muḥālīf dirler.

Hicāz-ı muḥālīf oldur ¹³ki hicāz başlana ve qaracığār tamām qarār ide.

Rāḥatü’l-ervāḥ [119b] ¹oldur ki hicāz başlana ve ‘ırāq tamām ide.

Nevā-yı ‘āşīrān ²oldur ki nevā başlana, ine qaracığār qarār ide.

‘Irāq-ı māye ³oldur ki ‘ırāqı tamām göstere, ammā māye qarār ide.

Zāvulī⁴ oldur kim segāh başlana ve dügāh qarār ide.

Müberka‘⁵ oldur kim çahārgāh başlana ve sigāh qarār ide.

Zemzem⁶ oldur kim nevrüz başlana ve rāhevī qarār ide.

Nevrüz-1⁷ rümī oldur ki pencgāh başlana ve dügāh qarār ide.

⁸Rekb oldur ki kūçek yüzinden çahārgāh başlana ⁹ve dügāh qarār ide. Ammā ba‘zı üstādlar dimişlerdür ¹⁰ki nevrüzün evvelinden yarım āvāz eksük eydürler-ise rekb ¹¹olur.

Rekb-i nevrüz oldur ki rekb başlana, nevrüz qarār ¹²ide.

Zīr-efkend oldur ki büzürg evinden sigāh ¹³göstere ve māye qarār ide.

Sāz-kār oldur ki sigāh [120a] ⁰¹başlana ve māye göstere, ammā rāst qarār ide.

Nihāvend-i ²rümī oldur ki hicāz başlana ısfahān evinden, ammā kūçek ³qarār ide.

Hişār-1⁴ evc oldur ki şişārı tamām ide ve ine, ⁴büzürg qarār ide.

Rāst-māye oldur ki rāst göstere ⁵ve māye qarār ide.

Nevrüz-1 ‘Acem oldur ki nevrüz başlana ⁶ve ‘acem qarār ide.

‘Acem oldur ki ‘ırāķı tamām göstere ⁷ve ine, dügāh qarār ide. Ve Çahārgāh-‘acem oldur ki çahārgāh ⁸başlana ve ‘acem qarār ide.

Ve sigāh-‘acem oldur ki ⁹sigāh başlana, ine, ‘acem qarār ide.

Dügāh-1 ‘acem oldur ¹⁰ki dügāh başlana ve ‘acem qarār ide.

Ve rāst-‘Acem oldur ki ¹¹‘ırāķ-1 ‘acem göstere, ine rāst evinden qarār ide.

Sebz-¹²ender-sebz oldur ki çahārgāh ve büzürg ve māye ve pencgāh ¹³ve rāhevī ve [...] ve ‘uzzāl cem‘ ola.

Nişāvürek oldur ki [120b] ¹çahārgāh başlana, ²duta, hüseyñī ola ve ine, māye karar ide.

²Ve ‘irāk-1 ‘acem oldur ki ‘irāk başlana ve ‘acem karar ide.

Ve hicāz-‘acem oldur ki hicāz başlana, ‘acem karar ide.

Sigāh-māye ⁴oldur ki sigāh tamām göstere ve ine, māye karar ide.

‘Uşşāk-⁵māye oldur ki ‘uşşāk başlana ve tamām göstere ve ine, ⁶māye karar ide.

Nigār-1 ^{nīk} oldur ki gerdāñide başlana, ⁷çahārgāhdan ve māyeye karar ide.

‘Uzzāl-1 ‘acem oldur ki ‘uzzāl başlana, ⁸ve ‘acem evinde karar ide.

Māhūrī oldur ki gerdāñide ⁹başlana, ‘uşşāk karar ide.

Ve Mevlānā Şafiyü'd-dīn Abdü'l-mü'min ¹⁰- *rahimehu'l-lah* -, rāhevīye şeddü'l-bükā' ad қоmışdur, ya'nī ¹¹ağlamak bağı demek olur. Ve zīr-efkende şeddü'l-hüzn ad қоmışdur ¹²ya'nī kaygu bağı demek olur. Ve büzürge şeddü'l-ħasīs ad ¹³қomışdur, ya'nī bahıllık bağı demek olur. Ve ışfaħāna [121a] ¹şeddü'l-cūd ad қоmışdur, ya'nī cömerdlik bağı demek olur. ²Ve ‘irāk'a şeddü'l-lezzet ad қоmışdur, ya'nī lezzet bağı; rasta ³şeddü'l-zihk, ya'nī gülmek bağı; ve zengüle'ye şeddü'l-nevm ya'nī ⁴uyku bağı; ve nevā'ya şeddü'l-şecā'a, ya'nī bahādurlık bağı; ve ⁵büselige şeddü'l-қuvve, ya'nī қuvvet bağı; ve hüseyñīye şeddü'l-şulħ ⁶ve'l-‘itāb, ya'nī barışmaқlık ve қақımaқlık bağı; ve hicāza ⁷şeddü'l-tevāzu', ya'nī miskīnlik bağı demek olur.

Ammā eydici ve ⁸çalıcı şöyle gerekdür ve varduğı şoħbetüñ ehli işbu yazılardan ⁹қankısına yaқındur, firāset-ile bile ve anlaruñ mizācına ¹⁰lāyık perdede başlaya tā şoħbet eşerlü ola, ve's-selām.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜK

abnūs (F.): Abanoz denilen bir ağaç.

Eger abnūs ağacı olursa cemī'sinden eyüdür. [94b/03]

'Acem (A.): İrânlılara verilen ad, İrânlı.

Ve 'Arab nağme-i hadd didüğine, 'Acem nağme-i tîz dir. [13b/02]

*Ve 'Acem ehli katında bir zarb dahı vardır ki aña zarb-ı fahtî dirler, ya'nî
ögeyik zarbı demek olur. [79a/04]*

'âciz (A.): Gücü yetmeyen, güçsüz.

'â. kal - : Gücü yetmemek.

*Ol 'âdetden tîz tîz eydürse nağrasını vakt ola ki hafîf-i şakîl îkâ' iden, ya'nî
devr-şânîyi îkâ' iden 'âciz kala. [76b/12]*

aç : Yemek yemek ihtiyacı olan, aç

aç qarına: Aç olarak.

*...incirile kaynadub yimek ve aç qarına âvâz-ıla oğmağ ve bişmiş bakla
yimek ve bal şerbetin içmek... [116a/01]*

aç-: Kapalı olan bir şeyi açık hale getirme.

kanat aç-: Uçmak, kanatlanmak.

Şu karañu dün içinde üvez kanat açduğın görür. [2a/04]

açlık : Aç olmak, açlık.

Ve açlığın ve şusuzluğın bildürmeye. [113b/01]

açuk : Kapalı olmayan, açık.

Ve bir uzun herək ol açuk yire yapışdurmağ gerektür. [105b/07]

a. ol-: Açık olmak

Ve dahı şöyle gerekdür ki çeng-ile perdenüñ arası üç açuk barmaq kadarı açuk ola. [99b/04].

açuk kaşlu : Kaşlarını çatmayan, gülyüz.

Güleç yüzlü ve açuk kaşlu olalar. [110a/02]

ad : İsim, ad.

Ve ba'zısı dahı vardur ki anlaruñ başka adları yoqdur. [59a/02]

a. bul- Tanınmak, meşhur olmak.

“Ayn ” ü “sîn ” ü “yā ”-y-ıla bulmuşdur ad. [4a/12]

a. ko- , ad koyul- : İsim vermek, isim verilmek.

Ve ol yire ‘alāmet ki koyulmuşdur ve bu yire sebābe-i zīr diyü ad komışlardur. [54b/08]

Zīr diyü ad koyulan kirişde şehādet barmağı koyulur. [54b/06]

a. vir-: İsim vermek, işaretlemek.

Bu zaman dahı ikinci devre şakīl-i şānī diyü ad virmişlerdür. [75b/11]

ademī (F.) : İnsanla ilgili, insana ait.

Bu makmlaruñ eşeri latīf tabī‘atlü ādemīler soħbetinde gerekdür. [80b/05],

ādeme'l-lāhu (A.) : Allah'ın kulu, insan.

...ħālīkü 'n-nūrı ve 'z-zullāmi ādeme'l-lāhu si'ādete bir kitāb getürdi. [6b/06]

‘ādet (A.) : Alışkanlık

Ve ‘ādetden dahı çoħ itmek gerekdür [76b/04]

‘ā. üzerine : Alışıldığı şekilde.

Ve eger ‘ādet üzerine eydürse naqraların giç giç itmek gerekdür. [76b/07]

‘ā. olagelmek- : Alışkanlık haline getirmek.

Ve eger nakrayı tīz tīz eydürse, ya‘nī şol ki evvelden ‘ādet olagelmişdür...[76b/10]

‘adl (A.) : Doğruluk.

Çün cehān içinde ‘ām ve hāş ‘adle müştāḳdur ve ‘ālem ‘adl-ile ma‘mürdur.

[8a/04]

‘adl şūreti : Eşitlik ilkesi

Vech-i evvel bu ‘ilm girü kalan şinā‘atdan eyü olduğına sebep bunı dirüz ki bu ‘ilmde ‘adl şūreti vardır. [8a/01].

adlu : İsim verilmiş olan, adı olan

Nüzhe adlu sazun kâ‘idesin bildirür. [12a/13]

āferīn (F.) : Beğenme, alkış

...ol meclisde hazır olanlar ta‘accüb idib hayret barmağını ışırdılar ve her taraftan āferīn āvāzını revān itdiler. [6b/03]

‘afv (A.) : Suçunu bağışlama.

a. *etegi* : Bağışlamak, affetmek

Ve eger kelāmda öñlü ve şoñlu olursa, tevaḳḳu‘ kemāl ehlinüñ kereminden oldur ki ‘afv etegin örtülü tutalar. [7b/02]

ağaç : Ağaç.

Amma şöyle gerekdür ki rebābuñ çanağı ağacın evvel süd içinde kaynadalar. [95a/05]

Ve bir parası ağacdan ola. [96b/05]

ağır : Ağır.

a. ol-: Ağır olmak

Ve iğen ağır dağı olmaya. [91a/11]

ağırlık : Ağırlık

Amma tenüñ ağırlığı cān yukaru çıkmaga komaz. [9b/05]

Ve eger serv ağacı dağı bulunmasa, bir ağac gerekdür ki berklikde ve ağırlıkda ve yinilikde bularuñ gibi ola. [91b/04]

ağla - Ağlamak

Ve ol mescidde olanlardan ba'zısı göñli yumşaklığından ağlar ve feryād ider.

[9a/09]

ağız: 1. Ağız.

Biri dağı budur ki, çalan kişinuñ ağızından delükleri ırak ola. [14b/04]

2. Bir şeyin ön kısmı.

Andan soñra yaş ağçdan bir tabaka düzeler ve ol kamaşdan olan yaranuñ ağızına berkideler. [97b/02]

āh : Ah, yazık

ā. it- İç geçirmek.

Ve ah iderler ve başların depredürler. [112a/07]

āhīr (A.) : Nihayet, son olarak.

Ol ka'ideyi ri'āyet idib āhīrine degin gitmek gerek. [62b/11]

āhīrīn (A.) : Sonrakiler, sonlar

cāmi'-i 'ulūmi'l-evvelīn ve'l-āhīrīntercümesinden fāriğ olduk... [90b/02]

ağmak (A.) : Akılsız, sersem, aptal.

Ammā bu kadar var ki bu ‘ilm, ‘ālemde çoğ olduğu için cāhiller ve aḥmaqlar katında bu ‘ilm ehline rağbet yokdur. [11a/04]

aḥmaklık : Akılsızlık, aptallık.

Ve eger na-gāh olaruñ soḥbetine düşerse anlaruñ aḥmaklığına taḥammül eyleye. [113b/10]

aḥvāl : Durumlar, haller.

müreffetü’l-a.: Refaha kavuşmuş, durumu iyi olan.

... kemāl ehilleri fāriğü’l-bāl ve müreffetü’l - aḥvāl olmışlardur. [10b/04]

aḳ : Beyaz,ak.

a. incir: beyaz incir

...ve işlağ zencebīli aḳ incīr-ile ḳaynadub yimek... [115b/13]

a. ol - Rengi beyaz olan

...kiriş itmege ebrīşim gerekdür ki aḳ ola ve düz ola. [107a/08]

‘akd (A.) : Sözleşme, kararlaştırma.

a. it-: Sözleşmek

Fi’l-cümle kendü mezhebinden ayruḳ mezheb ḥükmince ‘ibādet itmeye ve dāyim ‘ibādet ve salaḥiyyet itmege ‘akd ide. [109a/12]

‘akl (a .) : Akıl, us.

Anlaruñ ‘aḳlı ve fehmi bu iḳa’uñ zamanların bilmege [imkān] bulmamışdur. [67a/08].

a. gider- : Zararlı, yoldan çıkarıcı olan.

Ve ‘aḳl giderici nesnelere içinden ve perde ehli ḥatunlar soḥbetinden saḳınıḥuralar. [110b/02]

a. kısmeti: Aklın erdiği kadar.

Ve eger iki nev'-ile olursa, 'akluñ kısmeti üzerine üç gibi olur. [32a/07].

a. kısmet eyle-: Aklın erdiği kadar.

Ve iki nev'-ile 'aql kısmet eylediği tertibince üç bahş olur. [33a/11]

a. sığ-: Aklın erdiği kadar, gücün yettiği kadar.

Ammā biz elden geldiği kadarı bu ikā' ilminden 'aqlumuza sığduğu kadarı ve fehmümüz iriştüğü miqdārınca birkaç nesne i'lām idelüm. [67b/01]

aks (A.) : 1. Çarpma, çarpıp geri dönme.

Ve bu zarb bir ve iki didükleri zarbuñ 'aksidür. [93a/05]

2. Ters, zıt.

Ve bunuñ 'aksini dağı sağınmaya. [113a/04]

aşşam : Akşam.

Ve aşşam vaktinde nevā muvāfiğdur. [116b/05]

al- : Almak

Çün ol cüvān-bahtuñ elinden aldum ve kitāba nazār kıldum. [6b/09]

a.-mak eyle-: Alıvermek

Ve nuğldan ve yimişden eyüsin almağ eylemeye. [113b/03]

'alāmet (A.) : İşaret, iz, nişan

Ve bu 'alāmetlerden destān yiri ma'lūm olur. [18a/07]

a. kımak : İşaret etmek

Ve ol yire 'alamet KA komışlardur. [54b/01]

'ālem (A.) : Dünya, cihan.

Ve bu kişiyeye ol yüce 'ālemden sövgü ve yakınlık kıokusu gelür. [9a/13]

‘ā.-i kıuds : *Kutsal alem.*

Ve nefesleri ‘alem-i kıuds-ile ülfet dutmağ-ıdı. [8b/11]

‘aleyhi’s-selam (A): “ Ona selam olsun ” manasında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz.

‘alim (A.) : Çok okumuş, bilgin.

Hāl budur ki ‘ālim ve fāzıl idiler ve her nesnenüñ haķıķatın biltürler-ıdı.

[8a/10]

‘ā.-i fāzıl : Faziletli alim

Ammā şol ıarıķayı ki imām-i ‘ālim-i fāzıl Safiyü’-d-din Abdü’l-mu’min beyān itmişdurur... [28a/04]

Allah (a): Tanrı

Ve ol Allah’dur kim anuñ zātınuñ ve sıfatınuñ neteligin hiç fehm ve vehm irmedi ve irmez ve irmege imkān yoķdur. [2a/07]

Allahu a‘lem (A.) : “ Allah daha iyisini bilir ” anlamında dua cümlesi . [7b/05]

Allahü te‘ālā (A.) : “ Allah yüksek olsun ” anlamında kullanılan cümlesi. [115a/01]

alt : Alt

... ve anuñ üstinden kirişi almışlardur ve alt yanunda bağlamışlardur. [16b/03]

Ve her nağmenüñ altında zaħmelerinüñ hisāblarını Türk dilince yazalum. [81b/06]

altı : Sayı, altı

Ve bu üçden ğayrı altı bu’d daħı vardur. [24a/01]

Ya ‘ni yitmiş altı yitmiş biş gibidür ve yitmiş bişüñ biri gibi daħıdur. [28a/09]

altıncı: Sayı, altıncı

Altıncı faşl: Devrler nisbetin bildürür. [11b/10]

Ve altıncı dā'yire daḥi bunuñ gibidür. [40b/03]

altmış : Altmış, sayı

Altmış biş dayiredür. [57a/06]

Şöyle gerekdür ki bem kirişün tilinüñ şayusı altmış gerekdür. [107b/02]

'am (A. 'amm) : Herkes, genel, umum.

'am ve ḥāş: Çoğul ve tekil, toplum ve birey.

Çün cehān içinde 'ām ve ḥāş 'adle müştākḍur ve 'ālem 'adl-ile ma'mürdur.

[8a/05]

'amel (A.) : İş, niyet.

Bunun gibi 'amelden evvel devr işidilür. [52a/08]

a.-e getürmek : Yapmak, başarmak.

Bu 'ilmi 'amele nice getürmek gerekdür, anı bildürür. [12a/06]

'amelī (A.) : Uygulama, pratik.

Bu 'ilm-i edvāruñ 'amelīsin bildürür. [81a/10]

'āmil (A.) : İşleyen, yapan.

'ā.-i kāmīl : Kamil, bilgin usta.

*Ve bu sāzı Mevlānā 'imām-ı 'āmil-i kāmīl Safiyü'd-dīn 'Abdü'l-mü'min
taşnīf eylemişdür... [101a/06]*

ammā (A.) : Fakat, lakin.

Ammā bir niçe şartlar vardur ki, elbette ol şartları ri'ayet itmeyince olmaz.

[107b/01]

añ- : Anmak, hatırlamak.

Hüs-n-i işkāl-ile eger anları daḥı aṅmak dilesevüz söz uzun olur. [57b/04]

Ya ‘nī kimseyi yaramaz aṅmaya ve cahillerüñ soḥbetinden saḳına. [113b/08]

aña : Ona (“ ol ” işaret zamirinin yönelme hali)

Çengüñ yüzinde bir ağaç daḥı vardur ki, aña nīze diyü ad ḳomışlardur.

[99b/07]

Ana ikinci baḥr dirler. [49a/10]

ana : Anne

..ya ‘nī “ kirişler anası ” dimek olur. [108a/11]

ancaḳ : 1. Fakat, lakin anlamında

Ancaḳ bes sen eger fikr idersen ‘uşşāḳ dayiresin ve neva dāyiresin ve būselik dayiresin, bu üçini bir dāyirede bulasın. [61a/01]

2. Sadece anlamında

Aru süñüginde ilik miḳdārın ancaḳ ol bilür,... [2a/05]

ancılayın : Onun gibi.

Zīrā ki Ḥ ḥaddinden geḳer ve C daḥı ancılayın. [32a/12]

anda : Onda (“ ol ” zamirinin bulunma hali.)

Ve şol biş yir ki anda epsem olunur, naḳra olmaz. [72b/09]

Ḳalmadı ḳayḡudan anda hiç eşer. [4b/02]

andan : 1. Ondan (“ ol ” zamirinin çıkma hali)

...cemī‘ yaradılmış ḳiyāmet güninde andan şefā‘at umar. [2b/03]

2. Ordan, o yerden.

...şol naḡmeler ki āvāzlar andan bellü olur, on yidi naḡmedür. [16a/08]

3. Sonra, ondan sonra.

Ve rast devrini andan idelüm. [66a/02]

4. Bu yüzden.

Andan yegrek ki ‘izzetine kelām-ı kadīm buyurmuşdur. [1b/13]

anı : Onu (“ol” zamirinin belirtme hali.)

Ve şol nağra ki “te” ye yakındur, bir veted dahı olur, anı hazf ideler. [71a/03]

a. kadarı : Onun kadar, onun gibi

Çünkü on üç delük deline, dört barmaq anı kadarı açuq koyub on dörd delük dahı biri biri ardınca delmek gerekdür. [102b/05]

añıl:- 1. Hatırlatılmak, aqla getirilmek

Ve ma ‘lüm olsun ki, bu bahrlar bi- ‘aynihā bu añılmış aşllardur. [49b/03]

2. Kastedilmek

Bir lañife-y-ile ve bir hikāyet-ile ve bir tarīka-y-ıla bildüre ki andan aşkāre dilemek añılmaya. [112b/04]

anlan:- Kastedilmek

Ve iki nakranuñ ortasında bir nağra kadarı zaman añlana. [73b/02]

Bu bu ‘ddan ürkmek añlañmaz. [29b/01]

anlar : Onlar

Ve eger na-gāh olaruñ soñbetine düşerse anlaruñ aħmaqlığına taħammül eyleye. [113b/09]

a.-un gibi: Onlar gibi

Anlaruñ gibi kāmiller ceħd idüb bu ‘ilm-i iķā‘ı bilmege imkān bulmamışlardur. [67a/12]

anun: Onun (“ol ” zamirinin ilgi hali)

Zīrā ki şol qarār idecek yir ki anda ‘alāmet A B қоmışlardur, rāhevī anuñ barābarına düşmişdür. [62a/01]

a.-ıla : Onunla

Ve eger hazır olduğı meclisde kendü gibi bir dağı olursa anuñla baħs idip қatılaşmaya. [113a/07]

anunçun : O sebepten, o yüzden

Anuñçun ki Ā kirişi YĤ kirişince ikidür. [20b/05]

ara: 1. Ara, mesafe.

Mesela A nağmesi-y-ile KH nağmesi arasında olan nisbet gibi. [23a/04]

2. İç.

Andan şoñra Rūm қavmi arasında düşdi. [10a/04]

İmdi ma ‘lūm olsun ki ki her terkīb ki nağmelerüñ arasına düşer, ammā řabī‘at ol terkībden ürker ve nefis lezzet almaz. [29a/02]

‘Arab (A.): Arap kavminden olan.

...niteki ‘Arab eydür.....[112b/01]

A. kavmi: Arap halkı

Andan şoñra ‘Arab ĩavmi arasında meşhūr oldı. [10a/03]

aralık : Aralık, mesafe.

Ve dağı bu üç delük-ile girü kalan üçer delükler aralığı barābar olmağ gerekdür. [102a/06]

Ve şöyle deleler ki aralıqları dağı barābar ola. [106a/12]

arala- : 1. Ayırdetmek, ayırmak.

Ve eger bir sebeb-ile bir noktaya dağı varursa, ol varduğı yir-ile aralamak lāzım gelir. [31a/09]

2. Terketmek, bırakmak, atlamak.

Pes ikinci bu‘duñ iħtirāzını aralamak gerekdür. [37a/06]

ard : Arka, peş

Buncılayın dörd bu‘d biribiri ardınca B nisbeti üzerine mütenāfirdür. [29b/11]

a.-nca ol – Peşinden olmak.

Ve bundan ol ma‘lüm olmuşdur ki dörd bu‘d biribiri ardınca olsa mütenāfir olur. [44b/08]

arı : Temiz, arı

Ve dayim arı tonlar geyeler. [109b/12]

Ve kaynaduğdan soñra sudan çıkara ve şovuk su-y-ıla üç dört keret arı yuyalar. [107a/12]

‘ārız (A.) : Gelen, tesadüf eden

‘ārız ol -: Tesadüf etmek

İmdi eydelüm ki her ħarflere ve şavtlara ħareket ve sükün ‘ārız olur. [67b/05]

‘ārif (A.): Bilgi sahibi, bilen

...‘ālemde olan ‘ārifler ve zarīfler kim dünyīnün şebātsuz - ıduğını bilmişlerdür... [2b/10]

Aristotalis : İlkçağ Yunan bilgini Aristo (m.ö. 384-322), *Problemata* ve *De anima* adlı musiki ile ilgili eserleri vardır.

Bu ‘ilmi evvel taṣnīf iden oldur. Ve andan ṣoñra Aresṭaṭalis Ḥakīmdir.

[8b/05]

artuğırak : Çok fazla

Ammā uzunı artuğırakdur ininden. [101a/09]

a.ol-: Fazla olmak

*Ve kāmıṣdan olan pārenüñ dağı uzunı bir karıṣ ve bir barmağdan artuğırak
olmağ gerekdür. [97a/04]*

artuğ : Fazla

...‘ üdda artuğ isti‘mal itmezler. [93b/08]

a. ol-

*Eger evvelin T farz idersevüz üç kısımdan artuğ olmağ imkānı yoğdur.
[32a/92]*

a. it-: Fazlalaştırmak.

*Ve eger bu didüğümüz ḥal zarüret-ile olursa ḥadden artuğ itmeyeler.
[110b/04]*

a. eyle- : Fazla yapmak.

*Her kim ki dilerse ki bu‘d-ı mütenāfirden kaçā, bu‘d-ı zi‘l-erba‘ayı yidi
kısmetden artuğ eylesün. [30b/07]*

arturmak : Çoğaltmak, fazlalaştırmak

Bular dağı ‘ilm kuvvetiyle ve zihn tizliğıyle arturmuşlardır. [8b/06]

aru : Arı, bal arısı

Arū süñüginde ilik miğdārın ancağ ol bilür. [2a/05]

‘arüz (A.) : Aruz bilimi

Bu edvaruñ herbir nev'inüñ nev' ve mîzânı ol 'aruz gibi degüldür. [66b/12]

'a. ehli : Aruz bilimi.

Ve bu iştilâhlar 'arüz ehli iştilâhıdur. [68b/04]

'arż (A.) : Birine sunma, gösterme, önüne koyma.

arż kıl-: Göstermek

*Ve ma'ânî 'âleminden hâşıl olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp ol
si'âdet ehline 'arż kılurlar-ıdı. [5a/04]*

'arżü (F.) : İstek, heves.

*Ve eger tama' 'arżüsü hadden aşar gibi olursa bi-sebeb nesne dilemeye.
[112b/02]*

a.it-: istemek, arzulamak

*Vâkıf olur ki nefş ve cân geldüğü yiri arżü ider ve cismi harekete getürür.
[9b/04]*

āsān (F.) : Kolay

*Ve girü kalan nağmelerüñ tîzlerin bulıb çıkarmağ şimden girü āsāndur.
[55b/09]*

āsān ol- : Kolay olmak

Bākî edvāruñ dağı istihrācı āsān olur. [63b/01]

ā. kıl- : Kolaylaştırmak

*Bu kemîne cidd ü cehd idib muğlağ 'ibārātları elden geldüğü kadrı āsān
kılmağa sa'yi kıldum. [7a/13]*

aşl: 1.Temel, asıl, kök.

Bu terkiblerüñ aşlın bildürür ki neden kopar. [117b/19]

a.-1 zarb : Vuruşun aslı, temeli.

Ve bu nakralaruñ aşl-ı zarbı evvelki zarbdur ve bişinci nakradur. [78a/07]

aşlā (A.) : Hiçbir zaman

Ya ‘ni aşlā ağacda yaşlık bulunmaya. [91a/13]

aş-: Aşmak, geçmek.

Ve kayğu deñizinüñ mevcı başdan aşmış-ıdı. [3a/07]

‘āşık (A.) : Birine, bir şeye tutkun

*Andan ki işābet dahı eşer ide, bunuñ için dimişlerdür ki eydici ve çalıcı ‘āşık
gerekdür. [113b/01]*

aşağa : Aşağı

*Bu taqdırle her bir nağmenüñ karşusındağı nağmeye nisbet oldur ki yukaru
kılıñ aşağı kıla nisbeti barābarlıkdur. [50b/08]*

Şöyle ki kitabuñ aşağılarında ma ‘lüm olageldük. [15b/11]

āşkäre (F. āşikāre) : Açık, belli.

*Bir lañife-y-ile ve bir hikāyet-ile ve bir tarīka-y-ıla bildüre ki andan āşkäre
dilemek añılmaya. [112b/04]*

a. kıl- : Tebliğ etmek, ortaya çıkarmak.

*İslām dīnini eşkäre kılanlardur ve kāfirleri ‘imāna da‘vet idenlerdür...
[2b/05]*

at: At, binek hayvanı

Ve boynı uzun ve egri gerekdür, at boynı gibi [99a/04]

*Ve oniki burulmuş ipler ki ol ipler atuñ kuyruğı kılından ola, ki ol kıllar ne
kadar uzun olursa ol kadar yigdür. [99b/12]*

‘avām (A.): Cahil

‘avāmü’n-nās : Cahil insanlar, herkes, halk.

Ve şol sâzlar ki ‘avāmü’n-nās katında pîşe gibi, çeng gibi ve nây gibi, bularuñ gibi sâzlara âdetin heves eylemeye. [111a/02]

‘avn (A.): Yardım eden.

‘avni’z-zu‘afâ : Zayıfların yardımcısı.

...kâhirü’l-kefereti ve’l-müşrikîne zıllulâhı fi’l-ārızın ‘avni’z-zu‘afâyı ve’l-mesākîne ebü’l-fetħ...[10a/10]

‘avret (A.): Kadın, zevce

Ve ol meclisde ‘avret veyâhūd oğlan olursa, anlardan yaña çok bakmaya.

[111b/02]

Ve ‘avretleruñ daħı tabî‘atları bu ‘ilme meyl ider olur. [111b/11]

aya: Avuç

a. karşı- : Alkış yapmak

Ya ‘nî lafzuñ-ıla aya karşımağuş veyâhūd kiriş üzerine urduğuş zaħme biri birine muvâfiķ ola. [69a/12]

ayaķ : Ayak

Ve anuñ ayağı toprağı-y-ıla bilişe ve gele. [4a/01]

a. altı : Kötü duruma düşme, aşağılanma.

Bu yâr hemîşe ayaķ altına neçündür bil. [3b/07]

a.-in dur-: Sağlıklı olmak

Ve daħı ol ağaç ayağın dururken sebebsüz kurumış ola. [91a/12]

a. bas- Yürümek

...bir gün fikr bahrinuñ kenârına ayaķ basmış-ıdı. [3a/06]

ayalamak : Avuçlamak

Qazmak ma'nāsına gelmişdür ve ayalamak ma'nāsına gelmişdür. [69b/05]

ayet (A.) : Ayet, Kur'an'ın herhangi bir cümlesi.

a.i tekrar kııl - : Ayeti tekrar etmek.

...ergānūn-ıla hezārān hezār, tesbīh ve tehlīl kıılıp bu āyeti tekrār kıılır.

[1b/11]

ayır- : 1. Bir tarafa ayırmak.

Ve önüne gelenden kendü için bahş ayirip kıomaya. [113b/03]

2. İki şeyi birbirinden ayırmak

Ammā ayırmak dileseler biri birinden ayıra bileler. [20a/04]

ayrıl- : 1. Ayrılmak, kopmak

ol āvāzları ve nağmeleri işidicek fi'l-ḥāl tenden ayrılır. [9b/09]

2. Birbirinden ayrılmak

a. ol- : Birbirinden ayrılmak

Ve her kıarınūn deriñligi yidi barmağ gerekdür ki ol barmağlar biri birinden ayrılmış olmayalar, biri birine yapışmış olalar. [95b/06].

ayru : Ayır

Ancak gerekse kendü ṭabakasında vaki' olsun, gerekse ayru ṭabakaya vaki' olsun. [50a/05]

a. kıo- : Ayırmak.

Ve bir cedveli ayru kıomışdur. [31b/09]

ayru ayru : Ayır ayır

Ve bu ‘d-ı müttefîkûn ikinci kısmı budur kim, eger ol iki nağmeyi ayru ayru işitseler her biri bir nağme yirinde ola. [20a/07]

a. ol-: ayrı olmak

Ancak ulaşıq olmak degüldür veyāhūd ayru ayru olmağ degüldür. [34b/02]

ayruk : Ayrı

Anı bile ve bunı dağı ayruk faşlda bildüre. [112a/01]

‘ayn (A.) : Osmanlı alfabesinin yirmibirinci harfi.

“Ayn” u “sīn” u “yā”-y-ıla bulmuşdur ad. [4a/12]

ay : Ay, gezegen.

...anuñ ayı altında devlet güneşintüñ nişānın buldum. [4b/10]

az : Az, yeterince olmayan.

Bu zarb üzerine taşnīf az eydürler. [79a/11]

a. ol - Yeterince olmamak

Ammā nisbet şayusı nağme şayusından az ola. [39b/04]

āzād (F.) : Kurtulmuş, serbest olan.

İşbu vechile fikr kıldum ki gönül kuşını habs evinden āzād idem. [3b/10]

‘azīz (A.) : Muhterem, sayın.

Mūsikī ‘ilmi bir şina‘ātdur ki şinā‘atlar ortasında bundan ‘azīz ve bundan zarīf şinā‘at yokdur. [7b/07]

‘azm (A.) : Gitmek, yönelmek.

a. kıl- : Gitmek.

...hemān sa‘āt ol si‘ādet ehlinüñ kullığına ‘azm kıldum ve irişdüm ... [4b/10]

B

bab (A.) : 1. Konu, husus.

Bu bābda Şeyh Ebū ‘Alī İbn Sīnā ...şöyle buyurmuşdur...[116a/11]

2. Bir kitabın bölümlerinden her biri.

Şöyle ki bu bābda añılmışdur. [39a/05]

baca : Işık deliği, baca.

Ve ol oturduğu evüñ bacasına, çapısına, deriçelerine baqmaya. [111b/03]

bādām (F.) : Badem.

Ve ıklıguñ destesi gāyet katı ağacdan gerekdür, badam ağacı gibi ve koz ağacı gibi. [94b/02]

b. yağı : Badem yağı

...bādām yağıyla yiyecek yimek... [116a/02]

bağ: Bağlayacak şey, bağ.

Ve zir-efkende şeddü'l- hüzn ad komışdur, ya'ni kayğu bağı dimek olur. [120b/12]

bağarsuk: Bağırsak

Ve kirişün eyüsi oldur ki ebrişimden ola veyahud koyun bagarsugından ola. [107a/07]

b.-dan bur- : Bağırsaktan yapmak

Ve ba'zı üstādlar meşleş kirişlerin dahı bağarsuğdan buralar. [108b/09]

bağışla-: İhsan etmek, bağışlamak.

Ve eger kendüye kimse nesne bağışlasa bir meclisde dahı anı söylemeye ki andan tama' añlanur. [113b/05]

bağla-: Bağlamak.

Eger buları bu sâzuñ bileğine bağlasalar ol sâzdan on yidi nağme ma'lûm olur. [51b/04]

bağlan-: Bağlanmak

'Uduñ ol kirişi bağlanan yirine cānib'ül-muşţ dirler. [16b/04]

bahādur (F.) : Bahadır, cesur, yiğit.

Bahādurlar şöhetinde ve kuvvetlü ādemīler şöhetinde 'uşşāk ve būselik ve nevā gerekdür. [80a/13]

bahādurlık : Cesurluk, yiğitlik.

...ve nevā'ya şeddü'l-şecā'a, ya'nī bahādurlık bağı...dimek olur.[111a/04]

bağıllık : Cimrilik

Ve büzürge şeddü'l-ħasīs ad komışdur, ya'nī bağıllık bağı dimek olur.
[120b/13]

baħr (A.) : 1. Deniz, büyük göl

...fıkr baħrınun kenārına ayağ basmış-ıdı. [3a/06]

baħş (A.) : Konu, tartışma

Ve eger ħāzır olduğı meclisde kendü gibi biri daħı olursa anuñ-ıla baħş idip katılaşmaya. [113a/07]

baħş (F.): Bölünen yer.

Ve evvel baħş dükendügi yirde 'alāmet T komışlardur. [17b/03]

b. eyle-: Bölmek

Ve dört bucağı barābar ola ve ol açuk yiri yigirmi altı baħş eylemek gerekdür.
[105b/09]

b.it-: Bölmek, bahşetmek.

Anı dahı yigirmi dört bahş ideler. [99b/08]

b. ol-: Bölünmek, verilmek

...içün her biri iki nev'e bahş olursa TC ile tamām eylemek olmaz. [32a/10]

baht (F.): Talih, kader, kısmet.

Çün ol cüvân-bahtuñ elinden aldum ve kitāba nazār kıldum. [6b/09]

bak-: Bakmak

*Andan soñra fikr idib bağa göre ki nağmeler nireden intikāl eylemişdür,
zahmeyı ol yire uralar.* [64b/05]

bākī (A.): 1.Daimi, kalıcı

Devām-ı devlet-ile sen ceḥānda ol bākī...[6a/12]

2. Artan, geri kalan

Bākīsini dahı bunuñ üzerine kıyās itmek gerekdür. [60b/12]

bakkıyye (A.) : Artan, geri kalan.

bu'd-ı bakkıyye : Bu'd-ı bakkıyye. [22a/03]

baḳla (A.): Bakla

... ve bişmiş baḳla yimek ve bal şerbetin içmek... [116a/02]

bāl (A.) : Kalp, gönül

...kemāl ehilleri fāriḡü'l-bāl ve müreffehtü'l-ahvāl olmuşlardur... [10b/03]

bal : Bal

... bal şerbetin içmek ve bādām yağıyla yiyecek yimek ve... [116a/02]

bana : Bana (teklik 1. şahıs zamirinin yönelme hali.)

Nā-geh irdi peyk-i fikr eydür baña. [4a/03]

barābar (F. berāber) : Eşit, beraber

Veyā hod sekiz sebeb-i şaķīl-ile telaffuz olan zamāna barābardur. [70b/03]

b. it : Eşitleştirmek

...ve üçinci naķranuñ aralarını dal zamānına barābar ide. [77b/01]

b. ol-: Eşit olmak

Ve dört bucağı barābar ola. [105b/19]

barābarlık : Beraberlik

b.nisbeti : *Eşitlik oranı*

Ve üçü barābarlık nisbetidür ve yaru nisbeti dahıdır. [41a/06]

b. ol- : Eşit olmak

Tā āhire degin pes cemī' cüz'lerüñ nisbeti biri birine barābarlık olur. [51a/05]

b.-ına ol- : *Eşiti olmak*

Ve ol uyuşdurmaķ şöyledür ki muṭlaķ meşleş sirçe barmağüñ barābarına ola.

[66a/03]

barış-: Barışmak.

Ebū Naşr anda bir perde başladı ki, ol düşmenler biri biri-y-ile barışdılar ve görüşdiler. [112b/12]

barışmaķlık : Barış, sulh

...ve hüseyñiye “ şeddü'l-şulh ve'l-‘itāb ”, ya'nī barışmaķlık ve kaçımāķlık bağı;... [121a/06]

barmaķ : Parmak

Ve her bir bölüğine bir delük gerekdür, her biri bir barmağ için. [101b/10]

Ve perdenüñ dahı uzunı iki karış ve üç açuķ barmağ gerekdür. [99b/03]

bas-: 1. Basmak, yürümek

...*fıkr bahırınıñ kenārına ayak basmış-ıdı.* [3a/06]

2. Bastırmak, sakinleştirmek

...*fi'l-hāl elindeki sâzı aşağa kıoya ve lañifeler-y-ile bu gavğayı başmak ardınca ola.* [112b/08]

baş : 1. Baş, kafa.

Ve ah iderler ve başların depredürler. [112a/97]

2. Başlangıç noktası.

Amma destenüñ başında dört açuk barmağ kadarı açuk komak gerekdür.
[105b/05]

3. Yukarı , üst.

Zirā bu maqāmlar Türk ehlinüñ ve Habeş ehlinüñ ve Zengübār ehlinüñ ve tağlar başında olan halāyıkun tabi'atına mülāyimdür. [80b/03]

b.-ına: Tek başına

Zira ki her bir nğmeden ki başlayalar başına bir baır olur. [50a/12]

b.-dan aş-: Çok, fazla olmak.

Ve kayğu denizinüñ mevci başdan aşmış-ıdı. [3a/07]

b.barmağ: Baş parmak

...*on birinci kirişe sağ elüñ baş barmağı toğuna, ve 's-selām.* [100b/11]

başdan başa : Baştan başa, tümüyle.

Ve ol hañtı başdan başa kazalar. [106a/02]

başka : Başka, ayrı.

Ve bā'zısı dahı vardur ki anlarun başka adları yokdur. [59a/02]

başla-: Bir işe girişmek, başlamak.

Ve ol meclisde ulu olanuñ mizācına göre nağmeler başlaya. [112b/05]

başlan-: Başlanmak

Ve şol nağmeler ki evvel andan başlanur, ol yirlere tabağalar dirler. [62b/01]

Baḡlamyus : İskenderiyeli astronom, matematikçi, coğrafyacı ve müzik

bilgini, (ö.168 [?]) musikiye dair *Harmonica* isimli eseri vardır.

Bu ‘ilmi evvel taşnīf iden oldur ... Ve andan şoñra Baḡlamyus Hakīm'dür.

[8b/05]

ba‘zı (A.) : Birazı, bir kısmı.

Ve vaḡt olur ki bu ‘dlaruñ daḡı ba ‘zısı ba ‘zısına beñzer olur. [25a/11]

behişt (F.) : Cennet, uçmak.

Rum-ı behişt-abad [11a01]

bekā (A.) : Devam, bakilik.

Ciḡhanuñ çünki yoḡ durur beḡāsı,... [81a/04]

bekāsuz : Geçici olan, kalıcı olmayan

Beḡāsuzuñ yüzine ne baḡası... [81a/05]

bekle-: Beklemek

Ve eger ol şoḡbetde oḡımaḡla beklemiş kimse var-ısa, anuñ gibi kişi-y-ile

artuḡıraḡ söyleşe. [111a/12]

belā (A.) : Gam, keder, afet.

b. eyit-: Beddua etmek

Hasūd düşmenüñe dāyimā belā eydem. [6a/13]

belāḡat (A.) : Güzel söz söyleme

Ve ol bülbül-i belâgat ve tütî-yi faşâhât ol uludur ki ...[2a/12]

belki (F.) : İhtimal, olabilirlik.

Belki maķşüdları rûhlar-ıla mûnis olmağ-ıdı. [8b/11]

bellü : Belli, açık.

...bir bellü kısma dahı yapışdurmaķdan evvelki tabaķa bulunur. [48b/06]

b. ol-: bilinmek

Zirâ ki bu 'd mütenâfir olduğı bellü olur. [40b/13]

b. ola bulına : Belli olmak, açık görülmek

...anlaruñ ortasında mu'ayyen zamânlar ki haddleri bellü ola buluna.

[66b/06]

belür-: Ortaya çıkmak, belirlemek.

Ve bu 'dlar belürdüğü ol ağacdan olan nây sebebindendir. [97a/10]

belürmeklik : Belirmek, ortaya çıkmak.

Ve tenâfir belürmeklik, yaramaz kısımları biri birine yapışdurmaķdandır.

[44b/01]

belürt- : Belli etmek, açıklamak.

Ve eger tama' iderse belürtmeye. [112a/03]

belüsüz: Belirsiz, belli olmayan.

Ya 'nî belüsüz nesneleri biri birine uyuşdurmağ kâ'idesin bildürür. [64b/03]

ben: Ben (teklik 1.şahıs zamiri.)

Bağlanam ben kullıg için kemer. [4a/07]

beñze-: Benzemek

Bu dâyireler bu sebab için mütenâfire beñzemişdür. [38b/11]

b. ol-: Benzemek

Ve vakt olur ki bu'dlaruñ dağı ba'zısı ba'zısına beñzer olur. [25a/11]

b.-di dut-: Benzer hesap etmek, benzetmek

Ve biş bem kirişleri dağı şol beñzedi dutdukları kirişleruñ yukarusından alurlar. [104b/07].

bereket (A.) : Bolluk.

Anlaruñ devletinuñ yümni bereketine i'timād idip bu kitāba şürü' kıldum.
[7a/05]

berk : Sert, sağlam.

...ol tahta gāyet berk ağacdan gerekdir ve gāyet yuğa gerekdir. [92a/04]

berklik : Sertlik, sağlamlık

Ve eger serv ağacı dağı bulunmasa, bir ağac gerekdir ki berklikde ve ağırlıkda ve yinilikde bularuñ gibi ola. [91b/04]

berkit-: Yerleştirmek, tutturmak.

Andan sonra yaş ağacdan bir tabaka düzeler ve ol kıamışdan olan yarunuñ ağızına berkideler. [97b/02]

bes (F. pes) : Öyleyse, bunun üzerine. (Krş. pes)

Ancağ bes sen eger fikr iderseñ 'uşşāğ dāyiresin ve nevā dāyiresin ve büselik dāyiresin, bu üçini bir dāyirede bulasın. [61a/01]

besā (F.) : Pek çok , nice nice.

Urıp na'ra senüñ medhüni besā eydem. [6a/03]

beyan (A.) : Anlatma, açık söyleme.

Bağarşuğdan olan kirişleri düzmegüñ beyānındadır. [108a/05]

b. it-: Açıklamak

Ve ba‘zılar bu devrleri bir dürlü dağı beyān iderler. [75b/13]

b. eyle- : Açıklamak

Bu ka‘ide yukarıda ‘ūduñ kirişlerin beyān eylediğümüz yirde añılmışdur.

[64a/08]

b. kı1-: Açıklamak, beyan etmek.

Ve anun edvārını beyān kılmışdur. [31b/05]

beyaz (A.) : Aklık

Anlaruñ gibi efāzıl ve ekābir hizmetine ma‘lūm olsun ki, bu müsevvede

beyāza getüren ... [3a/02]

beyt (A) : Şiirin iki mısrası.

Vācib gördi ki anuñ medħinde bir neçe beyt inşād idip inşā kıla. [5a/11]

bezr-i kıātun (F.) : Bitki tohumu.

Bezr-i kıātunūñ lu‘ābını cülāb-ile ısıdup içmek āvāz açar. [115b/08]

bızā‘at (A.): Bilgi.

kıllet-i bızā‘at. [7a/04]

bi-‘aynihā (A.) : Aynıyla, olduğı gibi.

Pes bu bu‘dlar bi-‘aynihā bişinci kısmdur. [49a/04]

bi-‘avni (A): Yardımı ile

...bi-‘avni ‘ināyet-i ħālīkü’n-nūri.... ve’z-zullāmi...bir kıtāb getürdi. [6b/05]

bī-ħadd (F.) : Sınırsız, sayısız.

Şükr ve minnet-i bī-ħadd ol pādişāhuñ ħazretine lāyıkdur ki,... [1b/03]

bi-sebeb (F.) : Sebebsiz, yok yere.

Ve eger ʔama ‘arzūsi ʔadden aʕar gibi olursa bī-sebeb nesne dilemeye.

[112b/03]

bil : Bel, sırt.

...muʔāva‘at kemerini cān biline baĝlayup ʔabūl ... [7a/01]

bile : 1. İle

Ammā ʕeng gibi anuñ daĝı içini ʔutqāl-ıla ve sırça unı bile ʕuvamaĝ gerekdür.

[105b/03]

2. Birlikte, beraber.

Veyāḥūd yazalar bile götüreler. [109b/09]

3. Hatta, bile

Öñlü ve ʕoñlu başlanmasa ve zamānlar nisbeti daĝı bile ʕaīlansa. [70a/10]

bil- : 1.Bilmek

...bu ‘ilm-i edvār bilen üstādlar cānibü’l-enf dirler. [16b/01]

2. Anlamak, farkına varmak

Ve işidenlere zevk ḥāʕıl olduĝım ʕundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi bir dürlü daĝı olur. [112a/06]

3. Öğrenmek

...tā mübtedīler zaḥmetsüz ʔarḥ ʔā‘idesini bileler. [28a/06]

bilmek ol- Öğrenebilmek.

Girü ʔalanın bunuñ üzerine ʔıyās idip bilmek olur. [28b/12]

4. Tanımak

Beyan idem, bileler seni, muḥabbeti eydem. [6a/09]

5. Hissetmek, sezme

...varduğı Őoĥbetüñ ehli işbu yazılandan kañkıına yağındur, firāset-ile bile ve anlaruñ mizācına lāyık perdede başlaya. [121a/09]

6. Hesab etmek, göz önünde bulundurmak.

Ve mūsikī 'ilmine heves kıłana elbette gerekdür ki Őabī'at neden ürker, anı bile ve Őađına. [29b/04]

bildür-:1. Tanıtmak.

Terkibleri bildürür. [117a/01]

2. Belirtmek, söylemek.

Ve dađı mümkindür ki veted-i mecmū'ı dađı lafđda bildüresin. [69a/04]

3. Sezdirmek, hissettirmek

Ve açlığın ve Şusuzluğın bildürmeye. [113b/02]

4. Açıklamak, göstermek

Şimdi biz iĶā'ları bu devrlerde bildürelüm. [73a/07]

bilin-: Bilinmek, belli olmak

Ve ol alti āvāz 'üddan işbu suret-ile bulunur ve bilinür. [59b/12]

bilis-: TanıŐmak

Ve anuñ ayağı toprağı-y-ıla bilisē ve gele. [4a/01]

bilek : Bilek

Eger buları bu sāzuñ bileğine bağlasalar ol sāzdan on yidi nağme mâ'lûm olur. [51b/04]

bin-: Binmek

...ol kirişler tamām ol heređüñ üstine bine ve çalmağa başlayan kişi evvelinci kirişden başlaya. [106b/09]

...evvel devr ikinci devr-ile bir yirde vāki‘ olsa. [70a/13]

...Zīrā ki üç bu‘d bir yire cem‘ itmek lāzım gelir. [32a/13]

birer : Birer

Andan şoñra her delügün iki yanında birer delük dağı delmek gerekdür.

[102a/03]

birez: Biraz, azıcık.

Birez dağı ĩkā‘ ‘ilminden bildürelüm in-şa’-Allah. [66b/02]

biri : Öteki, diğeri

Ammā biri zīr ola, biri bem ola ve eger ikisi dağı bu suret-ile olsa bu‘d olmaz.

[19b/04]

bir bir: Teker teker

Şöyle ki evvelki nağmeden başlasalar, tertībce bir bir nağmeye dağı intiķāl eyleseler,... [60b/05]

biri biri: Birbiri

Ve iki para kāmıř dağı biri birine ulayalar. [97b/05]

birisi: Herhangi biri, birisi.

Ve ol iki delük birisi tar ve birisi gin gerekdür. [94a/05]

bir iki : Birkaç

Bir iki āvāz kendü eydicek bir iki dağı kirişe eyitdüre. [112a/10]

bir kaç: Birkaç

Ve bu ĩkā‘ didüğümüz, bir kaç edvāra müřtemildür ki ol devrler mařşūřdur,...[66b/08]

bir kimse : Birisi, herhangi biri

Eger bir kimse dilese ki devrde girü döne, ...[76a/13]

birik-: Birikmek

Andan bile ki üç bu'd birikmişdür T nisbeti üzerine, ol vaqt tabî'at andan ürker. [29b/09]

birikdür-: Biriktirmek

...ve ikisi dahı nağralarını şöyle birikdürse ki evvel devr ikinci devr-ile bir yirde vâki' olsa. [70a/12]

birinc (F.) : Piriñ

Ve şol kirişler ki birinç çekmişlerdür kırk sekiz meşleş kirişdür. [102b/11]

birlik : Birlik

...ululuğınun serā-perdesinde rübübiyyet sâzendesi anun birliginun
...[1b/04]

b. e bit-: Birlikte bitmek, aynı anda sona ermek

Evvel kısmı budur ki iki nağme şöyle birlige biteler ki işiden ikisin bir nağme şana. [20a/03]

biş : Beş

Ve biş nakra ururlar. [35b/12]

b.-de biri: beş kısımdan biri (kesir sayısı)

Ve dahı C kirişinun bişde birinun üçde birincedür. [21b/10]

bişinci : Beşinci, sıra sayı

...ve beşinci nişan A ve V nişanıdur. [53b/05]

biş-: Pişmek

...ve katı bişmemiş yumurda şarusın yimek ve ... [115b/08]

bişir-: Pişirmek

...ve *hardal bişirüp yimek ve kelem şorvasın irkek şişek eti-y-ile yimek.*

[116a/03]

bit- : 1. Bitmek, sona ermek.

Evvel kısmı budur ki iki nağme şöyle birliğe biteler ki işiden ikisin bir nağme şana. [20a/03]

2. Yetişmek, büyümek, bitmek.

b. ol-: *Yetişmek*

Ya'nî Nişābur vilāyetinde bitmiş ola. [98a/09]

bi't-tab': Tabiatıyla, uygun olarak.

Ve hem ol āvāzı nefis bi't-tab' seve. [13a/06]

biz : 1. Kumaş parçası, bez.

Bu şüretlü tutkal-ıla za'ferānı bir eski biz içine koyalar. [108a/01]

2. Çoğul 2. şahıs zamiri.

Ve biz her bir cemā'at için bir mişāl getürelüm. [40b/05]

boğ- : Ses kısıklaşmak, ses çıkamaz hale gelmek

...*āvāzı harāb ider, boğar.* [116a/10]

boğul-: Boğulmak

Ve āvāz neden boğulur ve neden açılır, anları dahı aşağıda bir faşlda bildürevüz...[110b/08]

boğuk : Boğuk

b. it-: Kısıklaştırmak, boğmak.

Ve āvāzı boğuk iden nesnelere şakını turalar. [110b/07]

boy : Boy, uzunluk

...gün iki süñü boyı kılka rast muvâfıkdur. [116b/01]

böl-: Bölmek, ayırmak.

Pes bundan bu añlanur ki ki elif mim kirişini evvel iki böleler. [19a/03]

bölün-: Bölünmek, kısımlara ayrılmak.

İkiye, ya'nî üçde iki bölünür. [20b/08]

bölük: Bölük, hisse

b. eyle- : Hisselere ayırmak

İki bölük eyleseler ve orta yirine LH 'alamet kosalı... [18a/11]

b. it- : Bölmek

Girü kalanın yidi bölük ideler. [96b/07]

b. ol-: Bölmek

Ve her bahş yigirmi yidi bölük olmak gerekdür. [101b/08]

böyle: Böyle

b. it-: *Bu şekilde yapmak*

Böyle itmek eyü değül. [37a/06]

b. kıl-: Böyle yapmak.

...tabî'atlerini böyle kılmışlardur. [11a/03]

b. ol-: Bu şekilde , böyle olmak.

Böyle olsa lazım olur ki bahrlar on yidi ola. [50a/11]

bu : 1. İşaret sıfatı

Andan şoñra bu kirişi üç bahş itmişlerdür. [16b/09]

b. suret : Bu şekilde, böylece.

Ve bu şūret bi‘aynihā zīr-efkend perdesine getürmek imkân vardur. [82b/07]

b. sūretlü : Bu şekilde, böylece.

Bu şūretlü ʔutkal-ıla za‘ferānı bir eski biz içine koyalar. [107b/13]

2. İşaret zamiri

Ve üçinci kısım bundan mükerrerdür. [42a/02]

b.-dan yaña: Onun tarafına

Ve eger olar bundan yaña baqarlar-ısa kendü kendüyi ol mertebede kıomayA.

[111b/06]

b.-dan Şonra: Bundan böyle, sonra

...bundan Őoñra ma‘lūm olur ki, bu dāyirelerüñ her birini çün anlardan gireler. [38b/03]

b.-nun için: Bu yüzden

...bunuñ için dimişlerdür ki eydici ve çalıcı ‘āřık gerekdür. [113a/13]

b.-nun gibi: Bu şekilde, böyle.

Bunun gibi ‘amelden evvel devr işidilür. [52a/08]

b.ları ri‘ayat eyle-: Bunlara uymak, amel eylemek

Her kim bunları ri‘āyet eyleye kendü kıatında kāmil ola. [96a/12]

b.-larun gibi: Bunlar gibi, bu şekilde.

...bunlaruñ gibi bu‘dları kıismet eylemezler. [30b/01]

bucak : Köşe, bucak.

Ve bu yanınıuñ dağı uzunı bir bucağ kıarış gerekdür. [104a/06]

bucağlı: Köşeli

Ve bu nüzhe didüğümüzi saz dört bucağludur. [101a/08]

buçuk: Yarım, buçuk.

Bir cedvel haşıl olur ki ol cedvelüñ ini bir barmağ buçuk inince ola. [106a/03]

budak: Küçük dal, budak, parça.

Ve Şeyh ‘Ali Ebū-Sīnā -rahmetu’l-laḥ- eyitmişdür ki müsiķī cādūlıkdan bir budağdur. [111b/10]

buḥûr (F.) : Tütsü

Ve Zühre ṭolunduğı vaḳt işbu buḥûrları tütüze. [114a/04]

Buḥara : Orta Asya’da tarihi şehir, Buhara şehri.

B. halkı : Buharalı

Ammā Buḥara ḥalkı nihāvend diyü ad ḳomışdur. [119a/01]

bul-: 1. Bulmak

Zīrā ki öğrenmek dileyen zaḥmet çekmeye, āsānlığıla bula ve bile. [11b/01]

2. Görmek

Çün bu kemīne ol kemāl ehlini bu ḥāl-ıla buldı ve isti‘dādını bildi. [5a/09]

3. Elde etmek:

... ve irişdüm anuñ ayu altında devlet güneşinüñ nişānın buldum. [4b/11]

ad b. [4a/12]

imkân b. [67a/13]

lezzet b. [19b/11]

yol b. [39b/06]

bular : 1. Bunlar (Çoğul 3. şahıs zamiri.)

Bular daḥı ‘ilm kuvvetiyle ve zihn tizligi-y-le arturmuşlardur. [8b/05]

Anlardan dahı sonra gelen ‘ālimler dahı bularuñ taşnıflerini kabūl kılmışlardur. [8b/08]

2. Bunlar (İşaret zamiri.)

Ve ol getürdükleri altı hareket bulardur. [74a/01]

bulaşdur-: Kirletmek, bulaşturmak

...ışlanmış za‘ferāna bir eski pāresini bulaşdura ve bir kaç keret ol bağarsuğdan ola, ...[108b/13]

bulın-: 1. Bulunmak, görülmek, mevcut olmak.

Ammā iki kı1-ıla çalınur sāzlaruñ iki kılında bulunur ol on yidi nişan. [51b/01]

Ya ‘nī aşlā ağacda yaşlık bulunmayA. [91a/13]

bellü ola b.-a : [66b/06]

buncılayın: Bunun gibi

Buncılayın dörd bu‘d biri biri ardınca B nisbeti üzerine mütenāfirdür. [29b/11]

burada: Burada

...anuñ bahşını şol vech üzerine kılmışlardur ki üç bu‘d dahı burada cem‘olmuşdur. [37a/04]

bur-: Burmak, yapmak.

Ve burduğı vaqt güne karşı buralar. [107a/13]

burgucuğ : Küçük burgu

Ve ol delüklere ufacuğ burgucuğlar şoğmağ gerekdür. [102a/13]

burul-: Burulmak.

Ve düz burulmağ gerekdür. [95b/01]

b.-miş ol-: Burulmak, yapılmak.

Ve hûb burulmuş ola. [107a/10]

buyruk : Buyruk, emir.

Bu kemîne dağı ol emîr-zāde buyruğıyla ...[7a/01]

buyur-: Göstermek, buyurmak.

...anuñ şānına Qur‘ān içinde buyurmuşdur ki... [2a/13]

bülbül (A.) : Güzel öten kuş, bülbül.

b.-i ser-mest: Sarhoş, baygın bülbül.

Nete ki bülbül-i ser-mest, seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

b.-i belāgat : Güzel konuşan bülbül, Hz. Muhammet.

Ve ol bülbül-i belāgat ve tütî-yi faşāhāt ol uludur ki ...[2a/12]

bünyad (A.) : Asıl, esas, temel.

b.olın-: Kurulmak

Ve her devrün bir aşlı vardur ki ol devr evvel aşl üzerine bünyād olınmışdur.

[56a/08]

bürc (A.) : Yıldızlar kümesi, burç

Çün Zühre şeref bürcine irişe, işbu şekli yaza, kendüde getüre. [114b/09]

büyük : Büyük

Ve muğnünün çanağı rebab çanağından büyük gerekdür. [105a/06]

büyüt (A.): Beytler

Bu büyütuñ takti‘i işbu şuret-iledür. [82a/07]

büzürg-zadalıg : Mertlik, alicenaplık.

Büzürg-zadalıgunı yürür gele halka, Beyān idem, bileler seni, muḥabbeti eydem. [6a/08]

C

cādülük : Büyücülük

Ve Şeyh ‘Ali Ebū-Sīnā -rahmetu’l-lah- eytmışdür ki müsikī cādülükdan bir budağdur. [111b/10]

cāh (A.) : Makam, mevki

Bu cihet-ile bu fenn ehline cāh ve maşıyb lāyık görmezler. [11a/07]

cāhil (A.) : Bilgisiz.

Zīrā ki cāhiller ‘ālimlerüñ düşmenidur. [11a/06]

cāmi’ (A.) : 1. Cemeden, derleyen, toplayan.

cāmi’ -i ‘ulūmi’l-evvelīn ve’l-āḥirīñ : Önceki ve sonraki ilimleri derleyen, toplayan.

Ve çün ‘imām-ı fāzıl-ı kāmīl sultānū’l-muḥaḳḳikīñ ḥayrū’l-muddaḳikīñ cāmi’ -i ‘ulūmi’l-evvelīn ve’l-āḥirīñ ...[90b/02]

cān (F.): 1. Can, ruh.

Ammā tenüñ ağırlığı cān yuḳaru çıḳmağa ḳomaz. [9b/05]

2. Gönül

Hezār cān-ıla medḥüñi dāyimā idem. [5a/19]

c. biline bağla- : Gönülden, içten kabul etmek.

...muṭāva‘at kemerini cān biline bağlayup ...[7a/01]

c. sivindür-: Gönlü hoş etmek

*Girü qalan yaradılmışlar dahı dürlü dürlü hoş āvāzlar-ıla, cān sevindürücü
nağmeler-ile...[1b/08]*

cānib (A.): Taraf, cihet, yan.

c.-ü'l-muşť [16b/04]

c.-ü'l-enf: [16b/05]

cāyiz (A.) : Olabilir, yapılabilir.

c. tut- : Olması mümkün, yapılması mümkün.

Ve üç bu'dun arasında cem' itmek cayiz tatalum. [31b/02]

cedvel (A.) : 1.Şema, çizelge.

*...on ki maqāmuñ dahı devrini beyān idelüm, bu on iki cedvelde tā
mübtedīlere āsān ola. [83b/13]*

2. Ark, çukur.

Bir cedvel hāşıl olur ki ol cedvelüñ ini bir barmaq bucuq inince ola. [106a/03]

Şöyle ki cedvelüñ ikinci divarina irişe ...[106a/08]

cedvel çek- : Şema çekmek

Ve biz bir cedvel çekib edvārı..., anı bildürelüm. [58b/04]

cehan (F.) : Cihan, dünya (krş. cihān)

Devām-ı devlet-ile sen cehānda ol bākī... [6a/12]

cehd (A.) : Çalışma, çabalama

c. eyle-: Çaba göstermek.

*Zirā ki bir çok cemā'atlar görmüşüz ki kuvvetleri yetdügi kadarı çok cehd
eylemişlerdür ...[67a/06]*

c. it-: Çalışmak

Anlaruñ gibi kamiller cehd idüp bu ‘ilm-i ika‘yı bilmege imkan bulmamışlardır. [67a/12].

c.-de ol-: Çaba göstermek.

Ve ħased itmeye ve kendü vaqtini şūrīde eylemek cehdinde ola. [113a/11]

celle ve ‘alā (A.): “Aziz ve yüce olsun ” manasında kullanılan dua cümlesi. [2b/07]

celle celālühü (A.): “ Onun büyüklüğü artsın “ anlamında kullanılan dua cümlesi.

[9a/02]

cem‘ (A.): Toplama, yığma.

Eger ol cem‘üñ nağmeleri ki anı istihrāc iderler, bir t̄abaqada olursa bularuñ ħükmi bir kiriş ħükminededür. [65b/07]

c. eyle-: Toplamak, bir araya getirmek.

Anun maqşūdı bu‘dları cem‘ eylemekdür. [34b/01]

c. it-: Bir araya getirmek.

Ve şadīlık sebeblerini cem‘ idib getürmiş-idi. [5a/07]

c. ol-: Bir arada olmak, toplu halde olmak.

İmdi ma‘lüm olsun ki bu‘d ‘ibāretdür iki nağmeden ki ikisi daħı bir yirde cem‘ ola. [19b/04]

cemī‘ (A.): Hep, bütün.

Andan cemī‘ kirişi toquz baħş itmişlerdür. [17a/02]

Bu toquz bu‘dlardur ki, cemī‘ nağmeler ve āvāzeler bulardan qopar. [23b/07]

cemā‘at (A.): 1. Topluluk, grup.

...Çün cemā‘atlar ħāşıl olur ki bu‘d-ı zī‘l-erba‘, ya‘nī A YĤ nağmesi, ol nağmelerüñ cemī‘ine yarar. [38a/10]

2. İnsan topluluğu.

Zīrā ki bir çok cemā'atlar görmüştür ki kuvvetleri yetdiği kadarı çok cehd eylemişlerdür bu İķā' fennini bilmekçün. [67a/05]

cevāb (A.) : Karşılık, yanıt.

Ammā biz cevāb iderüz, çün bu'd-ı zī'l-küll , ya'nī A YH bu'd-ı zī'l erba'anuñ iki bu'dına bahş olmuştur. [37a/07]

cevāhir (A.) : Maya, öz.

c.-i rūhānī: Ruhun mayası, özü.

Ammā bu 'ilm-i mūsikī cevāhir-i rūhānīden hāşıl olmuştur. [8a/09]

cevher (A.) : Değerli taş.

Ve ma'ānī 'āleminden hāşıl olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp ol si'ādet ehline 'arz kıllurlar-ıdı. [5a/03]

cevr (A.) : Cefa, eziyet.

c. gör- : Eziyet çekmek

Niçe bir evde göresin tavuğ gibi cevr. [3b/03]

cidd (A.) : Bir işi çalıştıb işleme.

cidd ü cehd it : Çalışmak, gayret etmek.

Bu kemīne cidd ü cehd idip muğlağ 'ibārātları elden geldiği kadarı āsān kıllmağa sa'yi kıldum. [7a/11]

cihan (F.) : Dünya, alem.

Cihānuñ çünki yok durur beķāsı, beķasuzuñ yüzine ne baķası. [81a/04]

cihet (A.) : Yön, taraf

Bu cihet-ile bu fenn ehline cāh ve manşıb lāyık görmezler. [11a/07]

cimā' (A.) : Çiftleşme.

... ve esrār yimek ve şovuk şuda ğuşl eylemek ve cimā'ı çok eylemekāvāzı
ħarāb ider, boğar. [116a/08]

cism (A.) : 1.madde.

c. ko- : Maddeden oluşmak.

İkinci vech budur ki girü kalan şanā'atlar ecsām-ı tabī'iden ħāşıl olur ve
buları cism ħomişdur. [8a/08]

2. Beden, gövde

Vāķıf olur ki nefş ve cān geldüĝi yiri ārzü ider ve cismi ħarekete getürür.
[9b/04]

cömerdlik : Cömertlik, elaçıklığı

...ya'nī comerdlik baĝı dimek olur. [121a/01]

cūd (A.) : Cömertlik, elaçıklığı.

Ve işfaħāna şeddü'l-cūd ad ħomişdur, ...[121a/01]

cülāb (A.): Gülsuyu.

Bezr-i kāṭūnuñ lu'ābını cülāb-ile isidüb içmek āvaz açar. [115b/08]

cüvān (F.): Genç, delikanlı.

cüvān-baħt: Genç, talhli, şansı açık.

Çün ol cüvān-baħtuñ elinden aldum ve kitāba nazār ħıldum. [6b/09]

cüz' (A.) : Kısım, parça.

Tā āħire deĝin pes cemī' cüz'lerüñ nisbeti biri birine barābarlık olur. [51a/05]

Ç

çal-: Çalgı çalmak

Amma ma‘lūm olsun ki bular bu ‘ilmi taṣnīf kılduqlarından ğaraḓ almaḓ ve oynamaḓ degūldi. [8b/10].

alıcı: Çalgıcı, algı aletinde çalan.

Ammā eydici ve alıcı Őöyle gerekdür ve varduğı Őoğbetūñ ehli iŐbu yazılardan ankısına yağındur,... [121a/08]

alın-: alınmak

Ve ğammāmda [...] artuḓ saz alınmaḓ imkānı yoḓdur. [98a/01]

Çanak : Çanak, telli çalgıların (kemençe, rebab ves.) yuvarlak kısmı

Ve muğnīnūñ çanağı rebāb çanağından büyük gerekdür. [105a/01]

arĥ (F.) : Felek, gök.

.it-: Dönmek, ark etmek,

Sekiz at ğırĥa giyip arĥ ider dir...[1b/06]

.-a gir-: Dönemeye başlamak

Ve cism daĥı müŐtāğlğın belürdip, ğareket idip arĥa girür. [9b/02]

ek-: 1. Yaymak, döŐemek.

Ve Şol kirişler ki birīnc çekmişlerdür ğırĥ sekiz meşleş kirişdür. [102b/11]

2. Germek

Ve zīrlerini mumlayıb meşleş kirişleri üstine çekerler. [104b/06]

3. izmek.

cedvel ek-[58b/04]

dāyire ek- [40b/05]

ğaḥḥ ek- [105b/13]

Şekil ek- [64b/01]

4. Getirmek.

Medhünün dürrini silk-i büselige çeküb... [5b/07]

5. Birleşik fillerde etmek anlamında.

zaḥmet ç. - [11b/01]

çekil- : 1. Gerilmek

‘Uda kiriş çekildiği vaḳt bu didüğümüzü, elbette ri‘āyet eylemek gerektür.

[92b/06].

2. Koparılmak

Evvel kiriş uzun olmaḳdur, ikinci kiriş süst çekilmekdür. [14a/04]

3. Çizilmek

Amma işbu vechile bilinür ki, işbu çekilen ḥaṭṭı bir kiriş yirinden koyavuz.

[16a/11]

çengāl (F.) : Çengel.

*Ve şol yirde ki yarusı ince ola, ve yarusı yoğun ola, ol ortalıḳda iki çengāl
ola kirişi berkitmek için.* [94a/13]

çık- : 1. Ayrılmak

Bu şanā‘at ehlinün ṭuruşu ve oturuşu ve şoḥbet içinde girmegi ve çıkmağı ...

[109a/04]

....ve şoḥbete girişin ve çıkışın ve... [91a/03]

2. Yükselmek

Ammā tenün ağırılığı cān yuḳaru çıkmağa ḳomaz. [9b/06]

3. Ortaya çıkmak, görünmek

Ve biz bir cedvel çekib edvārı şbu üstādlar ıştılāhı üzerine ve ‘ūddan edvār nice çıkar, anı bildürelüm. [58b/05]

āvāz ç. [66b/04]

çıkār- 1. Dışarı çıkarmak

Ve kaynaduğdan sonra sudan çıkara ve sovuğ şu-y-ıla üç dört keret arı yuyalar. [107a/11]

2. Bulup çıkarmak

Bu kıyās üzerine edvārlaruñ girü kalanıñ dahı çıkaralar. [52a/09]

3. Yapmak

Ve muğnī rebābdan ve şanūndan ve nūzheden çıkarmışdur. [105a/05]

4. Bulunduğu yerden ayırmak

Ve bularuñ nağmeleri ve nisbetleri arasında şol bu ‘dı mütenāfir iden nesneleri bu devrlerün arasından çıkarduğ. [39b/13]

Çimişgezek : Doğu Anadolu’da ilçe, Çemişgezek ilçesi.

Benüm kadīmī yerümdür Cimişgezek... [6a/06]

çoğ : Çok (krş. çok)

Ammā bu kadar var ki bu ‘ilm ‘ālemde çoğ olduğı için ... [11a/04]

Ve anlar her ne ki eydürler, çoqını bu zarbdan eydürler. [77b/05]

çok : Çok (kr. çoğ)

Ammā bu kadar var ki bu ‘ilm ‘ālemde çoğ olduğı için ... [11a/04]

Ve anlar her ne ki eydürler, çoqını bu zarbdan eydürler. [77b/05]

çokrağ : Çoğunluk.

...eger bu bu'dlardan birisini veyāḥud ulu bu'duñ çoḡraḡını zarūret-ile ʃarḥ
itseler... [27b/11]

çü (F.) : Çünkü, mademki. (Krş . çün)

*Baḡa si'ādet ve devlet çü senden irdi nevā, Nevāda perde düzetdüm du'ā saḡa
idem.* [5b/06]

çün (F.) : 1.-ınca...-dığı zaman anlamlarında

Çün gönül ʃulagına irdi ḡaber, ʃalmadı ʃayḡudan anda hiç eḡer. [4b/02]

2. Mademki.(Krş.çü)

*Ve çün bu ma'lūm oldu, eydelüm ki bu ḡanā'at ehlleri bu dāyirelerde
vāḡī'olan ʃıslara niçün baḡr dirler.* [49a/06]

3.Çünkü

*Ve yidi ʃısm üzerine beyān idelüm ki çün ol bu'dları elbette üç kiçi bu'dlara
ʃısmet itmek gerek.* [31b/12]

çün-ki (f) : 1.Mademki.

Ciḡanuñ çün-ki yoḡdurur beḡāsi... [81a/04]

2...-dığı vakit,... -ınca. (zaman bildirir.)

*Ve çün-ki Zühre ḡeref maḡāmına iriḡe, "ḡeref-i Zühre" diyü bir nesne
yazmıḡlardur, üstādlar ol ḡekli yazduralar...*[109b/06]

D

da, de : dahi

Altı ʃarār idecek yirde ve muḡālıfdur bu da. [61b/07].

daḡı: 1. Dahi, de.

Biri B bu'dı olur ve biri daḡı YB ve C bu'dınuñ naḡmesi iḡidilir. [27b/08]

2. Bile

Ve bunun ‘aksini dağı sağınmaya. [113a/04]

3. Çok

Ve her vađt ki bir bu ‘d, iki bu ‘da veyāhūd dađı bu ‘dlara bađş olsa...[27b/10]

4. Daha

Ve kiçilikde igen dağı kiçi gerekmezdir. [94a/02]

5. Daha ziyade

İki kıl üzerine ve üç kıl üzerine ve dörd kıl üzerine veya hod dağı artuğ kıllar üzerine ...[50b/05]

6. Başka

Bulardan ğayrı niçe dağı vardır ki āvāz dirler. [59a/01]

7. Ve

, tertībce birbir nağmeye dağı intikāl eyleseler, dağı gine evvelki nağmeye gelseler, bir dāyire olur. [60b/06]

8. Ayrıca

...ya ‘nī A ‘dan kopan nağme-y-ile tīzdür ve dağı ikinci yarunuñ ikinci kısmından kopan nağme ki YṬ nağmesidir...[19a/06]

da- : Takmak (krş: taç-)

Gerekdir iki meşnā kirişüñ ortasına bir bem giriş dağalar. [104b/03]

Dāvūd : Hz. Dāvūd Peygamber

Dāvud Peygamber ...Allāhü Te‘ālā Hāzretinden ...dilek diledüğü vağt 3bu sāzlaruñ ba‘zısını hāzır ideridi. [9a/01]

da‘vet (A.) : Çağırma, çağrı

d. it- : Çağırmaq

Ve kâfirleri ‘îmāna da‘vet idenlerdür. [2b/06]

dāyima (A. dā‘ima) : Her vakit.

Hezār cān-ıla medhūñi dāyimā idem. [5a/13]

dayim (A. dā‘im) : Devamlı sürekli

Eger bu didüklerümüzü tutarlar-ısa kendüler dağı ve sâzları dağı dāyim selāmet ola. [113b/12]

def‘a (A.) : Kere, kez,

... ve ikisi dağı telaffuzların ve nağraların bir def‘ada başlasalar. [70a/09]

degin: Kadar

Ol kâ‘ide‘i ri‘āyet idib āhirine degin gitmek gerek. [62b/11],

degirmi: Yuvarlak

Ve degirmi gerekdür. [94a/03]

degme: 1. Rastgele, herkes

Meger üstād hāzıq ola, yoğsa degme kişi çıkaramaz. [64a/12]

2. Her yerde, gelişigüzel yerde.

Ammā terkīb-i tabī‘at sevdiği bu‘da ulaşa ol vaqtin degmede tabī‘at andan ürkmez. [29a/07]

deg-: Olmak , olgunlaşmak.

degmiş ol-: Olgunlaşmış, yetişmiş, olmuş

Pişe bir nāydur ki anı kāmışdan düzerler ki gāyet degmiş ola. [98a/06]

degül: değil

Zīrā ki ba‘zısında şābitdür ve ba‘zısında şābit degül. [36b/11]

Ammā bu lāzım degüldür ki elbette A'dan başlayalar. [62a/10]

dehr (F.) : Zaman

...vāhīd-i dehr ve ferīd-i 'ömr ... [90b/02]

del-: Delmek, yarmak

Ve şöyle deleler ki aralıkları dağı barābar ola. [106a/12]

delük : Delik

Andan soñra her delügün iki yanında birer delük dağı delmek gerekdür.

[102a/03]

dem-be-dem (F.) : Vakıt vakıt, daima

İkinci şubğ gibi dem-be-dem düzüp perde... [5b/01]

demet : Biçilmiş ekin destesi anlamında olup metinde arzu bilimindeki veted-i mecmū kuralını anlatmak için kullanılmıştır.

Ve eger üç harf bir yirde düşse ve iki evvel müteharrik olsa, aña veted-i mecmū' dirler, "demet" gibi. [68a /09]

deñiz : Deniz

Şāhcüb bir ağacuñ adıdur ki ol ağac deñiz kenārından gelür. [91b/02]

depret-: Harekete getirmek, yerinden oynatmak.

Ve ah iderler ve başların depredürler. [112a/07]

derc (A.) : Toplama, biriktirme.

d.eyle-: Toplamak, biriktirmek.

Zirā ki aşıl on biş faşl-ıdı ve yigirmi bir faşl dağı bu añılan ustādlar kitābından alıb derc eyledüm. [91a/01]

d. it-: Toplamak, biriktirmek.

Ve yigirmi bir faşl dağı bularuñ kitāblarından bu kitāba derc idelüm. [90b/10]

derīçe (F.) : Pencere, küçük kapı.

Ve ol oturduğı evüñ bacasına, kapusına, derīçelerine bakmaya. [111b/03]

derinlik : Derinlik

Ve derinligi deste derinliginedür. [106a/04]

deri : Hayvan derisi, gön.

Ve ol tasuñ yüzine bir para raqqı, ya ‘nī geyik derisin yapışduralar. [94a/07]

deste (F.) : Tutacak yer.

Sāzlaruñ destesinde nişānlar iderler. [16a/01]

Ve bu rebābuñ destesi üç qarış gerekdür. [95b/10].

devām (A.) : Daim olma, sürme.

d.-ı devlet : Devletin devamı, sürmesi.

Devām-ı devletüñe rast ben du ‘ā idem. [5b/01]

devlet (A.) : Bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış siyasi topluluk, devlet.

Yaş-ile yigit durur devletde pīr. [4a/08]

...anlaruñ devletinüñ yümnī bereketine i‘timād idip bu kitāba şürü‘ kıldum.

[7a/05]

d. ü izzet : Devlet ve kudret

Devlet ü izzet-ile dāyim şād-bād. [4a/13]

d.ve ‘izzete ir- : Devlete ve kudrete sahip olmak, ermek..

Devlete ve ‘izzete şeksüz irür. [4b/08]

devvār (A.): Devreden, geri dönen

Anuñçun ki degüldür felek gibi devvār. [3b/08]

Deylem (A.) : İnan'da bölge.

...mevlā mülūki'l-'Arābi ve'l-'Acemi ve't-Türki ve'd -Deylemi... [10a/08]

di-: Demek, söylemek.

'Ūda kiriş çekildiği vaqt bu didüğümüzü, elbette ri'āyet eylemek gerektür.

[92b/07]

dimek ol- : Anlamına gelmek.

...rāhevīye şeddü'l-bükā' ad kıomışdur, ya'nī ağlamak bağı dimek olur.

[120b/11]

dil (F.) : 1.Gönül, yürek, kalb.

Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka'be... [6a/04]

2. Dil

Ve her nağmenüñ altında zaħmelerinüñ hisāblarını Türk dilince yazalum.

[81b/06]

dile-: Dilemek

1. Arzu etmek, dilemek

Her kim ki dilerse ki bu'd-ı mütenāfirdeñ kaçça, bu'd-ı zīl-erba'ı yidi kısmetden artuğ eylesün. [30b/06]

2. Beddua etmek.

Senüñçün dileyen ki oğıya rehāvīde, Hezār bār aña ben lā'net-i Hudā eydem.

[5b/11]

2. İstemek, talep etmek

Ve eger tama 'arzısı ħadden aşar gibi olursa bī-sebeb nesne dilemeye.

[112b/03]

h̄acet d. [9a/05]

du‘ā d. [115a/01]

dilek d. [114a/06]

göñli d. [103a/12]

dilek : Dilek, istek.

...*dilek diledüğü vaqt bu s̄azlaruñ ba‘zısını h̄azır ider-idi.* [9a/02]

dīn (A.) : Allah’a inanma ve bağlanma, din

...*şahābeleri üzerine olsun ki İslām dīnini aşkāre kılanlardır.* [2b/05]

diñlen- : Dinlenmek, duyulmak

Eyle olsa işidenlere lezzet artuğ h̄aşıl olur ve nağme āvāzı dağı diñlentür .

[112a/12]

dirlik: Hayat, sağlık

Ve ol faşllar bu şanā‘ata heves kılanlaruñ dirliğine tırışın ve oturışın ve şohbete girişin ve çıkışın... [91a/03]

dīvār: (F.) : Duvar

Şöyle ki cedveluñ ikinci dīvārına irişe ve andan soñra bir tarafına dağı ol üç burğu yiri kadarı koyalar. [106a/09]

diyü : Deye

Ve AC bu‘dına C bu‘dı diyü ad qomışdur. [22a/06]

dizin : Boncuk dizilen ip.

Ve ma‘ānī ‘āleminden h̄aşıl olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp...

[5a/03]

diz-: Dirmek, sıraya koymak.

...cevherler dizini gibi dizüp ol si‘âdet ehline ‘arz kıılurlar-ıdı. [5a/03]

doğun- : Dokunmak, vurmak (krş: tokın-).

Ve meşleş üzerine urdukları zaħme zîre doğunmaya. [93b/05]

döğil-: Ezilmek.

Ve çengüñ çanaķınıñ döğülmiş sırça-y-ıla ve tutķal-ıla şıvamaķ gerekdür.

[99a/11]

dök-: Dökmek, boşaltmak

Ve ba‘zı üstâdlar eydürler ki sırçayı dökip tutķal-ıla yoğurub ol rebābuñ çanağına şuvayalar. [95b/02]

dön-: Geri gelmek, dönmek

Eger bir kimse dilese ki devrde girü döne,... [76a/13]

dönder-: Geri getirmek, döndermek.

Ve sekiz zamān daħı elif zamānı vardur devri girü döndermek taķdîrince.

[75a/13]

döndür-: Döndermek

Ve daħı dileseler ki devri döndüre ve ikisi daħı naķaralarını şöyle birikdürse ki evvel devr ikinci devr-ile bir yirde vāķi‘ olsa. [70a/11]

dörd : Dört (krş. dört)

Ammā iķā‘ iden üstād dörd 3naķra‘ı ħazf ide ve ol ħazf olunan naķralar bulardur. [75a/02]

Dördi barābarlık nisbetidür. [42a/05],

d.-de biri: Dört kısımdan biri (kesir sayısı)

Pes A nağmesi dağı H nağmesinüñ dördde birisidür ve üç bağıda birisi dağıdur [24b/02]

d. bucaklı: Dört köşeli

Ve bu nüzhe didüğümüzi saz dört bucaıkludur. [101a/08]

dörder: Dörder

Ve andan sonra nüzhenüñ uzun tarafından herbir yanı dörder bağı itmek gerekdir. [102a/08]

dördinci: Dördüncü. (sıra sayı sıfatı)

Dördincisine reml dirler. [71b/01]

dört : Dörd (krş. dörd)

Andan bu kirişi dört bağı itmişlerdür. [17a/12]

du‘ā (A.) : Allah’a yalvarma, niyaz.

Zühre'nüñ du‘asını bildürür. [12b/07]

d. it-: Dua etmek

Nevāda perde düzetdüm du‘ā saña idem. [5b/06]

d. dile-: Dua etmek

... ve ne du‘ā kim diler-ise Allāhü te‘ālā kâbul ider. [114b/13]

d. taşnîf kıl-: Dua yazmak, tertib etmek

Zühre için manzûm du‘ā taşnîf kılmışdur. [114b/11]

d. düz-: Dua yazmak

Ve şol du‘ālar ki Zühre için düzmişlerdür, ol du‘āları aşagada bir faşıl dağı añacaguz. [109b/04]

dur-: 1. Ayağa kalkmak. (Krş tur-)

Ve ba‘zısı meclis içinde durur oynar. [9a/11]

2. Olmak, bulunmak.

Ve daḥı ol ağaç ayağın dururken sebbsüz ḳurumış ola. [91a/12]

3. Yardımcı fiil olarak. (bildime ifade eder)

Zīrā ki ikisi daḥı cim zamānı dururlar. [74a/08]

Yaş-ıla yigit durur, devletde pīr. [4a/08]

dut -: 1. Bulundurmak (krş:-tut-).

Bu şan‘atda la-naẓīr ola, ammā şol şart-ıla ki bu ḳā‘ideyi ḥāḫırında duta.

[81b/10]

2. Bekletmek

Nişāvürek oldur ki çahārgāḥ başlana, duta, ḥüseynī ola ve ine, māye ḳarār ide. [120b/01]

3. Uygulamak, yapmak.

Şu zeng gibi dutıban maḳām-ı zengüle. [6a/02]

beñzedi d. [104b/07]

ülfet d. [8b/12]

yirin d. [25a/09]

düken-: Bitmek, tükenmek

Ve evvel baḫş dükendügi yirde ‘alāmet Ṭ ḳomışlardur. [17b/04]

dün: Gece

Şu ḳarañu dün içinde üvez ḳanat açduğın görür. [2a/03]

Gerek ki dün ve günde on iki perdede ben.. [5a/12]

dünyā, dünyī (A.) : İçinde yaşadığımız alem, dünya.

Ve dünyāda olan yaramazlıktan sakını turalar. [109b/11]

*Ve ba‘zılar daḥı dünyī lezzetlerinde ömri olduğu kadarı lezzet almak
cehdinde olmuşlardır.* [2b/13]

dürr (A.) : İnci

Medḥünūñ dürrini silk-i buselige çeküp, Hikāyet-i keremūñi tolu melā idem.

[5b/07]

düriş-: Çalışmak, uğraşmak.

*Ammā kendü daḥı şöyle dürişe ki anuñ mertebesine irişe, belki daḥı artuḥ
ola.* [110a/12]

Ve olaruñ üstādları daḥı çok müddetler ve uzun zamānlar dürişmişlerdür.

[67a/08]

dürlü : 1. Türlü, çeşitli.

Ve bu ‘ūduñ zarbı dörd dürlüdür. [93a/01]

2. Değişik, muhtelif.

*Ve bu kā‘ide şimdiki hālde vardur ki, bunlar mescidlerde ve ziyāretlerde
dürlü dürlü nağmeler-ile Kur‘ān okurlar ve medḥ okurlar.* [9a/07]

3. Belgisiz zamir niteliğinde kullanılır.

Ve ba‘zılar bu devrleri bir dürlü daḥı beyān iderler. [76a/13]

dürtün- : Koku sürünmek

Ve eyü koḥular döküneler. [109b/11]

düş-: 1. İsalet etmek.

Ve şol zamānlar ki veted-i mecmūlar ortasına düşmişdür, ol zamānlara cim zamānı diyü ād koduḡ. [69b/02]

2. Meşhur olmak, yayılmak.

Andan şoñra Rum ḡavmi arasında düşdi. [10a/04]

3. Bulunmak.

Ve eger nā-gāh olaruñ şoḡbetine düşerse anlaruñ aḡmaḡlıḡına taḡammül eyleye.

[113b/09]

4. İçine düşmek

Ve ikinci şart oldur ki şol zīr ki bu‘d-ı zīl-erba‘a tarafından bu bu‘d içine düşmişdür elbette zaḡmeyi anuñ üzerine ura. [30b/12]

5. Olmak.

Bu yazılanlar biri birinüñ yarusı düşüpdür...[19a/13]

mü‘eşşir düş-. [80b/13]

rast düş-. [81b/11]

vehmine düş-. [37b/08]

düşür- : Getirmek, isabet ettirmek.

...ve burada bu yapışdurmaḡ vāsıtası-y-ıla dörd bu‘d C nisbeti üzerine düşürmaḡ. [44b/07]

düşman (F.) : Düşman, hasım.

Ebü Naşr anda bir perde başladı ki, ol düşmenler biribiri-y-ile barışdılar ve görışdiler. [112b/11]

düz : 1.Düzgün

Ve ğāyet laṭīf ve düz burmaḡ gerekdür. [107b/09]

2.Pürüzsüz

Ve ol rakḡ yuḡacuḡ ola ve yüzi düz ola. [94a/08]

düz- : Meyadana getirmek, yapmak

Mizmār düzmeġi bildürür. [12a/10]

Ve ol rebābuñ destesin daġı zerd-ālūdan düzeler.[94a/09]

düzmeġ ol- : Yapabilmek.

...ve C bu'dinuñ bem ṡarafından B bu'dinuñ zīr ṡarafın düzmeġ olur.

[40a/01]

perde d. [5b/01]

du'a d. [109b/04]

düzet-: Ayarlamak, düzeltmek.

...kirişleri düzede ve ḡadd ṡarafından ṡutduġı barābarında olan bem kirişin düzede. [100b/01]

perde. d. [5b/06]

düzil-:Yapılmak, tertip edilmek.

Ve şöyle iltimās eyledi kim, ol kitab Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rum ḡalḡınuñ 'ibāratı üzerine düzile. [6b/09]

Daġı şol tertīb üzerine ki 'ūduñ ḡolında düzilipdür. [62b/11]

E

eb'ād (A.) : Buudlar, aralıklar

eb'ād-ı kübrā [24a/02]

ebemgömeġi: Ebemgömeġi

İsfānāh dağı bişürüb yimek ve ebemkömeci dağı yimek, semiz tavuq şorvasın içmek,...[115b/09]

ebrîşim (F. ebrîşüm): İbrîşim, ipek iplik.

Ve kirişüñ eyüsi oldur ki ebrîşimden ola veyāhūd koyun bağarşuğundan ola ebrîşim kiriş bulunmasa. [107a/06]

ebū (A.): Baba, ata.

Ebū Naşr (Nasr'ın oğlu): Farabi

Ve hikāyetde gelmişdür ki Ebū Naşr Faryābī - raḥimehu'l-lah - bir meclisde ḥazır oldı. [112b/09]

ebū'l-feth : “Fatihler babası”, Sultan II. Mehmed'in lakabı.

ebū'l-feth sultān-ı ibn-i sultānü's-sultān Murād-ı...[10a/11]

ebyāt (A.) : Beyitler, mısralar.

e. okımak : Şiir söylemek

Anuñ gibi meclisde kim gazel ehli ola, işbunuñ gibi ebyāt okıyalar. [81a/06]

ecsam (A.): Maddeler, cisimler

ecsām-ı tabī'î: Tabiata ait maddeler, doğanın oluşturduğu cisimler.

Pes ecsām-ı tabī'îden ḥāşıl olandan, cevāhîr-i rûḥānîden ḥāşıl olan yigdür.

[8a/11]

edeb (A.): Kural, usul.

Meclislerüñ ve maḥfillerüñ edeblerin bildürür. [111a/06]

efāzıl (A.) : Bilgili, faziletli olanlar.

Anlaruñ gibi efāzıl ve ekābir ḥizmetine ma'lüm olsun ki, bu müsevvede beyāza getüren yaradılmışlaruñ,...[3a/01]

Eflâṭun (A.): Eski Yunan Bilgini, (m.ö. 427-347) “Devlet” eserinde musiki

ile ilgili düşünceleri vardır .

Bu ‘ilmi evvel taṣnīf iden oldur ve andan ṣoñra Eflāṭun Ḥakīmdir. [8b/04]

eger (F.): Şayet, eger.

Ve eger kendüye kimse nesne bağıslasa bir meclisde dahı anı söylemeye ki andan tama‘ añlanur. [113b/04]

egerçi (F.): Her ne kadar, gerçi, ise de.

Egerçi öñlü ṣoñlu olduğı içün her biri iki nev‘e bahş olursa ṬC ile tamām eylemek olmaz. [32a/09]

egil-: Eğilmek.

Ve ol kirişüñ egilip burğuya irişen yire bu ‘ilm-i edvār bilen üstādlar cānibü’l-enf dirler. [16a/12]

egri : Eğri

Ve boynı uzun ve egri gerekdür, at boynı gibi. [99a/04].

ehl (A.) : 1. Halk, topluluk

Ammā eydici ve çalıcı ṣöyle gerekdür ve varduğı ṣoḥbetüñ ehli işbu yazılandan ḳanḳısına yaḳındur,... [121a/08]

ehl-i ezraḳ-püş-ı pīr : Mavi giysililer topluluğı

Pür-sevdā ehl-i azraḳ-püş-ı pīr, Sekiz kat hırḳa giyip çarḫ ider dir... [1b/06]

2. Sahip

Bu ṣanā‘at ehli devrlere “uṣdūd” dirler.. [56a/07]

e.-i dil : Gönül dilinden anlayan.

Ne ḳapuñ ki ehl-i dile ol olupdur Ka‘be. [6a/04]

e.-i kemāl: Kemal sahibi

e.-i kemāle ir-: Kamil insanların mertebesine gelmek.

Kim cehānda irmiş ehl-i kemāle [4b/03]

ekābir (A.): Rütbece ve faziletçe büyük olanlar, devlet ricali.

Bu sebebler-ile bu Rum-ı behişt-abad ekābirinde dağı bu ‘ilm meşhūr oldı. [11a/01]

ekser (A.) : En çok.

Ve bu zarbı ekser rebābda isti‘māl iderler. [93b/07]

eksil-: eksilmek, azalmak.

Amma vara vara eksilür. [99a/07]

eksük : Eksik, az

Ammā bir kaçı dağı vardır ki üstādlar katında ol sāzlara eksük sāz dirler.

[98b/11]

e. it- : Azaltmak

Ve eger pişenüñ āvāzın zīr olmağ dileseler eksük itmeyeler. [98b/02]

e. ol- : Azalmak

Ve vaqt olur ki nisbetler nağmelerden eksük olur. [39a/13]

ekşi : Ekşi

...ve ekşi ta‘āmlar yimek, ...āvāzı harāb ider, boğar. [116a/06]

el : El (vücudun bir organı)

Sekizinci kirişe sağ elüñ sebābesi tokuna. [100b/10]

e.-den gel- : Güç yettiğince, yeteri kadar.

*Bu kemîne cidd ü cehd idip muğlağ ‘ibārātları elden geldügi kadrı āsān
kılmağa sa‘yi kıldum. [7a/12]*

e.-den қо- Bırakmak

Ve andan soñra sāzı elden kıoya. [116b/08]

e.-e gir-: Elde edilmek

Ve eger süd ele girmezse kıaynayan şu içinde kıaynadalar. [95a/05]

el kıavşur-: El bağdaştırmak, hazırda durmak.

Ve Zühre tolundugi vaqt dāyim aña kıarşu el kıavşurub turalar. [109b/10]

elbette (A.): Mutlaka, kesin olarak.

Ve elbette evlenmek gerekdür. [110a/13]

elli : Miktar, elli (sayı).

e.altı :elli altı

Ve ol elli altı terkibdür. [117a/02]

e. altinci [117b/09]

e.birinci [117b/07]

e. bişinci [58b/04]

e.dördinci [58b/02]

e.ikinci [117b/08]

e. toқuzuncı [56b/09]

e. üçünci [57a/10]

ellinci : Sıra sayı, ellinci.

...kırk toқuzuncı sebz-ender-sebz, ellinci nişāvürek,... [117b/07]

emīr (A.) : Bir ülkenin başı, beği

emir-zade (A.): Kumandanın oğlu.

Bu kemîne dağı ol emîr-zāde buyruğı-y-lailtizām gösterdüm. [6b/13]

emr (A.) : 1.Buyurma, buyruk.

Zîrā ki bu bir emrdür. [15b/01]

2. Amel, huy.

e.-i şabî'î: Tabiata, doğaya ait amel

Ve emr-i şabî'î, cemî' şabî'atde bulunmaz. [67a/04].

e.-i şarîzî: fitri, yaradılıştan olan amel, huy.

Ol mîzāna emr-i şarîzî dirler. [67a/03]

en : Daha,en

Ve bu bu'dlaruñ eñ giçisinüñ nağmesinde iřtilāf itmek eyü olmaz. [27a/11]

enf (A.): Burun, bir şeyin uç kısmı

cānibü'l-enf. [22b/01]

epsem : Suskunluk, sessizlik.

e. ol- Susmak, sessiz olmak

Ol yirlerde epsem olmak şasdları añlanur. [72b/09]

e.olın- Sessizleşmek, suskunlaşmak.

Ve şol biş yir ki anda epsem olunur, nağra olmaz. [72b/10]

erba'a, erba' (A. erba'a) : Dört

'anāřır-ı erba'a [12b/12]

bu'd-ı zî'l-erba' [34b/12]

erit- : Eritmek

Ve andan bir para arı řutķalı eridip birez dağı za'ferān-ıla şatıb, ...[107b/10]

ervah (A.) : Ruhlar

...nefsüñ müştâklığı ervāh ‘ālemine şol hadd-ıla olur ki, ol āvāzları ve nağmeleri işidicek fi’l-ḥāl tenden ayrılır. [9b/07]

eşer (A.) : 1. Nişan, iz, alamet.

e. kal- : İz kalmak.

Kalmadı kayğudan anda hiç eser. [4b/02]

2. Tesir, etki

Bu makmlaruñ eşeri latîf tabî‘atlu âdemîler soḥbetinde gerekdür. [80b/05]

e. it- : Etkilemek

Ve bu meşhürdür dimişlerdür ki, müsikîyi ol eyden kişiye eşer itmek gerekdür. [113a/12]

e.-i ol- : Etkisi olmak

Eger bu didüğümüz naşîhatları kabül eylemezler-ise soḥbeti mü’eşşir düşüb eşeri artuḳ olmaz. [80b/13]

eşerlü : Etkili

...tā soḥbet eşerlü ola. [121a/10]

eski : Eski

Bir eski biz içine koyalar. [108a/01]

esrar : Uyuşturucu madde

...şığır yağıyla ta‘ām yimek ve esrār yimek ve şovuk şuda gūşl eylemek ...āvāzı ḥarāb ider, boğar. [116a/07]

eşek (aslı: eşik) : Keman, rebab ve kanun gibi sazların tellerinin geçirildiği tahta

veya kemik parça.

Andan ki rebābuñ heregin koyalar, ya ‘nī eşegin koyalar. [96a/11]

et : Et

...ve kelem şorvasın irkek şişek eti-y-le yimek. [116a/04]

etek : etek

...tevaqqu ‘ kemāl ehlinüñ kereminden oldur ki ‘afv etegin örtülü tutalar.

[7b/03]

etlü : Etlü

Ebrîşimden tonlar geye ve etlü yağlu nesne yemeye. [114a/03]

eṭrāf (A.) : Çevre, etraf.

Bu sebeb-ile fikr peykini eṭrāfa gönderdüm. [3b/12]

ev : 1.Hane, ev.

Ve ol oturduğı evüñ bacasına, kapusına, deriçelerine bakmaya. [111b/03]

ḥabs e.- : [3b/10]

evlen-: Evlenmek.

Ve elbette evlenmek gerekdür. [110a/13]

evtār : Veterler, kirişler.

Ve muma “ümmü’l-evtār” diyü ad komışlardur. [108a/09]

evvel (A.) : 1. İlk, birinci.

Ve eger evvel zaḥmeyi A üzerine uralar, andan soñra H üzerine uralar.

[26a/13]

2.Önce, ilkin

Ve rast devrin şöyle idelüm ki zaḥmeyi evvel muṭlak bem üzerine uralum.

[66a/06]

3. Başlangıç.

Ammā bunuñ evveli ‘uṣṣākuñ ikincisidür. [61a/10]

4. Geçmiş, eski zamanada

*Ve eger naḳrayı tīz tīz eydürse, ya ‘nī şol ki evvelden ‘ādet olagelmışdür, ol
‘ādetden tīz tīz eydürse naḳrasını... [76b/10]*

evvelki : İlk olan

Ve daḫı evvelki kirişüñ nağmesinüñ yarusınca olur. [19a/01]

evvelinci : Birinci

Evvelinci faşl. [11b/05]

evvelin (a): Evvel gelenler, evvelkiler, eski zaman insanları.

*...cāmi‘-i ‘ulūmi‘l-evvelīn ve‘l-āḫirīñ vāḫid-i dehr ve ferīd-i ‘ömr Şafüddīn
‘Abdümü‘min ... [90b/02]*

eye: Sahip

Eyle olsa bu‘d-ızi‘l-erba‘ iki nisbet eyesi olur. [31a/10]

eyit, eyt- : 1. Demek, söylemek

*İmdi eydelüm ki her harflere ve şavtlara ḫareket ve sükün ‘arız olur.
[67b/04]*

2. Musiki eşliğinde söylemek, şarkı söylemek.

*Ve bu meşhürdür, dimişlerdür ki, mūsikī ol eyden kişiye eşer itmek
gerekdür. [113a/12]*

Ve çün bu güyende eyitmağa ve çalmağa başlaya...[112a/02]

3. Anlatmak, rivayet etmek.

Üçüncü vech budur ki bu ‘ilmi evvel taşnîf iden hakîm-i ilâhî Fişâğoresdür ki şâkirdlerine eydürmiş ki...[8b/01]

hecâ eyit- : [6a/11]

îkâ‘ eyit- : [76b/08]

lâ‘net-i Hudâ eyit- : [5b/12]

eytdür- : Söyletmek.

Bir iki âvâz kendü eyidicek bir iki dahı kirişe eytdüre. [112a/11]

eydici : Eydici (Musiki sözlüğüne bknz.)

...ya‘nî eydici ve çalıcı şol vaqt bir şoħbete vara, ...[111a/08]

eydil- : Söylenmek, anlatılmak

Çün nağmelerüñ ba‘zısı eydildi, ‘aql ve fehmi ehli katında girü kalan dahı ma‘lûm olur. [66b01]

eyle : Öyle, o şekilde

eyle ol- : O şekilde olmak

Eyle olsa evvel baħr ve ikinci baħr iki baħr olur. [50a/07]

eyle it- : Öyle yapmak

Ve eger Hanbelîsi olursa gine eyle ideler. [109a/10]

eyle-: 1.Yapmak, etmek eylemek

Biri budur ki bu zîl-erba‘ bu‘dını ol üç giçi bu‘dlardan eylemeye.[30b/11]

2.Yardımcı fiil, etmek.

bahş e. [105b/09]

beyan e. [64a/08]

bölük e. [18a/11]

cehd e.	[67a/06]
cem‘ e.	[34b/01]
cima‘i e.	[116a/08]
derc e.	[91a/02]
eyüsin almak e.	[113b/03]
farq e.	[26a/12]
ħabs e.	[113b/07]
ğargara e.	[116a/13]
ğusl e.	[116a/08]
ħazf e.	[71a/02]
heves e.	[111a/04]
i‘ade e.	[72a/10]
iltimās e.	[6b/07]
intikāl e.	[64b/05]
istifrāğ e.	[116a/09]
īzān e.	[108a/06]
ķabül e.	[80b/13]
ķarar e.	[61a/10]
ķısm e.	[61b/10]
kısmet e.	[30a/11]
nażar e.	[15a/08]
nisbet e.	[24a/04]
resm e.	[63a/12]

ri‘āyet e.	[82b/12]
talep e.	[116b/09]
ṭama‘ e.	[112a/13]
seyr e.	[3b/04]
şūrīde e.	[113a/10]
taḥammül e.	[113b/10]
ṭama‘ e.	[112a/13]
tamām e.	[29b/05]
taşnīf e.	[101a/07]
tefaḥḥuş ve teftīş e.	[31b/07]
telaffuz e.	[70a/08]
yapışdurmak e.	[38a/08]

eyü : İyi

Ve eyüsi oldur ki çanağı bir paradan ola ve zerd-ālū ağacından ola. [99a/05]

e. ol- : İyi olmak

Ve kirişler eyü olmazsa āvāzlar daḥı eyü olmaz. [107a/04]

eyyām (A.): Zaman

Ol pādişāh-ı İslāmuñ eyyām-ı devletinde ...[10b/02]

ezberle- : Ezberlemek

Ve bu ‘ilminden çok nesnelere ezberlemek gerektür. [110a/03]

ezrak-puş (A.F.) : Mavi giyen

Pür-sevdā ehl-i ezrak-puş-ı pīr,... [1b/06]

F

fāyide (A. fā'ide) : fayda, işe yarama.

f. tut- : İşe yaramak

Ta mübtedīler dahı fāyide tutalar. [7b/01]

fānī (A.): Ölümlü, geçici.

*...ve bu fānī cehān içinde ba'zısı riyāzet-i nefis-ile rūhü'l-ḳudūs maḳāmına
irmişlerdür.* [2b/11]

f. ol- : Geçici olmak

Ve bu cehānın fānī olduğunu bilmişlerdür. [10b/12]

fāriḡ (A.): 1. Rahat, asude

fāriḡü'l- bāl: Gönlü rahat, emniyette.

*Ol pādişāh-ı İslāmuñ eyyām-ı devletinde kemāl ehilleri fāriḡü'l-bāl ve
müreffetü'l- ahvāl olmuşlardur.* [10b/03]

2. Vazgeçmiş, çekilmiş.

f. ol- : Vazgeçmek, bırakma, ayrılmak.

*Ve şol vaḳt ki nāy çalmaḡdan fāriḡ olalar, ol mizmāruñ aḡzına ḳoduḡları
ḡalkayı alalar.* [97b/07].

Fars, Fürs (A.) : 1. İran (karş.Pars.)

Soñra Fars ḡavmi arasında meşḡūr oldı. [10a/02]

farḡ (A.) : Ayrılık, başkalık.

*Ve evvel baḡr-ıla dördinci baḡr ortasında farḡ bu ḡadar vardur ki ol baḡr
evvel ḡabaḡada düşmişdür.* [49b/12]

f. başla-: Ayrılmak, farklı olmak.

Ve bularuñ ortasında fark başlamaqlık ihtilâf-iledür. [49a/05]

f. eyle-: Hissetmek, sezmek, farketmek

Ammā şol kişi ki riyāzet ehli degüldür, bu didüğümüz nesneleri ol fark eylemez. [26a/12]

f. ol-: Ayrılmak, farklı olmak.

Ammā şöyle beñzeye biri birine ki te'lîf-i lahnîde biri birinüñ yirine qosalar, farkı olmaya. [20a/09]

Faryābî (Aslı. Fārābî) : İslam aleminin Türk asıl bilgini. (ö. H.339 / M.950).

(Bknz. Naşr, Nāşır, Nāşirü'd-dîn). Doğu musikisin kaynakları niteliğinde El-Mūsika'l-Kebîr, Kitābü İhşā'i'l-İkâ'at, Kitāb fi'l-İkâ'āt isimli eserleri vardır.

Ve hikāyetde gelmişdür ki Ebū Nāşr Faryābî - rahimehu'l-lah - bir meclisde hazır oldı. [112b/09]

farz (A.) : Tahminde bulunma, sayma, tutma.

farz it-: Tahmin etmek

Eger evvelin T farz idersevüz üç kısmdan artuq olmağ imkânı yoğdur. [32a/02]

faşāhāt (A.): Güzel ve açık konuşma, iyi söz söyleme kabiliyeti.

Ve ol bülbül-i belāğat ve tütî-yi faşāhāt ol uludur ki ...[2a/12]

faşl (A.): Bir kitabın bölümlerinden her biri.

Ve şol du'ālar ki Zühre için düzmişlerdür, ol du'āları aşağıda bir faşılta dağı añacağuz. [109b/04]

fāzıl (A.) : Erdemli, üstün

Hāl budur ki ‘ālim ve fāzıl idiler ve her nesnenüñ haķıķatın bilürler-idi.

[67a/11]

fazīlet (A.) : Erdem, fazilet.

izhār-ı fazīlet [7b/04]

feh̄m (A.) : Anlama, anlayış.

Ammā biz elden geldügi kadarı bu ĩkā‘ ilminden ‘aķlumıza Őıđduđı kadarı ve feh̄mümüz irişdügi miķdārınca bir kaç nesne i‘lām idelüm. [67b/02]

f. iriş-: Anlamak.

...bu ĩkā‘ ilminden ‘aķlumıza Őıđduđı kadarı ve feh̄mümüz irişdügi miķdārınca bir kaç nesne i‘lām idelüm. [67b/02]

f. ve vehm ir- : Anlamak ve Şüphe etmek.

Ve ol Allāh’dur kim anuñ zātınıñ ve Őıfātınıñ neteligin hiķ feh̄m ve vehm irmedi ve irmez ve irmege imkān yoķdur. [2a/08]

felek (A.): Gökyüzü, sema.

“Ben bu nađmelerüñ ba‘zısını felekler ĥareketinde işidürem andan ki ben eydürem.”[8b/02]

fenn (A.): 1. Sanat:

Bu yazılan ķā‘ideye her kim ri‘āyet idib ‘ūduñ perdelerinde saķlar-ısa fenni içinde nazīri olmaya. [90a/02],

2. İlim

Zirā ki bir çok cemā‘atlar görmişüz ki ķuvvetleri yetdügi kadarı çok cehd eylemişlerdür bu ĩkā‘ fennini bilmekķün. [67a/06]

ferīd (A.): Tek, eşi olmayan, üstün.

ferīd-i ‘ömr : Hayatında, zamanında tek olan, eşi olmayan

...vāhid-i dehr ve ferīd-i ‘ömr Şafīyü’-d-dīn ‘Abdulmü’min ...taşnīf kılduğı
kitābuñ tercümesinden fāriğ olduk. [90b/02]

feryād (F.): Sızlanma, şikayet.

f. it- : Sızlanmak, şikayet etmek.

Ve ol mescidde olanlardan ba‘zısı göñli yumşaklığından ağlar ve feryād ider.

[9a/10]

fi’l-ārızın (A.) : Gelmiş, gelenler

...kāhirü’l-kefereti ve’l-müşrikine zıllulāhi fi’l-ārızın ‘avni’z-zu‘afāyı ve’l-
mesākine ebü’l-feth[10a/10]

fi’l-cümle (A.): Nihayette, sonunda

Fi’l-cümle ihtilāf bularuñ icrāsınuñ tertibin itmekdedür. [60b/13]

fi’l-ḥāl (A.): Bu anda, hemen.

Ve çün meclis içinde söz karşılaşa fi’l-ḥāl elindeki sāzı aşağı koya ve
laṭifeleri-y- ile bu gavğayı başmak ardınca ola. [112b/07]

fikr (A.) : İdrak.

Bu sebab-ile fikr peykini eṭrāfa gönderdüm. [3b/11]

f. it- : Düşünmek

Andan soñra fikr idib bağa göre ki nağmeler nireden intikāl eylemişdür,
...[64b/04]

f. kııl- : Düşünmek

İşbu vechile fikr kıldum ki göñül kuşını ḥabs evinden āzād idem. [3b/10]

firāset (A.) : Anlayışlılık, çabuk sezış.

...varduğı Őohbetũn ehli işbu yazılandan ƙanƙısına yakındur, firāset-ile bile...

[121a/09]

FiŐāğoreŐ : Roma filozofu Phtyagoras, Fisagor (m.ö. 570 [?]- 500 [?]), fizikteki ses bahsini, düzen, ölçü ve ahenk kurallarını musiki ile ilişkilendirerek uygulayan ilk filozof olduğu söylenir.

Üçünci vech budur ki bu ‘ilmi evvel taŐnĩf iden ƙakĩm-i ilāhĩ FiŐāğoreŐdür...

fũlān (A.) : Biri, belirsiz birŐey, filan.

Ammā mũrekkeb diyũ ad virũrler ve dirler ki fũlān perde fũlān perdeden mũrekkebdür. [59a/03(2)]

G

ğalıb : Kalıp

İmdi ma‘lũm olsun ki rebābuŐ ƙanađı ğalıbı budur ki zerd-ālũ ağacından olmağ yigdür. [95a/03]

ğam (A.): Keder, tasa, kayđı.

g. leŐkeri: Keder ordusu

Ve ğam leŐkerinũn āvāzelerini ol yöreden ğötürmiŐ-idi. [5a/07]

ğaraŐ (A.): Gāye, maksat.

Amma ma‘lũm olsun ki bular bu ‘ilmi taŐnĩf ƙıldıđlarından ğaraŐ, ƙalmađ ve oynamağ degũldi. [8b/10]

ğarğara (A.) : Gargara

ğarğara eyle-: Gargara yapmak.

..ğarğara eylemek ve ...[116a/13]

ğarĩb (A.): tuhaf, garip.

Ve hoş hikāyetler ve güldürici laṭifeler ve rübā'iler ve ġarīb beytler hātırlarında tutmak gerektür. [110a/05]

ġarizī (A.): Fıtri, tabii, yaradılıştan.

Ol mizāna emr-i ġarizī dirler. [67a/04]

ġavġa (F.): kavga, dövüşme.

Ve çün meclis içinde söz karşılaşa fi'l-hāl elindeki sāzı aşaġa koya ve laṭifeler-y- ile bu ġavġayı başmak ardınca ola. [112b/08]

ġāyet (A.): Çok, fazla, son derece.

Ammā rebābuñ çanaġı ġāyet yuġa gerektür. [95a/10]

ġayrı (A.): Ayrı, başka, özge.

Buġara ġalkından ġayrı aña zengüle dirler. [119a/01]

ġazel (A.): Divan Edebiyatında nazım şekli, gazel.

Anuñ gibi meclisde kim ġazel ehli ola, işbunuñ gibi ebyāt oġıyalar.

[81a/05]

geç-: 1. Uġramak, yanından geçmek.

Zirā ki dördinci bu'duñ zir tarafına T naġmesi düşibdür ki H'dan geçipdür.

[30a/01]

2. Geçmek, durmamak.

Evvel oldur ki bu'dı tamām eylemekde bu'd-ı zī'l-erba'nuñ zir olduġı tarafınuñ evvelinden ki H noktasıdur, geçe, ya'nī zaġmeyi üzerine urmaya. [29b/06]

3. Gelip geçmek

Ve ol pādīšāḥ şunuñ gibi ālimdür ki yaradılmış arasında olan zerreleri ve göñüllerden geçmiş, geçe durur, geçecek. [1b/13]

5. -den sonra.

İmdi ma ‘lūm olsun ki çengden geçdükde, nūzheden yigirek saz olmaz.

[101a/04]

6. Dolmak, zamanı geçmek.

Veyāḥūd igen daḥı qurumuş olmaya, ya ‘nī geçmiş olmaya. [98a/06]

geçil-: Üzerinde durulmamak, geçilmek.

Ve eger YH’den geçilürse üç bu ‘d daḥı andan ḥāşıl olur ...[22b/02]

geçür-: Geçirmek, takmak.

Ve ol iplerüñ her birini üçer keret ḥeregüñ her bir delüğinden geçüreler.

[100a/02]

gel-: 1. Bir yere gelmek.

...ve şol kişinüñ ki şöḥbetine çok gelür, anuñ katından tiz gitmek qaşdın eylemeye. [112a/09]

2. Olmak, meydana gelmek

Şāhcüb bir ağacuñ adıdur ki ol ağac deñiz kenārından gelür. [91b/02]

3. Dönmek.

Şöyle ki evvelki nağmeden başlasalar, tertibce birbir nağmeye daḥı intikāl eyleseler, daḥı gine evvelki nağmeye gelseler, bir dāyire olur.

[60b/06]

4. Söylenmek

Niteki kelām-ı ‘Arab’da gelmişdür...[11a/06]

5. Varmak

Bu sâzı İşfaḥan'a gelicek düzmişdür.[105a/04]

6. Yaşamak

*Üstâdlar ki kadîm zamânda gelmişlerdür, anlar bir sâz taşnîf
itmişlerdür.* [52a/12]

7. Bulunmak

*Bu 'd-ı müttefiḫ oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet
bula ve eger nefis lezzet almazsa aña bu 'd-ı mütenâfir dirler.* [19b/11]

8. Ayrılmak

*Vâkıf olur ki nefis ve cân geldüğü yiri ârzü ider ve cismi harekete
getürür.* [9b/03]

elden g. [67b/01]

koğu g. [9b/01]

îmâna g.[2b/06]

lâzım g. [34a/13]

manaya g. [69b/05(2)]

rast g. [26b/06]

ger (F.): Eğer, şayet.

Ger irerseñ kullığına sen anuñ,...[4a/03]

gerçek: Gerçek, doğru.

Gerçek budur ki sâz ehli bem kirişlerin bağarsuḫdan olan kirişi ide.
[108b/02]

gerek: 1.Gerek, lazım

Ol kâ'ideyi ri'âyet idip âhirine degin gitmek gerek. [62b/12]

2. İster.

Ve şol nakra olmayan yirlerüñ nişâni C'dür, gerekse ol yirler müteharriķ olsun, gerekse sâkin olsun.[72a/03]

3. Yakışmak, uygun olmak.

Gerek ki dünde ve günde on iki perdede ben, Hezâr cân-ıla medhüñi dâyimâ idem. [5a/12]

Didi gönül kim aña irmek gerek, Ol si'âdet ehlini görmek gerek. [4b/04]

gerekli: Gerekli, lazım olan

Ve bu fenn ehline elbette gerekli budur ki her vaktde nice perde çala ve ne maķâmda eyde, anı bile. [111b/12]

getür -: 1. Getirmek

...Âdeme'l-lâhu si'âdete bir kitâb getürdi. [6b/06]

2. Bulup getirmek, tedarik etmek.

Ve pişe düzdükleri kamişun eyüsi oldur ki ani Nişaburdan getüreler. [98a/09]

3. Ortaya çıkarmak, yapmak.

Bu tertîb üzerine tâ sekiz sebep tamâm olunca, ya'nî dörd sebep-i hafîf getüreler ve dörd sebep-i şakîl. [75a/08]

4. Yazmak, meydana getirmek

Ve muşannif on iki kısm getürmişdür ve anuñ sedvârını beyân kılmışdur.
[31b/04]

'amele g. [81b/11]

harekete g. [9b/04]

ķaygu g. [113a/03]

miřāl g. [40b/05]

telaffuza g. [70b/04]

gey-: Giymek

Ebrişimden tonlar geye ve etlü yağlu nesne yemeye. [114a/03]

geyecek: Giysi, giyecek

Ve geyecegin para para ider. [9a/01]

geyik: Geyik

Ve ol řasuñ yüzine bir pāre raķķı, ya‘nı geyik derisin yapışdurular. [94a/07]

ķıl-: kılmak, etmek,yapmak (Krş ķıl-)

niřān ğ.[51a/11]

gibi : 1. Gibi:

Niçe bir evde göresin tavuķ gibi cevr. [3b/03]

Ve Zühre tolunduğı vaķt dāyim aña ķarřu el kavuşrub şuralar ve kendülerin

Zühre’ye ķul gibi göstereler. [109b/10]

2. Benzeri

Bunuñ gibi bu‘da, bu‘dü’l-lezı bi’l-ħams dirler. [20b/11]

3. -a benzer

Ve altıncı dā’yire dağı bunuñ gibidür. [40b/03]

4. Tarzda, şekilde

Andan řoñra gönli diledügi gibi seyr ide. [103a/12]

gice : Gece

Zırā ki gice tekrār çoķ olunur. [110b/05]

giç : Geç

Ve şöyle öyle cehd ide ki gice gic uyuya. [110b/05]

giç giç: Geç geç, ara ara.

g. it- : Aralıklarla yapmak.

Ve eger 'âdet üzerine eydürse naçralaruñ gic gic itmek gerekdür. [76b/07]

giçi : Kiçik

Ol bu 'duñ nağmeleri giçi bu 'dlara bañş olur. [27a/13]

g. ol- : Küçük olmak.

Ve şol bu 'd ki B bu 'dından giçi ola... [30a/13]

giçilik : Küçük

Ve giçilikde igen dañı kiçi gerekmezdür. [94a/02]

gider-: 1. Uzaklaştırma, yok etme.

...ya 'ni tama' sevgüyi giderür. [112b/02]

'aql g.-ici: Akla zarar, yoldan çıkarıcı.

Ve 'aql giderici nesnelar idinden ve perde ehli hātunlar şoñbetinden şağını turalar. [110b/02]

2. Çıkarmak, atmak.

Şol vaqt ki YH nağmesini gidereler, hüseyinî olur. [59b/05]

giñ : Geniş

Ol gin delüğe ıklıgun destesin berkideler. [94a/05]

g. ol-: Geniş olmak

Biri budur ki delükleri giñ ola. [14b/03]

gine : Tekrar, yine (krş: yine)

Ve andan soñra gine ol kirişüñ evveline uralar. [52a/07]

giñrek : Çok geniş, genişçe

*Ve eger mizmārun uzunluğı bir arış ve bir barmağdan artuğ olursa
delüklerin dağı giñrek deleler. [97a/06]*

g. ol-: Geniş olmak.

Tā giñrek olA. [97b/01]

gir- : 1. Bulunmak.

Meclise girip oturmağ edebin bildirür. [12b/06]

2. İçine almak, ihtiva etmek.

*Ve şol bu‘d ki aña bu‘d-ı B dirler, anuñ nağmeleri ki A ve B bu‘didur, bir
bu‘da girür. [27a/10]*

Ol bu‘duñ nağmeleri biş bu‘da girür. [27a/05]

3. Başlamak

*Ve bu dāyire oduğları gibi olırsardur, bundan soñra ma‘lüm olur ki, bu
dāyirelerüñ her birini çün anlardan gireler. [38b/04]*

ele g. [95a/09]

çarھا g. [9b/02]

soħbete g. [91a/03]

girü : 1. Tekrar, yeniden.

Pes A noğtasından ayrılmış olur ve girü Ā noğtasına irişmiş olur. [38b/02]

g. var- [61b/06]

g. dön- [76a/13]

g. dönder- [75a/13]

g. döndür- [74a/12]

2. Asla

Ve eger ol nev' B olursa girü tamām olmaz. [33a/07]

3. Sonra

İki veted-i mecmū' dur ve girü sebep-i hafıfdür. [76a/01]

g. al- : Arta kalan, sonraya kalan.

Girü alan meclisler daı bunuñ üzerine kıyās ideler tā şöbet mü'eir ola.

[81a/06]

git-: 1. Terk itmek, gitmek.

Ve ol vat gūyendelere o nesne hāıl olur ve ol kiinūñ ki şöbetine o gelür, anuñ atından tiz gitmek adın eylemeye. [112a/09]

2. Devam etmek

Ol ka'ideyi ri'āyet idib āirine degin gitmek gerek. [62b/11].

3. Gezmek

Ve az yimek ve az gitmek ve az uyuma ve nameyi o söylemekden saına. [109b/02]

gönder-: Göndermek.

Bu sebep-ile fikr peykini erāfa gönderdüm. [3b/12]

göñül : Gönül, kalb.

Ve bu āyifenūñ daı göñülleri teyaul idüb abī'atlerini böyle ılmıdur.

[11a/02]

Didi göñül kim aña irmek gerek, Ve ol si'ādet ehlini görmek gerek. [4b/05]

g. dile-: Arzu etmek, istemek.

Andan şoñra gönli diledügi gibi seyr ide. [103a/12]

g.-den geç-: Belli olmak

...göñüllerden geçmiş, geçe durur, geçecek sırları. [1b/14]

g. gözi: Yürek, kalp

...kabül barmağını gönül gözi üzerine kodum. [7a/02]

g. kulağı: Yürek, kalp

Çün gönül kulağına irdi haber,... [4b/02]

g. kuşu : Yürek, kalp

Niçün gönül kuşını habse şalasın iy yār. [3b/06]

g. şafası: Gönül şenliği, mutluluğu, sevinç, neşe

Göñül şafası-y-ıla rast idüp ‘uşşākı [5b/03]

g. yumşaklığı: Hassaslık.

Ve ol mescidde olanlardan ba‘zısı gönli yumşaklığından ağlar ve feryād ider. [9a/09]

gör-: 1. Görmek.

...ibādet idecek yirlerde saqlarlardı tā kim cāhiller görmeye-y-idi. [9a/01]

2. Anlamak

Ve gördük bunı kısmet eylemeklik C B üzerine mümkündür. [37b/03]

3. Tanımak

Zīrā ki bir çok cemā‘atlar görmüşüz ki kuvvetleri yetdügi kadarı çok cehd eylemişlerdür bu iķā‘ fennini bilmekçün. [67a/05]

4. Bilmek.

Karıncada kaşdur tamar şeksüz görür ol ilāh. [2a/06]

cevr g. [3b/03]

layik g. [11a/08]

vacib g. [5a/10]

göre : Göre

Sen daħı girü kalanın aña göre istihrāc idesin. [58a/01]

Ve ol meclisde ulu olanuñ mizācına göre nağmeler başlaya. [112b/05]

görüŝ-: Görüŝmek, konuşmak

Ebu Naşr anda bir perde başladı ki, ol düşmenler biri birile barışdılar ve görüşdiler. [112b/12]

göster-: 1. Göstermek

Ve kendülerin Zühre'ye kul gibi göstereler. [109b/11]

2. Uygulamak, yapmak.

Ve her birisi kendü hünerin izhār kıлмаğ-ıçün hoş āvāz-ıla āvāzeler gösterürler- idi. [5a/02]

3. Olmak, dönüşmek

Rast-māye oldur ki rast göstere ve māye qarār ide. [120a/04]

iltizām g. [7a/03]

miskinlik g. [111a/11]

götür-: Götürmek, uzaklaŝtırmak

Ve gam leŝkerinüñ āvāzelerini ol yöreden götürmiş-idi. [5a/08]

...üstādlar ol ŝekli yazduralar veyāhūd yazalar bile götüreler. [109b/09]

gözet-: Dikkate almak, gözetmek

Reml zārbında işbu nağmeleri gözetmek gerekdür. [82a/03]

göz : Göz.

...kabül barmağını gönül gözi üzerine kodum ve iltizām gösterdüm. [7a/02]

ğusl (A.): Yıkanma, arınma, ğusl etme.

*...esrār yimek ve şovuk şuda ğusl eylemek ve cimā'ı çok eylemek ...āvāzı
harāb ider, boġar. [116a/08]*

guzāt (A.) : Gaza edenler, savaşılanlar, ordunun başına geçenler, kumandanlar.

sultānū'l-guzāt [10a/08]

gül-: Gülmek

Ve bir meclisde ki anuñ kavmi gülmek ve oynamağ içinde ola,... [113a/02]

...rasta şeddü'l-zıhk, ya 'nī gülmek bağı....dimek olur. [121a/03]

güldürici : Gülünç, komik

*Ve hoş hikāyetler ve güldürici lañifeler ve rübā'iler ve ġarīb beytler
hāñırlarında tutmağ gerekdir. [110a/04]*

güleç : Güleç

Güleç yüzlü ve açuğ kaşlu olalar. [110a/02]

gülzār (F.) : Gül bahçesi, gül tarlası.

Tur örü tütī gibi seyr eylegil gülzār. [3b/03]

gün : 1. Gün, yiğirmi dört saat.

Ve kiriş idecek baġarsuğları bir gün şu içinde yaturalar. [108b/05]

2. Gün, zaman.

*Şol ümīde ki, bir şerīf sā'atde ve mübārek günde devlet yād idip bir si'adet
ehli hizmetine irişe. [3b/13]*

3. Gündüz

Gerek ki dün̄de ve günde on iki perdede ben...[5a/12]

4. Güneş

Ve burduğı vakt güne karşı buralar. [107a/13]

Ve gün ortaya gelicek zengüle muvâfiğdur. [116a/02]

kıyâmet g. [2b/03]

günah-kâr (F.) : Suçu olan, günah işleyen

...bu müsevvede beyâza getüren yaradılmışlarıñ, za ‘îf ve günâh-kârlarıñ

[3a/03]

güneş : Güneş

...‘azm kıldum ve irişdüm, anuñ ayı altında devlet güneşinüñ nişanıñ

buldum. [4b/11]

H

haber (A.) : Son ve yeni bilgi, havadis.

Çün bu haberi işitdüm ve bildüm, hemân sâ‘at ol si‘âdet ehlinüñ kullığına

‘azm kıldum ve irişdüm,... [4b/09]

h. vir- : Bilgilendirmek.

Didüm ana kim durur virgil haber,... [4a/05]

h. ir- : Bilgi gelmek, haber yetişmek.

Çün gönül kulağına irdi haber,.. [4b/02]

h.-i ol- : Bilgi edinmek.

Ve bu şavtlarıñ şüretinden haberi ola. [81b/13]

Habeş (A.): Afrika'nın doğusunda, Habeşistan kıtasında yaşayan yerli halk.

Zīrā bu maḳāmlar Türk ehlinüñ ve Ḥabeş ehlinüñ ve Zengübār ehlinüñ ve taḡlar başında olan ḥalāyıḳuñ tabī'atına mülāyimdür. [80b/02]

ḥabs (A.) : Hapis, alıkoyma.

ḥ. evi: Hapishane

İşbu vech-ile fikr kıldum ki gönül kuşını ḥabs evinden āzād idem. [3b/10]

ḥ.-e şal-: Hapsetmek

Niçün gönül kuşını ḥabse şalasın iy yār. [3b/06]

ḥācet (A.) : İhtiyac, lüzum.

ḥācet dile- : İstemek

...ve ḥācet dilerdi. [9a/05]

ḥadd (A.): 1. Sınır, kenar.

ḥ.-den artuk : Fazla

Ve eger bu didüğümüz ḥāl zarūret-ile olursa ḥadden artuḡ itmeyeler.

[110b/04]

ḥ.-den aş-: Sınırı geçmek

Ve eger ṭama 'arzūsı ḥadden aşar gibi olursa bī-sebeb nesne dilemeye.

[112b/02]

ḥ.-leri bellü ol- : Sınırı belli omak

İḳā' bir nesneye dirler ki bir niçe naḡaralar, ya'nī āvāz çıḳmaḡlar vāḳi' ola ki, anlaruñ ortasında mu'ayyen zamānlar ki ḥaddleri bellü ola buluna.

[66b/06]

ḥ-ıla ol- : Şu şekilde olmak.

*Ol kadar hareket-ile sâkin olur ve vakt olur ki nefsün müştâklığı ervâh
‘âlemine şol hadd-ıla olur ki, ol âvâzları ve nağmeleri işidicek fi’l-hâl
tenden ayrılır. [9b/08]*

hâfif (A.) : 1. Ağır olmayan, yeğni.

*...pes ma‘lûm oldu ki ikinci devr üçüncü devrden hafîfdür, ya‘nî yignidür.
[77a/01]*

hâkim (A.) : Hükmeden, Tanrı

...ol ‘âlim ü ol kâdir ü ol hâkim ü ol pâdişâh. [2a/04]

hakîm (A.): Alim, bilgin.

Bu ‘ilmi evvel taşnîf iden oldur ve andan sonra Eflâţun Hakîmdür. [8b/04]

Niteki Eflâţun hakîm dimişdür... [9b/10]

hakîkat (A.) : Gerçek, doğru.

*Egerçi hakîkatde ikisi bir kısmdur, bu taqdîrce itmek olur ki dördüncü dâyire
biş bahrdur. [50a/09]*

h-in bil- : Gerçeği bilmek

Hâl budur ki ‘âlim ve fâzıl idiler ve her nesnenün 12hakîkatın bilürler-idi.

[67a/12]

hâl (A.): Oluş, durum, görünüş.

Niteki zîr-efkend eyitse, bir şi‘r oқыya ki hâle münâsib ola. [80b/12]

Ve bu hâl halâyık ortasında çok vaқи‘ olur. [9b/13]

hâli (A.): Boş, تنها.

hâli ol-: Tenha olmak, yalnız olmak.

*İmdi ma'lûm olsun ki nağme bir âvâza dirler ki hiddetden ve şakîlden hâli
ola. [13a/04]*

hâlâyık (A.): Yaradılmış ruhlar, mahlukat.

Ve hâlâyık katında andan hürmetlûsi olmaya. [110b/12]

halede 'l-lâhu (A.): “Allah daim ve baki eylesin ” anlamında nida cümlesi. [10a/12]

halel (A.) : Bozukluk, eksiklik.

h. vaki' ol- Bozulmak.

*Ve bularuñ nağmelerinüñ ve bu'dlarinuñ tertîbi gibi bir dâyire itdük ki hiç
halel vaki' olmaz. [38b/08]*

Hâlik (A.): Yaratan, yokdan var eden...

inâyet-i Hâlikü'n-nûrı ve'z-zullâmı : Karanlık ve aydınlığı Yaradanın
lutfu.

*... 'inâyet-i Hâlikü'n-nûrı ve'z-zullâmı Âdeme'l-lâhu si'âdete bir kitâb
getürdi. [6b/06]*

halk (A.): 1. İnsanlar, ahali

*Büzürg-zâdalıguñı yürür gele halka, Beyân idem, bileler seni, muhabbeti
eydem. [6a/08]*

2. Topluluk.

Ve bu 'ilm evvel Yunan halkı içindeydi. [10a/01]

halka (A.): Halka.

*Nağmeler nâyda şakîl ve hadd olduğu, ya'nî zîr ve bem olduğu ol halka
sebebindendir. [97b/04]*

hâllu : Halde olmak, durumda bulunmak

Ve ol şöhet ehli ne h̄allu-y-ısa bu daħı anlara şol vaqt eyde. [111a/01]

h̄alvet (A.) Yalnız, تنها kalma.

Ve ol zamānda bu s̄azları mescidlerde ve h̄alvetde ‘ibādet idecek yirlerde saqlarlardı. [8b/13]

h̄am (F.) : Olmamış, tam yetişmemiş.

Ya ‘nī yirinden h̄am kesilmemiş ola. [98a/06]

h̄amd (A.) Tanrı’ya olan şükran duygularını bildirme.

h̄amd it-: Şükr etmek

Allāhü Te ‘ālā H̄azretine -celle ve ‘alā- elden geldüğü qadri h̄amd idip..

[2b/08]

h̄ammām (A.): Hamam

Ve h̄ammāmda qara nāydan artuq saz çalınmaq imkānı yoqdur. [97b/13]

h̄ān (F.) : Hükümdar, hakan

...Sulṭān Muḥammed H̄an... [10a/12]

H̄anbelī (A.): Ahmed ibn Hanbel (ö. H.241/ m. 855) ’in kurduğı mezhep ve bu mezhepten olan kimse.

H̄anbelī ol- : Hanbeli mezhebinden olma.

Ve eger H̄anbelīsi olursa gine eyle ideler. [109a/09]

H̄anefī (A.): İmām-ı Āzam Ebū H̄anīfe (ö. H.150/M. 767) mezhebinden olan.

Ya ‘ni H̄anefī mezhebi olursa, ol mezhebi ri ‘āyet ide. [109a/07]

h̄arāb (A.) : Yıkık, bozuk.

h̄arāb iden : Bozan

Āvāzı h̄arāb iden nesneleri bildürür. [12b/09]

ħarc (A.) : Gider, bir iş için kullanılan madde.

ħ. it-: Harcamak

Zīrā ki isti‘dādlarına göre ‘ibārat ħarc itmişlerdi. [7a/09]

ħardal (A.) : İştah açan yiyecek, hardal

... ve bādām yağı-y-ıla yiyecek yimek ve ħardal bişirüb yimek... [116a/03]

ħareket (A.) : 1. Davranış, kıymılda.

Bunuñ gibi ħareketlere sebep budur ki nefste ülfet ve muħabbet zāhir olur. [9a/11]

ħ. getir : Hareket yapmak

Ve ol getürdükleri altı ħareket bulardur. [74a/01]

ħ. it- : Kıymıldamak, oynamak.

Ve cism dahı müştāklığın belürdip, ħareket idip çarħa girür. [9b/01]

ħ.-e getir- : Kıymıldatmak, oynamak.

Vāķıf olur ki nefis ve cān geldüğü yiri ārzü ider ve cismi ħarekete getürür. [9b/03]

ħarekāt (A.) : Hareketler

Şu şart-ıla ki ħarekāt ortasında vāķi‘ olan zamānlar barābar ola. [68b/07]

Ammā aşl budur ki biş naķra ki evvelde olur, anlardan ħareket kaçdları añlanur. [72b/06]

ħareketlü : Hareketli

ħ ol-: Arapça kelimelerin sonunda harf ve harekenin değişmesi.

Ve eydelüm ki iki ħarf bir yire düşerse ve ikisi dahı ħareketlü olsa, ya‘nī i‘rāblu olsa, aña sebep-i şaķīl dirler, leke gibi. [68a/03]

ḥarf (A.) : Allfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri, harf.

Ve dahı ma‘lūmdur ki elbette şol zamānlar ki sebeb-i şakīl naḡralarınūñ, ya ‘nī ḥarflerinūñ.... ortasına düşer.,...[69b/03]

ḥarīf (A.). Basit, önemsiz insan.

Ve ḥarīfler yatmak dileseler muḥālīf perdesi muvāfikdur. [116b/07]

Ve eger ḥarīfler sāz ṭaleb eyleseler şehnāz çalalar ki şehnāz iki muḥālīfden ḥāşıl olur. [116b/08]

ḥāş (A. ḥāşş) : Fert, özel olan, birey.

Çün cehān içinde ‘ām ve ḥāş ‘adle müştāḡdur ve ‘ālem ‘adl-ile ma‘mūrdur. [8a/05]

ḥased (A.) : Kıskançlık, çekememezlik.

ḥ. it-: Çekememek.

Ve şöḡbetde bu şanā‘at ehlinden kendüden yig kimse olsa aña ḥased idüb melül olmayalar. [110a/11]

ḥasen (A.): Hüsünlü, güzel.

Hüseynī perdesini tīz idip iy ḥüsn-i ḥasen, hezār kışşasınūñ medḥūñi şehe eydem. [5b/09]

ḥāşıl (A.): 1. Ortaya çıkan, husule gelen

ḥ. ol- : Meydana gelen

Bu dāyire evvelki ṭabaḡadan ikinci kısmı ulaşdurmaḡ-ıla ḥāşıl olmuşdur. [41b/01]

2. Kazanmak, elde etmek.

*Ve işidenlere zevk hâşıl olduğın şundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi bir dürlü
dahı olur. [112a/05]*

3. Husule getiren, veren

Tabî'ata lezzet hâşıl olan te'lîfleri bildürür. [30a/10]

4. Yerine getirmek, bitirmek

Maşşüdi hâşıl olıcağ girü başladuğı yirde karar ide. [103a/13]

hasıs (A.) : Cimri, tamahkar

*Ve büzürge şeddü'l-hasıs ad komışdur, ya'nî bahıllık bağı demek olur.
[120b/12]*

hasüd (A.) : Hasetçi, kıskanç.

Hasüd düşmenüñe dāyimā belā eydem. [6a/13]

haşhâş (A.): Haşhaş bitkisi

haşhâş kabı: Haşhaşın dış kabuğu

*Ve Zühre tolunduğı vaqt işbu buhūrları tütüze: 'Üd, şekker-i kaşt ,za'ferān,
lādān, haşhâş kabı. [114a/05]*

hâtır (A.): 1. Zihin, fikir, hafızA.

h.-ı meyl it- : Heves göstermek, canı istemek

*Ve eger hâtırını elbette meyl idüb bu sâzları öğrenmek dilese zinhār ki
cāhillerden saklayı tuta. [111a/04]*

h.-da dut-: Unutmamak.

*Bu şan'atda la-naẓīr ola, ammā şol şart-ıla ki bu kâ'ideyi hâtırında duta.
[81b/10]*

hattı (A.): 1. Çizgi.

Şöyle ki ol iki haṭṭ biri birine beraber ola. [102b/03]

Ve ol dāyirenüñ içinde nisbetleri haṭṭ-ıla bildürelüm. [40b/07]

ḥatun : Kadın

Ve ‘aḳl giderici nesnelere içinden ve perde ehli ḥatunlar şoḥbetinden şaḳını turalar. [110b/02]

ḥavāle (A.): Üstüne bırakma, başka birisine bırakma.

ḥ. kı-: Birine bırakma.

Ve on üçüncü kısmı çıkarmaklığı, bu kitāba nazār idene ḥavāle kılmışdur ki...[31b/06]

ḥayli (F.): Oldukça, çok

Bu kitābda añılsa, müṭāla‘a kılan mübtedilere ḥayli zahmet ḥāşıl olur. [28a/03]

ḥayr (A.): Faydalı, iyi

ḥayrū’l-müdeḳḳikīn : Araştıranların, tedkik edenlere in en hayırlısı.

...ḥayrū’l-müdeḳḳikīn cami‘ Şafüddīn ‘Abdümü’min ...taşnif kılduḡı kitābuñ tercümesinden fāriḡ olduk. [90b/01]

ḥayret (A.): çalışma, çabalama

ḥ. barmaḡını ışı- Hayretten parmak ısırma

Çün bu beytler tamām oldu, ol meclisde ḥāzır olanlar ta‘accüb idip ḥayret barmaḡını ışırdılar ve her taraftan āferin āvāzını revān itdiler. [6b/02]

ḥazf (A.): Aradan çıkarma, ortadan kaldırma.

ḥ.eyle-: aradan çıkartmak

Ve eger telaffuza getiren kişi vetedlerden iki nağranuğ ortasından bir nağrayı ĥazf eyleseler, ya'nı şol nağra ki te yanında olur, anı veted urur.

[71a/01]

ĥ.it-: çıkarmak, ortdan kaldırmak.

Ammā bu şanā'at ırleri bu on altı nağranuğ on birini ĥazf iderler. [71b/06]

Ve bazı üstādlar vardur ki iki nağradan artuğ urmazlar ve bāķısın ĥazf iderler.

[71a/04]

ĥ. olun- : Aradan çıkarılan

Ammā ĩķā' iden üstād dörd ınağra'ı ĥazf ide ve ol ĥazf olunan nağralar bulardur. [75a/03]

ĥāzık (A.): İşinin ehli, usta.

Meger üstād ĥāzık ola, yoğsa dağma kişi çıkaramaz. [64a/12]

ĥazır (A.): Bulunan, mevcut olan.

ĥ. it-: Hazırlamak

...dilek diledüği vağt bu sāzlaruđ ba'zısını ĥāzır ideridi. [9a/03]

ĥ. ol- Hazır bulunmak.

Ve eger ĥāzır olduğı meclisde kendü gibi biri dağı olursa anuğ-ıla bağş idib katılaşmaya. [113a/06]

ĥazret (A.): Saygı saymak üzere büyüklere verilen unvan.

Ve ol Resūlu'l-lah Ĥazretinüđ şaĥābeleri üzerine olsun ki İslām dīnini ařkāre kılanlardur. [2b/04]

heca' (A.): Bir kimseyi şiir veya nesir yoluyla yerme.

h. eyit-: Yermek, eleştirmek.

Muḥālifūne muḥālif gerek ve ben daḥi añā, Neçe ki söz diyem hezl-ile hecā eydem. [6a/11]

hediyye (A.): Hediye, armağan.

Ve ma‘ānī ‘āleminden ḥāşıl olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp ol si‘ādet ehline ‘arz kıılurlar-ıdı. [5a/03]

hem (F.) Ayrıca, üstelik.

Ve hem ol āvāzı nefis bi't-ṭab‘ seve. [13a/05]

Ve hem ikinci baḥr ekşer evvelki ṭabaḳada düşmişdür. [50a/02]

hemān (F.): 1. Derhal, o anda

Çün bu ḥaberi işitdüm ve bildüm, hemān sā‘at ol si‘ādet ehlinüñ ḳullıḡına ‘azm kııldum ve irişdüm... [4b/09]

2. İşte.

Hemān fāşıla-yı şuḡrā gibidür. [69a/10]

hemīşe (F.): Daima, her vakit, her zaman.

Bu yer hemīşe ayak altına neçündür bile... [3b/08]

her (F.): Her bir, her.

Ve her ḳarınüñ deriñliḡi yidi barmaḳ gerekdür ki ol barmaḳlar biri birinden ayrılmış olmayalar... [95b/05]

her biri, her birisi : Her, her bir.

Ve bularüñ herbiri bir dā‘yire olur. [38a/10]

Ve vaḳt olur ki, bu giçi bu‘dılarüñ her birisi ulu bu‘duñ birisinüñ ba‘zısından sayılır. [27b/01]

her ki, her kim : Kim ki, her kim ki.

Her ki bunları ri‘āyet eyleye kendü atında kāmīl ola. [96a/13]

*Her kim ki dilerse ki bu‘d-ı mütēnāfirde aa, bu‘d-ı zī‘l-erba‘ı yidi
ısmetden artu eylesün. [30b/06]*

her ne : Ne, her ne (belirsizlik zamiri)

*Eger birden artu-ıla veyahud üç nev‘ile daı tamām olursa fi‘l-cümle
birden artu-la her ne olursa, ü bu‘d cem‘ itmek lāzım gelür. [32a/05]*

her ankı : Herhangi (belirsizlik sıfatı)

*Belki her ankı nameden ki balayalar, ya‘nī bu on yidi namenüñ
ankıısından ki balansa olur. [62a/12]*

hergiz (F.) : Asla, katiyyen, hiçbir surette.

Bu bu‘dlaruñ te‘līfi hergiz abī‘ata yapımaz. [30b/04]

heves (A.) : Arzu, istek.

h. it- : Arzu duymak, heveslenmek.

‘İlm-i mūsīīye heves idenlerün naīatın bildürür. [12b/05]

h. eyle- : Heveslenmek

*Ve ol sāzlar ki ‘avāmü’n-nās katında pīe gibi, eng gibi ve nāy gibi,
bularuñ gibi sāzlara ...heves eylemeye. [111a/04]*

h. ıl- : Heveslenmek.

*Ve bir ıl üzerine anuñün oyulmuşdur ki, bu ‘ilm-i mūsīīye heves
ılanlara ıllu sāzdan müşkili yodur. [11b/03]*

hezār (F.): 1. Pek çok.

Hezār ıasınuñ medüñi ehe eydem. [5b/10]

2. Bin

Hezār cān-ıla medhūñi dāyimā idem. [5a/13]

hezārān (F.) Binler.

...ergānūn-ıla hezārān hezār, tesbīh ve tehlīl kılıp bu āyeti tekrār kıılır.

[1b/10]

hezar-bar (F.): Pek çok kez, binlerce

Hezār- bār aña ben lâ'net-i Hudâ eydem. [5b/12]

hezl (A.) : Eğlence, alay.

Neçe ki söz diyem hezl-ile hecā eydem. [6a/11]

hınşır (A.): Serçe barmak (Musiki sözlüğüne bknz)

destān-ı hınşır [53b/09]

hırka (A.) : Dervişlerin giydiği kalın kumaştan yapılmış ceket uzunluğunda bir geyecek.

Sekiz kat hırka giyip çarh ider,...[1b/07]

Hicāz (A.) : İranda şehir, Hicaz.

*Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka'be, Hicāz tek aña "Lā-zāle āliye"
eydem. [6a/07]*

hiç : 1. Asla, hiç

Vakt olur ki bir nisbet-ile dağı düzerler ki ol nesne hiç düzilmemişdür.

[64a/09]

2. Sıfat

Ve hiç vech-ile biri birinden fark olmaya. [107a/08]

hiç biri: Hiçbirisi (belgisiz zamir)

Mütenâfir oldur ki anuñ nağmelerini bir vech-ile te'lif ideler ki tenâfir sebeblerinden hiç birisi anda bulunmaya. [39b/04]

hiçbir : Hiçbir (sıfat)

Bir zamân hiçbir dürlü dahı olmaya. [13a/05]

hikâyet (A.) : 1. Anlatma.

h.-i kerem : Lutfunun anlatılışı.

Medhünün dürrini silk-i buselige çeküp, Hikâyet-i keremüni tolu melâ idem.

[5b/08]

2. Olmuş bir hadise.

Bir lañife-y-ile ve bir hikâyet-ile ve bir tarîka-y-ıla bildüre ki andan aşkâre dilemek añılmaya. [14b/13]

hilâf (A.) : Karşı, zıt.

h. it-: Fikir ayrılığna düşmek.

Ve üstâdlaruñ ba'zısı hicâz perdesinde hilâf itmişlerdür ki hicâz perdesi altmış dördinci dâyiredür. [58a/12]

himmet (A.) : Gayret etmek, çalışmak

h. it-: Gayret göstermek, çalışmak

...eger nazâr idenün tefahhuş ve teftiş eylemege himmeti olursa, ol on üçinci kısmı çıkarmağ âsân olur. [31b/07]

hisâb (A.): 1. Matematik, hesap ilmi.

...ve hisâb 'ilmi gibi ve oğlidis 'ilmi gibi...[7b/11]

2. Hesap, ölçü

Şöyle ki elli altı giriş hisâbında ola. [103a/01]

hı̇tāb (A.): 1. Dua

Zühre'nüñ hı̇tābını bildürür. [113b/13]

h.okı-: dua okumak

Ve bu hı̇tābı oқыya ve dilek dileye. [114a/05]

hızmet (A.) : İş görme, kulluk , hizmet.

Anlaruñ gibi efāzıl ve ekābir hı̇zmetine ma'lūm olsun ki...[3a/02]

h-e ir- : Hizmette bulunmak

Tā ben dağı anuñ hı̇zmetine irem. [4a/02]

h-e iriş-: Hizmette bulunmak.

Şol ümīde ki, bir şerīf sā'atde ve mübārek günde devlet yād idip bir si'ādet

ehli hı̇zmetine irişe. [4a/01]

h-ine yüz ur-: Hizmetinde bulunmak.

Her kim anuñ hı̇zmetine yüz urur,...[4b/07]

hod (F.): Kendi, bizzat.

Zīrā bir kaç āletler taşnīf itmişlerdür iki kı1 üzerine ve üç kı1 üzerine ve dörd

kı1 üzerine veyā hod dağı artuğ kıllar üzerine āsān olmağ-ıçun. [50b/05]

hoş (F.) : Güzel, iyi.

Ve her birisi kendü hünerin izhār kı1mağ için hoş āvāz-ıla āvāzeler

gösterürler- idi. [5a/01]

hüb (F.) : Güzel, hoş, iyi.

Ve eger şimşād ağacından olursa, gāyet hübdür. [101b/02]

Ve eger şālihler ve zāhıdlar tonı gibi tonlar geyerler-ise dağı hüb olalar.

[110a/01]

hubş (A.) : Ayıp

h. eyle- Ayıplamak

Ve eger meclis içinde kendüyi hubş eyleseler melül olmaya. [113b/07]

Ve kendü dahı kimseyi hubş eylemeye. [113b/07]

hudāvendigār (F.) : Amir, hükümdar.

hudāvendigār-ı ā'lem: Dünya hükümdarı

...şimdiki hâlde hudāvendigār-ı ā'lem, şahenşāh-ı mu'azzam, mālīk-i

rikābü'l -ümem,... [10a/05]

Ḥudā (F.) : Tanrı

lā'net-i Ḥudā. [5b/12]

hurūf (A.): Harfler

h. tertibi : Ebcet harfleri düzeni

Ve Şaffıyyüddīn 'Abdülmü'min sözinden bu añlanur kim, girü kalan nisbetler

dahı hurūf tertibince bu yazılan gibi ola. [26b/05]

hūt (A.) : Büyük balık

H. bürci: Balık burcu

...bu 'ilm-i müsikîye heves iden gerekdür zher vaqt ki Zühre Ḥūt bürcine

irişe... [114a/02]

huṭūr (A.) : Hatırlama

h. kı1-: Hatırlamak, akla gelmek.

Nāgāh zamīr-i ḥaṭırdan seyyidü'l-meşāyih ve'l-şu'arā Şeyh Sa'dī

hizmetlerinin ... bu beytleri huṭūr kıldı ki... [3a/09]

hüküm (A.): 1. Emir, hüküm

Fi'l-cümle kendü mezhebinden ayruķ mezheb hükmince 'ibādet itmeye ve dā'im 'ibādet ve şalāhiyyet itmege 'aķd ide. [109a/11]

İki kıllu sāzlaruñ hükmin bildürür. [11b/11]

2. İcab, gerek.

Ve bularuñ her üçin bir kiriş hükminde düzeler. [106b/03]

h.-de ol-: Gereğinde olmak

...şol bāķī қalan yā B olur yā B hükminde olur. [33b/05]

3. Karar.

h. it-: Karar vermek

...ol zamān ne şüret-ile düşicek, tabī'at anuñ rastlığına ve şihhatına hükmler ider. [15b/05]

hüner (F.) : Marifet, bilme

Ve her birisi kendü hünerin izhār kıлмаğ için hoş āvāz-ıla āvāzeler gösterürler- idi. [5a/01]

hüner-mendler (F.) : Hünerli, marifetli.

Ve ittifāk şöyle vāķi' oldı ki anuñ şöhetinde hüner-mendler hāzır olmışlar- ıdı. [4b/12]

hürmetlü : Saygılı

Ve hālāyık қatında andan hürmetlüsi olmaya. [110b/13]

Hüsāmü'-d-dīn (A.) : Bk. Kazerūnī

...ve Hüsāmü'-d-dīn Şeyh Hasenī Kazerūnī kitābına ...[90b/07]

hüsn (A.): Güzel, iyi.

h.-i ḥasen : Güzeller güzeli, en güzel.

Hüseynî perdesini tîz idip iy hüsni-î hasen ... [5b/09]

h.-i işkâl: Şekil güzelliği, güzel tarz.

Hüsni-î işkâl-ile eger anları dahı aınmak dilesevüz söz uzun olur. [57b/04].

hüzn (A.) : Gam, keder, sıkıntı.

Ve zîr-efkende şeddü'l- hüzn ad komışdur, ya'nî kaygu bağı dimek olur.

[120b/11]

I

ırak : Uzak

Ve bunuñ delüklerinden giñ gerekdür ve uracak yirden delügi ırak gerekdür.

[98b/07]

Biri dahı budur ki, çalan kişünün ağızından delükleri ırak ola. [14b/05]

'İrāk: Ortadoğu'da bir ülke, Irak.

'İrāk'da irürem 'irāka āvāzı, Ki yoğ durur saña mānend-i dil-rübā eydem.

[5b/13]

İşfahān : İran'da şehir.

Benüm kadīmî yerümdür Cimişgezdek, lîkin Ger İşfahān'a dahı irsem saña

senā idem. [6a/07]

ıslag : Kuru olmayan, ıslak

...ve ıslag zencebîli aq incîr-ile kaynadub yimek ... [115b/13]

ıslan-: İslatılmak

...ıslanmış za 'ferāna bir eski pāresi bulaşdura ... [108b/13]

ısr-: İşirmek

parmak 1.: Hayretten parmak ısırarak.

*Çün bu beytler tamām oldı, ol meclisde hāzır olanlar ta‘accüb idip hayret
barmağını ışırdılar ...[6b/02]*

ışıt-: Sıcak hale getirmek, ısıtmak,

Bezr-i kâḩūnuñ lu‘ābını cülābile isidüp içmek āvāz açar. [115b/08]

ışsı : Sıcak.

Ve ışsı şuya kaynanmış ola. [107a/11]

ıřılāḩ (A.): Tabir, terim.

Ve bu ıřılāḩlar ‘arūz ehli ıřılāḩıdır. [68b/04]

İ

i‘āde (A.) : Eski haline getirme.

i. iyle- Geri getirmek, eski haline getirmek

*Şol vaḩt olur bu ki devri i‘āde iyleseler, zīrā ki ikisi dağı D zamānidur.
[72a/10]*

ıbadet (A.i): Allah’ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma.

i. it-: Tapmak, ibadet etmek.

*Ve ol zamānda bu sāzları mescidlerde ve ḩalvetde ‘ıbādet idecek yirlerde
saḩlarlardı. [8b/12]*

‘ıbāret (A.) : ...dan meydana gelmiş, bir şeyin aynı.

*Ve bu şaḩīl-i evvel ‘ıbāretdür üçer naḩradan ki üçü dağı biri biri ardınca ola.
[73a/13]*

‘ıbārāt (A.) : Cümleler

*Bu kemīne cidd ü cehd idip muḩlaḩ ‘ıbārātları elden geldiği ḩadrı āsān
ḩılmađa sa‘yi ḩıldum. [7a/12]*

ibn (A.) : Oğul.

ibn-i Naşr: Nasr'ın oğlu.

... *ve ibn-i Naşr kitābına...* [90b/06]

ibtidā' (A.) : Başlama, başlangıç

Ve şol kısım ki, anuñ ibtidāsı dāyirenüñ ikinci nağmesinden ola, aña ikinci baħr dırler. [49a/10]

icrā' (A.): Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme.

Fi'l-cümle ihtilāf bularuñ icrāsınuñ tertibin itmekdedür. [61a/01]

iç : 1. İç, içeri.

Ve ol ağacı daħı kāmış gibi yonalar ve düzeler ve için deleler. [96b/05]

Ve eger süd ele girmezse kaynayan şu içinde kaynadalar. [95a/06]

2. Arasında.

Ol şol dāyirelerdür kim, tebdīl ve tağyīr olan nağmeler ortasında nisbet bulunmaya ve şābit olan nağmeler içinde buluna. [44a/12]

...anuñ gibi şöhet içinde kaygu getüren perdelerden nesne çalmayA.
[113a/03]

3. Lokatif ve ablatif ekinin fonksiyonunda.

Ve bir meclisde ki anuñ kavmi gülmek ve oynamak içinde ola... [113a/02]

Ve 'aql giderici nesnelere içinden ve perde ehli hātunlar şöhetinden şakını turalar. [110b/02]

iç-: İçmek:

Bezr-i kātūnuñ lu'ābını cülāb-ile isidüp içmek āvāz açar. [115b/08]

içün : İçin, dolayı

Amma meşleş için burulan kirişler, bem için burulan kirişlerden bir kat eksük gerektür. [108b/10]

Bu dāyireler bu sebeb için mütenāfire beñzemişdür. [38b/10]

igen: Çok

...ol taşun kalınlığı igen dahı kalın gerekmezdir. [93b/12]

Ve igen dahı sıvuk olmaya. [107b/11]

ihtilāf (A.) : Uyumsuzluk, anlaşamamazlık

Ammā bularuñ ihtilāfi başladuıkları yir hisābıncadur. [60b/04]

i. it - : Uymamak, anlaşamamak

Ve bu bu ‘dlaruñ eñ giçisinüñ nağmesinde ihtilāf itmek eyü olmaz. [27a/11]

ihtirāz (A.): Çekinme, ayrılma.

Pes ikinci bu ‘duñ ihtirāzını aralamağ gerektür. [37a/06]

İhvānü’s-Şafā : X. yüzyılın ikinci yarısında Basra’da kurulmuş edebi, fikri , ilmi ve hususi bir topluluk olup, musiki ile ilgili risaleleri vardır.

Şürū‘ kılalum bir niçe üstādlar ‘ālimler ve fāzıllar taşnīf kılduıkları kitāblara:

...ve İhvānü’s-Şafā kitābına [90b/08]

iki : 1. İki (zahir)

Ammā biri zīr ola, biri bem ola ve eger ikisi dahı bu şüret-ile olsa bu ‘d olmaz.

[19b/05]

2. İki (sıfat)

Ve destesinüñ uzunı iki karış ve üç açuğ barmak gerektür. [105b/12]

3. İki (zarf).

Ya ‘nī bir nağme bir nağmece iki ola. [20b/02]

ikinci : İkinci (sıfat).

Andan sonra ikinci nağmesine nazır idevüz. [24a/05]

2. İkinci (zamir).

Ve ikincisine hadd dirler. [96a/05]

3. İkinci (zarf).

İkinci, giriş süst çekilmekdür. [14a/04]

ikişer : İkişer.

Ve iki ucından dağı bile ikişer koşu barmağı kadarı koyalar. [96b/06]

ikindü: İkinci

Ve ikindü vaktinde ‘ırak muvafıkdur. [116b/04]

iktisâr (A.) : Kısaltma, kısa kesme.

...ve anuñ “te”lerinün nakralarınuñ üzerine iktisâr ideler. [70b/07]

ilâh (A.) : Tanrı

Karıncada kaçdur tamar şeksüz görür ol ilâh. [2a/05]

ilâhî (A.) : Tanrısal, kutsal

Üçünci vech budur ki bu ‘ilmi evvel taşnîf iden hakîm-i ilâhî

Fişâğoresdür...[8a/13]

i‘lâm (A.) : Bildirme, bildirilme, anlatma

i. it-: Anlatmak, bildirmek.

Ammâ biz bâ‘zısın i‘lâm idelüm. [58a/01]

ile : 1. İle

Ve iki-y-ile olursa C’dan geçer ve B-y-ile dağı tamâm olmağı yaramaz.

[32b/08 ,09]

2. Sayesinde

Ammā eydici ve çalıcı şöyle gerekdür ve varduğı şöhetüñ ehli işbu yazılandan, kankısına yağındur, firāset-ile bile... [121a/09]

3. Dolayısıyla

İşbu ma'nī-y-ile ki bu nağmelerinüñ ibtidāsı bu yidi yirden eylemege yarar. [57b/09]

ilerü : İleri, ön.

İmdi mūsikīñüñ ta'rīfine meşğül olmazdan ilerü evvel bunı diyelüm kim, mūsikī 'ilmin bilmek dileyen evvel iki nesneye nazār itmek gerekdür. [15a/02]

ilet- : İletmek

..her nağmede perdeleri ri'āyet eylemek istese bir perdede düzdüğü şavtı bir perdeye dağı iletmege imkân vardur. [82b/13]

ilik : Kemik içerisindeki sıvı, ilik

Arū sünüğinde ilik miqdārın ancak ol bilür. [2a/05]

'ilm (A.) : Bilgi, ilim.

Bular dağı 'ilm kuvvetiyle ve zihn tizligiyle arturmuşlardur. [8b/06]

i.-i edvār : Edvar ilmi.

Ve bu 'ilm-i edvārüñ işılāhın ve kâ'idesin bildürmekdür... [7b/04]

i. i'l-edvār : Edvar ilmi

Risale min ilmi'l-edvar. [1b/01]

'ilm-i mūsikī : Musiki ilmi

Amma bu 'ilm-i mūsikī cevāhir-i rühānīden hāşıl olmuşdur. [8a/09]

‘ilm-i ‘arūz : Aruz ilmi

Ammā niteki ‘ilm-i ‘arūz devrlerinde şî‘rūñ biri birinden tefāvüt vardır.

[66b/11]

‘ilm-i ĩķā‘: İka ilmi.

Anlaruñ gibi kāmiller cehd idüb bu ‘ilm-i ĩķā‘ı bilmege imkān bulmamışlardır. [67a/13]

iltifāt (A.): Dikkat

i. it- : Dikkat etmek, özen göstermek.

İltifāt idecek nesne degüldür. [57b/02]

iltimās (A.) :Yapılmasını isteme

i. eyle-: Buyurmak, istemek.

Ve şöyle iltimās eyledi kim, ol kitāb Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rum halkınuñ ‘ibārātı üzerine düzile. [6b/07]

iltizām (A.) : Kendi için lüzumlu sayma.

i. göster-: Gerekli görmek.

...muṭāva‘at kemerini cān biline bağlayup kabül barmağını gönül gözi üzerine kodum ve iltizām gösterdüm. [7a/03]

imām (A.): Önde bulunan, önyak olan kimse.

imām-i ‘ālim-i fāzıl : Faziletli alimlerin öncüsü

Ammā şol ṭarīķā‘ı ki imām-i ‘ālim-i fāzıl Şafıyy’üd-dīn ‘Abdü’l-mü’mın beyān itmiş durur, yazalum... [28a/04]

‘imām-ı ‘āmil-i kāmil : Kamil amel sahiplerinin öncüsü.

Ve bu sâzı Mevlânâ ‘imâm-ı ‘âmil-i kâmil Şafıyy’üd-dîn ‘Abdü’l-mü’mîn taşnîf eylemişdür...[101a/06]

‘imâm-ı fâzıl-ı kâmil : Kamil olan fazlet sahiplerinin öncüsü

Ve çün ‘imâm-ı fâzıl-ı kâmil Şafıyy’üd-dîn ‘Abdü’l-mü’mîn ...taşnîf kılduğı kitâbuñ tercümesinden fâriğ olduk. [90b/02]

imâm-ı fâzıl-ı ‘âmil : Amel sahiplerinin faziletli olanlarının öncüsü.

Ve imâm-ı fâzıl-ı ‘âmil, ‘âlim-i kâmil... [6b/11]

İmân (A.) : İnanma, İslam dinini kabul etme.

i.-a gel-: İslam dinini kabul etmek.

Ve imâna gelmeyenleri kıranlardır. [2b/06]

imdi: Şimdi

Ve çün bu zamânlar ma‘lûm oldu, imdi bilmek gerekdür ki edvâruñ meşhûr zarbları bu şanâ‘at ehli katında altdır. [71a/11]

imîn (A.) : Emin, şübhe etmeyen.

i. ol-: şüphe etmemek

...tâ ki şehvet şerrinden imîn olalar. [110b/01]

imkân (A.) : Olabilirlik, imkan

Çün bular ma‘lûm oldu, eydelüm ki imkân vardır ki bemlere nisbet olan lafzlarla sen buları âvâzlarda bulasın. [68b/05]

i. bul-: Yapabilmek.

Anlaruñ gibi kâmiller cehd idüb bu ‘ilm-i îkâ‘ı bilmege imkân bulmamışlardır. [67a/13]

i.ol-: Yapabilmek

...ya'nî ol devrleri biri birine *barābar* olmak ve zamānlar biri birine *lāyık olmağa imkān ola* ...[66b/09]

i-1 var- :Yapabilmek

Ve bu şūreti bi'aynihā rast perdesinde çalmaq imkānı vardır. [82b/05]

in- : Azalmak, inmek

*Nevā-yı 'āşīrān oldur ki nevā başlana, ine *qarcıgār qarār ide.** [119b/01]

in : En

Ve burguları olan yanınıñ ini iki qarış ve üç barmaq gerekdür. [104a/07]

'inayet (A.) : Lutuf, ihsan, iyilik.

'ināyet-i Hālikü'n-nūri ve'z-zullāmı : Karanlığın ve aydınlığın Yaratıcısının inayeti.

... *'ināyet-i Hālikü'n-nūri ve'z-zullāmı Ādeme'l-lāhu si'ādete bir kitāb getürdi.* [6b/05]

ince : İnce, zayıf

Bu kiriş, zīr didükleri kirişe göre ince gerekdür. [96a/06]

incelik: İncelik, zayıflık

Ammā şöyle gerekdür ki bağarsuqlar incelikde ve yoğunlukda barābar ola.
[108b/02]

incir (F. encir) : İncir

...*ışlağ zencebīli aq incir-ile kaynadub yimek ve acqarına āvāzile oqımaq ve bişmiş bakla yimek...*[116a/01]

inlü : Enli

Ammā bir yanı inlü ve bir yanı insüzdür. [104a/04]

insüz : İnsiz.

Ammā bir yanı inlü ve bir yanı insüzdür. [104a/04]

inşa' (A.) : Yapma, meydana getirmek

i. kı1-: Yapmak, meydana getirmek.

Vācib gördi ki anuñ medhinde bir neçe beyt inşād idip inşā kı1a. [5a/11]

inşā'-Allah (A.) : “ Allah isterse, Allah nasib ederse ” anlamında dua cümlesi.

inşād (A.) : Bir sözü ahengine göre söyleme.

i. it-: Şiir söylemek

Vācib gördi ki anuñ medhinde bir neçe beyt inşād idip inşā kı1a. [5a/11]

ip : İp

Ve ol iplerüñ her birini üçer keret heregüñ her bir delüğinden geçüreler.

[100a/01]

i'rāblu : Hareketli, Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya harekenim değişmesi.

Ve eydelüm ki iki harf bir yire düşerse ve ikisi dağı hareketlü olsa, ya'nī

i'rāblu olsa, aña sebeb-i şakīl dirler, leke gibi. [68a/04]

irkek : Erkek

... ve kelem şorvasın irkek şişek etiyle yimek. [116a/03]

ir : Er, kişi

Ammā bu şanā'at ırleri bu on altı naqrānuñ on birini hazf iderler. [71b/06]

ir- : 1. Varma, yetişmek

Ger İşfahan'a dağı irsem saña şenā idem. [6a/07]

2. Kavuşmak, ulaşmak.

*Ve muğnī çanağı desteye yapışduğı yirden kiriş burguya irdügi yire degin bir
...[106b/08]*

3. Girmek, bulunmak

Ger irerseñ kullıgına sen anuñ, [4b/04]

..tā ben dağı anuñ hizmetine irem. [4a/04]

devlet ve ‘izzete ir- : [4b/08]

ehl-i kemāle ir- : [4b/03]

fehm ve vehm ir- : [2a/08]

haber ir- : [4b/02]

rūhü'l-ķudüs maķāmına ir- : [2b/12]

si‘ādet ve devlet ir- : [5b/05]

zevāl ir- : [4a/11]

iriş-: 1. Varmak, erişmek

*Çün bu haberi işitdüm ve bildüm, hemān sā‘at ol si‘ādet ehlinüñ kullıgına
‘azm kıldum ve irişdüm, anuñ ayı altında devlet güneşinüñ nişānıñ buldum.
[4b10]*

2. Kavuşmak

*Ve ol kirişüñ egilip burguya irişen yire bu ‘ilm-i edvār bilen üstādlar
cānibü’l-enf dirler.* [16a/12]

3. Yükselmek, erişmek.

*Ammā kendü dağı şöyle dürişe ki anuñ mertebesine irişe, belki dağı artuķ ola.
[110a/12]*

4. Geçmek, erişmek.

*Ve ol burulmuş ebrîşime şol kadar süreler ki cemî' katına irişe ve andan şoñra
kurudalar. [108a/02]*

fehm i. [67b/02]

irür- : Ulaştırmak, iletmek.

Ve bir şāhib-devlet kulluğına irürmek-ile şād idem. [3b/10]

'Irāk'da irürem 'irāk'a āvāzı. [5b/13]

işābet (A.) : Rast gelme, doğruca erişme, yerini bulma.

*Ve bu meşhürdur, dimişlerdür ki, mūsikī ol eyden kişiye eşer itmek gerekdür,
andan ki işābet dağı eşer ide. [113a/12]*

isbidro : Ağaç çeşidi.

*İmdi şöyle ma'lūm olsun ki ıklıguñ taşu isbidordan gerekdür ki ol taşuñ
kalıñlıđı igen dağı kalıñ gerekmezdür. [93b/11]*

ısfanāh (A.) : Ispanak.

*İsfanāh dağı bişürüb yimek ve ebemkömeci dağı yimek, semiz tavuğ şorvasın
içmek...[115b/08]*

'itāb (A.) : Darılma, öfkelenme

şeddü'l-şulh ve'l-'itāb [121a/06]

İslām (A.): Hz.Muhammed'in Allah tarafından tebliğinde me'mur olduğu din,

i. dīni: İslam dini

*Ve ol Resūlu'l-lah hazretinüñ şahābeleri üzerine olsun ki İslām dīnini aşkāre
kılanlardur. [2b/05]*

iste-: 1. Arzu etmek , dilemek.

...her nağmede perdeleri ri‘āyet eylemek istese bir perdede düzdügi şavtı bir perdeye dağı iletmege imkân vardır. [82b/12]

2. Talep etmek.

Ve dağı şöhetde yiyecek istemeye. [113b/01]

isti‘dād : Kabiliyet, anlayış

Çün bu kemîne ol kemâl ehlini bu hâl-ıla buldı ve isti‘dādını bildi. [5a/09]

istifrāğ (A.) : Kusma.

i. eyle-: Kusmak

...ve çok istifrāğ eylemek ve başların açuk tutmak āvāzı harāb ider, boğar. [116a/09]

istihrāc (A.) : Çıkarma, kenar etme.

Ve bunuñ gibi istihrāc sehldür. [65b/09]

i. tarīkası : Çıkarma kuralı

Çün bu kadar istihrāc tarīkasın bildük. Bāķī edvāruñ dağı istihrācı āsān olur.

[63a/13]

i. it- : Çıkarmak, kenar etmek.

Sen dağı girü kalanın aña göre istihrāc idesin. [58a/01]

isti‘mal (A.) : Kullanmak, yapmak.

i. it-:Kullanmak, yapmak.

Bu şanā‘at ehli ulu bu‘dları kısmet eylemeyince isti‘māl itmezler.[30a/11]

işaret (A.) : Alamet, nişan, iz.

i.ol- Alamet olmak, nişan olmak

Şöyle ki buña işāret olmışdur. [31a/01]

işbu : Bu, şu (krş. uşbu).

*Ve bu tākdīrden ma‘lūm olur ki işbu taqdīrce ki kısımlaruñ evvelini B bu‘dı
farz idelüm. [34b/03]*

işidil- : Duyulmak, dinlenmek.

Bunuñ gibi ‘amelden evvel devr işidilür. [52a/08]

işit-: Duymak, dinlemek.

Bu āvāzı nefis işidicek uyumağ kaşdında olur ve uyur. [116b/10]

işkāl (A.) : Şekil, tarz.

Hüsn-i işkāl-ile eger anları dañı añmak dilesevüz söz şuzun olur. [57b/04]

‘işret (A.): Eğlence.

*...dünya lezzetlerinden ‘ömrleri varınca zevk-ile ve ‘işret-ile lezzet almağ
dilemişlerdür. [10b/09]*

it-: Yapmak, etmek.

Çün dilesevüz ki bir nağmeyi bir devrũñ evveli idevüz. [62b/07]

‘akd i. [109a/12]

‘ibādet i. [8b/13]

‘ibadet ve salagiyyet i. [109a/112]

āh i. [112a/07]

ārzü i. [9b/04]

āzād i. [3b/10]

bağş i. [99b/09]

barābar i. [77b/02]

beyān i. [83b/13]

beyan itmişdurur.	[28a/05]
boğuk i.	[110b/07]
bölük i.	[96b/07]
böyle i .	[37a/06]
cehd i.	[110b/06]
cehd i.	[67a/13]
cem‘ i.	[5a/07]
cevāb i.	[37a07]
cidd ü cehd i.	[7a/11]
çarḥ i.	[1b/07]
çoḥ i.	[76b/05]
da‘vet i.	[2b/06]
derc i.	[90b/10]
devr i.	[81a/13]
du‘ā i.	[5b/02]
eksük i.	[98b/02]
eşer i.	[113a/13]
eyü i.	[116a/04]
farz i.	[34b/03]
feryād i.	[9a/10]
fikr i.	[61a/01]
ḥamd i.	[2b/08]
ḥarāb i.	[12b/09]

ḥarc i.	[7a/09]
ḥareket i.	[9b/02]
ḥased i.	[113a/10]
ḥazf i.	[61a/05]
ḥazır i.	[9a/03]
heves i.	[110b/11]
ḥilāf i.	[58a/12]
ḥükm i.	[15b/10]
ihtilaf i.	[27a/12]
īkā‘ i.	[77a/09]
ikṭiṣār i.	[70b/07]
i‘lām i.	[81a/08]
iltifāt i.	[57b/02]
iñşād i.	[5a/11]
intiķāl i.	[65b/12]
isti‘māl i.	[69b/07]
istiḥrāc i.	[65b/08]
i‘timād i.	[7a/05]
i‘tirāz i.	[36b/13]
ķabūl i.	[115a/02]
karār i.	[118a/08]
keñgel i.	[110b/05]
ķısm i.	[53a/05]

ķısmet i.	[106a/06]
ķıyās i.	[13b/05]
ķiriş i.	[108b/05]
lāyık i.	[8a/04]
medhüni i.	[5a/13]
meyl i.	[81b/02]
münāsib i.	[100a/11]
mütenāfir i.	[39b/12]
naķl i.	[25b/10]
naķra i.	[72b/03]
nażar i.	[15a/05,10].
nice i.	[93b/10]
nişānlar i.	[16a/06]
niyāz i.	[9a/04]
nun-ı sākin i.	[69a/02]
ortak i.	[103a/06]
pare pare i.	[9a/10]
rast i.	[5b/03]
resm i.	[40b/06]
revan i.	[6b/02]
ri‘āyet i.	[109a/09]
rücu‘i.	[59b/11]
şabr i.	[113b/10]

ṭalep i.	[109b/11]
ṭama‘ i.	[112a/13]
ṣarf i.	[5a/05]
segāh i.	[119a/11]
senā i.	[6a/07]
seyr i.	[103a/13]
ṭolu melā i.	[5b/08]
ṣād i.	[3b/11]
ṣart i.	[31a/04]
ṣūru‘ i.	[14b/12]
ta‘accüb i.	[6b/02]
taḥkīk i.	[25a/12]
taḥsīn i.	[80a/10]
takdim ve te’hir i.	[59b/06]
taḥsīm i.	[37a/11]
tamām i.	[120a/04]
tarḥ i.	[28b/04]
ta‘rīf i.	[13a/10]
taṣnīf i.	[8b/03]
te‘līf i.	[57b/04]
tekrar i.	[112a/05]
telaffuz i.	[70a/06]
terk i.	[73b/10]

terkib i.	[39a/03]
vefa i.	[33b/02]
yād i.	[3b/13]
zāhidlik i.	[109a/13]
zarb i.	[39a/09]
ziyāde i.	[118b/13]
zü-l-celal i.	[4b/03]

İ'tibār (A.) : Ehemiyet verme, saygı gösterme.

Ve mütenāfir bu'dlaruñ üstādlar katında İ'tibārı yoқdur. [20a/01]

i'timād (A.) : Dayanma, güvenme.

Egerçi tab'umda ol kabiliyyet yoғ-ıdı, ammā kıllet-i bızā'at-ıla ve kuşur-ı şanā'at-ıla anlaruñ devletinüñ yümñ bereketine i'timād idip bu kitāba şürü' kıldum. [7a/05]

i'tirāz (A.) : Bir fikri , bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışma.

i'tirāz i. : Karşı koymak, çürütmeye kalkışmak.

Ammā bir niceler dağı vardur ki bu söze i'tirāz iderler ve eydürler. [36b/13]

ittifāk (A.) : Birleşme, uyuşma

Ve ittifāk şöyle vāki' oldı ki anuñ şöhetinde hüner-mendler hāzır olmışlar-ıdı. [4b/11]

i. kıl: Birleşmek, uymak.

Bu şanā'at ehli üstādlar şöyle ittifāk kılmışlardur ki 'üdi bir ağacdan yonmağ gerekdür ki ol ağac igen yini olmaya. [91a/09]

iv- : Acele etmek.

Ve şol vaqt ki üstādlardan ta‘līm alur ola, ivmeye. [110a/06]

ivaz (A.) : Karşılık , bedel.

Şol vaqt ki YH nağmesin gidereler ve anuñ ‘ivazında 10YC nağmesin getüreler. [82b/09]

i.-ina tut-: Karşılığında hesap etmek.

Biş kirişi bem kirişler ‘ivazına tutalar. [104b/05]

iy: Ey (Hitap edatı)

Niçün göñül kuşını habse şalasın iy yār.[4b/06]

izān (A.) : Bildirme.

i. eyle- Bildirmek

Hakīmler şöyle İzān eylemişdür ki bağarşuğdan olan kirişlerde koyun bağarşuğundan olan kiriş gibi olmaz. [108a/06]

izhār (A.) : Gösterme, meydana çıkma.

izhār-ı fazīlet: Fazileti ortaya çıkarma, fazilet gösterme.

Zirā ki maqşūd izhār-ı fazīlet degüldür. [7b/04]

i. kııl- : Meydana çıkarmak, göstermek.

Ve her birisi kendü hünerin izhār kıılmağ-ıçün hoş āvāz-ıla āvāzeler gösterürler-idi. [5a/01]

‘izzet (A.): Kıymet, yücelik, itibara, saygı.

Ve bu fenn ehli var-iken ayruq şınā‘at ehline cāh ve manşıb ve ‘izzeti lāyık görmezler. [11a/09]

devlete ve ‘i.-e ir- [4b/08]

K

Ka'be (A.) : Müslümanların hacı olmak üzere muayyen zamanda gidip ziyaret ettikleri

yer.

*Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka'be, Hicāz tek añña "Lā-zāle āliye"
eydem. [6a/04]*

ķab: Kap, kabuk

Ve Zühre ʔolunduğı vaķt işbu buķūrları tütüze: ...za'ferān, lādān, ھاşhāş ķabı.

[114a/05]

ķaba : Kaba

k. ol-: kaba olmak, kalın omak

*Ve ba'zı üstādlar eydürler ki sırçayı döküp ʔutķal-ıla yoğurub ol rebābuñ
çanağına şuvayalar tā ki rebābuñ āvāzı ķaba ola. [95b/01]*

ķabiliyyet (A.): Anlama, anlayış, kabul edilebilirlik, alabilirlik.

Egerçi ʔab'umda ol ķabiliyyet yoğ-ıdı, [7a/03]

ķabūl (A.): Onaylama, razı olma.

ķ . barmağı : Onaylama anlamında.

*Bu kemīne daķı ol emīr-zāde buyruğıyla muṫāva'at kemerini cān biline
bağlayup ķabūl barmağını gönūl gözi üzerine ķodum ve iltizām gösterdüm.*

[6b/02]

ķ . eyle-: Kabul etmek, onaylamak

*Eger bu didüğümüz naşīhatları ķabūl eylemezler-ise şoķbeti mü'eşşir düşüb
eşeri artuķ olmaz. [80b/13]*

ķ. ķıl- : Kabul etmek.

Ve anlardan dahı soñra gelen ‘ālimler dahı bularuñ taşnīflerini ķabūl ķılmışlardır.[8b/07]

ķ. it- : Kabul etmek

Her kim ki bu du‘āyı dahı oķıyıp ol tūtsūleri tūtüzü virse ve ne du‘ā kim diler-ise Allāhü Te‘ālā ķābul ider. [114b/13]

ķaç : Kaç (krş. kaş.)

Ammā bir ķaçı dahı vardur ki üstādlar ķatında ol sāzlara eksük saz dirlir.
[98b/10]

ķaç- : Ayrı durmak.

Her kim ki dilerse ki bu‘d-ı mūtenāfirde ķaçā, bu‘d-ı zīl-erba‘ı yidi ķısmetden artuķ eylesün. [30b/06]

Belki nefret tūtar ya ‘nī ķaçar. [15b/01]

ķadar (A.) : 1. Miktar

Ve bu ķānūnuñ deriñligi üç açuķ barmaķ ķadarı gerekdür. [104a/11]

2. Denli, gibi

Ammā bu ķadar var ki bu ‘ilm ‘ālemde çoğ olduğıcün cāhiller ve aħmaķlar ķatında bu ‘ilm ehline rağbet yoķdur. [11a/03]

ķadīm (A.) : Eski

Üstādlar ki ķadīm zamānda gelmişlerdür, anlar bir sāz taşnīf itmişlerdür ve anuñ üzerine biş ķıl yaķışdurmuşlardır ve anuñ adını komışlardır. [52a/12].

ķadīmī (A.) : Eskidenberi, ötedenberi var olan, daimi.

*Benüm kadīmī yerümdür Cimişgezek, līkin Ger İşfahan'a dah[ı] irsem saña
şenā idem. [6a/06]*

ķādir (A.) : Kudret sahibi, kuvvetli, güçlü

Ol ‘ālim ü ol ķādir ü ol ħākim ü ol pādişāh. [2a/04]

ķ. ol-: Kuvvetli, güçlü olmak

...tā ki bu fennde ol kişi ķādir ola. [15a/05]

ķāfir (A.) : Hakkı tanımayan, bimeyen.

Ve ķāfirleri ‘īmāna da‘vet idenlerdür. [2b/04]

ķāhir (A.): Kahreden, ezen

ķāhirü’l-kefereti ve’l-müşrikine : Kafirleri ve yoldan çıkanları kahreden, ezen

...sultānū’l-guzāti ve’l-mücāhidine ķāhirü’l-kefereti ve’l-müşrikine....

[10a/09]

ķā‘ide (A.) : Kural, yol.

Ve bu zarbuñ ķā‘idesi şöyle gerekdür. [93a/02]

Ya‘nī her kim ki, sāzı tamām ķā‘idesi üzerine işidürse oynayı oynayı ölür.

[9b/12]

ķākımak- Öfkelenmek, kızmak

..ve ħüseynīye şeddü’l-şulĥ ve’l-‘itāb, ya‘nī barışmaķlık ve ķākımaklık

bağı... dimek olur. [121a/07]

ķal- 1.Geride kalmak, bulunmak

...veyāĥud ulu bu‘duñ çoķrağını zarūret-ile tarĥ itseler evvelki bu‘ddan bir

bu‘d ķalur veyāĥud giçi bu‘dlar ķalur. [27b/12]

2. Olmak, bulunmak

Eyle olsa her bu 'd kendü hālince qalur. [26a/01]

‘āciz k. [76b/13]

bākī k. [33b/12]

girü k. [102a/05]

yuqaru k. [105b/07]

eşer k. [4b/02]

mahrüm k. [67b/03]

sözi yirde k. [90b/12]

qāle (F.): Kumaş anlamında olup, metinde aruz ilmindeki veted-i mefruk kuralına örnek olarak verilmiştir.

Ve eger üç harf bir yirde düşse ve evveli ve āhiri müteharrik olsa ve ortası sākin olsa aña veted-i mefrūk dirler, qāle gibi. [68a/11]

qalem (A.): Kalem ; yazı

qalemi'l-mevşūf : Vasf olunmuşların kalemi, yazanı.

....şāhibü's-seyfi ve'l-qalemi'l-mevşūf ...bir kitāb getürdi. [6b/05]

kalın: Kalın

Ve ol raqq yuqacuq ola ve yüzi düz ola, ya'nī bir yiri yuqa ve bir yiri qalīñ olmaya. [94a/08]

qalīñlık : Kalınlık

İmdi şöyle ma'lūm olsun ki iqlıguñ taşu isbidrodan gerekdür ki ol taşuñ qalīñlığı igen dahı qalīñ gerekmezdür. [93b/12]

qalk-: 1. Ayağa kalkmak

Ve eger şöyle ki laṭīfe-y-ile ve ḥikāyetler-ile ol sözleri karşı düşmen kişilerün arasında şulḥ olmaz gibi olursa, ḥānende ḳalka ol şoḥbetden gide. [113a/02].

2. Yükselmek

...gün iki süñü boyı ḳalka rast muvāfıḳdur. [116b/01]

kāmīl (A.) : 1.Noksansız , eksiksiz.

Ve bu şanā‘at ehli ḳatında ‘ūd kāmīl sāzdur ki zīrā ki cemi‘ cemā‘atlar bunda bulunur. [54a/01]

2. Kemale ermiş, olgun

Anlaruñ gibi kāmiller cehd idüb bu ‘ilm-i iḳā‘ı bilmege imkān bulmamışlardur. [67a/13]

k. ol-: Olgunlaşmak

Her kim ki bu tertibi iḳlıḳda ri‘āyet eyleye gāyet kāmīl ola. [94b/13]

ḳamış : Sulak yerlerde yetişen bitki, kamış.

Pīşe bir nāydur ki anı ḳamışdan düzerler ki gāyet degmiş ola. [98a/05]

ḳamu : Hepsi

Ve bu şanā‘at ehli ḳatında ‘ūd kāmīl sāzdur ki zīrā ki cemi‘ cemā‘atlar bunda bulunur. ya‘nī ḳamu nağmeler bunda vardur. [54a/01]

Bu ḳısımlar için ḳamunı ol yedi ḳısımlara yapışduralar. [31b/09]

kanat : Uçmayı sağlayan organ, kanat

kanat açmak: Uçmak, kanatlanmak.

Şu ḳarañu dün içinde üvez ḳanat açduḳın görür. [2a/04]

ḳankı: Hangi

*Belki her anı nameden ki balayalar, ya'nı bu on yidi namenüñ
anısından ki balansa olur. [62a/11]*

anün (A.) : 1. Kural, kaide

Ve taruñ anünü key müškildür. [28a/02]

apu : Kapı

Ve ol oturduğı evüñ bacasına, kapusına, derielerine bamayā. [111b/03]

ar: Kar.

*ar şuyın içmek ve mānuşı yimek ve ekşi ta'āmlar yimek,āvāzı arāb
ider, boğar. [116a/06]*

ara : Siyah renk

A koyunuñ kirişi ara koyun girişinden eyü olur. [108b/01]

Bir parası ara amıdan ola. [96b/03]

arañu : Karanlık

Şu arañu dün içinde üvez anat açduğın görür. [2a/03]

arınca : Karınca

arıncada aşdur tamar şeksüz görür ol ilāh. [2a/06]

arış : Karış (Ölçü birimi.)

Ve destesinüñ uzunı iki arış ve üç açu barma gerekdür. [105b/12]

Ve ini bir arış ve dört koşa barma gererkdür. [105a/10]

arış-: Karışmak

Zirā ki bu'd-ı zıl-erba'a arışmıdur. [29b/02]

arışdur-: Karışdırmak.

Ve bu zarbuñ kâ'idesi böyledür ki bir zarb bir zarba dañı karışdurmayalar.

[93b/02]

karşmak: Çibik çalmak, el çırpmaq.

aya k. [69a/12]

karşu : 1. Karşı, ön.

Bu taqdirle her bir nağmenüñ karşusundağı nağmeye nisbet oldur ki yuğaru

ķılıñ aşığa ķıla nisbeti barābarlıķdur. [50b/10]

2...a (e) doğru

Ve Zühre țolunduğı vaķt dāyim aña karşu el kavușrub țuralar. [109b/09]

karşılaş-: Karşı gelmek, karşı çıkmak.

Ve çün meclis içinde söz karşulașsa ...bu ğavğayı başmaq ardınca ola.

[112b/06]

kaşd (A.) : Niyet, maksad

... ol yirlerde epsem olmak kaşdları añlanur. [72b/09]

ķ-nda ol- : Niyetlenmek.

Bu āvāzı nefis işidicek uyumak kaşdında olur ve uyur. [116b/10]

kaş : Kaç (krş. kaç)

Ķarıncada kaçdur țamar şeksüz görür ol ilāh. [2a/06]

kaş : Kaş, yüzdeki bir organ

açuk kaşlu [110a/02]

kat : 1.Tabaka.

Üstādlar bunuñ gibi kiriși iki kat itmişlerdür. [16b/08]

*Ve ol burulmuş ebrîşime şol kadar süreler ki cemî' katına irişe ve andan şoñra
kurudalar. [108a/02]*

2. Yan, nazar

*Ve çün bu zamānlar ma'lūm oldı, imdi bilmek gerekdür ki edvāruñ meşhūr
zarbları bu şanā'at ehli katında altıdır. [71a/11]*

3. Huzur, mertebe

*Ve ol vaqt güyendelere çok nesne hāşıl olur ve şol kişinüñ ki şoşbetine çok
gelür, anuñ katından tîz gitmek kaçdın eylemeye. [112a/09]*

kat- : Katmak, karıştırmak

*Ve andan bir pāre arı tütkalı eridip, birez dağı za'ferān-ıla katıb, ammā şöyle
ideler ki igen katı olmaya. [107b/10]*

katı : 1. Pek, sağlam, sert

*Ve iklıguñ destesi gāyet katı ağacdan gerekdür, bādām ağacı gibi ve koz
ağacı gibi. [94b/01]*

2. Kırıcı, sert

... ve katı sözlerine şabr ide. [113b/10]

3. Kıvamlı, kıvamında olan

*...katı bişmemiş yumurda şarusın yimek ve tāze süde şekker katub
yimek...[115b/11]*

katılaş-: Sertleşmek, kırıcı olmak.

*Ve eger hāzır olduğı meclisde kendü gibi biri dağı olursa anuñ-ıla başş idib
katılaşmayA. [113a/07]*

ķavl (A.) : Sz.

Pes bularuñ ķavlince ĥicāz elli biřinci dāyiredür ikinci ťabaķada. [58b/03]

ķavm (A.) : İnsan topluluğu

Zirā ki ba ‘zı kavmūñ ťabī‘atı Zühre ‘ye mensūbdur, mūsikīye ve sāzlara meyl iden olur. [111b/07]

ķavřur-: Kavuşturmak

Ve Zühre ťolunduęı vaķt dāyim aña ķarřu el ķavuřrub ťuralar. [109b/10]

ķayd (A.) : Bir ťeyin yazılan hūlasası, kayıt.

Velikin muĥaķķıklar kitābında bu ťoñraęı ķayd yoķdur. [13a/06]

ķayęu : Kayęı, tasa, endişe.

Ya ‘nī ķayęu ve melūllıķ olan yerde daęı řādīlīķ perdelerinden nesne ĥalmaya.
[113a/05]

ķ. deñizi: Dūřunce, fikir, tasa.

Ve ķayęu deñizinūñ mevci bařdan ařmıř-ıdı. [3a/06]

ķ. getir- : Tasalandıran, endişe veren

... anuñ gibi řoĥbet iĥinde ķayęu getüren perdelerden nesne ĥalmaya.
[113a/05]

ķāyim (A. ķā‘im) : Birinin yerine geĥen.

ķāyim-i maķām: Makama geĥen, makamda duran

Ve āĥiri Yĥ noķtasına irişür ve Yĥ noķtası Ā noķtasınuñ ķāyim-i maķāmıdır. [38a/12]

ķaynan-: Suda kaynanmak

Ve ıssı şuya ķaynanmıř ola. [107a/11]

ḳaynar-: Suda kaynamak

Ve eger süd ele girmezse ḳaynayan şu içinde ḳaynadalar. [95a/06]

ḳaynat-: Suda kaynatmak

Ve eger süd içinde ḳaynadurlarsa ğāyet eyüdü. [95a/07]

ḳaz-: Kazmak

Ve ol ḥattı başdan başa ḳazalar. [106a/02]

Ve hem ḳazmaḳ vaḳtinde çanaḳ āsān ḳazılır. [95a/08]

Kazurūnī : Hüsameddin Hasan Kazurūni (?-?).

...ve Hüsāmü'-d-dīn Şeyḥ Ḥasenī Kazurūnī kitābına... [90b/08]

kebg (F.) : Keklik.

reftār-ı kebg [93a/12]

keçi : Keçi

Ve ba'zı ustādlar ḳatında keçi bağarsuğından olan kiriş koyun bağarsuğından olan kirişden eyüdü. [108a/12]

keferet (A.) : Kafirler

ḳāhirü'l-kefereti ve'l-müşrikîne... [10a/08]

keklik : Keklik

...ya'nī "keklik yürüşi" demek olur. [93a/12]

kelām (A.): Söz, konuşma.

Ve eger kelāmda öñlü ve şoñlu olursa, tevaḳḳu' kemāl ehlinüñ kereminden oldur ki 'afv etegin örtülü tutalar. [7b/01]

k.-1 ḳadīm : Kur'an-ı Kerim

Andan yegrek ki 'izzetine kelām-ı ḳadīm buyurmuşdur. [2a/01]

k.-ı ‘Arab : Arapların kelamı, Arapların sözü.

Niteki kelām-ı ‘Arab’da gelmişdür...[11a/06]

kelem : Lahana

...ve kelem şorvasın irkek şişek etiyle yimek. [116a/03]

kelīme (A.) : Söz, kelime

Ve eger bir kelīmede biş harf cem‘ olsa ve dördü müteherrik, bişincisi sākin olursa añā fāşıla-yı kübrā dirler... [68b/02]

kemāl (A.) : Olgunluk, yetkinlik

k. ehlleri: Kemal sahipleri.

Ol pādīşāh-ı İslāmuñ eyyām-ı devletinde kemāl ehlleri fāriğü'l-bāl ve müreffetü'l-ahvāl olmuşlardır. [10b/03]

kemer (F.) : Kemer

Bağlanam ben kullığ için kemer. [4a/07]

kemīne (F.) : Aciz, hakir, zavallı

Çün bu kemīne ol kemāl ehlini bu hāl-ıla buldı ve isti‘dādını bildi. [5a/08]

kenār (F.) : Kıyı, çevre.

Şāhcüb bir ağacuñ adıdır ki ol ağac deñiz kenārından gelür. [91b/02]

kendü : Kendi, kendisi

Ve kendülerin Zühre’ye kul gibi göstereler. [109b/10]

Ve öñine gelenden kendü-içün bahş ayırıp komaya. [113b/03]

kendüce : Kendisi gibi, kendince

Ve bir dahı iki kendüce olmağ nisbetidür. [43a/09]

kendüde : Kendisinde

Çün Zühre şeref bürcine irişe, işbu şekli yaza, kendüde getüre. [114b/09]

kendüden : Kendisinden

*Ve şöhetde bu şanā‘at ehlinden kendüden yig kimse olsa aña rased idüb
melül olmayalar. [110a/11]*

kendüler: Kendileri

*Eger bu didüklerümüzü tatarlar-ısa kendüler dağı ve sâzları dağı dāyim
selāmet ola. [113b/10]*

kendüyi : Kendisini

Ve eger meclis içinde kendüyi habş eyleseler melül olmaya. [113b/06]

kendüye : Kendisine

*Ve eger kendüye kimse nesne bağışlasa bir meclisde dağı anı söylemeye ki
andan tama ‘ añlanur. [113b/05]*

keñgel : Alay, latife

k. it- : Alay etmek, şaka yapmak.

Ve keñgel itmekde dağı oran-ıla ideler. [110b/04]

kere yağı : Tere yağı

*...ve şekker kamışın şormağ ve kere yağın yimek ve ağ şekker
yimek...[115b/11]*

kerem (A.) : Comertlik, lutuf

*Ve eger kelāmda öñlü ve soñlu olursa, tevaqqu‘ kemāl ehlinüñ kereminden
oldur ki ‘afv etegin örtülü tutalar. [7b/02]*

keret (A.) : Defa, kez, kere.

Ve kaynaduğdan Őõıra Şudan çıkara ve Őovk Şu-y-ıla  dört keret arı yuyalar. [107a/12]

kesil-: Koparılmak, kesilmek

PĩŐe bir nyduğ ki anı amıŐdan düzerler ki ayet degmiş ola, ya'nı yirinden am kesilmemiş ola. [98a/05]

key : Çok, pek, gayet.

Amm bu Őõırađı 'idede edvr ıkarmağlık key müşkildür. [64a/11]

kez : Defa, kere

Ya'nı niteki sekiz iki kez üçdür. [23a/03]

ıl- :Yapmak, etmek.

Girü çalan kirişleri bem ve meŐn ılurlar. [104b/09]

ve anuñ bağşını Şol vech üzerine ılmıŐlardur ki  bu'd dağı burada cem'olmuşdur. [37a/04]

arż . [5a/04]

asan . [7a/13]

Őkra . [2b/05]

ağm k. [4b/10]

beyn . [31b/05]

böyle . [11a/03]

fıkr . [3b/10]

avle k. [31b/06]

uğr . [3a/09]

heves k.	[11b/03]
inşā' k.	[5a/10]
ittifāk k.	[91a/09]
izhār k.	[5a/01]
ķabūl k.	[8b/08]
mutāla'a k.	[67b/03]
naẓar k.	[11a/12]
raġbet k.	[113a/09]
rast k.	[4b/13]
sa'yi k.	[7a/13]
şūru' k.	[90b/05]
taġyīr ve tebdīl k.	[82b/04]
taşnīf k.	[8b/09]
tekrār k.	[1b/11]
tesbīh ü tehlīl k.	[1b/11]
zabt k.	[10b/05]
zārīlık k.	[9a/05]
zīkr k.	[3b/09]
ziyāde k.	[73a/07]

ķillet (A.): Azlık, kıtlık.

Egerçi tab'umda ol ķâbiliyyet yoġıdı, amma ķillet-i bızā'at-ıla ve ķuşur-ı şanā'at-ıla anlaruñ devletinüñ yümnī bereketine i'timād idip bu kitāba şürü' ķıldum. [7a/04]

kır- : Öldürmek, kırmak

...ve 'īmāna gelmeyenleri kıranlardır. [2b/04]

kırk : Kırk

Bu kırk dördüncü dayiredür. [56b/06]

kısa : Kısa (Krş. kışşa)

Ammā bir qarışdan dahı kısa gerekmez. [98b/01]

kısalık : Kısalık

...ve uzunlığı ve kısalığı ve ini ve deriñligi ve yuçalığı ne kadar gerekdür ve kirişleri kaç gerekdür. [91a/05]

kışarak : Biraz kısa olan

Ve cim zamānı dal zamānından kışarakdur. [75b/10]

kısm (A.) : 1.Bölüm, parça

Bu dā'yirede evvel tabakanuñ kısımlarından altıncı kısım hāşıl olmuşdur.

[43b/01].

Ve eger bu'duñ evvelin C farz idersevüz, yine üç kısımdan artūķ olmaz.

[33a/01]

kısmet (A.): Bölme, pay etme, hisselerle ayırma.

Şeksüz bu dahı kiriş kısmetinde ma'lūm olmuşdur. [25b/08]

ķ. it-: Bölmek

Ve andan şoñra ol cedvel olan tarafuñ bir tarafı dahı on üç kısmet ideler.

[106a/05]

ķ. eyle-: Bölmek

...bunlaruñ gibi bu'dları kısmet eylemezler. [30b/01]

ķ. olın-: Bölünmek, hisselerle ayrılmak.

*Bu ma‘nī şol vaķt bilinür ki bu‘d-ı zī‘l-ħams, ya‘nī Ħ ve C ķismet olınmışdur
bu‘d-ı zī‘l-erba‘ya ve bu‘d-ı tanīniye, ...[31a/01]*

ķıřsa (A.) : 1. Hikaye, rivayet.

Hezār ķıřsasınıñ medħüni şehe eydem. [5b/10]

2. Kısa (Krş. kısa)

*Ve şol zamānlar ki vetedler naķralarınıñ ortasına düşer, fāşılalar naķralarınıñ
ortasına düşen zamāndan ķıřsadur. [69b/10]*

ķıyâmet (A.) : Ahiret, kıyamet

ķ. günü: Ahiret günü, mahşer günü.

...cemī‘ yaradılmış ķıyâmet güninde andan şefâ‘at umar. [2b/03]

ķıyâs (A.) : Karşılaştırma, mukayese

Bu ķıyâs üzerine edvârlarıñ girü ħalanıñ daħı çıkaralar. [52a/09]

ķ. it-: Karşılaştırmak, kıyaslamak

Bāķisin bunuñ üzerine ķıyâs idelüm. [63a/05]

ķızılısögüt : Kızılısögüt ağacı

Nüzhenüñ ağacı ķızılısögüt ağacı gerekdür. [101b/02]

ķi: 1. Ki (Bağlama edatı)

*İmdi ma‘lüm olsun ki bu kitāb bir kitabdur ki ‘ilm-i edvâruñ ķā‘idesi bunda
bulunur ve bilinür. [11a/10]*

2. Ki (Bağlama zamiri)

*Ve şol zamānlar ki fāşılalar ortasına düşmişdür, ol zamānlara dal zamānı
diyü ād koğuk. [70a/04]*

3. Zira, çünkü, dolayı

“Ben bu nağmelerüñ ba‘zısını felekler hareketinde işidürem, andan ki ben eydürem.” [8b/02]

‘İrâkda irürem ‘irâk’a âvâzı, Ki yoğ durur saña mânend-i dil-rübâ eydem.
[6a/01]

4. Ki. (Kuvvetlendirme fonksiyonunda)

Zîrâ ki herbir nağmeden başlayalar, başına bir baır olur,...[50a/12]

kiçi : Küçük

Ol bu‘duñ nağmeleri giçi bu‘dlara baış olur. [27a/13]

k. ol- : Küçük olmak

Ve şol bu‘d ki B bu‘dından giçi ola...[30a/13]

kiçilik: Küçüklük

Ve giçilikde igen daıı kiçi gerekmezdir. [94a/02]

kim : 1. Kim (soru zamiri)

Didüm aña kim durur, virgil haber,...[4a/06]

2. Kim (belirsizlik zamiri)

Anuñ gibi meclisde kim gazel ehli ola, işbunuñ gibi ebyât okıyalar. [81a/05]

3. Kim (bağlama zamiri).

*Ve şol maışsüdlar kim bu fenn ehline gereklüdi, ol maışsüdları muğlaış
‘ibâratler-ile añmıřlar-ıdı.* [7a/07]

4. Kim (bağlaç. Krş.ki)

*Ve Şafıyyü‘d-dîn ‘Abdü‘l-mü‘min sözinden bu añlanur şkim, girü kalan
nisbetler daıı ğurûf tertibince bu yazılan gibi ola.* [26b/04]

5. Zira.

Ve ol Allāh'dur kim anuñ zātınuñ ve şifātınuñ neteligin şhiç fehm ve vehm irmedi ve irmez ve irmege imkân yoğdur. [2a707]

kimse : 1. Kişi, kimse

Ve eger kendüye kimse nesne bağışlasa bir meclisde dağı anı söylemeye ki andan tama' añlanur. [113b/04]

2. Hiç kimse

Ve kendü dağı kimseyi ħabş eylemeye. [113b/07]

3. Gibi

Bu ħal şunuñ kimselere ma'lūm olur ki zevğ-ile bu 'ilmi taħkik idipdür. [25a/12]

kinlü : Kinli

Ve anda iki kişi var-ıdı ki, biribirile kinlü-y-idi. [112b/10]

kişi : İnsan , adam, kimse

Ammā şol kişi ki riyāzet ehli degüldür, bu didüğümüz nesneleri ol fark eylemez. [26a/11]

kitāb (A.) : Kitap

Ve muşannif bu kitābı ħabi'atdan ħāşıl olan 'ilm ħarıkası üzerine taşnif itmişdür. [58a/08]

ko- : 1. Koymak, bırakmak

...kabul barmağını gönül gözi üzerine ħodum ve iltizām gösterdüm. [7a/02]

2. Bırakmak, koymak, terketmek

Ve bu dāyire oduđları gibi olırsardur, bundan Őoñra ma‘lūm olur ki, bu dāyirelerūñ her birini ūn anlardan gireler. [38b/03]

3. Mūsaede etmek, serbest bırakmak, salıvermek

Amma tenūñ ađırlıđı cān yuđaru çıkmađa omaz. [9b705]

4. Alıkoymak, tutmak.

Ve eger olar bundan yañıa bađarlar-ısa kendū kendūyi ol mertebede omaya.

[111b/07]

5. Koymak, yerleştirmek.

Ve bu ıklıđuñ heređin tasuñ ortasında omađ gerekdūr. [94b/05]

6...den oluşmak, yapılmak

İkinci vech budur ki girū çalan řanā‘atlar ecsām-ı tabī‘īden hāřıl olur ve buları cism komışdur. [8a/06]

ad . [69b/12]

‘alāmet k. [55a/11]

m.-de . [111b/06]

niřān . [51b/08]

yir . [96a/03]

oku : Koku

Ve eyū ođular dūrtūneler. [109b/13]

 gel-: koğmak

Ve bu kiřiye ol yūce ‘ālemden sōvgū ve yađınlık ođusu gelir. [9b/01]

olay . Zahmetsiz, eziyetsiz, kolay

k-ına koyul- : Kolay haline bırakılmak.

Girü qalan dağı ve bu sekiz kısmdan evvel kısm muṭlaqdur, ya'nı kendü kolayına koyulmuşdur. [53a/10]

kol : Çalgının sap kısmı, kol.

Ve şol yire ki 'ūduñ kolında evvel a'lāmet komışlardur, ol yirüñ adı muṭlaq bemdür. [54a/04]

koltuk : Kolun alt kısmı, koltuk.

Ve çengi şol koltuğa alalar. [100a/08]

kop-: Meydana gelmek, çıkmak

Bu toquz bu'dlardur ki, cemī' nağmeler ve āvāzeler bulardan kopar. [23b/06]

koş- : Ekleme, çiftleme

Ve evviki hareket-ile soñrağı fāşılaya bir nakra koşarlar. [73a/05]

Bu ikisini birbirine koşsavuz bir dāyire hāşıl olur. [40a/703]

koşa : Çift, ikiz.

Ve iki ucından dağı bile ikişer koşa barmaq kadarı koyalar. [96b/06]

Ve derinligi iki koşa barmaq gerekdür. [105a/13]

koy- : 1.Koymak, yerleştirmek

Ve bir yanın dağı iki üç gün iki ağac ortasına koyub şikenceye uralar.

[97a/13]

2. Koymak, bırakmak. terketmek (krş: ko-)

Girü qalanın kendü hālince koyalar. [82b/03]

Koymak, farzetmek.

3. *Amma işbu vechile bilinür ki işbu çekilen haṭtı bir kiriş yirinde koyavuz.*

[16a/11]

açuk kı. [102b/04]

elden kı. [116b/08]

‘alāmet kı. [16b/05]

kıoyul- 1. Koyulmak, yerleştirilmek.

Ve şol yuşaruda kıoyulan kiriş ki aña muşlak veter diyü ad kıomişlardur, ol evvelki kirişde řehādet barmağı kıoyulan yire sebābe-i bem dirler. [54a/09]

2. Bırakılmak, terk edilmek

Girü kıalan dağı ve bu sekiz kıısmdan evvel kıısm muşlakdur, ya‘nī kendü kıolayına kıoyulmuşdur. [53a/10]

3. Yapılmak

Ve bu kıtāb otuz altı faşl üzerine kıoyuldu. [11b/04]

ad kı. [54b/12]

‘alāmet kı. [102a/10]

yer kı. [94b/07]

kıoyun : Koyun

Ve kiriřüñ eyüsi oldur ki ebrişimden ola veyāhüd kıoyun bağarşuğından ola ebrişim kiriş bulunmasa. [107a/06]

kıoz : Ceviz

Ve eger kıoz ağacı dağı olsa revādur. [99b/01]

kıuds (A.) : Kutsallık, mübareklik.

‘ālem-i kıuds : Kutsal alem

Ve nefşleri ‘ālem-i kıuds-ile ülfet dutmağ-ıdı. [8b/11]

kul : Köle, hizmetçi.

Ve kendülerin Zühre'ye kul gibi göstereler. [109b/10]

kulak : Kulak

gönül k-ı: Kalp, gönül

Çün gönül kulağına irdi haber, Kalmadı kaygudan anda hiç eşer.[4b/02]

kullık : Hizmet

Bağlanam ben kullığı-çün kemer. [4a/07]

k-ına ir-: Hizmetinde bulunmak

Ger irerseñ kullığına sen anuñ,... [4a/03]

k-ına 'azm kıl-: Hizmetine girmek.

Çün bu haberi işitdüm ve bildüm, hemān sâ'at ol si'âdet ehlinüñ kullığına

'azm kıldum ve irişdüm,... [4b/10]

k-ına irür-: Hizmetine iletmek, hizmetine ulaştırmak

Ve bir şāhib-devlet kulluğına irürmek-ile şād idem. [3b/11]

Kur'an (A.) : Hz. Muhammed'e inen kutsal kitab.

.... Allāhü Te'ālā anuñ şānına Kur'an içinde buyurmuşdur ki...[2a/13]

kur-: Yapmak, kurmak, tertib etmek.

şūret k. [71b/09]

kurı : Kuru

Andan soñrakuriya. [109a/02]

Ve dahı ol ağac ayağın dururken sebebsüz kurumuş ola... [91a/12]

kurut- Kurutmak

*Ve ol burulmuş ebrîşime şol kadar süreler ki cemî' katına irişe ve andan şoñra
kurudalar. [108a/03]*

kuşur (A.) : Eksiklik, noksan

*...ve kuşur-ı şanā'at-ıla anlaruñ devletinüñ yümni bereketine i'timād idip bu
kitāba şürü' kıldum. [7a/04]*

kuş : Kuş

İşbu vechile fikr kıldum ki gönül kuşını ħabs evinden āzād idem. [3b/10]

kuşluk: Günün sabahla öğle arasındaki bölümü.

ķ. vakti : Kuşluk zamanı

Ve kuşluk vaqtinde būselik muvāfiķdur. [116b/01]

kuvve (A.) : Kuvvet, güç

...ve būselige şeddü'l-ķuvve, ya'nî kuvvet bağı... dimek olur. [121a/05]

kuvvat: (A.) : Güç, kudret

k.-i yet- Gücü yetmek, elinden geldiğince.

*Zirā ki bir çok cemā'atlar görmişüz ki kuvvetleri yetdügi kadarı çok cehd
eylemişlerdür bu iķā' fennini bilmekçün. [67a/05]*

ķ. bağı : Güç ve kuvvet veren

... ya'nî kuvvet bağı... dimek olur. [121a/05]

kuyruk : Kuyruk

*Ve on iki burulmuş ipler ki ol ipler atuñ kūyruğı kılından ola, ki ol kıllar ne
kadar uzun olursa ol kadar yigdür. [99b/12]*

kübrā (A.) : Daha büyük.

eb'ād-ı kübrā [24a/02]

küçücük : Çok küçük olan

Ve şol küçücük hareketler ki nüzhenün yüzinde vardır, anlara berkideler.

[103a/01]

küll (A.) : Hep , bütün.

bu'd-ı zî'l-küll. [37a/07]

L

lādān (F. lāden) : Bir cins çalı zamkı

Ve Zühre tolunduğı vaqt işbu buhūrları tütüze: ...za'ferān, lādān, haşhāş kabı.

[114a/04]

lā'net (A.) : Allah'ın mağfiretinden mahrumluk, beddua.

lā'net-i Hudā eyt-: Beddua etmek

Hezār bār aña ben lā'net-i Hudā eydem. [5b/12]

lafz (A.) : Söz.

Ve nağraların ve lafzların hiç tağyir ve tebdil kılmayalar. [69a/04]

l-da bildir- : Sözlerle anlatmak, kelimelere dökmek.

Ve dağı mümkindür ki veted-i mecmu'ı dağı lafzda bildüresin. [82b/04]

lā-naẓīr (A.) : Eşsiz, benzersiz.

Bu şan'atda la-naẓīr ola, ammā şol şart-ıla ki bu kâ'ideyi hâşırında duta.

[81b/09]

laẓīf (a) : Güzel, nazik.

Ve gâyet laẓīf ve düz burmağ gerekdür. [107b/09]

laẓīfe (A.) : Güldürecek tuhaf ve güzel söz, hikaye, şaka.

*Ve hoş hikāyetler ve güldürici laṭifeler ve rübā'iler ve ḡarīb beytler
ḡāṭırlarında tutmak gerekdür. [110a/04]*

lāyık (A.) : Yakışan, uygun

...ve çalmağa başlayan kişi evvelinci kirişden başlaya. [106b/09]

l.it- : Yakıştırmak

Zīrā ki devrleri, ve şavtları biribirine muvāfiḡ ve lāyık ider. [8a/04]

l.ol-: Uygun omak

B soñra olduḡı-çün pes iki nev' daḡı ṭabī'ata lāyık olur. [32b/02]

l. gör-: Uygun görmek

Bu cihet-ile bu fenn ehline cāh ve mañşib lāyık görmezler. [11a/08]

“Lā-zāle ‘āliye” (A.) : “Yüce olsun” anlamında cümle.

Hicāz tek añā “La-zale aliye” eydem. [6a/05]

lāzım (A.) : Gerekli, lazım.

Ammā bu lāzım degüldür ki elbette A 'dan başlayalar. [62a/10]

l.ol-: Gerekmek, lazım olmak

Böyle olsa lāzım olur ki, baḡrlar on yidi ola naḡmeler saḡışınca. [50a/11]

l. gel-: Gerekmek, lazım olmak.

Zīrā ki üç bu'd bir yire cem' itmek lāzım gelür. [32a/12]

leke (f.) : Leke demek olup, metinde aruz ilmindeki sebab-i sakil kralına örnek olarak verilmiştir.

*Ve eydelüm ki iki ḡarf bir yire düşerse ve ikisi daḡı ḡhareketlü olsa, ya'nī
i'rāblu olsa, añā sebab-i şaḡīl dirler, leke gibi. [68a/05]*

lem (A.) Arapçada cezm harfi olup, metinde aruz ilmindeki sebab-i hafif kuralına örnek olarak verilmiştir.

Ve eger iki harf bir yirde olsa, ve evvel müteharrik ve ikincisi sākin olsa, aña sebab-i hafif dirler, lem gibi. [68a/07]

leşker (F.) : Asker

Ve gam leşkerinüñ āvāzelerini ol yöreden götürmiş-idi. [5a/07]

lezzet (A.) : 1.tat, çeşni.

Ve 'irāk'a şeddü'l-lezzet ad komışdur, ya'nî lezzet bağı...dimek olur. [121a/02]

1-i rūhānī : Ruhi zevk, ruhun keyif alması.

2. Zevk, keyif.

Ve bunı işidenlere lezzet-i rūhānī hāşıl olur. [8a/10]

1. bul- : Zevk almak, keyif almak.

Bu'd-ı müttafik oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet bula ve eger nefis lezzet almazsa ana bu'd-ı mütanafir dirler. [19b/12]

1. hāşıl ol-: Ruhun zevk alması, ruhun keyif alması

Tabî'ata lezzet hāşıl olan te'lifleri bildürür. [30a/10]

1. al-: Zevk almak, keyif almak.

Ve ne nağmelerdür kim biri biri-y-le ülfet dutıp yanaşık olıcağ tabî'at ol nağmelerden lezzet almaz. [15b/02]

dünyā l-i. [2b/13]

lâkin (A.lâkin) : Fakat, ama.

Likin BT ve BC vefâ itmez ve şol bâkî kalan yâ B olur yâ B hükminde olur.

[33b/12]

lu‘âb (A.) : Salya

Bezr-i kı̄tūnuñ lu‘âbını cülâbile ısıdup içmek âvâz açar. [115b/07]

lūgât (A.) : Lugat kitabı (sözlük).

Ve nakra lūgât içinde dört ma‘nāya gelmişdür. [69b/04]

M

ma‘ânî (A.) : Manalar

*Ve ma‘ânî ‘âleminde hâşıl 3olan hediyeleri cevherler dizini gibi dizüp 4ol
si‘âdet ehline ‘arz kıılurlar-ıdı.* [5a/02]

macastî (A.) : Batlamyus’un riyazâzî ilmlerden geometri üzerine tasnîf ettiği kitap,
micestî

*Macastî ‘ilmi gibi ve hisâb ‘ilmi gibi ve oğlidis ‘ilmi gibi ve nücüm ‘ilmi gibi
ve tıbb ‘ilmi gibi.* [7b/11]

mağfūr (A.) : Öldüğü zaman kendisine için dua edilen kimse

el- mağfūr: Öldüğü zaman kendisine dua edilen

... el-merḥum el-mağfūr el-mebrūr lehu Sulṭān Muḥammed Ḥan... [10a/12]

maḥall (A.) : Yer

*Ya‘nî bellü ola ki bu dāyireler meşhūr dāyirelerdür, ammā kendü maḥalline
düşmemişdür.* [57b/13]

maḥdūm (A.): Kendisine hizmet edilmiş, efendi.

m.-ı mu‘azzam : Büyük efendi, ulu sahip.

Ol sebeb-ile ol emîr-zâde-i â‘zam ve maḥdûm-i mu‘azzambir kitâb getürdi. [6b/04]

maḥfil (A.) : Oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri.

Meclislerüñ ve maḥfillerüñ edeblerin bildürür. [111a/06]

maḥrûm (A.) : Nasipsiz, istediğini elde edemeyen

m. ḳal- Nasibini alamayan.

Tâ ki bu kitâba müṭâla‘a ḳılanlar ol fennde daḥı maḥrûm ḳalmaya. [67b/04]

maḥsûs (A.) : Hususileşmiş, bir şeye ait olan.

Ve bu îḳâ‘ didüğümüz, birkaç edvâra müştemeldür ki ol devrler maḥsûşdur bir nağmeye ki ...[66b/07]

m. ol- : Has olmak, ait olmak.

Ve bu dal zamâni maḥsûş olan devre şaḳîl-i evvel diyü ad virmişlerdür. [75b/08]

ma‘hûd (A.) : Belirlenen, ahdolunan, bilinen.

Işṭihâb-ı ğayr-ı m. [64a/03]

mâhürî (F.mâhûr) : Mahuri. (Musiki sözlüğüne bknz.)

maḳâm (A.) : 1. Durulacak yer, durak, makam

Ve çünki Zühre şeref maḳâmına irişe, “şeref-i Zühre” diyü bir nesne yazmışlardur,... [109b/06]

maḳşûd (A.): Kasdolunan, istek

Ve sâzlara yirlü yirinde ṭaḳalar tâ maḳşûd ḥâşıl ola. [108a/03]

maḳtûl (A.) : öldürülmüş, katledilmiş kimse. (Bknz. Şehâbü’ d-dîn)

...Şeyḥ Şehâbü’ d-dîn-i Maḳtûldan ...[113b/13]

mālik (A.) : Sahip.

m.-i riḳābi'l-ümem : Ümmetlerin sahibi.

...mālikü-r riḳābi'l-ümem, mevlā mülūki'l-'Arābī ve'l-'Acemī ve't-Türkī

...[10a/08]

ma'lūm (A.) : Bilinen, belli.

İşbu şūretde ma'lūmdur. [22a/08]

m. ol- : Bilinmek, belli olmak

İmdi ma'lūm olsun ki rebābuñ çanağı gālıbı budur ki zerd-ālū ağacından
olmaḳ yigdür. [95a/02]

ma'mūr (A.) : Bayındır, mamur.

Çün cehān içinde 'ām ve ḥāş 'adle müştāḳdur ve 'ālem 'adl-ile ma'mūrdur.

[8a/06]

ma'nī (A.) : Anlam

Ve ḥarf ma'nisine daḥı gelmişdür. [69b/05]

Ammā her baḥr ma'nīsin bilmek muḥtācdur. [48b/04]

Mālikī (A.) : İslamiyette “ehl-i sünnet” denilen dört mezhepten biri olup İmam Mālik

bin Enes (ö. H. 179 / M. 795) tarafından kurulmuştur.

Ve eger Mālikī daḥı olursa gine eyle. [109a/10]

mānend (F.) : Benzer, eş.

m.-i dil-rübā : Dil-rübaya benzeyen.

Ki yoḥ durur saña mānend-i dil-rübā eydem. [6a/01]

manşıb (A.) : Makam, rütbe, derece

Ve bu fenn ehli var-iken ayruḡ şınā‘at ehline cāh ve mañşib ve ‘izzeti lāyık görmezler. [11a/09]

mānūş : Yiyecek çeşidi

Ḳar şuyın içmek ve mānūş yimek ve ekşi ʔa‘āmlar ʔyimek...āvāzı ḡarāb ider, boḡar. [116a/06]

manzūm (A.) : Nazmolunmuş, tanzim edilmiş.

Ve ol manzūm du‘ā budur. [115a/02]

mebrūr (A.): Hayırlı, makbul

el-mebrūr : Hayırlı, makbul

...Murād-ı ibn-i el-merḡum el-maḡfūr el-mebrūr lehu Sultān Muḡammed Ḥan... [10a/12]

meclis (A.) : oturulacak, toplanılacak yer, musiki meclisleri

Ve ol meclisde ulu olanuñ mizācına göre naḡmeler başlaya.[112b/05]

medḡ (A.) : Övme, birinin iyi yanlarını söyleme.

Vācib gördi ki anuñ medḡinde bir neçe beyt inşād idip inşā’ kıla. [5a/10]

m. oku- : Medh etmek, medhiye okumak

Ve bu ḡā‘ide şimdiki ḡālde vardur ki, bunlar mescidlerde ve ziyāretlerde dürlü dürlü naḡmeler-ile Ḳur‘ān oḡurlar ve medḡ oḡurlar. [9a/08]

m. it-: Herhangi bir şey veya birini övmek

Göñül şafāsı-y-ıla rast idüp ‘uşşāḡı, Senüñ medḡüñi iy menba‘-i şafā idem. [5b/04]

meger (F.): Ancak, yalnız, meḡer.

Ammā bu şörağı kâ'idede edvār çıkarmaqlık key müşkildür; meger üstād hāzık ola, yoğsa dañma kişi çıkaramaz. [64a/12]

melā (A.) : Dolu olma, doluluk

tolu m. idem: Dolu dolu, fazlasıyla yapmak

Medhünün dürrini silk-i buselige çeküp, Hikāyet-i keremüni tolu melā idem.

[5b/08]

melīsi (F.) : Nar çeşidi.

...şekker yimek ve melīsi 12nārı şıkıb şuyına şekker katub içmek ve

...[115b/11]

melül (A.) : Usanmış, bezmiş, kederli.

Ve ammā büzürg ve rāhevī ve zīr-efkend, bu maqāmları, melül ādemīler ve süst ādemīler sohbetinde gerekdür. [80b/07]

m. ol-: Kederli olmak

Meşelā, eger bir yirde şöhet olsa ve ol şöhet ehli yaşlu olsalar veyāhūd

melül olsalar, añlaruñ haline münāsib şı'r oқыya... [81a/02],

melüllik : Kederlilik

Ya'nī kaygu ve melüllik olan yerde dahı şādılık perdelerinden nesne çalmaya.

[113a/05]

menba'(A.) : Kaynak, pınar.

m.-i şafā : Sevinç, neşe kaynağı.

Gönül şafāsı-y-ıla rast idüp 'uşşākı, Senün medhününi iy menba'-i şafā idem.

[5b/02]

mensüb (A.) : bir kimse ve bir şeyle ilgisi bulunan.

Zīrā ki ba'zı kavmūñ ṭabī'atı Zühre 'ye mensūbdur, mūsikīye ve sāzlara meyl iden olur. [111b/08]

meretteyn (A.) : Tekrar, defalar

bi'l-küll-i merreteyn . [22b/10]

merḥūm (A.): Allah' ın rahmetine kavuşmuş, ölmüş.

...Murād-ı ibn-i el-merḥum el-mağfūr el-mebrūr lehu Sulṭān Muḥammed Ḥan... [10a/12]

merḳad (A.) : Mezar, kabir.

...Muḥammed Resūl-'l-laḥ Ḥazretinūñ mübārek merḳadına ṣalavāt virbidükden soñra...[2b/09]

mertebe (A.) : Derece, paye, seviye.

Ammā kendü daḥı şöyle dürişe ki anuñ mertebesine irişe, belki daḥı artuḳ ola. [110a/12]

m.-de ḳo- : ...seviyede görmek, seviyede göstermek.

Ve eger olar bundan yaña baḳarlar-ısa kendü kendüyi ol mertebede ḳomaya.

[111b/07]

mesākīn (A.): Miskinler, fakirler

...zıllulāhi fi'l-ārızın 'avni'z-zu'afāyı ve'l-mesākīne ebü'l-fetḥ sulṭān-ı ibn-i sulṭānü's-sulṭān Murād-ı... [10a/10]

mescid (A.) : Secde edilen yer, küçük cami.

Ve ol mescidde olanlardan ba'zısı gönli yumşaklığından aḡlar ve feryād ider. [9a/08]

meşelā (A.) : Misal olarak, söz gelişi.

Meşelā, bir nağme ki A noktasından₈ işidevüz, ol nağmenüñ kirişinüñ mikdārı A ve M kirişidür. [24a/07]

meskenet (A.) : Miskinlik, fakirlik demek olup metinde aruz biliminde fasıla-yı suğra kuralına örnek olarak gösterilmiştir.

Ve eger dörd harf bir yirde olsa, ya ‘nī bir kelimedede vāki’ olursa ve ol üç harf müteḥerrik olub dördinci harf sākin olursa aña fāşılā-yı suğrā dirler, meskenet gibi. [68b/01]

mesned (A.) : Rütbe, makam.

Ve ol şarrāf-ı ma ‘ānī dahı anları yerlü yerine şarf idip si ‘ādet mesnedinde oturmuş-ıdı. [5a/06]

meşāyih (A.): Şeyhler

Ammā meşāyih ve ‘ülemā bularsuz olmazlar. [11a/08]

meşgül (A.) : Bir işle uğraşan, iş görmekte olan.

m. ol- : Uğraşmak.

Anlar dahı bu fenne meşgül olmuşlardur. [10b/13]

meşhūr (A.): Şöhretli, ün salmış.

Meşhūr İķā‘laruñ devrleri bu yazılanlardur. [79b/02]

m. ol-: Yayılmak, ün salmak.

Soñra Fars kavmi arasında meşhūr oldı. [10a/03]

mevc (A.) : Dalga

Ve kaygu deñizinüñ mevci başdan aşmış-ıdı. [3a/07]

mevcüd (A.) : Var olan, bulunan.

Bişinci kısım evvelki tabakadan mevcüddur. [48b/11]

m. ol-: Bulunmak

Pes A nağmesi dahı cemi'inde mevcüd olmuş ola. [36b/12]

mevķūf (A.) : Vakfedilmiş, bađlı, ait.

Zīrā ki bu kitāb içinde çok yer vardur ki bu kitābı taşnīf idenden soñra gelenlerüñ sözlerini bilmege mevķūfdur. [58a/11]

mevlā (A.) : Efendi, sahip

...mevlā mülūki'l-'Arābi ve'l-'Acemi ve't-Türkī ve'd -deylemi... [10a/07]

mevlāna (A.) : Bazı ilim adamlarının ve şeyhlerin lakabı.

Ammā Safiyyüddīn Mevlānā Abdü'l-mü'min - raħimehu'l-lah- AD bu'dına bu'd-ı T ad komuşdur. [22a/05]

mevşūf (A.): Vasfolunmuş

ķalemi'l- m. [6b/05]

meyl (A.) : Eğilme, eğiklik

m. it-: Eğilmek, meyletmek

Elbette şöyle gerekdür, bir naķra her sebebüñ te'si-y-ile aşāğa tarafā meyl ide. [81b/02]

mezheb (A.) : Bir dinin şubelerinden her biri

Fi'l-cümle kendü mezhebinden ayruķ mezheb ħükmince 'ibādet itmeye... [109a/11]

mıh (F.) : Mıh, çivi

Şöyle ki ol mıhıñ uzunı bir buçuķ karış ola. [94a/10]

m. düz- : Mıh tertip etmek, ayarlamak, yapmak.

Ya 'nī bir miḥ düzeler pulāddan.[94a/10]

mi : Soru şekli:

Şöyle ma 'lūm olsun ki, çün nağmeleri te 'līf ideler, ya 'nī biri birine muvāfiḥ midur, muḥālif midür bileler. [38b/13]

miḳdār (A.) : 1.Parça, kısım, miktar.

Arū sünüginde ilik miḳdārın ancaḳ ol bilür. [2a/05]

2. Değer, kıymet

Meşelā, bir nağme ki A noktasından₈ işidevüz, ol nağmenüñ kirişinüñ mikdārı A ve M kirişidür. [24a/07]

3.Derece.

Ammā biz elden geldügi kadarı bu ĩkā' ilminden 'aḳlumuzā şıḡduḡı kadarı ve fehümümüz irişdügi miḳdārınca bir kaç nesne i 'lām idelüm. [67b/01]

minnet (A.) : İyiliğe karşı teşekkürde bulunma, şükretme.

Şükr ve minnet-i bī-ḥadd ol pādişāḫuñ ḥāzretine lāyıḳdur ki, ... [1b/03]

mişāl (A.) : 1. Örnek

Ve bu kitābı evvel taşnīf iden, mişāl-içün bir dāyire ziyāde ḳılmışdur.
[73a/06]

2. Benzer

Ve ikinci dāyirenüñ mişāli evvel ṭabaḳadan ikinci ḳısmı, ikinci ṭabaḳadan ikinci ḳısma ulaşdurmaḡ-ıla ḥāşıl olmışdur. [41b/05]

miskīn (A.) : Aciz, zavallı, kendi halinde olan.

Ve üstādlar ḳatına varıcaḳ miskīnlik şüret-ile varalar. [110a/07]

m. göster- : Zavallı gibi davranmak, acizşik göstermek.

Ve miskīnlik göstere. [111a/11]

m. bağı : Aciz, zavallı hale getiren nağme.

...ve hicāza şeddü'l-tevāzu', ya'nī miskīnlik bağı demek olur. [121a/07]

mizāc (A.) : Huy, tabiat

Ve ol meclisde ulu olanuñ mizācına göre nağmeler başlaya.[112b/05]

mizān (A.) : 1.Ölçü

Bu edvāruñ herbir nev'inuñ nev' ve mizānı ol 'arūz gibi degüldür. [66b/13]

2. Akıl, idrak

Ve ancılayın tab'-ı selīm ve zihn-i müstaķīm ikā'devrlerinden her devr mizāna muhtāc degüldür ki ol mizān-ile tab'-ı selīm anuñ üzerine yaratılmışdur. [67a/03]

mu'ayyen (A.) : Tayin edilmiş, belirli, belli.

Ve bundan ma'lūm olur ki kirişler biri birne uyuşmağa bir mu'ayyen tertibi olmazsa belki her kirişuñ daķmaķlıķınuñ nisbeti kendüden yuķaruđı kirişe bir nisbet dağı olur. [65b/03]

mu'azzam (A.) : Ulu, kocaman, büyük.

maħdüm-i m. [6b/04]

muğlaķ (A.): Kapalı, anlaşılmaz.

Ve şol maķsüdlar kim, bu fenn ehline gereklüdi, ol maķsüdları muğlaķ 'ibāratler-ile añmışlar-ıdı. [7a/08]

muħabbet (A.mahabbet) : Sevgi

Bunuñ gibi hareketlere sebep budur ki nefsde ülfet ve muħabbet zāhir olur.

[9a/12]

Beyān idem, bileler seni, muḥabbeti eydem. [6a/09]

muḥakḳık (A.) : Hakikati ortaya çıkarıcı, soruşturan.

Velīkin muḥakḳıklar kitābında bu soñrağı kayd yokdur. [13a/13]

muḥakḳıkīn (A.): Hakikati ortaya çıkan, gerçeği araştıranlar

sultānū'l-muḥakḳıkīn [90b/01]

muḥālīf (A. muḥālīf) 1. Aykırı olan, uymayan.

Şöyle ma'lūm olsun ki, çün nağmeleri te'līf ideler, ya'nī biri birine muvāfık mıdır, muḥālīf mıdır bileler. [38b/13]

m-i şer' ol- : Dine aykırı olan, dine uymayan

Fī'l-cümle muḥālīf-i şer' olan nesnelere kendüyi şakını şuta... [109b/01]

m. olan : Aykırı olan, uymayan.

Ve muḥālīf olan nağmeye daḫı nağme dirler. [13a/09]

muḥālīflık : Aykırılık, uyumsuzluk.

Zīrā ki bir nağmede müvāfıqlık bulunur ve muḥālīflık daḫı bulunur. [13a/08]

Muḥammed (A.) : 1. Hz. Muhammet Peygamber

Allāhü Te'ālā ḫazretine -celle ve 'alā- elden geldiği kadri ḫamd idip Muḥammed Resūlu'l-laḫ ḫazretinün mübārek merḫadına şalavāt virbidükden soñra... [2b/08]

2. Osmanlı sultanı I. Mehmet Çelebi (ö. H.824/M.1421)

...Murād-ı ibn-i el-merḫum el-mağfūr el-mebrūr lehu Sulṫān Muḥammed Ḥan... [10a/12]

muḫkem (A.) : Sağlam kılınmış, sağlamlaştırılmış, kuvvetli

Ve ol iplerüñ her birini üçer keret heregüñ her bir delüginden geçüreler ve muhkem berkideler. [100a/02]

muhtâc (A.) : İhtiyacı olan.

Ammâ her baħr ma'nîsin bilmek muhtâcdur. [48b/04]

m.-ı ol-: İhtiyac olmak

Amma bu fenne şürü' idip heves iden kişinüñ mûsikî bilmege elbette muhtâcı olur. [14b/13]

muhtelif (A.) : Birbirine uymayan, çeşitli.

Ve biz, şol muhtelif zamânlar ki hareket ortasına vâkı' olmağıçun bellü olmışdur, anı bildürmek-içün bir muqaddime yazalum. [68a/01]

m. ol-: Birbirine uymayan, çeşitli.

Ve eger tabakalarda muhtelif olurlar-ısa ol vaqt kirişler nisbetine nazır ideler. [65b/10]

muqâbil (A.) : Karşılık

m. ol-: Karşılığında olmak

...yukarı kirişüñ ikinci cüz'i aşğa kirişüñ ikinci cüz'ine muqâbil olur. [51a/03]

muqaddem (A.) : Önce gelen, üstün

Ol vaqt T muqaddem olduğı-çün iki nev' olur. [32b/01]

muqaddime (A.) : Başlangıç, giriş.

Ve biz, şol muhtelif zamânlar ki hareket ortasına vâkı' olmağıçun bellü olmışdur, anı bildürmek-içün bir muqaddime yazalum. [68a/02]

mūm (F.) : Bal mumu, yapıştırıcı olarak da kullanılır.

Ve ol daḥı şol vaḫt eyü olur ki mūm-ıla buralar. [108a/08]

mūmla-: Bal mumu ile yapıştırmak

Ve zīrlerini mumlayıb meşleş kirişleri üstine çekerler. [104b/05]

mūnis (A.) : Ünsiyetli, cana yakın

m. ol-: Cana yakın olmak

Belki maḫşūdları rūḫlar-ıla mūnis olmaḡ-ıdı. [8b/11]

Murād : Osmanlı sultanı II. Murad. (ö. H. 885 / M. 1451)

...Murād-ı ibn-i el-merḫūm el-maḡfūr el-mebrūr lehu Sulṫān Muḫammed Ḥan

...[10a/12]

muşannif (A.) : Kitab yazan, düzenleyen.

Ve muşannif on iki kısım getürmişdür ve anuñ edvārını beyān ḫılmışdur.

[31b/04]

muşt (A.) : Tarak

Ve şol yir ki aña muşt dirler, ol muşt ulaşduḡı yir-ile muştuñ arasınıñ ini, altı

barmaḫ ini gerekdür. [91b/09]

muṫahhar (A.) : Temiz, pak.

rūḫ-ı muṫahhar [2b/02]

muṫāva‘at (A.) : İtaat etme, baş eğme.

Bu kemīne daḥı ol emīr-zāde buyruḡıyla muṫāva‘at kemerini cān biline bağlayup kabūl barmaḡını gönül gözi üzerine ḫodum ve iltizām gösterdüm.

[7a/01]

mu‘tedil (A.) : Orta halde bulunan.

m.ol- Orta halde bulunmak

Ve gerekdür ki senüñ lafzuñ ve nakralaruñ mu'tedil ola. [69a/11]

muvāfiḳ (A.) : Uygun, yerine düşen.

Muvāfiḳ te'līf ve ṭab'a muvāfiḳ nesneleri bildürür. [11b/09]

m.ol-: Uygun olmak

*Ya'nī lafzuñ-ıla aya karşımağūñ veyāḥūd kiriş üzerine urduğūñ zaḥme biri
birine muvāfiḳ ola. [69a/12]*

m. it- : Uygun etmek, uygunlaştırmak

...zīrā ki devrleri ve şavtları biribirine muvāfiḳ ve lāyīḳ ider.[8a/03]

muẓā'af (A.) : Tekrarlanmış, iki kat.

dāyire-i muẓā'fü'r-reml. [77b/09]

mübālāğa (A.) : Bir şeyi çok büyütme, abartma.

Ammā bu mübālāğadur. [108b/01]

mübārek (A.) : Uğurlu, hayırlı

*Şol ümīde ki, bir şerīf sā'atde ve mübārek günde devlet yād idip bir si'ādet
ehli ḥizmetine irişe. [3b/13]*

mübtedī (A.) : Öğrenmeye yeni başlayan.

*Ve yigirmi bir fāşl daḥı bularuñ kitāblarından bu kitāba derc idelüm 11tā
mübtedīlere hiç nesne müşkil olmaya. [90b/11]*

mücāhidīn (A.): Mücahitler, din uğrunda savaşanlar.

sultānū'l-guzāti ve'l-mücāhidīne : Din uğrunda savaşanların ve gaza
edenlerin sultanı

...sultānū'l-guzāti ve'l-mücāhidīne kâhirü'l-kefereti ve'l-müşrikīne...

[10a/08]

müdekkikîn (A.): Tedkik edenler, inceden inceye araştıranlar, en ufak gizli şeyleri görenler.

hayrū'l- müdekkikîn [90b/01]

müddet (A.) : Zaman, vakit.

Ve olaruñ üstādları dağı çok müddetler ve uzun zamānlar durişmişlerdür.

[67a/07]

mü'eşsir (A.) : Tesir yapan, etkili

m. düş- Etkili olmak

Eger bu didüğümüz naşihatları kabül eylemezler-ise şoḥbeti mü'eşsir düşüb eşeri artuḫ olmaz. [80b/13]

m. ol- Etkili olmak

Girü kalan meclisler dağı bunuñ üzerine kıyās ideler tā şoḥbet mü'eşsir ola.

[81a/07]

mükerrer (A.) : Tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

Ve üçinci kısım bundan mükerrerdir. [42a/03]

m. ol-: Tekrar olmak.

Ve bundan bişinci kısım mükerrer olmuşdur ve ol YA'dan YH değındür.

[43a/03]

mülāyim (A.) : Uygun.

Zirā bu maḳāmlar Türk ehlinüñ ve Habeş ehlinüñ ve Zengübār ehlinüñ ve taḡlar başında olan ḫalāyikuñ tabī'atına mülāyimidür. [80b/03]

mülük (A.) : hükümdarlar

mülûki'l-‘Arābī : Arap hükümdarları

... *mevlā mülükü'l-‘Arābī ve'l-‘Acemī ve't-Türkī* ... [10a/07]

mümkîn (A.) : Mümkün, olabilir, olabilen.

Ol vakt daḥı edvār çıkarmak yine mümkündür. [65b/05]

münāsib (A.) : Uygun, yerinde

... *añlaruñ ḥaline münāsib şî'r oqıya.* [81a/03]

m. it - Uygunlaştırmak

Ve şol el-ile te'lîfleri ve bu'dları biri birine münāsib ideler. [100a/10]

m. ol-: Uygun etmek

Niteki zîr-efkend eyitse, bir şî'r oqıya ki ḥāle münāsib ola. [80b/12]

münevver (A.) Nurlu, ışıklı.

ravza-i münevver [2b/02]

müreffeh (A.) : Refaha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş.

müreffetü'l-ahvāl ol-: Durumları iyileştirilmiş, revaha kavuşturulmuş.

Ol pâdişāh-ı İslāmuñ eyyām-ı devletinde kemāl ehilleri fâriğü'l-bāl ve müreffetü'l-ahvāl olmuşlardır. [10b/04]

mürekkeb (A.) : İki veya daha çok şeylerin karışmasından meydana gelmiş, terkip edilmiş.

Ammā mürekkeb diyü ad virürler ve dirler ki fülân perde fülân perdeden mürekkebdür. [68b/02]

müstahsen (A.) : Güzel sayılmış, beğenilmiş.

intikāl-ı müstahsen [80a/09]

müstaķīm (A.) : Doğru,düz.

zihni-i müstaķīm [66b/10]

müsta‘mel (A.): Kullanılmış.

Ve mütenāfir bu‘daruñ üstādlar atında i‘tibārı yodur zīrā ki müsta‘mel degüldür. [20a/01]

müsevvede (A.) : Karalama, taslak

Anlaruñ gibi efāzıl ve ekābir hizmetine ma‘lüm olsun ki, bu müsevvede beyāza getüren yaradılmışlaruñ, ...[3a/02]

müşkil (A.) : Güç, zor.

...bu ‘ilm-i müsikīye heves kılanlara kıllu sāzdan müşkili yodur. [11b/03]

m. ol-: Zor olmak.

Ve yigirmi bir faşl daı bularuñ kitāblarından bu kitāba derc idelüm tā mübtedīlere hiç nesne müşkil olmaya. [90b/11]

müşrikīn (A.): Allah’a şerik koşan, ortak eden

...sultānü’l-guzāti ve’l-mücāhidīne āhirü’l-kefereti ve’l-müşrikīne ...[10a/09]

müştāk (A.) : İştıyıklı, özleyen, can atan.

Ve cism daı müştāklığın belürdip, hareket idip çara girür. [9b/01]

müştemil (A.) : Kavrayan, saran

Ve bu iā‘ didüğümüz, birkaç edvāra müştemildür ki ol devrler maşüşdur... [66b/07]

mütāla‘a (A.) : Okuma

m. kııl-: Okumak

...tā ki bu kitāba müṭāla‘a kılanlar ol fennde daḥı maḥrūm kılmaya. [67b/03]

müteḥarrık (A.) : Hareket eden, oynayan.

Zīrā ki telaffuza getüren bu zamānda dört ḥarf müteḥarrık ve iki ḥarf sākin telaffuza getürmişdür. [71a/09]

m. ol-: Hareketli olma, oynama.

...ya ‘nī vaqt olurlar bu ḥarfler ve bu şavtlar müteḥarrık olurlar,... [67b/06]

mütenafir (A.) : Mütenafir. (Musiki sözlüğüne bakınız.)

N

na‘ra (A.) : Yüksek sesle bağırma.

na‘ra ur-: Yüksek sesle bağırma.

Urıp na‘ra senüñ medḥüñi besā eydem. [6a/03]

nā-çār (F.) : Çaresiz.

Ve eger birden daḥı pes nā-çār bu‘d bir nev‘den ziyāde-y-ile olmaḳ gerekdür.

[33a/09]

nā-gāh (F.) : Vakitsiz, ansızın, birdenbire.(krş. nā-geh)

Ve eger nā-gāh olaruñ şoḥbetine düşerse anlaruñ aḥmaḳlığına taḥammül eyleye ve ḳatı sözlerine şabr ide. [113b/09].

nā-geh (F.) : Vakitsiz, ansızın, na-gah. .(krş. nā-gāh)

Nāgeh irdi peyk-i fikr eydür baña. [4a/03]

naḥīf (A.) : Zayıf, güçsüz.

Anlaruñ gibi efāzıl ve ekābir ḥizmetine ma‘lūm olsun ki, bu müsevvede beyāza getüren yaradılmışlaruñ, za‘īf ve günāh-kārlaruñ naḥīf... [3a/03]

naql (A.) : Bir yerden başka yere geçirme

n. it-: Geçirmek, taşımak

Zîrâ ki çün H'dan naql ideler, zaḥmeyi H'den YH'ya urmuş gibidür. [25b/10]

n. olın-: Geçirilmek, taşınmak

Şöyle ki bem tarafından zîre naql olına. [59b/10]

namâz (F.) : Namaz.

Ve iki namâz ortasında hicâz muvâfiḡdur. [116b/03]

nâr (F.) : Nar

...nârı şıḡıḡ şuyına şekker katub içmek ve... [115b/12]

na'ra (A.) : Bağırarak

n. urmak : Bağırarak

Şu zeng gibi dutıḡan maḡâm-ı zengüle, Urıp na'ra senüñ medḡüñi besâ eydem. [6a/02]

naşîḡat (A.) : Öğüt

'İlm-i mûsikîye heves idenlerün naşîḡatın bildürür. [12b/05]

nazar (A.) : 1. Bakma.

n. eyle- : Bakmak

Ve ikinci nazar budur ki şu zamânlara nazar eyleye ki... [15a/08]

n. it-: Bakmak, göz atmak

Andan şoñra ikinci naḡmesine nazar idevüz. [24a/06]

n. kı1- Bakmak, göz atmak

Ve her kim ki bu kitâba nazar kı1a, bile kim, bu'd nedür ve îkâ' nedür ve devr nedür ve naḡme nedür. [11a/12]

2. İyice düşünme, mülâhaza.

Ammâ dördinci sebebdan saqınmağda naz̄ar vardır. [34a/12]

naẓīr (A.) : Benzer, eş.

Ve bu dörd nağmenüñ her birinüñ bir naẓīri vardır ki, te'lifde biri birinüñ yirin tuta, anları aşağıda beyān idevüz inşā'Allah. [13b/12]

n.-1 ol-: Benzemek

Ve evvelki kiriş ikinci kirişüñ beminüñ naẓīri olur. [19a/01]

ne : Ne, hangi şey (soru zamiri).

Evvel bilmek gerekdür ki ol nağmelerüñ tertibi nedür? [62b/07]

Ve te'lif ne idügin yukaruda didükdi. [20a/05]

2. Soru sıfatı, hanfî

Ve ne nağmelerdür kim biri biri-y-le ülfet dutıp yanaşık olıcağ tabī'at ol nağmelerden lezzet almaz. [15a/01]

Her kim ki bu du'āyı dağı okıyıp ol tütsüleri tütüzüvirse ve ne du'ā kim dilerise Allāhü Te'ālā kâbul ider. [115a/01]

Her nağme ne vaqt hoşdur, anı bildürür. [12a/05]

3. Nasıl (soru zarfı)

İmdi bu 'ilm-i mūsikî bir 'ilmdür ki, anuñla muvāfiğ nağmeleri biri birine ne vechile ulaştırmaq ve qarışdurmaq gerekdür, anı bildürür. [15b/13]

4. Olumsuzluk edatı

Ciħanuñ çünki yoğdurur beğası, Beğāsuzuñ yüzine ne bağası. [81a/04]

5. Değil , yok (bağlaç).

Ve hiç nağme kendü zātında ne ħaddur ve ne sağıldür. [13b/03]

neçe : Kaç (miktar zarfı)

Neçe ki söz diyem hezl-ile hecā eydem. [6a/11]

neçün: Neden, niye (krş. niçün)

*Ve bu 'duñ on üç neçün olduğunu beyān idüb yazmaduğumuza sebep budur ki
bu 'd-ı zī'l-erba 'ada dimiş-idük añlanur. [35b/05]*

nefs (A.) : Ruh, can

Bu āvāzı nefis işidicek uyumaq kaçdında olur ve uyur. [116b/10]

*Belki maqşūdları rūhlar-ıla mūnis olmağ-ıdı ve nefsleri 'ālem-i kuds-ile ülfet
dutmağ-ıdı. [8b/11]*

n. ürk- : İnsan ruhuna itici gelmek, zevk vermemek.

Zīrā ki nefis ol nağmelerden ürker.[19b/13].

n. lezzet al- : İnsan ruhunun zevk alması.

...ammā tabī'at ol terkībden ürker ve nefis lezzet almaz, ...[29a/03]

n. lezzet bul- : İnsan ruhunun zevke ulaşması

*Bu 'd-ı müttefik oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet bula
...[19b/11]*

n.-e uy- : Nefsine hakim olamamak, arzularına yenik düşmek.

*Fi'l-cümle muhālif-i şer' olan nesnelere kendüyi şaķını 2tuta, nefisine
uymaya. [109b/02]*

nefret (A.) : Ürküp kaçma

n. tut-: Ürkemek.

Belki nefret tutar ya 'nī kaçar. [15b/03]

nere-şir (F. nerre-şir) : Erkek arslan

Didi kim bir nevcüvân ü nere-şîr,.. [4a/08]

nerm (F.) : Yumuşak

*Ammâ ba'zî üstâdlar eydürler ki nihâvend oldur ki hicâz göstere, ine nerm
yüzinden yine hicâz göstere. [119a/03]*

nesne: Şey, nesne, husus

Āvâz açan nesneleri bildürür. [12b/08]

Ve bu 'ilmden çok nesnelere ezberlemek gerektür. [110a/03]

nete : Niteki(krş. nite)

Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

netelik : Nitelik (krş. nitelik.)

...anuñ zâtınuñ ve şifâtınuñ neteligin 8hiç fehm ve vehm irmedi...[2a/07]

nev' (A.) : Kısım, çeşit , tür.

*Ancağ ve ol nev' yâ C nev'i gerektür veyâhūd B nev'i gerektür veyâhūd T
nev'i gerektür. [32b/05]*

nev-cüvân (F.) : Tâze, genç, delikanlı.

Didi kim bir nevcüvân ü nere-şîr,... [4a/08]

nevm (A.): Uyku

şeddü'l-nevm [121a/03]

nice, niçe : 1. Kaç

*Ve her dāyirede niçe nağme vardır ve niçe nisbet vardır, anları dağı bu
bābda bildürmüşüz. [39a/10]*

2. Çok

Bulardan gayrı niçe dağı vardır ki āvâz dirlir. [59a/01]

3. Niteki, nasıl ki (bağlaç).

Nice ki ba‘zınuñ vehmine bir dürlü dahı düşer ve bu kısım bu kısmuñ bemi tarafına düşüpdür. [37b/08]

Niçe bir evde göresin tavuk gibi cevr. [3b/03]

niçün: Neden, niye (krş. neçün.)

Niçün gönül kuşını habse şalasın iy yār. [3b/06]

nire : Nere

Andan soñra fikr idib baқа göre ki nağmeler nireden intikāl eylemişdür, zaħmeyi ol yire uralar. [64b/04]

Görelər ki nağmeler nireye intikāl ider, ol intikāl itdügi yire uralar. [65b/11]

nisbet (A.) Oran.

Ya‘nı bunlaruñ her ikisinüñ ortasında olan nisbet dörd-ile üç arasında olan nisbet gibidür. [25a/04]

Bu sebeb-ile ki eger üç zaħmeyi biri biri ardınca B bu‘dınuñ nisbetin gözedip kiriş üzerine ursalar ...[29a/09]

nisbet (A.): Oran

Ve bu nağmeler arasında olan nisbet şol kirişler arasında bulunan nisbet gibidür ki, nağmeler ol kirişlerden işidilür. [18b/09]

Nişabur (F.) : İran’da şehir.

Ve pışe düzdükleri kāmısuñ eyüsi oldur ki anı Nişābur’dan getüreler. [98a/08]

nişān (F.) : 1. İz, belirti, nişan

...bular yukarı kıluñ nişānlarıdır. [53b/04]

n. bul-: İzine rastlamak

...anuñ ayı altında devlet güneşinüñ nişānıñ buldum. [4b/11]

n. ğıl-: İz koymak

Ve şol destānlar ki ya'nī şol nişānlar ki sāzlarda nişān ğılmışlardur ki, nağmeler andan bilinür, bir kılda on yididür. [51a/11]

n. it-: İz belirlemek, işaret etmek

...*ķıl-ıla çalınur sāzlaruñ destesinde nişānlar iderler.* [16a/06]

n. ko- İz belirlemek, işaret etmek

Belki ba'zı nağmeler, ya'nī Ğ Y T ki buları iki kirişüñ ikisinde daħı nişān ħomışlardur. [51b/08]

n. koyul- : İşaretlenmek, iz bırakılmak.

Ve çün mücenneb meşnāya irişe, ya'nī YZ nişānı koyulan nağmeye irişse, şaķıl nağmeler daħı tamām olur. [55b/05]

2. Nişan. (Musiki sözlüğüne bknz.)

nite : Nasıl ki, nitekim.(krş. nete.)

Ve iki nev'-ile 'aql kısmet eyledügi tertibince üç baħş olur, nite yuķaruda zıkr olındı. [33a/13]

nite-ki : Nasıl ki, nitekim.

Niteki bu şanā'at ehlinüñ tariķasıdır. [71b/13],

nitelik: Özellik, nitelik (krş. netelik)

Ve bunuñ niteligi işbu şüretten ma'lūm olur. [59b/11]

niyāz (F.) : Yalvarma, duā.

n. it-: Dua etmek

Ve hoş āvāz-ıla niyāz iderdi. [9a/04]

noқта (A.) : Yer, nokta.

Ve andan soñra bem noqtasına uralar ki, A noqtasıdur. [25b/01]

nuќl (A.) : Meze, çerez.

Ve nuќldan ve yimişden eyüsin almaќ eylemeye. [113b/02]

nūr (A.) : Aydınlık

...Hālikü'n-nūri ve'z-zullām... [6b/05]

nücüm (A.) : Yıldızlar.

n. ilmi : Astroloji.

...ve nücüm 'ilmi gibi... [7b/12]

nüşha (A.) : Yazılı, yazılmış bir şeyden çıkarılan suret.

Ve dahı dördinci sebab ki B bu'dınuñ yakınında olmaќ gibi olur ki nüshalarda böyle yazılmışdur. [34a/10]

O

oğlan : Erkek çocuk, gulam.

Ve ol meclisde 'avret veyāhūd ođlan olursa, anlardan yaña çok baќmaya.
[111b/02]

okı- : 1. Ezgiyle söylemek, okumak

...ve açkarına āvāzile oќımaќ ve bişmiş baќla yimek...[116a/01]

Senüñçün dileyen ki oќıya rehāvīde... [5b/11]

2. Söylemek, okumak

Ve bu hiťabı oќıya ve dilek dileye, maќşudı hāşıl ola. [114a/05]

3. Tahsil etmek

Ve eger ol şoḥbetde okımaḳla beklemiş kimse var-ise, anuñ gibi kişi-y-ile artuđıraḳ söyleşe. [111a/11]

4. Kıraat etmek, okumak.

Ve bu kâ'ide şimdiki ḥâlde vardur ki, bunlar mescidlerde ve ziyâretlerde dürlü dürlü nağmeler-ile Qur'ân okurlar ve medḥ okurlar. [9a/07]

du'â o. [114b/13]

ebyât o. [81a/04]

medḥ o. [Ş9a/07]

şi'r o. [81a/03]

Oklidis : Öklid, M. Ö. yaşamış İskenderiyeli filozof, geometrinin kurucusu sayılır.

O idis 'ilmi : Geometri ilmi.

...ve oklidis 'ilmi gibi ve nücüm 'ilmi gibi... [7b712]

ol : 1. Teklik üçüncü şahıs zamiri ve işaret zamiri.

Belki vâcib oldur ki eydeler ki üç baḥrdur. [49b/09]

...zîrâ ki nefıs ol nağmelerden ürker. [19b/13]

Zîrâ ki bundan ol ma'lûm olmuşdur ki A ve H ve B ve T nisbeti ve C ve T nisbeti biri birine barâbarlığdur. [50b/12]

2. İşaret sıfatı.

Ol ḥazînenüñ uzunlığı 'üduñ dört baḥřda birince gerekdür. [92a/01]

Ol biş kiriřüñ her birirnüñ bir adı vardur. [92a/06]

ol- : 1.Olmak, bulunmak.

Anuñçun ki mûm olmayınca bağarşuklar biri birine ulaşmaz. [108a/09]

2. Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Ve eger bu nev‘den dağı ziyāde-y-ile olursa nesne ħāşıl olmaz. [32b/04]

İmdi ma‘lūm olsun ki āvāzeler, sāzlarda eyü olmak ve tođru olmak ve egri olmak kirişler sebeb-ile olur. [107a/03]

3. Bulunmak.

Ve ol meclisde ‘avret veyāĥūd 3ođlan olursa, anlardan yaña çok bađmaya [111b/03]

4. Bir durumdan başka duruma geçmek

Anuñçun ki bu iki nev‘ yā CṬ olur veyā BṬ olur. [33b/11, 12]

5. Yerine geçmek

Ve bu‘d-ı müttefiküñ ikinci kısmı budur kim eger ol iki nağmeyi ayru ayru işitseler her biri bir nağme yirinde ola. [20a/08]

6. Kalmak.

Ve bu dāyire ħoduđları gibi olırdur, bundan řoñra ma‘lūm olur ki, bu dāyirelerüñ her birini çün anlardan gireler. [38b/03]

İmdi ma‘lūm olsun ki nađme bir āvāza dirler ki ĥiddetden ve řađılden ĥāli ola, bir řarār üzerine ola. [13a/05]

9. Birlikte, beraber olmak

Eyle olsa elbette lāzım oldı ki Ṭ bu‘dları-y-la 11ola. [34b/11]

10. Beraber olmak, eş olmak.

On dört kiriş şayalar, şöyle ki elli altı kiriş ĥisābında ola. [103a/09]

11. Gerçekteşmek, meydana gelmek.

Ve bu şüretce olur ki Ṭ C C C C C‘dür...[44b/05]

...ya'nî V'dan başlana ve nağmelerüñ tertibile 13seyr itseler gine V'a gelseler
būselik olur. [61a/12]

12. Oluşmak.

Ya'nî A H'ya kısmet eylemek bir vech-ile ki üç bu'd dañı andan olmaya.
[37a/12]

Pes bir dāyire iki perdeden olmağ lāzım gelür. [59a/08]

13. Yapabilmek.

Ammā meşāyih ve 'ülemā bularsuz olmazlar. [11a/08]

14. Yaşamak

Ve bir meclisde ki anuñ kavmi gülmek ve oynamak içinde ola...[113a/02]

16. Mümkünlük

Belki her kaçkı nağmeden ki başlayalar, ya'nî bu on yidi nağmenüñ
kaçkısından ki başlansa olur. [62a/12]

17. Gibi, benzemek

Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka'be... [6a/04]

Şol vaqt ki ikisi dañı şağıl ola ve her iki nağme ki biri birinüñ yarusınca ola.
[18b707]

18. Yakışmak, düşmek

Egerçi öñlü şöñlü olduğıçün her biri iki nev'e bahş olursa TC ile tamām
eylemek olmaz. [32a/11]

'ādet o. [76b/10]

açuk o. [99b/04]

ağır o. [91a/11]

ağ o. [107a/08]

‘arız o.	[13a/11]
artuğırak o.	[21b/13]
artuğ o.	[110a/13]
āsān o.	[81a/09]
ayrılmış o.	[95b/06]
ayru ayru o.	[34b/02]
az o.	[39b/05]
bağş ol.	[99b/10]
bāķī ol	[6a/12]
barābar o.	[14a/07]
barābarlık o.	[51a/05]
bellü o.	[16a/08]
bem o.	[19b/05]
beñzer o.	[25a/11]
bilmek o.	[28b/12]
bitmiş o.	[98a/09]
bölük o.	[101b/09]
böyle o.	[50a/11]
burulmuş o.	[107a/10]
cehdinde o.	[113a/11]
cem‘ o.	[19b/04]
çekilmiş o.	[14a/01]
çok o.	[35b/07]

degmiş o.	[98a/06]
dimek o.	[120b/11]
dört bucaklu o.	[105b/08]
düşmüş o.	[70a/01]
düz o.	[94a/01]
düzmek o.	[40a/01]
düzmişler o.	[64b/07]
eksük o.	[39a/13]
epsem o.	[72b/09]
eşerlü o.	[121a/10]
eyü o.	[107a/04]
fāriḡü'l-bāl ve müreffetü'l-ahvāl o.	[10b/04]
farq o.	[107a/09]
geçmiş o.	[98a/07]
giçi o.	[30a/13]
giñ o.	[14b/03]
giñrek o.	[97b/01]
ḡadd o.	[14b/05]
ḡāli o.	[13a/04]
ḡanefi mezhebi o.	[109a/07]
ḡāşıl o.	[103a/13]
ḡāzık o.	[64a/12]
ḡāzır o.	[4b/11]

ḥaberi o.	[81b/13]
himmeti o.	[31b/07]
ḥūb o.	[79b/11]
ıraq o.	[14b/05]
ıssı o.	[107b/12]
i‘rablu o.	[68a/04]
imkān o.	[66b/10]
ince o.	[108b/07]
irişmiş o.	[38b/02]
işāret o.	[31a/04]
işidilür gibi o.	[25b/12]
ḳaba o.	[95b/03]
ḳādir o.	[15a/05]
ḳalın o.	[94a/09]
kāmil o.	[96a/13]
ḳaşdında o.	[111a/09]
ḳatı o.	[107b/11]
ḳaynanmış o.	[107a/11]
kesilmiş o.	[98a/09]
ḳısa o.	[14b/06]
ḳısm o.	[33b/10]
lāyık o.	[66b/09]
lāzım o.	[31a/07]

ma‘lūm o.	[109a/06]
mālikī o.	[109a/10]
melūl o.	[113a/10]
meşgūl o.	[15a/02]
mevcūd olmış o.	[36b/12]
mevcūd o.	[34a/10]
meyl ider o.	[111b/12]
mu‘tedil o.	[69a/11]
muhtācı o.	[14b/12]
muḥālīf-i şer‘ o.	[109b/01]
muhtelif o.	[67b/08]
muḳābil o.	[51a/03]
mūnis o.	[8b/01]
muvāfiḳ o.	[80b/11]
mü’eşşir o.	[81a/07]
mükerrer o.	[43a/04]
münāsib o.	[80b/12]
müşkil o.	[90b/11]
müteḥarrik o.	[67b/08]
mütenāfir o.	[30b/09]
müttefiḳ o.	[20a/11]
naẓīrī o.	[90a/02]
nice o.	[62b/09]

ortak o.	[106b/04]
öñlü şoñlu o.	[33b/08]
rağbetlü o.	[80a/10]
raşt o.	[92b/08]
şafî o.	[110b/06]
şaḥîḥ o.	[16a/04]
şakîl o.	[14a/03]
sākin o.	[68b/03]
selāmet o.	[113b/12]
şıvuk o.	[107b/12]
şoḥbet o.	[81a/01]
şovuḡ o.	[107b/12]
söz uzun o.	[57b/05]
şulḥ o.	[113a/01]
şaf'ii o.	[109a/08]
ţar o.	[14b/09]
ţarḥ o.	[28a/07]
ta'lim alur o.	[110a/06]
tamām o.	[64a/02]
tebdil ve tāgyir o.	[36b/09]
tenāfur o.	[34a/06]
tercüme o.	[6b/07]
terkib o.	[30b/04]

tertîbi o.	[65b/03]
tîz o.	[18b/07]
toĝru o.	[98a/11]
ulaşık o.	[34b/01]
ulu o.	[30b/01]
uzun o.	[14a/04]
vākıf o.	[9b/03]
vāķi o.	[38b/08]
vaķt o.	[77b/02]
yaķın o.	[14b/10]
yanaşık o.	[15b/02]
yaraşıklı o.	[15a/13]
yaşşı o.	[107a/09]
yaşlu o.	[81a/02]
yigrek o.	[80b/11]
yini o.	[91a/11]
yoĝun o.	[14a/05]
yuķa o.	[94a/09]
yuķacuķ o.	[94a/08]
yüksek o.	[102a/01]
zāhir o.	[16a/09]
zāhiredü't-tenafür o.	[44a/09]
zevķlü o.	[79b/07]

zihni t̄iz o.	[81b/12]
z̄ir o.	[19b/04]
z̄i-rek o.	[81b/12]
ziyāde o.	[44a/09]

olm- : Yapılmak, edilmek, olunmak.

bünyād o.	[56a/08]
epsem o.	[72b/10]
ḥazf o.	[75a/03]
ķismet o.	[31a/01]
naql o.	[59b/10]
tamām o.	[75a/08]
tekrār o.	[110b/06]
terk o.	[74b/06]
z̄ikr o.	[58a/08]

olar : 1. Çoğul üçüncü şahıs zamiri, onlar.

Ve eger olar bundan yaña baķarlar-ısa kendü kendüyi ol mertebede ķomaya.

[111b/06]

2. İşaret zamiri, onlar

Oları işbu şüret üzerine “ten ten ten ten ten ten”. [75a/05]

on : On

Bu on yirden ğayrısında eger dilerse ideler ve eger dilemezlerise iķā‘ itmeyeler. [72b/10]

on altı : On altı [71b/05]

on altıncı	: On altıncı [62b/06]
on bir	: On bir [51a/09]
on birinci	: On birinci [56b/10]
on beş	: On beş [91b/07]
on beşinci	: On beşinci [74a/02]
on dört	: On dört [103a/08]
on dördüncü	: On dördüncü [103a/11]
on iki	: On iki [36b/01]
on ikinci	: On ikinci [74a/ 02]
on sekiz	: On sekiz [82a/10]
on sekizinci	: On sekizinci [12a/09]
on tokuz	: On tokuz [22a/03]
on tokuzuncu	: On dokuzuncu [12a/10]
on üç	: On üç [35b/04]
on üçüncü	: On üçüncü [12a/04]
on yedi	: On yedi [83b/14]
on yedinci	: On yedinci [12a/08]

onuncu : Onuncu

Ve on iki devrũn onıncısı rāhevīdür... [57a/06]

oran : Oran

Ve kengel itmekde dahı oran-ıla ideler. [110b/04]

orta : 1. İki şeyin arası.

Ve muṭlaḡ meṣnā ile muṭlaḡ zīr ortasında olan nisbet YH ile KB ortasında olan nisbet gibidür. [53a/01]

Ve iki namāz ortasında ḥicāz muvāfiḡdur. [116b/04]

2. İç, ara

Ve bu ḥāl ḥalāyık ortasında çok vaḡi‘ olur. [9b/13]

3. İç kısım, iç taraF.

Ve daḡı yaramaz ki B öñde ola veyā ortada ola. [33b/04]

4. Açıklık, meydan, ortalık yer.

Eger mertebede andan eyü daḡı olursa ve eger orta meclisde olanlar kendüden ḡayrıya artuḡ raḡbet ḡılur-ısa melül olmaya. [113a/08]

5. Orta halli, ne büyük , ne de küçük olan.

Ve giçilikde igen daḡı giçi gerekmezdir, orta gerekdir. [94a/03]

o. barmak : Elin üçüncü parmaḡı

...ya‘nī orta barmak yanıdaḡı barmakḡı ḡoyacak niṣān dimek olur. [53b/08]

o-ya düşmek : Ortada bulunmak

Ve her vaḡt ki zamānlar bir ḡaç ḡareket üzerine ortaya düşeler. [67b/09]

ortalık : Orta yer, bir şeyin ortası

Ve ṣol yirde ki yarusı ince ola, ve yarusı yoğun ola, ol ortalıkda iki çengāl ola kirişi berkitmek için. [94a/13]

ortak : Ortak

Her üç kiriş bir naḡmede ortakdur. [103a/10]

o. it-: Ortak yapmak

Ve her üç kirişi bir naḡmede ortak ideler. [103a/06]

o.ol- Ortak olmak

...ya 'nī üçer ola ve her üç, bir nağmede ortak ola. [106b703]

ortaklık : Ortaklık, ortak olma

Edvāruñ nağmelerinüñ biri biriyle ortaklığın bildirür. [12a/01]

ot : İlaç

Āvāzı açan otları bildirür. [115b/07]

otur-: 1.Oturmak

...meclisde oturanlardan aşağı oturmak kaçında ola. [111a/09]

2. Bulunmak

Ve ol oturduğu evüñ bacasına, kapusına, deriçelerine bakmaya. [111b/03]

3. Davranmak

Meclise girip oturmak edebini bildirür. [12b/06]

otuz : Otuz

Ve ol kıllaruñ sayusu otuz gerekdür. [94b/11]

otuz altı : Otuz altı [11b/04]

otuz altıncı : Otuz altıncı [13a/01]

otuz birinci : Otuz birinci [116a/05]

otuz beşinci : Otuz beşinci [12b/13]

otuz dördüncü : Otuz dördüncü [12b/12]

otuz iki : Otuz iki [107b/05]

otuz ikinci : Otuz ikinci [116a/10]

otuz dokuz : Otuz dokuz [106b/01]

otuz üçüncü : Otuz üçüncü [12b/11]

otuzuncı : Otuzuncu

Otuzuncı faşl... [115b/07]

oyna- : Eğlenmek

Ve bir meclisde ki anuñ qavmi gülmek ve oynamak içinde ola, anuñ gibi şoşbet içinde kayğu getüren perdelerden nesne çalmaya. [113a/03]

2. Dansetmek, oynamak.

Ve bazıısı meclis içinde durur oynar. [9a/11]

Ö

ögeyik : Üveyik

Ya 'ni ögeyik zırbı dimek olur. [79a/05]

öğren- : 1.Öğrenmek

Zırā ki öğrenmek dileyen zaħmet çekmeye, āsānlıgıla bula ve bile. [11b/01]

2. Alışmak

Ve şol nesneleri ki tabı'atleri aña öğrenmemişdür,...[110a/09]

öl-: Ölmek

Ya 'nı her kim ki, sızı tamām qā'idesi üzerine işidürse oynayı oynayı ölür.

[9b/13]

'ömr (A.) : Ömür, yaşama, yaşayış, hayat.

Ve ba'zılar daħı dünyı lezzetlerinde ömri olduğı qadı lezzet almaq cehdinde olmışlardur. [2b/13]

ö-i varınca-: Ömrünün sonuna kadar, ömrü olduğı kadar

Ve ba‘zı ḥalāyık dahı ol pādişāh-ı İslāmuñ eyyām-ı devletinde dūnya lezzetlerinden ‘ömrleri varınca zevk-ile ve ‘işret-ile lezzet almak dilemişlerdür. [10b/19]

öñ : 1. İlk, evvel

Ve dahı yaramaz ki B öñde ola veyā ortada ola. [33b/03]

2. Karşı

Ve öñine gelenden kendü-içün bahş ayırıp ḳomaya. [113b/03]

ö-lü şonlu olmak : Başlangıcı ve sonu olmak

Egerçi öñlü şonlu olduğıçün her biri iki nev‘e bahş olursa TC ile tamām eylemek olmaz. [32a/09]

örtülü : Kapalı, örtülü

Ve eger kelāmda öñlü ve şonlu olursa tevaḳḳu‘ kemāl ehlinüñ kereminden oldur ki ‘afv etegin örtülü tutalar. [7b/01]

örtül-: Kapanmak, örtülmek

Ve nūzhenüñ yüzi ‘ūd gibi yuḳacuç gerekdür, tahta-y-ıla örtülmek gerekdür. [101b/07]

örü : Yüksek

ö. tur-: Yüksekte durmak.

Tur örü tūtī gibi seyr eylegil gül-zār. [3b/04]

öyle : Öğle.

Ve öyle vaḳtinde ‘uşşāḳ muvāfiḳdür. [116b/03]

P

pādişāh (F. pād-şāh) : Hükümdâr

Ol ‘*ālim ü ol kâdir ü ol hâkim ü ol pâdişâh*. [2a/04]

p-1 İslâm : İslamın dininin hükümdarı, müslümanların padişahı.

Ol pâdişâh-ı İslâmuñ eyyâm-ı devletinde kemâl ehilleri fâriğü’l-bâl Şve müreffehtü’l-ahvâl olmışlardır. [10b/02]

pāre (F.) : Parça

Ammā ortasında bir pāre delük yir qorlar. [96a/02]

para para: Parça parça, bölük pörçük.

p.p. it-: Parçalara ayırmak.

Ve geyecegin pāre pāre ider. [9a/10]

Pars (F.) : Fars. (Krş. Fars, Fürs.)

Pārs halkı ‘ibāratince hiddete tîzî dirler ve şakîle bemî dirler. [13a/13]

perdaht (F.) : Parlaklık, pürüzsüzlük, perdah.

Ve tilleri yaşşı olmaya ve perdahtığāyet ola. [107a/10]

perde (F.) : Perde; Namus.

Ve ‘aql giderici nesneler içinden ve perde ehli hātunlar şöhetinden şakınıturalar.

pes (f): 1. İşte.

Pes bu sebeb-ile evvel devre şakîl-i evvel dirler. [77a/08]

2. O vakit, o zaman.

Ğāyet sür‘at-ile olduğ-ıçun pes ma‘lûm oldu ki ikinci devr üçinci devrden hafîfdür, ya ‘nî yignidür. [76a/13]

Pes nâ-çâr, C ile tamām eylemek gerek. [32b/11]

3. Öyle ki.

Pes bir dāyire iki perdeden olmaḵ lāzım gelür. [59a/07]

4. Yani

Pes bu ‘ilmden yegrek şanā’at olmaya. [8a/06]

5.O halde, öyleyse

Pes A noktasından ayrılmış olur ve girü Ā noktasına irişmiş olur. [38b/02]

6. Nihayet

Tā āhire degin pes cemī’ cüz’lerüñ nisbeti biri birine barābarlık olur. [51a/05]

peygamber (F.) : Allah’ın elçisi, nebi, peygamber

Hikāyet-i Dāvud Peygamber... [9a/01]

peyk (F.) Haber ve mektub getirip götüren, haberci.

Bu sebeb-ile fikr peykini eṭrāfa gönderdüm. [3b/11]

peyk-i fikr : Düşünce habercisi, fikir getiren.

Nā-geh irdi peyk-i fikr eydür baña... [4a/03]

pīr (F.) : Yaşlı, ihtiyar

Yaş-ıla yigit durur, devletde pīr. [4a/09]

pulād (F.) : Polat,çelik

Ya ‘nī bir miḥ düzeler pulāddan. [94a10]

pūr (F.) : Dolu

pūr-sevdā : Sevda dolu, sevdalı.

Pūr-sevdā ehl-i azrak-pūş-ı pīr, [1b/06]

R

rābi’a (A.) : Dördüncü

...bu dāyire rābi‘a, ya‘nī dördüncü dāyire ki, dördüncü kısımın izāfetinden,
ikinci tabakadan dördüncü kısım-ıla, evvelki tabakadan hāşıl olmuştur.
[48b/08]

rağbet (A.) : İstekle karşılama, beğenme

*Ammâ bu kadar var ki bu ‘ilm, ‘alemde çoğ olduğuçün câhiller ve ahmağlar
katında bu ‘ilm ehline rağbet yokdur.* [11a/05].

r. kııl- Beğenmek

Eger mertebede andan eyü dağı olursa ve eger orta meclisde olanlar kendüden
ğayrıya artuğ rağbet kıılır-ısa melül olmaya. [113a/09]

rağbetlü : Beğenilen, itibar gören

İntikāl-ı müstağsen oldur ki işidenler katında rağbetlü ola ve tağsîn ideler.
[80a/10]

rāğhat (A.) : Üzüntüsüz, tasasız bir halde bulunma.

r.-a ir-: Rahat etmek, rahata kavuşmak.

Rāğhata ire senüñ cānuñ tenüñ. [4a/05]

rağimehu’l-lah : “ Allah ona merhamet etsin ” anlamında kullanılan dua cümlesi.
[112b/09].

rağmet’ullahı ‘aleyhim, rağmetu’l-lahı ‘aleyhi : “Allah’ın rahmeti (onun) üzerine
olsun ” anlamında dua cümlesi. [114b/10]

rağmetu’l-lahı ‘aleyhim ecma‘ine : “ Allah onların hepsine rahmet eylesin ”
anlamında dua cümlesi. [90b/09]

rağmetu’l-lahı ‘aleyhi r ağmeten vasi‘aten : “Allahın rahmeti onun üzerine çokça
olsun.” anlamında kullanılan dua cümlesi.

raḳḳ (A.) : Üzerine yazı yazılan tabaklanmış ince deri.

Ve ol tasuñ yüzine bir pâre raḳḳı, ya 'nî geyik derisin yapışduralar. [94a/07]

Ve çanağınuñ yüzini raḳḳ-ıla yapışdurmak gerekdür. [105b/01]

rast (F.) : 1.Başlanşıç.

rast it- : Başlamak

Göñül şafâsı-y-ıla rast idüp 'uşşâkı, Senüñ medhüñi iy menba'-i şafâ idem.

[5b/03]

rast kı1- : Başlamak (rasta ayarlamak).

Ve ittifâk şöyle vâkı' oldı ki anuñ şoḥbetinde hüner-mendler ḥâzır olmışlar-dı ve âlât-ı sâzlarını rast kılmışlar-ıdı. [4b/12]

2. Doğru, düzgün

Ūda kiriş çekildügi vaḳt bu didügümüzizi, elbette ri'âyet eylemek gerekdür tâ 'üduñ nağmeleri ve şavtları rast ola. [92b/08]

3. Uygun, denk.

r. gel- Denk gelmek.

Ammâ bu ʔarıḳa ba'zı yirde rast gelmez, zîrâ ki Z'nüñ nisbeti YZ nisbetine beñzemez. [26b/09]

r. düşmek : Denk gelmek

Ve eger kitâb içinde görse ve ḥatırında dutmasa 'amele getürmek dilese, degmede rast düşmez. [81b/11]

rastlık : Doğruluk, düzgünlük.

Ve bu zamānlar ki nağmeler arasında düşer, ne şüretile düşicek tabī'at anuñ rastlığına hüküm itmez ve hiç nefis dağı anuñ gibi zamānlaruñ şahīhine hüküm idemez. [15b/08]

ravza (A.) : Ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer.

ravza-i münevver : Hz. Muhammed'in kabri.

Muhammed Resūlu'l-lah hażretinüñ rüḥ-ı muṭahharına ve ravza-i münevverine olsun ki ...[2b/02]

reftār (F.) : Gidiş, yürüyüş.

reftār-ı kebg : (Musiki sözlüğüne bkz.)

reng (F.) : Renk

Ve işidenlere zevk ḥāşıl olduğı şundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi bir dürlü dağı olur. [112a/06]

resm (A.) : Yazma, çizme.

r. eyle- : Resim yapmak.

Ammā şimdiki ḥālde biz bir cedvel resm eyledük. [63a/12]

r. it- Resim yapmak

Ve ol cemā'atuñ nağmelerini ol dāyirede resm idelüm. [40b06]

Resūlu'l-laḥ (A.) : Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed.

Ve ol Resūlu'l-lah Hażretinüñ şaḥābeleri üzerine olsun ki İslām dīnini aşkāre kılanlardur. [2b/04]

revā (F.) : Yakışır, uygun, yerinde.

Ve eger otuzdan artuğ olursa revādur. [94b/12]

revān (F.) : Yürüyen, giden, akan.

revān it- : Yürütmek, göndermek

... ve her taraftan āferin āvāzını revān itdiler. [6b/03]

ri‘āyet (A.) : Gözetme, bekleme, gütme.

r. eyle-: Gözetmek, beklemek, gütme.

Her kim ki bu tertibi ıklıkda ri‘āyet eyleye gāyet kāmīl ola. [94b/13]

r. it-: Gözetmek, beklemek, gütme.

Ama bir niçe şartlar vardır ki, elbette ol şartları ri‘āyet itmeyince olmaz.

[107b/01]

riqāb (A.) : Kul, köle, cariye.

... mālik-i riqābü'l -tümem,... [10a/06]

risāle (A.) : Küçük kitap

... söz uzun olur ve bu risāleye sığmaz. [57b/05]

rivāyet (A.) : Söylenti, nakil, rivayet.

r. it- Naketmek

Rivāyet iderler Şeyh Şehābeddīn-i Maqtūldan... [113b/13]

riyāzet (A.) : Nefsi kırma, dünya lezzetlerinden sakınma, perhizle, kanaatla yaşama.

... ve riyāzet-ile hallerini zabt kılmışlardır. [10b/04]

r. ehli : Nefsine üstün gelenler, ermişler.

Ammā şol kişi ki riyāzet ehli degüldür, bu didügümüz nesneleri ol fark eylemez. [26a/12]

riyāzet-i nefis : Nefsi kırma

Ve bu fānī cehān içinde riyāzet-i nefis-ile rūhü'l-ķudūs maķāmına irmişlerdür.

[2b/12]

rub' (A.) : Dörtte bir, çeyrek

Ve kirişüñ rub'ından işidilen nağme, kirişüñ sekiz bahşda birinden işidilen nağmeye göre şakıldür kıyās-ıla. [13b/08]

rūḥ (A.) : Can, nefes.

Belki maqşūdları rūḥlar-ıla mūnis olmağ-ıdı ve nefsleri 'ālem-i kuds-ile ülfet dutmağ-ıdı. [8b/11]

rūḥ-ı muṭahhar : Temiz can, mübarek nefes.

...rūḥ-ı muṭahharına ve ravza-i mūnevverine olsun ki cemī' yaradılmış kıyāmet güninde andan şefā'at umar. [2b/02]

rūḥānī (A.) : Ruha ait, ruhla ilgili

Ve bunı işidenlere lezzet-i rūḥānī ḥāşıl olur. [8a/10]

Rūm (A.) : Anadolu

Ve şöyle iltimās eyledi kim ol kitab Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rum ḥalkınuñ 'ibārati üzerine düzile. [6b/07]

Andan şoñra Rūm kavmi arasında düşdi. [10a/04]

R.-ı behişt-abad : Cennet-mekan Anadolu.

Bu sebebler-ile bu Rum-ı behişt-abad ekābirinde daḥı bu 'ilm meşḥūr oldı.

[11a/04]

rübā'ī (A.) : 24 şekilli vezinle yazılan dört mısralık şiir

Ve hoş ḥikāyetler ve güldürici laṭifeler şve rübā'iler ve ḡarīb beytler ḥāṭırlarında ūtmağ gerekdür. [110a/05]

rübūbiyyet (A.) : Uluhiyyet.

r. sāzendesi : Uluhiyyet sazendesi, Hz. Muhammet.

...ulu[lu]ğınun serā-perdesinde rübūbiyyet sāzendesi anun birliginun yek-tā
sāz-ıla bu kelāmı beyān ider ki,... [1b/04]

rücū'(A.) : Dönme, Geri dönme

r. it-: Dönmek

Şöyle ki bem tarafından zīre naql olına, andan zīrden rücū' ideler. [59b/11]

S

sā'at(A.) :1. Saat.

Şol ümīde ki, bir şerīf sā'atde ve mübārek günde devlet yād idip bir si'adet
ehli hizmetine iriše. [4a/12]

2. Vakit, zaman.

Çün bu haberi işitdüm ve bildüm, hemān sā'at ol si'adet ehlinun kullığına
'azm kıldum ve irişdüm, anun ayı altında devlet güneşinun nişānıñ buldum.
[4b/09]

şābit(A.) : Hareketsüz, kımıldamayan

Zīrā ki ba'zısında şābitdür ve ba'zısında şābit degül. [36b/11]

Ol şol dāyirelerdür kim, tebdīl ve tağyīr olan nağmeler ortasında nisbet
bulınmaya ve şābit olan nağmeler içinde buluna. [44a//12].

şabr(A.) : Sabır, dayanma, katlanma.

ş.it- : Dayanmak, sabretmek.

...anlarun ahmaqlığına taħammül eyleye ve çatı sözlerine şabr ide. [113b/10]

Sa'dī(A.) : İran'ın büyük mutasavvıf ve mütefekkir şairi.

...seyyidü'l-meşāyih ve'l-şu'arā Şeyh Sa'dī hizmetlerinun -rahmetü'l-lahi
'aleyh- bu beytleri huṭūr kıldı ki... [3a/09]

şādık (A.) : Doğru, gerçek

şubh-ı şādık [116a/13]

şafā' (A.): Neşe, eğlence, kedersizlik.

göñül ş-sı [5b/03]

sāfi (A.) : Temiz, katışıksız, saF.

Ve şöyle cehd ideler ki āvāzları dāyim şāfi ola. [110b/07]

Şafiyü'd-dīn : Türk musiki nazariyatçısı Safiyüddin Abdü'l-mü'min Urmevi

(Abdü'l-mü'min b. Fahr.)

Ammā Şafiyü'd-dīn H iki B bu'dına yakındur dimişdür. [34a/13]

Ve Safiyüddin 'Abdü'l-mü'min sözinden bu anlanur kim, girtü kalan nisbetler dahı hüruf tertibince bu yazılan gibi ola. [26b/04],

sağ : Sağ taraf

Ve perdelerinüñ iplerini sağ el-ile düzeler. [100a/09]

sağış : Sayı, miktar

Ve vaqt olur ki iki dāyire ye dahı artuğ ortaklık nağmelerde, ya'nī iki dāyirenüñ nağmesi iki nev' sağışında birikür. [60b/03]

Böyle olsa lāzım olur ki, bahrlar on yidi ola, nağmeler sağışınca. [50a/12]

şahābe (A. şahābī) : Hz.Muhammed'i görmüş ve sohbetlerinde bulunmuş olan mü'min olan kimse.

Ve ol Resūlu'l-lah Hazretinüñ şahābeleri üzerine olsun ki İslām dīnini aşkāre kılanlardır. [2b/05]

sāhib (A.) : Sahip, koruyan

... ve bir şahib-devlet kulluğına irürmek-ile şād idem. [3b/10]

ş-ü's-seyfi : Kılıçların sahibi

...şāhibü's-seyfi ve'l-ķalemi'l-mevşūf... [6b/04]

şāhib-kemāl (A.) : Kemal sahibi, olgun

Hoş si'ādet ehlidür şāhib-kemāl, Devleti günine irmesün zevāl. [4a/10]

şahīh (A.) : Kusursuz, ayıpsız

...ve hiç nefis dahı anuñ gibi zamānlaruñ şahīhine hüküm idemez. [15b/09]

s. ol-: Kusursuz olmak

Ve şol zamanlaruñ veznini bildürür ki nağmeler₃ arasında vāķi' olur ve rast olur ve şahīh olur. [16a/03]

şakın- : Sakınmak

Ya'nī kimseyi yaramaz añmaya ve cāhilleruñ şoħbetinden şakına. [113b/09]

s-ı tur- : Kaçmak, sakınmak.

Ve āvāzı boğuk iden nesnelerden şakını turalar. [110b/07]

s-ı tut- : Sakınmak.

Fi'l-cümle muħālif-i şer' olan nesnelerden kendüyi şakını tuta... [109b/01]

şakīl (A.) : Kaba, hoş olmayan

Ve şol sāzlar ki 'avāmü'n-nās katında şakīldür, çeng gibi ve nāy gibi, bularuñ gibi sāzlara [...] heves eylemeye. [111a/03]

sākin (A.) : 1.Hareketsiz olan, dingin, oynamayn.

s. ol-: Haretketsiz olmak, dinmek

Ol ķadar hareket-ile sākin olur ve vakt olur ki nefsuñ müştāķlığı ervāħ 'ālemine şol hadd-ıla olur ki, ...[9b/06]

2. Harekesiz harf

Zīrā ki telaffuza getüren bu zamānda dört harf müteharrik ve iki şharf sākin telaffuza getürmişdür. [71a/08]

Ve ol zamān ki anda üç harf müteharrik ve bir harf sākin olur, ol dal zamānidur. [71a/08]

saḳla- : 1. Gizli tutmak, saklamak

Ve ol zamānda bu sāzları mescidlerde ve ḥalvetde ‘ibādet idecek yirlerde saḳlarlardı. [8b/12]

2. Gözetmek, korumak

Bu yazılan ḳā‘ideye her kim ri‘āyet idib ‘ūduñ perdelerinde saḳlar-ısa fenni içinde nazīri olmaya. [90a/04]

3. Alıkoymak, saklamak

Ammā bu‘dü'z-zī'l-ḥamsı kısmet eylemekde iki tarafın saḳlamakdan ḡayrısın idelüm. [31b/01]

s-ı tut- : Gizli tutmak, saklamak.

Ve eger ḥātırı elbette meyl idüb bu sāzları şögrenmek dilese zinhār ki cāhillerden saḳlayı tuta. [111a/05]

şaḳlan- : Alıkonmak, tutulmak.

Öñlü ve soñlu başlanmasa ve zamānlar nisbeti daḡı bile şaḳlansa. [70a/10]

şal- : 1. Koymak, içeriye almak

ḥabse ş.: Habse koymak, habsetmek.

Niçün gönül kuşını ḥabse şalasın iy yār. [3b/06]

2. Denk getirmek.

Ve dağı bu biş kirişi şöyle düzmişlerdür ki aşağa kılı, yuğaru kıluñ dört bağışda üçince şalmışlardur. [52b/09]

řalāvāt (A.) : Hz. Muhammed'e ve O'nun soyundan gelenlere okunan duA.

ř. viribi-: Salavat okumak, salavat getirmek.

...Muđammed Resūlu'l-lađ đıazretinūñ mübārek merđadına řalāvāt virbidükden soñra... [2b/09]

řalāhiyyet (A.) : Doğruluk, iyilik.

s. it-: İyilik yapmak.

...ayruğ mezheb đükmince 'ibādet itmeye ve dā'im 'ibādet ve řalāhiyyet itmeğe 'ağd ide... [109a/12]

řālīđ (a) : Dinin emrettiği şeylere uyan.

Ve eğer řālīđler ve zāhidler tonı gibi şonlar geyerler-ise dağı đüb olalar. [109b/13]

şan-: Sanmak, farzetmek.

Evvel kısmı budur ki iki nağme şöyle birlige biteler ki işiden ikisin bir nağme şana. [20a/04]

řanā'at (A) : Zanaat, ustalık, mahāret (krş. řınā'at)

Ve kendüyi bu řanā'at ehlinden olduğını cāhillerden şaklaya. [110b/10]

şan'at (A.) : Sanat, ustalık;

Ve vağt olur bu şan'atuñ üstādları ba'zi āvāzları mütenāfirden te'lif iderler. [57b/03]

řānī (A.) : İkinci

řakīl-i řānī. [75b/10]

şar- : Sarmak

Ve nüzhenüñ yüzinde olan burgulara şaralar. [103a/04]

şarf (A.) : Harcama, kullanım.

ş. it- : Harcamak, kullanmak.

Ve ol şarrāf-ı ma‘ānî dahı anları yerlü yerine şarf idip si‘ādet mesnedinde oturmış-ıdı. [5a/04]

şarrāf (A.) : Anlayan, değer veren

ş-ı ma‘ānî : Manalardan anlayan, anlama değer veren

Ve ol şarrāf-ı ma‘ānî dahı anları yerlü yerine şarf idip ... [5a/04]

şaru : Sarı

...bişmemiş yumurda şarusın yimek ... [115b/10]

sa‘yi (A. sa‘y) : Çalışma, çabalama, gayret etme.

s. it-: Çalışmak, gayret etmek.

Bu kemîne cidd ü cehd idip muğlağ ‘ibārātları elden geldiği kadrı āsān kıılmağa sa‘yi kııldum. [7a/13]

şay- : Saymak

On dört kiriş sayalar, şöyle ki elli altı kiriş hisābında ola. [103a/08]

şayıl- : Sayılmak, hesaplanmak.

Ve vaqt olur ki, bu giçi bu‘dlaruñ her birisi ulu bu‘duñ birisinüñ ba‘zısından sayılır. [27b/02]

şayu : Sayı, miktar.

Ve vaqt olur ki nisbetler şayuda nağmeler şayusınca olur. [39a/12]

sebābe (A. sebbābe) : Şehadet parmağı

*Andan sonra sebābe üzerine, ya 'nī şehādet barmağı koyulan kiriş üzerine,
andan sonra zelūl didükleri yire. [66a/07]*

şebatsuz : Sebati olmayan.

ş - imak : Sebatsız, kararsız olmak.

*... 'ālemde olan 'ārifler ve zarīfler kim dünyinün şebātsuz-ıduğunu
bilmişlerdir. [2b/11]*

sebeb (A.) : Sebep, neden

Ammā kıllar şakīl olmağa üç sebeb vardır. [14a/04]

sehl (A.) : Kolay

Ve bunuñ gibi istihrāc sehldür. [65b/10]

sekiz : Sekiz

*Girü kalan dağı ve bu sekiz kısımdan evvel kısım muṭlaḳdur, ya 'nī kendü
kolayına koyulmuşdur. [53a/10]*

s.-de bir : Sekiz kısımdan biri, sekizde bir.

Ve dağı D nağmesinüñ sekizde biri gibidür. [21a/12]

sekizinci : Sekizinci

Sekizinci faşl...[11b/12]

seksen : Seksen

...şöyle ki cemī' seksen bir bölük olur. [101b/09]

Meşelā, yidiyi on ikiye zarb itsevüz seksen dörd dāyire ḥāşıl olur. [39a/09]

selāmet (A.) : Eminlik, korku ve endişeden uzak olma.

s. ol- : Esen olma, emniyette bulunma.

*Eger bu didüklerümüzü futarlar-ısa kendüler dağı ve sâzları dağı dâyim
selâmet ola. [113b/11]*

selîm : Sağlam, kusursuz, doğru.

tab‘-ı selîm. [67a/02]

semiz : Besili, semiz

...semiz tavuğ şorvasın içmek...[115b/09]

sen: Sen (tekil 2.şahıs zamiri.) .

...sen dağı girü kalanın aña göre istihrâc idesin. [58/01]

şenâ’ (A.) : Övme, övüş.

s. it-: Övmek, methetmek

Ger İşfahan’a dağı irsem saña şenâ idem. [6a/07]

serâ-perde (F.) : 1. Pâdişah çadırı, otağ

*Şükr ve minnet-i bî-ğadd ol pâdişâhuñ hazretine lâyıkdur ki, ulu[lu]ğınuñ
serâ-perdesinde rübûbiyyet sâzendesi... [1b/04]*

ser-mest (F.) : Sarhoş

Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

serv (F.) : Servi, selvi

Ve serv ağacı dağı eyüdü. [101b/03]

şevâbit (A.) : Yerinde duran, hareket etmeyen, sabit.

*Ve şol nağmeler ki cemî‘ kısımda vardur veyâhūd evvelki toğuz kısımda
vardur, ol nağmelere şevâbit dirler. [36b/08]*

sev- : Hoşlanmak, sevmek, kabul etmek

Bir zamān hiç bir dürlü dağı olmaya ve hem ol āvāzı nefis bi't-ṭab' seve.

[13a/06]

sevdā (A.) : Aşk, sevda.

Pür-sevdā ehl-i azrak-pūş-ı pîr, [1b/06]

sevindür-: Sevindirmek

Bu za'îfî ol haber-ile sevindüre tā ben dağı anuñ hizmetine irem. [4a/02]

sevgü : Sevgi (krş. sövgü)

...ya'nî ṭama' sevgüyi giderür. [112b/01]

seyf (A.) : Kılıç.

...şāhibü's-seyfi ve'l-kalemi'l-mevşūf... [6b/05]

seyr (A.) : 1. Bakma, seyretme.

s. it-: Bakmak

Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

2. Yürüme, hareket halinde olma.

s. eyle- Yürümek, hareket etmek.

*Ve çün ikinci nağme ki devr anı evvel başlayacak yir eyleseler dağı tertîb
üzerine seyr eyleyib... [61a/07]*

s. it- :Yürmek, hareket etmek.

*Ve 'uşşākuñ üçincisi, ya'nî V'den başlana ve nağmelerüñ tertîbile seyr itseler
gine V'ye gelseler büselik olur. [61a/12]*

seyyid (A.) : İleri gelen, başkan.

seyyidü'l-meşāyih: Şeyhlerin efendisi

...seyyidü'l-meşāyih ve'l-şu'arā Şeyh Sa'dî... [3a/07]

şifāt (A.) : Suretler, vasıflar, sıfatlar.

*Ve ol Allāh'dur kim anuñ zātınuñ ve şifātınuñ neteligin hiç fehm ve vehm
irmedi... [2a/07]*

sıġ-: Sıġmak, yerleşmek.

...anları dahı añmaq dilesevüz söz uzun olur ve bu risāleye sıġmaz. [57b/05]

sıġır : Sıġır, inek

*...sıġır yağıyla ta'ām yimek ve esrār yimek ve ...āvāzı ħarāb ider, boġar.
[116a/07]*

sık-: Sıkamak

...nārı sıkıb şuyına şekker katub içmek... [115b/12]

sınā'at (A.) : Zanaat, ustalık, sanat (krş. sanā'at)

*Mūsikī 'ilmi bir şınā'atdur ki şınā'atlar ortasında bundan 'azīz ve bundan
zarīf şınā'at yokdur, bir neçe vechile. [7b/09].*

şır (A.şırr) : Allah'ın akıl ermeyen hikmeti.

*Ve ol pādişāĥ şunuñ gibi ālimdür ki yaratılmış arasında olan zerreleri ve
göñüllerden geçmiş, geçe durur, geçecek sırları. [1b/13]*

sırça : Sırça

*Ve ba'zı üstādlar eydürler ki sırçayı dökib tütkal-ıla yoġurub ol rebābuñ
çanaġına suvayalar: [95b/01]*

şıva-: Sıvamak (krş. şıvamaq)

*Ve çengüñ çanaġınuñ dögülmiş sırça-y-ıla ve tütkal-ıla şıvamaq gerekdür.
[99a/12]*

si'ādet (A. sa'ādet) : Mutluluk

Bir si‘âdet ehlini buldum saña. [4a/02]

sifidâç (?) : Bitki ismi.

*Ve andan soñra sifidâç şuyına ıñlanmıñ za‘ferâna bir eski pâresini bulaşdura
ve bir kaç keret ol bağarsuğdan ola, kiriş üzerine süre. [108a/12]*

s̄in (A.) : Osmanlı alfabesinin on beşinci harfi.

*“Ayn” ü “s̄in” ü “yā”-y-ıla bulmuşdur ad, Devlet ü izzet-ile dāyim şād-bād.
[4a/12]*

S̄inā : Ebū Alī ibn S̄inā (ö. 428/1037), İslam aleminin sistemci

filozofu, Eş-Şifā‘ ve En-Necāt eserlerinde musiki ile ilgili görüşlerini
işlemiştir.

Bu bâbda Şeyh Ebū ‘Alī İbn S̄inā ... şöyle buyurmuşdur ki...[116a/11]

sirçe : 1.Serçe

s. barmak : Serçe parmak

*...ol kiriş üzerine sirçe barmaq koyulan yir ki ol yire ‘alāmet YD
ğomişlardur... [55a/02]*

sivindürücü : Mutlu, sevindirici.

*Girü kalan yaradılmışlar dağı dürlü dürlü hoş āvāzlar-ıla, cān sevindürücü
nağmeler-ile... [1b/08]*

şıvuğ : Katı olmayan, sıvı

*Ve andan bir pâre arı tutkalı eridib birez dağı za‘ferān-ıla katıb, ammā şöyle
ideler ki igen katı olmaya ve igen dağı şıvuğ olmaya. [107b/12]*

şoñbet (A.) : Görüşüp konuşma.

Meşelâ, eger bir yirde şöhet olsa ve ol şöhet ehli yaşlu olsalar veyâhüd melül olsalar, añlaruñ haline münāsib şî'r okıya. [81a/01]

şol : Sol taraf, sol yan.

Ve şol vaqt ki bu sâzi 'amele getürmek dileseler burğudan 4yanını şol yanına tutalar ve herekden yanını tutalar. [103b/02]

soķ- Sokmak, yerleştirmek

Ve ol delüklere uvacuk burğucuķlar soķmaķ gerekdür zîr kirişleri dakmağ-ıçun. [102b/01]

şoñlu : Sonu olan.

öñlü şoñlu. [33b/08]

şoñra : Sonra

Ve ol burulmuş ebrişime şol kadar süreler ki cemî' katına irişe ve andan şoñra ķurudalar. [108a/02]

şoñrağı : Sonraki, sonra gelen.

Ve evvelki hareket-ile şoñrağı fâşılaya bir naķra koşarlar. [73a/04]

sor -: 1.Hatırını sormak

Ve ol şöhet içinde olanları mertebelü mertebesince şora. [111a/10]

2.İçine çekmek, emmek, sümürmek

...ve şekker ķamışın şormak ve kere yağın yimek... [115b/11]

şovuk : Soğuk.

Ve ķaynaduķdan şoñra şudan çıkara ve şovük şu-y-ıla üç dört keret arı yuyalar. [107a/12]

s. ol- : Soğuk olmak

Ve igen ıssı olmaya ve igen dağı şovuk olmaya. [107b/12],

sövgü : Sevgi (krş. sevgi)

Ve bu kişiye ol yüce ‘ālemden sövgü ve yakınlık kokuşu gelür. [9a/13]

sövgü ve yakınlık k-sı gelmek : Sevecen ve samimi olma

Ve bu kişiye ol yüce ‘ālemden sövgü ve yakınlık kokuşu gelür. [9b/01]

söyle-: Söylemek, anlatmak.

İmdi muşannif bu kitabda müşiki ‘ilminüñ ta‘rifiñde nesne söylememişdür.

[14b/11]

söyleş- Karşılıklı konuşmak

Ve eger ol şohbetde okımaqla beklemiş kimse var-ise, anuñ gibi kişi-y-ile

artuğırak söyleşe. [111a/13]

nağme s. [109b/03]

söz s. [111b/05]

söz : Söz, kelime, konuşma

...anlaruñ ahmaqlığına taħammül eyleye ve kati sözlerine şabr ide. [113b/09]

2. Anlatım, hikaye

Şimdi bunda dađı yazılsa kitāb içinde söz çok olur, maķşūd giç añlanur.

[35b/08]

s. karşılaş- : Kavga çıkmak

Ve çün meclis içinde söz karşılaşsa fi’l-hāl elindeki sāzı aşığa koya ve

lañifeler-y-ile bu gavgayı başmaķ ardınca ola. [112b/06]

s. söyleş- : Muhabbet etmek, konuşmak.

Ve ol meclisde oğlanlar-ıla ve ‘avretler-ile hiç söz söyleşmeye. [111b/05]

s.-i yirde al- : Dinlememek, nem vermemek.

Ve ol ‘alimlerüñ sözi dağı yirde almaya. [90b/11]

u : Su

Ve kiri idecek bağıarsuqları bir gün u iinde yaturalar. [108b/04]

ub (A.) : Sabah, sabah vakti.

*ikinci ub gibi dem-be-dem düzüp perde, Devām-ı devletüñe rast ben du‘ā
idem.* [5b/01]

-ı ādık : Tan yeri ağıarması

*Bu bābda ey Ebū ‘Alī İbn Sīnā -rahmetu’l-lahı ‘aleyhi- öyle
buyurmudur ki... ub-ı ādıkda useynī muvāfidur..* [116a/13]

uğrā (A.) : Daha küçük, en küçük.

fāıla-yı uğrā. [69a/10]

ul (A.) : Barı, barıma, barııklık.

*...düşmen kiilerüñ arasında ul olmaz gibi olursa, ānende alka ol
obetden gide.* [113a/01]

ulān (A.) : Padiah, hükümdar.

Sulān Muhammed an...[10a/12]

ulān-ı ibn-i ulānü’s-ulān : Sultanların sultanının oğılu.

...ebü’l-feth ulān-ı ibn-i ulānü’s-ulān...[10a/11]

ulānü’l-guzāt : Gaza edenlerin hükümdarı, baı.

ulānü’l-guzāti ve’l-mücāhidīne...[10a/08]

ulānü’l-muaikīn : Gerçeğı aratıranların, hakikatları ortaya ıkaranların
hükümdarı.

... *sultānū 'l-muḥaqqikīn ḥayrū 'l-muddaḳikīn* ... [90b/01]

şūret (A.) : 1.Görünüş, şekil.

Şöyle ki işbu yazılan şūretde bilinür. [59b/08]

2. Tarz, yol.

Ve bu didüğümüz şūretde kesilmiş ola. [98a/09]

s. kur- Tarz yapmak, şekil oluşturmak

Ve biz bu kā'ideleri bilmege āsān olsun diyü bir şūret ḳuralum ki anda iki

veted ve iki fāşıla ve bir sebeb-i ḥaff ola. [71b/09]

şūretlü : Şekilde, suretile

bu şūretlü [107b/13]

şuva- Sıvamak

Ammā çeng gibi anuñ daḥı içini tutḳāl-ıla ve sırça unı bile şuvamaḳ gerekdür.

[105b/03]

süd : Süt

Ve eger süd içinde ḳaynadurlarsa ḡāyet eyüdü. [95a/06]

sükün (A.) : Durma, kımıldamama, hareketsizlik

İmdi eydelüm ki her ḥarflere şavtlara ḥareket ve sükün 'ārız olur. [67b/05]

süñü : Süñgü

Ve ... gün iki süñü boyı ḳalka rast muvāfiḳdur. [116b01]

süñük : Kemik

Aru süñüginde ilik miḳdārın ancaḳ ol bilür... [2a/05]

sür'at (A.) : Çabukluk, hız.

Ġāyet sūr‘at-ile olduġıçün pes ma‘lūm oldu ki ikinci devr üçüncü devrden hafıfdür, ya ‘nī yiyidür. [76b/13]

şüret (A.) 1. Görünüş, şekil.

şüret-i nüzhe : Nüzhenin görünüşü, şekli.

Ve şüreti-i nüzhe budur. [103b/06]

2. Durum

Ve bu şüreti ba‘aynihā rast perdesinde çalmaq imkānı vardır. [82b/05]

sür-: Sürmek, koymak.

Ve ol burulmuş ebrişime şol kadar süreler ki cemī‘ katına irişe ... [108a/02]

süst (F.): 1. Gevşek, tenbel.

Bu maqāmlar, melül ādemiler ve süst ādemiler katında gerekdür. [80b/07]

2. Zayıf, yeni.

s. çekil- : Yeni iken koparılmak

İkinci, kiriş süst çekilmekdür. [14a/05]

Ş

şād (F.) : Sevinçli, mutlu

ş. it-: Mutlu etmek

... ve bir şāhib-devlet kulluġına irürmek-ile şād idem. [3b/10]

şādılık : Sevinçlilik, mutluluk.

Ve şādılık sebeblerini cem‘ idip getürmiş-idi. [5a/06]

şād-bād (F.) : “ Mutlu olsun ” anlamında cümle

Devlet ü izzet-ile dāyim şād-bād. [4a/13]

şāf‘ī (A.) : İmām-ı Şafī mezhebinden olan kimse.

Eger Şāf'iî mezhebi olursa kendü mezhebin ri'āyet ide. [109a/08]

şāhcūb (F.) : Ağaç ismi.

Şāhcūb bir ağacuñ adıdur ki ol ağac deñiz kenārından gelür. [91b/01]

şāhen-şāh (F.) : En büyük padişah, şahlar şahi.

şāhenşāh-ı mu'azzam : Büyük hükümdar

...şāhenşāh-ı mu'azzam, mālīk-i riķābü'l -ümem,...[10a/06]

şākird (F.) : Talebe.

Üçünci vech budur ki bu 'ilmi evvel taşnīf iden ḥakīm-i ilāhī Fişāğoreşdür ki şākirdlerine eydürmiş ki... [8b/01]

şān (A.) : Şan, şöhret, ün

Ve ol bülbül-i belāğat ve tütī-yi faşāḥāt ol uludur ki Allāhü Te'ālā anuñ şānına Kur'an içinde buyurmuşdur ki... [2a/13]

şart (A.) : Şart, koşul.

Ammā iki şart vardır. [30b/09]

ş. it-: Şart koşmak

Pes şöyle şart idelüm ki kısmet vaktinde H YH'den zaḥmeyi elbette YH üzerine uralum...[31a/04]

şedd (A.). Bağlanma, bağ.

şeddü'l-bükā' [120b/10]

şefā'at (A.) : Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık

...cemī' yaradılmış kıyāmet güninde andan şefā'at umar. [2b/03]

Şehābü'd-dīn (A.) : 12. yüzyılda yaşamış, İsrāk felsefesinin kurucusu Şeyh Ömer

Şehabettin Sühreverdi, gerçek bir mü'min olmadığı ireli sürülerek idam edildiği için kendisine “ al-Maktül ” lakabı verilmiştir.

Rivāyet iderler Şeyh Şehābūd'dīn-i Maḳtūldan (raḥmetu'l-laḥi 'aleyhi) ki bu 'ilm-i mūsikīye heves iden gerekdür... [113b/13]

şehādet (A.) : Şahitlik etme, tanıklık.

ş. barmaq: İşaret parmağı, gösterme parmağı.

...ol meşleş kirişüñ üzerine şehādet barmağın ḳoduḳları yire sebābe-i meşleş dirler. [55/10]

şehvet (A.) : Cinsel istek.

Ve elbette evlenmek gerekdür tā ki şehvet şerrinden imān olalar. [110b/01]

şekil (A.): Biçim, şekil.

Ve bu ḳā'ideyi bilmek ṭarīḳası budur ki 'ūduñ kirişleri şeklinde bir şekil çeke.

[64b/01]

şekker (F. şeker.): Şeker

Ve Zühre ṭolunduğı vaḳt işbu buḫūrları tütüze: 'Ūd, şekker ... [114a/04]

şek (A. şekk) : Şüphe, zan, tereddüt

Şeksüz bu daḫı kiriş ḳısmetinde ma'lūm olmışdur. [25b/07]

şer' (A.): Din kaideleri

muḫālīf-i şer' [109b/01]

şerr (A.) : Kötülük, fenalık.

Ve elbette evlenmek gerekdür tā ki şehvet şerr'inden imān olalar. [110b/01]

şerbet (A.) : Şerbet, içilecek tatlı şey

...bişmiş baḳla yimek ve bal şerbetin içmek... [116a/02]

şeref (A.) : Büyüklük, yükseklik, ululuk.

Ve çünkü Zühre şeref makâmına irişe,... [109b/06]

şeref-i Zühre : Zühre ‘nin ululanması, Zühre yıldızınım medhi.

...“Şeref-i Zühre” diyü bir nesne yazmışlardır, üstâdlar ol şekli yazduralar veyâhüd yazalar bile götüreler. [109b/07]

şerh (A.) : Açıklma.

Bu didüğümüz ‘uduñ teknesinüñ vaz‘ınuñ şerhidür. [91b/13]

şerîf (A.) : Şerefli, mübârek, kutsal

Şol ümîde ki, bir şerîf sâ‘atde ve mübârek günde devlet yâd idip bir si‘âdet ehli hizmetine irişe. [3b/13]

şeyh (A.) : İlim ve irfanda büyük olan kimse.

...Şeyh Ebû ‘Ali Sînâ kitâbına... [90b/06]

şi‘r (A.) : Şiir, edebi değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz.

Ammâ nite-ki ‘ilm-i ‘arüz devrlerinde şi‘rünüñ biri birinden tefâvüt vardır. [66b/11]

ş. okı- : Şiir söylemek.

Şi‘rin dahı bu veznde oқыyalar. [82a/04]

şikence (F.) : İşkence

ş.-e ur- : İşkence etmek

Ve bir yanın dahı iki üç gün iki ağac ortasına koyub şikenceye uralar. [97a/13]

şimdi : Şu anda, şimdi.

Şimdi biz ikâ‘ları bu devrlerde bildürelüm. [73a/07]

şimden girü : Bundan sonra

Ve girü kalan nağmelerüñ tîzlerin bulıp çıkarmak şimden girü āsāndur.

[55b/09]

şimdiki : Bu zamandaki

ş. hâlde : Şimdiki durumda.

Şimdiki hâlde bir mişāl dahı, belüsüz kirişleri biri birine uyuşdurmağ

ķā'idesi üzerine getürelüm. [65b/13].

şimşād (F.) : Şimşir ağacı

Ve eger şimşād ağacından olursa, gāyet hūbdur. [101b/02]

şişek : Koyun, koç.

...ve kelem şorvasın irkek şişek etiyle yimek. [116a/03]

şol : 1. Şu, o (işaret zamiri).

...ya'nī şol ki evvelden 'ādet olagelmişdür, ol 'ādetden tîz tîz eydürse

naķrasını vaķt ola ki ... [76b/10]

2. Şu, o (işaret sıfatı).

Şol vaķt ki ikisi dahı şaķıl ola ve her iki nağme ki biri birinüñ yarusınca ola.

[18b/05]

şorba (F.) : Çorba

...semiz tavuķ şorvasın içmek... [115b/09]

şöyle : Şöyle

Ve bu zarbuñ ķā'idesi şöyle gerekdür. [93a/06]

ş. it-: Şöyle yapmak

Ve rast devrin şöyle idelüm ki zaḥme’i evvel muṭlaḳ bem üzerine uralum.

[66a/06]

şu : 1.Şu (İşaret zamiri).

Bu üç bu‘d daḥı şunuñ gibi bu‘dlardur ki bu‘d-ı müttefiḳ diyü ad ḳomışlardur.

[23b/02]

2. İşaret sıfatı

Şu sebebile ki bu dāyirede C bu‘dınıñ başlamaḳlıḳı naḡmenüñ evvelidür.

[44b/10]

şunuñ kimseler: Şunun gibiler

Bu ḥal şunuñ kimselere ma‘lüm olur ki zevḳ-ile bu ‘ilmi taḥḳīḳ idipdür.

[25a/12]

şu‘arā (A.) : Şairler, ozanlar.

Nāḡāḥ zamīr-i ḥāṭırdan seyyidü'l-meşāyih ve'l-şu‘arā Şeyḥ Sa‘dī ... [3a/08]

şürīde (F.) : Aşık, tutkun.

ş. eyle-Bir şeye bağlanmak, tutkun olmak.

Ve ḥased itmeye ve kendü vaḳtini şürīde eylemek cehdinde ola. [113a/10]

şükr (A.) : Görülen iyiliḡe karşı gösterilen memnunluk, minnetdarlık

Şükr ve minnet-i bī-ḥadd ol pādīşāḡıñ ḥazretine lāyıḳdur ki, ... [1b/02]

Şükrü'l-lah (A.) : Şükrullah b. Ahmed (Ahmedoḡlu Şükrullah), eserin müellifi.

...bu müsevvede beyāza 3getüren yaradılmışlarıñ, za‘īf ve günāḥ-kārlarıñ naḡīf Ahmedoḡlı Şükrü'l-lah ...bir gün fikr bahrınıñ kenārına ayak basmış-ıdı. [3a/04]

şürü‘ (A.) : Başlama.

ş. it- : Başlamak.

Amma bu fenne şürū‘ idip heves iden kişinüñ mūsikī 13bilmege elbette muhtācı olur. [14b/12].

ş. kı1- : Başlamak.

Şürū‘ kılalum bir niçe üstādlar ‘ālimler ve fāzıllar taşnīf kılduqları kitāblara: [90b/05]

T

tā (F.) : 1. İçin

Ve sāzlara yirlü yirinde taqalar tā maqşūd hāşıl ola. [108a03]

2. ...a kadar

Bu tertīb üzerine tā sekiz sebep tamām olunca, ya’nī dörd sebep-i hafif getireler ve dörd sebep-i şakīl. [75a/08]

3. Nihayet, en son

Ve ‘adetden dahı çoğ itmek gerekdür, tā şol kişiye irişe ki ikā‘ı şakīl-i şānī tariqası üzerine eydür. [76b/05]

4. Ki

Ammā şol tariqā‘ı ki imām-i ‘ālim-i fāzıl Şafıyyü‘d-dīn Abdü‘l-mü‘min beyān itmiş durur, yazalum tā mübtedīler zaħmetsüz tarḥ kā‘idesini bileler. [28a/05]

5. ...dek/değın : Kadar

Ya’nī BṬ muqābilinde olur ve CY muqābilinde olur, tā āhire değın pes cemī‘ cüz’lerüñ nisbeti biri birine barābarlık olur. [51a/04]

6. tā ki / tā kim: İçin, diye

*Çün bunı didük, imdi bu edvāruñ ‘amelīsinden bir nesne i‘lām idelüm, t̄ā ki
tarīkaların bilmek āsān olA. [81a/09]*

*Ve ol zamānda bu sāzları mescidlerde ve ḥalvetde ‘ibādet idecek yirlerde
saḡlarlardı, t̄ā kim cāhiller görmeye-y-idi. [8b/13]*

ta‘accüb (A.) : Şaşakalma

t. it- : Şaşırmak

*Çün bu beytler tamām oldı, ol meclisde ḥāzır olanlar ta‘accüb idip ḥayret
barmaḡını ışırdılar ve her taraftan āferin āvāzını revān itdiler. [6b/02]*

ta‘alluḡ (A.) : Asılı olma, ilişiḡi olma

Zīrā ki bu bir emrdür, Allāhü Te‘ālā‘nuñ virmegine ta‘alluḡdur. [15b/11]

ta‘ām (A.) : Yemek, aş

...ve ekşi ta‘āmlar yimek, ... [116a/06]

ṭab‘(F.) : Tabiat, huy, yaratılış

Ya ‘nī B bu ‘dīnuñ zātında bu vardur ki ṭab‘ andan ürker. [29a/08]

ṭab‘ı-selīm : Sağlam huy, sağlam karakter.

*...ya ‘nī ol devrleri biri birine barābar olmaḡ ve zamānlar biri birine lāyık
olmaḡa imkān ola ṭab‘ı-selīm ve zihni müstaḡīm kuvvet-ile. [66b/10]*

ṭabaḡa (A.) : 1. Kat, tabaka

*Andan soñra yaş ağacdan bir ṭabaḡa düzeler ve ol ḡamışdan olan yaranuñ
aḡzına berkideler. [97b/01]*

ṭabī‘at (A.) : Tabīat, yaratılış, huy, mizac

Ve emri ṭabī‘ī, cemī‘ ṭabī‘atde bulunmaz. [67a/04]

ṭ.-dan ḡaşıl ol- : Ruhun yaratması, ortaya çıkarması

Ve muşannif bu kitābı ṭabī‘atdan ḥāşıl olan ‘ilm ṭarīķası üzerine taşnīf itmişdür. [58a/08]

t. ḥükm it - : Ruhun karar vermesi, kabul etmesi

Ve bu zamānlar ki nağmeler arasında düşer, ne şūretile düşicek ṭabī‘at anuñ rastlığına ḥükm itmez ... [15b/08]

ṭ.-a lāyık ol- : Ruha uygun olmak

B soñra olduğı-çün pes iki nev‘ dağı ṭabī‘ata lāyık olur. [32b/02]

ṭ. lezzet al- Ruhun zevk alması

Ve ne nağmelerdür kim biri biri-y-le ülfet dutıp yanaşık olıcaķ ṭabī‘at ol nağmelerden lezzet almaz. [15b/02]

ṭ.-a lezzet ḥāşıl ol- : Ruha zevk veren

Ṭabī‘ata lezzet ḥāşıl olan te’līfleri bildürür. [30a/10]

ṭ. meyl et- : Ruhun istemesi

Ve ‘avretlerüñ dağı ṭabī‘atları bu ‘ilme meyl ider olur. [111b/11]

ṭ.-a mülāyim olan- : Ruha uygun olan

Ve bu añılıb yazılanlardan ma‘lūm oldu ki bu‘d-ı zīl-erba‘uñ ṭabī‘ata mülāyim olan kısımları yididür. [34b/12]

ṭ. ürk- : Ruhun zevk almaması

Ve mūsikī ‘ilmine heves kıłana elbette gerekdür ki ṭabī‘at neden ürker, anı bile ve şaķına. [29b/03]

ṭ.-a yapış- : Ruha uygun olmak.

Bu bu‘dlaruñ te’līfi hergiz ṭabī‘ata yapışmaz. [30b/04]

ṭabī‘atlü : Huyu, mizacı olan.

*Ya ‘nī, meşelā, nice tabī‘atlü ademī şoĥbetinde nice naġmeler çalalar ve nice
āvāzlar göstereler. [80a/12]*

tabī‘ī (A.) : Doğal, tabiatle ilgili.

ecsām-ı tabī‘ī. [8a/11]

tafşīl (A.) : Etrafiyla bildirme, anlatma.

Bunuñ tafşīllerin aşaġada beyān idevüz. [30b/07]

taġ : Daġ.

*Zīrā bu maġāmlar Türk ehlinüñ ve Habeş ehlinüñ ve Zengübār ehlinüñ ve
taġlar başında olan ĥalāyīkuñ tabī‘atına mülāyimdür. [80b/03]*

taġyīr (A.) : Başkalaştırma, deġiştirme, bozma

t. ve tebdīl kılmayalar kı- : Deġiştirip başka hale getirme.

Ve naġraların ve lafzların hiç taġyīr ve tebdīl kılmayalar. [82b/05]

tebdīl ve t. ol- [36b/10]

taĥammül (A.) : Yüklenme, bir yükü üstüne alma.

t. eyle- : Sabretmek, dayanmak.

*Ve eger nā-gāĥ olaruñ şoĥbetine düşerse anlaruñ aĥmaġlığına taĥammül
eyleye ve katı sözlerine şabr ide. [113b/10]*

taĥkīk (A.) : Doğru olup olmadığını araştırma. (Diğerleri için musiki sözlüğüne
bkz.)

t. it- : Araştırma

*Bu ĥal şunuñ kimselere ma‘lüm olur ki zevġ-ile bu ‘ilmi taĥkīk idipdür.
[25a/12]*

taĥsīn (A.) : Güzel bulup takdir etme, beġenip alkışlama.

t. it- Beğenmek, güzel bulmak

İntikāl-ı müstahsen oldur ki işidenler katında rağbetlü ola ve taḥsîn ideler.

[80a/10]

taḥta : Tahta

Ve nüzhenüñ yüzi 'ûd gibi yuîacuî gerekdür, taḥta-y-ıla örtülmek gerekdür.

[101b/07]

taḥ- : Takmak (krş: daḥ-)

Ve sâzlara yirlü yirinde taḥalar tâ maḥşüd ḥâşıl ola. [108a/03]

taḥdīm (A.) : Öne geçirme, ileriye sürme

t. ve te'hîr it- Öne geçirme, ileriye sürme.

Ve bişinci āvâz māyedür ve bu āvâz nağmeleri taḥdīm ve te'hîr itmekden ḥâşıl olur. [59b/09]

taḥdîr (A.) : Değer biçme, değer verme.

Ve bu tâḥdîrden ma'lûm olur ki işbu taḥdîrce ki kısımlaruñ evvelini B bu'dı farz idelüm. [34b/03]

taḥsīm (A.) : Bölme, parçalara ayırma.

t. it-: Bölmek, parçalara ayırmak.

Ve biz dilerdük ki bu'd-ı zî'l-küllü taḥsīm ide-y-idük, anı bu'd-ı zî'l erba'a taḥsīm ide evvel. [37a/10]

taḥti' (A.) : Kesme, parçalara bölme

Bu büyütuñ taḥti'i işbu şüret-iledür. [82a/07]

taḥleb (A.) : İsteme, istenme, dileme

ḥ. eyle-: İstemek, talep etmek.

Ve eger harifler sâz taleb eyleseler şehnâz çalalar ki şehnâz iki muhâlifdan hâşıl olur. [116b/08]

ç. it-: İstemek, talep etmek

Ve andan yardım taleb ideler. [109b/11]

ta'lim (A.) : Öğrenme, öğretim

Ve şol vaqt ki üstâdlardan ta'lim alur ola, ivmeye. [110a/06]

ta'rîf (A.) : Etrafiyla anlatma, bildirme.

İmdi muşannif bu kitabda müşikî 'ilminüñ ta'rîfinde nesne söylememişdür.

[14b/11]

t. it-: Analtmak

Pes nağmeyi bu vechile ta'rîf itmek gerekdür ki bu şoñrağı kayd ol ta'rîfde bulunmaya. [13a/11]

t.-ne meşgul olmak-: Anlatmaya başlamak

İmdi müşikîñüñ ta'rîfine meşgûl olmazdan ilerü evvel bunı diyelüm kim,...[15a/02]

tama' (A.) : Doymazlık;çok isteme

...ya'nî tama' sevgüyi giderür. [112b/01]

t. eyle- : Doymamak, çok istemek

Ve tama' dahı eylemeye. [112a/13]

tamām (A.) : 1. Bütün, tamam, eksiksiz olan

Ve kirişüñ tamāmından işidilen nağmeye göre haddur kıyās-ıla. [13b/09]

Ve üç açuk barmağ dahı ve ini tamām iki karış gerekdür. [101b/04]

t.eyle- : Bitirmek, sona erdirmek.

Pes nā-çār, C ile tamām eylemek gerek. [32b/11]

t. it-: Tamamlamak, bitirmek.

Zīrā ki bunda daḥī üç bu‘dī tamām itmek lāzım gelür. [33b/01]

t. ol- Bitmek, tamamlanmak.

Anuñ-çün ki eger ol nev‘ T olursa, bir T-y-ile tamām olmaz. [33a/06]

t. olın- Bitmek, tamamlanmak.

Bu tertīb üzerine tā sekiz sebep tamām olunca, ya‘nī dörd sebep-i ḥafīf getüreler ve dörd sebep-i şaḳīl. [75a/08]

t. göster- Bitmek, tamamlanmak.

‘Uşşāk-māye oldur ki ‘uşşāk başlana ve tamām göstere ve ine, māye ḳarār ide. [120b/05]

ṭamar : Damar

...ḳarıncaḳa ḳaşdur ṭamar şeksüz görür ol ilāh. [2a/06]

ṭar : Dar

Bir sebep budur ki delükleri ṭar ola. [14b/09]

ṭaraf (A.): Yan, yön, kısım

Ve ba‘zı ustādlar şaḳīl olan ṭarafa birinçden biş kiriş daḳalar. [104b/05]

Zīrā ki naḡmeler ve āvāzlar bem tarafından zīr ṭarafına meyl ider. [59b/07]

ṭarḥ (A.) : Dağıtma, çıkarma, bölme, tayin

Ve ṭarḥuñ ḳānūnı key müşkildür. [28a/02]

ṭ. ḳā‘idesi : Bölme kuralı

...yazalum tā mübtedīler zaḥmetsüz ṭarḥ ḳā‘idesini bileler. [28a/06]

ṭ. it-: Bölmek, çıkarmak

Ammā eger bu‘d-ı zīl-erba‘dan iki bu‘d-ı ʔanīni ʔarḥ itsele birinden ʔalanki bu‘d-ı zīl-erba‘dur, anuñıla tamām olur. [29a/12]

ʔ. ol-: Bölünmek, çıkarılmak

Eydelüm ki, C bu‘dından B bu‘dı ʔarḥ olursa, yine B bu‘dı bāḳī ʔalır. [28a/07]

ʔarīḳ, ʔarīḳa (A.) : 1.Yol.

Ya‘nī dördinci ʔısm ʔarīḳı üzerine ve ol T C C‘dür. [37b/02]

Ve bu ʔā‘ideyi bilmek ʔarīḳası budur ki ‘ūduñ kirişleri şeklinde bir şekl çeke. [64a/13]

ʔās (a): Tas, su kabı

Ve ol tasuñ iki yanı daḥı delük gerekdür. [94a/04]

taşnīf (A.) : Takım olarak ayırma, sınıflama.

Ve anlardan daḥı şoñra gelen ‘ālimler daḥı bularuñ taşnīflerini ʔabül ʔılmışlardur. [8b/08]

t. eyt-: Sınıflanadirmek, söylemek

Bu ʔarb üzerine taşnīf az eydürler. [79a/10],

t. it- : Sınıflandırmak, yazmak.

Zirā ki bu kitāb içinde çok yer vardur ki bu kitābı taşnīf idenden şoñra gelenleruñ sözlerini bilmege mevḳūfdur. [58a/11]

t. kıl- Sınıflandırmak, yazmak.

Amma ma‘lūm olsun ki bular bu ‘ilmi taşnīf ʔılduḳlarından ğaraż; ʔalmaḳ ve oynamaḳ degüldi. [8b/09]

tavuk : Tavuk

Niçe bir evde göresin tavuk gibi cevr. [3b/03]

tāyife (A. t̄ā'ife) : Bölük, takım, kabile.

Ve bu t̄āyifenüñ dahı gönüllerı teyağğul idüb tabîatlerini böyle kılmışdur.

[11a/02]

tāze (F.) : Taze, yeni.

...ve tāze süde şekker katub yimek, ve şekker kamışın şormak... [115b/10]

te'ālā (A.) : “Yüksek olsun” manasına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır.

...Allāhü Te'ālā anuñ şānına Qur'an içinde buyurmuşdur ki... [2a/13]

tebdīl (A.) : Değiştirme, başka bir hale getirme.

t. ve tağyīr ol- : Değişme, başka hale gelme.

Ol şol dāyirelerdür kim, tebdīl ve tağyīr olan nağmeler ortasında nisbet bulunmaya ve şābit olan nağmeler içinde buluna. [44a/11]

t. kııl- Değiştirme, başka hale getirme.

Ve nağraların ve lafzların hiç tağyīr ve tebdīl kılmayalar. [82b/05]

Tebrīzī (A.) : Kemal Tebrizi (?)

...ve üstād Kemāl Tebrīzī kitābına ve... [90b/07]

tefahhüş (A.) : İnceden inceye, ayrıntılı araştırma.

t. ve teftīş eyle- : Ayrıntılı araştırmak

...eger nazār idenüñ tefahhüş ve teftīş eylemege himmeti olursa, ol on üçinci kısmı çıkarmak āsān olur. [31b/07]

teferrüc (A.) : Açılma, ferahlama.

Nete ki bülbül-i ser-mest seyr it teferrüc-ile. [3b/05]

teftīṣ (A.) : Sorup apaştırma, kontrol.

tefahḥuṣ ve t. eyle- [31b/07]

te'hīr (A.) : Sonraya bırakma, geciktirme.

taḫdīm ve te'hīr it- [59b/06]

tehlīl (A.) : İslam dininin tevhit akidesini ifade eden "lailahe-ill-Allah" sözünü

tekrarlama.

...cān sevindürücü nağmeler-ile bunuñ gibi yigirmi dörd sâ'atınuñ ergānūn-ıla

hezārān hezār, tesbīh ve tehlīl kıılıp bu āyeti tekrār kıılır. [1b/11]

tek : Gibi, tek.

Ne kapuñ ki ehl-i dile ol olup durur Ka'be, Hicāz tek aña "Lā-zāle āliye"

eydem. [6a/05]

tekne : Gövde

Bu didüğümüz 'ūduñ teknesinüñ vaz'ınuñ şerḫidür. [91b/13]

tekrār (A.) : Bir şeyi iki, veya daha çok yapma

t. it- : Tekrar etmek

...bir kaç keret ol eyitdügin ve çaldüğün tekrār ide. [112a/04]

t. kııl- Tekrar etmek

...ergānūn-ıla hezārān hezār, tesbīh ve tehlīl kıılıp bu āyeti tekrār kıılır.

[1b/11]

t. olın- Tekrarlanmak.

Ve şöyle cehd ide ki gice giç uyuya, zīrā ki gice tekrār çok olmur. [110b/05]

telaffuz (A.) : Söyleyiş, söyleniş.

...ve birisi dört fāşılā-y-ıla telaffuz eylese ve ikisi dağı telaffuzların ve naķraların bir def`ada başlasalar. [70a/08]

t. eyle- : Söylemek, telaffuz eylemek.

Ya`nī iki gibisi farz idelüm ki birisi sekiz sebab-i şaķılūñ birisiyle telaffuz eylese ve birisi dört fāşılā-y-ıla telaffuz eylese...[70a/08]

t.-a getir- : Konuşmak

Zīrā ki telaffuza getüren bu zamānda dört ĥarf müteĥarrik ve iki ĥarf sākin telaffuza getürmişdür. [71a/07]

t. it-: Söylemek, telaffuz etmek.

Ve dağı eydürüz ki bir zamān ki dört fāşıla-y-ıla ol zamānda telaffuz ideler. [70a/06]

t. ol- : Söylenilen

Veyā ĥod sekiz sebab-i şaķıl-ile telaffuz olan zamāna barābardur. [70b/03]

ten (F.): Gövde, vücut, beden.

Amma tenūñ ağırlığı cān yuķaru çıķmağa ĥomaz. [9b/05]

tercüme (A.terceme) : Tercüme

...Şafiyü'd-dīn 'Abdu'l-mü'min... ĥıldıđı kitābuñ tercümesinden fāriğ olduk. [90b/04]

t.ol- Tercüme yapılmak, aktarılmak.

Ve şöyle iltimās eyledi kim, ol kitab Türk dilince tercüme olup yazıla ve Rum ĥalkınuñ 'ibārati üzerine düzile. [6b/09]

terk (A.) : Bırakma, bırakılma, vazgeçilme.

t. it- : Bırakma.

Ve evvelki hareket-ile soñrađı fâşılıya bir naķra қоşarlar, girü kalanın terk iderler. [73a/05]

t. olın- : Bırakılmak, terk olınmak.

Ve dal zamānı bu devrden terk olınmışdur. [74b/06]

terkīb (A.) : 1. Birkaç şeyden meydana getirilmiş şey, birleşim

Nağmelerüñ terkībleri biri birine uyışmaduğına sebeb nedür, anı bildürür.

[29a/01]

t. it- Birleştirmek, oluşturmak.

Nite-ki zī'l-erba'üñ bir cemā'atın, zī'l-hamsuñ bir cemā'atı-y-ıla terkīb tseler bir cem' hāşıl olur ki ...[39a/03]

t.-i řabī'at : Ruhun özü

Ammā terkīb-i řabī'at sevdüği bu'da ulaşsa 7ol vaķtın degmede řabī'at andan ürkmez. [29a/06]

t. ol- Oluşmak

Zīrā ki āvāzlar bulardan terkīb olur. [30b/03]

tertīb (A.) : Sıralama, diziliş

Ve bularuñ nağmelerinüñ ve bu'dlarınuñ tertībi gibi bir dāyire itdük ki hiç halel vāķi' olmaz. [38b/08]

Ve bundan ma'lūm olur ki kiriřler biri birne uyıřmađa bir mu'ayyen tertībi olmazsa ...[65b/04]

tefavüt (A.) : İki şeyin birbirinden farklı olması

Niteki 'ilm-i 'arūz devrlerinde ři'rüñ biri birinden tefavüt vardır. [66b/11]

tevakku' (A.) : Bekleme, umma; arzu etme

*Ve eger kelāmda öñlü ve soñlu olursa, tevaḳḳu‘ kemāl ehlinüñ kereminden
oldur ki ‘afv etegin örtülü tütalar. [7b/02]*

tevazu‘ (A.) : Alçakgönüllülük.

...ve ḥicāza şeddü'l-tevāzu‘, ya ‘nī miskīnlik bağı demek olur. [121a/07]

tevcīh (A.) : Çevirme, yorumlama

Ammā bu ḳavlini tevcīhdür. [59a/05]

tıbb (A.) : Hekimlik, tabiplik.

*Zīrā bir ḳaç ‘ilm vardır ki bu mūsīkī ‘ilmi bilmeyince ol ‘imler bilinmez;
...nücūm ‘ilmi gibi ve tıbb ‘ilmi gibi. [7b/12]*

tīz (F.) : 1. Keskin

...meger ḡāyet zī-rek ola ve zihni tīz ola. [81b/12]

2. Çabuk, hızlı.

*Ve eger naḳrayı tīz tīz eydürse, ya ‘nī şol ki evvelden ‘ādet olagelmişdür, ¹¹ol
‘ādetden tīz tīz eydürse naḳrasını, vaḳt ola ki ḥafīf-i şaḳīl īḳā‘ iden, ya ‘nī
devr-i şānīyi īḳā‘ iden ‘āciz ḳala. [76b/10]*

3. Erken

*Ve ol vaḳt güyendelere çok nesne ḥāşıl olur ve şol kişinüñ ki şoḥbetine çok
gelür, anuñ ḳatından tīz gitmek ḳaşdın eylemeye. [112a/09]*

tīzlik : 1. Keskinlik

Bular daḫı ‘ilm ḳuvvatıyla ve zihn tīzliğiyle arturmuşlardır. [8b/06]

tobra : Torba

Ve bu çengüñ çanağı bir tobra gibi gerekdür. [99a/03]

toḡru : Düzgün, eğik olmayan

Veyāhūd bitmiş kamaş ola ve gāyet tođru ola. [98a/11]

tokun-: Dokunmak (krş: dokın-)

*...bu sebābe barmağı sağ elüñ baş barmağı doğunduğı kirişüñ altındağı
dördinci kirişe tokuna. [100b/09]*

toğuz : Dokuz.

Eyle olsa bu ‘dlar toğuz olur. [23b/04]

toğuzıncı : Dokuzuncu

Ve oniki dāyirenüñ toğuzıncısı dahı zengüledür. [57a/03]

toğu : Dolu olma, doluluk.

*Medhünüñ dürrini silk-i buselige çeküp, Hikāyet-i keremüñi toğu melā idem.
[5b/08]*

toğun-: 1. Ayın, yıldızın daha parlak hale gelmesi, dolması

Ve Zühre toğunduğı vağt işbu buğurları tütüze...[114a/04]

2. Güneşin batması

Ve gün toğunurken ıřfahān muvāfiđdur. [116b/05]

ton : Don, elbise

Ve dāyim arı tonlar geyeler ve eyü koğular döğüneler. [109b/12]

toğprağ : Toprak

Ve anuñ ayağı toğprağı-y-ıla bilişe ve gele. [4a/01]

töre : Kural, yasa, töre.

Kiriş burmađuñ töresin bildürür. [107a/01]

toğur-: Ayakta durmak.

Ve Zühre toğunduğı vağt dāyim aña karşu el kavuşrub toğuralar. [109b/10]

tırış : Duruş

Ve ol faşllar bu řanā'ata heves kılanlaruñ dirliğine tırışın ve oturuşın ve şoşbete girişin ve çıkışın ve her sāzuñ ağacı nice ağacdan gerekdür,...

[91a/03]

tut- : 1. Yakalamak, tutmak (krş. dut-).

...ve herekden yanını tular. [103b/04]

2. Koymak, çekmek

Ve şol vaşt ki bu sāzı 'amele getürmek dileseler burđudan yanını şol yanına tular...[103b/04]

3. Bulundurmak.

Ve belki yazdura ve kendüde tuta. [111/06]

4. Farzetmek

Ya 'nī nağmeleri kiriřlerüñ miđdārınca tularlar ve nağmeleri ol yirden alurlar.

[24b/06]

5. Yapmak, yerine getirmek.

Eger bu didüklerümüzü tularlar-ısa kendüler dağı ve sāzları dağı dāyim selāmet ola. [113b/11]

cāyız ř. [31b/01]

fā'ide ř. [7b/01]

nefret ř. [ř15b]

sāz ř. [82b/11]

örtülü ř. [7b/03]

yirin ř. [38b/01]

tutıl- Farzedilmek

Bu cedvelde A nağmesinüñ yirine YH nağmesi tutılmışdur. [64a/01]

tütî (F.) : Dudu kuşu, papağan

Tur örü tütî gibi seyr eylegil gül-zâr,...[3b/04]

tütî-yi faşâhât : Güzel ve açık konuşan dudu, Hz. Muhammed

Ve ol bülbül-i belâgat ve tütî-yi faşâhât ol uludur ki Allâhü Te‘âlâ anuñ şânına Kur‘ân içinde buyurmuşdur ki...[2a/12]

tutkal : Yapıştırıcı madde.

Ve ba‘zı üstâdlar eydürler ki sırçayı döküp tutkal-ıla yoğurub ol rebâbuñ çanağına şuvayalar. [95b/02]

Ve çengüñ çanağınıñ döğülmiş sırça-y-ıla ve tutkal-ıla şıvamağ gerekdür. [99a/12]

Türk : Türk

Zîrâ bu maqâmlar Türk ehlinüñ ... tabî‘atına mülâyimdür. [80b/02]

T. dili : Türk dili, Türkçe

Ve barâbarlık nisbeti üzerine ve yâru nisbeti üzerine Türk dilince biş diyü yazalum. [40b/08]

tütsü : Yakılan kokulu madde, tütsü

Her kim ki bu du‘âyı dahı oқыıyb ol tütsüleri tütüzüvirse ve ne du‘â kim diler-ise Allâhü Te‘âlâ kâbul ider. [114b/13]

tütüz- Tüttürmek.

Ve Zühre tolunduğı vaqt işbu buhûrları tütüze...[114a/04]

t.-ü vir-: Tüttürmek

Her kim ki bu du‘āyı dağı okıyıp ol tütüleri tütüzüvirse ve ne du‘ā kim diler-ise Allāhü Te‘ālā kâbul ider. [114b/13]

U

u, ü (F.) : Ve

“Ayn” u “sīn” ü “yā”-y-ıla bulmuşdur ad. [4a/12]

uç : Uç

Şöyle ki bir ucı bir tarafâ dağı yitişe. [105b/13]

‘ūd (A) : Yakıldığı zaman güzel koku çıkaran bir ağaç, öd ağacı.

Ve Zühre ʔolunduğı vaqt işbu buhūrları tütüze: ‘Ūd, şekker,.... [114a/04]

ula-: Ulamak

Ve iki pāre kamışı dağı biri birine ulayalar. [97b/05]

ulaş- : Birleşmek.

Ve şol yir ki aña muşt dirler, ol muşt ulaşduğı yir-ile muştuñ arasınıñ ini, altı barmağ ini gerekdür. [91b/09]

ulaşdur- Birleştirmek.

Ve ikinci dāyirenüñ mişāli evvel ʔabağadan ikinci kısmı, ikinci ʔabağadan ikinci kısma ulaşdurmağ-ıla hāşıl olmışdur. [41b/05]

ulaşık : Bitişik

u. ol- : Bitişik olmak

Ancak ulaşık olmağ degüldür veyāhūd ayru ayru olmağ degüldür. [34b/01]

‘ülemā (A.) : Alimler, ilim sahipleri, bilginler.

Ammā meşāyiğ ve ‘ülemā bularsuz olmazlar. [11a/01]

ulu : 1. Büyük.

Ve vaqt olur ki, bu giçi bu‘daruñ her birisi ulu bu‘duñ birisinüñ ba‘zısından sayılır. [27b/01]

2. İleri gelen, büyük zat.

Ve ol meclisde ulu olanuñ mizācına göre nağmeler başlaya ve şi‘rler oquya. [112b/05]

3. Şerefli, ulu.

Ve ol sāz ki andan ulu yoqdur ve andan hürmetlü yoqdur...[110b/13]

ululıq : Büyüklük

Ve ululıqda igen ulu gerekmezdir. [94a/01]

ulüm (A.) : İlimler, bilgiler

...cami‘-i ‘ulūmi’l-evvelīn ve’l-āhīrīñ : [90b/02]

um-: Ummak

şefā‘at u. [2b/03]

un : Un

Ammā çeng gibi anuñ dağı içini tutqāl-ıla ve sırça unı bile şuvamaq gerekdür. [105b/03]

ur-: Vurmak (krş vur-). (Musiki sözlüğüne bakınız.)

Ve eger evvel zaħme’i A noqtasından uralar, ammā kirişüñ bir yirine dağı uralar, ikisinüñ dağı hükmi birdür. [24b/04]

yüz ur- [4b/08]

urul - : Dokunmak, vurulmak

Ve şol barmaq ki nāyuñ urulacak yirine yaqındur, anuñ nağmesi zīrdür nisbet-ile. [97b/09]

uş : İşte (gösterme edatı).

Ve mizmāruñ şūreti budur ki uş yazılıdur. [98a/02]

uşbu : Bu, şu (krş. işbu).

...ol vaqt nevā olur ve devr dahı uşbu şūretce olur... [61a/08]

uvacuķ : Ufacık

Ve ol delüklere ufacuķ burğucuklar şoķmaq gerekdür. [102a/13]

uy-: Uymak, kanmak

nefsine u. [109b/02]

uyuş- : Uymak, bir araya gelmek

Ve vaqt olur ki bu'dlar dahı biri birine uyuşmaz, anuñ-çün tabī'at dahı andan ürker. [29a/05]

uyuşdur- : Uygun olmak

Ya 'nī belüsüz nesneleri biri birine uyuşdurmağ kâ'idesin bildürür. [64a/04]

uyķu : Uyku

...ve zengüle'ye şeddü'l-nevm ya 'nī uyķu bağı ...dimek olur. [121a/04]

uzun : Uzun.

u. ol- Uzun olmak

Ve eger iki kiriş olsa ve ikisi dahı yoğunlukda ve çekilmekte barâbar olsa, amma biri uzun olsa, uzun kirişüñ nağmesi kışa kirişe göre şaķıldür. [14a/13]

u. zaman : Epey süre, çokça zaman

Ve olaruñ üstādları dahı çok müddetler ve uzun zamānlar durişmişlerdür.
[67a/07]

uzunlık : Uzunluk

Ve bu iki çanağın uzunluğu bir karış ve dörd açuk barmağ gerektür. [95b/08]

Ü

üç : Üç

Ve bu çengün kirişleri üç dürlü gerektür... [100a/02]

ü. bahşda bir : Üçte bir

Ve B bir dördün birisi ve üç bahşda biri dahıdır. [24a/13]

ü.-de bir : Üçte bir

Dördi barābarlık nisbetidür ve üçde birün nisbeti dahıdır. [42a/06]

üçer : Üçer

Andan sonra her delüğün iki yanında birer delük dahı delmek gerektür, şöyle ki üçer delük biri biri yanında olalar. [102a/04]

üçinci : Üçüncü

Tā üçinci devr ki şaķīl-i şānī devridür, evvel devrde İķā‘ eyden kimseye yitişe. [76b/08]

ülfet (A.) : Alışma, kaynaşma.

Bunuñ gibi hareketlere sebep budur ki nefside ülfet ve muhabbet zāhir olur. [9a/12]

ü. dut- : Yakınlaşmak, kaynaşmak

Te’līfden bu ma’lūm olur ki ne nağmelerdür ki biri biri-y-le ülfet dutar, ya’nī yanaşur ve yaraşıklu olur. [15a/12]

ümem (A.) : Ümmetler

mālikü’r- riķābi’l -ümem [10a/07]

ümīd (F.): Umut, umma

Şol ümîde ki, bir şerîf sâ‘atde ve mübârek günde devlet yâd idip bir si‘âdet ehli hizmetine irişe. [3b/12]

ümm (A.) : Ana, anne

ümmü’l-e evtâr : Veterlerin annesi, çalgı tellerin kaynağı, oluştuğu yer.

Ve muma “ümmü’l-evtâr ” diyü ad komışlardur, ya ‘nî “kirişler anası” dimek olur. [108a/10]

ürk-: Ürkmek, kaçmak.

...ammâ tabî‘at ol terkîbden ürker ve nefis lezzet almaz, bazı nağmeler biri birine muvâfık olmaduğındandır. [29a/03]

üst : Üst, üzeri.

Ve mizmâruñ aşlı şol nay paresıdur ki ol ağacdan düzdükleri nâyı anuñ üstine berkideler. [97a/08]

üvez: Sinek

Şu karañu dün içinde üvez kanat açduğın görür. (2a/03)

üzeri : 1. Üst, üzeri

Ve eger zaħmeyi evvel H üzerine uralar ve andan şoñra A üzerine uralar, bunuñ gibi zaħmeden bu‘dü’l-lezî bil-erba‘ işidilür. [25b/06]

2. Göre, dayanarak.

Bu tertîb üzerine tâ sekiz sebep tamâm olunca, ya ‘nî dörd sebep-i hafîf getüreler ve dörd sebep-i œaķîl. [75a/08]

3. Hakkında

Şimdiki hâlde bir mişâl dahtı, belüsüz kirişleri biri birine uyuşdurmağ kâ‘idesi üzerine getürelüm. [66a/01]

V

vācib (A.) : Yapılması gerekli olan

Belki vācib oldur ki eydeler ki üç baħrdur. [49b/09]

v. gör- : Gerekli bulmak

Vācib gördi ki anuñ medħinde bir neçe beyt inşād idip inşā' kıla. [5a/10]

vāħid (a) : Yalnız, tek

v.-i dehr : Zamanının, devrinin tek insanı

... vāħid-i dehr ve ferīd-i 'ömr ... [90b/02]

vāķi (A.) : Olan, geçen, vuku bulan

Ya 'nī A Ĥ veyā YĤ ve bir bu'd-ı tanīnī ki ikisinüñ ortasında vāķi'dür, ya 'nī

Ĥ. [37a/09]

v. ol- : Olan, geçen

Ve her devrde niçe naķra vāķi' olursa ve niçe zamān vāķi' olur, bildürelüm.

[73a/10]

vāķıf (A.) : Bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.

v. ol- Haberi olmak

Vāķıf olur ki nefs ve cān geldüğü yiri ārzü ider ve cismi ģarekete getirür.

[9b/03]

vāķt (A.) : Vakit, zaman, saat.

Belki ģiddet ve şaķīl şol vakt bulunur kim, bir nağmeyi bir nağmeye daģı

ķiyās ideler. [13b/04]

Her vāķtde nice perde gerekdür, anı bildürür. [12b/11]

v. ol- : Bazen, zaman zaman.

Ve vaqt olur ki bu‘dlar dahi biri birine uyuşmaz, anuñ-çün tabi‘at dahi andan ürker. [29a/04]

var : Var olmak, mevcut olmak

Ve bu hiddetlerüñ ve şakıllarüñ her birinüñ sebepleri vardur. [14a/02]

Ve anda iki kişi var-ıdı ki, biribirile kinlü-y-idi. [112b/10]

var- 1. Gitmek

Ammā eydici ve çalıcı şöyle gerekdür ve varduğı şoşbetüñ ehli işbu yazılandan, kanğısına yağındur...[121a/08]

Zirā ki B bu‘dınüñ ziri tarafından C bu‘dınüñ bemi tarafına varmak lāzım gelür. [34b/08]

girü v. [61b/06]

vaşf (A.) : Nitelik, özellik.

Muğnī düzmeği ve muğnīnūñ vaşfini bildürür. [105a/01]

vāsıta (A.) : Aracı, vasıta.

Şol vāsıta-y-ıla ola: Her üç kiriş bir nağmede ortağdur; üçü bir kiriş hükmindedür. [103a/09]

vaz‘ (A.) : Koyma, konulma

Bu didüğümüz ‘uduñ teknesinüñ vaz‘ınüñ şerhidür. [91b/13]

ve (A.) : Dahı, hem, ile, ve

Ammā bir yanı inlü ve bir yanı insüzdür. [104a/04]

vech (A.) : 1. Suret, şekil, tarz.

Ve dördüncü naqrada 3ve bu dāyirenüñ şüreti iki vech üzerine dağı işbunuñ gibidür. [79a/03]

2. Sebep.

Amma işbu vechile bilinür ki işbu çekilen haţtı bir kiriş yirinde koyavuz. [16a/11]

v.-i evvel : İlk olarak.

Vech-i evvel bu ‘ilm girü kalan şınā’atdan eyü olduğına sebep bunı dirüz ki bu ‘ilmde ‘adl şüreti vardur. [8a/01]

vefā (A.) : Sözünde durma, sözünü yerine getirme.

v. it- : Sadık kalmak, değişmemek.

Ve dağı B ve C- ile dağı tamām olmağa yaramaz, zīrā ki vefā itmez. [33b/02].

Öñlü ve şoñlu olduğu taqđırce eger TC olursa vefā itmez. [34a/04]

vehm [A.i.] : Kuruntu, şübhe.

Nice ki ba‘zınuñ vehmine bir dürlü dağı düşer ve bu kısım bu kısımñ bemi tarafına düşüpdür. [37b/09]

fehm ve vehm ir- [2a/08]

velīkin (F.): Fakat, ama.

Velīkin muhaqqıqlar kitābında bu şoñrağı kayd yokdur. [13a/06]

ve’s-selām (A.) : İşte o kadar, son söz olarak.

Evvelden şakīl-i evvel-içün bu tarīkayı komışlardur ve bu toköz devrdür, ve’s-selām. [83b/02]

veter (A.) : Hayvan bağırsağından veya kursağından yapılmış tel.

veter-i hādd [92b/04]

veyā : Veya.

Ve şol bu‘d ki B bu‘dından giçi ola veyā hod T bu‘dından ulu ola, bunlaruñ gibi bu‘dları kısmet eylemezler. [30a/13]

veyāhud : Yahut, veya, yoksa

Ve eger her birinüñ ulaşmağını ikinci tabakanuñ kısımlarından idersevüz veyāhud evvelki tabakanuñ kısımlarından idersevüz veyāhud girü kalanından idersevüz seksen dörd dāyire hāşıl olur. [44a/05,06]

vilāyet (A.) : İl.

Ve pīşe düzdükleri kāmışuñ eyüsi oldur ki anı Nişābur‘dan getüreler, ya‘nī Nişābur vilāyetinde bitmiş ola. [98a/09]

vir-: İhsan etmek, vermek

Zīrā ki bu bir emrdür, Allāhü Te‘ālā‘nuñ virmegine ta‘alluğdur. [15b/11]

ad vir- : [59a/03]

āvāz vir- : [14b/01]

tütüzü vir- : [115a/01]

haber vir- : [4a/05]

viribi-: Göndermek

şalāvāt v. [2b/09]

vur-: Vurmak (krş: ur-).

Bu tertīb rast gelmez, ya‘nī B ve H ve C vururuz. [26b/09]

vuşā (A.) : Ortada bulunan, arada olan.

v.-yı furs

Y

yā (A) : Y (ye) harfinin adı

“Ayn” u “sīn” u “yā”-y-ıla bulmuşdur ad. [4a/12]

ya (F.) : 1. O halde, öyle ise.

Ve ol nev' yā C nev'i gerekdür veyāhūd B nev'i gerekdür veyāhūd T nev'i gerekdür. [34b/05]

2. Yoksa

Biri budur ki evvel nağmelere nazār öide ki biri birine muvāfiķ mıdur, ya muhālif midür, anı bile. [15a/06]

Ya...ya : ya...yahut

Līkin BT ve BC vefā itmez ve şol bākī kalan yā B olur yā B hükminde olur. [33b/12]

yād (F.) : Hatırlama, anma.

y. it- Hatırlamak, anmak

Şol ümīde ki, bir şerīf sā'atde ve mübārek günde devlet yād idip bir si'adet ehli hizmetine irişe. [3b/13]

yağ : Yağ

...şığır yağıyla ta'am yimek ve esrār yimek ...āvāzı harāb ider, boğar.

[116a/07]

yağlu : Yağlı

...ebrişimden tınlar geye ve etlü yağlu nesne yimeye. [114a/03]

yāhūd (F.) : Veyā, isterseniz.

Ammā eger bir bu‘dı bu üç nev‘üñ birisi-y-ile tamām olunursa ol nev‘ ya bir

Ṭ-y-ıla ola, yāḥud Ḥ -y-ıla ola veyāḥud B-y-ile ola. [32b/06]

yaḳ-: Sürmek, yakmak.

Ve çanaḡuñ yüzini raḳḳı-yla yaḳu yaḳalar. [99a/13]

yaḳu : yakı, merhem

Ve çanaḡuñ yüzini raḳḳı-yla yaḳu yaḳalar. [99a/13]

yaḳın : Yakın

Ve şol naḳra ki te‘ye yaḳındur, bir veted dahı olur, anı ḥazf ideler. [71a/03]

y. ol- : Yakınlaşmak

İkinci sebeb budur kim, delükleri uran kişinüñ aḡzına yaḳın ola. [14b/09]

yaḳınlıḳ : Yakınlık, samimilik

sövgü ve yaḳınlıḳ ḳoḳusu gel-. [9a/12]

yaḳıṣ- : Uygun görmek, yakışdırmak

Üstādlar ki ḳadīm zamānda gelmişlerdür, anlar bir sāz taṣnīf itmişlerdür ve anuñ üzerine biş ḳıl yaḳıṣdurmuşlardur ve anuñ adını komıṣlardur. [52b/01]

yan : 1. Yanında, birlikte.

Ammā iḳā‘ ehleri, vaḳt olur ki her ḥareketlerüñ yanında bir naḳra iderler.

[72b/03]

2. Yön, taraf, cihet

Ve şol yañdan çengüñ ḥereginüñ perdelerini yigirmi dört baḡş veyāḥud yigirmi biş baḡş ideler. [99b/06]

yaña : 1. Tarafına, ...a doğru.

Ve eger olar bundan yaña baqarlar-ısa kendü kendüyi ol mertebede qomaya.

[111b/06]

2. Taraf, cihet

Ve şol yanınıñ öini ki kiriş ol yañaya berkidürler, iki qarış tamām gerekdür.

[104a/08]

yanaş-: Yanyana gelmek, bir arada bulunmak.

Şol nesne yanaşduğını ve yanaşmağa lāyık degül, anı bildürür. [12a/03]

yanaşık : Yanyana olan, bira arada olan

Ve ne nağmelerdür kim biri biri-y-le ülfet dutıp yanaşık olıcaq tabī'at ol nağmelerden lezzet almaz. [15b/02]

ya'nī (A.): 1. Şu demek.

Belki nefret tutar ya'nī kaçar. [15b/02]

2. Sözüñ kısası.

Zīrā ki eger bir sāzda iki kııl biri birine barābar olsalar, ya'nī ikisi dağı bem olsa veyāhud ikisi zīr olsa, aña bu'd dimeyeler. [19b/07]

yapış-: 1.Yapışmak

Andan soñra raqqı yapışduralar. [105b/03]

Ve her qarınıñ deriñligi yidi barmaq gerekdür ki ol barmaqlar biri birinden ayrılmış olmayalar, biri birine yapışmış olalar. [95b/07]

2. Bitişmek, birleşmek

Ve muğnī çanağı desteye yapışduğı yirden kiriş burguya irdügi yire degin bir uzun herək gerekdür ki ol kirişler tamām ol heregün üstine bine ...[106b/07]

3. Uymak, hoş gelmek.

Ya 'nī tabī'ata yapışmaz ve nefs anı sevmez. [44a/10]

yapışıl- : Yapıştırılmak

Ve çanağın bir yanında dağı desteye yapışılan yirde üç delük dağı deleler.

[106a/07]

yapşdur- : 1.Yapıştırmak

Ve destesine başdan başa yukacuk tahta yapşdurmak gerekdir. [105b/05]

2.Birleştirmek

Ve ol altıncı kısmı evvelki tabakaya ve onuncu kısmı ikinci tabakaya yapşdurmağdan hāşıl olur. [57a/01]

yara-: 1.Faydalı olmak, uygun gelmek.

Ve eger evvel B bu'dı farz idersevüz tabī'ata yarar. [33b/09]

2. Yakışmak, layık olmak

Ve dağı yaramaz ki B öñde ola veyā ortada ola. [33b/03]

yaramaz : 1. Faydası olmayan, yararsız

Ve tenāfir belürmeklik, yaramaz kısımları biri birine yapşdurmağdandır.

[44b/01]

2. Kötü

Ya 'nī kimseyi yaramaz añmaya ve cāhillerün şoşbetinden sağına. [113b/08]

yaramazlık : Kötülük

Ve dünyāda olan yaramazlıkdan sağınişuralar. [109b/11]

yaraş- : Ayarlamak, uygunlaştırmak.

Ve 'ūduñ kirişlerini 'ūduñ üstine yaraşdurmak bildürür ve 'uddan edvār çıkarmak bildürür. [52a/11]

yaraşıklı : Uygun

y. ol- Uygun olmak

Te'lifden bu ma'lūm olur ki ne nağmelerdür ki biri biri-y-le ülfet dutar, ya'nī yanaşur ve yaraşıklı olur. [15a/13]

yaratıl- : Yaratılmak, oluşturulmak

Ve ancılayın tab'-ı selīm ve zihn-i müstaķīm ikā'devrlerinden her devr mizāna muhtāc degüldür ki ol mizān-ile tab'-ı selīm anuñ üzerine yaratılmışdur. [67a/02]

yaratılmış : Halkedilmiş, insan

...ki cemī' yaratılmış kıyāmet güninde andan şefā'at umar. [2b/03]

yardım : Yardım

Ve andan yardım taleb ideler. [109b/11]

yarım : Yarım, yarı.

Ve bir kavı dahı dimişlerdür ki 'ūduñ uzunlığı kendü inince bir yarım ve deriñligi ininüñ yarusınca gerekdür. [91b/12]

yarı: 1. Bir şeyin ikiye ayrılan kısımlarından herbiri.

Nite-ki ol evvel yaruda şaķıl nağmeler bilinürdi. [18b/03]

2. Yarım

Ve üç dahı barābarlık nisbetidür ve yarı nisbeti dahıdur. [42a/07]

yarulık : Yarım, yarılık

Ve iki dahı barābarlık nisbetidür ve yarulık nisbeti dahıdur. [42b/07]

yaruk : Delik, yırtık

Şöyle ki iki nāyuñ ortasında bir yaruk gibi olur. [97b/07]

yaşşı: Yayvan, yassı, düz.

y. ol- Yayvan, düz olmak.

Ve tilleri yaşşı olmaya... [107a/09]

yaş : Kuru olmayan, ıslak, yaş.

Andan soñra yaş ağacdan bir tabağa düzeler ve ol kamyşdan olan yaranuñ ağızına berkideler. [97b/01]

yaşlık : Islaklık, nemlilik

Ya 'nī ašlā ağacda yaşlık bulunmaya. [91a/13]

yaşlu: Yaşlanmış, yaşı çok olan, ihtiyar

y. ol- : Yaşlanmak.

Meşelā, eger bir yirde şöhet olsa ve ol şöhet ehli yaşlu olsalar veyāhūd melūl olsalar, añlaruñ haline münāsib şî'r oқыya... [81a/02]

yat-: Uyumak, yatmak

Ve harīfler yatmaq dileseler muhālīf perdesi muvāfikdur. [116b/07]

yatsu : Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı.

y. namazı : Yatsı vaktinde kılınan namaz

Ve yatsu namāzından soñra büzürg muvāfikdur. [116b/06]

yatur- : Bekletmek

Ve kiriş idecek bağırsuqları bir gün şu içinde yaturalar. [108b/05]

yavuzlık : Sertlik, haşinlik.

Ve elbette zāhidlik ide ve yavuzlıqdan ve yaramazlıqdan. [109a/13]

yaz-: Yazmak.

Ve barābarlık nisbeti üzerine ve yāru nisbeti üzerine Türk dilince biş diyü yazalum. [40b/09]

yazdur-: Yazdırmak

Ve belki yazdura ve kendüde tuta. [109b/06]

yazıl-: Yazılmak.

Ve kirişlerüñ cemī'i nisbetleri biri birine işbu yazılan şüretde bilinür. [24b/12]

yegrek : Daha iyi, daha üstün (krş. yigrek)

Pes bu 'ilmden yegrek şanā'at olmaya. [8a/06]

yek-ta (F.) : Tek eşsiz, benzersiz.

...rübūbiyyet sāzendesi anuñ birliğinüñ yek-tā sāz-ıla bu kelāmı beyān ider ki,... [1b/04]

yer : Toprak (krş. yir)

Benüm kadīmī yerümdür Cimişgezek, līkin, Ger İşfahan'a dağı irsem saña şenā idem. [6a/05]

yerlü : Yeri olan (krş. yirlü)

y.-lü yerine : Kendi yerlerine

Ve ol şarrāf-ı ma'ānī dağı anları yerlü yerine şarf idip si'ādet mesnedinde oturmuş-ıdı. [5a/05]

yir : Bölge, taraf, yer. (krş yer)

Ve ol yire YB 'alāmet қоmışlardur ve bu yire sebābe-i hadd dirler. [55a/09]

Mesafe, uzaklık

Vākıf olur ki nefis ve cān geldüğü yiri ārzü ider ve cismi harekete getirür.

[9b/04]

y. koy.- Mesafe, ara bırakmak.

Ammā ortasında bir pare delük yir orlar. [96a/02]

y.-in dut- : Yerine kemek

Ve vat olur ki nameleru bazısı, basınu yirin dutar. [25a/08]

y.-inde ol-: Yerini tutmak, yerine gemek.

Ve bud-ı müttefiu ikinci kısmı budur kim eger ol iki nameyi ayrı ayrı işitseler her biri bir name yirinde ola. [20a/07]

y.-inde kal- : Geriye kalan.

Zırā ki yirinde alan budu nisbeti, yitmiş altı ile yitmiş bi arasında olan nisbet gibidür. [28a/08]

y.-ine koy-: Yerine geirmek

Ammā şöyle bezeye biri birine ki telif-i lanide biri birinu yirine osalar, farkı olmaya. [20a/08]

y.-inde koy-: Hesap etmek

Amma işbu vechile bilinür ki işbu ekilen hatı bir kiriş yirinde oyavuz. [16a/11]

yirlü : Yeri olan (krş. yerlü)

yirlü yirinde : Yerli yerine, kendi yerlerine

Ve sāzlara yirlü yirinde akalar tā maşud hāşıl ola. [108a/04]

yırak : Uzak (krş. ırak)

Yanı yakında olan delükleru namesi yırakda olan delüklere nisbet zirdür. [97b/11].

yi-: Yemek

*Ve az yimek ve az gitmek ve az uyumağ ve nağmeyi çok söyleşmekden
sağınA. [109b/02]*

yidi : yedi

Girü kalanın yidi bölük ideler. [96b/07]

yidinci : Yedinci

*...bir nağra evvel sebebde buluna ve ikinci nağra yidinci sebebde buluna.
[75a/11]*

yig : İyi

*Ve şöhetde bu şanā'at ehlinden kendüden yig kimse aña ħased idüb melül
olmayalar. [110a/11]*

yigirmi : Yirmi

*Andan şöıra anı dağı yigirmi bölüb her bölügi bir delük delmek gerekdür.
[102a/02]*

y. birinci [117a/09]

y. ikinci [117a/09]

y. üçüncü [117a/09]

y. dördüncü [117a/09]

y. beşinci [117a/10]

y. altıncı [117a/10]

y. yedinci [117a/11]

y. sekizinci [117a/11]

y. toğuzuncu [117a/11]

yigirminci : Yirminci

Yigirminci faşl [98a/03]

yigit : Genç, delikanlı

Yaş-ıla yigit durur, devletde pîr. [4a/08]

yigrek, yigirek : Daha üstün, daha iyi (krş: yegrek).

Ve yigreği dahı budur ki kayd anılmaya. [13a/07]

İmdi ma'lûm olsun ki çengden geçdükde, nüzheden yigrek sâz olmaz.

[101a/04]

y. ol- Üstün olmak

...okudukları şi'rûñ ma'nîsi ol eyitdükleri perdeye muvâfiķ ola, tâ ki eşeri

dahı yigrek ola. [80b/11]

yiyni: Hafif, yeğni.

Ġāyet sür'at-ile olduğıçun pes ma'lûm oldu ki ikinci devr üçinci devrden

ħaffıdır, ya'nî yignidür. [77a/01]

yiyecek: Yiyecek, yemek.

Ve dahı şöhetde yiyecek istemeye. [113b/01]

yimiş : Meyve, çerez

Ve nuķldan ve yimişden eyüsin almaķ eylemeye. [113b/02]

yine : Yine, tekrar (krş: gine)

Andan şöñra yine ol kirişüñ dördinci bahşına uralar. [52a/05]

Eydelüm ki, C bu'dından B bu'dı tarķ olursa, yine B bu'dı bâķî kalur.

[28a/07]

yini : Zamanı geçmeyen, yeni, taze.

y. ol- : Taze olmak

*Bu şānā‘at ehli üstādlar şöyle ittifāḫ kılmışlardır ki ‘ūdī bir ağacdan yonmak
gerekdür ki ol ağac igen yini olmaya. [91a/11]*

yinilik : Tazelik, yenilik.

*Ve eger serv ağacı daḫı bulunmasa, bir ağac gerekdür ki berklikde ve ağırlıkda
ve yinilikde bularuñ gibi ola. [91b/05]*

yit-: Kafi gelmek, yetmek.

kuvveti y. [67a/05]

yitiş-: 1. Ulaşmak, varmak, yetişmek

*Tā üçinci devr ki şaḫīl-i şānī devridür, evvel devrde ĩkā‘ eyden kimseye
yitişe. [76b/09]*

2. Yeterli olmak, kafi gelmek

*Ve andan şoñra destenüñ çanağından yañasından, ya‘nī çanağa
yapışdurduklarını yirden bir ḫaḫ çekeler, şöyle ki bir ucu bir tarafa daḫı yitişe.
[105b/13]*

yitmiş : Yetmiş

Evvel geveştür ve ol yitmiş birinci dāyiredür. [59a/12]

y. altı : [28a/09]

y. biş : [28a/10]

y. altıncı : [58a/02]

yitmişinci : Yetmişinci

Ve oniki devrüñ sekizincisi büzürgdür, yitmişincidür. [56b/13]

yoğsa : Yoksa

...meger üstād hāzıķ ola, yoğsa dañma kişi çıkaramaz. [64a/12]

yoğun : Kalın, yoğun

Ve ol bem didükleri kiriş cemi' kirişden yoğun gerekdür. [92a/08]

y. ol- Kalın olmak

Üçinci, kiriş yoğun olmağdur. [14a/05]

yoğunluk : Yoğunluk

Ammā şöyle gerekdür ki bağarsuķlar incelikde ve yoğunlukda barābar ola.

[108b/04]

yoğur-: Hamur haline getirmek, yoğurmak

Ve ba'zı üstādlar eydürler ki sırçayı döküp tutķal-ıla yoğurub ol rebābuñ çanağına şuvayalar. [95b/02]

yok : Olmayan, yok (krş. yoğ)

Ve bā'zısı dağı vardur ki anlaruñ başķa adları yoğdur. [59a/02]

yoğ : Olmayan, yok. (Krş yoğ)

Ve şol nağme ki aña YH 'alāmet koyulmuşdur, şoñrağı üç kısımlarda yoğdur.

[36b/05]

yol : Geçecek yer, yol

y. bulmak : Gitmek, varmak

Ve mülāyim oldur ki nağmesinüñ şayusı nisbet şayusınca ola ve tenāfür aña yol bulmaya. [39b/06]

yon-: Yontmak

Bu şanā'at ehli üstādlar şöyle ittifaķ kılmışlardur ki 'üdü bir ağacdan yonmağ gerekdür ki ol ağac igen yini olmaya. [91a/10]

yonul-: Yontulmak

Ve bu k̄ānūn daḥı rebāb gibi zerd-ālū ağacından yonulmak gerekdür.

[104a/05]

yöre : Yer, mahal.

Ve gam leşkerinüñ āvāzelerini ol yöreden götürmiş-idi. [5a/08]

yu-: Yıkamak

Ve kaynaduḡdan şoñra şudan çıkara ve şovük şu-y-ıla üç dört keret arı

yuyalar. [107a/12]

yuḡa: İnce.

Ammā rebābuñ ḡanaḡz ḡāyet yuḡa gerekdür. [95a/10]

y. ol- İnce olmak

...ya ‘nī bir yiri yuḡa ve bir yiri ḡalıñ olmaya. [104a/09]

yuḡacuḡ : İncecik

Ve nüzhenüñ yüzi ‘ūd gibi yuḡacuḡ gerekdür, taḡta-y-ıla örtülmek gerekdür.

[101b/06]

y. ol- İncecik ola

Ve ol raḡḡ yuḡacuḡ ola ve yüzi düz ola,...[94a/08]

yukalık : İncelik

Ve yukalıḡı igen daḥı yuḡa gerekmezdir. [94a/01]

yuḡaru: Yukarı

Yuḡaruḡı kiriş on bir baḡşdur A ’dan YĀ deḡin. [51a/09]

y. çık- Yukarı kalkmak, yükselmek.

Amma tenüñ aḡırlıḡı cān yuḡaru çıkmaḡa ḡomaz. [9b/05]

yumşaklık : Yumuşaklık

gönül y.-ı: [9a/09]

yumurda : Yumurta

...*katı bişmemiş yumurda şarusın yimek ve taze süde şekker katub yimek,*...

[115b/10]

Yunan : Yunan

Ve bu 'ilm evvel Yunan halkı içinde idi. [10a/01]

yüce : Yüce, ulu

Ve bu kişiye ol yüce 'âlemden sövgü ve yakınlık hoşusu gelür. [9a/12]

yüksek: Yukarıda, yüksek

y. ol- : Yukarıda olmak, yüksek olmak.

Ammā şöyle gerekdür ki nüzhenüñ yüzinden bir barmağ ini kadarı yüksek

olA. [102a/01]

yürü-: Yürümek

Büzürg-zādalıguñı yürür gele halka, Beyān idem, bileler seni, muhabbeti

eydem. [6a/08]

yürüş : Yürüyüş

Ve bu üçinciye reftār-ı kebd dağı 13dirler, ya'nī keklik yürüşü dimek olur.

[93a/13]

yüz : 1. Yüz, çehre

Ve işidenlere zevk hāşıl olduğın şundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi bir dürlü

dağı olur. [112a/06]

y. ur- Yüz sürmek.

Her kim anuñ hidmetine yüz urur, Devlete ve 'izzete şeksüz irür. [4b/08]

2. Taraf, yüz.

Ve destenüñ yüzini iki meşleş 2bağş ideler ve ol hañtı başdan başa kızalar.

[106a/01]

yüzinden : Sebebiyle

Gerdānīde-būselik oldur ki gerdānīde başlana, būselik yüzinden rāst karār ide.

[118a/12]

yüz : Yüz (sayı sıfatı).

Bu nüzhe didükleri sāzuñ yüz sekiz kirişi vardur. [101a/06]

Z

za'ferān (A.) : Safran

Ve andan bir pāre arı ıtıkalı eridib birez dağı za'ferān-ıla katıb, ammā şöyle ideler ki igen katı olmaya ve igen dağı şıvuğ olmaya. [107b/10]

za'if (A.) : Güçsüz, zayıf.(Krş. zayıf)

...bu müsevvede beyāza getüren yaradılmışlaruñ, za'if ve günāh-kārlaruñ [3a/03]

zāyid (A. zā' id) : Artmış, eklenmiş. (Musiki sözlüğüne bakınız.)

Andan şoñra zāyidüñ zīrine uravuz. [66/04]

zayıf (A. za'if) : Güçsüz, zayıf. (Krş. za'if)

Bu zayıfi ol haber-ile sevindüre...[4a/01]

zabı (A.) : Sıkı tutma, hükmü altına alma.

z. kı1- : Hükmü altına alma.

...ve müreffetü'l-ahvāl olmuşlardır ve riyāzet-ile hallerini zabt kılmışlardır.

[10b/02]

zāhid (A.) : Aşırı sofu olan, zühd sahibi.

Ve eger şālīhler ve zāhidlar tonı gibi tonlar geyerler-ise dağı hūb olalar.

[109b/13]

zāhidlik: Dindarlık, sofuluk, zahidlik.

z. it- : Dindarlık.

Ve elbette zāhidlik ide ve yavuzlıktan ve yaramazlıktan. [109a/13]

zāhir (A.) : Dışarıda, meydanda, görünen.

Velikin zāhire bu zaḥmeden bu'dü'l-lezī bi'l-hams işidilür gibi olur. [25b/08]

z. ol- : Görünmek, belli olmak

...ṭabī'atlarde anuñ muḥabbeti zāhir olur. [111b/11]

zāhoretü't-tenafür : Musikide uyumsuz oma.

Ve ol mülāyim olan dāyireler şol dāyirelerdür, bişden ziyāde olmaz ve ba'zısı

dağı zāhoretü't-tenāfūr olur. [44a/08]

zaḥmet (a) : Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık.

Ve olara zaḥmetden artuḡ nesne ḥāşıl olmamışdır. [67a/10]

z. çek- Sıkıntı çekmek

Zirā ki öğrenmek dileyen zaḥmet çekmeye, āsānlığıla bula ve bile. [11b/01]

z. ḥāşıl ol- Sıkıntı vermek, eziyet etmek

Bu kitabda añılsa, muṭāla'a kılan mübtedilere ḥayl zaḥmet ḥāşıl olur.

[28a/03], [11b/01]

zaḥmetsüz : Sıkıntısız, eziyetsiz.

*Ammā şol ʔariḳā'ı ki imām-i 'ālim-i fāzıl Şafıyyü'd-dīn Abdü'l-mü'min
beyān itmiş durur, yazalum tā mübtedīler zaḫmetsüz ʔarḫ kā'idesini bileler.
[28a/06]*

zamān (A. zemān) : 1. Devir, çağ, zaman.

*Üstādlar ki ʔadīm zamānda gelmişlerdür, anlar bir sāz taşnīf itmişlerdür...
[52a/12]*

2. Süre, müddet.

uzun z.. [67a/07]

zamīr (A.) : İç, içyüz.

zamīr-i ḫāṭır : Hafızanın içinden, fikirden

*Nāgāḫ zamīr-i ḫāṭırdanŞeyḫ Sa'dī ḫızmetlerinüñbu beytleri ḫuṭūr
kıldı ki...[3a/07]*

zārılıḳ : Ağlama, inleme

z. ʔıl- Ağlamak, inlemek

Ve ḫoş nağmeler-ile zārılıḳ ʔılurdu ... [9a/04]

zārb (A.) : 1. 2. Çarpma

z. it- Çarpmak

Meşelā, yidiyi on ikiye zārb itsevüz seksen dörd dāyire ḫāşıl olur. [39a/09]

zārīf (A.) : İnce, zarif; ince sözler söyleyen

*Mūsikī 'ilmi bir şınā'atdur ki şınā'atlar ortasında bundan 'azīz ve bundan
zārīf şınā'at yokdur, bir neçe vechile. [7b/09]*

*... 'ālemde olan 'ārifler ve zārīfler kim dünyinün şebātsuz ııduḫını
bilmişlerdür... [2b/10]*

zarūret (A.) : 1.çaresizlik.2.muhtaçlık,sıkıntı.

...veyāhūd ulu bu‘duñ çokrağını zarūret-ile tarḥ itseler evvelki bu‘ddan bir bu‘d kalur veyāhūd giçi bu‘dlar kalur. [27b/12]

z.-ile ol- Gerektiğinden dolayı olmak

Ve eger bu didüğümüz ḥāl zarūret-ile olursa ḥadden artuḵ itmeyeler. [110b/03]

zāt (A.) : kendi.

Ya ‘nī B bu‘dnuñ zātında bu vardır ki ṭab‘ andan ürker. [29a/08]

Ve ol Allāh’dur kim anuñ zātınıñ ve şifātınıñ neteligin hiç fehmi ve vehmi irmedi ve irmez ve irmege imkân yokdur. [2a/07]

zencebīl (A. zencefil) : Zencefil bitkisi.

...ışlağ zencebīli aḵ incīr-ile kaynadub yimek ve açkarına āvāzile oḵımaḵ... [115b13]

zeng (F.) : zil.

Şu zeng gibi dutıban maḵām-ı zengüle, Urıp na‘ra senüñ medḥüñi besā eydem. [6a/02]

Zengübār (A. Zengibar) : Afrikada Zencilerin yaşadığı yer.

Zīrā bu maḵāmlar Türk ehlinüñ ve Ḥabeş ehlinüñ ve Zengübār ehlinüñ ve tağlar başında olan ḥalāyıḵuñ tabī‘atına mülāyimdür. [80b/03]

zerd-ālū (F.): Sarı erik, zerdali

İmdi ma‘lūm olsun ki rebābuñ çanağı ğalıbı budur ki zerd-ālū ağacından olmaḵ yigdür. [95a/02]

zerre (A.) : Ufak parça, zerre

Ve ol pādīṣāḥ ṣunuñ gibi ālimdür ki yaradılmış arasında olan zerreleri ve göñüllerden geçmiş, geçe durur, geçecek sırları. [1b/13]

zevāl (A.) : Sona erme, bozulma.

z. ir- : Sona irmek, bozulmak

Devleti günine irmesün zevāl. [4a/11]

zevk (A.) : Hoşa giden hal, beğenme, zevk

Bu ḥal ṣunuñ kimselere ma‘lūm olur ki zevk-ile bu ‘ilmi taḥkīk idipdür.

[25a/12]

z. ḥāşıl ol- : Zevk vermek

Ve çün bu gūyende eyitmağa ve çalmağa başlaya ve göre ki işidenlere ol eyitdüğinden ve çaldüğundan bir zevk ḥāşıl olur...[112a/03]

zevklü: Zevkli

z. ol-: Zevk vermek

Ve eger gūyende ṣakīl-i ḥaffiden hezec devrine varsa ğayet zevklü olur.

[79b/03]

zı‘f (A.): Bir şeyin iki misli, iki katı.

z.-1 ol- : İki misli, iki katı olmak.

Ve her nağme ki biri birinüñ zı‘fi ola, ya‘nī bir nağme bir nağmece iki ola, ol iki nağme biri birinüñ nazīridur. [18b/03]

zı‘f zı‘f: İki kat iki kat, fazla.

Pes muṭlak-ı bemüñ nisbeti binşır-ı ḥadd nisbet-ile zı‘f zı‘fdur, ya‘nī dört ol ḳadardur. [56a/03]

zıḥk (A.) : Gülmek

şeddü'l-ż. : Gülmek bağı

...rasta şeddü'l-żihk, ya 'nī gülmek bağı... dimek olur. [121a/03]

zıllu'l-lah (A.): Allah'ın gölgesi (hükümdarlar için kullanılır).

...zıllulāhi fi'l-ārızın 'avni'z-zu'afāyı ve'l-mesākīne ebü'l-fetħ sultān-ı ibn-i
sultānü's-sultān Murād-ı ...[10a/10]

zihn (A.): Hafıza, zihin

...meger gāyet zī-rek ola ve zihni tīz ola. [81b/12]

z. tīzligi: hafıza keskinliği

Bular daħı 'ilm kuvvatıyla ve zihn tīzligiyle arturmuşlardır. [8b/06]

z.-i müstaķīm : Kuvvetli hafıza

...ya'nī ol devrleri biri birine barābar olmağ ve zamānlar biri birine lāyık
olmağa imkān ola şab'ı-selīm ve zihn-i müstaķīm kuvvet-ile. [66b/11]

zıkr (A.): Anma, anılma.

z. kııl- Anmak

Bu beytleri zıkr kııldum. [3b/09]

z. olın- Anılmak

Ya'nī B ve H ve C vururuz, bular daħı bu'd-ı řanīnīdür, bulardan zıkr olındı.

[26b/10]

zinhār (F.): Sakın! Asla.

Ve eger řātırı elbette meyl idüb bu sāzları öğrenmek dilese zinhār ki
cāhillerden saklayı şuta. [111a/05]

zīrā (F.): Çünkü.

Ve bu altı dā'yirenüñ nisbeti şayusı evvelki dāyire gibidür nisbetde, zīrā ki nisbetleri barābardur. [40a/07]

zī-rek (F.): Anlayışlı, uyanık.

z. ol- Anlayışlı, uyanık olmak.

Ve eger kitāb içinde görse ve haşırında dutmasa 'amele getürmek dilese, degmede rast düşmez; meger gāyet zī-rek ola ve zihni tīz ola. [81b/12]

ziyāde (A.) : Fazla, çok

Veyāhūd dağı ziyāde-y-ile tamām itmek gerek. [33a/03]

z. kı1l-: Artırmak, çoğaltmak.

Ve bu kitābı evvel taşnīf iden, mişāl-içün bir dāyire ziyāde kılmışdur. [73a/06]

z. ol-: Artmak.

Ve eger birden dağı ziyāde şolursa B bu'dlarınıñ yakınında olmağ lāzım gelür. [33a/08]

z. it- Artırmak, çoğaltmak

Andan YV ve M iki bahş itmişlerdür ve iki bahşuñ biri kaçarı dağı bu YV ve M üzerine ziyāde itmişilerdür. [17b/07]

ziyāret (A.): Görmeye gitme, görüşmeye gitme,

Ve bu kâ'ide şimdiki hālde vardur ki, bunlar mescidlerde ve ziyāretlerde dürlü dürlü nağmeler-ile Kur'ān okurlar ve medh okurlar. [9a/07]

zu'afā (A.): Zayıflar.

'avni'z-zu'afā [10a/10]

Zühre (A.): Çobanyıldızı, Kervankıran, Venüs.

*Ve şol du ‘ālar ki Zühre için düzmişlerdür, ol du ‘āları aşāgada bir faşılđa dağı
añacađuz. [109b/04]*

*Ve çünkü Zühre şeref mađāmına irişe, “Şeref-i Zühre” diyü bir nesne
yazmışlardur,... [109b/06,07]*

Zü-l-celal (A.): Celal, ululuk sahibi olan Allah.

Kim cehānda irmiş ehl-i kemāle, Dāyim itsün dāyim anı zü’l-celāl. [4b/04]

zullām (A.) : Karanlık

Ol sebeb-ile ol ...‘ināyet-i hālīkü’n-nūrı ve’z-zullāmı Ādeme’l-lāhu si‘ādete
bir kitāb getürdi. [6b/06]

ALTINCI BÖLÜM

MUSİKİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

- A (elif)** : Ebcet notasında perde belirteci
- Bu devrlerüñ cem 'isi evvel A'dan başlanur. [62a/10]*
- Ol ki cānibü'l-enfdür, aña 'alāmet elif koyalum.*
[16b/05]
- 'Acem (A.)** : Türk musikisinde makam ve perde ismi.
- 'Acem oldur ki 'ırākı tamām göstere ve ine, dügāh*
karār ide. [120a/06]
- AD bu'dı** : Musikide aralık ismi, AD buudu
- Ammā Safiyyüddīn Mevlānā Abdü'l-mü'min -*
rahmetu'l-lah- AD bu'dına bu'd-ı T ad қоmışdur.
[22a/05]
- ālāt (A.)** : Çalgı aletleri.
- İklığı düzmek kâ'idesin bildürür. Ve ālātın nice*
itmek gerekdür, anı bildürür. [93b/10].
- a.-1 sâz : Saz aletleri, çalgı aletleri
- Ve ālāt-ı sâzlarını rast kılmışlar-ıdı. [4b/13]*
- âlet (A.)** : Çalgı aleti.
- Ve şol sâz âletleri anlaruñ hükmi-y-ile āvâz virür.*
[14b/01]

- ‘anāşır-ı erba‘a : Dört unsur, Türk musikisinin dört şubesi.
Şol nesneleri bildürür ki anlara bu şanā‘at ehli “ ‘anāşır-ı erba‘a” diyü ad kıomışlardır. Ve anlar dörddür. Evvel yikgāh, ikinci dügāh, üçinci segāh ve dördinci çahargāh. [117a/12]
- ‘āşık-nevāz (F.) : Türk musikisinde usul.
Ve eger hafif-i remlden remle varsalar, “ ‘āşık-nevāz ” dirler. [80a/07]
- ‘aşīrān (F.) : Türk musikisinde bir makam ve hüseyni-aşiran perdesinin kısaltılmış adı.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür:...sekizinci ‘aşīrān,...[117a/04]
‘Aşīrān oldur ki hüseynī başlana, rāst karar ide. [118a/07]
- āvāz (F.) : 1. sada, ses
Ve şöyle cehd ideler ki āvāzları dāyım şāfī ola.[112/06]
Ve hoş āvāz-ıla niyāz iderdi.[9a/04]
- āvāz açmak : Sesi güzelleştirmek
Otuzuncı faşl: Āvāz açan nesneleri bildürür. [12b/08]
- āvāzı boğmak : Ses kısıklaşması
... āvāzı harāb ider, boğar. [116a/10]
- āvāz çıkmak : İķā‘ bir nesneye dirler ki bir niçe nakraları, ya ‘nī āvāz çıkmakları vāķī‘ola ki, ...[66b/04]

- āvāzlar göstermek : Ses çıkarmak
Ve niçe āvāzlar göstereler.[80a/13]
- āvāzı Һarāb itmek : Sesi bozmak
*Otuz birinci fāsl: Āvāzı Һarāb iden nesneleri bildürür.
[12b/09].*
- āvāzı irürmek : Avaz eriştirmek, avaz vermek
‘Irāqda irürem ‘irāqa āvāzı.[5b/13]
- āvāz te’līfi : Avaz, nağme oluşumu.
*Amma ayırmağ dileseler biri şbirinden ayıra bileler
āvāz te’līfide. [20a/03]*
- āvāz virmek : Ses çıkarmak.
*Ve şol sāz āletleri anlaruñ Һükmile āvāz virür.
[14b/02].*
- āvāz şāfī olmak : Sesin berrak, saf olması.
*Ve şöyle ceħd ideler ki āvāzları dā’im şāfī ola.
(110b/06)*
- āvāzların āriż olması : Avazların sonradan ortaya çıkması
*Ve Һiddet ve şaķīl bir vechile işidilmek gerekdür ki
āvāzlardan ba’zısı ‘āriż ola ba’zısına kıyās idicek.
[13a/11].*

2. Tür. (Bknz. āvāze.)

Bulardan ğayrı niçe dağı vardur ki “ āvāz ” dirler.

[59a/01]

āvāze (F.)

: 1. Ses

İmdi ma‘lūm olsun ki āvāzeler, sāzlarda eyü olmađ ve tođru olmađ ve egri olmađ kirişler sebab-ile olur.

[107a/02]

āvāzeler göstermek :

Avaz vermek, ses çıkarmak.

Ve her birisi kendü hūnerin izhār kıлмаđ-ıçün hoş āvāz-ıla āvāzeler gösterürler-idi. [5a/01]

āvāzeler kopmağ :

Ses çıkma, nağme oluşma

Bu tokuz bu‘dlardur ki, cemī‘ nağmeler ve āvāzeler bulardan kopar. [23b/07]

2. Tük musikisindeki makamların ayrıldığı dört türden biri.

Amma avazeler altıdur. [59a/11]

B:

: Ebcet notasında perde belirteci.

Ve bu sekiz bađşuñ birisi ğadarı dağı bu H ve M ortasına ğomışlardur. Ve ol dükendügi yire ‘alāmet B ğomışlardur. [17a/12]

B bu‘dı:

: Türk musikisinde aralık isimi, B buudu.

Ve ĀB bu‘dına B diyü ad ğomışdur.

[22a/08].

- baħr (A.)** : Ses kalıbı.
Ve ol seksen dörd devrler ki añılmıř-ıdı, budur. Ve bu cem'ı dāyirelerüñ aşlı zı'l-erba'a kısımlarıdur ve zı'l-ħams kısımlarıdur. Ve bu kısımlara baħrlar dirler. [48b/01]
- baħr-ı nāzük** : Türk musikisinde makam.
Terkıbleri bildürür ve ol elli altı terkıbdür ...yigirmi dördinci baħr-ı nāzük, ...[117a/10]
Baħr-ı nāzük oldur ki, ħicāz yüzinden segāħ göstere ve dügāħ karār ide. [119a/05].
- bi zamānı** : Türk musiki usullerinde kullanılan bir süre (zaman) belirleme göstergesi.
Ve şol zamānlar ki sebeb-i ħafif ortasına düşmiş ola, ol zamānlara bi zamānı diyı ād ħoduķ [70a/01]
- bem (F.)** : 1. Pest ses.
Çün bular ma'lüm oldı, eydelüm ki imkān vardur ki bemlere nisbet olan lafızlar ki sen buları āvāzlarda bulasın. [68b/06]
2. Çalgıların kalın ses veren teli.
Ve ol biş kiriş ki anuñ üzerindedür, herbirine bir ad ħomiřlardur... Ve andan daħı yuķaruda olana bem diyü ad ħomiřlardur. [52b/06]
Biş kirişi bem kirişler 'ıvāzına tutalar. [104b/05]

- bemī (F.)** : Bem olan , pest ses.
...ve *şakīle bemī dirler.* [13b/01]
- bemlik** : Pestlik.
Ve Pārs halkı ‘ibāratınca hiddete “ tīzī ”dirler. Ve şakīle bemī dirler. Ya‘nī tīzlik ve bemlik demek olur.
[13b/12]
- beste-i ıṣfahān (F.)** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür. ...dördüncü beste-i ıṣfahān..., [117a/03]
Beste-i ıṣfahān oldur ki, ıṣfahān başlana ve segāh karār ide. [118a/02]:
- beste-nigār (F.)** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür. Evvel beste-nigār,...[117a/02]
İmdi ma‘lūm olsun beste-nigār oldur ki rāst başlana ve çahārgāh karār ide. [117b11]
- binşır-ı bem** : Ud çalgısında belirli bir parmak pozisyonunun adı.
Ve sirçe barmağ yanındağı koyulan yir ki ol yukaruğı kirişde ol yire ‘alāmet Z қоmışlardur. Ve ol yire “ binşır-ı bem ” diyü ad virmişlerdür. [54b/04]
- binşır-ı hadd** : Ud çalgısında belirli bir parmak pozisyonunun adı.

Ol yirüñ nağmesinüñ nisbeti LH ‘alāmet koyulan yir-ile, ya ‘nī binşır-ı hadd didükleri yir-ile bu ‘d-ı zi’l küll-i merreteyn nisbeti gibidür. [55b/11]

binşır-ı meşnā : Ud çalgısında üçüncü parmağın konduğu yer.
Ve bu D ‘alāmeti koyulan yirüñ tizisi, “binşır-ı meşnā” ya ‘nī, diyü ad koyulan kiriş üstine sirçe barmağ koyulan yirdür. Ve ol yire ‘alāmet KA komışlardır. [54a/11]

binşır-ı zîr : Ud çalgısında belirli bir parmak pozisyonunun adı.
Bu YA nağmesinüñ tizisi “zîr” diyü ad koyulan kirişüñ üzerine sirçe barmağ yanındağı barmağı kodukları yirdür. Ve ol yire ‘alāmet KH komışlardır. Ve bu yire “binşır-ı zîr” dirler. [55a/01]

bir kı1 üzerine olan devr : Çalgının tek teli üzerinde meydana gelen beste
Ve evvel bu kitab bir kı1 üzerine olan devri bildürür. [11b/01]

“ bir ve iki ” : Ud çalgısında kullanılan mızrap vuruş biçimlerinden biri.
Ve bu ‘üduñ zarbı dörd dürlüdür. Ve her bir zarbuñ adı vardır. Evvel zarba bir ve iki dirler. [93a/02]

boyun : Çalgılarda akort edilen kısım.
Ammā ol yir çanağ ki aña boyun diyü ad komışlardır, ol boynuñ yüzine rağğ yapışduralar. [95b/13]

- bu‘d (A.)** : Musikide iki nota arsındaki uzaklık, aralık, buud.
- İmdi ma‘lūm olsun ki bu‘d ‘ibāretdür iki nağmeden ki ikisi daḥı bir yirde cem‘ ola. Ammā biri zīr ola, biri bem ola ve eger ikisi daḥı bu şūret-ile olsa bu‘d olmaz. Zīrā ki eger bir sāzda iki kı1 biri birine barābar olsalar, ya‘nī ikisi daḥı bem olsa, veyāḥud ikisi zīr olsa, aña bu‘d dimeyeler. [19b/03-08]*
- Ve her kim ki bu kitāba nazar kı1a, bile kim, bu‘d nedür ve ĩkā‘ nedür ve devr nedür ve nağme nedür.[11a/12]*
- bu‘d-1 B** : Musikide aralık ismi, B buudu
- Ve şol bu‘d ki aña “ bu‘d-1 B” dirler, anuñ nağmeleri ki A ve B bu‘dudur, bir bu‘da girür. [27a/09]*
- bu‘d-1 baḳıyye** : Musikide aralık, baḳıyye buudu
- Zīrā ki Ā nağmesi B nağmesiyile barābardur ve daḥı B nağmesinüñ on tokuz baḥşda birincedür. Bunuñ gibi bu‘da bu‘d-1 baḳıyye dirler. [22a/03]*
- bu‘d-1 C** : Musikide aralık, C buudu
- Ve şol bu‘d ki aña bu‘d-1 C dirler, anuñ nağmeleri iki bu‘da girür. [27a/08]*
- bu‘d-1 laḥnī** : Laḥnī beste, lahna, musikiye ait olan.

Ve bu bu‘dlara bu‘d-ı lahnı dağı dirler. Zırā ki āvāzlar bulardan terkīb olur. Bu bu‘dlaruñ te’līfi hergiz tabī‘ata yapışmaz. [30b/03]

bu‘d-ı mütēāfir : Uyumsuz, kulağa hoş gelmeyen beste.
Bu‘d-ı müttefik oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet bula ve eger nefis lezzet almazsa aña bu‘d-ı mütēāfir dirler.[19b/10].

bu‘d-ı müttefik : Uyumlu, uygun beste.
Bu‘d-ı müttefik oldur ki iki nağme bir yire gelicek nefis andan lezzet bula ve eger nefis lezzet almazsa aña bu‘d-ı mütēāfir dirler.[19b/12].

bu‘d-ı T : Musikide aralık.
Ammā Safiyyüddīn Mevlānā Abdü'l-mü‘min – rahmetu'l-lah- AD bu‘dına “bu‘d-ı T” ad kıomışdur. [22a/05]

bu‘d-ı řanīnī : Musikide aralık, tanini aralığı uz: 70
Ve şol bu‘d ki aña “bu‘d-ı řanīnī” dirler, anuñ nağmeleri üç bu‘da girür. [27a/07]

bu‘dü’l-lezī bi’l-erba‘

(veya bu‘d-ı zī’l-erba‘ [35b/01]) : Dörtlü aralık

Ya‘nī bir nağmenüñ nisbeti bir nağmeye dağı kendü gibidür. Ve üç bağşda biri gibidür dağı. Meřelā A

nağmesi-y-ile H nağmesi gibi, ya'nī A nağmesi H nağmesi gibidür. Ve dahı H nağmesinüñ üç bahşda biri gibidür. Zīrā A kirişi H kirişi gibidür. Ve dahı H kirişinüñ üç bahşda birisi gibidür. Bu bu'da "bu'dü'l-lezī bi'l-erba'a" dirler. [21a/06]

bu'dü'l-lezī bi'l-ḥams

(veya bu'd-ı zī'l-ḥams [28b/05]) : Beşli aralığı

Evvelki bu'd oldur ki bu bu'duñ iki nağmesinüñ nisbeti üç nisbeti gibidür. İkiye, ya'nī üçde iki bölünür, ve ikinüñ yarusı bölünür. A nağmesi-y-ile YA nağmesi ortasında olan nisbet gibi. Zīrā ki A kirişi YA kirişi gibidür, ve anuñ yarusınca dahıdur. Bunuñ gibi bu'da, bu'dü'l-lezī bi'l-ḥams dirler. [20b/11].

bu'dü'l-lezī bi'l-küll

(veya bu'd-ı zī'l-küll [35b/02]) : Tüm aralık, tam beşli ve

tam dörtlünün birleşmesiyle oluşan, büyük aralık, oktav.

Amma evvel kısmı şunuñ gibi bu'ddur ki anuñ iki nağmesinüñ nisbeti biri birine iki-ile bir ortasında olan nisbet gibi ola. Ya'nī bir nağme bir nağmece iki ola.

Bunuñ gibi bu'da bu'dü'l-lezī bi'l-küll dirler. Meşelā A nağmesiyile YH nağmesi ortasında olan nisbet gibi.

[20b03]

bu'dü'l-lezî bi'l-küll-i ve'l-erba'a

(veya bu'd-ı zî'l-küll-i ve'l-erba'. [28b/09]): Oktav ve dörtlü aralığı.

Ya'nî Ā nağmesi KH nağmesince ikidir. Ve dağı KH nağmesinüñ üç bahşda ikisindedür. Zîrâ ki Ā kirişi-y-ile KH kirişi arasında olan nisbet bu yazılan gibidür. Bunuñ gibi bu'da, bu'dü'l-lezî bi'l-küll-i ve'l-erba'a dirler. [23a/08]

Ve şol bu'd ki aña bu'dü'l-lezî bi'l-küll-i ve'l-erba'a dirler, anuñ nağmeleri altı bu'da girür. [27a/02]

bu'dü'l-lezî bi'l-küll ve'l-ğams

(veya bu'd-ı zî'l-küll ve'l-ğams [28b/06]) : Oktav ve beşli aralığı.

Zîrâ ki Ā nağmesi KH nağmesince üçdür. Zîrâ ki bularuñ kirişlerinüñ nisbeti, dağı bu yazılan gibidür. Bunuñ gibi bu'da, bu'dü'l-lezî bi'l-küll-i ve'l-ğams dirler. [23b/02]

Ve şol bu'd ki aña bu'dü'l-lezî bi'l-küll ve'l-ğams dirler, anuñ bem tarafı A'dur ve zîr tarafı KH'dur. Bu nağmeler sekiz bu'da dağı girür. [26b/13]

bu'dların nisbeti:

Aralıkların oranları

Üçüncü faşl: Bu'dları ve bu'dlarıñ nisbetin bildürür.[11b/07]

Üçüncü faşl: Bu'dları ve bu'dlarıñ nisbetin

bu'dı cem' etmek

:

Aralıkları toplamak.

Zirā ki üç bu‘dı cem‘ itmek lâzım gelür. [33a/11]

bu‘dı tamām itmek : Aralıkların tamamlanması
:
Zirā ki bunda dağı üç bu‘dı tamām itmek lâzım gelür.
[33b/01]

bu‘dları kısmet
eylemek

: Aralıkları taksim eylemek, bölmek.

*Bu şanā‘at ehli ulu bu‘dları kısmet eylemeyince
isti‘māl itmezler. [30a/11]*

bu‘dların uyuşması

: Uyumsuz seslerin bir arada bulunması

*Ve vaqt olur ki bu‘dlar dağı biri birine uyuşmaz, anuñ-
çun tabī‘at dağı andan ürker. [29a/05]*

bu‘dlaruñ te’lîfi

: Nağme oluşumu.

*Zirā ki āvāzlar bulardan terkīb olur. Bu bu‘dlaruñ
te’lîfi hergiz tabī‘ata yapışmaz. [30a/04]*

burğu

: Telli aletlerde telleri bağlamak için boyun kısmına
eklenen ahşap kısım.

*Ve şol elile burğudan yanını çalalar ve sağ el-ile
herekden yanını çalalar. [103b/05]*

büselik (F.)

: Türk musikisinde bir makam ve bir perde adı.

*Ve büselik yigirmi yidinci dāyiredür. Ammā şol yazılan
dāyirelerüñ üçincisidür. Ve büselik altıncı kısım-ıla
evvelki tabağayı ve toközüncü kısım-ıla ikinci tabağayı
biri birine yapışdurmağdan hāşıl olur. Ve nağmeleri*

işbulardur : A C V H Y YH YH YZ YC. [56b/02] (Bk. Şekil 32)

büzürg (F.) : Türk musikisinde makam.
*Ve oniki devrũñ sekizincisi büzürgdür, yitmişincidür.
Ve ol altıncı kısmı evvelki tabakaya ve onıncı kısmı
ikinci tabakaya yapışdurmağdan hâşıl olur. Ve
nağmeleri işbulardur: A C V H Y YA YD YV YH.
[56b/13].(Bk. Şekil. 42.)*

C : Ebcet notasında perde beilrteci.
*Ve andan şoñra bu V ve M sekiz bahş itmişlerdür. Ve
bu sekiz bahşuñ birisi kadarı dağı bu V ve M üzerine
ğomışlardur. Ve bu şoñra çoduğları dükendügi yirde
'alâmet C çomışlardur. [17b/13]*

C bu'dı : Musikide aralık, C budu.
*Ammâ kadĩm üstâdlar çatında C bu'dınuñ adı yoğdur.
Ammâ Safiyyüddĩn Mevlânâ Abdü'l-mũ'min –
rağmetu'l-lah- AD bu'dına bu'd-ı T ad çomışdur. Ve
AC bu'dına C bu'dı diyü ad çomışdur. [22a/06]*

cānibü'l-enf : Eski musiki nazariyatı kitaplarında oktavın seslerini
temsili olarak gösteren telin pest tarafına verilen isim.
*Ammâ işbu vechile bilinür ki işbu çekilen hağtı bir kiriş
yirinde çoyavuz. Ve ol kirişuñ egilip burguya irişen*

yire bu ‘ilm-i edvār bilen üstādlar cānibü’l-enf dirler.
[16a/13]

cānibü’l-muşṭ : Eski nazariyat kitaplarında oktavin seslerini temsili olarak gösteren telin tiz tarafına verilen isim.

Şol tahta ki, ‘ūduñ üzerine yapışdurmışlardur ve anuñ üstinden kirişi almışlardur ve alt yanında bağlamışlardur, ‘ūduñ ol kirişi bağlanan yirine cānibü’l-muşṭ dirler. [16b/02]

cim zamānı : Türk musiki usullerinde kullanılan bir süre(zaman) belirleme göstergesi.

Ve şol zamānlar ki veted-i mecmū’lar ortasına düşmişdür, ol zamānlara “ cim zamānı ” diyü ād kōduḡ. [70a/03]

çahārgāh (F.) : Türk musikisinde şube, makam ve bir perde ismi.

Şol nesneleri bildürür ki anlara bu şanā‘at ehli “ anāşır-ı erba‘a” diyü ad ḡomışlardur. Ve anlar dörddür. ...ve dördinci çahārgāh. [117a/01]

çahārgāh-ı ‘acem (F.) : Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...kırḡ bişinci çahārgāh-ı ‘acem...[117b/05].

Ve çahārgāh-‘acem oldur ki çahārgāh başlana ve ‘Acem ḡarār ide. [120a/07]

çanak : Çalgının üzerine deri gerilen kısmı.

Ve muğninüñ çanağı rebāb çanağından büyük gerekdür.

[105a/06]

çenk (F.) :

Bir çeşit telli çalgı.

Çengi bildürür. [98b/13]

Ve şol yañdan çengüñ hereginüñ perdelerini yigirmi

dört baḥş veyāḥūd yigirmi biş baḥş ideler. [99b/05]

Ve bu çengüñ çanağı bir tobra gibi gerekdür. [99a/03]

D :

Ebcet notasında perde belirteci.

Evvel baḥsuñ dükendügi yire ‘alāmet YH қоmışlardur.

Andan cemī‘i kirişi toḳuz baḥş itmışlerdür. Ve evvel

baḥş dükendügi yire ‘alāmet D қоmışlardur. [17a/04]

dal zamānı :

Türk musiki usullerinde kullanılan bir süre (zaman) belirleme göstergesi.

Ve şol zamānlar ki fāşılalar ortasına düşmişdür, ol

zamānlara dal zamānı diyü ād ḳoduk. [70a/04]

dāyire (A. dā‘ire) :

Dörtlü ve beşli tabir edilen ses veya zaman gruplarının çeşitli şekillerde bir araya gelmesiyle oluşan yapıya dayire denir.

Niteki zī‘l-erba‘anuñ bir cemā‘atın, zī‘l-ḥamsuñ bir

cemā‘atı-y-ıla terkīb itseler bir cem‘ ḥāşıl olur ki bu‘d-ı

zī‘l-küll aña beñzer, ve ol terkīb olan nesneye dā‘yire

dirler. [39a/05]

*Ve çün bu mâ'lûm oldı, eydelüm ki bu şanâ'at ehlleri
bu dāyirelerde vāқи'olan kısımlara baħr dirler. [49a/07]*

dāyire-i evvel : Türk musikisinde usul.

*Ve şol kısma ki anuñ başlamaqlığı dāyirenüñ evvel
nağmesinden ola, aña dāyire-i evvel dirler. [49a/09]*

dāyire-i hafıfı'ş-şakıl : Türk musikisinde usul . (Bk.Şekil 23)

dāyire-i hafıfı'r-reml : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 26)

dāyire-i hezec-i evvel : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 27)

dāyire-i hezec-i şanı : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 28)

dāyire-i muzā'fü'r-reml : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 24)

dāyire-i reml : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 25)

dāyire-i şakıl : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 21)

dāyire-i şakıl-i şanı : Türk musikisinde usul . (Bk. Şekil 22)

dāyire-i zarb-ı fāhtı : Türk musikisinde usul. (Bknz. Şekil 29)

destan (F.) : Telli çalgıların sap kısmına ses çıkması için parmakla
basılan noktalara denir.

*Destānlar diyü şol nesnelere dirler ki, kı1-ıla çalınur
sāzlaruñ destesinde nişānlar iderler. Tā ki nice nişāndan
nice nağme kopar, anı bileler kirişde. Ve şol nağmeler
ki āvāzlar andan bellü olur, on yidi nağmedür ki cemī'si
bir kirişden zāhir olur,bilinür. [16a/05]*

destān-ı binşır : Udda yüzük parmağı ile basılan perde

Ve ‘ūduñ olında niřān yididür ve her bir niřānuñ bir adı vardır. ...Ve altıncı niřān ki A ve Z yirindedür, añā “ destān-ı binşır ” dirler. Ya‘nī orta barma yanıdağı barmağı koyaca niřān demek olur. [53b/07] (Bk. Őekil 17)

destān-ı ĥınřır :

Udda küçük parmak ile basılan perde

Ve ‘ūduñ olında niřān yididür ve her bir niřānuñ bir adı vardır. ...Ve yidinci niřān ki A ve Ĥ yirindedür, añā “ destān-ı ĥınřır ” dirler. Ya‘nī sire barma koyaca niřān demek olur. [53b/11] (Bk. Őekil. 17.)

destān-ı mücenneb :

Udda yarım sesten fazlasını içeren ilk mücennep aralığı belirteci.

Ve ‘ūduñ olında niřān yididür ve her bir niřānuñ bir adı vardır. ...Ve ikinci niřān ki anda A ve C vardır, añā destān-ı mücenneb dirler [53b/01] (Bk. Őekil 17.)

destān-ı sebābe :

Udda işaret parmağı ile basılan perde.

Ve ‘ūduñ olında niřān yididür ve her bir niřānuñ bir adı vardır. ...Ve üçüncü niřān ki A ve D yirindedür, añā destān-ı sebābe dirler. Ya‘nī řehādet barmağı koyaca niřān demek olur. [53b/02] (Bk. Őekil 17.)

destān-ı vuřā-yı Fürs :

Udda orta parmakla basılan Acem perdesi.

Ve ‘ūduñ olında niřān yididür ve her bir niřānuñ bir adı vardır. ...Ve dördüncü niřān A ve H yirindedür,

*aña destān-ı vusṭā-yı Fūrs dirler. Ya'nī orta barmaq
koyacaq niṣān dimek olur. [53b/04]. (Bk. Şekil 17.)*

destān-ı vusṭā-yı

Zelūl [A. Z̄elzel]

: Eski Arap mūzik nazariyatcısı Zelzel'in udda orta
parmakla bastığı perde.

*Ve 'ūduñ kolında niṣān yididür ve her bir niṣānuñ bir
adı vardur. ...*

*Ve beşinci niṣān A ve V niṣānidur, aña destān-ı vusṭā-
yı zelul dirler. [53b/69] (Bk. Bk. Şekil 17.)*

destān-ı za'īd

: Udda ilk yarım ses belirteci.

*Ve 'ūduñ kolında niṣān yididür ve her bir niṣānuñ bir
adı vardur. Şol niṣān ki evvel qoyulmuşdur ve A ve
B'dür aña destān-ı za'īd dirler. [53a/13] (Bk. Şekil 17.)*

destānlaruñ

qısmeti:

: Destanların kısımları.

İkinci faşl: Destānlaruñ qısmetin bildürür. [11b/06].

deste

: Telli çalgıların sap kısmı.

Ve destesi dahı zerdālū ağacından gerekdür. [99a/09]

Ol giñ delüğe ıqlıguñ destesin berkideler. [94a/05]

devr (A.)

: Bir dizide ilk sesle son ses aynı noktada birleşerek bir
daire şeklinde gösterilmiştir, buna devr denir.

Ve evvel bu kitab bir kıl üzerine olan devri bildürür.

[11b/01]

- Ve her kim ki bu kitāba nazar kıla, bile kim, bu‘d nedür ve ĩkā‘ nedür ve devr nedür ve nağme nedür. [11a/13]*
- devr-i ĥafif : Hafif usulünün devri.
- Ve bu devr-i ĥafifüñ şüreti budur ve ba‘zı üstādlar bu üçinci devre muĥammes dirler. [77a/01]*
- devr-i ĥafif-i şaķıl : Hafif-i sakil usulünün devri.
- Ve devr-i ĥafif-i şaķıl dördür dirler. [76a/03]*
- devr-i hezec : Hezec usulünün devri.
- Ve bā‘zı üstādlar eydürler ki devr-i hezecüñ iki devri reml devrinüñ barābarıdur. [78b/08]*
- devr-i şaķıl-i reml : Sakil-i remel usulünün devri
- Ve devr-i şaķıl-i reml şüreti işbu devrdür: [77b/07]*
- devr-i şaķıl : Sakil usulünün devri.
- Ve ba‘zılar bu devrleri bir dürlü daĥı beyān iderler ve eydürler ki devr-i şaķıl sekizdür. [76a01]*
- devr-i şānī : İkinci devr.
- ... ve bir kimse daĥı devr-i şānī‘nüñ tariķası üzerine eyde ĩkā‘ı. [76b/02]*
- devrler nisbeti : Dayirelerin oranları.
- Altıncı faşl: Devrler nisbetin bildürür.[11b/10]
- devran (A.) : Devrler.
- Devran: devrler. [45a/03]*
- dil-ārām (F.) : Türk musikisinde usul

- Ve eger hezec devrinden hafif-i reml devrine varsalar ol
dahı hūb olur, aña “dil-ārām” dirler. [79b/08]*
- dil-rūba** (F.) : Türk musikisinde usul.
Ki yoḥ durur saña mānend-i dil-rübā eydem. [6a/01]
- diñlenmek** : Dinlenmek, duyulmak.
*Eyle olsa işidenlere lezzet artuḵ ḥāşıl olur ve nağme
āvāzı dahı diñlenür. [112a/12]*
- dügāh** (F.) : Türk musikisinde şube, makam ve perde ismi.
*Şol nesneleri bildürür ki anlara bu şanā‘at ehli “
‘anāşır-ı erba‘a” diyü ad ḵomışlardır. Ve anlar dörddür:
...ikinci dügāh... [116b/13]*
- dügāh-‘acem** (F.) : Türk musikisinde makam.
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...ḵırḵ
yidinci dügāh-‘Acem... [119/06]*
*Dügāh-ı ‘Acem oldur ki dügāh başlana ve ‘Acem ḵarār
ide. [120a/09]*
- eb‘ād-ı kübrā** : Musikide büyük aralıklar
*Ve bu üçden ġayrı altı bu‘d dahı vardır. Anlara “eb‘ād-
ı kübrā” dirler. Ya‘nī “büyük bu‘dlardur “ dimek olur.
[24a/02]*
- edvār** (A.) : “Devr ” kelimesinin çoğulu olup “daireler”, “dönüşler”
anlamını taşır. Eski nazariyatçılar dizileri dayireler

şeklinde açıklamışlar. (Bu yüzden nazariyat kitaplarına da edvār denmiştir.)

İmdi eydelüm ki her harflerele ve şavtlara hareket ve sükün ‘arız olur. Ya‘nî vaqt olurlar bu harfler ve bu şavtlar müteherrik olurlar. Vaqt olurlar ki iki hareketüñ ortasında olurlar. Ve bu zamānlar dağı muhtelif olurlar miqdārda. Ve her vaqt ki zamānlar bir kaç hareket üzerine ortaya düşeler. Ve andan sonra gine bir kaç hareketler bir kaç zamānlar-ıla ol evvel vāki‘ olan barābar olub vāki‘ olursa, ya‘nî ol ikinci zamān evvelki zamān gibi olursa, bi‘aynihā olara edvār dirler.
[67b/13]

- edvār çıkarmak : Musiki icra etmek
Ve ‘ūduñ kirişlerini ‘ūduñ üstine yaraşdurmaq bildürür ve ‘uddan edvār çıkarmak bildürür. [52a/11]
Ammā bu soñrağı kâ‘idede edvār çıkarmaqlık key müşkildür. [64a/11]
- edvār ilmi : Musiki ilmi
Şöyle bildüm ki edvār ‘ilminden bir kitābdur.[6b/11]
- edvārını beyān
- kılmak : Musikisini açıklamak.

Ve muşannif on iki kısım getürmişdür ve anuñ edvārını beyān kılmışdur. [31b/05]

edvāruñ nev‘ ve

mīzānı

: Devirlerin, dayirelerin çeşitleri ve ölçüleri.

Bu edvāruñ herbir nev‘inüñ nev‘ ve mīzānı ol ‘arūz gibi degüldür. [66b/13]

edvāruñ ‘amelīsi

: Musiki uygulamak

İmdi bu edvāruñ ‘amelīsinden bir nesne i‘lām idelüm[81a/06]

edvāruñ nisbetleri

: Devirlerin, dairelerin oranları.

Edvār ve edvāruñ nisbetlerini bildürür. [38b/11]

edvāruñ meşhūr

zarbları

: Türk musikisi usulleri

Ve çün bu zamānlar ma‘lūm oldı, imdi bilmek gerekdür ki edvāruñ meşhūr zarbları bu şanā‘at ehli katında altıdur. Evveline şaķīl-i evvel dirler. İkincisine şaķīl-i şānī dirler. Üçüncisine hafif-i şaķīl dirler. Dördüncisine reml dirler. Bişüncisine hafif-i reml dirler. Altıncısına hezec dirler. [71a/12]

eksük saz

: Şükrullah'ın çenk, nüzhe, kanun ve muğni

sazlarına verdiği isim.

Ammā bir kaçı dahı vardır ki üstādlar katında ol sāzlara eksük saz dirler. Ve ol eksük sazlar dördür.[98b/11]

- elif (A)** : Ebcet notasında perde belirteci.
Ve elifüñ nisbeti YH üzerine iki YH'cadur. [54a/08]
- elif ve mim kirişi** : Eski musiki nazariyatı eserlerinde oktavın seslerini temsili olarak gösteren tele verilen isim.
Ol ki cānibü'l-enfdür, aña 'alāmet elif kıoyalum. Ve ol ki cānibü'l-muştdur, aña 'alāmet mim kıoyalum. Ve bunuñ gibi kirişe elif ve mim kirişi dirler. [16b/07]
- elif zamānı** : Türk musiki usullerinde kullanılan bir süre (zaman) belirleme göstergesi.
İmdi biz dahı şol zamānlar ki sebab-i şaķıl naķralarınıñ ortasına düşmişdür, ol zamāna elif zamānı diyü ād kıoduķ.[69b/12]
- erģanūn (F.)** : Org, erganun
Girü kıalan yaradılmışlar dahı dürlü dürlü hoş āvāzlar-ıla, cān sevindürücü naģmeler-ile bunuñ gibi yigirmi dörd sā'atınıñ erģanūn-ıla hezārān hezār, tesbīh ve tehlīl kıılıp bu āyeti tekrār kıılır. [1b/09]
- eşek, eşik** : Keman, rebab ve kanun gibi sazların tellerinin geçirildiği destek niteliğindeki tahta veya kemik parça.
Andan ki rebābuñ hereģin kıoyalar, ya 'nī eşegin kıoyalar. [96a/11]
Andan şoñra bir uzun herek, ya 'nī eşek didükleri ağacı bir ininden bir inine yapışdurmak gerekdür. [101b/11]

- ev** : Temel on iki makamın karar verdiği perdeler o makamların evi sayılır.
Nihāvend-i rūmī oldur ki hicāz başlana ısfāhān evinden, ammā kūçek qarār ide. [120a/01]
Ba‘zısı sekiz evde, on yidi tabakada ve ba‘zısı toköz evde. [83b/14]
- eydici** : Şarkı söyleyen, ırlayan, sanatçı.
Ammā eydici ve çalıcı şöyle gerekdür ve varduğı şöhetüñ ehli işbu yazılandan kanķısına yaķındur, firāset-ile bile ve anlaruñ mizācına lāyık perdede başlaya tā şöhet eşerlü ola, ve’s-selām . [121a/07]
- eyitmek** : Şarkı söylemek, ırlamak.
Ve andan şöñra gerekdür ki hānende ve güyende her perdeye müvāfiķ şî‘r oķıyalar ki oķudukları şî‘rūñ ma‘nīsı ol eyitdikleri perdeye müvāfiķ ola. [80b/10]
- F zamānı** : Türk musiki usullerinde kullanılan bir süre (zaman) belirleme göstergesi.
Ve şol zamān ki dördinci naķra-y-ıla bişinci naķra ortasında olur, aña F zamānı dirler. Ammā bunuñ barābar devri yoķdur.[72a/12]
- faħtī (A.)** : Türk musikisinde usul ismi.
: zarb-1 faħtī [79a/09]
- fars meşleş**

fars meşnā

fars zīr : Çalgı teli ismi. [58b/07], [60a/01]

vustā-yı fūrs [65b/10]

fāşıla (A.) : Musikide usul yapılarını meydana getiren unsurlardan biri.

Bunuñ zamānı gibi bunı telaffuza getürmek dört

vetedden ve bir fāşıladan ola. [70b/01]

fāşıla-i kübrā : Musikide usul yapılarını meydana getiren fasıla çeşidi

Ve eger bir kelīmede biş harf cem‘ olsa ve dördi

müteharrik, bişincisi sākin olursa aña fāşıla-yı kübra

dirler,... [68b/03]

fāşıla-i suğrā : Musikide usul yapısını meydana getiren fasıla çeşidi.

Ve eger dörd harf bir yirde olsa, ya ‘nī bir kelīmede

vāķi‘ olursa ve ol üç harf müteharrik olub dördinci harf

sākin olursa aña fāşılā-i suğrā dirler, meskenet gibi.

[68b/01]

fāşılā-i evvel,

fāşılā-i evvelī : Musikide usul yapısını meydana getiren

fasıla çeşidi.

Ve bu devrūñ aşl zarbı fāşıla-yı evvelden evvel

nağradur.[77b/06]

Ve bu şānā‘at ehli içinde bir cemā‘at vardır ki üçüncü hareket-ile fāşılā-i evvelīye, ya‘nī evvelki fāşılaya bir nakra koşarlar. [73a/03]

fen ehli : Musiki sanatçıları, musikiciler.
Ve bu fenn ehli var-iken ayruķ şīnā‘at ehline cāh ve manşīb ve ‘izzeti lāyık görmezler. [11a/08]

fenne şürū‘ idip

heves iden kişi : Musiki sanatına ilgi duyanlar.
Amma bu fenne şürū‘ idip heves iden kişinūñ mūsikī bilmege elbette muhtācı olur. [14b/12].

gerdānide

(F. gerdaniyye) : Türk musikisinde avaze, pede ve makam ismi.
Ammā avāzeler altıdır... İkinci gerdānidedür ve ol kırk altıncı dāyiredür. [59a/12]

gerdānīde-būselik (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür....on birinci gerdānīde-būselik...[117a/05]
Gerdānīde-būselik oldur ki gerdānīde başlana, būselik yüzinden rāst qarār ide. [118a/10]

gerdānīde-nigār (F.) : Türk musikisinde makam
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür.... onuncu gerdānīde-nigār, ...[117a/05]

Gerdānīde-nigār oldur ki gerdānīde göstere, ammā çārgāh karār ide. [118a/10]

gevešt, güvašt (F.) : Türk musikisinde avaze, makam ve perde ismi.
Ammā avāzeler altıdur. Evvel geveštür ve ol yitmiş birinci dā'iredür. [59a/12]
Bir tarīka dahı güvaštde:... [83a/01]

giçi bu'dlar : Musikide küçük aralıklar.
Ve şol bu'd ki B bu'dından giçi ola veyā hod T bu'dından ulu ola, bunlaruñ gibi bu'dları kısmet eylemezler. Bu sebeb-içün bu bu'dlara giçi bu'dlar dirler. Ve bu bu'dlara bu'd-ı lahnī dahı dirler. Zīrā ki āvāzlar bulardan terkīb olur. Bu bu'dlaruñ te'lifi hergiz tabī'ata yapışmaz. [30b/02].

Ve dahı giçi bu'dlardaki D bu'dıdur ve C bu'dıdur ve B bu'dıdur. Bu tertīb rast gelmez. [26b/08]

güyende (F.) : Söyleyici, ırlayıcı, sanatçı
Ve çün bu güyende eyitmağa ve çalmağa başlaya ve göre ki işidenler ol eytdüğinden ve çalduğundan bir zevk hāşıl olur, bir kaç keret ol eytdüğün ve çalduğın tekrār ide. (112a/02]

H : Ebcet notasında perde belirteci.

Evvel bahşınıñ dükendügi yire ki cānibü'l-muşş dirler, anda YA 'alāmet қоmışlardur. Andan bu kirişi dört bahş itmişlerdür. Evvel bahşınıñ dükendügi yire H 'alāmet қоmışlardur. [16b/13]

H : Ebced notasında perde belirteci

Andan şoñra H ve M ortasını sekiz bahş itmişlerdür. Ve bu H ve M ortasında ola. Sekiz bahşda birisi қadarı dañı bu H ve M ortasına қоmışlardur. Ve bu bahşlaruñ evvel bahşı dükendügi yire 'alāmet H қоmışlardur. [17a/09]

hadd (A.) : 1. Tiz ses.

Ve hiç nağme kendü zātında ne haddur ve ne şaқıldür. [13b/04]

2. Çalgı tellerinden birinin ismi.

Ve ol biş kirişüñ aşağasında olan kirişe hadd dirler. [52b/03]

hadd olmak : Tiz, ince olmak

Nağmeler nāyda şaқıl ve hadd olduğı, ya 'nī zīr ve bem olduğı ol hālқа seabbindendür. [97b/03]

hafif (A.) : Türk musikisinde usul.

Ve eger hezec devrinden hafif devrine varsa ol dañı gayet hūb olur ve buña şehr-āşüb dirler. [80/05]

- ḥafif-i şaḳīl** : Türk musikisinde usul.
- Ve ammā ḥafif-i şaḳīl oldur ki, anuñ bir devrinüñ zamānı şaḳīl-i evvel zamānına barābar ola. Ammā ikā‘ iden üstād dörd naḳrayı ḥazf ide ve ol ḥazf olunan naḳralar bulardur: İkinci, altıncı, onıncı, on dördüncü. Girü ḳalanın getüre, yā‘nī on iki naḳra ḳalur. Oları işbu şüret üzerine: Ten ten ten ten ten ten”. [75a/01]*
- ḥafifü’r-reml**
(veya ḥafif-i reml) : Türk musikisinde usul.
- Ve ammā ḥafifü’r-reml oldur ki, on naḳra ola. Ve aşl zarbı evvel naḳradan sebab-i evvel ola ve soñrağı vetedüñ evvelinde daḫı bir naḳra ola. Ve şüret budur: Ten tenen ten tenen. [78b/01]*
- ḥafiyyetü’t-tenāfir** : Saklı, uyumsuz aralık.
- Ve daḫı ma‘lūm olsun ki bu dāyireler üç dürlüdür: Birine mütenāfir dirler ve birine daḫı ḥafiyyetü’t-tenāfir dirler ve birine daḫı mülāyim dirler. [39b/02]*
- ḥānende (F.)** : Beste veya şarkı söyleyen, sanatçı
- Ve andan soñra gerekdür ki ḥānende ve gūyende her perdeye müvāfiḳ şî‘r oḳıyalar ki oḳudukları şî‘rūñ ma‘nīsı ol eyitdikleri perdeye müvāfiḳ ola. [80b/09]*
- ḥatt (A.)** : Sekizlinin, yani oktavin seslerini şekil üzerinde gösterebilmek için teli temsil ettiği düşünölen bir çizgi.

Amma işbu vechile bilinür ki işbu çekilen haḫḫı bir kiriş yirinde koyavuz. [16a/11]

- hazîne** (A.) : Udun sap kısmına verilen isim
Ammā ‘ūduñ boynına hazîne dirler. Ol hazînenüñ uzunlığı ‘ūduñ dört bahşda birince gerekdür. [92a/01]
- herək** : Bazı çalgıların (keman, rebab, çeng gibi) dize veyahud yere dayanan destek kısmı.
Ve şol vaḫt ki bu sazı ‘amele getürmek dileseler burğudan yanını şol yanına tutalar ve herekden yanını tutalar. [103b/04]
Ve şol yañdan çengüñ hereginüñ perdelerini yigirmi dört bahş veyāḫūd yigirmi biş bahş ideler. [99b/05]
- hezec** (A.) : Türk musikisinde usul.
Ve ammā hezec oldur ki, anuñ bir devrinüñ zamānı ḫafif-i reml devrinüñ zamānına barābar ola. Ve şüret budur: Tenenen tenen tenen ten. [78b/04]
- hezec devri : Hezec usulü
Ve eger hezec devrinden ḫafif devrine varsa ol daḫı ḡayet ḫūb olur ve buña şeh-r-āşūb dirler. [79b/05]

- hicāz, hicāzī** (A.) : Türk musikisinde makam.
Ve on ikinci devr hicāzdur. Ve hicāzī elli dördüncü dāyiredür. Ve bu bişinci kısmı evvel tabakaya ve altıncı kısmı ikinci tabakaya yapışdurmağdan hāşıl olur: A C H H Y YC YH YH. [57a/12].
Ve hicāzī elli dördüncü dāyiredür.[57a/12]
- hicāz-ı ‘Acem** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür...elli ikinci hicāz-ı ‘acem,... [117b/08]
Ve hicāz-‘Acem oldur ki hicāz başlana, ‘Acem karar ide. [120b/03]
- hicāz-ı büzürg** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...yigirmiyidinci hicāz-ı büzürg,...[117a/11]
Hicāz-ı büzürg oldur ki, hicāz göstere tamām ve büzürg karar ide. [119a/09]
- hicāz-ı muhālif** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...yigirmi toközüncü hicāz-ı muhālif,...[117b/11]
Hicāz-ı muhālif oldur ki hicāz başlana ve karciğār tamām karar ide. [119a/12]
- hicāz-ı Türk**
(hicāz-ı Türki) : Türk musikisinde makam.

Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...yigirmi altıncı hicâz-ı Türk...[117a/10]

Hicâz-ı Türkî oldur ki Hişâr göstere ve ‘Uzzâl yüzünden ine, Hicâz karar ide. [119a/08]

hiddet (A.) :

Musikide tizlik

Ve hiddet ve şakîl neye dirler, anı bildürür. [13a/03]

Ve bu hiddetlerüñ ve şakîllerüñ her birinüñ sebepleri vardır. [14a/02]

hiddetden ve şakîlden

hâli olma

: Tizlikten ve pestlikten bağımsız olma. (Nağme ne sık salınma içeren hiddetli bir tizlik ne de çok seyrek salınma içeren ağır ve pes frekansta olmalıdır).

İmdi ma‘lûm olsun ki nağme bir âvâza dirler ki hiddetden ve şakîlden hâli ola. [13a/04].

hişâr (F.)

: Türk musikisinde perde ve makam isimi.

Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...yigirmi birinci hişâr...[117a/09]

Hişâr oldur ki muhâlîf üzerine bir nağme ziyâde ideler. [118b/12]

hişâr-ı evc

: Türk musikisinde makam.

Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...kırk ikinci hişâr-ı evc...[117b/03]

- Hişār-ı evc oldur ki hişārı tamām ide ve ine büzürg
karār ide. [120a/03]*
- hişārek (F.)** : Türk musikisi makamlarından biri
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...yigirmi
bişinci hişārek...[117a/10]*
*Hişārek oldur ki hüseyñi evinden segāh göstere, ine,
küçek karār ide. [119a/06]*
- hümāyün (F.)** : Türk musikisinde makam.
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...yigirmi
üçinci hümāyün...[117a/09]*
*Hümāyün oldur ki zengüle göstere, rāhevī karār ide.
[119a/04]*
- hüseyñi (F.)** : Türk musikisinde makam ve perde ismi.
*Ve on iki devrūñ on birincisi hüseyñidür. Ve hüseyñi
elli üçinci dāyiredür. Ve ol altı dāyirenüñ bişincisidür.
Ve nağmeleri budur : A C H H Y YB YH YC. [57a/10]*
- hüseyñi-‘Acem** : Türk musikisinde makam.
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...on
toğuzuncı hüseyñi-‘acem,... [117a/08]*
*Hüseyñi-‘acem oldur ki muhayyer evinden hüseyñi
başlana, ammā ‘acem karār ide. [118b/09]*
- ıqlıg (veya ıqlıgı)** : Kemançeye benzer eski yaylı bir çalgı.
ıqlıgı düzmek kâ‘idesin bildürür.[93b/09].

Ve ol ıklığı çalacak nesne bir yay gerektür. [94b/08]

Ve ıklıguñ destesi gāyet katı ağacdan gerektür, badam ağacı gibi ve koz ağacı gibi. [94b/01]

‘ırāk (A.)

: Türk musikisinde makam ve perde ismi.

Anlar ki eydürler ki ‘ırāk perdesidür, bir nağme dahı arturmuşlardur. Pes bunlaruñ kavlınce ki elli dördinci dāyiredür. [58b/01] (Bknz: tablo 88a)

Ve zīr-efkend ve ‘ırāk ikisi bir dāyiredür. Şol vaqt ki zīr-efkenduñ ikinci nağmesini ideler. [62a/07]

‘ırāk-ı ‘acem

: Türk musikisinde makam.

Ve ‘ırāk-ı ‘acem oldur ki ‘ırāk başlana ve ‘acem qarār ide. [120b/02]

ırāk-māye

: Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür...otuz ikinci ‘ırāk- māye...[117a/12]

‘ırāk-ı māye oldur ki ‘ırākı tamām göstere, ammā māye qarār ide. [119b/02]

ısfahān (F.)

: Türk musikisinde makam.

Ve altıncı devr ısfahāndur. Bu kırk dördinci dāyiredür.

Ve bu dahı dördinci kısmı evvelki tabakaya ve

sekizinci kısmı ikinci tabakaya yapışdurmağdan hāşıl

olur. Ve ısfāhanuñ nağmeleri işbulardur : A D V H YA

YC YH YZ YH. [56b/06]

- ıřfahānek** (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdir...bişinci ıřfahānek,...[117a/03]
ıřfahānek oldur ki, ıřfahān başlana ‘acem evinde řarār ide. [118a/04]
- ıřtıhāb** (A.) : Saklama, düzen, bir saz veya sesin belirli ve değişmez bir ses perdesini esas alarak musiki işrasına hazır hale gelmesi.
- ıřtıhāb-ı ğayr-ı ma‘hūd: Uyumsuz seslerin düzenlenmesi
ıřtıhāb-ı ğayr-ı ma‘hūd bildirür. Ya ‘nı belüstüz nesneleri biri birine uyuşdurmağ řā‘idesin bildirür. [64a/04]
- ıřtılāh** (A.) : Terim
Zırā ki mařřūd izhār-ı fazīlet degüldür. Ve bu ‘ilm-i edvāruñ ıřtılāhın ve řā‘idesin bildürmekdür ve Allāhu ā‘lam. [7b/05]
- ıcrā** (A.) : Bir musiki eserini şalma veya okuma, musikiyi ameli hale getirme.
Fi’l-cümle, iřtilāf bularuñ icrāsınuñ tertıbin itmekdedür. [61a/01]
- ıka’** (A.) : Zamanın muntazam nisbetli müddetlerinden düzenlenmiş vuruş takımları.

Ve ikinci nazār budur ki Şu zamānlara nazār eyleye ki naġmelerüñ veya naġralarun, ya'nī iki nesne biri birine toġunicaġ ħāşıl olan āvāzlaruñ arasında olan zamānlara nazār ide. Ve bu zamānlara ĩķā' dirler. [15a/11]

ĩķā' bir nesneye dirler ki bir niĉe naġaralar, ya'nī āvāz ĉıkmaġlar vāķi' ola ki, anlaruñ ortasında mu'ayyen zamānlar ki ħaddleri bellü ola buluna. [66b/03]

- ĩķā ehli : İka yapan kişiler
Ammā ĩķā' ehli ol zamānuñ 9on altı naġarasınuñ ikisin terk ideler ve altısın getüre. [73b/08]
- ĩķā eyitmek : İka yapmak
Eger bir kimse dilese ki devrde girü döne, ol devrüñ zārbınuñ ĩķā'ını ikinci devr tariķası üzerine eyde ve bir kimse daġı devr-i sānī'nüñ tariķası üzerine eyde ĩķā'ı. [76b/02]
- ĩķā' 'ilmi : İka sanatı
Birez daġı ĩķā' 'ilminden bildürelüm inşā'allāh. [66b/02]
- ĩķā' fenni : İka bilimi, ika sanatı
Zirā ki bir ĉoġ cemā'atlar görmişüz ki ġuvvetleri yetdüġi kadarı ĉoġ cehd eylemişlerdür bu ĩķā' fennini bilmekĉün. [67a/06]
- ĩķā' itmek : İka yapmak.

Bu on yirden ğayrısında eger dilerse ideler ve eger dilemezlerise ĩkā‘ itmeyeler. [72b/09]

ikā‘laruñ devri : İkalarn ölçüleri
On üçinci faşl: ĩkā‘laruñ devrin bildürür ve ĩkā‘ nidügin faşlında bildürür. [12a/04]

iki kı1 üzerine

āletler taşnĭf itmek: İki kıldan tertip edimiş musiki aletleri yapmak.
Zĭrā bir kaç āletler taşnĭf itmişlerdür iki kı1 üzerine ve üç kı1 üzerine ve dörd kı1 üzerine, veyā ğod dağı artuğ kıllar üzerine āsān olmağ-ıçun. [50b/03]

ilmi ‘amele

getürmek : Musiki nazariyatının uygulanması, pratiğe aktarılması.
On bişinci faşl: Bu ‘ilmi ‘amele nice getürmek gerekdür, anı bildürür. [12a/06]

intikāl (A.) : Bir yerden başka bir yere geçme, geçki.
Andan şoñra fikr idib bağa göre ki nağmeler nireden intikāl eylemişdür, zağmeyi ol yire uralar. [64b/05]
Görelere ki nağmeler nireye intikāl ider, ol intikāl itdügi yire uralar. [65b/11]

- intikāl itmek : Geçmek, yerini değiştirmek.
Görelere ki nağmeler nireye intikāl ider, ol intikāl itdügi yire uralar. [65b/11]
- intikāl eylemek : Geçmek, yerini değiştirmek.
Şöyle ki evvelki nağmeden başlasalar, tertībce birbir nağmeye dağı intikāl eyleseler, dağı gine evvelki nağmeye gelseler, bir dāyire olur. [60b/06]
- intikāl-ı müstaḥsen : Musikide makamdan makama geçişlerdeki uyum ve güzellik.
Ve eger şakīl-i şānī'den māhūrī'ye varursa, aña mest-āne dirler. Ve bulara intikāl-ı müstaḥsen dirler. İntikāl-ı müstaḥsen oldur ki işidenler katında rağbetlü ola ve taḥsīn ideler. [80a/10]
- işitmek : Duymak
Ve işidenler zevk ḥāşıl olduğı şundan bilürler ki yüzlerinüñ rengi bir dürlü dağı olur. [112a/05]
- kāmil sāzlar : Şükrullah'ın bu ad altında sınıflandırdığı ud, ıklığı rebab, mizmar ve pişe sazları.
Bu yazılan sāzlar kāmil sāzlardur. [98b/10]
- ķānūn (A.) : Çalgı aleti, dizler üzerinde parmakla çalınan telli çalgı.
Yigirmi üçüncü faşl: Kānūn ve ķānūnuñ 'ādetin bildürür.
[12b/01]

*Ve bu k̄ānūn dahı rebāb gibi zerdālū ağacından
yonulmak gerekdür. [103b/13]*

karār (A.) : Durma, bitirme
*İmdi ma‘lūm olsun ki nağme bir āvāza dirler ki
hiddetden ve şakīlden hāli ola. Bir karār üzerine ola.
[13a/05].*

karār eylemek : Belli makamda durarak musikiyi sonlandırmak.
Ve nağmelerüñ karār idecek yiri bi‘aynihā ‘uşşāk karār
eyledügi yir olur. [61a/10]

karār itmek : Belli bir makamda veya perdede durarak
musikiyi sonlandırmak.
*İşfahānek oldur ki, işfahān başlana ‘acem evinde karār
ide. [118a/04]*

karçıgār (F.) : Türk musikisinde makam.
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...on
dördinci karçıgār...[117a/06]*
*Karçıgār oldur ki, nevā yüzinden çārgāh göstere, ammā
dügāh karār ide. 118b/02]*

karın : Bazı telli çalgıların (kemençe, rebab gibi) kucağa
gelebilen gövde kısmı.
Ve rebābuñ iki karını vardur. [95b/04]
*Ve her karınıñ ini bir karış ve iki açuğ barmağ
gerekdür. [95b/07]*

- ķıl** : Çalı telı.
*Ve evvel bu kitab bir ķıl üzerine olan devri bildürür.
[11a/13].*
- ķıl üzerine düzmek : Kıldan tertip edilmiş.
*Ammā şol ltlar ki iki il zerine düzmişlerdür ki
yuķaru ķıluņ naĝmesi, ya'nı şol naĝme ki anuņ nisbeti
barbar ola. [50b/03]*
- ķıllu** : Kıllı, kılı olan.
İki ķıllu szlaruņ hükmin bildürür. [11b/11]
- ķıllu sz : Telli saz
*Ve bir ķıl üzerine anuņn oyulmuşdur ki, bu 'ilm-i
msıķiye heves ķılanlara ķıllu szdan müşkili yoķdur.
[11b/01]*
- ķıllu szlaruņ hükmi : Telli sazların verdiĝi sesleri.
Yedinci faşl: İki ķıllu szlaruņ hükmin bildürür.
[11b/11]
- ķısm (A.)** : Burada perdeler anlamında kullanılmıştır.
Ķısımları ve destnları bildürür. [16a/04]
- ķiriř** : Hayvan baĝsaĝından veya kursaĝından yapılan
Çalı telı, ķiriř

*Ve kirişüñ eyüsi oldur ki ebrişimden ola veyāhūd
koyun bağarşuğundan ola ebrişim kiriş bulunmasa.*

[107a/06]

kiriş burmağ : Kiriş yapmak

Yigirmi beşinci faşl: Kiriş burmağüñ ‘ādetin bildirür.

[12b/03]

kiriş burmağüñ

töresi : Kiriş yapmanın kuralı.

Kiriş burmağüñ töresin bildürür. (107a/01)

kirişe eyitdürmek : Kirişle çalmak

Bir iki āvāz kendü eydicek bir iki dahı kirişe eyitdüre.

(112a/11]

kirişin hükmi : Telin hükümü, çıkardığı ses.

*Veger evvel zahmeyi A noktasından uralar, ammā
kirişüñ bir yirine dahı uralar, ikisinüñ dahı hükmi
birdür. [24b/03]*

küçek (F.) : Türk musikisinin mürekkebe makamlarından biri.

*Hişārek oldur ki hüseyñ evinden segāh göstere, ine,
küçek qarār ide. [119a/07]*

lafzuñ ve naqralaruñ : Söyleyiş ve vuruşların orta, eşit olması, uyumu.

mu‘tedil olması: *Ve gerekdür ki senüñ lafzuñ ve naqralaruñ mu‘tedil
ola. [69a/11]*

- laḥnī** (F.) : Belli bir makam ve usul birlikteliği ile oluşturulmuş müzik cümlesine benzeyen.
- laḥnī bu‘dlar : Musiki cümlesi gibi, lahna ait
Üçine kiçi bu‘dlar dirler. Ve laḥnī bu‘dlar daḥı dirler.
[23b/07]
- LH** : Ebcet notasında perde göstergesi.
Pes eger kirişüñ ol bir yarusı daḥı ki YH’dan degindür iki bölük eyleseler ve orta yirine LH ‘alāmet ḳosalar.
[18a/10].
- māhūrī** (F.) : Türk musikisinde makam
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür. ...elli altıncı māhūrī,...[117b/09]
Māhūrī oldur ki gerdānide başlana, ‘uṣṣāk ḳarār ide.
[117b/08]
- maḳām** (A.) : Belirli perde, ezgi, aralık ve seyir kaidelerine bağlı olarak meydana getirilmiş temel musiki yapılarının genel adı.
Çün bu ḳā‘ide tamām oldı, on ki maḳāmuñ daḥı devrini beyān idelüm bu on iki cedvelde tā mübtedīilere āsān ola. [83b/12]
Ve ammā rast ve nevrüz ve ‘irāk ve iṣfahān, bu maḳamlaruñ eṣeri laḳīf tabi‘atlü ādemīler ṣoḥbetinde gerekdür. [80b/05]

- maḳām-ı zengüle** : Zengüle makamı
Şu zeng gibi dutıban maḳām-ı zengüle, Urıp na‘ra senüñ medhüñi besā eydem. [6a/02]
- maḳāmda eytmek** : Herhangi bir makamda şarkı söylemek.
Ve bu fenn ehline elbette gerekli budur ki her vaktde nice perde çala ve ne maḳāmda eyde, anı bile. [111b/13]
- ma‘şūḳ-ı źarbī (A.)** : Türk musikisinde usul.
Ve eger ḫafif-i remlden māḫūrīye varsalar, ma‘şūḳ-ı źarbī...dirler. [80a/03]
- māye (F.)** : Türk musikisinde avaze, makam.
Ammā avāzeler altıdur... Ve bişinci āvāz māyedür ve bu āvāz nağmeleri taḳdīm ve te’ḫīr itmekden ḫāşıl olur. Zīrā ki nağmeler ve āvāzlar bem tarafından zīr tarafına meyl ider. [59b/05]
- meclis** : Musiki meclisleri
Ve ol meclisde oğlanlar-ıla ve ‘avretler-ile hiç söz söyleşmeye. (111b/05)
- meclise girib**
- oturmak edebi** : Musiki meclislerinde davranış kuralları.
Yigirmisekizinci faşl: Meclise girip oturmaḳ edebin bildirür. [12b/06]

- meşleş** : Çalgı telinin ismi.
Ve andan yukarıda olana meşleş ad komışlardır.
[52b/06]
- meşnā** : Çalgı telinin ismi.
Andaň daňı yukarı olana meşnā ad komışlardır.
[52b/05]
Ve şol kiriş ki aña meşnā diyü ad komışlardır, ol kirişde şehādet barmağın kodukları yire YH ‘alāmet komışlardır. [55a/10]
Ve meşnā didüğümüz kirişüñ ebrişiminüñ tili şayısı otuz iki gerekdür. [107b/04]
- mest-āne** (F.) : Türk musikisinde usul.
Ve eger şakīl-i şānīden māhūrīye varursa, aña mest-āne dirler. [80a/08]
- meşhūr devrler** : Türk musikisindeki on iki daire, on iki makam.
Meşhūr devrleri bildirür. Bu şānā‘at ehli devrlere “uşdüd” dirler. [56a/06]
- meşhur edvar** : Musikide on iki devr, on iki makam
Dokuzuncu fāşl: Meşhūr edvāruñ ādların bildirür.
[11b/13]
- mim** (A.) : Elif mim- kirişinin tiz tarafının gösteregsi.

Ve ol ki cānibü'l-muşşdur, aña 'alāmet mim kıoyalum.

[16b/06]

mizmār (A.): : Eski bir üflemeli çalgı aleti.

Ve mizmār diyü bir nāya dirler ki ol nāyı iki pāreden düzerler. [96b/02]

Ve mizmāruñ aşlı şol nāy pāresidür ki ol ağacdan düzdükleri nāyı anuñ üstine berkideler. [97a/08]

muğnī (A.) : Eski bir telli çalgı türü, rebab ve kanuna benzer bir saz.

Muğnī düzmeği ve muğnīnūñ vaşfinı bildürür. İmdi muğnī dahı bir sazdur ki Şafüddīn Abdü'l-mü'min taşnīfindendür (rahmetu'l-lahi). Bu sāzı İşfağan'a gelicek düzmişdür. Ve muğnī rebābdan ve kıanūndan ve nūzheden çıkarmışdur. [105a/01-05]

muḥakḳıklar kitābı : Gerçeklerin, doğruların kitabı (burada: Musiki nazariyatında kuralların anlatıldığı kitaplar)

Velīkin muḥakḳıklar kitābında bu şoñrağı kıayd yoқdur.

[13a/06]:

muḥālif : Türk musikisinde makam.

Muḥālif oldur ki nīrīzī başlana ve sigāh ide ve gine 'uzzāl yüzinden sigāh kıarār ide. Ammā 'ırāқ halkı işfahāna, muḥālif dirler. [119a/10-12]

- muḥalíf** : Uyumsuz
- muḥālíf olmak** : Uyumsuz olmak
- Ve muḥālíf olan naǵmeye daḥı naǵme dirler. [13a/08].*
- muḥālífılık** : Besteler arasındaki uyumsuzluk.
- Zīrā ki bir naǵmede müvāfıqlık bulunur ve muḥālífılık daḥı bulunur. [13a/08].*
- muḥālífek (F.)** : Türk musikisinde makam.
- Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür. ...yigirmi sekizinci muḥālífek...[117a/11]*
- muḥammes (A)** : Türk musikisinde usul ismi.
- Ve bu devr-i ḥafífüñ şüreti budur ve ba'zı üstādlar bu üçinci devre muḥammes dirler. [77a/02]*
- muḥayyer (A.)** : Türk musikisinde makam ve perde ismi
- Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...on ikinci muḥayyer,...[117a/06]*
- Ammā muḥayyer oldur ki pes düğāh başlana ve ḥüseynī göstere, yine düğāh karar ide. [118a/13]*
- muḣannif (A.)** : (burada:) Musiki kitabını yazan, tasnif eden
- İmdi muḣannif bu kitabda müḣikī 'ilminüñ ta'rífinde nesne söylememiştir. [14b/10].*
- mūsikī (O.)** : Bir düzene göre seçilmiş seslerden eser kurma sanatı ve bu sanata uygun eserler.

- Mūsikī ‘ilmi bir şınā‘atdur ki şınā‘atlar ortasında
bundan ‘azīz ve bundan zarīf şınā‘at yokdur. [7b/07]*
- mūsikī ilmi** : Musiki bilimi, musiki sanatı
- Ve mūsikī ‘ilmine heves kılanā elbette gerekdür ki
tabī‘at neden ürker, anı bile ve şaķına. [29b/03]
- muşţ (F.)** : Udun tarak kısmı
- Ve şol yir ki añā mußţ dirler, ol mußţ ulaşduğı yir-ile
muşţuñ arasınıñ ini altı barmaķ ini gerekdür. [91b/09]*
- muţlaķ (A.)** : Tam, bütün
- Girü kıalan dağı ve bu sekiz kıısından evvel kıısm
muţlaķdur. [53a/10]
- muţlaķ meşnā** : Çalgı teli ismi.
- Biz dağı dilersevüz ki rast devrini istihrāc idevüz, bir
zağmeyi muţlaķ bem didükleri kiriş üzerine uralum...
Andan şoñra muţlaķ meşnā üzerine. [65a/12]
- muţlaķ bem** : Udda birinci açık telin adı.
- Ve şol yire ki ‘üduñ kıolında evvel a‘lāmet
ķomişlardur, ol yirüñ adı muţlaķ bemdür. [54a/05]*
- muţlaķ ĥadd** : Udda şehadet parmağı ile basılan yerin adı.
- Ve ol uyuşdurmaķ şöyledür ki muţlaķ meşleş sirçe
barmağunuñ barābarına ola ve muţlaķ meşnā zelül
meşleş-ile barābar ola. Ve muţlaķ ĥadd didükleri
şehādet barmağınıñ zīri üzerine. [66a/04]*

- muṭlaḳ meşleş : Çalgı teli ismi.
Ve şol kııl ki aña muṭlaḳ meşleş dirler, şol kııla ki aña muṭlaḳ meşnā dirler, bu iki kıluñ arasında olan nisbet H ile YH ortasında olan nisbet gibidür. [52b/11]
- muṭlaḳ veter : Tek tel, çalgının gerilmiş teli.
Ve şol yukarıda koyulan kiriş ki aña muṭlaḳ veter diyü ad қоmışlardur, ol evvelki kirişde şehādet barmağı koyulan yire sebābe-i bem dirler. [54a/09]
- muṭlaḳ zīr : İnce tel, çalgının ince teli
Ve muṭlaḳ meşnā ile muṭlaḳ zīr ortasında olan nisbet YH ile KB ortasında olan nisbet gibidür. [53a/01]
- muṭlaḳ-ı bem : Muṭlaḳ bem (Bknz: muṭlaḳ bem)
Zīrā ki muṭlaḳ-ı bem nisbeti binşır-ı hadd nisbetince ikidür. [56a/01]
- muvāfiḳ** (A.) : Uyumlu olan
- muvāfiḳ nağme : Uyumlu nağme
İmdi bu ‘ilm-i mūsikī bir ‘ilmdür ki, anuñ-ıla muvāfiḳ nağmeleri biri birine ne vech-ile ulaşdurmaḳ ve qarışdurmaḳ gerekdür, anı bildürür. [15b/13]
- muvāfiḳ te’līf : Uyumlu beste
Muvāfiḳ te’līf ve ṭab‘a muvāfiḳ nesneleri bildürür. [11b/09]

- muvāfıklık** : Besteler arasındaki uyum
- Zīrā ki bir nağmede müvāfıklık bulunur ve muhālıflık dağı bulunur. [13a/08]*
- müberka‘(A.)** : Türk musikisinde makam.
- Terkıbleri bildürür ve ol elli altı terkıbdür ...otuz dördinci müberka‘,... [117a/13]*
- Müberka‘ oldur kim çahārgāh başlana ve sigāh qarār ide. [119b/04]*
- mücenneb‘(A)** : Türk musikisinde aralık ismi.
- Andan soñra aşāgada olan mücenneb üzerine. [65b/02]*
- mücenneb meşleş** : Udda meşleş isimli üçlü telin mücenneb aralığı veren baskı yeri.
- Ve biz dilerüz ki rast devrini andan çıkaravuz, evvel zaħmeyi muṭlaḳ bem üzerine uralum... Andan soñra mücenneb meşleş üzerine. [65a/12]*
- mücenneb meşnā** : Udda meşnā adlı ikili telin mücenneb aralığı veren baskı yeri.
- Ve çün mücenneb meşnāya irişe, ya ‘nī YZ nişānı koyulan nağmeye irişse, şaḳīl nağmeler dağı tamām olur. [55b/04]*
- mücenneb-i ḥadd** : Udda şehadet parmağıyla basılan mücenneb aralığı

*Ve şol kiriş ki aña meşleş ad qomışlardur, ol kiriş
üzerine sirçe barmaq koyulan yir ki ol yire ‘alâmet YD
qomışlardur, bu alâmetüñ nağmesinüñ tizîsi, şol hadd
diyü ad qoduqları kirişde LA ‘alâmet İoduıları yirdür.
Ve ol yire “mücenneb-i hadd” dirler. [55a/04]*

mücenneb-i zîr : İnce telden elde edilen mücenneb aralığı.
Andan şoñra mücenneb-i zîr didükleri yir üzerine.
[66a/12]

mülâyim (A.) : Uyumlu, ruha zevk veren beste
*Ve bu añılıb yazılanlardan ma‘lûm oldu ki bu‘d-ı zîl-
erba‘anuñ tabî‘ata mülâyim olan qısmaları yididür.*
[34b/13]

mülâyim daire : Uyumlu devir, uyumlu beste.
*Ve mülâyim oldur ki nağmesinüñ şayusı nisbet
şayusınca ola ve tenâfir aña yol bulmaya. [39b/05]*

mülâyim olmak : Uymak, uygun olmak
*Ve bu añılıb yazılanlardan ma‘lûm oldu ki bu‘d-ı zîl-
erba‘uñ tabî‘ata mülâyim olan qısmaları yididür.*
[34b/12]

mürekkab edvâr : Birleşik makam, terkip.
*Ve bā‘zısı dahı vardır ki anlaruñ başqa adları yoqdur.
Ammā mürekkeb diyü ad virürler ve dirler ki fülân
perde fülân perdeden mürekkebdür. [59a/02]*

- mürsel (A.)** : Türk musikisinde usul.
- Ve bu nağralaruñ aşl-ı zarbı evvelki zarbdur ve bişinci nağradur. Ya'nî sebab-i evvelde olan nağradur. Ve şol vaqt ki bu iki nağra ki aña aşl dirler, remlde vâki' olsa ancak aña "mürsel" dirler ve ol dâyire budur. [78a/09]*
- müselsel (A.)** : Udda mızrap vuruş şekillerinden biri.
- Ve bu 'ūduñ zarbı dörd dürlüdür ve her bir zarbuñ adı vardır ...Ve dördüncü zarba müselsel dirler. Ve bu zarbuñ kâ'idesi böyledür ki bir zarb bir zarba dağı karışdurmayalar. [93b/01]*
- müşemmer (A.)** : Udda mızrap vuruş şekillerinden biri, müselsel vuruşunun diğeri ismi.
- Ve bu zarbuñ dördüncü nev'ine "müşemmer" dağı dirler. Ve bu zarbı ekşer rebābda isti'māl iderler. [93b/07]*
- müste'ār (A.)** : Türk musikisinde makam.
- Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...on altıncı müste'ār,...[117a/07]*
- Müste'ār oldur ki 'uzzāl başlana ve gine 'uzzāl yüzinden hicāz karār ide. [118b/04]*
- müşkil-güşāī (A.F.)** : Türk musikisinde usul

*Ve eger sâzende kendü fenninde kâdir olsa reml
devrinüñ iki nakrasın eydib, iki nakra dağı mâhûrîden
eydürse aña müşkil-güşâî dirler. [80a/06]*

- mütenâfir (A.)** : Uyumsuz, kulağa hoş gelmeyen.
- Ve bularuñ nağmeleri ve nisbetleri arasında şol bu'dı
mütenâfir iden nesneleri bu devrlerin arasında
çıkarduq. [39b/13]*
- mütenâfir olmak : Uymayan, ters düşen
- Ve bundan ol ma'lûm olmışdur ki dörd bu'd biri biri
ardınca olsa, mütenâfir olur. [44b/08]*
- mütenâfir itmek : Uyumsuz eden, kulağa hoş gelmeyen
- Ve bularuñ nağmeleri ve nisbetleri arasında şol bu'dı
mütenâfir iden nesneleri bu devrlerin arasında
çıkarduq. [39b/12]*
- mütenâfir dâ'ire : Uyumsuz devirler
- Ve dağı ma'lûm olsun ki bu dâyireler üç dürlüdür:
Birine mütenâfir dirler ve birine dağı hafıyyetü't-tenâfir
dirler ve birine dağı mülâyim dirler. [39b/01]*
- mütenâfir terkîbler : Uyumsuz beste
- Onıncı kısım, bu kısımlar içinde mütenâfir terkîbler
nedendür, dirler. [37a/01]*

- mütenâfirden
- te'lîf itmek : Uyumsuz seslerden güzel beste yapabilmek.
- Ve vakt olur bu şan'atun üstâdları ba'zı âvâzları mütenâfirden te'lîf iderler. [57b/03].
- müttefik** (A.) : Müttefik, birleşmiş, anlaşmış.
- bu'd-ı müttefik. [23b/02]
- nağme** (A.) : Ahenk, ezgi, güzel ses, perde
- İmdi ma'lûm olsun ki nağme bir âvâza dirler ki hiddetden ve şakîlden hâli ola. Bir karar üzerine ola. Bir zamân hiçbir dürlü dahı olmaya. Ve hem ol âvâzi nefsi bi't-tab' seve. Velîkin muhakkıklar kitabında bu soñrağı kayd yokdur.* [13a/04]
- nağme âvâzı : Nağme sesi
- Eyle olsa işidenlere lezzet artuğ hâşıl olur ve nağme âvâzı dahı diñlenür ve tama' dahı eylemeye. (112a/12)
- nağme söyleşmek : Nağme söylemek
- Ve az yimek ve az gitmek ve az uyumağ ve nağmeyi çok söyleşmekden sağına.* [109a/03]
- nağme-i bem : Pest nağme
- Ve 'Arab nağme-i şakîl didüğine 'Acem nağme-i bem dir.* [13b/03]
- nağme-i hadd : Tiz nağme

- Ve ‘Arab nağme-i ḥadd didüğine, ‘Acem nağme-i tîz dir. [13b/01]*
- nağme-i şaḳīl : Pest nağme
- Ve ‘Arab nağme-i şaḳīl didüğine ‘Acem nağme-i bem dir. [13b/03]*
- nağme-i tîz : Tiz nağme
- Ve ‘Arab nağme-i ḥadd didüğine, ‘Acem nağme-i tîz dir. [13b/01]*
- nağmeler çıkarmak : Ses çıkarmak, beste yapmak
- Ve bu nisbetleri anuñçün yazduk ki bu ‘ilm-i edvāra heves iden ādemīlere, ḳā‘ide üzerine nağmeler çıkarmak āsān olur. [25a/07]*
- nağmeleri gözetmek : Perdeleri gözlemek, perdelere dikkat etmek.
- Meşelā, dileseler ki nevrūzda pīşrev çalalar, reml żarbında işbu nağmeleri gözetmek gerekdür. [82a/02]*
- nağmeleri taḳdīm : Nağmeleri öne ve sonraya almak.
- ve te’ḥīr itmek: *Ve bu āvāz nağmeleri taḳdīm ve te’ḥīr itmekden ḥāşıl olur. [59b/06].*
- nağmelerinüñ ortaklıkları : Nağmelerinin ortak özellikleri.
- Edvāruñ nağmelerinüñ ortaklıklarını bildürür. [60b/01]*

nağmelerin ülfet

dutması : Bestelerin uyumu.

*Ve ne nağmelerdür kim biribiriyle ülfet dutıp yanaşık
olıcağ tabî'at ol nağmelerden lezzet almaz. [15b/01]*

nağmelerüñ terkîbleri : Bestenin yapısı.

*Nağmelerüñ terkîbleri biri birine uyışmaduğına sebeb
nedür, anı bildürür. [28b/13]*

nağmeler-ile

Ḳur'ân oğumak : Ezgiyle Kur'an okumak

*Ve bu ḳā'ide şimdiki ḥâlde vardır ki, bunlar
mescidlerde ve ziyâretlerde dürlü dürlü nağmeler-ile
Ḳur'ân oğurlar ve medḥ oğurlar. [9a/08]*

nağmelerin

yanaşık olması : Bestelerin uyumlu olması.

*Ve ne nağmelerdür kim biri biriyle ülfet dutıp yanaşık
olıcağ tabî'at ol nağmelerden lezzet almaz. [15b/02]*

nağmenin zı'îfi : Nağmeniñ tekrarı

*Ve her nağme ki biri birinüñ zı'îfi ola, ya'nî bir nağme
bir nağmece iki ola, ol iki nağme biri birinüñ nazîridur.
[18b/03]*

nağmelü : Nağmesi olan

*Bu sebep için bu bu'da bu'dü'l-lezî bi'l-erba' diyü ad
komişlardur, ya'nî dörd nağmelü bu'd demek olur.*

[35b/01]

- nakra** (A.) : Usul birim zamanı, vurgu.
- Ve nakra luğat içinde dört ma'nāya gelmişdür. Kazmak
ma'nisine gelmişdür ve ayalamak ma'nisine gelmişdür.
Ve harf ma'nisine dağı gelmişdür. Ve bu şanā'at ehli
harf ma'nisine isti'māl iderler. [69b/04]*
- nakra itmek : Nakra oluşturmak, nakra yapmak
- Ya'nî sebebler hareketlerinüñ ve vetedler
hareketlerinüñ ve fāşıla hareketlerinüñ yanlarında birer
nakra iderler. [72b/05]
- nakra hazf etmek : Vuruşları aradn çıkırmak, yok etmek.
- Ve gine eger telaffuz iden kişi sebep-i hafflerle iki
nakra ortasından bir nakra hazf eylese. [70b/08]*
- nakra koşmak : Nakra eklemek
- Ve evviki hareket-ile soñrağı fāşılaya bir nakra
koşarlar. [73a/04]*
- nakra urmak : Usul yapmak, usul vurmak
- İmdi imkân vardır ki her bir hareketüñ ve sebeblerüñ,
ve vetedlerüñ ve fāşılalaruñ barābarında zaḥme-y-ile bir
nakra uralar kiriş üzerine. [81a/12]*
- naqraları tiz itmek : Vuruşları hızlı yapmak.

*Bu kişi ki ikā‘ ikinci devr tarişası üzerine eyide,
naşraları biri biri ardınca tiz itmek gerekdür. [76b/03]*

nařralarıñ

gic gic itmek : Vuruşları arayla yapmak..

*Ve eger ‘adet üzerine eydürse naşraların gic gic itmek
gerekdür. [76b/07]*

nāy (F.) : Üflemeli çalgı aleti, ney.

*Ve şol nağmeler ki nāydan belürür, kāmıř
olduğındandır. [97a/07]*

*Ve şol vařt ki nāy çalmaşdan fāriğ olalar, ol mizmāruñ
ağzına şoduşları şalkayı alalar ve şol barmaş ki nāyuñ
urulacaş yirine yaşındır, anuñ nağmesi zirdür nisbet-
ile. [97b/07]*

nāy çalmak : Ney aletinde musiki icra etmek, ney çalmak.

*Ve şol vařt ki nāy çalmaşdan fāriğ olalar, ol mizmāruñ
ağzına şoduşları şalkayı alalar. [97b/07]*

nevā (F.) : Türk musikisinde makam ve perde ismi.

*Nevā on dördinci dāyiredür, ammā şol yazılan altı
dāyirenüñ ikincisüdür. [56b/01]*

*Ve çün ikinci nağme ki devr anı evvel başlayacaş yir
eyleseler daşı tertib üzerine seyr eyleyib, gine
degilseler, ol vaşt nevā olur ve devr daşı uşbu şüretce*

olur: D Z H YA YD YH YV A D. [61a/08] . (Bk. Şekil 34.)

nevāda

perde düzetmek : Neva makamında söylemek.

Baňa si ‘ādet ve devlet çü senden irdi nevā, Nevāda perde düzetdüm du ‘ā saňa idem. [5b/06]

nevā-yı‘āşīrān

(F. nevā-‘aşīrān) : Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...otuz birinci nevā-yı ‘āşīrān,...[117a/12]

Nevā-yı ‘āşīrān oldur ki nevā başlana, ine qarçıgār qarār ide. [119b/01]

nevrüz (F.) : Türk musikisinde avaze ve makam ismidir.

Ammā avāzeler altıdur... Ve dördinci āvāz nevrüzdur, şol vaqt ki YH nağmesini gidereler, hüseynī olur. [59b/04]

nevrüz-ı rūmī : Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...otuz altıncı nevrüz-ı rūmī,...[117b/01]

Nevrüz-ı rūmī oldur ki pencgāh başlana ve dügāh qarār ide. [119b/06]

nevrüz-ı‘Acem : Türk musikisinde makam.

Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...kırk dördinci nevrüz-ı ‘acem,...[117b/05]

Nevrüz-ı ‘Acem oldur ki nevrüz başlana ve ‘acem qarâr ide. [120a/05]

nigâr (F.) :

Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür...toğuzuncu nigâr,...[117a/04]

Nigâr oldur ki, ‘acem başlana nihāvürek qarâr ide. [118a/08]

nigâr-ı nîk :

Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür...elli bişinci nigâr-ı nîk,...[117b/09]

Nigâr-ı nîk oldur ki gerdânide başlana çahârgâhdan ve mâyeye qarâr ide. [120b/06]

nihāvend (F.) :

Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...yigirmi ikinci nihāvend,... [117a/09]

Ammā ba‘zî üstâdlar eydürler ki nihāvend oldur ki hicâz göstere, yine nerm yüzinden yine hicâz göstere. [119a/03]

nihāvend-i rûmî :

Türk musikisinde makam.
Nihāvend-i rûmî oldur ki hicâz başlana ısfahân evinden, ammā kûçek qarâr ide. [120a/01]

- nîrîzî** (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... ikinci nîrîzî...[117a/02]
Nîrîzî oldur ki hiçâz başlana, râst qarâr ide. [117b/13]
Ammâ ba'zî üstâdlar dimişlerdür ki, nîrîzî oldur ki 'uzzâl başlana ve râst qarâr ide.[117b/12]
- nişāvürek** (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...ellinci nişāvürek... [117b/07]
Nişāvürek oldur ki çahârgâh başlana, duta, hüseynî ola ve ine, mâye qarâr ide. [120a/13]
- nişân** (F.) : Telli çalgıların sap kısmında konulan işaretler. Bk.destân)
Tâ ki nice nişândan nice nağme qopar, anı bileler.
[16a/07]
- nîze** (F.) : Çengin dışına bağlanan destek
Ve çengüñ yüzinde bir ağac dağı vardır ki, aña nîze diyü ad qomışlardur.
Anı dağı yigirmi dört bahş ideler. ... Ve bu nîzeyi dört yirden cengüñ yüzinden muhkem bağlayalar. [99b/07]
- nühüft** (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... on yidinci nühüft...[117a/07]

Nühüft bir nevrūzdan ve bir hicāzdan hāşıl olur.

[118b/05]

nüzhe (A.) : Kanuna benzer eski bir çalgı türü.

İmdi ma'lūm olsun ki çengden geçdükte, nūzheden yigrek sāz olmaz. Bu nūzhe didükleri sāzuñ yüz sekiz kirişi vardur. Ve bu sāzı Mevlānā 'imām-ı 'āmil-i kāmil Safiyü'd-dīn 'Abdü'l-mü'min taşnīf eylemişdür ...Ve bu nūzhe didüğümüz sāz dört bucaqludur.

[101a/05(2),08]

on iki cedvel : On iki makamın gösterildiği tabla

Çün bu kâ'ide tamām oldı, on ki maķāmuñ dağı devrini beyān idelüm bu on iki cedvelde tā mübtedīlere āsān ola. [83b/13]

on iki maķām : Sonraki yüzyıllarda tümüne makam denilen kuralların makam, avaze, şube ve terkip olarak dörde ayrıldığı XIII-XVIII. yüzyıllarda makam diye adlandırılan on iki kural.

Çün bu kâ'ide tamām oldı, on ki maķāmuñ dağı devrini beyān idelüm, bu on iki cedvelde tā mübtedīlere āsān ola. [83b/13]

on iki perde : On iki makam

Gerek ki dünde ve günde on iki perdede ben, Hezār cān-ıla medhūñi dāyimā idem. [5a/12]

- oynamak** : Oynamak
Amma ma'lūm olsun ki bular bu 'ilmi tašnīf kılduqlarından ğaraž, çalmağ ve oynamağ degüldi.
[8b/10]
- pengāh (F.)** : Türk musikisinde makam isimi.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür... üçinci pengāh,... [117a/03]
Pengāh oldur ki işfahān başlana, rāst qarār ide.
[118a/02]
- perde (F.)** : 1. Bazı sazların saplarına belirli sesleri işaret etmek üzere bağlanan bağ, giriş.
Ve dahı şöyle gerekdür ki çeng-ile perdenüñ arası üç açuğ barmağ kadarı açuğ ola. [99b/04]
2. Belirli bir adı olan ses derecesi
Ve üstādlaruñ ba'zısı hiçāz perdesinde hilāf itmişlerdür...[58a/12]
Nite-ki altmış yidinci perdeye dirler ki işfahāndan ve hiçāziden mürekkebdür. [59a/04]
- perde başlamak** : Beste icrasına başlamak.
Ebū Naşr anda bir perde başladı ki, ol düşmenler biri biriyle barışdılar ve görüşdiler. [112b/10]
- perde çalmak** : Beste çalmak.

*Ve bu fenn ehline elbette gerekli budur ki her vaktde
nice perde çala ve ne maķāmda eyde, anı bile.
(111a/12]*

perde düzetmek,

perde düzmek : Beste yapmak.

*Baña si'ādet ve devlet çü senden irdi nevā, Nevāda
perde düzetdüm du'ā saña idem. [5b/06]*

*İkinci şubh gibi dem-be-dem düzüp perde, Devām-ı
devletüñe rast ben du'ā idem. [5b/01]*

perdeler eşeri : Makamların etkisi

Otuz ikinci faşl: Perdeler eşerin bildürür. [12b/10].

pīşe (F.) : Bir tür ney, kaval.

*Pişe bir nāydur ki anı kāmışdan düzerler ki ğayet
degmiş ola. [98a/04]*

*Ve eger pīşenüñ āvāzın bem olmaķ dileseler iki qarış ve
dörd barmaķdan ideler. [98b/03]*

pīşrev (F.) : Giriş, başlangıç anlamında bir saz eseri formu,
peşrev.

*Ve bunda birkaç tarīķa ki anlara pīşrev dirler, ol
tarīķalaruñ şüretin bildürmek-içün yazalum ve ol
pīşrevüñ altında zaħmelerinüñ hisāblarını Türk dilince
yazalum. [81b/03]*

pīşrevi

‘amele getürmek : Pişrev uygulamak

Tā her kişi ki bu yazılan şūrete baħıb ol pīşrevi ‘amele getürse ve zaħmeyi didüğümüz yire ursa. [81b/07]

rāḫātü’l-ervāh (A.) : Türk musikisinde makam.

Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...otuzıncı rāḫātü’l-ervāh,... [117a/12]

Rāḫātü’l-ervāh oldur ki hicāz başlana ve ‘ırāk tamām ide. [119a/13]

rāhevi, rehāvi

(F. rühāvi) : Türk musikisinde makam ve perde ismi

Ve on iki devrün onıncısı rāhevîdür. Altmış biş dāyiredür. Ve bu altıncı kısmı evvelki tabaḫaya ve bişinci kısmı ikinci tabaḫaya yapışdurmaḫdan ḫāşıl olmışdur. Ve rāhevînüñ nağmeleri işbulardur: A C V H Y YB YD YC. [57a/07]. (Bknz: Tablo 87a)

rehāvîde okumak : Rahevi makamında söylemek

Senünçün dileyen ki oḫıya rehāvîde, Hezār bār aña ben lā‘net-i Hudā eydem. [5b/11]

rast (F.) : Türk musikisinde makam ve perde ismi.

Ve rast ve hüseynî, bu ikisi dağı bir dāyirede bulunur.

Rastuñ nağmeleri bulardur: A D V H YA YC YH.

[61b/02] (Bknz: Tablo 85b)

- rāst-‘Acem** : Türk musikisinde makam.
- Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... kırk sekizinci rāst-‘Acem,...[117a/08]*
- Ve rāst-‘Acem oldur ki ‘ırāq-ı ‘Acem göstere, ine rāst evinden karār ide. [120a/10]*
- rast-māye** : Türk musikisinde makam.
- Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... kırk üçüncü rāst-māye,...[117b704]*
- Rāst-māye oldur ki rāst göstere ve māye karār ide. [120a/04]*
- rastı du‘ā etmek** : *Rast makamında söylemek.*
- İkinci şubh gibi dem-be-dem düztüp perde, Devām-ı devletüñe rastı ben du‘ā idem. [5b/02]*
- rebāb (A.)** : Kemençeye benzer bir çeşti çalgı türü.
- Ammā rebābuñ çanağı gāyet yuğa gerekdür [95a/10]*
- Ve rebābuñ iki karnı vardur. [95b/05]*
- rebab düzmek** : Rebab yapmak.
- On sekizinci fāsl: Rebāb düzmeği bildürür. [12a/09]*

- “reftār-ı kebg”** : Udda mızrap vuruş şekillerinden biri
*Ve üçüncü zarba “ yik ü yik ”, ya‘nī “ bir bir ” dirler.
Ve bunuñ dağı kâ‘idesi şöyle gerekdür. Bir zağme
veter-i bem didükleri kiriş üzerine uralar. Ve bir zağme
veter-i meşnā didükleri kiriş üzerine uralar. Ve bu
üçünciye reftār-ı kebg dağı dirler, ya‘nī keklik yürüşi
dimek olur. [93a/13]*
- rekb (A.)** : Türk musikisinde makam ismi.
*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür...otuz
yidinci rekb,...[117b/01]
Rekb oldur ki kûçek yüzinden çahārgāh başlana ve
dügāh karār ide. [119b/08]*
- rekb-i nevrüz** : Türk musikisinde makam ismi
*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... otuz
sekizinci rekb-i nevrüz,...[117b/02]
Rekb-i nevrüz oldur ki rekb başlana, nevrüz karār ide.
[119b/12]*
- reml (A. remel)** : Türk musikisinde usul
*Ve ammā reml oldur ki, anuñ her devrinüñ zamānı on
iki nağra ola ve ol altı sebeb ola. Ve ol sebeblerüñ
te’lerinüñ evvelinde bir nağra ola. Ve ba‘zı üstādlar
altıncı sebebüñ te’sinüñ nağrasını terk iderler, cemī‘
zamānlar barābar olmamağ-ıçün. Ve iki devrünüñ*

arasındağı zamān dal zamānı olur. İşbu şüret üzerine

“ten ten ten ten tenenen. [78a/01]

- rūhü'l-ḳudūs** : Türk musikisinde makam.
...‘ālemde olan ‘ārifler ve zarīfler kim dünyīnün şebātsuz ıduğını bilmişlerdür ve bu fānī cehān içinde ba‘zısı riyāzet-i nefis-ile rūhü'l-ḳudūs maḳāmına irmişlerdür. [2b/12]
- rūy-ı ‘ırāḳ** : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür... on bişinci rūy-ı ‘ırāḳ,...[117a/07]
Rūy-ı ‘ırāḳ oldur ki segāh başlana, ‘ırāḳ karār ide. [118b/03]
- şanā‘at, şinā‘at (A.)** : Sanat
Musiki ‘ilmi bir sinā‘atdur ki sinā‘atlar ortasında bundan ‘azīz ve bundan zarīf sinā‘at yokdur. [7b/07]
- şinā‘at ehli** : Sanatçılar, sanatla uğraşanlar
Otuz dördinci faşl: Şol nesneleri bildürür ki, bu şinā‘at ehli aña ‘anāşır-ı erba‘a dirler. [12b/12].
- şanā‘at ehlinün**
tarīḳası : (Burada:) Musikicilerin usulu, kuralı.
Niteki bu şanā‘at ehlinün □arḳḳasıdur. [71b/13]
- şanā‘at ehlinün**
ṭuruşu ve oturuşu : (burada.) Musikicilerin davranışları

Ve ol faşllar bu şanā‘ata heves kılanlaruñ dirligine
turişin ve oturişin ve şöhbete girişin ve çıkışın ve her
sāzuñ ağacı nice ağacdan gerekdür... [91a/02]

şakīl (A.)

: 1. Pest ses.

*Ve sebābe-i meşnādan, ya ‘nī YH ‘alāmet koyulan
yirden LH koyulan yire varınca şakīl nağmelerüñ
naẓīrları, ya ‘nī tīzleri tamām olur. [55b/07]*

2. Çalgının pest olan kirişi.

*Ve her bahşda bir delük delmek gerekdür şakīl
kirişlertüñ burğusun komag-ıçun. [105b/10]*

3. Türk musikisinde usul giderini (hızını) belirleyen
terimlerden biri

şakīl-i evvel

: Birinci derecede ağır.

*Ammā şakīl-i evvel şol devrlerdür ki her devrüñ
zamānını şakīl-üñ sekiz sebebi-y-ile dağı telaffuza
getürebileler. Eyle olsa anuñ nağraları on altı olur.
Ammā bu şanā‘at ırları bu on altı nağranuñ on birini
hazf iderler. Ve anları [...] zamānları düzerler. Ve biş
nağra ururlar. Ve biz bu kâ‘ideleri bilmege āsān olsun
diyü bir şüret kuralum ki anda iki veted ve iki fāşıla ve
bir sebeb-i hafif ola. Ya ‘nī ‘ “te nen te nen tenenen ten
tenenen.” Bularuñ her birinüñ evvelinüñ hareketi*

barābarında bir naḳra olur. Girü kalan naḳralar terk olunur. [71b/04]

ṣaḳīl-i reml

: Ağır remel usul.

Ammā ṣaḳīl-i reml oldur ki anuñ her devrinuñ zamānı on iki devrden sebeb-i ṣaḳīl ola. Pes anuñ naḳraları yigirmi dörd gerekdür. Ve bu devrüñ zamānı daḫı ṣaḳīl-i evvel zamānı ola. Ve daḫı ṣaḳīl-i evvel zamānınuñ yarusınca ola. Ammā ĩḳā‘ iden kişi evvel naḳranuñ ve ikinci naḳranuñ ve üçüncü naḳranuñ aralarını dal zamānına barābar ide. Girü ḳalanını B zamānı gibi ide. Ve vaḳt ola ki iki devrüñ ortasında olan zamān girü dal zamānı ola. İşbu şüret üzerine : Tenenen tenenen ten ten ten ten ten tenenen. [77a/04]

ṣaḳīl-i ṣānī

: İkinci derecede ağır.

Ve ammā ṣaḳīl-i ṣānī oldur ki anuñ her devrinuñ zamānı ṣaḳīl-i evvel zamānına barābar ola. Ammā ĩḳā‘ ehli ol zamānuñ on altı naḳarasınuñ ikisin terk ideler ve altısın getüre. Ve ol getürdükleri altı ḫareket bulardur: Evvel ve dördüncü ve yidüncü ve toḳuzüncü ve on ikinci ve on bişüncü. İşbu şüret üzerine, ya‘nī evvel iki veted getüreler, andan soñra bir sebeb-i ḫafīf, andan soñra gine iki veted, gine bir sebeb-i ḫafīf : Tenen tenen ten tenen tenen ten. [73b/07]

- şakîl olmak : Pest olmak
- Şol vaqt ki ikisi daħı şakîl ola ve her iki nağme ki biri birinüñ yarusınca ola. [18b/06]*
- şavt (A.) : 1. Ses, seda.
- Zîrâ ki devrleri ve şavtları biribirine muvâfiķ ve lâyıķ ider.
2. Eski Türk musikisinde form adı.
- “”Zîrâ ki şavtlar ve țarîķalar ki şakîl-i şânî’de vardur, üçinci devrde bulunur. [76a/11]
- sâz (F.) : Musiki aleti, çalgı
- Ve ol sâz ki andan ulu yoķdur ve andan ħürmetlü yoķdur, ol ‘üddur ki andan tamâm [...] yoķdur. [110b/13]*
- sâz aletleri : Çalgı aletleri
- Ve şol sâz âletleri anlaruñ ħükmi-y-ile âvâz virür. [14b/01].*
- sâz tutan kişi : Çalgı çalabilen, çalgıcı
- Fi’l-cümle, çün sâz tutan kişi kendü şanâ’atinde ķâdir olsa, her nağme perdelerini ri’âyet eylemek istese bir perde düzer ki şavtı bir perdeye daħı iletmege imkân vardur. [82b/12]*
- sâz çalmak : Musiki aletinde çalmak.

- Ve eger s̄az almaĝa heves iderse bir s̄aza heves ide ki s̄azlarda andan eyüsi olmaya. (110b/11)*
- s̄az aleb eylemek : Çalgı alınmasını istemek
- Ve eger arīfler s̄az aleb eyleseler ehn̄az çalalar ki ehn̄az iki muĝālifden ĝāşıl olur. [116b/08]*
- s̄azı elden oymak : almayı durdurmak, bırakmak.
- Ve arīfler yatmaĝ dileseler muĝālif perdesi muvāfikdur. Ve andan soñra s̄azı elden oya. [116b/08]*
- s̄azı tamām ā‘idesi üzerine işitmek : Bir çalgının kendi özgün yapısı içinde en iyi şekilde icra edildiğini duymak.
- Ya ‘nī her kim ki, s̄azı tamām ā‘idesi üzerine işidürse oynayı oynayı ölür. [9b/12]*
- s̄azlara heves eylemek : Çalgı çalmaya heveslenme
- Ve şol s̄azlar ki ‘avāmü’n-nās katında pīşe gibi, eng gibi ve nāy gibi, bularuñ gibi s̄azlara ādetin heves eylemeye. (111a/03)*
- s̄azları selāmet olmak : algıları (mesleği) güvende olmak,
- Eger bu didüklerümüzü tutarlar-ısa kendüler daĝı ve s̄azları daĝı dā‘im selāmet ola. (113b/11)*
- s̄azuñ bileği : Sazın kolu.
- Eger buları bu s̄azuñ bileğine bağlasalar ol s̄azdan on yidi naĝme mā‘lüm olur. [51b/04]*

- sāz-kār** : Türk musikisinde makam.
Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür... kırkıncı sâz-kâr,...[117b/03]
Sâz-kâr oldur ki sigâh başlana ve mâye göstere, ammâ mâst karar ide. [119b/13]
- sâzende (F.)** : Çalgıcı
İmdi ma'lûm olsun ki gûyende ve sâzende, ya'nî eydici ve çalıcı şol vaqt bir şoḥbete vara, meclisde oturanlardan aşğa oturmaḡ kaşında ola. (111a/07)
- sebābe-i bem** : Udda şehadet parmağıyla basılan baskı yerlerinden birinin adı.
Ve bu sebābe-i bem didüğümüz nağmenüñ yiri ol yuḡaru kirişdeki 'alāmet ḡomışlardur. [54a/11]
- sebābe-i ḡadd** : Udda şehadet parmağıyla basılan baskı yerlerinden birinin adı.
Ve şol kiriş ki aña meşnâ diyü ad ḡomışlardur. Ol kirişde YH 'alāmet ḡoduḡları yirüñ tîzîsi, şol ḡadd diyü koyulan kiriş üzerine şehâdet barmaḡın ḡoduḡları yirdür. Ve ol yire YB 'alāmet ḡomışlardur. Ve bu yire sebābe-i ḡadd dirler. [55a/09]
- sebābe-i meşleş** : Şahadet parmağıyla basılan baskı yerlerinden birinin adı.

Ve şol kiriş ki meşleş diyü ad қоmışlardur, ol meşleş kirişüñ üzerine şehâdet barmağın қоduқları yire sebābe-i meşleş dirler. Ve ol yire YA alāmet қоmışlardur.
[54b/11]

sebābe-i meşnā : Udda şehadet parmağıyla basılan baskı yerlerinden birinin adı.

Ve bu muṭlaқ bem didüğümüz nağmenüñ tizisi şol yirdür ki, anda YH'alāmet қоmışlardur. Ve ol yire sebābe-i meşnā dağı dirler. [54a/06]

sebābe-i zīr : Udda şehadet parmağıyla basılan baskı yerlerinden birinin adı.

Ve ol yire 'alāmet KH қоyulmuşdur ve bu yire sebābe-i zīr diyü ad қоmışlardur. [54b/08]

sebeb (A.) : Musikide usul yapılarını meydana getiren unsurlardan biri.

Ve dağı her hareketüñ yanında bu hareketlerüñ sebeblerinden kiriş üzerine bir naқra ola. [69/09].

sebeb-i ḥaffif : Musikide usul yapılarını meydana getiren “sebeb” in çeşitlerinden biri.

Ve eger iki ḥarf bir yirde olsa, ve evvel müteḥarrrik ve ikincisi sākin olsa, aña “sebeb-i ḥaffif dirler”, “lem” gibi. [68a/06]

sebeb-i şaқīl : Musikide usul yapılarını meydana getiren “sebeb” in

çeşitlerinden biri.

Ve eydelüm ki iki harf bir yire düşerse ve ikisi dağı hareketlü olsa, ya'nī i'rāblu olsa, aña “sebeb-i şaķīl” dirler, “leke” gibi. [68a/05]

sebz-ender-sebz (F.) :

Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür... kırk toközüncü sebz-ender-sebz...[117b/06]

Sebz-ender-sebz oldur ki çahārgāh ve büzürg ve māye ve pencgāh rāhevī ve [...] ‘uzzāl cem’ ola. [120a/11]:

şegāh, şigāh (F.) :

Türk musikisinde şube, makam ve perde ismi.

Şol nesneleri bildürür ki anlara bu şanā‘at ehli “anāşır-ı erba‘a” diyü ad iōmişlardur. Ve anlar dördür: Evvel yikgāh, ikinci dügāh, üçüncü segāh ve dördüncü çahargāh. [116b/13]

segāh-‘acem

: Türk musikisinde makam.

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür... kırk altıncı segāh-‘acem...[117b/05]

Ve sigāh-‘acem oldur ki sigāh başlana, ine, ‘acem qarār ide. [120a/08]

segāh-māye

: Türk musikisinde makam

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...elli üçüncü segāh-māye...[117b/08]

- Sigāh-māye oldur ki sigāh tamām göstere ve ine,
māye qarār ide. [120b/03]*
- silmek (F.)** : Türk musikisinde avaze (bknz: tablo 60a)
*Ammā avāzeler altıdur ... Ve üçinci āvāz selmekdür ve
bu zengüledür. [59b/03]*
- silk-i buselige çekmek** : “Buselik ipliğine” dizmek, buselik
makamında söylemek.
Medhünün dürrini silk-i buselige çeküp, Hikāyet-i
keremüni tolu melā idem. [5b/07]
- sipehr (F.sipih)** : Türk musikisinde makam
*Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...on
sekizinci sipehr,...[117a/08]*
*Sipehr oldur ki muhayyer başlana ve hisār yüzinden
kūçek qarār ide. [118b/08]*
- şādılık perdeleri** : Mutluluk, zevk veren makamlar.
*Ya’nī kaygu ve melullık olan yerde dağı şādılık
perdelerinden nesne çalmaya. (113a/05]*
- şāne-perdāz (F.)** : Türk musikisinde usul.
*Ve eger hafif-i şakīlden şakīl-i evvele varsalar aña
şāne-perdāz dirler. [80a/01]*
- şeddü’l- hüzn** : Safiyüddin'in zir-efkend makamına takdığı isim.

- Ve Zîr-efkende şeddü'l- hüzn ad kıomışdur, ya'nî kaygu bağı dimek olur. [120b/11]*
- şeddü'l-bükâ'** : Safiyüddin'in rahevi makamına takdığı isim
Ve Mevlânâ Safiyüddîn Abdülmü'min -rahmetu'l-laħ-râhevîye şeddü'l-bükâ' ad kıomışdur, ya'nî ađlamaħ bağı dimek olur. [120b/10]
- şeddü'l-cüd** : Safiyüddin'in ısfahan makamına takdığı isim.
Ve ıřfaħâna şeddü'l-cüd ad kıomışdur, ya'nî cömerdlik bağı dimek olur. [121a/01]
- şeddü'l-ħasîs** : Safiyüddin'in büzürg makamına takdığı isim.
Ve büzüрге şeddü'l-ħasîs ad kıomışdur, ya'nî baħîllik bağı dimek olur. [120b/12]
- şeddü'l-ķuvve** : Safiyüddin'in buselik makamına takdığı isim.
Büselige şeddü'l-ķuvve , ya'nî ķuvvet bağı ... dimek olur. [121a/05]
- şeddü'l-lezzet** : Safiyüddin'in irak makamına takdığı isim.
...ve 'Irāk'a şeddü'l-lezzet ad kıomışdur, ya'nî lezzet bağı... dimek olur. [121a/02]
- şeddü'l-nevm** : Safiyüddin'in zengule makamına takdığı isim.
... ve zengüle'ye şeddü'l-nevm ya'nî uyķu bağı ... dimek olur. [121a/03]
- şeddü'l-şulħ**
- ve'l-'itâb** : “ Kavga ve barış bağı ” demek olup,

Safiyüddin'in hüseyini makamına takdığı isim.

...*hüseyinî*'ye “*şeddü'l-şulh ve'l-itāb*” ya'*nî* “*barışmaçlık ve kaçımaklık bağı... demek olur.*

[121a/05]

şeddü'l-şecā'a : Safiyüddin'in neva makamına verdiği isim.

...*nevā*'ya *şeddü'l-şecā'a*, ya'*nî* *bahādurlık bağı ...*

demek olur. [121a/04]

şeddü'l-tevāzu' : Safiyüddin'in hicaz makamına takdığı isim.

...*hicāz'a* *şeddü'l-tevāzu'* , ya'*nî* *miskīnlik bağı*

demek olur. [121a/07]

şeddü'l-zıhk : Safiyüddin'in rast makamına takdığı isim.

...*rast'a* *şeddü'l-zıhk* , ya'*nî* *gülmek bağı ... demek*

olur. [121a/03]

şehnāz (F.) : Türk musikisinde avaze, perde ve makam isimi.

Bişinci āvāz şehnāzdur. Ve ol dağı bir şüretdür ki nağmeleri tākdīm ve te'hīr itmekden hāşıl olur

[59b/09]

Ve eger harīfler sāz taleb eyleseler şehnāz çalalar ki

şehnāz iki muhālifden hāşıl olur. [116b/09]

şehr-āşüb (F.) : Türk musikisinde usul.

Ve eger hezec devrinden hafif devrine varsa ol dağı

ğayet hūb olur. Ve buña “şehr-āşüb” dirler. [79b/06]

şıkķ-i veter-i

cemī‘

: Udda mızrap vuruş şekillerinden birinin ismi.

Ve bu ‘ūduñ źarbt dörd dūrlūdūr ve her bir źarbuñ adı vardır... Ve ikincisine “ şıkķ-i veter-i cemī‘ ” dirler.

Ve bu źarb bir ve iki didükleri źarbuñ ‘aksidūr.

[93a/05]

şūr-engīz (F.)

: Türk musikisinde usul

Ve eger gūyende şaķīl-i hafīfden hezec devrine varsa ğayet zevklū olur. Ve ol naġmeye “ şūr-engīz ” dirler.

[79b/04]

Ṭ

: Ebcet notasında perde göstergesi.

Ve ba‘zī ūstādlar B ve M ortasın dört baġş itmişlerdür.

Ve evvel baġş dükendügi yirde ‘alāmet Ṭ ħomışlardur.

[17b/04]

ṭabaķa (A.)

: Her daire ses sistemini oluşturan 17 ayrı perdeye

göçürülebilir. Göçürülme işlemi gözönünde

bulundurulduğunda bu perdeler aynı zamanda

tabakadır.

Ve her dāyirenūñ onyidi yiri vardır ki anlara ṭabaķalar dirler. [57b/07] .

Ve şol naġmeler ki evvel andan başlanūr, ol yirlere ṭabaķalar dirler. [62b/01]

- ṭabaḳa-i evvel : İlk tabaka, ilk perde [85b/01]
- ṭabaḳa-i ṣānī : İkinci tabaka, ilk perde
Belki ṭabaḳa-i ṣānīde düşmüşdür. [50a/01]
- taḥḳīḳ taḳlīdi**
- gibi urmaḳ** : Çalgı üzerinde bir nağmeyi başka bir perdeye veya pozisyona taşımak.

Zīrā ki taḥḳīḳ taḳlīdī gibi urmaḳ ve daḥı A nağmesinüñ nisbeti BA nağmesine üç-ile iki ortasında olan nisbet gibidür. [26a/12]
- ṭarab-efzāī** (A. F.) : Türk musikisinde usul.
Ve eger māḥūrī'den ṣaḳīl-i ṣānī'ye varsalar, aña ṭarab-efzāī dirler. [80a/07]
- ṭarīḳa** (A.): : Saz eseri formu, peşrev. (Bknz. pişrev).
Ve bunda birkaç ṭarīḳa ki anlara pīşrev dirler, ol ṭarīḳalaruñ şūretin bildürmek-içün yazalum ve ol pīşrevüñ altında zaḥmelerinüñ hisāblarını Türk dilince yazalum.[81b/03]
- ṭas** : Bazı telli çalgıların (kemençe, rebab, ıklıḡ) yuvarlak olan gövde kısmı.
İmdi şöyle ma'lūm olsun ki ıklıḡuñ ṭası isbidrodan gerekdür ki ol ṭasuñ ḳalıñlıḡı igen daḥı ḳalıñ gerekmezdir. [93b/11].

- “te” : Musikteki usul vuruşu olan “ten” kelimesinin başlangıcı
“Te” naḳrasınıñ zamānı ve ol terk olunan nūn naḳrasınıñ zamānı ki te zamānınıñ yirine barābardur. [70b/06]
- tebdīl ve tağyīr : Değişip başka hale gelebilen nağmeler.
olan nağmeler. *Ol şol dāyirelerdür kim, tebdīl ve tağyīr olan nağmeler ortasında nisbet bulunmaya ve şābit olan nağmeler içinde buluna. [44a/11]*
- tekrār (A.) : Tekrar, tekrar itmek
Zīrā ki gice tekrār çoğ olunur. (110b/06)
- tekne : Udun gövdesi.
Bu didüğümüz ‘ūduñ teknesinüñ vaz‘ınıñ şerḫidür. [91b/13]
- te’līf (A.) : Beste, musiki eseri
Biri budur ki evvel nağmelere naḳar ide ki biri birine muvāfiḳ midur, ya muḫālīf midür, anı bile. Bu naḳara te’līf dirler. [15a/07]
- te’līf-i laḫnī : Musiki bestesi.
Ammā şöyle beñzeye biri birine ki te’līf-i laḫnīde biri birinüñ yirine ḳosalar, farkı olmaya. [20a/08]
Ṭabī‘ata lezzet ḫāşıl olan te’līfleri bildürür.[30a/11]

Ve şol el-ile te'lifleri ve bu'dları biri birine münāsib ideler.[100a/10]

te'lif etmek : Uygunlaştırmak, uyuma getirmek; beste yapmak.
Şöyle ma'lūm olsun ki, çün nağmeleri te'lif ideler, ya'nī biri birine muvāfiq mıdur, muḥālif midür bileler.
[38b/12]

“Ten, tenen, tenenen” : Usul vuruşlarının çıkardığı ses.
Ve ammā hezec oldur ki, anuñ bir devrinüñ zamānı ḥafif-i reml devrinüñ zamānına barābar ola. Ve şüret budur: Tenenen tenen tenen ten. [78b/05]

tenāfür (A.) : Kulağa hoş gelmeyen seslerin bir arada bulunması.
Ve ikinci sebebdan saqınmağ gerekdür ki tenāfür olmaya ki, üç bu'dı cem' itmege tenāfür dirler. [34a/07]

tenāfür olmak : *Kulağa hoş gelmemek.*
Ve ikinci sebebdan saqınmağ gerekdür ki tenāfür olmaya ki, üç bu'dı cem' itmege tenāfür dirler. [34a/05]

terkīb (A.) : Birleşik makam, terkip.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür. [117a/02]
Otuz bişinci faşl: Terkībleriñ ādın bildürür. [12b/13].

terkip etmek : Birleştirmek.
Niteki zī'l-erba'uñ bir cemā'atın, zī'l-ḥamsuñ bir cemā'atı-y-ıla terkīb itseler bir cem' ḥāşıl olur ki bu'd-ı

zī'l-küll aña beñzer, ve ol terkīb olan nesneye dā'ire dirler. [39a/03]

terkīblerin aşlı : Birleşik makamların temeli.
Bu terkībleriñ aşlıñ bildürür ki neden çöpar. [117b/10]

tıl : Tel, çalgı teli
Ve meşleş didüğümüz akirişüñ tili şayısı kırksekiz gerekdür. [107b/04]

Ve tilleri yaşşı olmaya ve perdahtı gāyet ola. (107a/10)

tīz (F.) : Musikide tizlik

tīz itmek : Tiz hale getirmek, tiz etmek

Hüseynī perdesini tīz idip iy hüsn-i hasen, Hezār kışşasınun medhüñi şaha eydem. [5b/09]

tīzī : Tiz olan

Ve Pārs halkı 'ibāratınca hiddete " tīzī " dirler. [13a/13]

tīzlik : Tiz olan

Ya 'nī tīzlik ve bemlik dimek olur. [13b/01]

'ūd (A.) : Telli ve mızrablı çalgı aleti, ut.

Ve 'ūduñ kirişlerini 'ūduñ üstine yaraşdurmağ bildürür ve 'uddan edvār çıkarmağ bildürür. [52a/11]

On altıncı faşl: 'Ūduñ miqdārın, 'ūd nenün ağacından olur, anı bildürür. [12a/07]

- ‘ūd devri : Ud musikisi
Andan soñra ‘ūd devrini eydeler. [66a/13]
- ūduñ perdelerinde
saqlamak : Udun tellerinde sabitlemek.
*Bu yazılan k̄ā‘ideye her kim ri‘āyet idib ‘ūduñ
perdelerinde saqlar-ısa fenni içinde nazīri olmaya.
[90a/01]*
- ‘ūduñ zırbı : Ud tellerine vurma, ud vuruşu.
Ve bu ‘ūduñ zırbı dörd dürlüdür. [93a/01]
- ulu bu‘d : Büyük aralıklar.
*Ve vaqt olur ki, bu giçi bu‘dlaruñ her birisi ulu bu‘duñ
birisinüñ ba‘zısından sayılır. [27b/01]*
*Ve her vaqt ki bir bu‘d, iki bu‘da, veyāhūd dañı
bu‘dlara bañş olsa, eger bu bu‘dlardan birisini, veyāhūd
ulu bu‘duñ çokrağını zarūret-ile tarñ itseler evvelki
bu‘ddan bir bu‘d qalur, veyāhūd giçi bu‘dlar qalur.
[27b/01]*
- urmağ-ıla āvāz
- viren sāzlar : Vurmalı çalgılar.
*Ve urmagıla āvāz viren sāzlaruñ āvāzı hadd olmaqlığa
sebeb ikidür. [14b/07].*
- uşdüd (A.) : “ Şedd ” kelimesinin çoğulu olup, bir makamın

başka bir perdeye göçürülerek orada yeni bir makam hüviyetine bürünmesi halidir.

Bu şanā'at ehli devrlere “uşūd ” dirler. [56a/07]

‘uşşāk (A.)

: Türk musikisinde makam. (Bknz. Tablo 84a]

Ammā ‘Uşşāk evvel da’iredür. [56a/12]

Zirā ki ‘uşşāk nağmeleri bulardur: Ā D V H YĀ YD

YH YV. Ammā YH’yı bundan ḥazf iderler. Tā āhiri A

irişür ki YH’nüñ nazīridür, anuñ-ıla devr tamām olur.

[61a/04]

‘uşşākı rast etmek

: Uşşak makamına başlamak.

Göñül şafāsı-y-ıla rast idüp ‘uşşākı, Senüñ medhüñi iy

menba‘-i şafā idem. [5b/03]

uşşāk-māye (A.)

: Türk musikisinde makam

Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdür ...elli

dördinci ‘uşşāk-māye,...[117b/09]

Uşşāk-māye oldur ki ‘uşşāk başlana ve tamām göstere

ve ine, māye qarār ide. [120b/04]

‘uzzāl (A.)

: Türk musikisinde makam ve perde ismi.

‘Uzzāl oldur ki ḥüseynk evinden başlana, ammā ḥicāz

tamām ide. [118b/09]

uzzāl-ı ‘Acem

(‘Acem-‘uzzāl)

: Türk musikisinde makam.

*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür.
yigirminci ‘Acem-‘uzzâl,... [117a/08]*

*‘Uzzâl-ı ‘acem oldur ki ‘uzzâl başlana ve ‘acem karâr
ide. [118b/11]*

üstād (F.) : Üstad (burada: musiki blginleri)

*Zîrâ ki aşıl onbiş faşl-ıdı ve yigirmi bir faşl dahı bu
añılan ustādlar kitābından alıb derc eyledüm. [91a/01]*

üstādlar katına

varmak

: *Musiki bilginlerinin karşısına çıkmak.*

Ve üstādlar katına varıcağ miskînlik şüretile varalar.

(110a/07)

üstādlar katında

: Musiki bilginlerine göre, musiki bilginlerince.

*Ammâ bir kaçı dahı vardur ki üstādlar katında ol
sāzlara eksük saz dîrler. [98b/11]*

V

: Ebcet notasında perde göstergesi.

*Andan YV ve M iki bahş itmişlerdür ve iki bahşuñ biri
kadarı dahı bu YV ve M üzerine ziyāde itmişlerdür.
Ve ol şoñra üstine koyulan bahş tamām olduğı yirde
‘alāmet V komışlardur. [17b/09]*

vech-i hüseyñî

: Türk musikisinde makam.

*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...on üçinci
vech-i hüseyñî,... [117a/06]*

Vech-i-ḥüseynī oldur ki, qarçığār göstere, ḥüseynī tamām qarār ide. [118b/01]

veted (A.) : Musıkide usulleri meydana getiren zamanlama yapılarını (ikaları) oluşturan vurgu çeşitlerinden biridir.

Ve eger telaffuza getüren kişi vetedlerden iki naḡranuñ ortasından bir naḡrayı ḡazf eyleseler, ya ‘nī şol naḡra ki TY yanında olur, onı veted urur ve şol naḡra ki TY’ye yaḡındur, bir veted daḡı olur, anı ḡazf ideler. [71a/01]

veted-i mecmū‘ : Veted çeşidi.(Bk. veted)

Ve eger üç ḡarf bir yirde düşse ve iki evvel müteḡarrrik olsa, aña veted-i mecmū‘ dirler, demet gibi. [68a/08].

veted-i mefrūḡ : Veted çeşidi.(Bk. veted)

Veger üç ḡarf bir yirde düşse ve evveli ve āḡiri müteḡerrrik olsa ve ortası sākin olsa aña veted-i ma‘rūf dirler, “ḡāle” gibi. [68a/12].

veted-i ḡānī : Veted çeşidi. (Bk. veted)

Ve daḡı veted-i ḡānīnūñ, ya ‘nī ikinci vetedūñ nūn’ınūñ naḡrası. [78b/07]

veted urmaḡ : Vurgu yapmak

Ya ‘nī şol naḡra ki TY yanında olur, onı veted urur. [71a/02]

veter-i ḡādd : Ud tellerinden biri.

- Ve bişinci kiriřüñ adı veter-i ĥāddür. [92b/04]*
- veter-i meřnā** : Ud tellerinden biri.
- Üçinci kiriřüñ adı veter-i meřnādür. [92b/01]*
- veter-i müşelleş** : Ud tellerinden biri.
- İkinci kirişe veter-i müşelleş dirler. [92a/09]*
- veter-i zīr** : Ud tellerinden biri.
- Bu daĥı veter-i meřnāya nisbet yoğun gerekdür ve veter-i zīre nisbet ince gerekdür. [92b/05]*
- vezn (A.)** : Usûlde ikanın zamanı.
- Ve ĩkā‘dan bu ma‘lüm olur ki şol zamanlar ki nağmeler arasında düşe, ol zamān ne şüret-ile düşicek, tabī‘at anuñ rastlığına ve řıĥhatına ĥükm ider. Bunuñ gibi nesneye vezn dirler. [15b/05]*
- vuşā-yı Fürs (F.)** : Orta parmak ya da uda göre uddaki ikinci parmak yeri anlamında.
- Biz daĥı dilersevüz ki rast devrini istiĥrāc idevüz, bir zaĥmeyi muţlaę bem didükleri kiriş üzerine uralum...Andan řoñra bunuñ mücennebi üzerine, andan řoñra vuşā-yı fürs didükleri yir üzerine. [65a/13]*
- Y** : Ebcet notasında perde göstergesi.

Andan sonra bu C ve M ortasını dört bahş itmişlerdir.

Ve ol bahşuñ dükendügi yirde ‘alâmet Y kıomışlardur.

[18a/01]

YA : Ebcet notasında perde göstergesi.

Ortasına YH ‘alâmet kıomışlardur. Andan sonra bu kirişi üç bahş itmişlerdir. Evvel bahşmuñ dükendügi yire ki cānibü’l-muşş dirler, anda YA ‘alâmet kıomışlardur. [16b/11]

yay : İklig çalmak için kullanılan alet.

Ve ol ıklığı çalacağ nesne bir yay gerekdür. Gāyet berk ağacdān ve ol yaya at kıılın yay kirişi gibi dakmağ gerekdür. [94b/09]

YB : Ebcet notasında perde göstergesi.

Andan sonra B ve M ortasını üç bahş itmişlerdir. Ve evvel bahşuñ dükendügi yire ‘alâmet YB kıomışlardur, andan sonra B ve H. [17b/01]

YC : Ebcet notasında perde göstergesi.

Ve andan sonra V ve M dört bahş itmişlerdir. Ve ol bahş dükendügi yirde ‘alâmet YC kıomışlardur. [18a/05]

YD : Ebcet notasında perde göstergesi.

Ve andan sonra Z ve M dört bahş itmişlerdir. Ve ol bahş dükendügi yirde YD ‘alāmet қоmışlardur.
[18a/06]

YĦ

: Ebcet notasında perde göstergesi.

Ve bunuñ gibi kirişe elif ve mim kirişi dirler. Üstādlar bunuñ gibi kirişi iki kat itmişlerdir. Ortasına YĦ ‘alāmet қоmışlardur. [16b/09]

YH

: Ebcet notasında perde göstergesi.

Andan sonra bu Ħ ve M ortasın dört bahş itmişlerdir. Evvel bahşuñ dükendügi yire ‘alāmet YH қоmışlardur.
[17a/02]

“yik ü yik”

: Udda mızrap vuruş şekillerinden biri.

Ve bu ‘üduñ zarbı dörd dürlüdür ve her bir zarbuñ adı vardur... Ve üçinci zarba “yik ü yik”, ya’nī “bir bir” dirler. [93a/09]

yikgāh (F.)

: Türk musikisinde şube, makam ve perde isimi.

Şol nesneleri bildürür ki anlara bu şanā‘at ehli “anāşır-ı erba‘a” diyü ad қоmışlardur. Ve anlar dörddür: Evvel yikgāh, ikinci dügāh, üçinci segāh ve dördinci çahargāh. [116b/13]

YV

: Ebcet notasında perde göstergesi.

Andan T ve M ortasını dört baħş itmişlerdür ve evvel baħş dükendügi ‘alāmet YV komışlardur. [17b/05]

YZ : Ebcet notasında perde göstergesi.

Ve andan soñra Y ve M dört baħş itmişlerdür. Ve ol baħş dükendügi yirde ‘alāmet YZ komışlardur. [18a/03]

Z : Ebcet notasında perde göstergesi

A ve M telinde D nağmesi ile M nağmesini dokuz kısma ayırdıktan Andan D ve M arasını daħı toħuz baħş itmişlerdür ve evvel baħşına ‘alāmet Z komışlardur. [17a/05]

zāyid (A. zā'id) : Artmış, eklenmiş.

zāyid meşleş : Çalgı teli çeşidi.

Ve biz dilerüz ki rast devrini andan çıkaravuz, evvel zaħmeyi muṭlaħ bem üzerine uralum...Soñra zāyid meşleş didüklerine uravuz. [64b/12]

zāyid-i meşnā : Çalgı teli çeşidi.

Ve biz dilerüz ki rast devrini andan çıkaravuz, evvel zaħmeyi muṭlaħ bem üzerine uralum... Andan soñra zāyid-i meşnā didükleri yire. [66a/11]

zāyid zīr : Çalgı teli çeşidi.

- Ve biz dilerüz ki rast devrini andan çıkaravuz, evvel zaḥmeyi muṭlaḳ bem üzerine uralum ...Andan soñra zāyidüñ zīrine uravuz. [65a/04]*
- zaḥme** (F.) : Mızrap vuruşu.
- Andan soñra fikr idib baḳa göre ki nağmeler nireden intikāl eylemişdür, zaḥmeyi ol yire uralar. [64b/06]*
- Ve giriş üzerine zaḥme urasın ve eydesin ki : Tenenen tenenen tenenen tenenen. [69a/09]*
- zaḥme urmaḳ** : Darbe yapmak, vuruş yapmak.
- Biri biri ardınca, biri biri yanında işbu şüret-ile ki giriş üzerine zaḥme urasın ve eydesin ki “tenen tenen tenen tenen”. [69a/08]*
- zaḥmeyi devr itmek** : Udda mızrap vuruşunu tamamlamak.
- Ve daḫı şöyle gerekdür zaḥmeyi devr ide. [81a/13]*
- zāhretü't-tenāfür** : Uyumsuz.
- Ve her dāyire ki şevābit nağmelerinün ortasında ola, ya 'nī tağyīr ve tebdīl olan dāyirenüñ nağmeleri ortasında olmaya, aña zāhretü't-tenāfür dirler. (40b/13)*
- zamān** (A.) : Musikide belirlenmiş süre
- Ve şol zamān ki üçinci naḳra-y-ıla, dördinci naḳra ortasındadır, bişinci naīra-y-ıla evvelki naḳra ortasında olan zamān gibidür. [72a/08,09]*

Ve iki devrũñ arasindağı zamān dal zamānı olur.

[78a/05]

- z̄arb** (A.) : Vuruş, darbe
Ve bu z̄arbı ekşer rebābda isti‘māl iderler. [93b/07].
- z̄arb-ı fahtī** : Türk musikisinde usul ismi.
Ve ‘Acem ehli, katında bir z̄arb dağı vardur ki aña z̄arb-ı fahtī dirler, ya ‘nī ögeyik z̄arbı dimek olur. Bu z̄arb üzerine taşnīf az eydürler. [79a/04]
- zāvulī** (F.) : Türk musikisinde makam.
Terkībleri bildürür ve ol elli altı terkībdir... otuz üçüncü zāvulī,...[117a/13]
Zāvulī oldur kim segāh başlana ve dügāh qarār ide. [119b/03]
- Zelül** (A: Z̄elzel) : Udda perde ismi. Mansur Zelzel (ö.175- 791), bir çeşit ut icra etmiş, udun perdelerine bir perde daha eklemiş, sonraları bu perde onun adıyla anılmıştır.
Andan soñra z̄elül didükleri yir üzerine, andan soñra muṭlaq meşleş didükleri yir üzerine, zīrā ki ikisi bir nağmedür. [65a/09]
- Zelül meşleş** : Meşleş denilen telde Z̄elzel’in uyguladığı parmak pozisyonu.(Bk. Şekil 18.)
- Zelül meşnā** : meşnā denilen telde Z̄elzel’in uyguladığı parmak pozisyonu. (Bk. Şekil 18.)

- zembem** (A.) : Türk musikisinde makam:
*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...otuz
bişinci zembem,...[117b/01]*
*Zembem oldur kim nevrüz başlana ve râhevî karar ide.
[119b/05]*
- zengüle** (F.) : Türk musikisinde makam ve perde ismi. (Bk.
Şekil 37.)
*Ve oniki dāyirenüñ toközuncısı dağı zengüle'dür. Ve ol
dördinci kısmı evvelki tabakaya yapışdurmağdan hâşıl
olur. Ve bu zengüle nağmeleri işbulardur: A D V H Y
YC YH YH. [57a/03].*
- zılkeş-i havārān** (F.) : Türk musikisinde makam.
*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...
altıncı zılkeş-i havārān...[117a/04]*
*Zılkeş-i havārān oldur ki hüseyñi başlana, 'Irāk
karar ide. [118a/05]*
- zîr** (A) : 1.Tiz ve ince ses.
Evvelinci faşl: Nağme ve nağmenüñ zîrin ve bemin
bildürür.[11b/05]
2. Sazın en ince teli
*Ve bu rebāb dağı altı kılludur... Evvel kılna zîr dirler.
[96a/05]*

*Ve ol biş kiriş ki anuñ üzerindedür, herbirine bir ad
komişlardur... Andan yukaru olan kirişe zîr ad
komişlardur. [52b/04]*

zîr olmak : Tiz olmak, ince olmak.
Ammâ biri zîr ola, biri bem ola ve eger ikisi dahı bu
şüret-ile olsa bu'd olmaz. [19b/04]

zîr-efkend,

zîr- efkende (F.) : Türk musikisinde makam. (Bk. Şekil 41.)
*Ve zîr-efkend elli toközinci dāyiredür. Ve bu dahı
bişinci kısmı evvelki tabakaya ve on birinci kısmı
ikinci tabakaya yapışdurmak hāşıl olur. Ve zîrefkendüñ
dahı nağmeleri işbulardur: A C H H Y YB YC YV YH.
[56b/10]*
*Zîr-efkend oldur ki büzürg evinden sigāh göstere ve
māye qarār ide. [119b/12]*
...ve zîr-efkende... [56a/11]

zîr-keşide (F.) : Türk musikisinde makam.
*Terkîbleri bildürür ve ol elli altı terkîbdür ...yidinci zîr-
keşide,... [117a/04]*
*Zîr-keşide oldur ki hüseyñ başlana rāhevî qarār ide.
[118a/06]*

YEDİNCİ BÖLÜM EKLER İNDEKSİ

-a,-e

(İFYE)

benzeri [104b/07], beñzedügi [26a/03], beñzemez [26b/07],beñzemişdür [38b/11], beñzer [22b/11] [25b/02,11], [26a/04], [39a/04], beñzeye [20a/08], diledügi [9a/02], [103a/12] diledük [37b/02], dilemek [112b/04], dilemeye [112b/03], dilemezlerise, [74b/05], [72b/11], dilemişlerdür [10b/11], dilerdi [9a/01], dilerdük [37a/10], dilerise [30b/06], [72b/10], [74b/05], [115a/01], dilese [76a/13], [81b/11], [111a/05], dileseler [20a/04], [52a/02], [70a/11], [82a/01], [98b/02], [103b/03], [110a/09], [116b/07], dileye [114a/06], dileyen [5b/11], [11b/01], [15a/03], dilersevüz [65a/05], dilerüz [64b/09], dilesevüz: [24a/04] [57b/04], [62b/06,12], iletmege [82b/13], oynamak [8b/10], [113a/03], oynar: [9a/11], oynayı oynayı [9b/12], yumşaklığından [9a/09]

-a,-e

(FİYE)

göre [7a/09], [13b/07,09,10,13], [14a/08,11], [14b/01], [58a/01], [96a/06], [112b/05], kısaa [14b/01,06], [98b/01], kışalığı [91a/05], kışarağdur [75b/10].

-a, -e

(Yönelme)

A H'ya [37a/11], āhire [51a/05], ādemīlere [25a/07], açkarına [116a/01], ağza [98a/03],[98b/08], ağzına [14b/10], [97b/02,08], āhirine [62b/11], aħmaqlığına [113b/10], aqlumuza [67b/01], ‘ālemine [9b/07], altına [3b/07], altıncıya [39b/10], ‘amele [81b/08,10], [82a/01], [103b/03], [109a/06], aña [4a/05], [4b/05], [12b/12], [16b/05,06], [19b/08,12], [26b/13], [27a/02,04,05,07,08,09], [36b/04], [39a/04], [39b/06], [40b/13], [49a/09,10], [5b/12], [52b/09], [52b/10,11,12], [53a/05,07], [53b/01,02,04,06,07,09], [54a/10], [55a/06, 10, 02], [58a/01], [6a/05], [63a/06], [66b/10], [68a/04,06,08,11], [68b/01,03], [72a/12], [78a/08,09], [79a/09], [79b/08], [80a/01,06,07,08], [91b/09,12], [95b/13], [99b/07], [100b/07], [109b/09], [110a/08,11], [119a/01], anlara [24a/02], [36b/03], [57b/07], [81b/03], [103a/02], [111a/13], [116b/12], arasına [29a/02], ardına [77b/05], artuğına [106a/10], āsān kıлмаğa [7a/13], avaza [13a/04], āvāzlara [73a/08], āyete [1b/11], B ile olmağa [32b/09], bacasına [111b/03], bağlamağa[96a/10], baħş itmege [31b/03], baħşına [5b/05], [6a/03], [17a/05], [51b/11], [52a/06(2)], [52a/07], barabarına [61b/08(2)], [61b/09], [62a/02,03], [66a/03], başına [50a/12], başdan başa [105b/04], [106a/02], ba‘zısına [13a/13] [25a/11], bemine [34a/09],bemlere [68b/06], bereketine[7a/05], beyazına [3a/02], biline [7a/01],bilmege [14b/13], [48b/04], [51b/09], [58a/11], [67a/09,13], [71b/08], birine [7b/13], [8a/04], [14a/08], [15a/06,09], [15b/13], [19b/02,10], [20a/08-09], [20b/01,13], [21a/08,09], [21b/03,12], [22b/05], [24b/12], [25b/02], [28b/13], [29a/04-05], [38a/07] [38b/13], [39b/01], [40a/03], [44b/02], [50b/13], [51a/05], [52b/02], [56b/04], [58a/06-07], [62a/06], [64a/04], [65b/03,13], [66a/01] [66b/08-09,12], [69a/13], [95b/06], [97b/05(2)], [100a/11], [102b/03], [108a/09], birlige [20a/03], bişinciye [39b/09(2)], boynına [92a/01], bölüğine [101b/10], bu‘d-ı ʔanıniye [31a/02], bu‘d-ı zī’l-erba‘a [31a/01], bu‘d-ı zī’l-ħamsa

[50a/01], bu'dü'l-lezi bi'l- erba'a [26a/04], bu'dü'l-lezi bi'l-ḥamsa [26a/03], bulara [19a/08], [22b/11], [80a/08] bulmağa [57b/08], buna [31a/04], [79b/01], burğuya [16a/12], [102a/13], [106b/08], burğulara [103a/04], burmağa [108b/06], buselige [5b/07], [121a/05], bürcine [114a/02], [114b/09], büzürge [120b/12], CB'ye [37b/04], [38a/01,04], C T C C B'ye [38a/05], cem'ine [38a/10], cem'itmege [34a/07], cüz'ine [51a/03], çalmağa [103a/11], [106b/09], [110b/11], [112a/01], çanağına [[95b/02], 105b/12], çarḥa [9b/02], çıkmağa [9b/06], D'den H'ya [53a/06], dāyireye [60b/02], delüğe [94a/06], delüklere [97b/11], [102a/13], deriçelerine [111b/03], destesine [105b/05], desteye [106a/07], [106b/07], devlete [4b/08], devām-ı devletüñe [5b/02], devre [8a/02], [72a/01], [74b/02], [75b/07,09,10,12], [76a/01(2)], [76a/08,10], [77a/02], devrine [65a/06], [79b/06,08,10], devrine [79b/06,08,10], devrlere [56a/07], didüğine [13b/02,03], didüklerine [64b/12], dimege [49b/08], dirliğine [91a/03], divārına [106a/09], döndürmege [74a/12], dördincisine [71b/01], dördinciye [39b/09], [93a/13], dördine [44b/13], düşmānuna [6a/13], düzmege [100a/12], ebrīşime [108a/01], edvāra [25a/06], [66b/07], ehl-i dile [6a/04], ehl-i kemāle [4b/03], ehline [5a/04], [7a/07] [11a/07,09], [109a/06], [111a/13], [111b/12], ele [68b/12], [95a/05, 09], eṭrāfa [3b/12], evine [114a/02], evveline [51b/12], [52a/05,08], [71a/01], eyitmaga [112a/01], eylemege [57b/10], fāşilā-i evvelīye, [73a/03], fāşilāya [73a/04,05], fenne [10b/07,13], [14b/12], ḡayrıya [113a/09], ḡabse [3b/06], ḡadd olmağa [14b/05], ḡadd olmaqlığa [14b/08], ḡāle [80b/12], ḡāline [81a/03], ḡarekete [9b/04], [71b/13], ḡareketlere [9a/11], ḡarflerine [76a/08], ḡased itmeye [113a/10], ḡazretine [1b/03], [2b/07], ḡicaza [121a/06], ḡüyendelere [112a/08], ḡüne [107a/13], ḡünine [4a/11], ḡüseynīye [121a/95], ḡalka [6a/08], [97b/04], ḡarflere [67b/04], heves idene [109a/05], heves kılanı [29b/03], heves kılanlara [11b/03], ḡiddete [13a/13], ḡizmetine [3a/02], [3b/13], [4a/02], [4b/07], İşfahān'a [6a/03], ibādet ve şalāḡhiyyet itmeye [109a/12], içine [30b/12], [108a/01], ikincisine [56b/02], [71a/13], [93a/01], [96a/05], ikinciye [39b/08], ikisine [24b/05], [25a/04], [34a/12], [40a/03], [58a/05], [59a/13], [97a/01,02], [97b/05], ikiye [20b/08], [39a/09], iletmege [82b/13], ilm ehline [11a/05], ilme [111b/12], ilm-i edvāra [25a/06], ilm-i müsīkīye [109a/02] ilmine [29b/03], imāna [2b/06(2)], inine [101b/12], irmege [2a/08], isti'dādlarına [7a/09], işidenlere [8a/10], [112a/03,12], itmege [107a/08], ivāzına [104b/05], izzetine [4b/08], [2a/01], kā'ideye [90a/03], [90a/01], kaḡkısına [121a/09], kaḡpusına [111b/03], kaḡrışa [105a/11], katına [108a/02], [110a/07], kenārına [3a/06], kendüye [113b/04], kıla [27b/12], [50b/11], [52b/10,12], kılanı [96a/04], kıslımlara [31b/09], [49a/07], kısma [36b/02], [41b/05], [43a/05], [43b/04], [44b/03], [48b/06], [49a/08], kısmet eylemeklige [37b/05], kısmına [2b/04] [42a/04], kimselere [25a/12], kimseye [76b/09], kirişe [14a/11], [14b/01], [16b/07], [52b/01,03], [65b/04], [92a/01(2)], [96a/01,06,08], [100b/09,10,11], [106b/02], [112a/11], kırışlere [50b/01], [104b/06] [106a/13], kişiyeye [9a/12], [76b/05], [113a/12], kıtāba [6b/10], [7a/06], [11a/12], [31b/06], [67b/03], [90b/10], kıtābına [90b/06,07(2),08,09], kıtāblara [90b/06], kolayına

[53a/10], koľtuęa [100a/08], ęulaęına [4b/02], ęullıęına [3b/11], [4a/03], [4b/10], lāyık olmaęa [66b/09], maęalline, [57b/06,13], [62a/13], māhūrīye [80a/03,08], maęāmına [2b/12] [109b/07], mezhebine [109a/07], ma'nīsine [69b/04,05(2),06], ma'nāya [58a/05], [69b/04], meclise [12b/06], merķādına [2b/09], mertebesine [110a/12], meşleşe [92b/03],[93b/04], meşnāya [55b/04], [93b/03], mizācına [112b/05], [121a/09], mīzāna [67a/01,03], mūma [108a/09], mūsikīye [111b/08], mūbtedīlere [7a/10,13], [28a/03], [83b/13], [90b/01], mūcenneb meşnāya [55b/04], mūcennebine [65a/03], mūtenāfire [38b/11], naęmelere [15a/05], [36b/08], [49a/12], [55b/13], naęmesine [24a/05,06], [24b/10], [26a/13], [97b/13], naęmeye [13a/09], [13b/05,07,09,10,13], [13b/10], [21a/01], [50b/08,10], [55b/05], [60b/05(2),08], [66b/08] [79b/01], [104b/01], naęraya[73a/02], naęralara [73a/08], nāya [97b/03], naęar idene [31b/06], naęara [15a/07], naęīrlerine [56a/01], nesnelere [16a/05], nesneye [15a/04], [15b/06], [39a/05], [66b/03], nevāya [121a/04], nev'e [32a/10], nev'ine [93b/07], nireye [65b/11], nisbetine [26b/07], [31a/12], [65b/11], nişāna [63a/02,03,04, 07(2), 09(2),10], nişānına [63a/08], noętaşına [25b/01], [26a/06], [38a/12], [38b/02], noętaşya [31a/08], olara [67a/09], [67b/13], olmaęa [32b/07], [33b/11] [34b/07,09], on ikiye [39a/09], ortasına [16b/01], [17a/08,11], [68a/01], [69b/07,08,09,10,12,13], [70a/02,04], [97a/13], [104b/03], ortasını [17a/06,10,13], [17b/04,13], ōñine [113b/03], perdesine [82b/08], perdeye [59a/04], [80b/09,10],[82b/13], rabi'a [48b/08], rāhata [4a/04], rāhevīye [120b/10], rastlıęına [15b/06,08], ravza-i mūnevverine [2b/02], remle [80a/02], risāleye [57b/05], rūh-ı muţahharına [2b/02], şaęīhine [15b/09], şaęīl -i şāniye [80a/07], şaęīle [13b/01] şaęīl olmaęa [14a/03], şaęīl-i evvele [79b/11], saña [4a/03],[5b/06],[6a/01,07], şanā'ata [91a/02], şavtlara [67b/05], sāza [110b/11], sāzlara [98b/11], [99a/02], [108a/01], [111a/03], [111b/08], sebbābesine[65a/08], sıhhatine [15b/06], si'ādete [6b/06], silk-i buselige [5b/07], şoębete [91a/03], [111a/08], şoębetimūze [80b/13], şoębetine, [112a/09], [113b/09], sōze[36b/13], sōzlere[112b/13], [113b/10], şūrete [81b/07], şuya [107a/11], şuyına [108b/12], [115b/12], sūde[115b/10], şākirdlerine [8b/01], şānına [2a/13], şehe [5b/09], şikenceye [97a/13], T'ya [42b/02], řab'a [11b/09], řabaęalarına [65b/07], řabaęasına [41a/03], řabaęaya [39b/08], [50a/01,05], [56b/07(2),10(2),11], [57a/01(2),07], [57a/04], [57a/07(2),13(2)], řabakasına [41a/03], řabī'ata [30a/10], [30b/04], [32b/02], [33b/10], [34b/13], [44a/10], řabī'atına [80b/04], řarafa [81b/02(2)], [104b/04], [105b/01], [106a/06], řarafına [25a/13], [26a/05(2)], [26a/05], [29b/13], [30a/05], [34b/08], [37b/10,11], [59b/07], [102a/10], [106a/01,09], ta'rīfine [15a/02], tahtaya [95b/11], [96a/02], tamām olmaęa [33a/13], [33b/02], tefahuş ve tefiş eylemeęe [31b/07], telaffūza [70b/01,04,05,13], [71a/07,08], [71b/03], 'ūda [92b/06], uyışmaduęına [29a/01], uyuşmaga [65b/03], üçincisine[71b/01], üçinciye [39b/09], [52b/08], [76a/09], [93a/12], üçine [23b/07], üstine [17b/08], [52a/11], [54b/01], [92a/03], [97a/08], [104b/06], [106b/09], ūmīde [3b/12] ūzerine [2b/04], [6b/09] [7a/02] [9b/12], [11a/13], [11b/01,02], [13a/05], [16b/02], [17b/07,11], [18b/01], [19a/09], [22a/08], [24b/07,08], [25a/07], [25b/01,05], [26a/01,07], [27b/03,04,05,06,07], [28b/12],

[29a/10], [29b/07], [29b/08,07,09,12], [30b/13], [31a/02,05], [31b/12], [32a/04, 07], [37a/04] [37b/02,04], [40b/08(2)], [40b/09,10], [44b/07], [49a/11], [50b/04(3),05,06], [51b/10], [52a/13, 09], [54a/01], [54b/10,12], [55a/02,08,12], [56a/08,09], [58b/03,05,06], [60b/07,13], [61a/07], [61b/05], [62b/10], [62b/13], [63a/04], [64a/02,09], [64b/01], [64b/01], [64b/07,11,13], [65a/01], [65a/01,05,07,09,10,11,12,13], [65b/01,02], [66a/01,05,06,07,08,11], [67a/02], [67b/09], [68b/10,11], [69a/01,06,12], [70b/08], [71a/06], [74a/03], [75a/07], [76a/02,04], [76b/01,02], [76b/03,06,07], [78a/01], [79a/03,10], [81a/06,12], [93a/03,05,07,08,11,12], [93b/03,04], [93b/05,06], [94b/07], [96a/01], [100a/06,07], [104b/08], [109a/01], [118b/13], vava [37b/09], vehmine [37b/09] veter-i meşnāya [92b/03], veter-i zīre [92b/06], Y`ye [43b/02], [44a/02], YA`ya [42a/01], yanına [103b/04], yana [111b/03,06], yanaşduğunu [12a/03], yanaşmağa [12a/03], yanaşur [15a/13], yañaya [96b/11], [104a/09,10], yaya [94b/09], yazmaduğumuza [35b/06], yere [30a/06], yerine [5a/05], yire [16b/01,11,13], [17a/02,04,09,12], [17b/01], [19b/11], [32a/12], [50a/09], [54a/05,07,10], [54b/01,03(2)], [54b/08(2)], [54b/11(2),13], [55a/01,03,05,08,09,11,13], [55b/07], [64b/06], [65a/02,03], [65b/12], [66a/09(2),10,11], [68a/03], [81b/08], [96a/01], [105b/07], [106b/07], yirlere [50a/07], [62b/02], yüzine [81a/04], [94a/07], [95b/11], [96a/01(2)], za`ferāna [108b/13], zāhire [25b/08], zamāna [69b/12], [70b/03], [72a/05], zamānına [68b/06], [73b/09], [75a/02], [75b/06], [77b/01], zamānlara [15a/08,10,11], [70a/01,02,04], [75a/12], zarba [93a/02,09], [93b/02], zarblara [77b/05], zengüleye [61b/06, 13], [62a/03], [121a/03], zīre [59b/10], [93b/05], zīr-efkende [120b/11], zīrine [65a/04], Zühre`ye [111b/08], [109b/10]

-a,-e

(İstek T.3.ş.)

‘āciz kıala [76b/13], ‘ağd ide [109a/12], açuğ ola [99b/04], ağır olmaya [91a/11], ağı ola [107a/08], alalar [10b/11], [97b/08], [100a/08], [103a/01,03], [113b/02], almak eylemeye [113b/03], añlana [73b/02], añlmaya [13a/07], [112b/04], añmaya. [113b/08], ardınca ola [112b/08], ‘ārız ola [13a/12], artuğırağ ola [21b/13], artuğ ola [110a/13], āsān ola [25a/07], [81a/09], [83b/13], āvāz ola [68b/10], ayıra bileler [20a/04], ayrılmış olmayalar [95b/06], ayırsı olmaya [110b/12], az ola [39b/05], āzād idem [3b/10], bağı ideler [99b/06,09], [106a/02,11], bağı ola [99b/10], bağılayalar [97a/12], [97b/05], [99b/11], bağı [64b/05], bağımaya [111b/03,05], barābar ola [14a/07], [21b/13], [50b/07], [66a/04], [68b/08], [73b/03,09], [75a/02], [94b/08], [96b/06], [102b/03], [105b/10], [106a/13], [108b/04], başlana [61a/12], [117b/12,13], [118a/01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 11, 13], [118b/04, 05, 08, 10, 11, 12,], [119a/10, 13], [119b/01, 02, 04, 05, 06, 07, 08, 11], [120a/01, 02, 05, 08, 09, 10], [120b/01, 02, 03, 05, 06, 07, 08], başlaya [100a/13], [103a/12], [106b/09], [112a/02], [112b/05], [121a/10], başlayalar [50a/12], [59b/04], [62a/11], [108b/06], bellü ola [57b/12], [66b/04], bellü ola buluna [66b/04], belirtmeye [112a/13], bem ola [19b/05], [103a/07], bem olmaya [69b/01], beñzeeye [20a/08], berkideler [94a/06], [97b/02], [100a/02], [103a/02], [104a/10], beyān idem [6a/09], beyān idevüz [14a/01] [30b/08], bildüre [112a/01], [112b/04], bildüresin [69a/01,05,08],

bildürevüz [92a/10], [110b/09], bildürmeye [113b/02], bile [11a/12], [11b/01], [15a/07], [29b/04,09], [51b/04], [70a/10], [96b/07], [109b/08], [112a/02], [121a/09], bileler [6a/09], [16a/07], [28a/06], [38b/13], bilesin [14a/03], bilevüz[63a/01], biline [41a/01], biteler [20a/03], bitmiş ola [98a/09], böleler [19a/03], bölük ideler [96b/07], bula [11b/01], bulalar [67a/03], bulasın [61a/03], [68b/07], bulasız [57b/12], bulna [73b/03], bulunmaya[37b/01],[39b/04], [44a/12],[91a/01],buluna [44a/13], [66b/06], [75a/10,11], bulunmaya[13a/11], buralar [107a/13], buralar [108a/08], [108b/08,09,10], burulmuş ola [107a/10],cehd ide [110b/05], cehd ideler [110b/06],cehdinde ola [113a/11], cem' ola [19b/04] [120a/13],cem'ide [50b/03], çala [111b/13], çalalar [80a/13], [82a/01], [100b/06], [103b/05,06], [116b/08], çalmaya [111b/02],[113a/04], çeke [64b/01], çekeler [105b/13] çekilmiş ola [14a/01], çıkara [107a/11], çıkaralar [52a/03,09], çıkaravuz [64b/09], dağalar [104b/02,04], degmiş ola [98a/06], deleler [96b/06,09,10], [97a/01,02,07], [106a/08,11,12(2)],deline [102b/05],delmeyeler [96b/08,09], delmeyeler[97a/01], dilemeye [112b/03], dileye [114a/06], dimeyeler [19b/08], diyem [6a/11], doğunmaya [93b/03, 04, 05, 06], döndüre [70a/11], döne [76a/13], du'â idem. [5b/02,06], duta [81b/10],[120b/01], dürişe [110a/12], dürtüneler [109b/01], düşe [15b/04],[61b/09], düşe- idi [61b/08], düşeler [67b/10], düşmüş ola [70a/01], düz ola [107a/08], düzede[100b/01],[100b/02], [100b/03], düzeler [12b/04],[94a/09,10], [95a/09(2)], [96b/05], [97b/02], [100a/08,10], [103a/05], [106b/03], düzile [6b/09], eserlü ola. [121a/10], evvel ola [32b/03], eyde [76b/01,02,03], eydeler [49b/09], [50a/04,13], [66a/13], [72b/11], eydem [5b/10,12], [6a/01,03,05,07,09,11,13], eydesin [69a/03,06,09], eyde [111b/13], [113a/13], eyitdüre [112a/11], eyitmağa [112a/02], eyitmeye [111b/02], eylemeye [30b/11], eyleye [30a/03], ezberleye [109b/05], fâide tular [7b/01], fâriğ olalar [97b/07], fark olmaya [107a/09], farkı olmaya [20a/09], ğazel ehli ola [81a/05], geçe [29b/06,08], geçmiş olmaya [98a/07], geçüreler [100a/02], getüre,[74a/01], [75a/05], [114b/09], getüre bileler [71b/04], getüreler [74a/01], [75a/01,06,08], [82b/10], [98a/09], geye [114a/03], geyeler [109b/12], giçi ola [30a/13], gide [113a/02], gidereler [59b/05], [82b/01,06,09], giñ ola [14b/03], giñrek ola [97b/01], gireler [38b/04], göre [64b/05], [112a/02], göreler [65b/11], [108b/06], göresin 3b/01], görevüz [24a/06], görmeye-y-idi [9a/01], göstere [118a/09,13], [118b/02,03] [119a/02,04(2),06,07,08,09], [119b/13], [120a/01,04,11], göstereler [80a/01], [109b/11], götüreler [109b/09], ħabse şalasın [3b/06], ħâli ola [13a/04], ħased itmeye [113a/10], ħāşıl ola [108a/04], [114a/06], ħazf ide [75a/03], ħazf ideler [71a/04] [74b/06], ħisâbında ola [103a/09], ħubş eylemeye [113b/07], ħürmetlisi olmaya [110b/13], ħaberi ola[81b/13], ħâli ola [13a/04], ħazf ide [75a/03], ħāzık ola [64a/12], heves eylemeye [111a/04], heves ide [110b/11], ırak ola. [14b/06], ıssı olmaya [107b/12],ide [30a/05], [77b/02], [81a/13], [108b/03], [113a/13], [119a/11], ideler [98b/02], [98b/04], [99b/09], [103b/02], [107b/11], [109a/10], [110b/05], idem [5a/13], idesin [69a/02], idevüz [62b/07], [65b/07], iķā'ideler [74b/05], iķtişār ideler [70b/07], imkân ola [66b/10], ince ola [94a/11,12], ine [119a/07,08],

[119b/02], [120a/07,09], [120b/01,04,05], inşa kıla [5a/10], ire [4a/04], [114a/02], irem [4a/02], irişe [4a/01], [55b/04], [76b/05], [106a/01], [106a/09], [108a/02], [109b/07], [110a/13], [114a/02], [114b/09], istemeye [113b/01] [116a/02], istihrâc idesin [58a/02], istihrâc idevüz [65a/06], işidevüz [24a/08,09], ivmeye [110a/06] ,kaba ola [95b/03], kaçça [30b/05], kâdir ola [15a/05], kalın olmaya [94a/09], kalkça [113a/02], [116b/01], kalmaya [67b/04], [90b/12], kâmil ola [96a/13], [95a/01], karar ide [119b/01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 09, 12, 13], [120a/01, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11], [118b/02, 03, 04, 05, 09, 10, 11], [120b/01, 03, 04, 06, 07, 08, 09], [118a/01,02,03,05,06,07,08,09,10,11], [119a/05, 06, 07, 09, 10, 11,13], [117b/12,13] [103b/01] [77b/01], karar üzerine ola [13a/05], karış ola [94a/11], karışdurmaya [93b/02], karışulaşmaya [112b/06], kaşında ola [111a/09],kata [2a/03], [108b/13], katı olmaya [107b/11], katılaşmaya [113a/07], kaynadalar [95a/05,06], kaynanmış ola [107a/11], kazalar. [106a/01], kesilmemiş ola [98a/07], kesilmiş ola [91a/09,12], kıla [11a/12], kısmet ideler [106a/06], kıyâs ideler [13b/05], [81a/07], komaya [64b/04], [112b/07], [113b/03], [116b/08], koyalar [82b/03,04,07,10], [96a/10(2)], [96b/07], [100a/06], [106a/10], [108a/01], koyavuz [16a/11], kurudalar [107a/13], [108a/03], kurumış ola [91a/12], [98a/01], lâ-naẓîr ola [81b/09], lezzet almaya [20a/12], lezzet bula [19b/12], ma'lûm ola [38b/10], [59b/02],ma'lûm olmayalar [110a/10,12], mahrûm kalmaya [67b/04], melûl olmaya [113a/07,10], mertebede komaya [111b/07]mevcûd olmuş ola [36b/12], meyl ide [81b/02], mih düzeler [94a/10], miskinlik göstere [111a/11], mu'tedil ola [69a/11], [107b/01], muvafık ola [69a/13],[80b/11], müvâfık ola-idi [61b/10], müeşşir ola[81a/07], münâsib ideler [100a/11], münâsib ola [80b/12], müşkil olmaya [90b/11], mütênâfir olmaya [30b/09] [39b/13], müttefîk ola [20a/11], nağme ola [60b/10], nağmesinin ideler [62a/09], nakl ideler [25b/10], nakl olına [59b/10], nakra ola [68b/01], [75a/10], [78a/02], nazâr eyleye [15a/08], nazâr ide [15a/05,10], nazâr ideler [50a/07] nazâr idevüz [24a/05,06], nazâr itmeyeler [50a/06], nazâr kıla [11a/12], nazîri olmaya [90a/02], oқыya [5b/11], [114a/05], [80b/12], [81a/03], oқыyalar [80b/10], [81a/06], [82a/04], oқыya [109b/05], [112b/06], ola [17a/07], [18b/04], [20b/01,02] [21b/06], [23a/02,11,12], [26b/06], [32a/04], [32b/06,07(2)], [33b/04], [33b/04], [34a/01], [34b/11(2)], [39a/01], [39b/06], [40b/11], [48b/13], [49a/10], [50a/11], [50b/08], [56a/03], [59a/06,07], [64b/08], [66a/03], [68b/03], [70b/01,06], [72a/05], [73b/02], [77a/07], [78b/02,10], [77b/03], [78a/02,03], [91b/05], [94a/13], [96b/01,05], [98a/11] [99a/05,06], [99b/12], [100a/05], [100b/04,05], [103a/09,10], [105b/08], [106a/04], [107a/06,07], [109a/01], [113a/03], [113b/01],[120b/01], olmaya [13a/05], [37a/12], [40b/12], ortak ideler [103a/06], [104b/02], ortak ola [106b/04], rağbetlü ola [80a/10], rakç ola [14b/05], raş ola [92b/08], ri'âyet eyleye [96a/12], [109a/07],[96a/12], ri'âyet ide [109a/08], [109a/09], rücû'ideler [59b/11], sabr ide [113b/], şafâ idem [5b/04], sâfî ola [110b/06], saķına [113b/08], [109b/03], [29b/04], şakınıturalar [109b/12], [110b/02,07], şakını tuta [109b/01], şakîl ola [18b/06], şakîl-i evvel zamâni ola [77a/08], saķlaya [110b/10], ana [20a/04], şıvuk olmaya [107b/12], şovuk olmaya [107b/12], şaralar [97a/13], [103a/04], şora [111a/10],

şayalar [103a/08], selâmet ola [113b/12], senâ idem [6a/07], sevindüre [4a/02], seyr ide [103a/13], sıvuk olmaya [107b/12], şovuk olmaya [107b/12], söylemeye [113b/04,06], söyleşe [111a/13], söz söyleşmeye [111b/06], sözi yirde kalmaya [90b/12], şuvayalar.[95b/03], süre [109a/01], süreler [108a/02], şād idem [3b/11], şikenceye uralar [97a/13], talep ideler [109b/11], ta'lim alur ola [110a/06], tağyir ve tebdil kılmayalar [82b/04], taḥammül eyleye [113b/10], taḥsîn ideler [80a/10], taḫalar [108a/03], taḫsîm ide idük [37a/10], tama' eylemeye [112a/13], tamâm göstere [118b/11], [119b/01,03], [120a/04,06], [120b/04,05], tar ola [14b/09], tarḫ ideler [28b/03,04,05,07,10,11], tekrar ide [112a/05], telaffuz ideler [70a/06], telaffuza getirebileler [71b/03], te'lif ideler [39b/03], terk ideler [70b/06],[73b/10], tiz ola [18b/07], [81b/12], tizlenmek kaşdın eylemeye [112a/09], toğru ola [98a/11], toğkuna [100b/09,10,12], tolu melā idem [5b/08], turalar [7b/01,03], [38b/01,05(2),06], [103a/01],[103b/04(2)], [104b/05,08], [109b/10], tuta [14a/01], [109b/06], tutavuz [62b/13], [48b/12(2)], tütüze [114aa/04], uralar [24b/04,08(2)], [25b/01,02,06(2)], [26a/01,06(2),07], [52a/05,06(2),07,08], [64b/06], [65b/12], [68b/11(2)], [81a/12], [93a/04, 05, 07, 11, 12], [93b/02], [97a/13], ulaşdura[30a/07], [108b/13], ulu ola [30b/01], ura [30a/06], [29b/01,07,09], [30a/06(2)], [30b/13],[93a/08], urasın 69a/06], [69a/06], uravuz [65a/02, 03, 04], [64b/11, 12], urmaya [29b/07], uymaya [109b/02], uyuya [110b/05], uzun olmaya [69b/02], üçer ola [106b/04], vāki' ola [66b/04], vaqt ola [76b/11],[77b/02], vara [111a/08], varalar [110a/07], yaqalar [99a/13], yakın ola [14b/10], yapışduralar [105b/03], [94a/07], [31b/10], [96a/01], [106a/07], yarusınca ola [18b/07],[77a/07], yaşşı olmaya [107a/09], yaḫuralar [108b/05], yaza [114b/09], yazalar [109b/08], yazavuz [7b/13], yazdura [109b/06], yazduralar [109b/08], yazıla [6b/08], yigrek ola [80b/11], yimeye [114a/03], yini olmaya [91a/11], yirinde ola [20a/08], yitişe,[76b/09], [105b/13], yoğun ola [94a/12,13], , yol bulmaya [39b/06], yonalar [96b/05], yuqa ve qalın olmaya [94a/09], yuqacuq ola [94a/08], yuyalar [107a/12], yüksek ola [102a/01], zāhidlik ide [109a/13], zahmet çekmeye. [11b/01], zı'fi ola [18b/03], zıkr olına [58a/08], zîr ola [103a/08], [19b/05], zîr olmaya [69a/13], zî-rek ola [81b/12], ziyāde ideler [118b/13]

-a, -e

(Zarf-fiil)

‘ādet olagelmişdür [76b/10], geçe durur,[1b/13]

ma'lüm olageldük [20a/04], telaffuza getire bileler [71b/04], vara vara [99a/07]

-acak,-ecek

(Sıfat-Fiil)

başlayacak [61a/07], [63a/05], buracak [108b/06] çalacak [94b/08], geyecegin [9a/10], idecek [108b/05], koyacak [53b/03,05,08,10], , uracak [98a/03], [98b/07,08], urulacak 96b/10], [97b/09], ‘ibādet idecek [8b/13], iltifāt idecek [57b/02], karar idecek [61b/07,09,12 [62a/01], yiyecek [113b/01] [116a/02]

-acak,-ecek

(Gelecek Z.)

anacağuz [109b/05], geçecek: [1b/13]

-aç,-eç

(FİYE)

güleç [110a/02]

-ak

(İİYE)

(23) çanağı [95a/10], [99a/03], [99a/05], [105a/06], [106b/07], çanağına [95b/02], çanağından [105a/06], [105b/12], çanağınuñ [95a/04], [95b/10], [105a/07], [105b/01], çanağlaruñ [95b/09], çanağınuñ [99a/12], [106a/07], [95b/04, 08], çanak: [95a/03, 07], [95b/13], çanağdur [95b/04], [95b/12], çanağınuñ [99a/11],

-alum,-elüm

(Emir Ç.1.ş.)

ad diyelüm [31b/11], aralamayalum [31a/06], aralayalum [31b/01], añalum [15a/01], başlayalum [62b/09], beyān idelüm [31b/12],[83b/13], bildürelüm [40b/07], [58b/06], [66b/02], [73a/07,11], [81b/05], cāyız tūalum [31b/02], dekelüm [40b/05], derc idelüm [90b/10], diyelüm [15a/03], eydelüm [28a/06], [49a/06], [67b/04], [68a/03], [68b/04], farz idelüm [34b/03], [32a/01(2)], [62b/08], [70a/07], getürelüm [40b/05], [66a/01], idelüm [31b/01], [66a/02, 06] i'lām idelüm [58a/01], [67b/03], [81a/08], kısmet idelüm [37b/03], kıyās idelüm [63a/05], koyalum [16b/06,07], [73a/08,10], kuralum [71b/09], mişāl getürelüm [40b/05], resm idelüm [40b/06], şart idelüm [31a/04], şürū'kılalum [90b/05], tūalum [63a/06], uralum [31a/06],[64b/10], [65a/07,09], [66a/07], yazalum [68a/02], [81b/04], [40b/09], [40b/10], [81b/07], [28a/05]

-am,-em

(İstek.T.1.ş.)

āzād idem [3b/10], bağlan-am [4a/07], dāyimā idem [5a/13], diyem [6a/11], du'ā idem [5b/02,06], eydem [6a/01,03,05,09,11,13], [5b/10,12], eydürem [8b/03], irem [4a/02], işidürem [8b/02], medhūni idem [5b/04], senā idem [6a/07], şād dem [3b/11], tolū melā idem [5b/08]

-an

(İİYE)

oğlan [111b/03], oğlanlarla [111b/05]

-an

(Sıfat-Fiil) açan

[12b/01] [115b/07], añılan [91a/01],[31a/12], añılmış [49b/03], aşkāra kılanlardur [2b/05] bağlanan [16b/04], başlayan [103a/12], bilen [16b/01], boğuk iden [110b/07], bulunan [18b/09], [23a/01], burulan [108b/11, 12], da'vet idenlerdür [2b/06], dileyen [5b/11] [11b/01],[15a/03], diyen[76a/04], düşen[69b/08, 10], [100b/04], çalan [14b/04], çekilen [16a/11], [14a/08],eyden [76b/09], [113a/12] gelen [8b/07], gelenden[113b/03], gelenlerün [58a/11],gelmeyenleri [2b/06], getüren, [3a/03], [70b/04, 13], [71a/07], [113a/03], hadd olan [106b/07], hārāb iden [12b/09],[116a/05,10], hāşıl olan[30a/10], hāzf olunan [75a/03], heves iden [14b/12], [25a/06], [114a/01], heves idene [109a/05],heves idenlerin[12b/05],heves idenün [31b/07], heves kılanı [29b/03],heves kılanlara [11b/03], heves kılanlaruñ [91a/02],ikā'idem, [75a/02][76b/12(2)], [77a/09], irişen [16a/12], işiden [20a/03], işidenler [80a/10],[112a/05], işidenlere [8a/10], [112a/03, 12],işidilen. [13b/06, 07,08(2), 10, 11, 12], kalan [1b/08], [8a/01, 06], [26b/05], [28a/08], [33b/03, 12], [36b/09], [52a/01], [53a/09], [55b/08], [62a/06], [63a/10], [64b/08], [65a/04], [66b/01], [71b/12], [81a/06], [102a/05], [104b/09], [105b/08], kalamı [34a/05], [75a/04], kalandur [29a/12], kıranlardur [2b/06], kopan[19a/04,05,06], koyulan [17b/08], [22b/02], [54a/09, 11, 13], [54b/01, 02, 05(2), 12], [55a/03, 07], [55b/05,

06, 07, 10, 11], [62a/01], [66a/08], [102a/10], mutāla‘a kılan [28a/03], mutāla‘a kılanlar [67b/03], meyl iden [111b/09], mütenāfir iden [39b/12], nakra olmayan [72a/02], nazār idene [31b/06], nişān koyulan [55b/05], oturanlardan [111a/09], taşnīf iden [8a/13], [8b/03], [35b/09], [73a/06], taşnīf idenden [58a/10], telaffuz iden [70b/10], telaffuza getüren [70b/04, 13] [71a/07], terk olunan [70b/08], tutan [82b/11], uran [14b/10], yapışılan[106a/07], yazılan [23a/08], [23b/01, 05], [24b/13], [26a/02], [26b/02, 05], [27b/02], [36b/01], [48b/04], [56b/01, 03], [59b/01], [81b/07], [90a/01, 03], [98b/01], yazılıandan [121a/08], yazılıandır [92b/08], yazılanlar [18a/09], [19a/12], [34a/12], [116a/04], yazılanlardan[34b/12], yazılanlardır [79b/02],[96a/12]

-ar

(FFYE)

çıķara [107a/11], çıķaralar [52a/03,09],çıķaramaz [64a/12],çıķaravuz [64b/09],çıķarduk [39b/13]; çıķarmak [25a/07], [31b/08], [52a/12], [55b/08], [65b/05], çıķarmaķlığı [57b/11], [31b/05], çıķarmaķlık [64a/11], çıķarmışdur [105a/05],çıķarub [57b/08];gidereler [59b/05], [82b/01,06,09], giderici [110b/01], giderür [112b/02]

-ar,-er

-şar,-şer

(İİYE)

birer [72b/05], [102a/03], [116a/13], dörder [102a/08], ikişer [96b/06], üçer [73b/04], [102a/04], [73a/13], [102a/06], [100a/01], üçer [106b/03],

-ar, -er,

(Geniş Z.)

açar[115b/07],[116a/04], āh iderler[112a/07], añaruz [57b/11], ārzü ider[9b/04], baķarlarise [113/06], beyān ider [1b/05], beyān iderler [75b/13], boĝar [116a/10], cevāb iderüz [37a/07], çalarlarise[82b/01], çarĝ ider [1b/07], çekerler [104b/06], çıķar [58b/04], delerler[98b/05], dutar[15a/12],[25a/09], düşer [15b/07], [29a/02],[37b/09],[69b/07,09], düşerse],[68a/03], [113b/09], düzerler [64a/09,10], [71b/01], [96b/04], [98a/05], eyü ider[116a/05], farz idersevüz [32a/02], [33a/02], [33b/09], feryād ider [9a/10], fikr idersen [61a/02], geyerlerse [110a/01] ĥazf iderler [61a/05], [71b/06], [72b/13] [74b/09], ĥāzır ideridi[9a/03],], ĥarāb ider[116a/10], heves iderse [110b/11], ĥükm ider [15b/06], geçer [32b/01,08], [33a/11], [33a/06], [32a/11], i‘tirāz iderler [36b/13], iderler [72b/03], idersevüz [44a/05(2)06], intiķāl ider [65b/12], irerseñ[4a/03], isti‘māl iderler [69b/07], [93b/08], istiĥrāc iderler [65b/08], ĩabül ider [115a/02], kaçar [15b/01], kısmet iderler [30a/13],ķopar [16a/07], [22b/01],[23b/08], [117b/11], ķoşarlar [73a/04], meyl ider[59b/08], muvāfiķ ve lāyık ider ider [8a/04], nazār idersenüz [57b/12], nefret tutar [15b/03], [73a/05], nişānlar iderler [16a/06], niyāz iderdi [9a/04], rivāyet iderler [113b/13], tama‘ iderse [112a/13], tutar [19b/09], [38a/13], [38b/01], tutarlar [24b/06], tutarlar-ise [113b/11], şefā‘at umar [2b/03], te‘līf iderler[57b/04], terk iderler [73a/05],[78a/04], ürker [19b/01], [29a/03,06,08], [29b/01,04,10], [30a/01,04,09], yarar [31b/04], [33b/10] [38a/10] [51b/09], [57b/07,10],

-aru, -erü

(Yön) yoĸaru [9b/05], [50b/06,10], [51a/01,03], [51b/03,10], [52a/04], [52b/04,06,08], [54a/13], [81b/02], [105b/08], ilerü [15a/02], yuĸarudadur [92a/12], yuĸaruda [20a/06], [25a/10], [33a/13], [52b/05,06], [56a/13], [64a/07], [73a/01], yuĸarudaĸı [51a/09], yuĸaruĸı [54b/03], [65b/04], yuĸarudan [104b/07]

-ası

(Gelecek Z.) bakası [81a/04]

-ca,-ce

(EŸitlik)

ardınca [20a/11], [29a/09], [29b/12], [44b/08], [69a/03,05,08], [73b/04], [76b/04], [102b/07], [112b/08], biri birince [19a/13], birisince [70b/13], [94a/09], derinliĸinedür [106a/04], edvārınca [58b/05], ĸalınca [26a/01], [82b/04,10] ĸiŸābıncadır [60b/04], ĸükmince [109a/11], ‘ibāretince [13a/13], ikisinedür [23a/07], inince [91b/12], [106a/03], ĸavlınce 58b/02,03], kendüce olmak [43a/09] [43b/07], kiriŸince [18b/11], [20b/06], [21b/07], [22b/10], mertebesince [111a/10], mikdārınca [24b/06], [67b/02], naĸmece [18b/04] [20b/02], naĸmesince [18b/13], [20b/05], [22b/06,07,08], [23a/05,13], neĸe [5a/10], [6a/11], [7b/09], nice [58b/05], [93b/10], niceler [36b/13], nisbetince [56a/01], on toĸuzcadur [28a/12];on toĸuz birinedür [22a/03];on tokuzun birince[28a/13], saĸıŸınca [50a/12], Ÿayusınca [39a/12], [39b/06], Ÿüretĸe [58b/06],], [40a/04], [44b/05], [61a/08],],[79a/07, [83b/15], tafŸilce [34b/13], taĸdīrce. [31a/13], [32b/03,13], [34a/04], [34b/02,04], [50a/10], [58a/06], taīdirince [75b/13], tertībce [60b/05]; Türk dilince [6b/08] [40b/08], [81b/06], üçde birince [21b/06], [28a/13], [92a/02], üçde birinedür [21b/08,10], [22a/03], üçince [64a/06] [52b/08], YH’cadur [54a/08], yarusınca [18b/06], [19a/02] [20b/01], [77a/01], [91b/12],

-cılayın

(EŸitlik) ancılayın [32a/12], [66b/13], buncılayın, [29b/11]

-cuĸ,-cük

(İİYE) burĸucucuklar [102a/13], küçücük [103a/01]; [106a/06], uvacucuk [102a/13], yuĸacucuk [94a/08], [101b/06]

-da, -de

(Bulunma)

aĸacda [91a/01], aĸırlıkda [91b/05], āhīrde [33b/05],‘ālemde [11a/04], altında [4b/10] [81b/06] altındaĸı [100b/09], anda [1b/13], [4b/02], [37b/01], [39b/04], [53b/01], [62a/01], [63a/12], [71a/08,10], [71b/09], [72b/09], [112b/10], [112b/11], [16b/11], arasında [10a/02,03,04], [15a/10], [15b/04,07], [16a/03], [18b/08(2)], [23a/04,07,09,10], [24a/04,07], [25a/05], [28a/09], [31b/02], [39b/11], [52b/13], [113a/01], arasındaĸı [24b/09],[78a/05], aŸagada [14a/01], [30b/07], [41a/01], [64a/05], [65b/01], [92a/10], [109b/04], [110b/09], aŸaĸalarında [15b/11], avazlarda [68b/07], ba’zısında[36b/06,10(2)], bābda [39a/05,11] [116a/12], bahŸda [13b/12], [17a/07], [21a/02,04,06,10], [22a/03], [23a/06], [24a/13], [24b/03,11], [40a/10,13], [40b/03], [41a/05], [50b/08,12], [51a/01], [51a/06], [52b/08], [64a/06], [92a/02], [99b/10], [105b/10], bahŸında [96b/08], baŸında [80b/03], [105b/05], barābarında

[71b/12], [81a/12], [97a/02], [100b/02], barābarlıkda [94b/06], berklikde [91b/04], beyānındadır [108a/05], bişde[21b/05,08,10], bu'd-ı zī'l-erba'da [31b/10], [35b/06], [37b/08], [49b/13], bu'dlarda [27a/12], bunda [11a/11], [33b/01], [35b/07], [54a/01,02], [55b/01], [81b/03], [103b/02], cehānda [4b/03], [6a/12], cedvelde [64a/01], [83b/13], cehdinde [3a/01], [113a/10], cem'inde[36b/03,13], cem'isinde [36b/11], [40b/04], çekilmekte[14a/09,12],çengde [103b/01], dāyirede [39a/10], [40a/06,11], [40b/01,06], [41a/05], [41b/01], [42a/05], [42b/04], [43a/01], [43b/01], [44a/01,05,11], [44b/10], [61a/03], [61b/02], dāyirelerde [49a/07], dāyirelerdedür [57b/01], def'ada [70a/09], degmede[29a/07], [81b/11] destesinde [16a/01],devletde [4a/08], devletinde [10b/03,09],devrde [72a/13], [73a/10], [74b/01], [75a/11], [75b/11], [76a/12,13], [76b/01], devrlerde [73a/07], devrlerinde [66b/11], dördde [24b/02], dördincisindedür [44b/11],dünde [5a/12], dünyada [109b/11], ekābirinde [11a/01], elde [68b/01,11], elindeki [112b/07], evde [3b/03] [83b/14(2)], evinde [118a/04], [120b/08], evvelinde [78a/03], [68b/02], faşlda [58a/06], [109b/04], [110b/09], [112a/01], faşlında [12a/04],fennde [15a/04], [67b/04], fenninde [80a/04], ğayrısında [72b/10], geçdükde [101a/04], gengel itmekde [110b/05], günde [3b/13], [5a/12], güvāştde [83a/01], ħakīkatde [50a/09], ħalde [9a/06], [10a/05], [63a/12], [65b/01], [70b/12], [71a/05], ħalvetde [8b/13], ħammāmda [97b/13], ħareketinde [8b/02], ħatırında [81b/10(2)], ħatırlarında [110a/05], ħikāyetde [112b/08], ħisabında [103a/01], ħükminde [33b/13], [106b/03], ħükmindedür [65b/09], [103a/11], içinde [9a/10], [8a/05], [2a/03,13], [2b/11], [15a/01], [22b/12,13], [35b/08], [37a/01], [40b/07], [44a/12], [45a/03], [50b/02], [58a/10], [69b/04], [73a/02], [75b/01], [81b/10], [90a/02,04], [95a/05], [95a/06], [108b/05], [109a/04], [110a/03], [111a/10], [112b/06], [113a/03(2)], [113b/06], içindeydi [10a/01], ikisinde [51b/08], 'ilmde [8a/03], incelikde [108b/04], itmekdedür [61a/01], 'ivazında [82b/09], kâ'idede [64a/11], qarincada [2a/06], qarşusundağı [50b/10], qarşında [116b/10], [111a/09], qarında [11a/04], [20a/01], [22a/04], [54a/01], [56a/10], [66b/01], [71a/13], [79a/04], [80a/10], [96a/13], [98b/11], [108a/11], [110b/12], [111a/02], qarvinde [76a/05], kelāmda [7b/01], kelām-ı'Arab'da [11a/06], kelīmede [68a/12], [68b/02], kılda [51b/01], kılında [51b/02], kıllarda [14b/05], kıısında [36b/03,08,06,05], [37a/13,02], kıısımlarda [36b/05,09], kıismet eylemekde [31a/13], kıismet vaktinde [31a/05], kıismetde [26b/07], kıismetinde [25b/08], [31a/12], kıısında [36b/07], kıyamet gününde [2b/03], kıçilikde [94a/03], kirişde [16a/07], [24b/01], [51b/09], [54a/13], [54b/03,05(2),06], [55a/04,06,10], [64b/03], kirişlerde [106b/06], [108a/06], kitābda [14b/11], [28a/13], [81b/13], kitābında[13a/06], kıolında [53a/11], [54a/04], [62b/11], lafzda [20a/08], [69a/01,04,08], lezzetlerinde [2b/13], maķāmda [111b/13], meclisde [81a/08], [111b/02,04], [112b/05,09], [113a/01,06], [113b/04/(2),05], meclisde [113a/02], medħinde[5a/10], mertebede [111b/07], [113a/08], mescidde [9a/08], mesnedinde [5a/06], miķdārda [67b/08], muķābilinde [51a/04(2)], nağmede nağmede [13a/08], [25b/12], [50a/12], [62a/04], [62b/10], [83a/13] [103a/01], [103a/06], [106b/04], [116a/10], nağmelerde [60b/03], nağmelerden [15b/02]

[19b/13], [39a/13], nağmesinde [27a/11], nakırada [79a/02], nâyda [98b/03], nefste [9a/12], nevrûzda [82a/02], nisbetde [40a/07], nüshalarda [34a/10], on tokuzda [21b/12], ortada [33b/04], [37b/03], [52b/13], ortalıkda [94a/13], ortasında [7b/08], [9b/13], [17a/01], [20b/01,04,10,13], [21a/09,11], [21b/03,06], [22a/01], [22b/05], [23a/01,02,13], [24a/11(2),12], [25a/04], [25b/03], [26b/01], [28a/11], [37a/09], [40b/11,12], [44a/12], [49a/05], [49b/11], [52b/10], [53a/01,03(2)], [53a/04], [66b/05],[67b/07], [68b/08], [72a/05,06], [72a/09,12], [73a/09], [73b/01,04], [75a/09], [75b/06], [77b/03], [94b/05], [97b/06], [100b/03], [116b/03], ortasındadır[72a/08], öñde [3b/12], sağışında [60b/03], perdede [82b/13], perdesinde [58a/12], [82b/01,05], rahāvīde [5b/11], rebābda [93b/08], remlde [78a/09], şaқınmaқda [34a/11], şaқīl-i şanīde [76a/12], şan‘atda [81b/09], şanā‘atında [82b/11], şayuda [39a/12], sāzda [19b/06], sāzlarda [51a/11], [107a/02], [110b/12], sebebde [75a/10,11], sebeb-i evvelde [72b/06] [78a/07], [116a/12], sebebinde [75b/02,04], sekizde [21a/13], [21b/01], serā-perdesinde [1b/04], sohbette [110a/10], [111a/11], [113b/01], sohbette [4b/12], [80a/1213], [80b/01,06,08], sözde [1b/07], şubh-i evvelde [116a/12], şubh-i şādīkda [116a/13], şuda [116a/08], şüretde [22a/09], [24b/13], [26b/02], [49a/03], [59b/08], [98a/09], sūñüğünde [2a/05], şeklde [23b/05], şeklinde [64b/01], sā‘atde [3b/13], şabaқada [49b/12,13], [50a/03], [50a/03], [58a/02,03,05], [58b/04], [59b/01], [65b/08], [83b/14], şabaқalarda [65b/10], şabaқasında [38b/09], [50a/05], şabaқa-i şanīde [50a/01], şabī‘atdaki [29a/10], şabī‘atda [67a/05], şabī‘atlarda [111b/10], tab‘umda [7a/03], tamam eylemekde [29b/05], şarafda [103a/07], ta‘rīfde [13a/11], ta‘rīfde [14/11], te‘līfde [13b/13], te‘līfde [20a/06], te‘līf-i lahnīde [20a/05], ‘udda[93b/08], ululıkda [93b/13] [94a/01], uzunluқda [14a/06,09], ücde [20b/08], [21b/05,08,10], [23a/03], [40b/09], [41b/07], [42a/06(2)], [43/a07], [43b/06], üstinde [64a/06], üzerindedür [52b/02], vaқtda [12b/11], [111b/13], vaқtinde [31a/05], [95a/07], [113a/10], [116b/01,03, 04, 05], veznde [82a/04], Y‘da(2), YB‘de(2), YH‘de [82a/03], vilāyetinde [98a/09], yaқında [97b/10,12], yaқınında olmak [33a/08], [34a/10], yanında [16b/03], [68b/09], [69a/05,08], [70b/06], [71a/02], [72b/03], [74b/08(2)], [96b/10], [102a/03,05], [106a/07], yañada[97a/01], yanlarında [72b/05], yaruda [18b/02], yerde [113a/05], yıraқda [97b/10,11], yinilikde[91b/04], yirde [17b/04,09,12], [18a/01,03,04,06], [19b/04], [26b/06], [58a/07], [61b/07], [61b/12], [62a/04], [64a/08], [68a/05,07,09,12], [70a/13], [72b/07], [81a/01], [82b/03], [90b/12], [94a/12], [103a/13], [106a/08], yirinde [28a/08], yirindedür [53b/02,04,07,09], [76a/06], yirlerde [8b/13], [72b/09], yirlü yirinde [108a/03], yoğunluқda[14a/06,12], [108b/04], yuқaruda [20a/06], [25a/10], [33a/13], [52b/05,06], [56a/13], [64a/07], [73a/01], yuқarudadur [92a/12], yuқarudağı [51a/09], yüzinde. [103a02], [99b/07], zamānda [8b/12], [50b/03],[52a/12], [70a/06], [71a/07], zātında [13b/03], [29a/08], ziyaretlerde [9a/07], zārbında [82a/02]

-de
(İFYE)

istemeye [113b/01], istese [82b/12]

-dan, -den

(Çıkma)

A'dan A 'dan [51a/09], [62a/10,11], [63a/02], ağacından [12a/07], [91a/08], [91b/03], [95a/03, 09], [99a/06,10], [99b/01], [101b/02], [104a/05], [105a/05], ağacdan [91a/04,10], [92a/04], [94b/02,09], [96b/04], [97a/08,10], [97b/01], [99a/01], [101a/09], ağzından [14b/04], alâmetlerden [18a/07], 'âleminden [5a/02], 'alemden [9a/13], Allahü Te'ala Hâzretinden [9a/02], altısından [48b/05], 'amelden [52a/08], 'amelisinden [81a/08], andan [1b/12,14], [2b/03], [8b/01,02,03,04,05], [10a/02,04],[16a/08], [16b/09,12,13], [17a/02,04,06,09,13], [17b/02,04,06,09,12], [18a/01,03,05], [19b/11], [20a/12], [22b/03], [24a/05], [24b/08], [25b/01,06,13], [26a/05,06], [27a/12], [27b/04], [27b/06(2)], [29a/05,07,08], [29b/04,07,08(2)], [29b/09,10], [30a/06], [37a/12,13], [41b/03], [42a/02], [51b/01], [51b/05,10], [52a/05,06(2)], [52a/07], [52b/04(2), 05,06],[59b/11], [61b/05], [62b/01,09], [63a/03(2)], 63a/05,06,07(2),08,09(2),10], [64b/04,09,10,12], [65a/01,02,04, 07,09(2), 10,11,12,13], [65b/01], [66a/02], [66a/07-08-09-10-12-11-12], [67b/10], [73b/02], [74a/03(2),05], [74b/03], [75a/07], [80b/08], [91a/12], [93a/04,07,10], [97b/01], [100a/13], [101b/11], [102a/01,03,06,11], [103a/04,12], [105b/03], [105b/11], [106a/04,09,10], [107b/09], [108a/02], [108b/05], [108b/12], [109a/01], [109b/11], [110b/12(2)], [110b/12,13], [110b/13], [111a/01(2)], [112b/04], [113a/08,12], [113b/06],[116b/08], anlardan [8b/07], [38b/04], [72b/07], [74b/04], [92a/12], [111b/03], arasından [39b/12], aşağısından [96a/09], âvâzlardan [13a/12], B'den [42b/02], ba'zısından [9a/03], [27b/02], bağarsuğundan [107a/07], bağarsuğdan [12b/04], [92a/08], [92a/09], [108a/04],[108a/06], [108b/02], [108b/10], [109a/01], barmakdan [97a/04,06], [98a/12], [98b/04], başdan [3a/07], başdan başa [105b/04], [106a/02], birden [32a/04,05], [33a/07,09], biri birinden [20a/04], [66b/11(2)], [94b/05], [95b/06], [107a/08,09], birinden [13b/12],[21b/12],[29a/12], birinçden [102b/10], [103a/05], [104b/04], bişden [44a/09], bu'd-ı mütenâfirde [30b/06], bu'd-ı zî'l-erba'dan [28b/02,04], [29a/11], [29b/02], [37a/03], bu'd-ı zî'l-ḥamsdan [28b/05, 06] bu'd-ı zi'l-küllden [35b/03], [39a/04], bu'd-ı zî'l- küll-i merreteynden [28b/11], 62a/03], bu'd-ı zî'l-küll-i ve'l ḥamsdan [28b/07,09], bu'd-ı mütenafirden [30b/06], bu'ddan [27b/12] [29b/01], bu'dından [28a/07] [28b/01] [30a/01], [30b/01], bu'dlardan[27b/11] [30b/10], bu'dlarından [49a02], bu'dü'z-zî'l-erba'dan [28b/02], [37a/03], bu'dü'z-zî'l-küllden [35b/03],bu'dü'z-zî'l - erba'dan [28b/02,04], bulardan [23b/07], [26b/10], [28a/01], [30b/03], [38b/06], [59a/01], bundan [7b/08(2)], [19a/02], [38b/03,10], [42a/02], [43a/03], [44b/07], [50b/12], [56a/04], [61a/05], [65b/02], [79b/01], [111b/06], burğudan [103b/03,05], [104a/10], C'den [43b/02], [44a/02], cādülükdan [111b/10], cāhillerden [110b/10], [111a/05], cemā'atdan [39a/01], cemī'sinden [94b/03], cevāhīr-i rūḥānīden [8a/09,12] , çahārgāhdan [120b/07], çaldüğünden [112a/03], çanağundan [105a/01], [105b/12], çengden [101a/04], D'dan [42a/02], [43a/02] [53a/06], dayireden [49a/12,13], delüğünden [100a/01], delükden [97a/01], delüklerinden [98b/06], devrden [74b/06], [77a/01,07], devrinden [79b/08,10], devrlerinden [67a/01], ebrīşimden [96a/01],

[107a/06], [114a/03], ecsām-ı tabī'iden [8a/06,11], ehinden [110a/11], [110b/10], elden [2b/08], [7a/01], [116b/08], elinden [6b/09], evinden [3b/10], [118b/10], [118b/11], [119a/07], [119b/12], [120a/02,11], evvelden [83b/01], evvelinden [29b/06], [119b/10], eytdüğinden [112a/03], fāsılādan [70b/01(2)], fāsıla-yı evvelden [76b/09], [77b/06], [83b/01], ğayrıdan [38b/06], gelenden [113b/03], gönüllerden [1b/14], H'den [42a/02], [43b/03], [53a/08] H'dan [25b/10], [30a/01], [29b/11], ḥaddden [110b/04], [112b/02], [112a/04], ḥaddinden [32a/11], [32b/01], [33a/06,11], ḥafīf-i remelden [80a/01,03], ḥafīf-i şaķīlden [79b/11], ḥalkından [119a/01], ḥerekden [7b/01,03], [38b/05(2),06,11], [103a/01], [103b/04,05], [104b/05,08], [105b/08], ḥicāzdan [59a/08], [118b/06], ḥicāziden [59a/05,10], ḥiddetden [13a/04], içinden [110b/02], ıṣfahāndan [59a/04,11] ikā'dan [15b/03], 'ilmden [8a/06], [110a/03], 'ilminden [6b/11], [66b/02], ininden [101a/01], [101b/12], isbidrodan [93b/11], kıalanından [44a/06], kıamışdan [96b/01], [97a/03,11], [97b/02], [98a/05], kıankısından [62a/12], kanundan [104a/02], [105a/04], , kıarışdan[98a/12], katdan [108b/09], kıatından [112a/09],kıayğudan [4b/02],keçi bağarsuğundan [108a/12(2)], [108a/06], kenārından[91b/02], kendüden [65b/04], [110a/11], [113a/08], kereminden [7b/02], kııldan [50b/09], [100a/13], kııllardan [11b/01], [96a/05], kıılından [99b/12], kıırkıdan [94b/12], kıısımdan [32a/02], [32b/13], [33a/01], [53a/09], kıısımdandur [49b/08], kıısımlardan [50a/04], kıısımlarından [43a/01], [43b/01],[44a/01,04,05], [49b/04,08], [5ab/03], kıismetden [30b/07,08], kıısından [42a/01], [42b/01], [19a/05,06], kıirişden [16a/09],[92a/08,12,13], [103a/12], [106b/10], [108a/13], kıirişinden [108b/01], kıirişlerden [18b/10], [92b/01], [108b/11], kıitābından [91a/01], kıitāblarından [90b/10], lezzetlerinden [10b/09], māḥūrīden [80a/05,06], meşnālardan [103a/03], meşğul olmazdan [15a/02], mezhebinden [109a/11], mişāldan [53a/08], muḥalifden [116b/09], mütenāfirden [57b/03], mütenāfirden nağmeden [19b/03], [30a/01,03,09],[62a/11], [60b/05,07], nağmelerden [15b/02], [19b/13], [39a/13], nağmesinden [48b/08], [49a/09,10], [59b/04], nağradan [68b/01], [72b/12], [73a/13], nağralardan [73a/01], nāydan [97a/09], [97b/13], nāy çalmağdan [97b/07], neden [29b/03], [101a/05],[103b/07], [110b/08(2)], [117b/11], nesnelerden, [109b/01], [110a/09], [110b/07], nevrūzdan [59a/09], nev'den [32b/04], [33a/09], nireden [64b/04], nisbetden [25b/04], [28a/13], Nişābur'dan [98a/09], nişāndan [16a/07], nişānından [19a/04], nişānlarından [51b/07], noğtasından [24a/07,09], [24b/04], [38b/01,02,05(2)], [62b/13], noğtasındandur [38a/11], nuğldan[113b/02], nūzheden [101a/04], [105a/04], ondan [37a/12], ortasından [13b/06,08], [70b/10], [71a/01], oturanlardan [111a/09], otuzdan [94b/11], otuzdan [94b/12], pāreden [96b/03], [99a/05], perdeden [59a/08], perdelerinden [113a/05], perdesinden [59a/01, 06], pulāddan [94a/10], rastdan 59a10(2), rebābdan [105a/04], remelden [80a/03], rub'ından[13b/08,12], şaķīl-i ḥafīfden [79b/06], şaķīl-i şānīden [80a/08], şaķīlden [13a/04], [79b/11], şaķlamağdan [31b/01], şayusından[39b/05], sāzdan [11b/03], [51b/05], sebābe-i meşnādan[55b/06], sebebden[33b/05], [34a/06,07(2),08,11], sebeblerinden

[39b/04], [68b/09], sebebendendir [97a/10], [97b/04], senden [5b/05], şinā'atdan [8a/02], şöhetden [113a/02], şöhetinden[110b/ 02], [113b/08], söyleşmekden [109b/03], sözinden[26b/04], şudan[107a/11],şüretten [59b/11], [81b/13], şartdan [31a/07], şerrinden [110b/01], Şeyh Şehābeddīn-i Maktūldan [113b/13], şimden [38b/10] [55b/09], [57b/11], şimşād ağacından [101b/02], şundan [112a/06], şabaqadan [40a/01,02], [41b/01,04,05], [43a/05(2)], [43b/03,04], [44b/03], [44b/04], [48b/09,10(2)], [49a/02], şabaqasından [41b/01] ,[48b/06], şarafdan [6b/03], [22b/01], şarafından [34b/08], [44b/09], [59b/10], [100a/12], [100b/01], [103a/01,05,08], şarh itdügümüzden [35b/04], şaşnīf kılduklarından [8b/09], şabī'atdan [58a/08], taqdīm ve te'hir itmekden [59b/06], taqdīrdan [34b/03], tamāmından [13b/07,09], taşnīf idenden [58a/10], taşnīfindendir [105a/03], te'līfdan [15a/11], terkībdan [29a/03(2)], [30a/03,09], [117a/01],tenden [9b/09],t ercümesinden [90b/04], terkībdan [29a/03], [30a/03,09], ucından [96b/07], 'üddan [52a/11], [58b/05], [59b/12], ulaşıdurmaqlıqdan [41a/03],ulaşmaqdan [42a/04], [42b/04], [43a/05], [43b/04], üçden [24a/01], üstädlardan [110a/06], üstinden [16b/03], vetedden [70b/01], [74b/07,08(2)], vetedlerden [70b/13], V'dan [43a/02], [44a/03], [61a/12], viribidükden [2b/09], YA'dan [43a/04], [45a/01], [48b/12] yandan [99b/06] ,yañasından [105b/12], yapışıdurmaqdan [48b/06], [56b/04,08], [57a/01,04,07,13], yapışıdurmaqdandır [44b/02,03], yaramazlıqdan [109a/13], [109b/12], yarudan [18b/01], yatsu namāzından [116b/06], yavuzlıqdan [109a/13], yazılardan [121a/08], yazılanlardan [34b/12], yimişden [113b/02], yirden [22b/02], [24b/07], [55b/06], [57b/08,10], [63a/06], [72b/10], [98b/07], [99b/11], [105b/12], [106b/07], yirinden [16a/12], [98a/06], yöreden [5a/08], yuqarısından [104b/07], yumşaklığından [9a/09], yüzünden [99b/11], [101b/13], [118a/11], [118b/02,05,09], [119a/03,05,08,11], [119b/08], Z'den [41b/03], zaḥmeden [25b/07,09], [26a/07], [51b/11], [67a/10], zaḥmetden [67a/10], zamāndan [69b/08,10], zamānından [75b/10], zamīr-i ḥatırdan [3a/07], zarbdan [77b/06], zerdāludan [95a/08],zīrdan [59b/11], zīrinden [34a/09],zīrlerden [103a/05]

-dı, -di

(İİYE)

imdi [7b/07], [11a/10], [13a/03], [14b/10], [15a/01], [15b/12], [19b/02], [29a/01], [64a/05], [67b/04], [69b/11], [71a/11], [81a/08,10], [93b/10], [95a/02], [99a/02], [101a/04], [104a/02], [105a/02], [109a/05], [111a/07], [117b/11],

-dı, -di,

-du, -dü

(Gör.G.Z.)

(64) aldum [6b/09], alıb eyledüm[91a/02], añıldı [73a/01], 'azm kıldum[4b/10], barışdılar [112b/12], başladı [112b/11], bildi[5a/10],bildük [63b/01], bildüm [4b/09], [6b/09], bilmişlerdür [2b/11], [10b/12], buldı [5a/09], [116a/12], didi [4b/05], [4a/08], didük [55b/09], [81a/07], didükdi [37a/10], diledük [37b/02], düşdi [10a/04], düzetdüm [5b/06], eydildi [66b/01], fehm ve vehm irmedi [2a/08], fikr kıldum [3b/09], geldük [7b/07], getürdi [6b/06] gönderdüm [3b/12], gördi [5a/10], gördük[37b/03], görışdiler [112b/12], gösterdüm [7a/03], ḥuṭūr kıldı [3a/09], ışırdılar[6b/02], iltimās eyledi[6b/07],iltizām gösterdüm [7a/03], irdi [4a/03] [4b/02],

[5b/05], irizdüm [4b/10], irmedi [2a/08], izitdüm [4b/09], itdük [38b/08], kalmadı [4b/02], kısmet eyledük [37b/01,05] kodoğ [69b/13], [70a/01,03,05], kodoğum [7a/02], koyuldu [11b/04], lāzım oldu [34b/10], ma'lüm ola geldük [15b/12], nazār kıldum [6b/10], resm eyledük [63a/12], revān itdiler [6b/03], sa'yi kıldum [7a/13], yazıldı [63a/13], zamān bulındı [72b/01], zıkr kıldum [3b/09], zıkr olındı [26b/10], [33a/13], [49b/06]

-dı, -di,

(-ıdı,-ıdi)

(Bildirme)

‘ālim ve fāzıl idiler [67a/11], bu idi [61b/09], çalmağ ve oynamağ degüldü [8b/10], faşl-ıdı [90b/13], gereklüdi [7a/07], içinde idi [10a/01], kinlüyidi [112b/10], münis olmağ-ıdı [8b/01], ülfet dutmağ-ıdı [8b/12]

-dı, -di

(-ıdı-ıdi)

(Hikaye)

añılmış-ıdı [48b/01], anmışlar-ıdı [7a/08], ‘arz kılırlar-ıdı [5a/04], aşmış-ıdı [3a/07], basmış-ıdı [3a/06], bilinür-di [18b/03], bilürler-ıdı [67a/12], didükdi [20a/06], dilirdi [9a/05], dimiş-ıdü [35b/07], [113a/01], düşe-ıdı [61b/08], getürmüş-ıdı [5a/07,08], görmeye-y-ıdı [9a/01], gösterürler-ıdı [5a/02], götürmüş-ıdı [5a/08] hāzır ider-ıdı [9a/03], hāzır olmışlar-ıdı [4b/11], hāşıl olmaz-ıdı [7a/10], olmış-ıdı [37b/06], oturmuş-ıdı [5a/06], rast kıılmışlar-ıdı [4b/13], sağlarları [8b/13], tağsım ide-y-ıdü [37a/10], var-ıdı [112b/10], yoğ-ıdı [7a/04], zārīhğ kılırdı [9a/05]

-duğ

(Sıfat-Fiil)

başladı [103a/13], başladıkları [60b/04], belürdüğü [97a/10], beñzedüğü [26a/03], beñzedi dutduıları [104b/07], beyān eyledüğümüz [64a/08], burduğı [107a/13], çaldüğün [112a/04] çaldüğünden [112a/03], çekildüğü [92b/06], [64b/02], çoğ olduğı için [11a/04], çıkdüğün [11b/12], didüğümüz [92b/07], didüğümüz [22a/08], [22b/02], [24b/01], [26a/11], [44b/01], [48b/12], [54a/07,12], [54b/06], [55b/03], [57b/12], [66b/08], [80b/12], [81b/08], [91b/01], [92b/07], [98a/01], [98b/02], [101a/08], [107b/03,05], [110b/03], didüğüne [13b/02,03], didükleri [55a/12], [55b/12], [65a/01,02,07,10], [65b/01], [66a/04,09- 10-11], [92a/07], [92a/13], [93a/04,06,07], [93a/08,10,11], [96a/06], [101a/04,05], [101b/11], didüklerine [64b/12], didüklerümüz [113b/11], didüklerimiz [100b/05], diledüğü [9a/02], [103a/12], dokunduğı [100b/08], dükendüğü [16b/10,13], [17a/02,03,09,12], [17b/01,04,05,12], [18a/01,02,04,06], düzdüğü [82b/13], düzdükleri [97a/08], [98a/08], elden geldüğü [2b/08], [7a/12], [67b/01], eyitdükleri [80b/10], eyitdüğün [112a/04], eyitdüğünden [112a/03], fānī olduğum [2b/11], [10b/12], geldüğü [9b/03] getürdükleri [74a/01], hareket olduğı [72a/10], intikāl itdüğü [65b/12], irdüğü [106b/07], irişdüğü [67b/02], itdüğümüz [18a/13], kanat açduğün [2a/04], karar eyledüğü [61a/10], kaynaduğdan [107a/11], kısmet eyledüğü [33a/12], kodoğları [17b/12], [38b/01], [54b/05,10,13], [55a/04,07,08,11,13], [96a/08], [97b/08], kopduğı [18a/08], koyulduğı [64b/13], muvāfiğ olmaduğındandır [29a/04], nedüğün [20a/05], nidüğün [12a/04], okuduğları [80b/10], olduğı [2b/13], oturduğı [111b/03], şebātsuz ıduğum [2b/11], sevdüğü [29a/06], [13a/06], sığduğı [67b/02],

tağduğı [104b/01], tarđ itdügümüzden [35b/04], taşnıf kılduğı [6b/13] [90b/04],taşnıf kılduğları [90b/06], taşnıf kılduğlarından [8b/09], tolunduğı [109b/09], [114a/04], tıtduğı [100b/02], ulaşduğı [91b/09], urduğun [69a/12], urduğları [65a/09], [93b/03,04,05,06], uyuşmaduğına [29a/01],varduğı [31a/09], [121a/08], salāvāt viribidükden şoñra[2b/10], yanaşduğını [12a/03], yapışduğı [106b/07], yapışdurduğları [105b/12], yazmaduğumuza [35b/06], yitduğı [67a/05], zır olduğı [29b/11]

-dur

(FFYE)

bildüre [112a/01], [112b/04], bildürelüm [40b/07], [58b/06], [66b/02], [73a/07,11], [81b/05]; bildüresin [69a/01,05,08], bildürevüz [92a/10]; [110b/09], [111b/11], bildürmekdür [7b/05];bildürmek-içün [68a/03],[81b/04]; bildürmeye [113b/02]; bildürmişdür [55b/02];bildürmişüz [39a/11], bildürür [117b/10], [11b/01,05,06,08,09,10,11,12,13], [11b/07], [12a/01,03,02,04, 05,06,07,08,09,10, 11,12,13],[12b/01,02,03,04,06,05,08,09,10,11,12,13], [13a/01,02,03], [16a/02,04], [19b/02], [29a/01], [30a/11], [38b/12], [52a/12,11], [56a/06], [60b/02], [62a/09], [64a/03,05], [66b/03], [80a/12], [81a/10], [91a/08], [93b/10], [93b/10], [95a/02], [96b/02], [98a/03], [98a/04], [98b/13], [99a/01], [101a/03], [104a/01], [105a/02], [107a/01], [109a/05], [109a/13], [111a/07], [113b/13], [115b/07], [116a/06,11], [116b/11], birikdürse [70a/12], bulaşdura [108b/13], döndüre [70a/11], döndürmege [74a/12], döndürmek [74a/12], eytdüre [112a/11], güldürici [110a/04], karışdurmak [16a/01], karışdurmayaalar [93b/02], oluşdurmağıla [41b/01], sevindüre [4a/02], sivindürücü [1b/09], ulaşdura [30a/07], ulaşdurmağ-ıla [41b/05];ulaşdurmak [16a/01];ulaşdurmaklığdan [41a/03],ulaşdursavuz [39b/08,10], uyuşdurmağ [64a/04], [66a/01], yağışdurmuşlardır [52b/01], yapışduralar [31b/10] [94a/07], [96a/01] [105b/03], [106a/07], yapışdurduğları [105b/12], yapışdurmak [38a/08], [44b/06], [56b/11], [95b/11], [101b/12], [105b/01,04,07], yapışdurmakđan [48b/06], [56b/04,08] [57a/01,04,07,13], yapışdurmakđandur [44b/02,03], yapışdurmuşlardır [16b/02],yapışdursavuz [39a/08],yapışdururlar [96a/01,02], [92a/03]; [95b/12] yaraşdurmak [52a/11], yazdura [109b/06], yazduralar [109b/08]

-dur, -dür

(Bildirme)

A'dur [62b/03], A ve B'dür [53a/13] , ad virmişlerdür [54b/04], [75b/09,11], ad bulmuşdur [4a/12], 'adet olagelmışdür, [76b/10], adıdur [91b/01], ağıridür [61b/11], 'ağsidür [93a/05], 'alim ve fāzil idiler [67a/11], Allah'dur [2a/07], almışlardır [16b/03], altıdur [22a/08], [59a/11],[71a/12], añılmışdur [25a/10] [39a/05], [37a/13], [44b/01], [64a/08], [44a/08], Arestātalıs Hākımdür. [8b/05], artuğırağdur [101a/09], arturmuşlardır[8b/06],[58b/01,03], āsāndur [55b/09], aşlıdur. [74b/10], aşllardur[49b/03], aşkāra kılanlardır [2b/05], bağlamışlardır [16b/03], bađr olmuşlardır [50b/01], bağrdur [49b/09],[50a/10], [117a/02], [119a/05], bağş itmişlerdür [16b/10,12], [17a/02,03,05,06,10,13], [17b/03,05, 06,10,13], [18a/02,04, 05], [53a/08], bağş olmuşdur [35b/05], [37a/07], bağşdur [51a/09,10], bākı kıalmışdur [37b/03],[38a/04], barābardur [21a/09], [22a/02], [40a/08], [70b/02,03,09], [74a/07,10], [76a/08], barābarıdur [71a/06], [79a/01] barābarlıđdur

[50b/01],[51a/11], Baṭlamyus Ḥakīmdür [8b/05], bellü olmışdur [68a/02], bem kirişidür [102b/12],[24a/09], bemdür [54a/05], [97b/13], beñzemişdür [38b/11], beyān kılmışdur [31b/05], beyānındadır [108a/05], bildürmekdür [7b/05], bildürmişdür [55b/02], bilmişlerdür [2b/11], [10b/12], birdür [24b/02], birikmişdür [29b/09], birincedür [21b/08, 10], [22a/03], bişdür [35a/10,12], bişincisidür [57a/11], ,böyledür [93b/01], [102a/09], bucaqludur [101a/08], [104a/01]bu'd-ı tañnidür. [26b/01], bu'd-ı tañnisidür [38a/01], bu'd-ı zī'l-erba'dur [29a/13], [31a/02], [44b/12], bu'ddur [20a/13], [20b/06], [37a/02], bu'didur [23b/08], [24a/09], [26b/08(2)], [27a/10], [37a/05], bu'dındandır [49a/04] , bu'dlardur [23b/03,07], [24a/03], budakdur [111b/10], budur [8a/06], [8a/12], [9a/112], [13a/07], [14b/03, 04, 08, 09], [15a/05,07], [20a/02,06],[20a/10], [21a/07], [30b/10], [35b/06], [41a/07], [41b/08], [42a/08], [42b/07], [43a/09], [43b/08], [57a/01], [64a/05,13],[67a/11], [68b/01], [78b/01] ,[72b/06], [73b/05], [74b/10], [75b/08], [76a/05], [77a/02], [78a/09], [83a/03], [95a/01,03], [96a/13], bu'dü'z-zī bi'l-erba'dur [25a/03], bu'dü'z-zī bi'l-ḥamsdur [26b/03], [98a/02], [98b/08], [100b/13], [103b/06], [108b/02], [111b/13], [115a/02], bulardur [35b/10], [61a/04], [61b/03], [74a/01], [75a/03], [102a/10], ,bulmamışdur [67a/09], bulmamışlardur [67a/13], , buseelikdür [59b/03], bünyād olunmuşdur [56a/08], buyurmuşdur [2a/01,13], [116a/12], büzürgdür [56b/13], C'dür [62a/05], [72a/02], C C C B'dür [40a/02], C C C B T'dür [40a/03], C C T T'dür [44a/04], cānibü'l-muştdür [16b/06], cānibü'l-enfdür [16b/05], C'dür [62a/05], cehd eylemişlerdür [67a/06], cehteinde olmuşlardur [3a/01], çanaqdur [95b/04,12], çekilmekdür [14a/05],[14b/06], çekmişlerdür [102b/11], cem' eylemekdür [34b/01], çıkarmışdur [105a/05], D'dür [62a/06], [63a/03], dayirelerdedür [57b/11], dayirelerdür [44a/09,11] ,[57b/13],da'vet idenlerdür[2b/06], da'iredür [56a/12], [56b/01(2)], [56b/02], [56b/08], [57a/01(2)], [57a/12], [58a/02,12], [58b/02,03], [58b/03], [59a/01,13], [62a/07], dā'irelerdedür [57b/01], daḥıdur [20b/01], [24a/13], [24b/03], [28a/10,12], [41a/05,06], [41b/07], [42a/06,07], [42b/06,07],[43a/07,08], [43b/06], [80b/01], degindür [12a/01], [18a/11], [37a/06], [41b/03], [42a/01,02], [42b/01,03], [43a/02,03,04], [43b/01], [43b/03], [44a/02,03], [44a/03], degüldür [20a/01], [50b/01], [57b/02], [62a/11], derinliginedür [106a/04], devrdür [77b/08], [83b/01], devridür [76b/08], devrlerdür [71b/03], dilemişlerdür [10b/11], dimişdür [9b/10] [34a/13], dimişlerdür [14a/01], [35b/02], [75b/08], [91b/11], [113a/11,13], [117b/13], [118a/12], [118b/07], [119b/09], dörddür [22b/09], [29b/04] [30b/05], , [35a/02, 09, 11, 12], [49b/01, 02], [116b/01], dördincisindedür [44b/11], dördür [35a/03,04,06,07,08], [98b/12], [36a/01],[76a/03],[98b/12], dūrişmişlerdür [67a/08], dūrlüdür [19b/09] [39b/01],[93a/01],dūşibdür [30a/01],[37b/10], dūşmemişdür [57b/13], dūşmenidür [11a/06], dūşmişdür, [30b/12], [38b/09], [49b/01,12], [50a/01(3),02,03], [61b/08], [62a/02,03], [62b/01], [69b/12], [70a/02,04], dūşüpdür [19a/13(2)], [37b/10], dūzilipdür [62b/11], [104a/92], dūzilmemişdür [64a/10], dūzmişdür [105a/04], dūzmişlerdür [50b/06], [52b/07], [109b/04], Eflāṭun ḥakīmdür[8b/04], ehлідür [4a/10], eksükdür [37a/03], [99a/03],

emrdür [15b/01], evvelidür [44b/11],[61a/01],[61b/02], eyitmişdür [111b/09], eylemekdür[63a/11], eyüdür [91b/03], [94b/03], [95a/05],[101b/01], [108a/13], fâriğü'l-bâl ve müreffetü'l-ahvâl olmuşlardır [10b/04],fâşilâ-yı şugra gibidir [69a/10], Fisağoresdür [8a/13], ğanî bilmişlerdür [2b/11], geveştür [59a/12], gerdânidedür [59a/12], H'dur [63a/04], hafıfdür: [77a/01], hâşıl olmamışdur [67a/10], haķıķatındür [59b/01], hâşıl olmuşdur [8a/08],[41b/02,05], [43a/02,03], [43b/02], [44a/02,03], [48b/10] ,[57a/08], gayrıdur [62a/01], geçibdür [30a/01], geçmişdür [29b/11], [44b/09], gelmişdür [11a/06], [69b/04,05,06], [112b/08], gelmişlerdür [52a/12], gerekdür [5a/03], [12a/06], [12b/11], [13a/10,12], [15a/04], [16a/02], [29b/03], [32b/01], [33a/10], [33b/05], [34a/06], [34b/01, 05, 06], [37a/06(2)], [60b/13], [62b/07], [63a/03, 08], [64a/07], [69a/10], [71a/11],[72b/08], [76b/03, 05, 08], [77a/08], [80b/02, 06, 08(2)], [81a/13], [81b/01], [82a/03], [91a/04-05-06(2), 08, 10], [91b/04, 06, 07, 08(2), 10, 12], [92a/02,04, 05,06,08, 09,10,13], [92b/02, 03, 04, 05, 06, 07], [93a/03, 10], [93b/01, 11], [94a/01(2)], [94a/05], [94b/02, 05, 06(2), 09, 10, 11(2)], [95a/01, 04], [95b/01(2), 05(2)],[95b/01,05(2), 08(2), 09(2), 10,11],[96a/07,08],[97a/05], [98b/06,07], [99a/01(2), 03, 04, 09, 10, 12], [99b/01, 03(2)] ,[100a/03], [101b/01(2), 04, 05(2), 07, 08, 09, 10, 12, 13], [102a/02, 04, 06, 08, 09, 12, 13], [102b/01, 02, 04, 06, 09, 10, 13], [104a/01(2), 05(2), 06, 07, 08(2), 10, 12, 13], [104b/02], [105a/01, 05, 07, 08(2), 10, 11(2), 12(2), 13(2)], [105b/09],[105b/01(2), 03, 05, 06, 07], [106b/01, 05(2), 07, 08], [107a/08], [107b/01, 02, 03, 04, 06(2), 07, 08], [108b/03, 12], [109a/05], [110a/04, 05, 13], [113a/12], [113b/01], [114a/01] [116a/11], [121a/08], gerekmezdür [93b/12, 13],[94a/01, 02, 03], getürmişdür [5a/07, 08], [31b/04], [45a/03], [71a/08], gibidür [18b/09], [20b/08, 10], [21a/01, 02(2), 04, 05(2), 06, 09, 12, 13], [21b/01, 04, 07(2)], [22a/01], [22b/05], [23a/08], [23b/01], [24a/12], [24b/10, 11(2)], [25a/05], [25b/04, 10], [26a/10], [26b/01], [28a/09, 10, 12], [40a/07, 11], [40b/03], [50b/01], [52a/01(2)], [52a/01], [52b/11], [53a/01, 02,04(2)], [55b/12], [64b/09], [68b/01], [69a/01, 04], [72a/06, 07, 09], [74b/01], [79a/01, 03], [106b/10], H'dür [63a/07], H'dur [51b/12], [63a/04], haddür [13b/04, 07, 10], [100a/01, 04], halîmdür [1b/13], hareketdür [74b/01],hazf olunmuşdur [71a/05] [70b/12], havâle kılmışdur [31b/06], hicâzdür [48b/01], [56a/12], [57a/12], hisâbıncadur [58a/12], hoşdur [12a/05], hubdur [101b/02], hükmindedür [65b/09], [103a/11], hüseyñidür [57a/10], işfaħandur [56b/05], [58a/03,04], [59b/02], ıstılaħıdur [68b/04], 'ibâretdür [19b/02],[50a/04],[73a/13], içündür [53a/11], ihtilâfiledür [49a/05], ikidür [14b/08], [20b/05, 06], [22b/07, 08], [23a/06], [56a/02, 10], [56a/10], ikincisidür[61a/11], ikisidür [23a/04], ikisincedür [15b/13], imkân bulamamışlardır [67a/13], imkân vardır [68b/04], [69a/01, 07], [81a/10], [82b/02, 08, 13], imkan yokdur [2a/08], imkanı vardır [82b/06], imkanı yokdur [32a/02],[98a/01], ince olmakdur [14b/07], insüzdür [104a/04], intikâl eylemişdür [64b/05], irmişlerdür [2b/12], işâret olmuşdur [31a/04], işbudur [79b/02], işbulardur [56b/01, 08, 12], [57a/02, 05, 08], [63a/01], ittifaķ kılmışlardır [91a/09], itmekdedür [61a/01], itmişlerdür [16b/08], [37b/11], [44b/13], [53a/06],

īzān eylemişdür [108a/06], q̄abül kılmışlardur [8b/08], q̄adardur [56a/01], q̄ā'im-i makāmıdır [38a/12], [38b/01], q̄arışmışdur [29b/02], kılludur [94b/04], [96a/04], q̄aşdur [2a/06], q̄ılmışdur [11a/03], kılmışlardur [37a/04], q̄ıranlardur [2b/06], q̄ısa olmaqdur [14b/06], kışaraqdur [75b/10], q̄ışım itmişlerdür [53a/05], kışımındandır [49b/08], kışımındur [20a/01], [37b/10], [49a/05], [49b/01,05,10], [50a/09], kışımındur [48b/02(2)], kışmet itmişlerdür [37b/13], [38a/01,03,04,05], kışmet olunmuşdur [31a/01], kışmetinde [25b/08], [31a/12], kışımındur [49b/05], kışşadır [69b/08, 10], kıçidür [28b/01], kirışdür [102b/11], kirışidür [24a/09], [102b/12], kirışincüdür [21b/07], kitābdur [6b/11,13], [11a/11], komaqıçündür [102b/08], q̄omışdur [8a/06], [22a/06, 07(2)], [31b/09], [119a/02], [120b/10, 11, 13], [121a/01, 02], q̄omışlardur [16b/01,11,13], [17a/02,04,05,08,12], [17b/01,04,06,09,11,12], [18a/01,03,05,06], [23b/03], [35a/13], [44b/01], [51b/08], [52b/01,02,05,06,07], [53a/07], [54a/05,07,09,13], [54b/02,03,08,09,11], [55a/01,02,03,06,09,10,11], [55b/01], [62a/02], q̄oyulmuşdur [11b/02], [36b/01, 03], [53a/01, 13], [54b/08], [64b/03], lāyıkdur [1b/03], lazım degıldür [3b/08], [7b/04], [26a/11], [34b/01, 02], [57b/01, 05], [62a/10], [66b/13], [67a/02], M'dür [72a/02], maḥşüşdur [66b/07], māyedür [59b/05], ma'lüm olmışdur [25b/07], [26b/07], [44b/07], [50b/12], [56a/13], ma'lümdur [22/09], [69b/02], ma'mürdur [8a/06], māyedür [59b/05], mensübdur [111b/08], meşleşdür [100a/01, 04], meşğül olmuşlardur [11a/01], meşhurdur [113a/11], mevcuddur [37b/08], [48b/12], mevķüfdur [58a/11], muḥtācdur [48b/04], muḥālif midür [15a/05], [38b/13], muḥālifdür [61b/01, 13], [62a/03], [66b/01], muşannıfdur [56a/03], muḥlaqdur [53a/10], [108b/01], muvāfiķ midür [15a/05] [38b/13], muvāfiķdur [61b/07], [62a/07], [116a/13], [116b/01, 02(2), 03, 04(2), 05, 06(2), 07], mükerrer olmuşdur [43a/04], mükerrerdür [42a/03], mülāyimdür [44a/07], [80b/04], mümkin degıldür [50b/01], mümkindür [37b/04], [65b/06], [69a/04], mürekkebdür [49a/03], [59a/04,05, 09, 10,11], müsta'mel degıldür [20a/02], müşkindür [28a/02],[64a/11], müştākdur [8a/05], müstemildür [66b/07], mütenafirdür [29b/12], [32a/07], [57b/02], muvāfiķ olmaduğındandır [29a/04], nağmedür [16a/08], [44a/13], [49a/12, 13], [62a/01], [65a/11], nağmelerdür [15a/12], [15b/01], [49a/01], nağmeleridür [51b/06], nağmesidür [19a/04,07, 08], [61b/01, 13], nağradur [68b/01], [72b/13], [77b/07], [78a/07, 08], [79a/01, 11], nağrasıdur [77b/01], nāydur [98a/04], nazīridur [18b/05], [25b/11], [61a/01], neçündür [3b/07], nedendür [37a/01], nedür [11a/12,13(3)], [29a/01], [62b/08], nevādur [56a/10], nevrüzdur [59b/04], nisbet itmişlerdür [31a/11], nisbetidür [24b/09], [41a/04,06], [41b/06,07], [42a/01,06], [42b/05], [42b/06,08], [43a/07,08,09],[43b/01,05,07], nişān ğılmışlardur [51a/11], [51b/08], nişān q̄oyulmuşdur [53a/12], nişāndur [53b/06], nişānlar içündür [53a/11], nişānlaridur [51b/04], noq̄tasıdur [25b/01], [29b/06], noq̄tasındandır [38a/11], oldur [7b/03], [8b/03] [19b/11], [20b/07,12], [21b/02,11], [22b/01], [23a/09], [29b/04],[30a/01], [30a/04, 07], [30b/11], [39b/02, 05], [42a/04], [49b/09], [50b/10],[68b/01, 05], [73b/08], [75a/01], [77a/06], [78a/01], [80a/09], [98a/08], [99a/05], [107a/06], [117b/11,12], [118a/01, 03, 04,

05, 06, 07, 08, 09, 10, 13], [118b/01, 02, 03, 04, 08, 09, 10, 12(2), 13], [119a/03, 04, 05, 06, 08, 09, 10, 12],[119b/01(2), 03, 04,05, 06, 07, 08, 11, 12, 13],[120a/02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 12, 13], [120b/02, 03, 04, 05, 06, 07, 08], olısdur [38b/03], olmışdur [38a/02], on tokuzcadur [28a/12], on yididür [51b/01] [62b/02], ortağdur [103a/01], ortasındadır [72a/08], öğrenmemişdür [110a/08], pāresidür [97a/07], perdesidür [58b/01], rağbet yokdur [11a/05], rāhevīdür [56a/11], [57a/06], revādur [94b/12], [99b/02], ri‘āyet itmişlerdür [31a/12], şābitdür.[36b/09,10] sākin olmakdur [74b/04], şakīldür [13b/04, 09, 13], [14a/11], [14b/01], [18a/09], [111a/03],sāzıdır [54a/02], [105a/02], sāzıdır [98b/10], salmışlardır [52b/07], sebeb-i hafīdür [76a/02], [77a/01], selmelkdür [59b/03], sebebiniendür [97a/10], [97b/04], sehdür [65b/10], sekizdür [76a/01], sinā‘atdır [7b/07], [28a/12], söylememişdür [14b/11], şüretdür [59b/09], şüret-iledür [63a/02], [82a/07],[104b/10], süst çekilmekdür [14a/04], şāhçūbdur [91b/01], şehnāzıdır [59b/09], şerhīdür [91b/13], şöyledür [66a/02], şürū‘ itmişlerdür [10b/07], T’dür [63a/08], T C C C C C’dür [44b/06], ta‘alluğdur [15b/11], taḥkīk idibdür [25a/12], tarafıdır [45a/01], tarīkasıdır [71b/13], tasnīf eylemişdür [101a/07], taşnīf itmişdür [8b/09], taşnīf itmişlerdür [50b/03] [52a/13], taşnīf kılmışdır [114b/11], taşnīfındür [105a/03], telaffuza getürmüşdür [71a/08], terkībdür [117a/02], .tevcīhdür [59a/05], tīzdür [19a/06, 08], tīzīsıdır [55b/01, 03, 04], tūtlmışdır [64a/01],‘ūddur [111a/01], uludur [2a/12], ‘uşşakdur [56a/10], uzun olmakdur [14a/04], uzunıdır [75b/04], üçdür [14b/05], [23a/03, 13], [35a/01, 02, 04, 05, 06, 08, 11], üçincisıdır [56b/03], üzerindedür [52b/02], üzerinedür [19b/01], [83a/09], V’dür [63a/03], vācibdür [109a/06], vāki‘olmamışlardır [57b/06], vāki‘dür [37a/09],vağtdur [100a/05], vardır. [7b/10], [8a/03], [9a/06], [13b/13], [14a/02], [14a/04], [24a/02,07], [29a/06], [30b/09(2)], [34a/12], [36b/04, 05, 06, 07, 08, 11, 13], [39a/10(2)], [40a/09(2), 10, 11, 12, 13], [40b/02, 03, 04], [41a/07], [41b/06, 08], [42a/05], [43a/06], [43b/05], [49a/03], [49b/12], [53a/12], [53b/01], [54a/02], [56a/08], [57b/07], [58a/10], [59a/01], [59a/02], [66b/11], [68b/05], [69a/01, 07], [70b/12], [71a/05, 10], [72b/12], [73a/03], [74b/02], [75a/11, 13], [76a/12], [79a/09], [81a/10], [82b/02], [82b/06, 08], [83a/01], [92a/07], [93a/02], [95b/04], [99b/07], [101a/06], [103a/02], [107b/01], vech-iledür [37b/07] [38a/03], veted-i mecmū‘dur [76a/01], veter-i ḥaddur [92b/04], veter-i meşnādür [92b/01], Y’dur [51b/03], yağındur [34a/13], [71a/03], [97b/09], [121a/09], yağışdurmuşlardır [52b/01], yanıdır [18a/09], yapışdurmuşlardır [16b/02], yapışdurmakdandır [44b/02, 03], yaradılmışdır [67a/03],yazılıdır [92b/08], yazılanlardır [79b/02], [96a/12], yazılmışdır [34a/11], yazılıdır [98a/02], [98b/08], yazmışdır [35b/09], yazmışlardır [109b/07], YB’dür [45a/01] YB’dür [63a/09], yerümdür [6a/05], YH’cadur [54a/08] YH’dur [52a/04], yididür [34b/13], [51b/01],[53a/11(2)], [62b/02], [98b/04], yigdür [8a/12], [95a/04], [99b/13], yigdür [95a/04], yiyidür[77a/0], yirdür [54a/06], [54b/01], [54b/05, 06, 13], [55a/05, 08, 13], [55b/10], yiridür [95b/05], yirindedür [53b/02,04,07, 09], [76a/06], yiyidür [77a/01], YT’dür [63a/10], yoğundur[96a/05] yoğun olmakdur [14a/05],

yoħdur[36b/05], yuħarudadur [92a/12], yokdur [110b/13], Z'dür [63a/07], źabt
ķılımlıřlardur [10b05], zamānidur [71a/04, 09], [72a/11], [72b/01,02], [74a/11],
[74b/01], [75b/05(2)], źarbdur [78a/07], zengüledür [56a/11], [57a/03], [59b/03],
zīrdür [14a/08], [92b/02], [97b/10,11], [100a/01], ,ziyāde itmişilerdür [17b/06],
ziyāde ķılımlıřdur [73a/07]

-durur,

-dürür

(Bildirme)

beyān itmişdurur [28a/05], D'durur [49a/01], geħe durur [1b/13], gerek dürürler
[110a/03], kim dürür [4a/05], naźiri durur [18b/08], olup durur [6a/04], yaħın durur
[34a/12], yigit durur [4a/09], yoħ durur [6a/01], yoħ durur [81a/04], zamāni dururlar
[74a/08].

-dükde

(Zarf-Fiil)

geħdükde [101a/04]

-er

(Sıfat-Fiil)

meyl ider olur [111b/12]

-et

(İFYE)

gözedib [29a/10], gözetmek [82a/03],

-ğ

(FİYE)

bağı [121a/01], [120b/12], [121a/03-04(2)-05-06-07], [121a/02], [120b/13],
[120b/10], bağlamağa [96a/10], bağlamışlardur [16b/03], bağlanan [16b/04],
bağlanur [62b/01], bağlasalar [51b/04], bağlayalar [97a/12], [97b/05], [99b/11].

-gil, -gil

(Emir T.2.ř.)

seyr eylegil [3b/04], virgil haber [4a/06],

-ėu

(FİYE)

burėu [102b/08], [103b/07] [106a/01,10], [107/01], burėucuķlar [102a/13],
burėudan, [103b/03,05], [104a/10] burėular [103a/01,05], burėulara [103a/04],
burėuları: [104a/07], [106a/13], burėusun [105b/11], burėuya [16a/12], [102a/13]
[106b/08], ĳayėu [3a/06], [120b/12], ĳayėu getiren [113a/03], ĳayėu olan [113a/05],
ĳayėudan [4b/02], sevgü [9a/13] sevgüyi [112b/01]

-ı,-i

(FİYE)

ayrılmış [38b/02],[95b/06], ayrılır [9b/09], ĳatı [14a/01, 08], [14b/01], [94b/01]
[107b/11], [113b/01, [115b/13], ĳatılařmaya [113a/07]; yazılıdur [98a/02], [98b/08]

-ı,-i

(İyelik T.3. ř)

aħlıėm[113b/01], adını[52b/01], adı [22a/04], [53a/12], [54a/05], [92a/07],
[92b/01,04], [93a/01], adıdur [91b/01] ağırlığı [9b/05], aħmaėlıėına [113b/10]
,ağzına [14b/10] [97b/02,08], ağacı [99b/01], [101b/01,03,11], [91a/04], [91b/03],
[94b/03-02(2)], [96b/05], ağacı [101b/02], ağacın [95a/05,06], ağacından [12a/07],
[91a/08], [91b/03], [95a/03], [95a/09], [99a/06,10], [99b/01], [101b/02], [103b/08],
[104a/05],[105a/05], ağırlığı [9b/05], ağzından [14b/04], aħiri [38a/11],
[44b/11],[45a/01], [61a/05], [68a/10], āhiridür[61b/11] āħirine [62b/11], aħlı
[67a/08] ,‘aħsidür [93a/05] ,‘aħsini [113a/04] ,‘ālāmetini [11b/12], ālātın [93b/10],
‘āleminden [5a/02],‘ālemine [9b/07], [2b/07] Allahü Te‘ala Ĥazretinden [9a/02],

altına [3b/07], altında [4b/10], [81b/06], altındaki [100b/09] aralığı [102a/06],
ardına [77b/05], ardınca olsa [44b/08] ardınca [20a/11], [29a/09,12], [44b/08],
[69a/03,05,08], [73b/04], [76b/04], [102b/07], [112b/08], artuğuna [106a/10]
,artuğın [100a/06,07] aşlı [48b/02], [56a/07], [78a/07], [79a/02], [97a/07], aşıldır
[74b/10] ,aşlın [13a/01] [117b/19], âvâzelerini [5a/07], âvâzı [1b/06], [14b/08],
[18a/09], [51b/12, 13], [112a/12], âvâzımı [6b/03], âvâzı-y-ıla [94b/08], âvâzların
[80a/11], avf etegin [7b/03], ayağı [4a/01], ayı [4b/10] bağarsugundan [107a/07],
[108a/12(2)], bağarsuğu [108b/07], bağı [120b/10,12,13], [121a/02,01, 03-04(2)-05-
06-07], bahrınıñ [3a/06] bahşı [17a/09], bahşında [96b/08], bahşımı [37a/03],
bahşınıñ [16b/10,12], bahşına [17a/05] [51b/11], [52a/06,07], barābarına
[61b/08,09], [62a/02,03], [66a/03], barmağı [53b/03], [54a/11], [54b/06,13],
[64b/11], [64b/13], [65a/08], [66a/07],[100b/07], [100b/07,08,11,13], barmağın
[54b/09,10], [55a/08,11], barmağını [6b/02] [7a/02] barmağınıñ [66a/05], başında
[80b/03] [105b/05], başını [97b/05], başına [50a/12] başladığı [103a/13], başların
[112a/97], [116a/09] belürdüğü [97a/10] , bemi [26b/12], [34b/08], [37b/10,11],
[64b/08], bemin [11b/05], bemine [34a/09], beminüñ [19a/09] , beñzedüğü [26a/03],
barābarıdır [71a/06], [79a/01], barābarına [61b/08,09], [62a/02,03], [66a/03],
barābarında [71b/12] [81a/12], [97a/02], [100b/02], bereketine [7a/05] , beyānını
[35b/02], beyānındadır [108a/05] ,beyazına [3a/02] , birinden [13b/12], [21b/12],
birini [38a/07(2)], [38b/04], [39a/07(2)], [69a/02], [100a/01], biri [113a/07],
[14a/13], [14b/03], [14b/04], [15a/05], [17b/07], [21a/02, 04,06,10,13], [21b/01],
[24a/13], [24b/11], [27b/08(2)] [28a/10], [19b/04] [30b/10], [32a/10], [33b/08,09],
[34a/03], [40a/10], [40b/03,10], [50b/12], [72b/01], biriyle [15a/12], [15b/01],
birince [21b/05,06], [28a/13], [92a/02], birincedür [21b/08,10], [22a/03], birinden
[29a/12], birine [7b/13], [14a/08], [19b/10], [38a/07], [39b/01], [66a/01], birliğinin
[43b/05] birinün [21b/05,08], [41a/05], bişi [40a/13], [41a/04], [41b/06], [42b/05],
boyı [116b/01], boynı [99a/04(2)], boynına [92a/01], boynı-y-ıla [99a/06] bölüğine
[101b/10], bölüğü [102a/02], bölüğünüñ [19a/03,07], bucağı [105b/08], bu'dı
[21b/02], [22a/06], [25b/05], [27b/08], [28a/07], [28b/01,06,08, 10], [29a/07],
[30a/06], [33b/09], [34b/04], [37a/05(2)], [49a/03], bu'dıdır [23b/08], [22a/06],
[26b/08,09], [27a/10], [37a/05], bu'dına: [22a/06,07], [33b/13], [34a/05,12],
[37a/08], bu'dından [28a/07] [28b/01] [30a/13] [30b/01],bu'dındandır [49a/03,04],
bu'dımı [28b/04, 05], [30a/02(3)], [61b/10], bu'dınıñ [22a/04], [22b/04], [27b/09],
[28a/11], [29a/08, 10], [30a/05, 08], [34a/09,10, 12], [34b/07], [39b/13], [40a/01],
[44b/10, 11, 13], Buğara halkından [119a/01], Buğara halkı [119a/02], bunu
[15a/03], [31b/03], [37b/04,07], [70a/13], [8a/02,07,10], [99a/04], [112a/01], buları
[8a/06], [51b/04,07,08], [68b/06], burduğı [107a/13], buyruğıyla [7a/01] bürcine
[114b/09], [114a/02], büyüğü [27a/12], biline [7a/01], cehdinde [3a/01] [113a/10],
cemā'atın [39a/03], cemā'atı-y-ıla [39a/03], cemī'ine [38a/10], cemī'inde [36b/03,
13], cevherler dizini [5a/03] ,cüz'i [51a/03], cüz'ine [51a/03], çaldüğün [112a/04],
çaldüğünden [112a/03], çanağı [99a/03,05], [105a/01,08], [106b/07],
[95a/01,03,04], çanağına [95b/02], [105b/12] çanağından [105a/01], çanağınıñ

[95b/10], [105a/07,10], [105b/01], çanağı [95a/05,06], çanağından [105b/12] çanağınıñ [99a/11], çanağı [95a/07], çekildiği [64b/02], [92b/06] çıkarmaçlığı [31b/05], [57b/11], çıktuğın [11b/12] çıkışın [91a/03], çıkmağı [109a/04], çokını [77b/05], dağmaçlığınıñ [65b/04] , delüğü [98b/07], delüğinden [100a/01], deñizinüñ [3a/06]derinliği [104a/11], [105a/11, 13], [106a/01], [91a/05], [91b/08,12], [95b/05], [99a/08], [101b/05], derinliginedür [106a/04], destānları [16a/04], desteyi [95b/12], devleti [4a/11], devletinde [10b/03,09], devletinüñ[7a/05], devri [68b/09], [72a/10], [74a/12], [74b/02], [76a/05,06], devridür [76b/08], devrin [12a/04], [66a/05,13], devrinden [79b/08,10], devrine [65a/06], [79b/06,08,10], devrini [63a/12], [64b/09], [66a/02], [83b/13], devrinüñ [62b/12], [68b/05-06,09], [73b/08], [75a/01], [76a/07], [77a/06],[78a/01], [79a/11], [80a/04], didüğine [13b/02, 03], diledüğü [9a/02], [103a/12], dilince [6b//08], [40b/08], [81b/06], dīnini [2b/05] ,dirliğine [91a/03] ,divarına [106a/09] ,doğunduğı [100b/08], dördi [42a/05], [43a/06] , [43b/05], [68b/02] [106b/06], dördine [44b/13], dürrini [5b/07] dutdukları [104b/07] dükendüğü [16b/10,13], [17a/02,03,09,12], [17b/01,04,05,12], [18a/01,02,04,06], düşmenidür [11a/06], düzdüğü [82b/13], ebemkömeci [115b/09], ebrīşiminün [107b/05,06,08],edebin [12b/06] edvārınca [58b/05], edvārını [31b/05] ehli [2b/12] [5a/09], [10b/03], [11a/08], [12b/12], [26a/11], [30a/11], [54a/01], [56a/05], [68b/04], [69b/06], [71a/13], [73a/02], [73b/09], [79a/09], [81a/02,05], [91a/09], [108b/02], [110b/02], [111a/13] [116b/12], [121a/08], ehlidür [4a/10] ,ehlinden [110a/11], [110b/10], ehline [5a/04], [7a/07], [11a/05,07,09], [109a/06], [111a/13], [111b/12], ehlini [4a/02] [4b/06], [5a/09] ehlinüñ [4b/10], [7b/01], [71b/01], [80b/02], [109a/03], ekābirinde [11a/01] elindeki [112b/07] ,elinden [6b/09], eşeri [80b/13], [80b/05], [80b/11], eşerin [12b/10], eşerlerin [80a/11] eşigin [96a/01], evinde [118a/04], [120b/08], evinden [3b/10], [118b/10], [118b/11], [119a/07], [119b/12], [120a/02,11], evveli [21a/07], [38a/01], [52a/04], [61a/10], [62b/03,06], [68a/09], [68b/04], [73b/06], [74b/11], [77a/04], [78a/10], [79a/05,07,08], [79b/03], [107a/01], evveli [21a/07], [38a/01], [52a/04], [61a/10], [62b/03], [62b/06], [68a/09], [68b/04] [73b/06], [74b/11], [77a/04], [78a/10], [79a/05], [79a/07-08], [79b/03], [107a/01], evvelidür [44b/11], [61a/01],[61b/02] , evvelin [32a/01], [33a/01], [48b/10], evvelinde [68b/02], [78a/03], evvelinden [29b/06] [119b/10], evveline [51b/12], [52a/05,08], [71a/01], evvelini [31b/13], [34b/04], [38b/01] [51a/02], [62b/13], evvelinüñ [71b/11], eytidüğün[112a/04] eytidüğünden [112a/03], Fars kavmi [10a/02], farkı [20a/09] ,faşında [12a/04] ,fehmi [67a/08], fenni [90a/02,04], fenninde [80a/04], fennini [67a/06] , ğalıbı [95a/03], ğam leşkerinüñ [5a/07], ğavğayı [112b/08], geyecegin [9a/10], girişin [91a/03], girmegi [109a/04], göñli [9a/09] [103a/12], gözi [7a/02], güneşinüñ [4b/11], günine[4a/11], ğaberi [4a/05], [4b/02,09], [81b/13], ğaddinden [32a/11] [32b/01], [33a/06,11], ğaķıķatın [9b/13], [25a/01,11], [67a/12], [110b/03] ğaķıķatındür [59b/01] , ğāline [81a/03],ğāli [13a/04], [40a/06], ğālince [26a/01], [82b/04,10], ğālini [57b/10], ğalkı ğalkı [10a/01] [13a/13], ğalkından [119a/01] ğalkınıñ [6b/08] ,Ħanefī mezhebi

[109a/07,08], hareketinde [8b/02], harfleri [76a/07], haşhâş kabı [114a/05] hatırı [111a/04], hâfırında [81b/10(2)], haftı [102a/12], [102b/03], [106a/01], [16a/11], hazretine [1b/03], herbiri [20a/07], [32a/10], [38a/10], [61b/12], [101b/10], herbirinüñ [48b/05], heregin [94b/05] [96a/10], hereginüñ [99b/05] hizmetine [3a/02] [4a/02], himmeti [31b/07] hisâbıncadır [60b/04], hisâbında [103a/01], hişâbını [113b/03] hizmetine [3b/13] [4b/07], hükmi [24b/05], [25a/09], [65b/09], hükmin [11b/01], [15b/06,08], hükmince [109a/11], hükminde [33b/13],[106b/03] hükmindedür [65b/09], [103a/11], hünerin [5a/01], ‘Irâk halkı [119a/12], ıstılâhı [58b/05] ıstılâhıdır[68b/04], ıstılâhın[7b/05], i‘tibârı [20a/01],‘ibârâtı [6b/08/07], ‘ibârâtınca [13a/13],için [96b/05], içinde [8a/05], [9a/10], [15a/01], [22b/12], [22b/13], 2a/03], [2a/13], [2b/11], [35b/08], [37a/01], [40b/07], [44a/12], [45a/03], [50b/02], [58a/10] [69b/04], [73a/02], [75b/01], [81b/10], [8a/05], [90a/02], [90a/04], [95a/05], [95a/06], [9a/10], [108b/05], [109a/04], [110a/03], [111a/10], [112b/06], [113a/03], [113b/06], içinden [110b/02], içindeydi [10a/01],içine],[30b/12], [108a/01] içini [105b/02] ihtirazını [37a/06], ihtilafı [60b/04], ‘ilmi [7b/08,10,11(2)-12(2)-13], ‘ilmin [Ş15a/03], ‘ilminden [6b/11], [66b/02] ‘ilmine [29b/03],‘ilminüñ [14b/11], imkânı [32a/02], [82b/06], [98a/01], ini [91a/05] [91b/06,07,10(2)], [99a/01,08], [101b/04], [102a/01], [104a/07,09], [105a/10], [106a/03], inince [91b/12], [106a/03],ininden [101a/01] [101b/12], inine [101b/12], ininüñ [91b/12], intikâl itdüğü [65b/12], irişdüğü [67b/02] , irişmekligi [66b/08] ,isti‘dâdını [5a/09] ,istihracı [63a/13] [63b/01],‘ivâzına [104b/05] ‘ivâzında [82b/09], izzetine [2a/01], [4b/08], ,kaçı [98b/10], kadarı [17a/07,11], [17b/07,11], [41b/07], [67a/06], [67b/01,02], [73b/01,04], [96b/07], [99b/04], [102a/01], [102b/06], [104a/11], [105b/06], [106a/10], kadrı [2b/08,13] [7a/13], kâ‘im-i makâmıdır [38a/12], [38b/01], kalamı [34a/05] [75a/04], kalamın [28b/12], [37b/01], [52a/09], [58a/01], [73a/05], [82b/04,10], [96b/01], kalanını [77b/02], kalanından [44a/06] kalınlığı [93b/12], kanat açduğın [2a/04], kânûnı [28a/02] karar eylediği [61a/10] ,karnı [95b/04], [96b/01(2)] kaşında [111a/09], [116b/10], kaşdın [112a/01], katına [13b/14], [14a/01,02], [44a/04], [71b/11], [92a/06], [108a/02], [110a/07], katında [11a/04], [20a/01], [22a/04], [54a/01], [56a/10] ,[66b/01], [71a/13], [79a/04], [80a/10], [96a/13], [98b/11], [108a/11], [110b/12], [111a/02], katından [112a/09] ,kavlince [58b/02,03], kavlinde [76a/05], kavlini [59a/05], kavmi [10a/03,04], [113a/02], kendüyi [108a/06], [111b/07], kemerini [7a/01], kenârına [3a/06] , kenârından [91b/02] kendü mezhebine [109a/07], kere yağı [115b/11], kereminden [7b/02],kılın [94b/09], kılına [96a/04], kılında [51b/02], kılından [99b/12], kışalığı [91a/05] kısmetin [11b/06], kısmıdır [49b/05],kısmına [2b/04] [42a/04], ĩsımından [19a/05,06] [42a/01], [42b/01], kısmınıñ [19a/07], [38a/08], kısmet eylediği [33a/12] kısmet vaktinde [31a/05] ,kısmeti [32a/07] ,kısmetinüñ [75b/03],[75b/02], [35b/02], kısmı [39b/07] [20a/02] [21b/11] [20a/06],[20a/10] kısmı [39a/02(2)] [42b/03] [42a/04] ,kısmıdır [49b/05] ,kısmına [42b/03], kısmında [36b/07] kısmını [44b/13], kıyamet gününde [2b/03], kıymetin [11b/06], kirişi [16b/04,07] [18b/11], [20b/05,10(2)], [21a/05(2),13(2)], [21b/10],

[22b/10], [23a/07], [24a/11], [92a/05], [94b/10], [101a/06], [102b/13], [108b/01], kirişi [25b/03], kirişidür [24a/09], [102b/12], kirişidür [24a/09], kirişin [100a/12], [100b/02], [108b/03], kirişince [18b/11], [20b/06], [21b/07], [22b/10], kirişinden [108b/01], kirişini [19a/03], kirişinüñ [21a/06], [21b/01], [21b/01,09], [24a/08,10], kirişiyile [23a/07], kitâbına [90b/06,07(2),08,09] kitâbında [13a/06], kitâbından [91a/01], kılınca [53a/11], [54a/04], [62b/11], İolayına [53a/10], koptuğı [18a/08], koyulduğı [64b/13], kulağına [4b/02], kullığına [3b/11] [4a/03], [4b/10], kullığ- için [4a/07], kuşını [3b/06,10], kuşlûk vaktinde [116b/01] kuvveti [66b/10], [67a/01] ,kuvvet-ile [66b/11], [8b/05], kuyruğı [99b/12], lu'âbını[115b/08], maħalline [57b/06,13], [57b/13] [62a/13], maħâmına [2b/12], [109b/06], maħşûdı [34b/01], [103a/13], [114a/07], medħinde [5a/10] merħadına [2b/09], mesnedinde [5a/06], mevcî [3a/07], mezhebin [109a/09][110/07], mezhebinden [109a/11], miğdârı [24a/08,10], [71a/06], miğdârın [2a/05], [12a/07], [91a/08], miğdârınca [24b/06], [67b/02] ,mişâli [41b/04], [42a/03], [42b/03], [43a/05], [43b/03], mizâcına [112b/05], [121a/09], mîzânı [66b/13] muħabbeti [111b/10] ,Muħammed Resûlu'l-lah Hâzretinüñ [2b/02,09], muhtâcı [14b/12], mücennebi [65a/13], mücennebine [65a/03], müşkili [11b/03], müştâklığın [9b/01,07] müvâfiğ olmaduğındandır [29a/04], nağrayı [68b/11], [75a/03], [76b/09] namâzından [116b/06] ,naşîhatın [12b/05] nazîridür [18b/05], [25b/11],[61a/01], nazîri[19a/01], [90a/02], nedüğün [12a/04] [20a/05], nefis-ile [40b/11], neteliğün [2a/07], nev'ine [93b/07], nev'î [34b/01,06,07(2)], nev'inüñ [66b/13], ,nidüğün [12a/04] nisbetin [11b/07,10], [19b/01], [29a/10], nisbetince [56a/01] ,nisbetine [26b/07] [31a/12],[26b/07], nisbetini [45a/02] nisbeti [20a/13], [20b/07,11,13], [21a/01,08], [21b/02], [22b/04], [23b/01], [24b/01], [41a/05], [24b/09], [26a/13], [28a/08,11], [29b/09,12] [30a/08], [39b/09], [40a/01,11,07,10,12,13], [40a/0809], [40b/01,02,04,08,09,10], [40b/01,02], [41a/06,07], [41b/01], [42a/06,07], [42b/06,07], [43a/07,08], [43b/01], [44b/07], [50b/07], [50b/11,13(2)], [51a/05], [54a/08], [55b/01,10,11], [56a/02,07], [65b/04], [70a/10], [100b/04], nisbetidür [24b/09], [41a/04,06], [41b/06,07], [42a/01,06], [42b/05], [42b/06,08], [43a/07,08,09],[43b/01,05,07], nişanı [72a/02], nişânın [4b/11], nişânından [19a/04], nişânına [63a/08], nişânınıñ [63a/07],niteliği [59b/11], niteliğün [101a/03], nûmî-y-ıla [81b/02] olduğı [2b/13] [72a/01],on birini [71b/06], , on sekizi [106b/05], ortaklığın [12a/01], ortaklıklarını [60b/01], oturuşın [91a/03], [109a/04], oturduğı [111b/03], 'ömri [2b/13], öñine [113b/03] ,Pârs perdahtı [107a/10] peykini [3b/11], rağkı-y-la [99a/13], ravza-i münevverine[2b/02], rengi [112a/06], rub'ından [13b/08,11], ruħ-ı muṭahharına [2b/02], sâ'atunuñ [1b/10], sağışınca [50a/12], saħîhine [15b/09], sağışında [60b/03], sanâ'atında [82b/11], şebâtsuz ıduğımı [2b/11], sebebinde [75b/02,04], sebebindendir [97a/10], [97b/04], sekizi [106b/05], ,sevdüğü [13a/06], [29a/06], sıfatınıñ [2a/07], şîhâtına [15b/06], sığduğı [67b/02], sirçe barmağı [94b/07], soħbetinde [4b/12], [80a/12,13], [80b/01,06,08], soħbeti [80b/13], soħbetinden [110b/02], [113b/08], soħbetine [112a/09] [113b/09], sözinden [26b/04], sözi [90b/11], şusuzluğın [113b/01], ,şuyın [116a/06], ,şuyına [108b/12], [115b/12],

şüreti [8a/03], [41a/07], [41b/08], [42a/08], [42b/08], [43a/09], [43b/08], [73b/06], [77a/02], [77b/08], [79a/01,03], [79b/02], [96a/12], [98a/02], [98b/08],[100b/13], [103b/06], şüret-ile [110a/07], şüretin [81b/04] ,şüretinden[81b/13], şuyın [116a/06] şuyına [108b/12] süñüginde [2a/05], şānına [2a/13], şekli [92b/08], [95a/01], [104a/01], [104b/10], [106b/10], şeklinde [64b/01] şerbetin [116a/02], şerhidür [91b/13], şerrinden [110b/01] şi‘rin [82a/04] ta‘rīfide [14/11], ta‘rīfine [15a/02], şabağaların [12a/02], şabağalarını [62a/09] şabağalarıyla [63a/13], şabī‘atına [80b/04], taḥsīlinün [109a/02], taḥdīrince [75a/13] taḥduğı [104b/01], taḥṭī‘i [82a/07],[83a/06, 09] tamāmından [13b/09], [13b/07], şarafı [27a/01], [30a/05], [44b/12],[100a/13], [103b/07(2)], [106a/05], şarafıdır [45a/01], şarafın [40a/01], [31b/01], şarafına [25a/13], [26a/05], [29b/13], [30a/05], [34b/08], [37b/10,11], [59b/07], [102a/10], [106a/01,09], şarafından [34b/08], [44b/09], [59b/10], [100a/12], [100b/01], [103a/01,05],şarafını [30a/05], şarafınıñ [29b/06], [30b/12], [39b/13], [59b/07], [102a/07,08], şarīkaların [81a/01], [81b/04], şası [93b/11] ,taşnīf kıldığı [6b/13], [90b/04], taşnīfindendür [105a/03], te‘līfi [30b/04], [109b/01], te‘līfide [20a/05],tertībi [38b/08], [62b/08], [63a/02], [65b/03], [96a/11], tertībin [61a/01], tertībince [26b/05] [33a/12], tili [107b/05,07,08], tilinüñ [107b/03], tīzi [31a/06],tīzligi [56a/04] tīzlig-iyle [8b/06] [81b/12] ŧoқuzu [106b/06], ŧolunduğı [109b/09], [114a/04], ŧomı [110a/01] ŧoprağıyla [4a/01], ŧuruşı [11a/03] ŧurışın [91a/03], ŧutduğı [100b/02],ŧutқalı [107b/10], ucı [105b/13], ucından [96b/07], ulaşduğı [91b/09], ulaşmağıını [44a/04], uluğınuñ [1b/04], unı-yıla [105b/03], uyışmaduğıına [29a/01], uzunı [94a/10], [96b/06], [97a/04], [99a/06,10], [99b/02], [101a/09], [101b/03], [104a/05,06], [105a/12], uzunıdır [75b/04], uzunlığı [91a/05], [91b/11,06], [92a/01], [95b/08], [97a/05], [98a/11], [105a/07,09], üçi [41a/06], [73a/13], [103a/10], üçin [106b/03], üçince [52b/08] [64a/06], üçine [23b/07], üçini [61a/03] ,üstinde [64a/06], üstinden [16b/03], üstine [17b/08], [52a/11], [54b/01], [92a/03], [97a/08], [104b/06], [106b/09], üzerindedür [52b/02], üzerine [2b/04], [6b/09] [7a/02] [9b/12], [11a/13], [11b/01,02], [13a/05], [16b/02], [17b/07,11], [18b/01], [19a/09], [22a/08], [24b/07,08], [25a/07], [25b/01,05], [26a/01,07], [27b/03,04,05,06,07], [28b/12], [29a/10], [29b/07], [29b/08,07,09,12], [30b/13], [31a/02,05], [31b/12], [32a/04, 07], [37a/04] [37b/02,04], [40b/08(2)], [40b/09,10], [44b/07], [49a/11], [50b/04(3),05,06], [51b/10], [52a/13, 09], [54a/01], [54b/10,12], [55a/02,08,12], [56a/08,09], [58b/03,05,06], [60b/07,13], [61a/07], [61b/05], [62b/10], [62b/13], [63a/04], [64a/02,09], [64b/01], [64b/01], [64b/07,11,13], [65a/01], [65a/01,05,07,09,10,11,12,13], [65b/01,02], [66a/01,05,06,07,08,11], [67a/02], [67b/09], [68b/10,11], [69a/01,06,12], [70b/08], [71a/06], [74a/03], [75a/07], [76a/02,04], [76b/01,02], [76b/03,06,07], [78a/01], [79a/03,10], [81a/06,12], [93a/03,05,07,08,11,12], [93b/03,04], [93b/05,06], [94b/07], [96a/01], [100a/06,07], [104b/08], [109a/01], [118b/13], üzerinedür [19b/01], [83a/09], vaktinde [31a/05], [95a/07], [113a/10] [116b/01,04,05], varduğı [31a/09] [121a/08], vasfını [105a/01], vaz‘ınıñ [91b/13], vehmine [37b/09], veznini

[16a/02],vilâyetinde [98a/09], virmegine [15b/07], yağın [115b/11], yağıyla [116a/02,07] yakınında [33a/08] [34a/10], yanaşduğunu [12a/03], yanı [94a/01], [101b/08], [104a/03,04], yanın [97a/12] yanına [103b/04], yanında [16b/03], yanındağı [53b/08], [54b/02,13], [55a/13], [100b/01], yanını [103b/04,05,06], yanınıñ [104a/05,06, 07, 08], yanında [68b/09], [69a/05,08], [70b/06], [71a/02], [72b/03], [74b/08(2)], [96b/10], [102a/03,05], [106a/07], yapışduğı [106b/07], yigregi [13a/07], yiri [9b/04], [18a/01,07], [54a/11], [57b/07], [61a/09], [63a/05], [94a/08], [105b/09], [106a/01,10], yiridür [95b/05] yirin [14a/01], [19b/08], [20a/07], [25a/08], [38b/01], yirinde [28a/08], yirindedür [53b/02,04,07,09], [76a/06], yirinden [16a/12], [98a/06], yirine [16b/04], [18a/11], [20a/09], [24b/04], [64a/01], [70b/09], [82b/07], [97b/09], yirini [38a/13], [57b/08], yitdügi [67a/05], yuğalığı [91a/05], [93b/12], [94a/01], yumşaklığından [9a/09], yürüşi [93a/13] yüzü [94a/08], [101b/06],yüzinde [99b/07], [103a/02], yüzünden [99b/11], [101b/13], [118a/11], [118b/02,05,09], [119a/03,05,08,11], [119b/08], yüzine [81a/04], [94a/07], [95b/11], [96a/01(2)], yüzini [99a/13], [105b/01], [106a/01], zamāni [68b/05], [69b/12], [70a/01,03,05,13], [70b/08], [72a/07,12], [73b/08], [74a/07, 08,11,12,13], [74b/06, 10], [75a/01,11,13], [75b/01(2), 03,04,06,08,09,11,12], [77a/06,08(2)],[77b/02], [78a/01,05], [79a/11], zamānına [68b/06], [73b/09], [75a/02], [75b/06], [77b/01], zamānından [75b/10], zamānını [71b/04], zamānınınun [70b/09,11,12], [71a/06(2)], [74a/06,09], [74b/02], [77a/07], zamānidur [71a/04,09], [72a/11],[72b/01], [72b/02], [74a/11], [74b/01], [75b/05(2)], zamānyla [74a/11], zārbı [77b/06], [78a/07], [79a/05], [93a/01], zārbınıñ [76b/01], [79a/02], zārbında [82a/02], zātında [13b/03], [29a/08], zātunuñ [2a/07], zerreleri [1b/12] zı'fı [18b/03], zīri [11b/05], [26b/12], [34b/08], [37b/11], [60b/10,11,12], [66a/04], zīrin [11b/05], zīrinden [34a/09], zīrine [65a/04], zīrinüñ [44b/09], zīr olduğı [29b/11]

-i

(İFYE)

sağına [29b/04], [109b/03], [113a/04], [113b/08], sağınıñuralar [109b/12] [110b/02, 07], sağınıñtuta:[109b/01], sağınmağ [33b/05], [34a/06,08], sağınmağda [34a/11], kaçımaklık [121a/06] berkideler [94a/06], [97a/08], [97b/02], [100a/02], [103a/02], [104a/10], berkidürler [104a/09], berkitmek-içün [94b/01],

-i,î

(Belirtme)

altıncıyı [39b/10], anları [5a/05], [14a/01,03], [30a/12], [39a/11], [57b/04], [71b/07], [110b/08], āvāzı [5b/13], [12b/09], [13a/06], [18a/09], [94b/07], [95b/06], [110b/07], [115b/07], [116a/04,05,10], [116b/10], āvāzları [1b/09], [9b/06], [57b/03], [59a/13], ba'zısını [8b/02], bağarsuğları [108b/05],barmağı [54b/13][55a/13],[53b/08], [100b/08]başlamaklığı [44b/10], [49a/05], [49a/08], beytleri [3a/09], [3b/09], bu'd-ı zī'l erba'ı [37a/13], bu'd-ı zī'l erba'ı [28b/07], [30b/06] [37a/13], bu'd-ı zī'l-ħamsı [28b/11], bu'd-ı zī'l-küll-i ve'l-erba'ı [28b/10], [30b/06],bu'dı [30a/08], [32a/03], [32b/05], [33a/11], [33b/10], [34a/07], [38a/01], [39b/11], bu'dını [28b/04,05] [30a/02(3)], [61b/10],[28b/04,05],bu'dü'z-zī bi'l-ħamsı [31a/13], bu'dü'z-zī'l-erba'ı [37a/13], bu'dü'z-zī'l-küll-i [Ş37a/10], bunları [96a/12], burğuları [106a/13], cedveli [31b/08], çengi [12a/12], [98b/01,13],

[100a/08], cima‘yı [116a/08], cismi [9b/04], cüz‘i [51a/03], dāyireleri [48b/04] [57b/08], delükleri[106a/12], destānları [16a/04], devri [70a/11] devr-i şanıyi [76b/12], devri [11b/01], [72a/10], [74a/12], [75a/13], devrleri [8a/03] [56a/07], [66b/08], [75b/13], didüğümüzi [92b/07], didüklerümüzi [113b/11], dördüncüyü [39b/09], du‘aları [109b/04,05], du‘āyı [114b/13], düzmeği [12a/09,10],[105a/01], edvārı [58b/04], emr-i ṭabī‘yi [67a/03], fāşilā-i yışuğrayı [69a/07], gelmeyenleri[2b/06] halkayı [97b/08], hareketi [71b/11], [74b/09], hareketleri [74b/04], hediyyeleri [5a/03], hişārı [120a/03], hiṭābı [114a/05], ‘irāķı [119b/03], [120a/06], ‘ibārātları [7a/12], iķā‘ı [67a/13], [76b/02,05], ikinci [39b/08], ‘ilmi [8a/13], [8b/09], [12a/06], [25a/12], ‘izzeti [11a/09], kâ‘ideleri [71b/08],ka‘ideyi [62b/11], [64a/13], [81b/09], [90a/01,03], [90a/03], kâfirleri [2b/04], kâvlini [59a/05], kelāmı [1b/05], kendüyü [109b/01], [110b/09], [111b/07], [113b/06], kılı [52b/08], kısmet eylemeği [31b/10], kısmı [31b/05,08], [41b/01,04], [56b/07(2),11], [57a/07(2)], kısımları[44b/02], [56a/04,09,10], kısmı[41b/04], [56b/10], [57a/01(2),04,07(2),13(2)], kimseyi [113b/07,08], kirışı [16b/03,08,10,12], [17a/03], [31b/11], [52b/07], [92a/09], [94b/01], [103a/06],[104b/01,02], kirışleri [100b/01], [102b/01], [104b/01,06,09], [108a/04], [64b/06], [65b/13], kitabı [35b/09], [58a/08,10],[58a/10], [73a/06], muḥabbeti [6a/09], mūsikīyi [113a/11], narı [115b/11], nağmeleri [9b/08], [15b/13], [24b/05], [38b/12], [59b/06], [63a/10], nağmeyi [13a/02,09], [13b/05], [20a/07,10], [25a/13], [61b/05], [62b/07], [109b/03], naķraları [66b/04], [76b/03], [77a/10], naķrayı [68b/12],naşihatları [80b/12], nefsleri [8b/11] [10b/06], nesneleri[116a/05,08], nāyı [96b/03], [97a/08], nisbetleri [11b/08], [24b/12], [25a/05], [40b/07], nişānları [64b/04], nīzeyi [99b/11], oları [75a/05], otları [115b/07], pīşeyi [98a/03(2)], pīşrevi [81b/07], raķķı [94a/07], [105b/03], şavtları [8a/04], [92b/08], sazı [9b/11], [101a/04,07],[103b/03], [105a/03],[112b/07], [116b/13], sāzları [8b/12], [111a/04], seni [6a/09], sevgüyü [112b/01], sırçayı [95b/01], sözi [76a/04], [90b/12], [113b/04], şüreti [82b/01,05,07], şartları [107b/01],şekli],[109b/08] [114b/09], ṭabaķaları [59b/01], ṭabaķalarıyla [63a/13], ṭarıķayı [28a/04], [83b/01], te‘līfleri [30a/10], [100a/10], terkībleri [117a/01], ṭutķalı [106b/10], tütüsleri [114b/13] ‘udı [91a/10], uşşāķı [5b/03], üçüncüyü [39b/08], veted-i mecmu‘ı [69a/04], yanı [102a/08], zaḥmeyi [25b/05,10], [29a/09], [29b/06,08], [81a/12], [81b/08], zārbi [93b/02, 07], zayīfi [4a/01], zencebīli [115b/13], zī‘l-erba‘ı [38a/03], zīrleri [100b/06].

-i, -i, -u, -ü
(Zarf-Fiil)

beñzedi dutduķları [104b/07], diyü [16a/05], [22a/06, 07], [23b/03], [31b/11], [33a/01], [35a/13], [40b/09,10], [45a/02], [52b/07], [54a/10,13], [54b/04,05, 06, 08, 09, 12], [55a/04, 06, 07 10], [59a/03], [69b/12], [70a/01, 03, 05], [71b/09], [75b/09,11], [95b/13], [96a/08], [96b/03], [99b/08], [108a/10], [109b/07], [116b/12],[119a/02], oynayı oynayı [9b/12], saķını ṭuralar [109b/12] [110b/02, 07], saķını ṭuta[109b/01], saķlayı ṭuta. [111a/05], tütüzü virse [115a/01]

-ib-ib**-ub-üb**

(Zarf-Fiil)

alıb [91a/01],[98a/02],[98b/01], ańılıp [34b/12], ayırıp [113b/03], bağlayıp [7a/01], bağş idip [113a/07], bakıp [81b/07], barābar olup [67b/11], beyān idüp [35b/06] belürdip [9/02], bişirüp [115b/08], [116a/03],bölüp [102a/02], bulıp [55b/08], cehd idüp [67a/13],cem´ idip [5a/07], cidd ü cehd idip [7a/11], çekip [58b/04], çeküp [5b/07], çıkarıp [57b/08], dizüp [5a/03], dutıp [15b/02], döküp [95b/02], düşüpdür [30a/01], [37b/10], düşüp [80b/13], düşüpdür [19a/13(2)], [37b/10], düzüp [5b/01], düzilipdür [62b/11], [104a/92], egilip [16a/12], el kavşurup [109b/09], eridip [107b/10], eydip [80a/05], fikr idip [64b/04], geçipdür [30a/01], girip [12b/06], gözedip [29a/10], ħamd idüb [2b/08], ħareket idip [9b/02], ħased idüp [110a/11], ısıdup [115b/08], inşād idip [5a/11], i´timād idip [7a/05], işidip [1b/06], katıp [107b/10], katup [115b/10,12], kaynadup [116a/01], kıyās idip [26b/01], koyup [102b/06], [97a/13], meyl idüp [11a/03], [111a/04], mūmlayıp [104b/05], mü´eşşir düşüp [80b/13], müteħarrık olup [68a/13], oқыıp [114b/13], olup durur [6a/04], rast idüp [5b/03], ri´āyet idip [90a/01] [62b/11], şarf idip [5a/05], seyr eyleyip [61a/07], seyr idip [61b/05], sıkıp [115b/12], şüru´ idip [14b/12], ta´accüb idip [6b/02], taħķīķ idipdür [25a/12], tercüme olup [6b/08], tesbīħ ü tehlīl kıılıp [1b/11], teyađđul idüp [11a/03], tīz idip [5b/09], urıp na´ra [6a/03], yād idip [3b/13], yoğurub. [95b/02]

-iban

(Zarf-Fiil)

dıtıban [6a/02]

-ıcaķ,-icek

(Zarf-Fiil)

başlayıcaķ [100a/12], bilicek [59b/01], bulunmayıcaķ [38a/13],[38b/01], düşicek [15b/05,08], eydicek[68b/12], [112a/11], gelicek [19b/11], [105a/03], [116b/02], işidicek [9b/09], [116b/10], hāşıl olıcaķ [103a/13], kısmet idicek[31a/10][30a/12], kıyās idicek [13a/13], koyıcaķ [94b/07], toķunıcaķ [15a/09], varıcaķ [110a/07] yanaşık olıcaķ [15b/02],zīyāde olıcaķ [118b/07]

-ıcı,-ici

(FİYE)

çalıcı [111a/07], [121a/08], eydici [121a07], [111a/08],
giderici [110b/01], güldürici [110a/04], sivindürücü [1b/09]

-ince, -ince

(Zarf-Fiil)

bilmeyince [7b/10], dimeyince [111b/01(2)], kısmet eylemeyince [30a/11], olmayınca [108a/09], ömrleri varınca [10b/19], ri´āyet itmeyince [107b/02], ri´āyet eyleyince [94b/13], tamām olunca [75a/08], toğru olunca [68b/12], varınca [10b/19],[55b/07],

-ıncı

(İİYE)

altıncı [11b/10], [35a/07], [36a/04], [38b/11], [40b/03], [43b/01,03,04], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01(13)], [48a/01], [49b/06], [53b/07], [56b/03, 06], [57a/01] [57a/06], [57a/13], [61b/02], [62b/04], [74a/10, 13], [75a/04], [77b/07], [78a/03], [83b/01], [84a/01], [117a/03], altıncısına [71b/02], altıncıya [39b/10],altıncıyı [39b/10], altmış yidinci [59a/04], bişinci [100a/12], [117a/03],

[11b/09], [30a/10], [35a/06], [36a/02], [40b/01], [43a/01], [43a/03,04,05(2)], [43b/07], [44a/03], [44b/03], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01(13)], [47b/01], [48a/01], [48b/10], [48b/13], [49a/02], [49a/04], [49b/02, 05], [49b/07(2),08], [49b/11], [50a/03], [53b/05], [56b/10], [57a/07,13], [59b/08], [62b/04], [72a/08], [72a/12], [74a/09(2)], [78a/07], [83b/01], [84a/01], [92b/04], bişincisi [68b/03], bişincisidir [57a/11], bişincisidir. [57a/10], bişincisine [71b/02], bişinciye [39b/08], bişinciye [39b/09], dördüncü [11b/08], [28b/12], [29b/13], [30a/07], [34a/09], [35a/05], [36a/01], [37b/02], [42b/02, 03, 04], [43b/02], [44a/01], [44b/04], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01(13)], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [48b/08, 09], [49a/11], [49b/01,05,06,07,08,10,11], [50a/08,10], [52a/07], [53b/03], [56b/07], [57a/03], [58a/09], [59b/04], [62b/03], [63a/02,06,08,10], [68a/13], [72a/08,11], [74a/02,08,12], [79a/02], [83b01], [84a/01], [85a/01], [92b/02], [93a/13], [93b/07], [100b/09], [116b/13], [117a/03], dördüncüsindedür [44b/11], dördüncüsüne [71b/01], dördüncüye [39b09], dördüncüyü [39b/09], elli altıncı [117b/09], elli birinci [117b/07], elli bişinci [117b/09], elli dördüncü [117b/08], [57a/12], elli ikinci [117b/08], elli tokuzuncu [56b/09], elli üçüncü [117b/08], [57a/10], elli [117b/07], evvelinci [11b/05], [106b/10], ikinci [5b/01], [8a/06], [14a/04], [14b/06, 09], [15a/07], [16a/04], [18b/12], [19a03, 06(2), 07], [20a/06, 10], [20b/06, 12], [21b/02], [22b/13], [23b/08], [24a/05], [30a/01], [32b/05], [34a/06,07], [35a/02], [35b/11], [37a/05,13], [39b/07], [40a/02, 10], [41a/02,03(2)], [41b/01,04(2),05(2)], [42a/03], [42b/01,03], [43a/02,05,09], [43b/03,04], [44a/04], [44b/03], [45a/03], [45b/01(13)], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [48b/05,09], [49a/02,10,11,13], [49b/05,10], [50a/02,03, 07], [51a/03(2)], [53a/13], [56b/04,11], [57a/01,02, 13], [57a/13], [59a/12], [60b/07,08,11(2)], [61a/06], [61b/01], [62a/05(2),06,08], [62b/03], [67b/12], [70a/12], [72a/04,05], [72b/01], [74a/07], [74b/08(2)], [75a/04,10], [75b/10], [76a/05, 07, 09, 10], [76b/01, 03], [77a/01, 07], [78b/07], [83b/01], [84a/01], [84b/01], [85a/01], [85b/01], [86a/01], [86b/01], [87a/01], [87b/01], [88a/01], [88b/01], [89a/01], [92a/11], [96b/01], [106a/09], [116b/13], [117a/02], ikincisi [68a/06], ikincisidir [56b/02], [61a/11], ikincisine [71a/13], [93a/05], [96a/05], ikinciye [39b/08], ikinciye [39b/08], kırk altıncı [117b/05], [59a/13], kırk birinci [117b/03], kırk bişinci [117b/05], kırk dördüncü [56b/06], [117b/04], kırk ikinci [117b/03], kırk sekizinci [117b/06], kırk tokuzuncu [117b/06], kırk üçüncü [117b/04], kırk yedinci [117b/06], kırkıncı [117b/03], on altıncı [12a/07], [62b/06], [84a/01], [91a/07], [117a/07], on birinci [12a/02], [36a/11], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [56b/10], [62a/09], [62b/05], [84a/01], [100b/11], [117a/05], on birincisi [57a/09], on bişinci [12a/06], [62b/06], [74a/02], [80b/09], [84a/01], [117a/06], on dördüncü [12a/05], [56b/01], [62b/05], [79b/11], [84a/01], [75a/04], [103a/11], [117a/06], on ikinci [12a/03], [36a/13], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [57a/12], [62b/05], [64a/03], [74a/02], [84a/01], [117a/05], on sekizinci [12a/09], [95a/02] [117a/07], on tokuzuncu [12a/10], [96b/01], [117a/08], on üçüncü [12a/04], on üçüncü [31b/05, 08], [62b/05], [84a/01],

[117a/06], on yidinci [12a/08], [59b/02], [62b/06], [84a/01], [93b/08], [117a/07], onuncu [12a/01], [36a/10], [37a/01], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [57a/01], [60b/01], [62b/04], [75a/04], [84a/01], [117a/05], onuncusu [57a/06], otuz altıncı [13a/01], [117b/01], otuz birinci [12b/09], [116a/05], [117a/12], otuz beşinci [12b/13], [117b/01, 10], otuz dördüncü [12b/12], [117a/01, 13], otuz ikinci [12b/10], [116a/10], [117a/12], otuz sekizinci [19b/02], otuz üçüncü [117b/02], otuz üçüncü [12b/11], [116b/11], [117a/13], otuz yidinci [117b/01], otuzuncu [12b/08], [115b/07], [117a/12], sekizinci [11b/12], [24b/01], [36a/07], [37b/10, 12], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [52a/07, 10], [62b/04], [83b/01], [84a/01], [117a/04], sekizincisi [56b/13], dokuzuncu [11b/13], [36a/08], [37b/11], [38a/02,05], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [62b/04], [74a/02], [83b/01], [84a/01], [56a/06], [117a/04], [57a/03], üçüncü [8a/12], [11b/07], [14a/05], [14b/06], [19b/01], [20a/10], [21a/07], [21b/02, 10], [23a/09], [24a/01], [29b/10], [30a/04], [33b/05], [34a/07], [35a/03], [35b/13], [40a/11], [41b/03], [42a/01,02, 03], [42a/04], [45a/03], [45b/01], [46a/01(13)], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01], [49b/01], [49b/06], [53b/02], [60b/11,12], [62b/03], [63a/03, 04, 07, 08,09], [72a/06, 07], [72b/02], [73a/03], [74a/07], [74a/11], [75b/11], [76a/11, 12], [76b/08], [77a/01], [83b/01], [84a/01], [84b/01], [85a/01], [88a/01], [92b/01], [93a/09], [116b/13], [117a/03], üçüncüsüdür [56b/03], üçüncüsüne [71b/01], üçüncüye [39b/09], [76a/09], [93a/12], üçüncüyü [39b/08], yidinci [11b/11], [35a/08, 11], [36a/05], [40a/02], [45a/03], [45b/01], [46a/01], [46b/01], [47a/01], [47b/01], [48a/01(13)], [52a/06], [53b/09], [62b/04], [74a/02], [75a/11], [83b/01], [84a/01], [117a/04], yigirmi altıncı [12b/04], [108a/04], [117a/10], yigirmi birinci [12a/12], [98b/13], [117a/09], yigirmi beşinci [12b/03], [107a/01], [117a/10], yigirmi dördüncü [12b/02], [105a/01], [117a/09], yigirmi ikinci [12a/13], [101a/02], [117a/09], yigirmi sekizinci [12b/06], [111a/06], [117a/11], yigirmi dokuzuncu [12b/07], yigirmi dokuzuncu [115/12], yigirmi dokuzuncu [117a/11], yigirmi üçüncü [12b/01], [103b/08], [117a/09], yigirmi yidinci [12b/05], [56b/02], [109a/02], [117a/11], yigirminci [12a/11], [98a/03], [117a/08], yitmiş altıncı [58a/02], yitmiş birinci [59a/12] yitmişincidir [56b/13]

-isar,-iser

(Gelecek Z.) olırsardur [38b/03]

-iş,-iş

(FFYE) çıkışın [91a/03], duruşu [109a/03] girişin [91a/03] oturışın [91a/03], [109a/04], sağışında [60b/03] sağışınca [50a/12], tırışın: [91a/03].

-ik

(İFYE) birikdürse [70a/12], birikmişdür [29b/09], birikür [60b/04]

-ile, -ıla

(Vasıta)

A-YH ile [56a/04], ‘adl-ile [8a/05], anuñ-ıla [113a/07], [15b/13], [29a/13], [31a/06], [61a/06],[30b/05], artuğ-ıla [32a/04,05], artuğ-ıla [32a/04], asānlig-ıla

[11b/02], [45a/02],[7a/10], āvāz-ıla [5a/01], [9a/04], āvāz-ıla [116a/01], avāzı-y-ıla [94b/08], āvāzlar- ıla [1b/08], ‘avretler-ile [111b/05], B-y-ile [32b/07(2)], [32b/09(2)], baħr-ıla [49b/11], barmağ-ıla [100b/05], biri biri-y-le [15a/12], [15b/01], [112b/11], bir-ile [22b/05], birisi-y-ile [32a/03], [32b/06], biri-y-ile [32b/08], boynı-y-ıla [99a/06], bu‘dları-y-la [34b/10], C -ile [32b/11, 12], C- ile [33b/02], ile [34a/02], cān-ıla [5a/13], cemā‘atı-y-ıla [39a/03], cülāb-ile [115b/08], çeng-ile [99b/04], D -ile [32b/07], devlet-ile [6a/12], devr-ile [70a/13], dörd-ile [20b/13],dörd-ile [24a/12], [25a/01, 05], [53a/04], ebrīşim-ile [97b/06], el-ile [100a/09, 10(2)], [103b/05], erģanūn-ıla [1b/09], fāşıla-y-ıla [70a/06, 08], firāset-ile [121a/09], Ğ ile [52b/13], Ğ -y-ıla [32b/07], ħaber-ile [4a/02], ħadd-ıla [9b/08], ħāl-ıla [5a/09], ħareket-ile [73a/03, 04], [9b/06], ħikāyet-ile [112b/03], ħikāyetler-ile [112b/13], görmeg-ile [82a/01], ħukmi-y-ile [14b/02], ħaġġ-ıla [40b/07], hezl-ile [6a/11], hüsn-i işķāl-ile [57b/04], ‘ibārātlar-ıla [7a/08], iħtilāf-ile-dür [49a/05], iki-ile [20b/01], iki-y-ile [25b/03], [32b/08], [33a/05], incīr-ile [116a/01], irürmek-ile [3b/11], ‘işret-ile [10b/10], izzet-ile [4a/13], KA-ile [56a/05], KB ile [53a/03], KD ile [56a/05], KĦ ile [56a/05], KH ile [56a/05], kıl-ıla [16a/05], [51b/01], kıllet-i bızā‘at- ıla [7a/04], kışm-ıla [44b/04], [48b/09], [56b/03], [56b/04], kıyās itmeg-ile [65a/05], kıyās itmek-ile [19a/09], kıyās-ıla [13b/07,09, 10,12], kiriş-ile [25b/03],[97a/11], kirişi-y-ile [23a/07], ħopan-ıla [19a/05], ħuds-ile [8b/11], [10b/06], ħuşūr-ı şanā‘at-ıla [7a/04], ħuvvet-ile [66b/10], LA ile [56a/05], lafzuñ-ıla [69a/12], laġfeleri-y-ile [112b/07], laġfe-y-ile [112b/03, 13], LB-ile [56a/05], LH-ile-dür [56a/06], ma‘nī-y-ile [57b/09], meşleş-ile [66a/04], mīzān-ile [67a/02], mūm-ıla [108b/08], muġlak meşnā ile [53a/01], nağmeler-ile [1b/08], [9a/04, 07], [61b/11], nağmesi-y-ile [100b/03], [20b/03], [20b/09], [21a/02, 10], [21b/06,13], [22a/02], [22b/06], [23a/04,11], [31b/01], [19a/05, 07], nağra-y-ıla [73b/03], nağra-y-ıla [74a/06, 07],[72a/04,05, 08(2), 11],[74a/09(2)], nefis-ile [2b/12], nev‘-ile [32a/05,07], [33a/03, 10, 12],[33b/11],[34b/05, 09], nisbet-ile [56a/02], [64a/09],[97b/10], nūnı-y-ıla [81b/02], oğlanlar-ıla [111b/05], olan-ıla [24a/12], olmaġlığ-ıla [33b/07], on altı-y-ıla [21b/02], oran-ıla [110b/04], ortaklığ-ıla [52a/01], rakğ-ıla [100a/13], [105b/01], riyāzet-ile [10b/04], rühlar-ıla [8b/11], şafası-y-ıla [5b/03], şarīķa-y-ıla [112b/04], sāz-ıla [1b/04], sebeb-ile[6b/04], [25b/11], [29a/09], [31a/08], [3b/11], [44a/01], [44b/10], [49a/02], [73a/11], [76a/08], [107a/03], sebeb-i ħafifler-ile [70b/10], sebebi-y-ile [71b/04],sebeb-i şakīl-ile [70b/03,04], sebebler-ile [11a/07,13], [30a/08], sekiz-ile [21a/08], sırça-y-ıla [99a/12], şūret-ile [12a/07], [15b/05], [15b/08], [19b/05], [45a/03], [51a/06], [59b/13], [69a/05], [82b/02], şūret-ile-dür 104b10,şu-y-ıla [107a/12], [115b/12], [76b/13], şart-ıla [50a/13], [81b/09], şart-ıla [68b/07], şart-ılan [48b/07], ŧabaķalarıyla [63a/13], taħta-y-ıla [1002b/07], taķdīrle [50b/09], tarīķa-ıla [65b/06], tarīķa-y-ıla [63a/11], [114b/04] , TB ile [32a/13], [33a/13], te‘si-y-ile [81b/01], tertīb-ile [61a/12], tīzligi-y-le [8b/06], ŧutķal-ıla [99a/12], [105b/02], [107b/13], [95b/02], T-y-ıla [32b/06], T-y-ile [33a/05], ulaşdurmağ-ıla [41b/01, 05], urmag-ıla [14b/07], uç-ile [23a/10], [26a/13], ūni-y-ile [105b/03], vāsıtası-y-ıla [44b/06],

vāsiṭa-y-ıla [103a/09], [7b/08], [13a10, 11], [16a/01,11], [27b/03], [35b/02], [36b/12], [37b/01], [38a/02], [39a/01], [39b/03], [107a/09], vech-iledür [37b/07], [38a/05], “yā”-y-ıla [4a/12], yağı-y-ıla [116a/02, 07], yaş-ıla [4a/09], YH -ile [53a/02], yigirmi-ile [28a/11], yir-ile [31a/09], [55b/11], [91b/10], yitmiş altı ile [28a/08], za‘ferān-ıla [107b/10], zaḥme-y-ile [81a/12], zamān-ıla [70b/02], zamānlar-ıla [68a/11], zārūret-ile [27b/12], [110b/03], [111a/12], zevḳ-ile [10b/10], [25a/12], zīr-ile [53a/02], ziyāde-y-ile [32b/04, 10], [33a/03,06,09]

-k

(FİYE)

budaḳdur [111b/10], büyügi [27a/12], dilek [9a/02] [114a/06], eksük [39a/13], [98b/02,11,12], [119b/10], [108b/12], eksükdür [37a/03], ırak [14b/04], [98b/07], ıslağ [115b/13]; ortaklığın [12a/01], şovuk [107b/12], [116a/07] [107a/12]; yumşaklığından [9a/09];

-k

(FFYE)

yaḳalar [99a/13]

-k

(Gör.G. Z..)

bildük [63b/01], çıkarduk [39b/13], didük [55b/09], [81a/07], didükdi [20a/06], diledük [37b/02], dilerdük [37a/10], dimiş-idük [35b/07], geldük [7b/07], gördük [37b/03], kısmet eyledük, [37b/01,05], koduk [69b/13], [70a/01,03,05], itdük [38b/08], ma‘lüm olageldük [15b/12], resm eyledük [63a/12], taḳsīm ide-y-idük [37a/10], yazduk [25a/06]

-ka,-ge

(İİYE)

baş+ka: [59a/02]

-kek

(İİYE)

irkek[116a/03]

-ken

(-iken)

eydürken [112a/01], dururken [91a/12], ṭolunurken [116b/05], variken [11a/09], yaş iken [97a/11], yaturiken [116a/08]

-ki

(Aitlik)

elindeki [112b/07], evvelki [7b/01], [18a/13], [18b/12], [18b/13], [19a/01], [19a/07], [20b/06], [27b/12], [28a/13], [36b/01], [36b/08], [39a/06], [39b/07], [40a/07], [41a/01], [41a/01], [41b/01], [42a/01], [44a/05], [44b/04], [48b/07], [48b/10], [48b/10], [49b/04], [50a/03], [53a/06], [54a/11], [56b/04], [56b/07], [56b/10], [57a/04], [57a/07], [60b/05], [60b/05-06], 67b/12], [68b/01], [72a/09], [73a/03], [73a/04], [73b/03], [74b/07], [74b/07], [79a/01], karşındaki [50b/10], yukarığı [51a/09] [54b/03], [65b/04],

-ğı

(Aitlik)

altındaki[100b/09], arasındaki [24b/09],[78a/05], şöñrağı [13a/07,10], [36b/04], [64a/11], [68b/02] [73a/04], yanındaki [53b/08], [54b/02, 13], [55a/13], [100b/01], şimdiki [9a/05], [10a/05], [63a/11], [65b/13], [70b/12], [71a/05],

-ku

(FİYE)

uyku [121a/04]

-1

(İFYE) eksilür [99a/07]

-1

(FFYE) açılır [110b/08], ańılan [31a/12], [91a/01], ańıldı [73a/01],ańılıb [34b/12], ańılmaya [13a/07], [112b/04], ańılmıř: [49b/03], ańılmıř-ıdı [48b/01], anılsa [28a/03], ańılır [73a/12], ańılmıřdur [25a/10], [39a/05], [44a/08.] [44b/01], [64a/08], boğulur [110b/08], burulan [108b/11,12], burulmış [92a/09], [99b/11 [107a/01], [108a/01], çekildüği [92b/06], [64b/02], çekilen [14a/08], [16a/11], çekilmekte [14a/09,12], çekilmekdür [14a/01,04,05], çekilmış [14a/07], döğülmış [99a/11], düzile [6b/09], düzilipdür [62b/11], [104a/92], düzilmemişdür [64a/10], egilib [16a/12], egilmışdür [37a/13], eydildi [66b/01], geçilürse [22b/03], işidilen [13b/06,07,08,10,12,13] işidilmek [13a/11], işidilür [18b/10], [25b/05,07,12], [27b/05,09], [50b/09], [51b/12,13], [52a/08], kızılır [95a/08], kesilmemiş [98a/06], kesilmış ola [91a/12] [98a/01], koyulan [17b/08], [22b/02], [54a/09,11,13], [54b/01,02,05,12], [55a/03,07], [55b/05,06,07,10,11], [62a/01], [66a/08], [102a/10], koyuldu [11b/01], koyulduğı [64b/13],koyulmaz [94b/07], koyulmışdur [64b/03], [53a/01,13], [11b/02], [36b/01,03], [54b/08], koyulan [55b/05], koyulmışdur [53a/12], koyulur [54b/06], örtülmek [101b/07], sayılır [27b/02], tutilmışdur [64a/01], urulacak [97b/09], [96b/10], yapışılan [106a/07], yaradılmış [1b/12][2b/03], yaradılmışdur [67a/03], yaradılmışların [3a/03], yaradılmışlar [1b/08]; yazıla [6b/08],yazılan [23a/08], [23b/01,05], [24b/13], [26a/02], [26b/02,05], [27b/02], [36b/01], [48b/04], [56b/01,03], [59b/01], [81b/07], [90a/01,03], [98b/01], yazılandan [121a/08], yazılandur [92b/08], yazılanlar, [18a/09], [19a/12], [34a/12], [116a/04], yazılanlardan [34b/12], yazılanlardur [79b/02], [96a/12], yazıldı [63a/13], yazılmışdur [34a/11], yazılır [35a/01], yazılsa [35b/07], yer koyulmaz [94b/07]; yonulmağ [95b/01], [105a/05], [104a/01,05]

-la,-le

(İFYE)

ańlana [73b/02], ańlanmaz [29b/01], ańlanur [8a/01], 19a/02], [26a/08], [26b/05], [35b/07,08], [72b/07,10], [113b/06], aralamak [31a/09], [34b/02], [37a/06] aralamayalum [31a/06], aralayalum [31b/01], bağışlasa [113b/05] bağlamışlardur [16b/03], bağlanan [16b/04], bağlasalar [51b/04] bağlayalar:], [97a/12], [97b/05], [99b/11], bağlayub [7a/01], bağladı [112b/11] bağladığı [103a/13] bağladığları [60b/04]; bağlamağlığ [49a/05], bağlamağlığı [44b/10], [49a/08], bağlamasa [70a/10], bağlana [61a/12], [118a/06,07,13], [117b/12,13],[119a/10,13], [120b/01,02,03,05,06,07,08], [118b/04,05,10], [120a/01,02,05,08,09,10], [118a/01,02,03,04,05,08,11], [119b/01,02,04,05,06,07,08,11], [118b/08,11,12], bağlansa [62a/12], bağlanur[62a/10], [62b/01], bağlasa [61b/05] bağlasalar [60b/05,07], [70a/09], bağlaya [100a/13],[103a/12], [106b/09], [112a/02], [112b/05], [121a/10], bağlayacak [61a/07],[63a/05], bağlayalar [50a/12], [59b/04], [62a/11], [108b/06], bağlayalum [62b/09], bağlayan [103a/12], bağlayıcak [100a/12], beklemiş [111a/12], dinlenür [112a/12], evlenmek [110a/13], ezberlemek [110a/03], ezberleye [109b/05], ırlamağ [37a/05], ıslağ[115b/13], ıslanmış [108b/13], karşulaşmaya

[112b/06], katılaşımaya [113a/07], mümlayıb: [104b/05], saklamakdan [31b/01], saklansa [70a/11], saklar-ise [90a/04], [90a/02];saklarlardı: [8b/13];saklaya: [110b/10];söylememişdür: [14b/11], söylemeye [113b/04,06], söyleşe [111a/13], söyleşmekden [109b/03];,söz karşılaşsa [112b/06] söz söyleşmeye [111b/06],

-la

(vasıta)

biribirile [112b/10], birisiyle [70a/07], bu'dları-y-la [34b/10], buyruğıyla [7a/01], etiyle [116a/04], kuvvetiyle [8b/06], lafzlarla [68b/06], ortasıyla [74a/07, 10, 13], rakkıyla [99a/13], tabakalarıyla [63a/13], sekizle [23a/01], toprağı-y-la [4a/01], yirle [55b/12], zamânı-y-la [74a/11], zihni tizligiyle [8b/06]

-lar,-ler

(Çoğul)

âdemîler [80b/01,05,07(2)], âdemîlere [25a/07], aħmaqlar [11a/04], 'âlâmetlerden [18a/07] âlâtlar [50b/06] âletler [50b/03], 'âlimler[8b/07], [90b/05], 'âlimlerüñ [11a/05], [90b/11], anlar [10b/12], [25a/13], [52a/13], [58a/13], [77b/05], [116b/13], [117b/13], anlara [24a/02], [116b/12], [36b/03], [57b/07], [81b/03], [103a/02], [111a/13], anlardan [8b/07], [38b/04], [72b/07], [74b/04], [92a/12], [111b/03] anları [5a/05], [14a/01,03], [30a/12], [39a/11], [57b/04], [71b/07], [110b/08],anlaruñ [3a/02], [7a/05], [14b/02], [59a/02], [66b/05], [67a/08,12], [81a/03], [113b/09], [121a/09], 'ârifler [2b/10], aşıllardur [49b/03], aşkâra kılanlardur [2b/05], âvâz çıkmaklar [66b/ 04], âvâzlar [16a/07], [30b/03], [59a/13], [59b/07], [73a/09], [80a/13], [107a/04,05], âvâzlara [73a/08], âvâzlarda [68b/07], âvâzlardan [13a/12] âvâzeler [5a/02], [23b/07], [59a/11], [107a/02], âvâzları [1b/09] [9b/07], [57b/03] [59a/13], âvâzlar-ıla [Ş1b09], âvâzlaruñ [15a/10], [80a/11], avretler-ile [111b/04], avretlerün [111b/11], bağarsuqlar [108a/09] [108b/03,08], bahâdurlar [80a/13], bahrlar [48b/03], [49b/03], [50a/11] bahşlaruñ [17a/08], barmaqlar [95b/06] başların [112a/97], [116a/09], bemlere [68b/06] beytler [6b/01], [110a/05], beytleri [3a/09] [3b/09], bu'dlar [22a08], [23b08], [27b/13], [29a/05], [30b/02], [49a04], [97a10], bu'dlara, [27a13], [27b/10], [30b02], [31b/13], bu'dlarda [27a12], bu'dlardaki [26b/08], bu'dlardan [27b11], bu'dlardan [30b/10], bu'dlardur [23b/03,07], [24a/03], bu'dlar-ıla [34b10], bu'dlaruñ [11b/01], [19b/01], [19b/13], [25a/10], [27a/11], [30b/04], [32b/03], bularsuz [11a/01] bulara [19a/08],22b/11], [80a/08], bulardan [23b/07], [26b/10], [28a/01], [30b/03],[38b/06], [59a/01], buları [8a/06], [51b/04,07,08], [68b/06], bularuñ [7b/13], [8b/08], [23a/13], [26b/03], [38a/10], [38b/07], [39b/11], [49a/05], [56a/10], [58b/03], [60b/04, 13], [65b/08], [71b/11], [75a/09], [75b/06], [90b/09], [91b/05], [102b/12], [106b/02], [111a/03], bular [19a/08], [26b/01], [51b/03], [68b/01], [8b/05,09], bulardur [35b/10], [61a/04], [61b/03], [74a/01], [75a/03], [102a/10], bunlar [9a/06], [25a/03],bunları [96a/12],bunlaruñ [25a/04], [30b/01], [58b/01], burğucuqlar [102b/01], burğular [103a/01,05], burğulara [103a/04], burğuları [106a/13], câhiller [8b/13] [11a/06], câhillerden [110b/10], [111a/05], câhillerüñ [113b/08], cema'âtlar [38a/09], [67a/05],cevhler [5a/03], cüz'lerüñ [51a/05], çanağlaruñ [96a/09], dâyireler [38b/10], [39b/01], [44a/08], [57b/13], dâyirelerdür [44a/09,11], [57b/13],

dâyirelerde [49a/07], dâyrelerdedür [57b/01], dayireleri [48b/04], [57b/08], dayirelerüñ [38b/04], [41a/01], [44a/07], [45a/02], [48b/05], [56b/02], da‘vet idenlerdür [2b/06], delükler [102a/06], [102b/07], [96b/11], delüklere [97b/11],[102a/13], delüklerin, [97a/06], delüklerün [97b/10,12,13], delükleri [106a12] destānlar [16a/05], [51a/10], [51b/03], destānları [16a/04], destānlarıñ [11b/06], devrler[11b/10], [66b/07], devrlerde [73a/07], devrlerdür [71b/03], devrlere [56a/07], devrler [48b/01], devrleri [8a/03], [56a/06], [66b/08], [75b/13], devrlerüñ [39b/12], [62a/01], [58a/07], [75b/03], didüklerümüz [113b/11], didüklerümüz [100b/05] du‘ālar [109b/03], du‘āları [109b/04, 05], düşmenler [112b/11], edvālarıñ[52a/09], fāsılālar [69b/10], [70a/04] fāsılālarıñ [81a/11], faşllar [91a/02], fażıllar[90b/05], felekler [8b/02], gelenlerüñ [58a/11], gelmeyenleri [2b/06], gönüllerden [1b/14], güyendelere [112a08], günahkālarıñ [3a/03], hareketler [67b/10], hareketlere [9a/11], hareketleri [74b/04], hareketlerün [72b/03], [68b/09], harfler [67b/06] harflere [67b/04], harīfler [116b/07,08], hātunlar [110b/02], hediyeleri [5a/03] hekimler [108a/05],] herekler [106a/ 06] , herekler [103a/01],herekleri [106a/06], heves idenlerüñ [12b/05], heves kılanlara [11b/03], hiddetlerüñ [14a/02], hikāyetler [110a/04], hikāyetleriyle [112b/13], hüner-mendler [4b/12], ıstılāhlar [68b/04], ‘ibārātları [7a/12], ‘ibārātlar-ıla [7a/08] ‘ibārātları [7a/12] ikā‘larıñ [12a/04], [79b/02] ‘ilmeler [7b/11], ipler [99b/12] iplerün [100a/01], işbulardur [56b/01,08,12] [57a/02,05,08], [63a/01] işidenler [80a/10],işidenlere [8a10], [112a/05,12], kâ‘ideleri [71b/08], kâfirleri [2b/04], kāmiller [67a/12], kendüler [113b/11], kıllar [50b/05], [99b/13] [112a/03], kıllarda [14b/05], kıllardan [11b/01],[96a/05], kıllarıñ [64b/08], [94b/11], kıranlardur [2b/06] kısımilar [37a/01], kısımilara [31b/09], [48b/01], [49a/07], kısımilarıda [36b/05,09], kısımiların [50a/04], kısımiları [44b/02], [56a/09,10], kısımilar-ıçün [31b/09],kısımiların [34b/04], [35a/10], [49b/05],kimselere [25a/12],kirişler [18b/09], [64b/02], [65b/02,11], [102b/10], [104b/05], [106b/09], [107a/03], [107a/04], [108a/11], [108b/11], kirişlerde [106b/06], [108a/06], kirişlerden [18b/10], [92b/01], [108b/11], kirişlere [106a/13],kirişleri [64b/06], [65b/13] [100b/01], [102b/01], [104b/06], [104b/09], [108a/04], kirişlerüñ, [24b/06,12], [104b/07,08], [105b/10], [106b/04], kişiler [82b/11], kişilere [50b/01],kişilerüñ [113a/01], kitāblara [90b/06], kōkular [109b/13], lafzlarla [68b/06], laţifeler [110a/04], maḥfillerüñ [111a/06], maḥamlar [80b/03,07], maḥamların [80b/05], maḥşüdlar [7a/06], maḥşüdları [7a/07], meclisler [81a/06], meclislerüñ [111a/06], mecmū‘lar [70a/02], mescidlerde [8b/12], [9a/06], meşnālardan [103a/03], muḥaḳḳıḳlar [7a/08], [13a/13], mutāla‘a kılanlar [67b/03], mübtedīler [28a/05], mübtedīlere [7a/10,13], [28a/03], [83b/13], [90b/01], müddetler [67a/07], nağmeler [15b/04], [48b/13], [49a/01], [50a/11], [51a/11], [55b/05], [64b/05], nağmelerde [60b/03],nağmelerdür [15a/12],[15b/01], [49a/01], nağmelere [15a/05], [36b/08] [49a/12], [55b/13], nağmeler-ıçün [64b/03] nağmeleridür [51b/06], nağmelerüñ [8b/01], [15a/08], [18a/08], [25a/08], [28b/13], [29a/02], [38a/10], [55b/07,08], [56a/04], [59a/01,06], [61a/12], [66a/01], [80a/11], nağmeler-ile [1b/09], [61b/11],

[9a/04,04], [9a/07], nağmeleri [9b/08], [15b/13], [24b/05], [38b/12] [59b/06], [63a/10], nağralar [66b/04], [70b/05], [71b/12], [75a/03], nağralara [73a/08], nağralardan [73a/01], nağraların [70a/09], [76b/07], [82b/04], nağraların [15a/08], [69a/11], [78a/06], nağraları [76b/03], [77a/10] naşihatları [80b/12], nesnelere [44b/01],[110a/03] [110b/01], nesnelere [109b/01], [110a/09],[110b/07] nesnelere [11b/09], [12b/08,09,12], [16a/05], [26a/12], [39b/12], [64a/04], [110a/08], [116b/11], nesnelere [48b/12],niceler [36b/13], nisbetler [26b/05], [39a/11,12], [100b/04], [110a/08], [116b/11], nisbetleri [11b/08], [24b/12], [25a/05], [40b/07], nişanlar [16a/06],[51a/11],[64b/02],nişanları [64b/04],nişanlar-ıçündür [53a/11], niyyetler [6b/01], nüshalarda [34a/10],oğlanlar-ıla [111b/04],olar [111b/06], [44b/04], [57b/05], otları [115b/07], oturanlardan [111a/09], rûhlar-ıla [8b/11], rûba'iler [110a/05], şâlihler [109b/13], şavtlar [64b/03], [67b/05, 06], [76a/11], şavtlara [67b/05], şavtları [8a/04], şavtların [81b/12], şavtlar [64b/03], sazlar [98b/10, 12], [111a/02], sazlara [98b/11], [99a/02], [108a/01], [111a/03], [111b/08], sazları [8b/12], [111a/04], sebebler [26a/02], [30b/05], [72b/03], sebebler-ile [11a/01], [26a/02], [30a/08], [30b/05],[72b/03], sebeb-i hafifler-ile [70b/10], sözlere [112b/13], şüretlerin [81b/12], şartlar [107b/01] şartları [107b/01], şîrler [112b/06], ta'âmlar [114a/07], tabakalar [57b/08], [62b/02(2)], tabakalarda [65b/10], tabakaları [59b/01], tabakaların [57b/10], [62b/03], tabakalarıyla [63a/13], tabî'atlarde [111b/10], tağlar [80b/03] tarikalar [76a/12], tarikaların [81a/01], tarikaların [82b/04],te'lifleri [30a/10], [100a/10], terkibler [28b/13], [37a/01], terkibleri [117a/01], terkiblerin [12b/13], [13a/01], [117b/10], tonlar [109b/12], [110a/01], [114a/03], tüsüleri [114b/13], üstadlardan [110a/06], üstadların [58a/12], üstadlar [16b/01,08], [17b/02], [20a/01], [22a/04], [52a/12], [58b/05], [62a/13], [68b/08], [72b/11], [74b/07], [76a/05,10], [77a/02], [78a/03], [90b/05], [91a/09,01], [95b/01], [96a/01], [98b/05,11], [104b/03], [108a/11], [108b/09], [109b/08], [110a/07], [117b/13], [118a/11], [118b/06], [119a/02], [119b/09], veted-i mecmû'lar [70a/02], vetedler [69b/09], [72b/04], vetedlerden [70b/13], vetedlerin [81a/11], yazılanlar [18a/09], [19a/12], [34a/12], [116a/4]), yazılanlardan [34b/12], yazılanlardır [79b/02],[96a/12], yerlerde [8b/13], yirler [18a/08], [61b/09], [72a/03], yirlerde [72b/09], yirlere [50a/07], [62b/02], yirlerin [72a/02], zâhidler [109b/13], zârlara [77b/05], zamânlar [15b/04,07], [66b/05,09], [67a/08], [67b/08,09], [68a/01], [68b/08], [69b/03,08], [69b/11,13], [70a/01,03,10], [71a/11], [78a/04], zamânlara [15a/08,10,11], [70a/01,02,03,04], [75a/12], zamânlar-ıla [67b/11], zamânların [15b/09], [16a/02], zarîfler [2b/10],zîrlerden [103a/05], zîrleri [100b/06], ziyâretlerde [9a/07],

-lar,-ler

(Çokluk.3.ş)

ad virmişlerdür [54b/04], [75b/09, 11], ad virürler [59a/03], âh iderler [112a/07], alalar, [10b/11], [97b/08], [100a/08], [103a/01,03], [113b/02], aılmışlar-ıdı [7a/08], arturmuşlardır [8b/06], [58b/01,03], 'arz kılurlar-ıdı [5a/04], ayıra bileler [20a/04], ayrılmış olmayalar [95b/06], bağlamışlardır [16b/03], bağlasalar [51b/04], bağlayalar [97a/12], [97b/05], [99b/11], baır olmuşlardır.[50b/01], baış ideler

[99b/06,08], [106a/02,11], baħş itmişlerdür [18a/02,04], [16b/10,12]
[17a/02,05,06,10,13], [17b/03,13], [53a/08], baħarlar-ısa [113/06], barışdılar
[112b/12], barābar olsalar [19b/07], başlasalar [60b/05,07], [70a/09], başlayalar
[50a/12], [59b/04], [62a/11], [108b/06], berkideler [94a/06], [97b/02], [100a/02],
[103a/02], [104a/10], berkidürler [97a/08], beyān iderler [75b/13], bilmişlerdür
[2b/11], [10b/12], bilürler [67a/12], [112a/06], bileler [6a/09], [16a/07], [28a/06],
[38b/13], biteler [20a/03], böleler [19a/03], bölük eyleseler [18a/11], bölük ideler
[96b/07], bulalar [67a/03], bulmamışlardur [67a/13], buralar [107a/13], [108a/08],
[108b/08,09,10], cehd eylemişlerdür [67a/06], cehd ideler [110b/06], çekeler
[105b/13], çekerler [104b/06], çekmişlerdür [102b/11], çıkaralar [52a/03,09],
dağalar [104b/02,04], degilseler [61a/07], deleler [96b/06,09,10], [97a/0,02,07],
[106a/01,08,12,13], delerler [98b/05], delmeyeler [96b/09,10], [97a/01] depredürler
[112a/07], dimeyeler [19b/08], dimişlerdür [14a/01], [35b/02], [75b/08], [91b/11],
[113a/11,13], [117b/13], [118a/12], [118b/07], [119b/09], dilemezlerise [72b/11],
[74b/05], dilemişlerdür [10b/11], dileseler [20a/04], [52a/02], [70a/11], [82a/01],
[98b/02,03], [103b/03], [110a/09], [116b/07], dördine itmişlerdür [44b/13],
dürüşmişlerdür [67a/08], düşeler [67b/10], düzeler [95a/09], [97b/02], [12b/04],
[103a/05], [94a/09,10], [106b/03],[100a/09,10], [96b/05], düzerler [98a/05],
[64a/09,10], [71b/01], [96b/04], düzmişler [64b/07], düzmişlerdür [52b/07],
[50b/06], [109b/04], eydeler [49b/10], [50a/04,13], [66a/13], [72b/11], eydürler
77b05[36b/13], [58a/13], [119a/03], [62a/13], [75b/02], [79a/11], [58b/02],[77b/06],
[95b/01], [68b/09], [75b/04], [108a/01], [76a/01], eydürlerise [36b/11],
[119b/10], eyle ideler [103b/02],[109a/10], eylemezler [79b/01], eyleseler [18a/12]
.[61a/07], fāyide tūtalar [7b/01], fāriğ olalar [97b/07], [90b/04], [10b/03], fāriğü'l-bāl
ve müreffetü'l-ahvāl olmuşlardur [10b/04], farz idersevüz [33b/09] [32a/02], gānī
bilmişlerdür [2b/11], götüreler [109b/09], hazır olmuşlarıdı [4b/11], geçüreler
[100a/02], gelmişlerdür [52a/12], gengel ideler [110b/05], dirler dirler [12b/12],
[13a/01], [13a/04], [13a/09], [13a/13], [13b/01], [15a/01,11], [15b/07], [16a/05],
[16b/01,04,07,11],[19b/01,11,12], [20b/03,12], [21a/07], [21b/02], [22a/04],
[22b/10], [23a/09], [23b/02,07(2)], [24a/01], [26b/13], [27a/04,07,09,10],
[30b/01,03], [31a/01], [34a/07], [36b/02,08], [37a/02], [39a/05], [39b/01-02-03],
[40b/01], [48b/01], [49a/07,09,11,13], [49b/01], [52b/03,09,10,11,12], [53a/05,13],
[53b/01,02,04,06,07,10], [54a/11],[54b/11], [55a/01,04,09], [56a/07], [57b/08],
[59a/01,03,04], [62b/02], [66b/04], [67a/04], [67b/13], [68a/04,07,08,11],
[68b/01,03], [71a/13], [71b/01(8), 02(2),03], [73a/02,12], [76a/01(2),03,09(2),10],
[77a/03], [77b/05], [78a/08,09], [79a/10], [79b/04,06,08], [80a/01,02,06,07,08,09],
[81b/03], [91b/09], [92a/01(2)], [92a/07], [93a/01,09,13], [93b/01,07],
[96a/01,05,06], [96b/03], [98b/12], [72a/12], [100b/07], [119a/01,12], dürtüneler
[109b/01], gerekdürler [110a/03], getüre bileler [71b/04], getüreler [74a/01],
[75a/06,07, 08], [82b/10], [98a/09], [109b/09], geyeler [109b/12], geyerlerse
[110a/01], gidereler [59b/05] [82b/01,06,09], gireler [38b/04], gelseler [60b/06],
[61a/13], göreler [65b/11], [108b/06], görmezler [11a/08,10], görışdiler [112b/12],

göstereler [80a/01], [109b/11], gösterürleridi [5a/02], harc imişler-idi [7a/09], hafz eyleseler [71a/01], hafz ideler [71a/04], [74b/06], hafz iderler [61a/05], [71b/07], [72b/13], [74b/09], hilâf itmişlerdür [58a/12], huş eyleseler [113b/07], ışırdılar [6b/02], i'âde eyleseler [72a/10], ideler [62a/09] [98b/02, 04] [99b/09], [107b/11], ikâ' ideler [74b/05], iktisâr ideler [70b/07], imkân bulamamışlardır [67a/13], intikâl eyleseler [60b/06], irişseler [60b/08], , irmişlerdür [2b/12], isti'mâl iderler [69b/07] [93b/08], isti'mâl itmezler [93b/09] [30a/12], istihrâc iderler [65b/08], işitseler [20a/07,11,12], i'tirâz iderler [36b/13], itmişlerdür [16b/08], [37b/11], [53a/05,06], ittifâk kılmışlardır [91a/09],kabûl eylemezler-ise [80b/13], kabûl kılmışlardır [8b/08], karışdırmayalar [93b/02], kaynadalar [95a/05,06], kaynadurlarsa [95a/07], kazalar [106a/01], kılmışlardır [37a/04], kıllurlar [104b/09], kısım eyleseler [61b/10], kısmet eylemezler [30b/02], kısmet ideler [30a/13], [106a/06], kısmet itmişlerdür [37b/13] [38a/01,03,04], kıyâs ideler [13b/05], [81a/07], komışlar [28a/01], komışlardır [16b/01,11,13], [17a/02,04,05,08,09,12], [17b/01,04,06,09,11,12], [18a/01,03,05,06], [23b/03], [35a/13], [44b/01], [51b/08], [52b/01,02,05,06,07], [53a/03,07,11], [54a/05,07,09,13], [54b/03-08,09(2),11], [55a/0102,06,09,10], [55b/01], [62a/02], [63a/06], [83b/01], [95b/13], [99b/08], [108a/10], [116b/12], qorlar [96a/03], qosalar [18a/12], [20a/09], qoyalar [82b/03,04,07,10], [95b/10], [96a/01,10,11], [96b/07], [100a/06,07], [108a/01], qurudalar [107a/13], [108a/03], lâıyık görmezler [11a/08,10], ma'lûm olmayalar [110a/10,12] melûl olsalar[81a/02], meşgûl olmuşlardır [11a/01],miş düzeler [94a/10], muhtelif olurlar [67b/08], muhtelif olurlar-ise [65b/10] münâsib ideler [100a/11], müteharrik olurlar [67b/06], naql ideler [25b/10], naqra iderler [72b/03,05], nazâr ideler [50a/07], nazâr itmeyeler [50a/06], nişân ğılmışlardır [51a/11], nişânlar iderler [16a/06], oqıyalar [80b/10], [81a/06], [82a/04], oqurlar [9a/07,08], ortak ideler [103a/06] [104b/02], olmazlar [11a/08], olmuşlardır [3a/01] , olsalar [81a/02], olurlar [67b/08], öğrenseler [110a/09], rast kılmışlarıdı [4b/13], resm eyeledük [63a/12], revân itdiler [6b/03], ri'âyet iderlerse [103b/02], ri'âyet itmişlerdür [31a/12], rivâyet iderler [113b/13], rücû'ideler [59b/11], saklılardı [8b/13], şakını turalar [110b/02,07], şalmışlardır [52b/09], şaralar [97a/13], [103a/04], şayalar [103a/08], seyr itseler [61a/13], süreler [108a/02], şikenceye uralar [97a/13], şürû' itmişlerdür [10b/07], tahsîn ideler [80a/10], tağyîr ve tebdîl kılmayalar [82b/04], taqalar [108a/03], talep eyleseler [116b/09], talep ideler [109b/11], tarh ideler [28b/01,03,05,07,08,10,11] , tarh itseler [27b/12], [29a/12], taşnîf eydürler [79a/06], taşnîf itmişlerdür [50b/03] [52a/13], te'lîf ideler [38b/13], [39b/03], te'lîf iderler [57b/04], telaffuz ideler [70a/06], telaffuza getire bileler [71b/03], terk ideler [70b/06],[73b/10],terk iderler [73a/05], ,terkîb itseler [39a/03], turalar [109b/10], tutarlar [24b/06], tutarlar-ise [113b/11],tutalar [7b/01,03], [38b/01,05(2),06], [103a/01], [103b/04], [104b/05,08], ulayalar [97b/05], uralar [24b/04,08(2)], [25b/01,02,06(2)], [26a/01,06(2),07], [52a/05,06(2),07,08], [64b/06], [65b/12], [68b/11(2)], [81a/12], [93a/04,05,07,11,12], [93b/02], [97a/13], urmazlar [72b/12], ursalar [27b/03,04,06(2),07], [29a/10], [51b/10,11,12], ururlar [25a/13], [71b/08], vâkı' olmamışlardır

[57b/06], vakt olurlar [67b/06],varalar [110a/07], varsalar [60b/08], [61b/06], [79b/10], [80a/01,02,03], yakalar [99a/13], yapışdurmuşlardur [16b/02], yapışdururlar[95b12] [96a/02], [96a/01], [92a/03],yapışduralar [105b/03], [94a/07], [31b/10], [96a/01], [106a/07],yaradılmışlar [1b/08],yaturalar [108b/05], yazduralar [109b/08],yazmışlardur [109b/07], yonalar[96b/05], yuyalar [107a/12], zabt kılmışlardur [10b/05], zamāni dururlar [74a/01], ziyāde ideler [118b/13],ziyāde itmışilerdür [17b/06]

-ları-leri

(İyelik 3.ş.)

adları [59a/02], adların [11b/13], ālāt-ı sāzlarını [4b/13], ‘āletleri [14b/01], aralarını [77b/01], aralıkları [106a/12], aşığalarında [15b/11], āvāzelerini [5a/07], āvāzları [110b/06], başladıkları [60b/04], bu‘dları [35b/13], bu‘dlarına [31a/11] [34b/09], [50a/06],bu‘dlarından [49a/02], bu‘dlarınıñ [33a/08] [38b/07], [45a/01], buhūrları [114a/04] burğuları [104a/07], cemā‘atlarının [39a/06] , dakmaklığının [65b/04], delükleri[14b/04], delüklerin [97a/06], delüklerinden [98b/06], deriçelerine [111b/03], devrleri [8a/03], [56a/01], [57b/01], [66b/08], [75b/13], [79b/02], devrlerinde [66b/11], devrlerinden [67a/01], didüklerine [64b/12], didükleri [55a/12], [55b/12], [65a/01,02,07,10], [65b/01], [66a/04,09-10-11], [92a/07], [92a/13], [93a/04,06,07], [93a/08,10,11], [96a/06], [101a/04,05], [101b/11], dutdukları [104b/07], düzdükleri [97a/08], [98a/08] edeblerin [111a/06], ehlleri [10b/03], [49a/06], [72b/02], eyitdükleri [80b/10] , fānī olduğunı [10b/12], getürdükleri [74a/01], gönülleri[11a/14], haddleri [66b/06], hafflerle [70b/10] ,hāllerini [10b/05], hareketlerinüñ [72b/04], harflerine [76a/08], harflerinüñ [69b/03], hātırlarında [110a/05], hisāblarını [81b/06], hizmetlerinüñ [3a/08], ikā‘ları [73a/07], iplerini [100a/09], ırları [71b/06], isti‘dadlarına [7a/09] ,kaşdları [72b/07,09], kendülerin [109b/10] kıllarını [100a/09], kıllarınıñ [11b/12], kısımları [34b/13], [16a/04], kısımlarındur[48b/02(2)], kısımlarından kısımlarından [43a/01] [43b/01], [44a/01,04], [49b/04,08], kısımlarını [39b/07], kısımlarınıñ [39a/07], kirişleri [64a/13],[91a/06], 100a/02], [102b/08,13], [106b/01],kirişlerin [64a/07], [108b/02,10], kirişlerini [52a/10], kirişlerinüñ [23a/13], [102b/09], kitāblarından [90b/10], kodukları [17b/12], [38b/01], [54b/05,10,13], [55a/04,07,08,11,13], [96a/08], [97b/08], kuvvetleri [67a/05], lafzların [82b/04] laṭifelerile [112b/07], lezzetlerinde [2b/13], lezzetlerinden [10b/09], maşşudları [7a/06], mişālleri[41a/02], nağmeleri [27a/03,04,06,08], [35a/01,03,04,06,07,08,09] ,[35a/01,05], [35b/11,12,13], [36a/01,02,04,03,06,08,09,11,12], [36b/01], [39b/11], [40b/12], [50b/02], [56a/13], [56b/08,12] [56b/12], [57a/02,08], [58a/07], [65b/07], [92b/07], nağmeleridür [51b/06], nağmelerini [39b/03], [40b/06],[63a/01], [81b/05], nağmelerinüñ [12a/01], [38b/07] [52a/03], [57b/09], [60b/01], [61a/09], [62b/08], [65b/06], [40b/11], nağralarız [71b/05], [77a/07], nağralarını [70a/12], [79b/01], nağralarınıñ [69b/03,07,09,10,11], [70b/07], naşīhatların [109a/03], nażiri [13b/13], [18b/08], [19a/01], [26a/10] [90a/02,04], nażirleri [55b/07], nażirlerin [103b/01], nażirlerine[56a/01], nisbetleri [25a/05], [26b/03], [39b/11], [40a/07] ,nisbetlerini[38b/11], nişānlarıdur [51b/04], nişānlarından [51b/07], nunlarınıñ

[70b/06], okudukları [80b/10], ömrleri [10b/19], perdeleri [82b/12], perdelerinden [113a/05], perdelerini [82b/12], [99b/05], perdelerinin [100a/09], şahâbeleri [2b/05], şavtları [92b/08], sazları [113b/11], şırları [1b/14], sebepleri [14a/02] sebeblerinden [39b/04] [68b/09], sebeblerini [5a/06] sözlerine [58a/11], [113b/10], şâkirdlerine [8b/01] şabâkalarına [65b/07], şabâkalarını [62a/09], şabî'atları [110a/08], [111b/11] şabî'atlarını [11a/03], tafşîllerin [30b/07], şarîhaların [81a/09], taşnîf kıldıkları [90b/06], taşnîf kıldıklarından [8b/09], taşnîflerini [8b/08], te'lerin [70b/06], [78a/92], terkîbleri [28b/13], tilleri [107a/09], tîzleri [55b/07], tîzlerin [55b/08], urdukları [65a/09], [93b/03,04,05,06], üstadları [57b/03] [67a/07], vezneleri [66b/12], yanlarında [72b/05], yapıştırdıkları [105b/12], yüzlerinin [112a/06], za'hmelerinin [81b/06], zamânları [71b/07], zamânların [67a/09], zamânlarının [74b/02], zarbları [71a/12], zerreleri [1b/14], zîrleri [100b/06], zîrleriçün [102b/12], zîrlerini [104b/05,08].

-lık,lik,

-luğ, -lük

(İİYE)

açlığın [113b/01], ağırlığı [9b/05], ağırlıkta [91b/04], ahmağına [113b/10], aralıkları [106a/12], aralığı [102a/06], âsânlığ-ıla, [7a/10], [11b/01] [45a/02], bahadurluk [121a/04] bahâillik [120b/13], barâbarlıkta [94b/06], barâbarlık [40a/09,11,12], [40b/01,02,08,09], [41a/04, 06], [41b/06], [42a/06, 07], [42b/05, 06], [43a/06, 08], [43b/05, 06], [51a/05], barâbarlıktur [50b/11] [51a/01], bemlik [13b/01], berklikde [91b/04], birliğe [20a/03], birliğinin [43b/05], birlik [43a/07], büzürg-zâdalığı [6a/08]; cadulıktan [111b/10], comardlık [121a/01], derinliği [91a/05] [91b/08, 12], [95b/05] [99a/08], [101b/05], [104a/11], [105a/11, 13], [106a/01], derinliğindedir [106a/04], dirliğine [91a/03], incelikde [108b/04] kadarlık [40b/04], [41a/07], [41b/01], [42a/01], [42b/07], kalınlığı [93b/12], kısalığı [91a/05], küçüklikde [94a/03], küllüğüne [3b/11], [4a/03], [4b/10], küllüğü- için [4a/07], kuşluk [116b/01], melüllük [113a/05], miskinlik [110a/07], [111a/11], [121a/07], muhâliflik [13a/08], muvâfıklık [13a/08] müştâklığı [9b/07], müştâklığın [9b/01] neteligin [2a/07], niteliği [59b/11], niteligin [101a/03] ortaklığıyla [52a/01], ortaklığın [12a/01], ortaklık [60b/02], ortaklıklarını [60b/01], ortaklıkta [94a/13], önlü şoñlu olmağıyla [33b/08], rastlığına [15b/06,08], şusuzluğun [113b/01], şâdîlik [5a/06], [113a/05], tizliği [56a/04], tizlig-ile [8b/06], tizliğiyle: [8b/06] tizlik [13b/01], ululukta [94a/01], [93b/13], uzunluğu [92a/01], [105a/07], [91b/06,08,11], [91b/06], [105a/09], [98a/11], [97a/05], yakınlık [9a/12], yaramazlıktan [109a/13], [109b/12], yaralık [42b/07], yaşlık [91a/13], yavuzlıktan [109a/13], yinilikde [91b/05], yoğunlukta [14a/06, 12], [108b/04], yukalığı [91a/05], [93b/12], [94a/01], yumşaklığından [9a/09], zâhidlik [109a/13], zârîlik [9a/04]

-lu,-lü

(İİYE)

adlu [12a/13], bellü [16a/08], [40b/13], [48b/07], [57b/12], [66b/06], [68a/02], belüsüz [64a/03],[65b/13], bucaklu [105a/07], [105b/08], dürlü [102b/08], dürlüdür [19b/09], [39b/01], [93a/01], dürlü dürlü [1b/09], [9a/07], [13a/01], [37b/09], [41a/01], [50b/02], [75b/13], [92a/06], [96a/04], [100a/03], [104a/13], [112a/07],

eşerlü [121a/01], etlü [114a/03] gerekli [111b/12], gerekliği, [7a/07] güleç yüzlü [110a/02], hürmetlü [111a/01],hürmetlüsü [110b/13], inlü [104a/04], i'rāblu [68a/04], ıaşlu [110a/02] kıllu [11b/11], [11b/03], kılludur [94b/04], [96a/04], kinlüyidi [112b/10] kuvvetlü. [80b/01], mertebelü [111a/10], nağmelü [35b/01], [35b/03]; ne hallu-y-ısa [13a/13], öñlü şöñlü [7b/01],[32a/07] [33b/07], [34a/04], [70a/10] rağbetlü [80a/10], tabi'atlı [80a/12] [80b/05];şüretlü: [107b/13], yağlu [114a/03], yaraşıklı [15a/13], yaşlu [81a/02];yerlü [5a/05], yazılıdur [98a/02], [98b/08], yirlü [108a/03], zevklü [79b/07],

-m

(FİYE) yarım [119b/10], [91b/12], [91b/08], [40b/08], [41b/07], [41a/06]

-m

(İyelik.T.3.ş.) benüm [6a/06], tab'umda [7a/03], yerümdür [6a/06]

-m

(Şahıs T.1..) azm kıldum [4b/10], bildüm [4b/09], [6b/09], eyledüm [91a/02], düzetdüm [5b/06], fikr kıldum [3b/09], gönderdüm [3b/12], iltizām gösterdüm [7a/03], irişdüm [4b/10], irsem [6a/07], işitdüm [4b/09], ıodum [7a/02], nazār kıldum [66a/02], sa'yi kıldum [7a/13], şürü' kıldum [7a/06], zıkr kıldum [3b/09]

-ma, -me

(Olumsuzluk) ağır olmaya [91a/11], almak eylemeye [113b/03], almaya [20a/12], añılmaya [13a/07], [112b/04], anmaya [113b/08], aralamayalum[31a/06], artuğ eylemesün [30b/07], artuğ itmeyeler [110b/04], ayrılmış olmayalar [95b/06], bağmaya [111b/03,04], barābar olmamağ-ıçün [78a/05], başlamasa [70a/10], belürtmeye [112a/13], bem olmaya [69b/01], bildürmeye [113b/02], bilmeyince [7b/10], bişmemiş [115b/08], bulunmaya [37b/01], [39b/04], [44a/12], [91a/01], bulunmayıcak [38a/01], [38b/01], bulunmasa [91b/02,04], [107a/07], bulmamışdur [67a/09], bulunmaya [13a/11], ıalmaya [111b/02], [113a/04,06], delmeyeler [96b/08], [97a/01], dilemeye [112b/03],dimeyeler [19b/08], dimeyince [111b/01], doğunmaya [93b/03,04,05], dutmasa [81b/11] düşmemişdür [57b/13], düzilmemişdür [64a/10], eksük itmeyeler [98b/02], eyitmeye [111b/02], [112a/01], eylemeye [30b/11], eyüsi olmaya [110b/12], eyüsi olmaya [110b/12], farđ olmaya [107a/09], farđı olmaya[20a/09], fehmi ve vehmi irmedi [2a/08],[66b/01],h ased itmeye [113a/10], geımiş olmaya[98a/07],görmeye-y-ıdi [9a/01], şased itmeye [113a/10], hāřıl olmamışdur [67a/10], heves eylemeye [111a/04], hıbş eylemeye [113b/07], hürmetlisi olmaya [110b/13], ıssı olmaya [107b/12],ıbādet itmeye [109a/112], iķā' itmeyeler [72b/11],imāna gelmeyenleri [2b/06], imkān bulunmamışlardur [67a/13], irmedi [2a/08], irmesün [4a/11], istemeye [113b/01], ivmeye [109b/02], ıalmadı [4b/02], ıalmaya [67b/04], [90b/12], ıarışdırmayalar [93b/02], ıatı olmaya [107b/11], ıatılaşmaya [113a/07], kesilmemiş ola [98a/06], kısmet eylemeyince [30a/11], [113b/03], lezzet almaya [20a/12], ma'lüm olmayalar [110a/10, 12] mertebede ıomaya [111b/07], maşrüm ıalmaya [67b/04], melül olmaya [113a/10] [113b/07], mu'tedil olmaya [107b/01], müşkil olmaya [90b/11], mütenāfir olmaya [30b/09] [39b/13], muvāfiđ olmaduğındandır [29a/04], nağra

olmayan [72a/02], nazār itmeyeler [50a/06], nazāri olmaya [90a/02], olmaya [13a/05], [40b/12], olmayınca [108a/09] öğrenmemişdür [110a/08], ri'āyet itmeyince [107b/02], sanā'at olmaya [8a/01], sıvuk olmaya [107b/12], şovuk olmaya [107b/12], söylememişdür [14b/11], söylemeye [113b/04], [113b/06], söz söyleşmeye [111b/06], tağyir ve tebdil kılmayalar [82b/05], tama' eylemeye [112a/13], tenāfir olmaya. [34a/06], tiz tiz olmaya [69b/01], urmaya [29b/07], uyişmaduğına [29a/01], uzun olmaya [69b/02], vāki' olmamışlardır [57b/06], yaşşı olmaya [107a/09], yazmaduğumuza [35b/06], yimeye [114a/03], yini olmaya [91a/11], yirde ĩalmaya [90b/12], yol bulmaya [39b/06], yuīa ve ĩalın olmaya [94a/09], zaħmet çekmeye [11b/01], zevāl irmesün [4a/11], zir olmaya [69a/13]

-mak,-mek

(FİYE)

ağlamak [120b/10], aňmak [31a/09], 34b/02], aralamak [31a/09], [34b/02], [37a/06] artuğırak olmak [97a/04], artuk olmak [32a/92], āsān kılmaya [7a/13], āsān olmağ- için [50b/05], āvāz çıkmaklar 66b 04, aya karşımağın [69a/12], ayalamak [69b/05], ayırmak [20a/04], ayru ayru olmak [34b/02], bağlamağa [96a/10], bahş eylemek [105b/09], bahş itmege [31b/03], bahş itmek [102a/08,13], [102b/04], barābar olmak [66b/09], barābar olmamağ- için [78a/05], barışmaklık [121a/06], başlamaklığı [44b/10];başlamaklık [49a/05]; başmak [112b/08], belürmeklik [44b/01] bem olmak [98b/03], berkitmek- için [94b/01], bildürmekdür [7b/05], bildürmek- için [68a/03], [81b/04], bilmege [14b/13] [48b/04]; [51b/09], [58a/11], [67a/09,13], [71b/08], bilmek [15a/03], [24a/04], [28b/12], [48b/04], [62b/07], [64a/13], [71a/11], [81a/09], bilmekçün [67a/06], bölük olmak [101b/09],böyle itmek [37a/06], bulmağa [57b/08], burulmak [95b/01], burmağa [108b/06], burmak [107b/01], çıkarmağlığı [57b/11], [31b/05], çıkarmağlık [64a/11], C nev'i olmağa [34b/07];cā'iz itmek [31b/02] cem' eylemekdür [34b/01], cem' itmek [31b/02] [32a/06,12], [33a/11], cem' itmege [34a/07], cima'i eylemek [116a/08], çalmağa [106b/09], [103a/11], [110b/11], [112a/01], çalmak [8b/10], [82b/06], çekilmekte [14a/09,12], çekmek [102a/12], [102b/02], çekülmekdür, [14a/05], çıkarmak [25a/07] [31b/08], [52a/12], [55b/08], [65b/05], çıkmaya [9b/06], çıkmayı [109a/04]; [66b/04], çoh itmek [76b/05], D ile olmağa [32b/07], dağmak [94b/10], dakmağ- için [102b/01], dağmağlığını [65b/04]delmek [102a/02,04], [102b/04] [105b/01], dilemek [112b/04], dimege [49b/08], demek olur, [13b/01] [24a/03] ,[35b/01], [53b/03,05,08,10], [59a/08], [93a/01], [79a/01] [108a/11121a/01,02,07], [120b/11,12,13],döndürmek [75a/13], döndürmege [74a/12], dutmağ- için [10b/06],düşürmek [44b/07], düzmege [100a/12];düzmeği [12a/09,10],[105a/01], düzmeğün [108a/05], düzmek olur [40a/01],düzmek [12a/08], [40a/01], [92a/10], [93b/09], [95a/01], [96b/02], [98a/05], [99a/01], düşürmak [44b/07], epsem olmak [72b/09],eşer itmek [113a/12],evlenmek [110a/13], eyitmağa: [112a/02],eylemege yarar [57b/10], eylemekdür [63a/11], eyü olmak [107a/02],ezberlemek [110a/03], gārgāra eylemek [115b/13], gengel itmekte [110b/05], getürmek [70b/01], [12a/06], [81b/11], [82b/08], [103b/03];gic gic itmek [76b/08], girmegi [109a/04], gitmek [62b/12], [109b/02], [112a/09], görmeg-ile [82a/01], görmek [4b/06], gözetmek

[116a/08],gülmek [113a/02] [121a/03]; hadd olmağa [14b/05], hadd olmağığa [14b/08], hareket olmağ [72b/08], ırlamağ [37a/05],‘ibadet ve şalâhiyyet itmege [109a/12],içmek [115b/08,09-12], [116a/02,06], ihtilâf itmek [27a/12];iki nev’ile olmağa [33b/11],iletmege [82b/13];ince olmağdur [14b/07],irişmekligi [66b/08], irmege [2a/08], irmek [4b/05], irürmek-ile [3b/11], istifrâğ eylemek [116a/09], işidilmek [13a/11], itmek [50a/10] itmekdedür [61a/01], izhâr kıılmağičün [5a/01], kaçımaklık [121a/06], karışdurmağ [16a/01],kazmağ [69b/04],[95a/07], kendüce olmak [43a/09] [43b/09], kısa olmağdur [14b/06];kısmet eylemegi [31b/10], kısmet eylemek [37a/11], [37b/07], kısmet eylemeklige [37b/05], kısmet eylemekde [31a/13], kısmet eyle+meklik [37b/04], kısmet itmek [31b/13], kıyās itmeg-ile [65a/05], [19a/09], kıyās itmek [60b/13], giriş burmağun [12b/03], [107a/01], giriş itmege [107a/08]; [105b/11]; komağ-içündür [102b/08], komağ [94b/06], [105b/06], [102a/09], lâıyık olmağa [66b/09], lezzet almağ [3a/01], [10b/11], münis olmağ-ıdı [15a/04], nây çalmağan [97b/07], nazar itmek [15a/04], nev’-ile olmak [33a/10], nice itmek [93b/10], nisbet iylemek [24a/04], okımak [116a/01,08], okımağla [111a/11],tamām olmağa [33b/02], [32b/09], olmağa [34b/09], olmak [91b/03], [59a/08] oluşturmağ-ile [41b/01], oturmak [12b/06], [111a/09], oynamak [8b/10], [113a/03], öğrenmek [11b/01], [110a/09], [111a/05], öñlü şöñlü olmağlık-ıla [33b/08], riayet eylemek [92b/07], [82b/12], sağınmağ [33b/05] [34a/06,08], sağınmağda [34a/11], sağınmaya [113a/04], sağıl olmağa [14a/03], sâkin olmağdur [74b/04], sağlamağdan [31b/01], sâz çalınmağ [98a/01], şıvamak [99a/12]; şoğmağ [102b/01], şormağ [115b/11],söyleşmekden [109b/03], suvamağ [105b/03], şüride eylemek [113a/10], ta’rif itmek [13a/10], tağdım ve te’hır itmekden [59b/06,09], tamām eylemek [32b/11] [32a/11] [34b/05], [82b/12], tamām eylemekde: [29b/05], tamām itmek [32a/03,13][33a/03,04],[33b/01,10], tamām olmağa [33a/13], tamām olmağ [32b/12], tefahhüs ve tefiş eylemege [31b/07], telaffuza getürmek [70b/01], tız itmek [76b/04], tızlenmek [112a/09], toğru olmağ [107a/02], tutmak [110a/05], [116a/09], ulağdurmağ-ıla [41b/05], ulağdurmağ [16a/01], ulağık olmağ [34b/01], ulağmağını [44a/04], ulağmak [34b/09], [44a/01], ulağmağdan: [42a/04], [42b/04], [43a/05], [43b/04], ulağdurmağlıkdan [41a/03], urmağ-ıla [14b/07], urmağ [26a/12];uyumağ [116b/10], uyumağ [116b/10], uyuğdurmağ [64a/04], [66a/01], uyuğmağa [65b/03];uzun olmağdur [14a/04]; ;ülfet dutmağıdı: [8b/12], ürkemek [29b/01], ürkemeklik [29a/11], vâkı’olmağ-içün [68a/01], varmak: [26a/09], [40a/05], [31a/08], [34a/02,09], [34b/08] [63a/03,08], virmegine [15b/07], yağınında olmağ [34a/10], [33a/08], yanağmağa [12a/03], yağışdurmağ [38a/08], [44b/06] [56b/11], [95b/11], [101b/12], [105b/01,04,07],yağışdurmağdan[48b/06], [56b/04,08], [57a/01,04,07,13], yağışdurmağdandır [44b/02,03], yağışdurmağdur [44b/03], yarağdurmak [52a/11],yatmağ [116b/07], yimek. [109b/02] [115b/09(2), 10(2),11(2)], [116a/01,02(2),03,04,06,07(3)], [115b/09(2),10(2),11(2)], yoğun olmağdur [14a/05], yonmağ [91a/10], yonulmağ [105a/05], [104a/01,05], yüz urmağ [4b/07], zerdâlu ağacından olmağ [95a/03], zır olmak: [98b/01], ziyâdeyile olmak [33a/09]

-maz,-mez

(Geniş. Z.)

añlanmaz [29b/01], artuq eylemezler [79b/01], artuq olmaz [33a/01,02], [81a/01], beñizemez [26b/07], bilinmez[7b/11], bulunmaz [26a/02], [75b/01,03,12], bulunmaz [67a/01], çıkaramaz [64a/12], dilemezler-ise [72b/11], [74b/05], düşmez [81b/11], ele girmez-ise [95a/09], eyü olmaz [27a/12], eyü olmazsa [107a/05], fark eylemez [26a/12], [49a/05], [49b/12], [107a/09], gerekmez [30b/08], [33a/01], [94b/12], [98a/12], [98b/01], gerekmezdir [93b/12,13], [94a/01,02,03], görmezler [11a/08,10], hāşıl olmaz [32b/04], hāşıl olmaz-ıdı [7a/10], hüküm idemez [15b/10], hüküm itmez [15b/09], imkân bulamamışlardır [67a/13], irmez [2a/08], isti'māl itmezler [30a/12], [93b/09], kabul eylemezler-ise [80b/13], kısmet eylemezler [30b/02], kıomaz [96a/03], kıoyulmaz [94b/07], lāyık görmezler[11a/08,10], lāzım gelmez [34a/13], lezzet almaz [15b/01], [29a/01], lezzet almazsa [19b/12], olmaz [19b/05], [32a/11], [33a/01,02,04], [50a/09],[57b/02], [60b/10, 11(2),12] [72b/10], [81a/01], [101a/05], [107b/02], [108a/07], [113a/01], olmazlar [11a/08], olmazsa[65b/03], raş gelmez [26b/01,06], [34a/13], sevmaz [44a/10], tamām olmaz [32b/08,10], [33a/05,07], [34a/02], ulaşmaz[108a/10], urmazlar [72b/12], uyuşmaz [29a/05], ürkmez[29a/07], [29b/02], vāki olmaz [38b/08], yapışmaz [30b/04], [44a/10], yaramaz [32b/07,09], [33b/01,03,11], [34b/07,09], [44b/02], [49b/07], [113b/08],yer kıoyulmaz [94b/07], ziyāde olmaz [44a/09], vefā itmez [32a/13], [32b/12], [33b/02,12], [34a/05]

-maz

(Sıfat-Fiil)

meşğül olmazdan [15a/02], yaramazlıktan [109a/13], [109b/12]

-mı,-mi

(Soru)

muḥālîf mıdır [15a/05], [38b/13], muvāfiḳ mıdır [38b/13], [15a/05]

-miş

(İİYE)

altmış [107b/02], altmış dördür [58a/12], [59a/04], [104a/12], [104a/12], [110a/06] altmış biş [57a/06], yitmiş altı [28a/08,09], yitmiş altıncı [58a/02], yitmiş birinci [59a/12], yitmiş biş [28a/09,10] yitmiş bişüñ [28a/10] yitmişincidir [56b/13]

-miş

(FİYE)

yimişden [113b/02]

-miş

(Sıfat-Fiil)

ayrılmış olmayalar [95b/06], ayrılmış olur [38b/02], beklemiş kimse [111a/12], bişmemiş yumurda [115b/08], bişmiş bakla [116a/02], bitmiş kıamış [98a/09], bitmiş ola[98a/08], burulmuş ebrişime [108a/01], burulmuş ipler [99b/11], burulmuş kıriş [92a/09], burulmuş ola. [107a/01], çekilmiş ola [14a/01], degmiş ola[98a/06], döğülmüş sırça-y-ıla [99a/12], ışlanmış za'ferāna [108b/13], irişmiş olur [38b/02], kıaynanmış ola [107a/11], kesilmiş ola [98a/10] [91a/13], kıurumüş ola [91a/12], kıurumüş olmaya [98a/01], mevcüd olmuş ola [36b/12],urmuş gibidür [25b/10], varmış gibidür [26a/09], yapışmış olalar [95b/06], yaradılmış [1b/12], [2b/03], yaradılmışlarıñ [3a/03],

-miş,-miş

(ÖĞR.G.Z.)

ad virmişlerdür [54b/04], [75b/09,11], ad bulmuşdur [4a/12] ‘âdet olagelmışdür [76b/10], almışlardur [16b/03], añılmışdur [25a/10], [39a/05], [44b/01], [44a/08.], [64a/08], añılmış-ıdı [48b/01], añmışlar-ıdı [7a/08], arturmışlardur [8b/06],[58b/01,03], aşmış-ıdı [3a/07], ayak basmış-ıdı [3a/06], bağlamışlardur [16b/03], baħr olmuşlardur [50b/01], bahş itmişlerdür [16b/10,12] [17a/02,05,13],[17b/03,05,10,13],[18a/02,04], [53a/08], bahş olmuşdur [35b/05] [37a/07], bākī ƙalmışdur [37b/03], [38a/01], bellü olmuşdur [68a/02], beñzemışdür [38b/11], beyān itmişdurur [28a/05], beyān itmişüz [41a/01], beyān ƙılmışdur [31b/05], bildürmişdür[55b/02], bildürmişüz [39a/11], birikmişdür [29b/09], bitmiş ola [98a708], bulmamışdur [67a/09], buyurmuşdur [2a/01], bünyād olænmaçdur [56a/08], cehd eylemişlerdür [67a/06], cehdinde olmışlardur [3a/01], çekmişlerdür [102b/11], dilemişlerdür [10b/11], dimiz idük [35b/07], dimizdür [9b/10], [34a/13], dimizlerdür [35b/02], [75b/08], [91b/11], [113a/11,13], [117b/13],[118a/12],[118b/07],[119b/09], dimizüz[14a/01], dürizmişlerdür [67a/08], düşmemişdür [57b/13], düşmiş [69b/13] ,düşmişdür [30b/12], [38b/09], [49b/01,12],[50a/01,02,03], [61b/08], [62a/02,03], [62b/01], [69b/12], [70a/02,04], düzilmemişdür [64a/10], düzmişdür [105a/04], düzmişler [64b/07], düzmişlerdür [50b/06], [52b/07], [109b/04], añılmışdur [37a/13], eyitmişdür [111b/09], farigü'l-bal ve müreffahtü'l-hal olmuşlardur [10b/04], ğanī bilmişlerdür [2b/11], geçmişdür [29b/11],[44b/09], geçmiş olmaya [98a/06], gelmişdür [11a/06], [69b/04,05,06], [112b/08], gelmişlerdür [52a/12], getürmişdür [31b/04], [45a/03], [71a/08], getürmiş-ıdı [5a/07], götürmiş-ıdı [5a/08], , görmüşüz [67a/05], ğarc imişlerıdı [7a/09], hāşıl olmamışdur [67a/10], hāşıl olmuşdur [8a/08],[41b/02,05], [43a/02,03], [43b/02], [44a/02,03], [48b/10] [57a/08], ğavāle ƙılmışdur [31b/06], ğazf olunmuşdur [70b/12],[71a/05], hāzır olmuşlar-ıdı [4b/11], ğilāf itmişlerdür [58a/12], iki ƙat itmişlerdür [16b/08], imkan bulamamışlardur [67a/13], intikāl eylemişdür [64b/05], irmiş [4b/03], irmişlerdür [2b/12], işāret olmuşdur [31a/04], itmişlerdür [44b/13], [53a/06], ittifaƙ ƙılmışlardur [91a/09], ğzān eylemişdür [108a/06], ƙabul ƙılmışlardur [8b/08], ƙarışmışdur [29b/02], kesilmemiş ola [98a/05], ƙılmışlardur [11a/03], [37a/04], ƙışım itmişlerdür [53a/05],ƙısmet itmişlerdür [37b/13] [38a/01,03,05,06], ƙısmet olunmuşdur [31a/01], ƙomışdur [8a/06], [22a/06,07], [31b/09], [119a/02], [120b/10,11,13], [121a/01,02], ƙomışlar [28a/01], ƙomışlardur [16b/01,11,13], [17a/02,04,05,08,12], [17b/01,04,06,09,11,12], [18a/01,03,05,06], [23b/03], [35a/13], [44b/01], [51b/08], [52b/01,02,05,06,07], [53a/07], [54a/05,07,09,13], [54b/02,03,08,09,11], [55a/01,02,03,06,09,10,11], [55b/01], [62a/02], [63a/06], [75b/12], [83b/01], [95b/13], [99b/08], [108a/10],[116b/12], ƙoyulmuşdur [11b/02], [36b/01,03], [53a/10,13], [54b/08], [64b/03], ma‘lüm olmuşdur [25b/07] [26b/07], [44b/07], [50b/12] [56a/13], meşğül olmuşlardur [11a/01], mükerrer olmuşdur [43a/04], nisbet itmişlerdür [31a/11], nişān ğılmışlardur [51a/11], olmuş-ıdı [37b/06], olmuşdur [38a/02], oturmuş-ıdı [5a/06],öğrenmemişdür [110a/08], raş ƙılmışlar-ıdı [4b/13], ri‘āyet itmişlerdür [31a/12], salmışlardur [52b/07], söylememişdür

[14b/11], şürü' itmişlerdür [10b/07], şürü' kıldum [7a/06], taşnîf itmişdür [8b/09] taşnîf itmişlerdür [50b/03] [52a/13] taşnîf kılmışdur [114b/11], taşnîf eylemişdür [101a/07], telaffuza getürmişdür [71a/08], terk olunmuşdur [74b/06], tütülmüşdür [64a/01], vākī olmamışlardur [57b/06], yakışdurmışlardır [52b/01], yaradılmışdur [67a/03], yazılmışdur [34a/11], yazmışdur [35b/09], yazmışlardur [109b/07], zabt kılmışlardur [10b/05], ziyāde itmişilerdür [17b/06], ziyāde kılmışdur [73a/07].

-miş,-mış,
(-mıış,-imiş)

(Rivayet) eydürmiş [8b/01]

-mız,-miz,
-muz,-müz

(İyelik Ç.1.ş.)

‘aqlumuza.[67b/01], beyan eyledüğümüz [64a/08], didüğümüz [22a/08], [22b/02], [24b/01], [26a/11], [44b/01], [48b/12], [54a/07,12], [54b/06], [55b/03], [57b/12], [66b/08], [80b/12], [81b/08], [91b/01], [92b/07],[98a/01], [98b/02], [101a/08], [107b/03,05], [110b/03], didüğümüzi [13b/02, 03], didüklerümüzü [113b/11], didüklerümüz [100b/05], fehmümüz [67b/02] , itdüğümüz [18a/13], tarh itdüğümüzden [35b/04], yazmaduğumuza [35b/06]

-n

(FİYE)

dizini [5a/03], uzun [14a/04], [14a/13], [57b/05], [67a/07], [69b/02], [75b/07], [99a/04], [99b/13], [101b/11], [102a/07], [104a/10], [105b/06], [106b/08], uzunu, [94a/10], [96b/06], [97a/04], [99a/06,10], [99b/02], [101a/09], [101b/03], [104a/05], [104a/06], [105a/12], uzunudur [75b/04], uzunluğu [91a/05], [91b/06,11], [92a/01], [95b/08], [98a/11], [105a/07,09], uzunluğu [97a/05] uzunlukda [14a/09], [14a/06]

-n

(FFYE)

añlana [73b/02], añlanmaz[29b/01], añlanur [8a/01], [19a/02], [26a/08], [26b/05], [35b/07,08], [72b/07,10],[113b/06], bağlanan [16b/04], başlana: [117b/12,13], [118a/01,02,03,04,05,08,11], [118a/06,07,13], [118b/04,05,10], [119a/10,13], [119b/01,02,04,05,06,07,08,11], [120a/01,02,05,08,09,10], [120b/01,02,03,05,06,07,08] [118b/08,11,12], başlansa [62a/12], başlanur [62a/10], [62b/01], biline [41a/01], bilinmez [7b/11], bilinsün [45a/02], bilinür [11a/11], [16a/09,11], [18b/02], [19a/09], [23b/05], [24b/13], [27b/03], [30b/13], [51b/01,07], [59b/08,13], [65a/05], bilinürdi [18b/03], bölünür [59b/12], [20b/08], [23b/05], bulına [73b/03], bulındı [72b/01], bulunmasa [91b/02,04], [107a/07], bulunmaya [37b/01], [39b/04], [44a/12], [91a/01], bulunmayıcak, [38a/01], [38b/01], bulunmaz [26a/02],[75b/01,03-12], bulınur [61b/03], [76a/12], buluna [44a/13], [66b/06], [75a/10,11], bulunan [18b/09], [23a/01], bulunmaya [13a/11], bulunmaz [67a/01], bulunur [11a/11], [13a/08,09], [13b/05], [20b/01], [22b/12,13], [48b/07], [51b/02], [54a/02], bünyād olunmuşdur [56a/08], çalınur [16a/05], [50b/02], [51b/01], deline [102b/05], dinlenür [112a/12], doğunmaya [93b/03-04,05], dükendügi. [16b/10], [16b/13], [17a/02,03,09,12], [17b/01,03,05,12], [18a/01,02,04,06], dürtüneler [109b/13], epsem olunur [72b/10], evlenmek[110a/13], ĥazf olunmuşdur [71a/05] [70b/12], ĥazf olunan [75a/03], ĥaynanmış [107a/11], ĥismet olunmuşdur [31a/01], naql olına

[59b/10], öğrenmek [11b/01], [110a/09], [111a/05], öğrenmemişdür [110a/08], öğrenseler [110a/09], sağına [29b/04], [109b/03], [113b/08], sağına [113a/04], sağına turalar [109b/12], [110b/02,07], sağına tuta [109b/01], sağına [33b/05], [34a/06,08], sağına [34a/11], sağına [70a/11] [90a/02, 04], sâz çalınmağ [98a/01], sevindüre [4a/02], sivindürücü [1b/09], toğuna [100b/09,10,12], toğunıcak [15a/09], toğunduğı: [109b/09], [114a/04], toğunurken [116b/05], tamâm olunursa [32b/06], tekrâr olunur [110b/06], terk olunmuşdur [74b/06], terk olunur [71b/12], terk olunan [70b/08], zıkr olına [58a/08], zıkr olındı [26b/10]

-n

(İyelik T.2.ş.)

aya karşımağ [69a/12],cân [4a/05], büzürg-zâdalığı [6a/08], devâm-ı devletüne [5b/02] düşmenüne [6a/13], hikâyet-i keremünü [5b/04], kapu [6a/04], lafz [69a/11], lafz-ıla [69a/12], medhünü [5a/13], [5b/04], [5b/10], [6a/03], medhünün [5b/07], nakraların [69a/11], senün [4a/05] [5b/04], [6a/03], [69a/11], senünün [5b/11], tenün [4a/05], urduğun [69a/11,12]

-n

(Belirtme)

ağacın [95a/05], açduğın [2a/04], adın [12b/13], adların [11b/13], açlığın [113b/01], âhirin [48b/11], âlâtın [93b/10], altısın [73b/10], ‘amelîsin [81a/10], artuğın [100a/07], artuğın [100a/06], aşlın [13a/01], [117b/19], âvâzın [98b/01,03], âvâzların [80a/11], bâkîsin [19a/08], [63a/04], [72b/12], [74b/09], barmağın [54b/10], [55a/08,11] başların [112a/97], [116a/09], bemin [11b/05], burğusun [105b/11], cehânın [10b/11], cemâ‘atın [39a/03], çalduğın [112a/04], çıkdüğün [11b/12], çıkışın [91a/03], dayiresin: [Ş61a02(2),03], devrin [12a/04] [66a/05], delüklerin [97a/06], derisin [94a/07], destesin [94a/06], [95a/08], devrin [12a/04], [66a/05,13], edebın [12b/06], edeblerin [111a/06], eşerin [12b/10], eşerlerin [80a/11], eşegin [96a/11], etegin [7b/03], evvelin [32a/01], eyitduğın [112a/04], eyüsin [113b/02], ğayrısın [31b/01], geyecegin [9a/10], girişin [91a/03], haķıkatın [9b/13], [67a/12], [25a/01,11], [110b/03], hâlini [57b/10], hereğın, [94b/05], [96a/10] hükmin [11b/01], [15b/06,08], hünerin [5a/01], ıstılahın [7b/05], için [96b/05], ikisin [20a/04], [73b/10], ‘ilmin [15a/03], kâ‘idesin [7b/05], [12a/08,12], [28a/06], [64a/04], [93b/09], kalanın [28b/12], [37b/01], [52a/09], [58a/01], [73a/05], [82b/04,10], [96b/01], kâsdın [112a/10], kendülerin [109b/10], kılın [94b/09], kısmetin [11b/06], girişin [100a/12], [100b/02], [108b/03], girişlerin [64a/07], [108b/02,10], lafzların [82b/04], mağamları [80b/ 07], ma‘nîsin [48b/04], mezhebin [109a/07,09], miğdârın [2a/05], [12a/07], [91a/08], müstâklığın [9b/01], nağmesin [58b/03], [82b/01, 03,06,09], nakraların [70a/09], [76b/07], [82b/04], nakrasın [76b/11], [78a/04], [80a/05], naşîhatın [12b/05], naşîhatların [109a/03], nazîrların [103b/01], nedüğün [20a/05], neteligin [2a/07], nidüğün [12a/04], nisbetin [11b/07,10], [19b/01], [29a/10], nişânın [4b/11], niteligin [101a/03], ortaklığın [12a/01], ortasın [17a/01], [17b/03], oturışın [91a/03], [109a/04], sarusın [115b/10], şüretin [81b/04], şusuzluğın [113b/01], şuyın [116a/06], şerbetin [116a/02], şî‘rin [82a/04], şorvasın [115b/09], [116a/03], tabakaların [12a/01], tafşîllerin [30b/07], tarafın [31b/01], [40a/01], tarîkaların [81a/01], [81b/04], tarîkasın

[63a/13], tertîbin [61a/01], tîzlerin [55b/08], tîzîsin [55b/01], töresin [107a/01], tûrîşın [91a/03], üçin [106b/03], vaktin [29a/07], yağın [91a/12] [115b/11], yanın [97a/12], yirin [14a/01], [19b/08], [20a/07], [25a/08], [38b/01], zamânların [67a/09], zirin [11b/05].

-n

(Vasıta)

ayağın [91a/12], degin [18a/12], [18b/01], [31a/01,03], [41b/03], [44b/05,12], [51a/05,09,10], [53a/06,08], [62b/11], [95b/02], [106b/08], vaktin [29a/07], anuñ-çün [3b/08], [11b/02], [20b/05], [22b/10], [25a/06], [29a/05], [31b/03], [33a/04], [33b/11], [55b/09], bem-içün [108b/11], berkitmek-içün [94b/01], bildürmek-içün [68a/02], bildürmek-içün [81b/03], bilmek-çün [67a/06], bunuñ için [113a/13], evvel-içün [83b/01], kendü-içün [113b/03], kılmağ-içün [5a/01], kirişçün [108b/07], kullıg-içün [4a/07], meşleş-içün [108b/10], mişâl-içün [73a/06], nağmeler-içün [64b/02], neçün [35a/05], neçündür [3b/07], niçün [3b/06], olduğı-içün [11a/04], [32a/10], [32b/01], [32b/02], olmamağ-içün [78a/05], şavtlar-içün [64b/03], sebeb-içün [30b/02], [35a/12], [38b/10], senüñçün [5b/11], zîrler-içün [102b/12], Zühre-içün [109b/04], [114b/11]

-ñ

(Şahıs T.2.)

fıkr iderseñ [61a/02], irersen [4a/03]

-ndü

(İİYE)

ikindü [116b/04]

-ni, -ni

(Belirtme)

adını [52b/01] aqsını [113a/04], ‘alâmetini [11b/12], âlât-ı sâzlarını [4b/13], anı [4b/04], [12a/03,05,06,07,11], [12b/04,11], [13a/03], [15a/06], [16a/01,06], [29a/01], [29b/04], [31a/10], [31b/11], [32a/13], [34b/05], [37a/10], [37b/04], [44a/10], [53a/07], [58b/05], [61a/06], [65b/07], [68a/02], [71a/02,03], [91a/07], [92a/10], [93b/10], [98a/05,08], [99a/01], [99b/08], [102a/01], [102b/05], [104a/01], [109a/05], [112a/01], [113b/05], [116a/11], aralarını [77b/01], âvâzelerini [5a/07], âvâzını [6b/03], bağşını [37a/03], bâķîsini [60b/12], barmağını [6b/02], [7a/02], başını [97b/05], beyânını [35b/02], birini [38a/07(2)], [38b/04], [39a/07(2)], [69a/02], [100a/01], birisini [27b/11], büzürg-zâdalıguñı [6a/08], çoqını [77b/05], devrini [63a/12], [64b/09], [66a/02], [83b/13], dînini [2b/05], du‘âsını [12b/07], dürrini [5b/07], edvârını [31b/05], ehlini [4a/02], [4b/06], [5a/09], evvelini [31b/13], [34b/04], [38b/01], [51a/02], [62b/13], fânî olduğınu [2b/11], [10b/12], fennini [67a/06], hâllerini [10b/05], hikâyet-keremüñi [5b/04], hisâblarını [81b/06], hiṭâbını [113b/03] ihtirâzını [37a/06] içini [105b/02] iķâ‘sını [76b/01] iplerini [100a/09], isti‘dâdını [5a/09], kâ‘idesini [28a/06], kıalanını [77b/02], kıamını [31b/09], kıllarını [100a/09], kısmalarını [39b/07], kısmını [44b/13], kirişini [19a/03], kirişlerini [52a/10], kuşını [3b/06,10], lu‘âbını [115b/08], medḥüñi, [5a/13], [5b/04,10] [6a/03], kemerini [7a/01], nağmesini [59b/05], [62a/08], nağmelerini [39b/03], [40b/06], [63a/01], [81b/05], nağralarını [79b/01], [70a/12], nisbetini [45a/02], nisbetlerini [38b/11], on birini [71b/06], ortaklıklarını [60b/01], ortasını [17a/06,10,13], [17b/04,13], [17b/13],

pâresini [108b/13], perdelerini [82b/12], [99b/05], perdesini [5b/08], peykini [3b/11], on birini [71b/06], şebâtsuz- ıduğunu [2b/11], sebeblerini [5a/06], şabağayı [56b/04(2)] şabağalarını [62a/09], şabağasını [41a/02], şabî'atlerini [11a/03], şarafını [30a/05], taşnîflerini [8b/08], ulaşmağını [44a/04], üçünü [61a/03], vafını [105a/01], veznini [16a/02], yanaşduğunu [12a/03], yanını [103b/04,05,06], yirini [57b/08], [38a/13], yüzünü[105b/01], [106a/01], [99a/13], za'ferânı [107b/13], zamânını [71b/04], zîrlerini [104b/05, 08]

-nuz, -nüz

(Şahıs Ç. 2.) nazar iderseñüz [57b/12]

-r

(İFYE) belürdüğü [97a/10], belürmeklik [44b/01], belürtmeye [112a/13] belürür [29a/11],[97a/09],

-r

(Geniş.Z.) ağlar [9a/09], benzer [22b/11], [25b/02], [26a/04],[39a/04], dilerdi [9a/01], dilerdük [37a/10], diler-ise [30b/06], [72b/10], [74b/05], [115a/01], dilersevüz [65a/05], dilerüz [64b/09], dir[1b/07], [13b/02,03],dirler [12b/12], [13a/01], [13a/04], [13a/09], [13a/13], [13b/01], [15a/01,11], [15b/07], [16a/05], [16b/01,04,07,11],[19b/01,11,12], [20b/03,12], [21a/07], [21b/02], [22a/04], [22b/10], [23a/09], [23b/02,07(2)], [24a/01], [26b/13], [27a/04,07,09,10], [30b/01,03], [31a/01], [34a/07], [36b/02,08], [37a/02], [39a/05], [39b/01-02-03], [40b/01], [48b/01], [49a/07,09,11,13], [49b/01], [52b/03,09,10,11,12], [53a/05,13], [53b/01,02,04,06,07,10], [54a/11],[54b/11], [55a/01,04,09], [56a/07], [57b/08], [59a/01,03,04], [62b/02], [66b/04], [67a/04], [67b/13], [68a/04,07,08,11], [68b/01,03], [71a/13], [71b/01(8), 02(2),03], [73a/02,12], [76a/01(2),03,09(2),10], [77a/03], [77b/05], [78a/08,09], [79a/10], [79b/04,06,08], [80a/01,02,06,07,08,09], [81b/03], [91b/09], [92a/01(2)], [92a/07], [93a/01,09,13], [93b/01,07], [96a/01,05,06], [96b/03], [98b/12], [72a/12], [100b/07], [119a/01,12], dirüz [8a/02], okurlar [9a/07,08], oynar [9a/11], saklarise [90a/02, 04], saklarlardı [8b/13], uyur [116b/11]

-r

(Sıfat-Fiil) beñzer olur [25a/11], ĥadden aşar gibi olursa [112b/02], kaynar şu [95a/06]

-ra,-re

(Yön) nireden [64b/05], nireye [65b/11], şoñrağı [36b/04], şoñra [2b/10], [8b/03,04,05,07], [10a/01,03,04], [16b/09,13], [17a/06,10,13], [17b/01,08,09,11,13], [18/03], [18a/02,05], [24a/05], [24b/08], [25b/01,06], [25b/13], [26a/05,07], [27b/04], [27b/06(2)], [29b/07,08], [30a/06], [32b/02], [35b/04], [37a/13], [38b/03], [51b/10], [52a/01,05,07(2)], [58a/11], [62b/09], [63a/05], [64b/04,11(2),12], [65a/01(2), 02(2),08,09(2),10,13(4)], [65b/01], [66a/07,08,09,10,11(2),12], [66a/07,11,12], [67b/10], [73b/02], [74a/04(2),06], [80b/08], [93a/08], [97b/01], [100b/01], [101b/11], [102a/01,03,07,11], [103a/04,12], [105b/03,11], [106a/04,09], [107a/11], [108a/02,03], [108b/12], [109a/01], [116b/01,06], [116b/06],

-rak,-rek

(-ırak)

(İİYE)

artuğırak [97a/04], [111a/12], artuğırakdur [101a/09], çokrağını [21b/13], [27b/11],
giñrek [97a/06], [97b/01], kışarakdur: [75b/10]; yegrek [2a/01], [8a/06], yigrek
[80b/11], yigirek [101a/04], yigregi [13a/07]

-ru,-rü

(Yön)

toğru ola [98a/11],[100a/13],egri [107a/03],[99a/04]

-sa,-se

(Şart)

almazsa [19b/12], añılsa [28a/03], ardınca olsa [44b/08], bahş olsa [27b/10],
bağışlasa [113b/05], bağlasalar [51b/04], barābar olsa [14a/10,13] barābar olsalar
[19b/07], başlanmasa [70a/10], başlansa [62a/12], başlasa [61b/05], başlasalar
[60b/05,07], [70a/09], bem olsa [19b/07], birikdürse [70a/12], bölük eyleseler
[18a/12], bulunmasa [91b/03,04], [107a/07], cem'olsa [68b/01], degilseler [61a/08],
dilese [81b/11], [76a/13], [111a/05], dileseler[20a/04], [82a/01], [70a/11],
[98b/03],[116b/07],[110a/09],[103b/03] 52a/02], [98b/02], dilesevüz [62b/06],
[57b/04], [62b/12], [24a/04],dutmasa [81b/11], düzmişler olsa [64b/07], düşse
[68a/07],[68a/09],eyle olsa [31a/10], eylesevüz [38a/08], eyle olsa [22b/08],
[22b/12], [23b/04], [26a/01], [31a/09], [32a/08], [33b/13], [34b/10], [50a/07],
[59a/08], [62a/13], [71b/05],[73a/12], [90b/12], [100a/07,08], [112a/12], eyleseler
[61a/07], eytse [80b/12], gelseler [60b/06],[61a/13], gerekse [50a/04,05],
[54a/03(2)], [72a/03(2)], getirse [81b/08], görse [81b/10], hūş eyleseler
[113b/07], hāzif eylese [70b/11], hāzif eyleseler [71a/02], i'āde iyleseler [72a/10],
i'rablu olsa [68a/04], intikāl eyleseler [60b/06], irsem [6a/07], irişse [55b/04],
[64a/02], irişseler [60b/08], istese [82b/12], işitseler [20a/07,11,12], itsevüz
[39a/09], [51a/02(2)], kādır olsa [80a/04], [82b/12], karış olsa [99a/08], kısm
eyleseler [61b/10], kosalar [18a/12], [20a/09], koşsavuz [40a/03], melül olsalar
[81a/02], müteharrik olsa [68a/07], müteharrik ve sākin olsa [68a/06], olsa
[14a/10,12], [19b/05], [50a/11], [62b/09], [64b/07], [68a/12], [81a/01], [99b/02],
olsa [109b/11],öğrenseler [110a/09], sākin olsa [68a/10], saklınsa [70a/11], seyr
itseler [61a/13], söz qarşulaşsa [112b/06],[19b/05], talep eyleseler [116b/09], tarh
itseler [27b/12], [29a/12], telaffuz eylese [70a/08(2)], telaffuza getirse [70b/05],
terkīb itseler [39a/03], tütüzü virse [115a/01], ulaşsa [29a/06], ulaşdursavuz
[39b/08,10], ulaşdursavuz [39b/08,10], ursa [81b/08], ursalar [27b/03,04,06(2),07],
[29a/10], [51b/10,11,12], uzun olsa [14a/13], vāqi' olsa [70a/13], [78a/09], varsa
[79b/06,08], [80a/07], varsalar [60b/08], [61b/06], [79b/10], [80a/01,02,03],
yapışdursavuz [39a/08], yaşlu olsalar [81a/02], yazılsa [35b/07], yoğun olsa
[14a/10], yoğsa [64a/12], zārb itsevüz [39a/09], zīr olsa [19b/08]

-sa, -se

(-ısa, -ise)

(Birleşik Şart)

dilersevüz [65a/05], düşerse [68a/03], ele girmezse [95a/06], eydürse [76b/07,
10,11], [80a/05], eyü olmazsa [107a/05], işidürse [9b/12], kabül eylemzler-ise

[80b/13], lezzet almazsa [19b/11], muhtelif olurlar-ısa [65b/10], saqlar-ısa [90a/02], şöhetine düşerse [113b/09], tertibi olmazsa [65b/03], varursa [80a/08]

-sın,-sın

(ŞAHİS T.2.) bilesin [14a/03], bildüresin [69a/01,05,08], göresin [3b/01], bulasın [61a/03], [68b/07], eydesin [69a/03,06,09], hâbse şalası [3b/06], idesin [69a/02], istihrâc idesin [58a/02], urasın [69a/06],

-sız,-süz

(Şahıs Ç.2.) bulasız [57b/12]

-suk

(İİYE) bağarsuğundan [108b/07], bağarsuğdan [12b/04], [92a/08], [108b/02,10], [109a/01], bağarsuğlar [108b/03], bağarsuğları [108b/05]

-sun,-sün

(Emir T. 3.ş.) artuğ eylesün [30b/07], âsân olsun [71b/09], bem olsun [54a/04], bilinsün [45a/02], dâyim itsün [4b/04], ma'lûm olsun [8b/09], [11a/10], [13a/03], [19b/03], [19b/09], [26b/11], [29a/01], [38b/12], [39a/13], [49b/03], [50a/05(2)], [93b/11], [95a/02], [99a/02,04], [101a/04], [104a/02], [107a/02], [109a/06], [111a/07], [117b/11], müteharrik olsun [72a/03], ravza-yı münevverine olsun [2b/02], şakîl olsun [54a/03], sâkin olsun [72a/04], üzerine olsun [2b/04], vâkı' olsun [50a/05(2)], zevâl irmesün [4a/11], zîr olsun [54a/03]

-suz-süz

(İİYE) bekâsuzuñ [81a/04], belüsüz [64a/03], [65b/13] insüzdür [104a/04] şebâtsuz [2b/11], sebebsüz: [91a/12], şusuzluğın [113b/01], şeksüz [2a/06], [4b/08], [25b/07], zağmetsüz [28a/06]

-sı,-sı,

-su,-sü

(FİYE) tütsüleri [114b/13], yaşşı [107a/09], yatsu [116b/06]

-su,-sü,

-sı,-sı,

(İyelik T.3.ş.)

‘âlevîsi [109a/09], altısın [73b/10], altısından [48b/05], altısınuñ [35a/10], [12a/07], [91a/07], altıncısına [71b/02], ‘amelîsin [81a/10] ‘amelîsinden [81a/08], anası [108a/11], arası [97a/02], [99b/04], arasına [29a/02], arasında [1b/13], [3a/04], [10a/02,03,04], [15a/10], [15b/04, 07], [16a/03], [18b/08], [23a/07,09,10], [24a/04,07], [25a/05], [28a/09], [31b/02], [39b/11], [52b/13], [113a/01], arasındağı [24b/09], [78a/05], arasından [39b/12], arasını [17a/04], arasınıñ [91b/10], ârzüsü [112b/02], aşâğasından [52b/03] [96a/09], bacasına [111b/03], bahâsı [111a/01], bâķîsi [38a/04], [53a/10], bâķîsin [19a/08], [63a/04], [72b/12], [74b/09], bâķîsini [60b/12], ba'zısı [9a/09,10], [13a/12], [25a/08,11], [44a/07,09], [57b/06], [58a/01,12], [59a/01], [59a/06,07], [66a/13], [83b/14], [102b/10], bażısına [13a/13], [25a/11], ba'zısında [36b/06,10], ba'zısından [9a/03], [27b/02], ba'zısını [8b/02], bażısınıñ [25a/08], bekâsı [81a/04], birisi [4b/13], [14a/07,10], [17a/07,11], [17b/10], [21a/05], [23b/08], [24a/13], [24b/03], [27b/01], [39b/04], [40a/13],

[51a/01], [70a/07-08(2)], [70b/12], [71a/04- 05], [92a/05], [94a/04(2)], [95b/04[2]], [103a/07], birisidür [24b/02], birisiyle [32a/03] ,[32b/06], [70a/07], birisince [70b/13], [94a/09], birisini [27b/11], birisinin [27b/02] , bişincisi [12a/06], [57a/11], [68b/03], [71b/02], [74a/02], [100a/12], bişincisidiür [57a/11], bu'd-ı tanıñisidür [38a/01],burgusun [105b/11], cemī'si [16a/09], [25a/03], [62a/01] cemī'sinden [94b/03], cemī'sinde [40b/04], [36b/11], dāyiresin [61a02(2),03], dāyiresinün[79b/01], derisin [94a/07], destesi [94b/01], [95b/10], [99a/09], [105a/06], destesin [94a/06], [95a/08], destesinde [16a/01], destesine [105b/05], destesinün [99a/10], [105a/12], dördincisindedür [44b/11], dördincisine [71b/01], du'asını [12b/07], eyesi [31a/10],eyüsi [91b/01], [98a/08], [99a/05], [107a/06], [110b/12], eyüsin [113b/02], ğayrısın [31b/01], ğayrısında [72b/10], gibisi [70a/06], ħürmetüsi [110b/13], ibtidāsı [49a/10], [57b/09], icrāsınun [61a/01], iķā'sını [76b/01], ikincisidür [61a/11], ikincisi [12a/13], [57a/09], [68a/06], [101a/02] [117a/09], ikincisine [56b/02], [71a/13], [93a/01], [96a/05], ikisi, [14a/06,009,12], [18b/05-07], [19b/04,05,07,08], [50a/09], [61b/03], [62a/04,07], [65a/11], [68a/03], [70a/08], [70a/11], [70b/11], [72a/07,11], [74a/01], [74b/01,02], [103a/07], ikisidür [23a/04], ikisin [20a/04], [73b/10], ikisinedür [23a/07], ikisinde [51b/08], ikisine [24b/05], [25a/04], [34a/12], [40a/03], [58a/05], [59a/13], [97a/01,02], [97b/05], ikisinün [37a/09] [97a/01], k̄ā'idesi [9b/12], [11a/11], [66a/01], [93a/02,10], [93b/01], k̄ā'idesin [7b/05], [12a/08,12], [28a/06], [64a/04], [93b/09], k̄ā'idesini [28a/06], k̄anķısına [121a/09], k̄anķısından [62a/12], k̄apusına [111b/03], k̄arşusundağı [50b/10], k̄ışşasınun [5b/10], kiçisinün [27a/11], koķusı [9b/01], ma'nisi [80b/10], ma'nisine [69b/04,05(2),06], ma'nisin [48b/04], mertebesince [111a/10], mertebesine [110a/12], ,nağmesi [14a/08,11], [14b/01], [18b/12], [20b/04], [20b/09], [21a/03(2)], [21a/03,11,10(2)], [21b/07(2)], [21b/07], [22a/01], [22b/01], [22b/06,07,08], [23a/01,04,05-10,11,12], [24b/02], [25a/13],[26a/08], [27b/05,07,09], [36b/01], [36b/11], [38a/09], [49b/01],[50b/07], [60b/03], [61b/01], [61b/02], [61b/04], [62a/01,05], [62b/09], [64a/01], [82b/02], [97b/10,11,12], nağmesidür [19a/04,08,07], [61b/01,13], nağmes-ile [100b/03], nağmesin [58b/03], [82b/01,03,06,09], nağmesince [18b/13], [20b/05,07,08], [23a/05,13], nağmesinde [27a/11], nağmesinden [48b/08], [49a/09,10], [59b/04], nağmesine [24a/05,06], [24b/10], [26a/13], [97b/13], nağmesini [59b/05], [62a/08], nağmesinün [19a/01,02], [20a/13], [20b/07], [21a/04,12], [21b/08,11], [22a/02], [22b/04], [23a/06], [24b/02,08,10], [26a/13], [39b/05], [51b/11,12,13], [55a/04], [55b/01,04], [58b/02], [64a/01,07], [100b/03], nağmesiy-ile [19a/07], [20b/03,09], [21a/02,10], [21b/06,13], [22a/02], [22b/06], [23a/04,11], [31b/01], naķrası 68b/08] naķrasidür [77b/01] naķrasın [76b/11], [78a/04], [80a/05], noķtası [26a/10(2)], [30a/01], [31a/02], [38a/12], noķtasidür [25b/01], [29b/06], noķtasından [24a/07,09], [24a/09], [24b/04], [38b/01,02,05], [62b/13], noķtasındandır [38a/11] noķtasına [25b/01],[26a/06], [38a/12], [38b/02], noķtasınun [38a/12], [38a/13], 44b/11] nün'ınun [68b/08], on birincisi [57a/09], on ikincisi [57a/09], onıncısı [57a/06] ortası ,[68a/10], [74a/06,09,12,13], ortasın [17a/01], [17b/03], ortasına [16b/01],

[17a/08,11], [68a/01], [69b/07,08,09,10,12,13], [70a/02,04], [97a/13], [104b/03], ortasında [7b/08], [9b/13], [17a/01], [20b/01,04,10,13], [21a/09], [21a/11], [21b/03,06], [22a/01], [22b/05], [23a/01,02,12], [24a/11,12], [25a/04], [25b/03], [26b/01], [28a/11], [37a/09], [40b/11,12], [44a/12], [49a/05], [49b/11], [52b/10], [53a/01,02,03(2),04], [66b/05], [67b/07], [68b/08], [72a/05,06,09,12], [73a/09], [73b/01,04], [75a/09], [75b/06], [77b/03], [94b/05], [97b/06], [100b/03], [116b/03], ortasındadır [72a/08], ortasından [13b/06,08], [70b/10], [71a/01], ortasını [17a/06,10,13], [17b/04,13], ortası-y-la [74a/07,10,13] pāresi [96b/01,04], pāresidür [97a/07], pāresini [108b/13], perdesi [58a/13], [61b/06],[99a/13],[116a/12], [116b/07], perdesidür [58b/01],perdesinde [58a/12], 82b/01,05], perdesinden [59a/06], perdesine [82b/08], perdesini [5b/08], şafâsı-y-ıla [5b/03], şarusın [115b/10], şayusı [39b/04,06], [40a/07], [94b/11], [107b/03,04,05,07,08], şayusınca [39a/12], [39b/06], şayusundan [39b/05] sâzendesi [1b/04], sebbâbesi [100b/10], sebbâbesine [65a/08], sekizincisi [56b/13], serâ- perdesinde [1b/04], şorvasın [115b/09], [116a/03], şabağasına [41a/03], şabağasında [38b/09], [50a/05], şabağasından [41b/01] [48b/06], şabağasına [41a/03], şabağasını [41a/02] şabî'atı [111b/08], şarîkı [37b/02] ,şarîkası [58a/09], [64a/13], [76b/01,02,03,06], şarîkasıdır [71b/13], şarîkasın [63a/13] teknesinüñ [91b/13], tercümesinden [90b/04], te'sinüñ [78a/04] te'si-y-ile [81b/01], tîzîsi [54a/06,13], [54b/04,06,12], [55a/04,07,12], tîzîsidür [55b/01,03,04], tîzîsin [55b/01], toğuzuncısı [57a/03], töresin [107a/01], üçüncüsü [61a/12], üçüncisidür [56b/03], üçüncisine [71b/01], vâsıtası-y-ıla [44b/06] yañasından [105b/12] ,yarusı [18a/10,13], [19a/12], [20b/09], [40a/09], [94a/11], [94a/12,13], yarusınca [18b/06], [19a/02], [20b/01], [77a/01], [91b/12], yarusımuñ [40a/08], [40b/01], yidincisi [61a/11] yukarısından [104b/07].

-§

(FFYE)

bulaşdura [108b/13], dürişe [110a/12], dürişmişlerdür [67a/08], el kavşurub [109b/09], görışdiler [112b/12], irişdügi [67b/02], irişdüm [4b/10], irişe [4a/01],[55b/04], [76b/05], [106a/01,09], [108a/02], [109b/07], [110a/13], [114a/02], [114b/09], irişen [16a/12], irişmekligi [66b/08], irişmiş [38b/02], irişse [55b/04], [64a/02], irişseler [60b/08], irişür [38a/12], [61a/01], qarışdurmak [16a/01], qarışdurmaya [93b/02], qarışmışdur [29b/02], qarşulaşmaya [112b/06], qarşulaşsa [112b/06], qarışmaya [113a/07], oluşturmagıla [41b/01], söyleşe [111a/13], söyleşmekden [109b/03], [111b/06], ulaşduğı [91b/09], ulaşdura [30a/07], ulaşdurmagıla [41b/05], ulaşdurmak [16a/01], ulaşdurmaklıkdan [41a/03], ulaşdursavuz [39b/08,10], ulaşık [34b/01], ulaşmagını [44a/04], ulaşmak [34b/09], [44a/01], ulaşmaqdan [42a/04], [42b/04], [43a/05], [43b/04], ulaşmaz [108a/10], ulaşsa [29a/06], uyuşmadugına [29a/01], uyuşdurmağ [64a/04],[66a/01], uyuşmağa [65b/03], uyuşmaz [29a/05], yağışdurmuşlardır [52b/01] yanaşduğunu .[12a/03], yanaşık olıcağ [15b/02], yanaşmağa.[12a/03], yanaşur [15/a13], yapışduğı [106b/07], yapışduralar [31b/10], [94a/07], [95b/12], [96a/01], [105b/03] [106a/07], yapışdurdıkları [105b/12], yapışdurmak [38a/08], [44b/06], [56b/11], [95b/11], [101b/12], [105b/01,04,07], yapışdurmaqdan [48b/06], [56b/04,08],

[57a/01,04,07,13], yapışdırmakdandır [44b/02], yapışdırmağdur [44b/03], yapışdırmışlardur [16b/02], yapışdırsavuz [39a/08], yapışdırurlar [92a/03], [95b/12] [96a/01,02], yapışılan [106a/07], yapışmaz [30b/04], [44a/10], yapışmış ol [95b/06], yitişe [76b/09], [105b/13]

-t

(FFYE)

berkideler [94a/06], [97a/08], [97b/02], [100a/02], [103a/02], [104a/09,10], belürtmeye [112a/13], berkitmek-içün [94b/01], depredürler [112a/07], düzede [100b/01,02,03], düzetdüm [5b/06], dürtüneler [109b/01], eridib [107b/10], iletmege [82b/13], kaynadalar [95a/05], [95a/06], kaynadub [116a/01], kaynadurlarsa [95a/07], kurudalar [107a/13], [108a/03], yaradılmış [2b/03], yaradılmışdur [67a/03], yaradılmışlaruñ [3a/03], yaradılmışlar [1b/08]

-ter (-der)

(FFYE)

göndermek [75a/13], göstere [118a/09,13], [118b/02,03], [119a/02,04,06,07,08,09], [119b/13], [120a/01,04,11], göstereler [109b/11], gösterürleridi [5a/02], [80a/01] iltizām gösterdüm [7a/03], miskīnlik göstere: [111a/11], tamām göstere [119b/03], [120a/06], [120b/04,05]

-tuğ

(İİYE)

qoltuğa [100a/08]

-tür

(FFYE)

getürdükləri [74a/01], getürmek [82b/08], getürdi [6b/06], getüre [74a/01],[75a/05] [114b/09], getüreler [6a/06,07,08],[74a/01], [82b/10], [98a/09], getürelüm [40b/05], [66a/01], getürmişdür [31b/04][45a/03], getürmiş-idi [5a/07], getürürler [74b/09], ‘amele getürebilür [82a/01], ‘amele getürmek [12a/06], [70b/01], [81b/11], [103b/03], ‘amele getürse [81b/08], harekete getürür [9b/04], kayğu getüren [113a/03], telaffuza getürebileler [71b/04], telaffuza getürmişdür [71a/08], telaffuza getüren [70b/04,13], telaffuza getürse [70b/05], götüreler [109b/09], götürmüş-idi [5a/08]

-u,-ü

(İFYE)

uzun [14a/04], [14a/13], [57b/05], [67a/07], [69b/02], [75b/07], [99a/04], [99b/13], [101b/11], [102a/07], [104a/10], [105b/06], [106b/08], uzunu, [94a/10], [96b/06], [97a/04], [99a/06,10], [99b/02], [101a/09], [101b/03], [104a/05], [104a/06], [105a/12], uzunıdur [75b/04], uzunlığı [91a/05], [91b/06,11], [92a/01], [95b/08], [98a/11], [105a/07,09], uzunluğu [97a/05] uzunluğda [14a/09], [14a/06]

-u,-ü

(FİYE)

girü [1b/08], [8a/01,06], [26b/05], [28b/12], [33a/07], [36b/09], [38b/02,10], [38b/10], [44a/06], [52a/01,09], [53a/09], [55b/08-09], [55b/09], [57b/11], [58a/01,04], [61b/05], [62a/06], [63a/10], [64b/08], [65a/04], [66b/01], [71b/12], [73a/05], [74a/12], [75a/04,13], [76a/01,13], [77b/02-03], [81a/06], [82b/10,03], [96b/01], [102a/05], [103a/01], [104b/09], [106a/13], qoqusı [9b/01], qoqular [109b/13];şayuda, [39a/12], şayusınca, [39a/12], [39b/06], örtülü [7b/03], tolu [5b/08], yarulıq [42b/07], yaruñ [97b/02] [19a/06], yaqu [99a/13], yaru [42a/07], [43a/08], yaruda [18b/02], yarudan [18b/01], yarusı [18a/10, 13], [19a/12], [20b/09],

[40a/09], [94a/11,12,13], yarusınca [18b/06], [19a/02], [20b/01], [77a/01], [91b/12], yarusınıñ [40a/08], [40b/01],

-uq,-ük

(FİYE)

açuq [95b/08, 09], [99a/08], [99b/03, 04], [101b/04,05], [102b/06], [104a/11], [105a/11,13], [105b/05,06,09], [110a/02], [116a/09], artuğ-ıla [32a/04,05], artuğın [100a/06], artuğırak [21b/13] [97a/04], [111a/12], artuğırakdur [101a/09], artuğına [106a/10], ayruq [11a/09], [109a/11], [112a/01], boğuk [110b/07], bölügi [102a/02], bölük [18a/11-12], [96b/07], [101b/08],[106b/02], [101b/09],buyruğıyla[7a/01], delüge [94a/06], delügi [98b/07], delüginden [100a/01],delügün [97a/01], [102a/03], delük [94a/04,05,06], [96a/02,03], [96b/09,10], [98a/03], [101b/10], [102a/02,03,04], [102b/05,04,06], [105b/09], [106a/08], delükden [97a/01], delük-ile [102a/05], delükler [96b/11];],[102a/06 [102b/07],delüklere [97b/11], [102a/13], delükleri [14b/03,04,09,10], [98b/04], [106a/12], delüklerin [97a/06], delüklerinden: [98b/06], delüklerün [97b/10,12,13], şıvuq [107b/12], ulaşık [34b/01],yanaşık [15b/02], yaraşıklı [15a/13], yaruq [97b/07], ıslağ [115b/13], yumşaklığından [9a/09]

-uñ,-ün

(-nuñ, nüñ)

(İlgi)

ağacunuñ [91b/01], ağacınıñ [91a/13],‘aqluñ [32a/07] ‘alāmetüñ [55a/03],‘ālimlerüñ [11a/05], [90b/11], Allāhü Te‘ālānuñ [15b/11], altısınıñ [12a/07], [35a/10], [91a/07], anlaruñ [3a/02], [7a/05], [14b/02], [37a/03], [38a/11], [59a/02], [66b/05], [67a/08,12], [81a/03], [113b/09], [121a/09], anuñ [1b/04], [2a/07,13], [4a/01,02,03], [4b/07,10,12], [5a/10], [15b/05,08,09], [16b/03], [20a/13], [20b/09,11], [21b/11], [22b/13], [23a/10], [27a/01,03,06,07,08,10], [30b/13], [31a/11,1], [31b/04,13], [34b/01], [37b/13], [38a/13], [38b/01,05], [39b/03], [48b/07], [49a/08,10], [50a/06], [50b/01], [50b/01,07], [52a/03,13], [52b/01,02], [62a/01,03], [62b/13], [66b/08], [67a/02], [68b/05,12], [70b/06], [71b/05], [72a/01], [73b/08], [75a/01], [77a/06, 07], [78a/01], [79a/01], [81a/05], [82b/07,09], [96b/06], [97a/08], [97b/10], [99a/06,13], [100b/01], [101a/04], [101b/07], [105b/02], [110a/09,12], [111a/12], [111b/10], [112a/09], [113a/02,03], anuñçün [11b/02], [20b/05], [22b/10], [25a/06], [29a/05], [31b/03] [33a/04], [33b/11], [44b/09], [55b/09], anuñçun [108a/09], anuñ-ıla [15b/13], [29a/13], [30b/05], [31a/06], [61a/06], [113a/07], arasınıñ [91b/10], atunuñ [99b/12], avretlerüñ [111b/11], āvāzlaruñ [13b/13], [15a/10], [18b/03], [18b/05,06,07], [19a/12], [20a/08,09], [21b/05,12], baħrınıñ [3a/06] baħşınıñ [16b/10, 12], baħşlaruñ [17a/08], baħşuñ [17a/01,11], [17b/01,07,10], [18a/01], barmağun [66a/03], barmağınıñ [66a/05], ba‘zınıñ [37b/09], ba‘zısınıñ [25a/08], bekāsuzuñ [81a/04], beminüñ [19a/09], bemüñ [55b/10], [56a/02], beytüñ [83a/09], bezr-i kâñunuñ [115b/07], birinüñ [13b/14], [14a/01,02], [21b/05,08], [41a/05] [44a/04], [48b/05], [71b/11], [92a/06], birisinüñ [27b/02], birliğinüñ [43b/05], birüñ [21a/10], bişüñ [40a/09], boyunuñ [96a/01] boyutuñ [82a/07], bölüginüñ [19a/03,07], bu‘d-ı müttefiküñ [20a/06,10], bu‘d-ı zı‘l-erba‘uñ [29b/05] [35b/01], [38a/07], [44b/13], bu‘d-ı zı‘l-ħamsuñ [31a/11], [38a/07] bu‘dınıñ [22a/04],

[22b/04], [27b/09], [28a/11], [29a/08,10], [30a/05, 08], [34a/09, 10, 12], [34b/07], [39b/13], [40a/01], [44b/10, 11, 13], bu'dlarinuñ [33a/08], [38b/07], [45a/01], bu'dlaruñ [11b/01], [19b/01,13], [25a/10], [27a/11], [27b/01], [30b/04], [32b/03], bu'duñ [20b/07], [21b/10], [22b/04], [23b/01], [27a/04], [27a/13], [27b/01], [27b/11], [28a/08], [29b/10], [29b/13], [31b/02], [33a/01], [35b/05], [37a/02], [37a/06], bu'dü'z-zî bi'l ħamsuñ [31a/11], bu'dü'z-zî'l erba'uñ [31a/06], [35b/01], [37a/09], [39a/07], bularuñ [7b/13], [8b/08], [23a/13], [26b/03], [38a/10], [38b/07], [39b/11], [49a/05], [56a/10], [58b/03], [60b/04,13], [65b/08], [71b/11], [75a/09,06], [90b/09], [91b/05], [102b/12], [106b/02], [111a/03], bunlaruñ [25a/04], [30b/01], [58b/01], bunuñ [1b/09], [9a/11], [15b/06], [16b/07], [16b/08], [18b/07], [20b/01,02], [22a/03], [23a/08], [23b/01], [25b/04,06,12], [26a/07], [28b/12], [30b/07], [40a/10], [40b/03], [52a/01,02,08], [59b/11], [60b/12], [61a/01,10,13], [63a/01], [63a/04], [64b/08], [65a/05,13], [65b/09], [68b/01], [70a/13], [72a/01], [79a/01], [81a/06], [93a/09], [96a/01], [98b/04], [98b/06], [104b/01], [113a/04,13], burmağuş [12b/03], [107a/01] buseliguş [61b/01], cāhilleruş [113b/08], cedveluş [106a/03,08], cem'uş [39a/01], [65b/07], cemā'atlarinuñ [39a/06], cemā'atuñ [40b/06], çenguş [12a/12], [99a/03,11], [99b/05,07,11], [100a/02,11], [100b/12], cihānuñ [81a/04], cūvān-bahtuş [6b/09], cüz'leruş [51a/05], çanağuş [99a/12], [106a/07], [95b/04,08], çanağuş [95a/05] [95b/10], [105a/07], [105b/01], çanağularuş [96a/09], çanağuş [99a/11], çenguş [12a/12], [99b/05,07], [100a/02,11], [100b/12] dağmağlığuş [65b/04], dāyirenuş [40a/06], [40b/07,12], [41b/04], [42a/04], [42b/03], [43a/04], [43b/03], [45a/02], [49a/08,10], [56b/01], [57a/02,10], [57b/07,09], [59a/06], [60b/03], [76a/05], [79a/02], dāyireleruş [38b/04], [41a/01], [44a/07], [45a/02], [48b/05], [56b/02], dāyiresinuş [79b/01], , delüğüñ, [97a/01],[102a/03], delükleruş [97b/10,12,13], denizinuş [3a/06], destānlaruş [11b/06], destenuş [105b/05,11], [106a/01], destesinuş [99a/10], [105a/12], devletinuş [7a/05], devr-i ħaffiñ [77a/02], devr-i hezecuñ [68b/09], devr-i şānīnūñ [76b/02], devrinuş [62b/12], [68b/05-06,09], [73b/08], [75a/01], [76a/07], [77a/06], [78a/01], [79a/11], [80a/04], devrleruş [39b/12], [58a/07], [62a/01], [75b/03], devrūñ [56a/07,13], [56b/13], [57a/06,09], [62b/07,09], [71b/03], [74b/01], [75b/02], [76a/06], [76a/13], [77a/08], [77b/02,06], [78a/05], [79a/12], [79b/01], dördūñ [24a/13], [40b/02], dūnyīnūñ [2b/10], düzmeguş [108a/05], ebrīşiminuş [107b/05,06,08], edvārlaruş [52a/09], edvāruñ [7b/04], [11a/11], [11b/13], [12a/01], [38b/11], [52a/02], [60b/01], [62a/09], [63b/01], [66b/12], [71a/12], [81a/01,08], ehlinuş [4b/10] [7b/01], [71b/13] [109a/03] elifūñ [54a/08] eluş [100b/08,10,11] eluş [100b/07], erba'uñ [31a/06], evūñ [111b/03], evvelinuş [71b/11], fāşılālaruş [81a/11], gelenleruş [58a/11], güneşinuş [4b/11], ħalāyıkūñ [9b/13], [10b/08], [80b/03], ħalkınuñ [6b/08], ħareketlerinuş [72b/04], ħareketleruş [68b/09] [72b/03], ħareketūñ [67b/07], [68b/09], [74b/07-08], [81a/11], ħarflerinuş [69b/03], ħarfūñ [69a/02], ħazīnenuş [92a/01,03], ħazretinuş [2b/02], ħeregūñ [100a/01], [106b/09], hereginuş [99b/05], heves idenleruş [12b/05], heves idenuş [31b/07], heves kılanlaruş [91a/02], ħiddetleruş [14a/02] ħizmetlerinuş [3a/08],

‘iraquñ [62a/05] işfaḥanuñ [56b/08], [59a/13], icrasınuñ [61a/01], ĩkā‘laruñ [12a/04], [79b/02], ĩkā‘uñ [67a/09], ikinuñ [20b/09] [40b/01] ,ikisinuñ [37a/09], [97a/01] ‘ilm-i edvāruñ [7b/04], ‘ilminuñ [14b/11], ipleruñ [100a/01] işbunuñ [79a/01,03], [81a/05], amısuñ [98a/08], [115b/11], kānūnuñ [12b/01], [103b/07] [104b/09], [104a/01,11], arınuñ [95b/05,07], kavmuñ [111b/07], ıllarınuñ [11b/12], ıllaruñ [94b/11], ısımlaruñ [34b/04], [35a/10] ısımlarınuñ [38a/08], [39a/07] [49b/05], ısmetinüñ [35b/02] [75b/03,02], [75b/02], ısmınuñ [19a/07] [38a/08], ısmuñ [21b/02], [35a/01], [35a/03,06,07,11], [35b/01,10], [36a/01,02,05,07,10,12], [37b/10,11,12], [38a/01,03,05,06], [41a/01,02], [41b/02], [48b/09], [49a/01], ışşasınuñ [5b/10], kiisinüñ [27a/11], kirişinuñ [21a/06], [21b/01,09], [24a/08,10], kirişlerinüñ [23a/13], [102b/09] kirişlerüñ [24b/06,12], [104b/07,08], [105b/10], [106b/04], kirişüñ [13b/06,07,08,10,09,10,11], [14a/01,08], [16a/12], [18a/09,10], [18b/12], [19a/01,05], [22b/01], [24a/04], [24b/04], [51a/03(2)], [51b/08,12], [52a/04,05,08], [52b/03], [54b/10,12], [55b/04], [65a/06, 08], [65b/04], [92a/06], [92b/01,02,04], [100b/09], [103a/07], [103b/01], [104b/03], [107a/06], [107b/02,04,05,06,07], kişilerüñ [113a/01], kişinuñ [14b/04,10,12], [112a/09], kitābuñ [15b/11], [90b/04], oyunuñ [108a/13], maamlaruñ [80b/05], makamuñ [83b/12], meclislerüñ [111a/06], medhūnuñ [5b/07], meşleşüñ [64b/13], mıuñ [94a/10,11], mizmaruñ [97a/05,07],[97b/08],[98a/01],muğnīnuñ [12b/02], [105a/01,06], [106b/01,10], mūsikīnuñ [15a/02], muştuñ [91b/09], nağmelerinüñ [8b/01], [12a/01], [38b/07] [40b/11], [52a/03], [57b/09], [60b/01], [61a/09], [62b/08], [65b/06], nağmelerüñ [15a/08], [18a/08], [25a/08], [28b/13], [29a/02], [38a/10], [55b/07,08], [56a/04], [59a/01,06], [61a/12], [66a/01], [80a/11], nağmenüñ [11b/01], [18b/11)], [19a/04], [20b/12], [21a/01,08], [21b/02], [24a/03,06,08,10], [25a/09], [44b/10], [48b/11], [50b/10], [54a/07,12], [54b/04], [55a/12], [55b/01,03], [60b/09,10], [60b/11,12], [62a/12], [81b/05],nağmesinüñ [19a/02], [20a/13], [20b/07], [21a/04,12], [21b/08,11], [22a/02], [22b/04], [23a/06], [24b/02,08,10], [26a/13], [39b/05], [51b/11,13], [54b/12], [55a/04], [55b/04,01,11], [58b/02,11], [64a/01], [64b/07], [100b/03], naralarınuñ [69b/03,07,10,11], [70b/07] naaralaruñ [15a/08], [78a/06], naranuñ [71a/01], [71b/06], [72a/04], [73b/01], [73b/04], [74a/06], [74a/09,11,12,13], [77a/10(2)], [77b/01], narasınuñ [70b/08(2)], [73b/10], nefsuñ [9b/07], nenüñ [12a/07], [91a/08], nesneleruñ [48b/12], nesnenüñ [67a/11], nev‘inüñ [66b/13], nevrūzuñ [119b/10], nev‘üñ [32a/03], [32b/05], nāyuñ [97b/06, 09], nişānuñ [63a/07], nişānuñ [53a/12], notasınuñ [38a/13,12], [44b/11], nun‘inuñ [68b/08],nun‘larınuñ [70b/06], nūzhenüñ [101a/09], [101b/06, 13], [102a/07],[102b/08], [103a/02, 03], olaruñ [67a/07], [113b/09], on iki devrūñ [57a/06, 09] on okuzuñ [28a/13], pādīşāh-i İslāmuñ [10b/02,08], pārenüñ [97a/03], perdelerinüñ [100a/09], perdenüñ [99b/02, 03], pīşenüñ [98a/11], [98b/01,03,11], pīşrevlerüñ [81b/05], rāhevīnuñ [57a/08], [61b/10], rastuñ [61b/03], rebābuñ [95a/03,04,08,10], [95b/01, 02, 03, 10], [96a/10, 11, 13], sā‘atınuñ [1b/10], şaılleruñ [14a/02], [71b/04], şan‘atınuñ [57b/03], şavtlaruñ [81b/12], sāzlarun [9a/03], [11b/11], [14b/07], [16a/06],[51b/01], sāzun [12a/13], [51b/04],

[91a/04],[101a/05], [101b/03], sebab-i şakîlûn [70a/07], sebeblerûn [70b/05], [78a/02] [81a/11], sebebûn [77b/07],[78a/03], [81b/01], [81b/02], sıfâtınûn [2a/07], şoḥbetûn [121a/08], sūdûn[115b/13], şî'rûn [66b/11], [80b/10],şunuñ [1b/13], [20a/13], [23b/02], [25a/11], ṭabaḳalaruñ [62b/03], [57b/10], ṭabaḳanuñ [39a/06],[39b/07(2)], [42a/01,04], [42b/01,03(2)], [43a/01], [43b/01], [44a/01,04], [49b/04], ṭāyifenûn [11a/02], ṭarafınûn [29b/06], [102a/08],[39b/13], [30b/12], [102a/07], [59b/07], ṭarafuñ [106a/05], ṭarḥuñ [28a/02], ṭarīḳalaruñ [82b/04],taḥsîlinûn[109a/02], tasuñ [93b/12], [94a/04,06], [94b/05], “te”lerinûn [70b/06], [78a/92] “te”sinûn [78a/04] teknesinûn [91b/13], tenûn [9b/05], terkîblerûn [12b/13], [13a/01], [117b/10], tilinûn [107b/03], ṭonuñ [1b/09], ‘üduñ [11b/01], [12a/07], [16b/02,04], [52a/10,11], [53a/11], [54a/05], [64a/07,13], [64b/01], [90a/01,03], [91a/07,13], [91b/01,06,11], [92a/01,02,05], [92b/08(2)], [93a/01], ulu[ı]ḡınuñ [1b/04],‘uşşakuñ [61a/10,11], [61b/01,02], [117b/09], üçüñ [23a/03], [40a/01,08], üstâdlaruñ [58a/12], vaz’ınuñ [91b/13], veted-i şânınûn [68b/08], vetedûn [68b/08, 02], vetedlerûn [81a/11], yanınûn [104a/05,08, 06,07], yaradılmışlaruñ [3a/03], yaranuñ [19a/06], [97b/02], yarusınuñ[40a/08], [40b/01], YḤ ‘nuñ [37b/13], yirlerûn [72a/02], yirüñ [54a/05,13], [54b/06], [55a/07], [55b/10], [62a/02], yüzlerinûn [112a/06], Z’nün [26b/07], zaḥmelerinûn [81b/06], zamānınuñ [70b/09,12], [71a/06(2)], [74a/06,09], [74b/02], [77a/07], zamānlarınûn [74b/02], zamānlaruñ [15b/09], [16a/02], zamānuñ [73b/09], [75b/04], zārbınuñ [76b/01], [79a/02] zārbun [79a/11], [93a/01, 02, 06],[93b/01, 07], zātınûn [2a/07], zengülenûn [61b/10], [62a/06], zî'l-erba‘uñ [39a/03], zî'l-ḥamsuñ [39a/03], zirefkendûn [56b/11] [62a/08], zîrinûn [44b/09], zîrûn [65a/03], Zühre’nüñ [12b/07] [113b/12]

-ur,-ür

(FFYE)

arturmuşlardur: [8b/06],[58b/01,03], el kavşurub [109b/09], bişirüb [115b/08] [116a/03], düşürmek [44b/07], eydür [4a/03], [76b/06], geçüreler [100a/02],irürem [5b/13], irürmekle [3b/11], yaturalar [108b/05], yoğurub, [95b/02]

-ur,-ür

(Geniş Z.)

‘ārız olur [67b/05], ‘arız kıılurlar [5a/04], açılır [110b/08], ad virürler [59a/03], alevîsi olursa [109a/10], alurlar [104b/08],[24b/07] , añılır[73a/12], añlanur [8a/01], [19a/02], [26a/08], [26b/05], [35b/07,08], [72b/07] , [72b/10], [113b/06] artuḳ olursa [94b/12], [97a/05], arız kıılurlar-ıdı[5a/04], āsān olur[31b/08], [63b/01], āvāz virür [69b/05], ayrılmış olur [38b/02], ayrılır [9b/09],B olur [33b/13], baḥr olur [50a/08, 13], baḥş olur [27a/13] [27b/08],[33a/12], baḥş olursa [32a/10], [99b/10],[32a/10], barābar olur[72a/05], barābarlık olur [51a/06], başlanur [62b/01], [62a/10], bellü olur[16a/08], belürür[29a/11],[97a/09], beñzer olur [25a/11], berkidürler[97a/08], [104a/09], bildirür [11b/01,05,06,07,08,09,10,11,12,13], [12a/01,02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 13], [12b/01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 13], [13a/01, 02, 03], [16a/02(2)], [16a/02], [16a/04], [19b/02], [29a/01], [30a/11], [38b/12],[52a/11,12], [56a/06], [60b/02], [62a/09], [64a/03], [64a/05], [66b/03], [80a/12], [81a/10], [91a/08], [93b/10], [95a/02], [96b/02], [98a/03,04], [98b/13],

[99a/01], [101a/03], [104a/01], [105a/02], [107a/01], [109a/05,13], [111a/07], [113b/13], [115b/07], [116a/06,11], [116a/11], [116b/11], [117b/10], bilinür [11a/11], [16a/09,11], [18b/02], [19a/09], [23b/05], [24b/13], [27b/03], [30b/13], [51b/01,07], [59b/08,13], [65a/05], bilinürdi [18b/03], bilür [2a/05], bilürler [67a/12], [112a/06], birikür [60b/04], boğulur [110b/08], bölünür [20b/08] [23b/05], [59b/12], bulunur [61b/03], [76a/12], bulunur [11a/11], [13a/08], [13b/05], [20b/01], [22b/12,13], [48b/07], [51b/02], [54a/02], bulur [15b/01], çarha girür [9b/02], depredürler[112a/07], dinlenür [112a/12], durur[9a/11], dururken[91a/12], eksilür [99a/07], eksük olur[39a/13], epsem olunur [72b/10] eydürem [8b/03], eydürümüş [8b/01], eydürken [112a/01], eydürler [36b/13], [58a/13], [58b/02], [62a/13], [68b/09], [75b/02,04], [76a/01], [77b/05,06], [79a/11], [95b/01], [108a/01], [119a/03], eydürlerise [36b/11], [119b/10], eydürse [76b/07,10,11], [80a/05], eydürüz [58a/02], [70a/05], eyü olur [107a/04], [108a/08], [108b/01], eyü olursa [107a/04], [113a/08], hadd olur [19b/01], hareket olursa [68a/04], hâşıl olur [112a/12], geçilürse[22b/03], gelür [9b/01], [31a/09], [32a/06,12], [33a/01,08], [33b/01], [34a/02,09], [34b/03,08,10], [40a/05], [59a/08], [91b/02], [112a/09], ‘amele getüre bilür[82a/01], götürür [9b/04], götürürler[74b/08], giderür [112b/02], girür [26b/12], [27a/02,03,05,06,08,09,10], görür[2a/04,06], gösterürleridi [5a/02], hâşıl olur, [8a/08(2)], [22b/02], [22b/03], [26a/08], [28a/02,04], [33b/08], [38a/09], [39a/04], [39a/08,09], [39b/10], [40a/04], [41a/03],[42a/01,04], [42b/01,04], [43b/04], [44a/07], [44b/05], [56b/05,08], [56b/08], [56b/11], [57a/04], [57b/01], [59b/07], [59b/10], [65b/02], [106a/03], [112a/04,08,12], [116b/10], [118a/12], [118b/06], himmeti olursa [31b/07], hüb olur[79b/11], ince olursa[108b/07], irür[4b/08] irişür[61a/01], [38a/12], işidilür [18b/10], [25b/05,07,09,12], [27b/05,09], [27b/09], [50b/09], [51b/12,13], [52a/08], işidürem[8b/02], işidürse[9b/12], kalur [26a/01], [27b/01,12], [28a/08],[28b/01], [28b/02], [28b/05,07,09,10,12], [33b/01], [35b/04], [75a/01], kasdında olur [116b/10], kaynadurlarsa [95a/07], kazılır[95a/08], kılurlar [104b/09], kısım olur [33b/10], [34a/03], koyulur[54b/06], lāyık olur[32b/03], lāzım olur[31a/07], lāzım gelür [31a/08],[32a/06],[32a/12], [33a/08], [33a/11], [33b/01,05], [34a/07,08], [34b/03,08,10], [40a/05],[59a/08], lāzım olur [31a/07], [34b/03], lazim olur [50a/11] [33b/06], lezzet bulur[15b/01], ma‘lüm olur [15a/11], [15b/04], [18a/08], [24b/01], [25a/12], [34b/03], [38b/04], [40a/06], [51b/05],[53a/08], [55b/09], [56a/04], [59b/12],[66b/01], muhtācı olur[14b/12], muhtelif olurlar- isa[65b/10],[67b/08], mükābil olur [51a/03], müteharrik olurlar [67b/06], mütenāfir olur [11b/08], [30b/05] [32a/08], [32b/10], [44b/08], nazırn olur [19a/01] [41a/01], nice olur [62b/09] [31a/07], nisbet olur [65b/02], olur, [9b/06], [9b/07], [12a/07], [13b/01], [18b/13], [22b/09], [23b/04], [24a/03], [25a/08,09,10], [25b/09], [27b/01,08], [28b/12], [29a/04], [31a/10], [32a/08(2)], [33a/01], [33b/03,07, 11,13], [34a/04,10], [35b/01,07], [38a/11], [38b/02], [39a/11, 12(3)], [40a/01], [44b/06], [50a/10], [51a/05,06], [51a/04(2)], [53b/03,05,08,10], [53b/03], [53b/05,08,10], [57b/02], [58a/05], [59a/08], [59b/05], [60b/02,07,09], [61a/05,08,10,13], [61b/06,12],

[62a/12], [64a/08], [70b/13], [71a/01,02], [71b/05,12], [71b/12], [72a/01,10], [72a/12], [72b/02], [72b/06], [73a/12], [78a/05], [79a/01], [83a/06], [93a/01], [97b/07], [100a/08], [101b/09], [107a/03], [108a/10,11],[111b/08,12], [112a/07], [118b/08], [119b/10], [120b/11,12], [120b/13], [121a/01,07] olurlar [67b/06,07], olursa [32a/06,07], olursa [33a/05(2),07], olursa [33b/04,07], olursa [33b/07], [34a/05,07], olursa [65b/08], [67b/12], [94b/03], [100a/05], [101b/02], [109a/07], [109a/09,10], [111b/03], [112b/02], [113a/01,07], ölü[9b/13], önlü ve soñlu olursa[7b/02], rağbet kıılır-ise[113a/09], rast olur [16a/03], şahîh olur[16a/04], şaķîl ve hadd olur [19b/01], sâkin olur [71a/09],[9b/06], sâkin olursa[68a/13],[68b/03],saķlayı kıılırsa[111a/05], tarh olursa[28a/07],şayılu [27b/02], tölunurken [116b/05], tırur [104b/11(2)], tamâm olınursa [32b/06], tamâm olur [29a/01],[55b/07],[55b/08], [64a/02], tamâm olursa[32a/05],taşnîf eydürler[79a/06], tebdîl ve tâgyîr olur[36b/09], tekrâr kıılır[1b/11], tekrâr olınur[110b/06], terk olınur [71b/12], terkîb olur[30b/04], urur [71a/02], [4b/07], ururlar [25a/13], [71b/08], uzun olur[57b/05], uzun olursa[99b/13],vâñf olur[9b/03], vâķi' olur [9b/13], [16a/03],],[73a/11],vâķi' olursa [67b/12] [68a/12], [73a/10], varur [11a/11], varursa [31a/08], [80a/08],vururuz [26b/09], yaķın olur [34a/01,05], yanaşur[15a/13], yapışdururlar [92a/03], [95b/12], [96a/02,03], yaraşıķlu olur[15a/13], yarusınca olur[19a/02], yaturken [116a/08], yazılır [35a/01], yoğun olursa [108b/09], [61a/10], yürür[6a/08], zâhîr olur[9a/12], [16a/09] [111b/11], zârb olur[79b/09], zârîlık kıılırdı [9a/05], zârüretile olursa[110b/03], zevķlü olur[79b/07], ziyâde ile olursa [32b/04], ziyâde olursa [33a/08], ziyâde-y-ile olursa[32b/10] [33a/06]

-ur

(Sıfat-Fiil) çalınur [16a/05]],[50b/02], [51b/01],[50b/02], işidilür [25b12], ta'lîm alur [110a/06],

-uz,-üz

(Şahıs Ç.1.ş.) anacağuz [109b/05], añaruz [57b/11], beyân itmişüz [41a/01] bildürmişüz [39a/11], cevâb iderüz [37a/07], dilerüz [64b/09],dirüz [8a/02], eydürüz [58a/02], [70a/05], görmi,üz [67a/05], vururuz [26b/09]

-vuz,-vüz

(Şahıs Ç.1.) A'dan, [30b/08], beyân idevüz [30b/08] [14a/01], bilevüz[63a/01], bildürevüz [92a/10], [110b/09], çıkaravuz [64b/09], dilesevüz [24a/04], [57b/04], [62b/06,12], dilersevüz [65a/05], eylesevüz [38a/08], farz idersevüz [32a/02], [33a/02], [33b/09], görevüz [24a/06], idersevüz [44a/05(2),06], idevüz [62b/07], [65b/07], itsevüz [51a/02(2)], istihrâc idevüz, [65a/06], işidevüz [24a/08,09], koşsavuz [40a/03], koyavuz [16a/11], nazâr idevüz [24a/05,06], tıtavuz [48b/12], [62b/13], ulaşdursavuz [39b/08,10], uravuz [65a/02,03,04], [64b/11,12], yapışdursavuz [39a/08], yazavuz [7b/13], zârb itsevüz [39a/09]

-y

(FFYE) kıoya [64b/04], [112b/07], [116b/08], kıoyalar [82b/03,04,07,10], [96a/01,10,11], [96b/07], [100a/06,07], [106a/10], [108a/01],kıoyalum [16b/06,07], [73a/08,10],

 oyavuz [16a/11],  oyduğı [18a/08],  oyıcağ [53b/03,05]; oyub [102b/06], [97a/13],  oyulan [17b/08], [22b/02], [54a/09,11,13], [54b/01,02,05,12], [55a/03,07], [55b/05,06,07,10,11], [62a/01], [66a/08], [102a/10],  oyuldu [11b/01],  oyulduğı [64b/13],  oyulmaz [94b/07],  oyulmışdur [11b/02], [36b/03,04], [53a/13], [54b/08], [64b/03],  oyulur [54b/06], şayalar [103a/08], şayılır [27b/02], şayuda [39a/12], şayusı [39b/04,06], [40a/07], [94b/11], [107b/03,04,05,07,08], şayusınca [39a/12] [39b/06], şayusından [39b/05]

-z

(FFYE)

t t ze [114a/04], t t z  virse [115a/01]

SONUÇ

Bu çalışmamızda XV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin dil özellikleri aynı devrede Ahmed oğlu Şükrullah tarafından musiki nazariyatına dair yazılmış “ Risâle min İlmî'l-Edvâr” eseri üzerinde gösterildi. Devrin kültür hayatını anlatan GİRİŞ kısmı ve kaynaklardan elde edilen bilgilerden hareketle müellifin hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinin anlatıldığı BİRİNCİ BÖLÜMDEN sonra devrenin dil özellikleri aşağıdaki şekilde değerlendirildi.

İKİNCİ BÖLÜM : İmla Özellikleri.

I.Kelime Köklerinde Ünlülerin Yazılışı: Bu kısımda Türkçedeki sekiz ünlünün ön seslerde, iç seslerde ve son seslerde yazılışları değerlendirilerek örneklerle belirtildi.

II. Eklerde Ünlülerin Yazılışı : Bu kısım kendi içinde

A. Yapım ekleri

B.Çekim ekleri

C.Bildirme Ekleri

F.Fiilimsiler

E. Birleşik çekim

şeklinde gruplara ayrıldı. Yapım eklerinin işlendiği kısım

a) İsimden İsim Yapma Ekler

b) İsimden Fiil Yapma Ekleri

c) Fiilden İsim Yapma Ekleri

d) Fiilden Fiil Yapma Ekleri

kısımları halinde eklerin herbiri teker teker değerlendirilerek ünlülerin yazılışları gösterildi.

Çekim ekelerinin incelendiği kısım

a) İsim Çekim Ekleri

b) Fiil Çekim Ekleri

şeklinde kısımlara ayrılmış ve bu eklerde de ünlülerin yazılışları ele alınarak değerlendirildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Ses Özellikleri.

XV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin özellikleri belirtildi, değişmeler gösterilirken metinden bazen kelime, bazen kelimenin geçtiği cümlenin tümü verildi ve zaman zaman kelimelerin Eski Türkçedeki şekillerine başvuruldu.

I. Ünlüler

A. Ünlü Değişmeleri

Türkçedeki başlıca ünlü değişmeleri belirtilmeye çalışıldı ve örnek cümlelerle belirtildi.

B. Ünlü Uyumu

Bu kısımda Türkçenin bütün devrelerinde olduğu gibi bu devrede de sağlam olan kalınlık-incelik uyumunun durumu belirtildi; dudak uyumu kelimelerde ve eklerde gösterilerek sebepleri açıklandı.

C. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesi örneği çok az olup birkaç örnekle gösterildi.

D. Ünlü Düşmesi

Türkçedeki vurgusuz orta hece düşmesi olayı kelime kökleri, ekleri ve i- cevheri fiilinde ele alınarak örneklerle gösterildi.

E. Birleşme

Yan yana gelen ünlülerin birleşerek tek ünlü oluşturması olayına metnimizde bolca örnek vardır.

II. Ünsüzler.

A.Ünsüz değişimleri

Türkçe kelimelerde görülen ünsüz değişimleri alfabetik sırayla belirtmeye çalışıldı.

B. Ünsüz Benzeşmesi

Türkçede sert ünsüzle biten kelimelere sert ünsüzle ek gelmesi gerekirken metnimizde bu ekler hep yumuşak ünlü ile başlar ve tek şekilli olarak geçer. Bu durum eklerin kalıplaşmış halde yazılmasından dolayı meydana gelmiştir. Ünsüz benzeşmesinin nedenlerinden biri de kelime içinde ve son seste sadalılışma olayıdır. Her iki durum da göz önünde bulundurularak konu bahsimizde değerlendirildi.

C. Ünsüz Türemesi

Ünsüz türemesi örneği -y ve -n yardımcı sesleri; yabancı kelimelerde -y türemesi; ikizlenme ve v protezi olarak kısımlara ayrıldı.

D. Ünsüz Düşmesi

Türkçe kelimelerde görülen ünsüz düşmeleri ve metnimizde geçen bazı yabancı kelimelerdeki ünsüz düşmeleri ele alındı.

E. Benzer Hece Düşmesi

-dur bildirme ekinde görülen bu ses olayının örneği birkaç yerde geçer.

F.Hece Değişmesi

Metnimizde tek bir kelimedede örneği vardır.

H. Bazı edatların ekleşmesi sonucu meydana gelen kaynaşma örnekleri birkaç tanedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Metin

Metin çeviriyazı alfabesine uyularak Latin alfabesine aktarıldı, sayfa ve satır numaraları belirtildi. Metindeki mûsikî usûllerini gösteren bazı dairelerin ve çalgıların çizimleri yapıldı.

BEŞİNCİ BÖLÜM : Sözlük

Bu kısımda metinde geçen kelimeler teker teker ele alınarak hangi dilden oldukları karşlarına parantez içinde yazıldıktan sonra manası açıklandı ve örnek cümle içerisinde gösterildi. Tamlamalı ve birleşik kelime durumunda olanlar iç madde halinde sıralandı. Aynı kelimenin farklı yazılışları olan kelimeler ise alfabetik sıraya göre yazılarak diğerlerine gönderme yapıldı.

ATINCI BÖLÜM : Musiki Terimleri Sözlüğü

Bu sözlükte musiki terimleri yanında birleşmeler, tamlamalar ve deyimler de yer alır. Metnimiz musiki nazariyatı konusunda kaynak eser niteliğinde olduğundan bütün musiki temlerinin anlamlarını burada bulmak mümkündür. Bu yüzden terimlerin karşısına bilinen en basit anlamları yazıldı, gerçek anlamı ise metinden seçilen cümlelerle pekiştirildi. Terimlerle ilgili birleşmeler, tamlamalar ve deyimler alfabetik sıraya göre iç madde olarak sıralandı.

YEDİNCİ BÖLÜM : Ekler İndeksi

Bu bölümde metinde geçen bütün Türkçe eklerin indeksi yapıldı.

Çalışmanın sonuna metnin tıpkıbasımını eklendi.

KAYNAKLAR

- Ağayeva, Süreyya, “Türk Musikisinde Edvar”, **Musiki Mecmuası**, sy. 463, 1999, s. 57-59.
- Akdoğan, Bayram, “Fetullah Şirvânî ve Mecelletun Fi’l-Mûsikâ Adlı Eserin XV.Yüzyıl Türk Mûsikîsi Nazariyatındaki Yeri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 1996. s.12.
- Akdoğu, Onur, **Türk Müziği Bibliyografyası**, (9.Yüzyıl- 1928), İzmir , 1989,
- Akkuş, Muzaffer (Haz.), **Kitab-ı Gunya**, TDK, 2007.
- Almaz, Hasan “Behcetü't-Tevārîh”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (**basılmamış doktora tezi**), Ankara, 2004.
- Altundağ, Ayşe, “ Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Türk Mûsikîsi ile Alâkalı Bilgiler”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), İstanbul, 2005.

- Arat, Reşit Rahmeti, “Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dair”, **Makaleler**, I.c., Haz.Osman Fikri Sertkaya, Ankara 1987, s. 334- 341
- Arel, Sadettin, “ Fatih Devrinde Türk Mûsikîsi”, **Musiki Mecmuası**, sy. 63, 1953, s.68-76.
- Argunşah, Mustafa ve Çakır, Müjgan **15.Yüzyıl Osmanlı Mutfağı**, İstanbul, 2005
- Arısoy, Midhat, “ Seydî'nin el-Matla Adlı Eeseri Üzerine Bir Çalışma”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Medeniyetleri ve Sosyal Bilimleri Türk Din Mûsikîsi Bilim Dalı (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 1988.
- Atsız, Nihal, **Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi**, İstanbul, 1939.
- Atsız, Nihal, **Osmanlı Tarihleri I**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1947.
- Âşık Paşazâde, **Osmanoğulları Tarihi**, Haz. Yavuz, Kemal Yavuz ve Saraç, M.A.Yekta İstanbul, 2003, s.193.
- Azamat, Nihat, “II. Murad Devri Kültür Hayatı”, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı

- (basılmamış doktora tezi), İstanbul, 1996, s. 107-175
- Banguoğlu, Tahsin, **Altosmanische Sprachstudien zu Sühey ü Nevbahar**, Leipzig, 1938.
- Banguoğlu, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, 3.bs.TTK, 1990
- Bardakçı, Murat, **Maragalı Abdülkadir**, Pan Yayınları, İstanbul, 1986.
- Bardakçı, Murat , “XV. Yüzyılda Yaşamış Bir Türk Müzisyeninden Öğütler”, **Tarih ve Toplum**, c. 13, sayı. 78, 1990, s.30-34
- Carl von Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur**, Leiden, 1943.
- Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaâ-yı Âmire, 1333, c.I.
- Latifî, **Tezkiretü’ş-Şuarâ**, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, 2000, s.138.
- Çetinkaya, Yalçın, **İhvan-ı Safâ’da Müzik Düşüncesi**, İstanbul, 1995.
- Caferoğlu, Ahmet, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, 2.bs. TDK, 1994.
- Demiroğlu, Ayla, “Behcetü’t-Tevārîh”, **TDİA**, c.5, s.349.
- Jean Deny, **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları**, Çev. Oytun Şahin, TDK, 2004.

- Devellioğlu, Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 11.bs.
Ankara, 1993.
- Derleme Sözlüğü, TDK yayınları, Ankara, 1963.
- Duman, Musa , Birgili Muhammed Efendi, **Vasiyetnâme**,
İstanbul 2000.
- Duman, Musa, “Bazı Çeviriyazı Metinlerindeki Çok Şekilli
Kelimelerin Değerlendirilmesi”, **Uluslararası
Sözcükbilim Sempozyumu Bildirileri**, 20-23
Mayıs, 1999, Gazimağusa.
- Duman, Musa, “Eski Anadolu Türkçesine Ait Bazı
Metinlerdeki Dil Uyumuna Aykırı Örnekler
Üzerine”, İstanbul Üniversitesi **TDED**,
c.XXXII, İstanbul 2004.
- Duman, Musa, “Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e
Meselesine Dair”, **İlmi araştırmalar** 7, 1999.
- Duman, Musa, “Klasik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”,
Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 1996, TDK,
Ankara, 1999.
- Durant Will, **İslâm Medeniyeti**, Tercüman Gazetesi
Yayınları.
- Eflatun, **Devlet**, Çev. Sabahaddin Eyüboğlu, M. Ali
Cimgöz, İstanbul Remzi Kitabevi, 1962.

- Erdoğru, Yeşim, “Sakîl Usûlü: Tarihçesi ve Tatbiki”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Güzel Sanatlar Anasanat Dalı Musiki Sanat Dalı Türk Sanat Müziği Alanı (**basılmamış yüksek lisans tezi**), Şubat 1994.
- Eren, Hasan, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara, 1999.
- Ergin, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, (indeks- gramer), Ankara, 1963.
- Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, 1962
- Rodolphe D’Erlanger, **La Musique Arabe**, Librairie Orientaliste, P.Genthner, 12. Rue Vasin, Paris, 1939,
- Farmer Henry George, **A History Of Arabian Music**, London, 1929,
- Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi, **Şakâiku’n- Numâniyye**, Haz. Ahmed Subhi Fırat, İstanbul, 1985.
- A. von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri**, çev. Mehmet Akalın, Ankara, 1988.
- Gazimihal, Mahmut R, **Bursa’da Musiki**, Bursa , 1943.
- Sir Gerard Glauson **An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish**, Oxford, 1972.
- Gülsevin, Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK, Ankara, 1997.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türk Dilinde Fiiler**, İstanbul, 1984.

- Josep von Hammer **Devlet-i Osmaniye**, II. cild, Çev. Mehmed Ata, İstanbul, 1329.
- İnalcık, Halil, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1954.
- İsmâil Paşa el-Bağdâdî, **Hediyetü'l-Ârifin**, c.I, Haz. Kilisli Rifat Bilge, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, İstanbul, 1951.
- Jebrini Alaeddin, "Fârâbî", **TDİA**, XII, s.162-163
- Kalender, Ruhi, " Mehmed Çelebi (Lâdiķî) XV.Yüzyılda Mûsikî Kuramı (nazariyatı) ve Zeynü'l-Elhân fi'İlmi't-Te'lîf ve'l- Evzân", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi **(basılmamış doktora tezi)**, Ankaka, 1982.
- Karatay, Fethi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, **Arapça Yazmalar Katalogu**, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1969, 1, 2, 3, 4
- Karatay, Fethi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, **Türkçe Yazmalar Katalogu**, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1961, 1, 2 cilt
- Karatay, Fethi Edhem , Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, **Farsça Yazmalar Katalogu**, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1961.

- Kaşgarlı Mahmud, **Divanü Lûgat'it-Türk** (Dizin) c. I, II, III, IV, V, Cev. Besim Atalay, Ankara, 5.bs.2006.
- Kâtib Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c.I, II, Haz. Yaltkaya, Şerafeddin, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul, 1971,
- Kavas, Ahmet, “Şükrullah”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Yapı Kredi yayınları, c.II, İstanbul, s.597.
- Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü'ş-Şuarā**, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara TTK, 1978, c. I.
- Korkmaz, Zeynep, **Sadru'd-dîn Şeyhoğlu, Marzubânnâme Tercümesi**, Ankara 1973.
- Korkmaz, Zeynep, “Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, I.c. Ankara, 1995, s. 491-505
- Korkmaz, Zeynep, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, I.c, TDK, Ankara, 1995, s. 483-490.
- Köprülü, Fuat, “Anadolu'da Türk Dil ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumi Bir Bakış, XV asır”, **Yeni Türk Mecmuâsı**, 1933, sy.5, s. 375-394
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Türk Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.
- Mansuroğlu, Mecdut, “Şeyyad Hamzanın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi”; **TDAY** 1956, s.125-144.

- Mansuroğlu, Mecdut, **Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri**, İstanbul, 1958.
- Mehmed Süreyya **Sicill-i Osmanî**, c.III, İstanbul, 1315.
- Mercimek Ahmed, **Kabusnâme Tercümesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, 1974.
- Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lügatı), 1, 2, 3c. İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2005.
- Mustafa b.Şemsüddin, **Ahterî-i Kebîr**, İstanbul, 1302
- Olcaý, Selahattin, **Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi**, Ankara, 1965.
- Orhan, Burhan, **Arap ve Latin harfleri ile kelime anlamlı Kur'ân-ı Kerîm meâli**, 1-4 cilt, İstanbul, 2005.
- Osmanlı Mûsikî Literatürü Tarihi, (Haz.) Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Gülcan Gündüz, M.Serdar Bekar, İstanbul, 2003.
- Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, İstanbul, Ocak 1999
- Ömer Rıza Kehhale , **Mü'cemü'l-Müellifin**, Beyrut, s.198
- Örnekleriye Türkçe Sözlük, MEB Yayınları, Ankara, 1995
- Özaydın, Abdülkerim , "Bağdat" **TDİA**, C.4, İstanbul, 1991.S.437
- Mecdî Mehmet Efendi, **Hadâiku's-Şakâik**, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul
- Özkan, Mustafa, **Mahmud B. Kādî-i Manyās, Gülistan Tercümesi**, TDK, 1993.

- Özkan, Mustafa, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, 1995,
- Özkan, Mustafa, “ Erken Dönem Türkçesi”, **Yeni Türkiye**, sy. 701, c. 34, 2000, s. 153-164
- Öztuna, Yılmaz , **Türk Musikisi Ansiklopedisi** cilt I-II, 1969, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevârih**, II, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- Sefiyeddin Urmevi, **Şerefiyye Risalesi**, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası, Bakü, 2006.
- Sehî, **Heşt Bihişt**, Haz. Günay Kut, Harvard, 1978.
- Sena, Cemil, **Filozoflar Ansiklopedisi**, c.I, II, III, IV, İstanbul, 1975,
- Sürelsan, İsmail Baha, “On beşinci asır Türk Musikisi müelliflerinden Ahmet oğlu Şükrullah”, **Musiki ve Nota**, c.1, sayı 5, Mart 1970, s. 4-5; c.2, s. 24, Ekim 1971, s. 4-5.
- Şemsettin SAMİ, **Kamûs-ı Türkî**, İstanbul 1978.
- Şükrullah **Behcetü't-Tevârîh**, Süleymaniye Ktp., Aya Sofya bölümü no: 2990; Fatih Bölümü no: 4203.
- Şükrullah **Minhâcü'r-Reşâd**, Süleymanye Ktp., Aya Sofya bölümü, no: 2112; Kadızade Mehmet no: 302, v.6

- Şükruallah **Kitâbü'd-Da'avât**, Süleymaniye Ktp., Fatih bölümü no: 2774.
- Şükruallah **Zehretü'l-Edeb**, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail bölümü, no: 644
- Şükun, Ziya **Gencine-i Güftâr**, Ferheng-i Ziyâ, İstanbul, 1984.
- Tarama Sözlüğü TTK Kurumu, Ankara, c.I-VII, 1965.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi, XV.Yüzyıl**, İstanbul, 1977.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Osmanlı Türkçesine Giriş**, 5.bs. İstanbul, 1981.
- Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul , 1946.
- Uslu, Recep, “ XV.Yüzyılda Yaşamış Türkçe Mûsikî Nazariyatı Eserleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **Tarih Dergisi**, İstanbul, 2000, s.453- 465;
- Uslu, Recep, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Müzik Teorisi Eserleri”, **Türkler Ansikopedisi**, Ankara 2002, c. X, s.443-448
- Uygun, Nuri Uygun, **Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvârı**, İstanbul, 1999.
- Uz, Kazım, **Mûsikî Istılahatı**, Haz, Gültekin Oransay, Ankara, 1964.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1982.
- Ünver, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, c. XI, Ankara 1993, s.51-89.
- Yekta, Rauf , “Türk Sazları”, **Milli Tetebbular Mecmuası**, 1311, sayı 4, s. 137-141, 233-239
- Yelten, Muhammed, “ Hibetullah b. İbrahim’in *Saatnâme*’si ve Eserde Dudak Uyumunun Durumu”, İstanbul Üniversitesi, **TDED**, c.28, İstanbul, 1998 s. 585-593.
- Yelten, Muhammet, **Şirvanlı Mahmut, Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi**, TDK, Ankara, 1998.
- Yelten, Muhammet **Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye**, İstanbul, 1993

METİNDEKİ TABLO VE RESİMLERİN VARAK NUMARALARI

Şekil 1	: v. 22a	Şekil 27	: v. 79a(1)
Şekil 2	: v. 23b	Şekil 28	: v. 79a(2)
Şekil 3	: v. 41a	Şekil 29	: v. 79b
Şekil 4	: v. 41b	Şekil 30	: v. 83b
Şekil 5	: v. 42a	Şekil 31	: v. 84a
Şekil 6	: v. 42b	Şekil 32	: v. 84b
Şekil 7	: v. 43a	Şekil 33	: v. 85a
Şekil 8	: v. 43b	Şekil 34	: v. 85b
Şekil 9	: v. 45a	Şekil 35	: v. 86a
Şekil 10	: v. 45b	Şekil 36	: v. 86b
Şekil 11	: v. 46a	Şekil 37	: v. 87a
Şekil 12	: v. 46b	Şekil 38	: v. 87b
Şekil 13	: v. 47a	Şekil 39	: v. 88a
Şekil 14	: v. 47b	Şekil 40	: v. 88b
Şekil 15	: v. 48a	Şekil 41	: v. 89a
Şekil 16	: v. 51a	Şekil 42	: v. 89b
Şekil 17	: v. 53b	Şekil 43	: v. 92b
Şekil 18	: v. 58b	Şekil 44	: v. 95a
Şekil 19	: v. 60a	Şekil 45	: v. 96b
Şekil 20	: v. 63b	Şekil 46	: v. 98a
Şekil 21	: v. 73b	Şekil 47	: v. 98b
Şekil 22	: v. 74b	Şekil 48	: v. 100b
Şekil 23	: v. 77a	Şekil 49	: v. 103b
Şekil 24	: v. 77b	Şekil 50	: v. 104b
Şekil 25	: v. 78a	Şekil 51	: v. 106b.9
Şekil 26	: v. 78b		

ÖZ GEÇMİŞ

5 Şubat 1975 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Gebele ilinde doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi de aynı yerde tamamladım. 1993 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydımı yaptırdım ve 1998 yılında mezun olarak aynı bölümde yüksek lisans programına başladım. 2001 yılında “Azeri Türkçesinde Zarf-Fiiler” isimli çalışmamla yüksek lisans programını bitirdim. Aynı yıl Azerbaycan’da Bakü Slavyan Üniversitesi Türkoloji Bölümünde araştırma görevlisi olarak bir sene görev yaptım. 2002 yılında yeniden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktora programına başladım. Halen eğitimimi sürdürmekteyim.

TIPKIBASIM